

संपूर्ण श्री नवनाथ भक्तिसार पोथी

प्रस्तावना

श्रीनवनाथभक्तिसार हा ग्रंथ अत्यंत श्रेष्ठ असून परमप्रासादिक आहे व साधकाला विधिपूर्वक वाचन केले असता दिव्य अनुभव देणारा असा आहे. हा ग्रंथ चाळीस अध्यायांचा आहे. याच्या ओऱ्या ७६०० आहेत. याचा ग्रंथकर्ता धुंडिसुत 'मालुकवि' या नावाचा आहे. तो नरहरी वंशातील असून परमभक्त आहे. त्याचप्रमाणे हा ग्रंथ भक्तिरस व अद्भुतरसाने परिपूर्ण भरला आहे. हा ग्रंथ शके १७४१ प्रमाथी नाम संवत्सरांत ज्येष्ठ शुद्ध प्रतिपदेला लिहून पूर्ण झाला असा ग्रंथात उल्लेख आहे. . निःसीम भक्ती, तपश्चर्या, धर्माचरण, सद्गुरुनिष्ठा, वैराग्य, सन्मार्ग, भावसामर्थ्य व दत्त चरितरज आदि गुण असतील तर सर्वसामान्य माणसालाही भगवंताचे दर्शन घडू शकते या तत्वावर अलख दाखला नाथ महाराजांनी समाजाला मिळवुन दिला. श्रीमद्भागवताच्या अकराव्या स्कंधामध्ये नवनारायणांचे संवाद निमि राजाशी झाले आहेत. ते नवनारायण ऋषभदेवांच्या शंभर पुत्रांपैकी नऊजण भगद्भक्त म्हणून प्रसिद्ध आहेत. भगवान द्वारकाधीशांच्या आज्ञेवरुन कवी नारायणाने मच्छिंद्र हे नांव धारण केले, हरीने गोरक्ष, अंतरिक्षाने जालंधर, प्रबुद्धाने कानिफ, पिप्पलायनाने चरपट, आविहोंत्राने नागेश, द्रुमिलाने भरतनाथ, चमसाने रेवण व करभाजनाने गहिनी अशी नावे धारण केली व कलियुगात अवतार धारण केले. हा नवनाथांचा संप्रदाय मूळ श्रीदत्तात्रेय गुरुंच्यापासून प्रवृत्त झाला असून आजही आजही या संप्रदायात दिव्य तेजस्वी लोकांची उज्ज्वल परंपरा दिसून येते. श्रीनवनाथभक्तिसार या ग्रंथात नवनाथांचे मच्छिंद्रनाथ, गोरखनाथ, जालंधरनाथ, कानिफनाथ, चर्पटीनाथ, अडबंगनाथ, भर्तरीनाथ, रेवणनाथ आणि चौरंगीनाथ अशा नवनारायणांचे अद्भुत दिव्य चरित्राने नटलेला आहे. या ग्रंथाच्या वाचनाने ऐहिक उत्कर्ष व पारलौकिक कल्याण

खात्रीने होते असा भक्तांचा अनुभव आहे. पारायण व सप्ताहपद्धतीचे नियम खालीलप्रमाणे आहेत.

पारायण सुरवात शुभ दिवशी, शुभ नक्षत्रावर, गुरुवार, शुक्रवार या दिवशी पारायण सुरु करावे.

अश्विनी, रोहिणी, मृग, पुष्य, उत्तरा, हस्त, चित्रा, अनुराधा, आणि रेवती ही शुभ नक्षत्रे आहेत.

पारायणाची तयारी

फुले, हार, तुळशी, अक्षता, सुगंधी उदबत्ती, धूप, कलश, विड्याची पाने, सुपान्या, नैवेद्यासाठी पेढे, हीना अत्तर, रांगोळी, पाट, नारळ, दक्षिणा, पळी, ताम्हन, पाण्याने भरलेले तांब्याभांडे आदि.

देंवापुढे, दत्ताच्या नवनाथांसह असलेल्या तसबिरी समोर विड्याची पाने, दक्षिणा व सुपारी, नारळ ठेवावे. सुंदर रांगोळी काढावी. दत्ताच्या नवनाथांसह असलेल्या तसबिरीला हार घालावा. कलशाची स्थापना करावी व फुले, तुळशी यानी पूजा करावी. उदबत्ती, धूपदिप समई लावावी व ही समई पूर्ण पारायण काळांत अखंड तेवत ठेवावी. पोथीस, फोटोस गंध, फूल अक्षता व्हाव्यांत. अत्तर लावावे.

श्री गणपती, कुलदैवत, सद्गुरु व घरांतील वडिलधारी मंडळी यांना नमस्कार करावा. पोथीवर हात ठेवून आपली मनोकामना, संकल्प उच्चारावा. उजव्या हाताच्या तळव्यावर पळीनें पाणी घेऊन पोथीचे पारायण करण्याचे कारण काय व फलप्राप्ती याचा उच्चार करून ते पाणी ताम्हणांत सोडावे. फलप्राप्ती नवनाथांकडून व्हावी म्हणून नमस्कार करावा. तसेच स्त्रियांनी पारायण केले तरी चालते.

नंतर पारायणास प्रारंभ करावा.

पारायणाची पूर्व तयारी

सकाळी लवकर उठावे. सूर्योला नमस्कार करून ॐ चैतन्य गोरक्षनाथाय नमः या मंत्राचा २७ वेळा भक्तिने जप करावा. स्नान करावें. जमल्यास भस्मलेपन करावे. घरांतील देवांची पूजा करावी. गायत्री मंत्राचा २७ वेळा किंवा दिगंबरा दिगंबरा श्रीपाद वल्लभ दिगंबरा या दत्तमंत्राचा १०८ वेळा जप करावा. पूर्वकडे अगर पश्चिमेकडे तोंड करूनच शक्यतोवर पारायणास बसावे. दिनशुद्धी पाहून ग्रंथारंभ करावा. पूर्वकडे मुख करून ग्रंथवाचनासाठी आसनावर बसावे. चौरंगावर उजव्या बाजुस पाण्याने किंवा धान्याने भरलेला कलश, श्री दत्तात्रेयांची तसवीर व पोथीपण ठेवावी. वर ठेवावा. गणपतीचे स्मरण करून देवांना व थोर मंडळीना नमस्कार करून ग्रंथाची व श्री दत्तात्रेयांची पूजा करावी. श्री सिध्दीविनायक, कुलदैवत व सदगुरुचे विडे मांडावेत. विडयांवर ठेवली जाणारी सुपारी गायत्री मंत्राने अभिमंत्रून घ्यावी. ती आपल्या हृदयाशी धरून अत्यंत भक्तीपूर्वक अंतःकरणातून प्रार्थना करून त्या दैवतास आवाहन करावे. तीन वेळा आवाहन झाल्यावर ती सुपारी त्या त्या विडयांवर मांडावी. अशाप्रकारे मांडलेल्या विडयांचे हळद कुंकू, अक्षता, फुले वाहून पुजन करावे. आता मांडलेले ते विडे नसुन आमंत्रित दैवते आहेत या भावनेतुन त्यांची पूजा रोज करून धुपदीपाने ओवाळणी करावी. दुध, खडीसाखर किंवा फळांचा नैवेद्य दाखवून त्यांना नमस्कार करावा. नैवेद्यासाठी पेढे, दूध, खडिसाखर, शक्य झाल्यास वडे असावेत. वाचन पूर्ण होईपर्यंत समई अखंड ठेवावी. धूप, नीरांजन लावावे. प्रथम दिवशी विडा - सुपारी, नारळ व दक्षिणा ठेवावी. आसन शुचिर्भूत असावे. ब्रह्मचर्य पाळावे. अर्ध्याय सुरु झाल्यापासून संपेपर्यंत आसनावरून उठू नये व कोणाशी बोलू नये. शक्यतो सोवळ्याने वाचन करावे. पण पारायण काळांत सोवळेच नेसले पाहिजे असे नाही. धूत वस्त्र नेसले तरी चालते. रात्री घोंगडीवर झोपावे.

प्रतिदिन वाचन झाल्यावर दत्तात्रेयांची आरती करावी. सांगतेसाठी ब्राह्मण, सुवासिनीस भोजन घालावे. ज्यांना सप्ताह - वाचनास वेळ नसेल त्यांनी श्रावणासारख्या पवित्र महिन्यात संपूर्ण महिनाभर वाचन करावे. मात्र अध्याय संपूर्ण वाचावा. कांही दिवस दोन अध्याय वाचावे. वरील सप्ताह व महिन्याचे पारायण घरी वाचले तरी चालेल. परंतु ज्याला लवकर फळ मिळावे अशी इच्छा असेल त्यांनी गाणगापूर, नरसोबाची वाडी, औदुंबर, माहूर, गिरनार आदि दत्तस्थानांच्या ठिकाणी वाचन करावे. ज्याला समग्र अध्याय वाचण्यास वेळ नसेल त्याने एक तरी ओवी वाचावी व नवनाथांनी प्रार्थना करावी म्हणजे मनःकामना पूर्ण होते.

नवनाथ सांप्रदायिक लोकांची नऊ दिवसांत (नवरात्र) पारायण -
वाचनपद्धती खालीलप्रमाणे:-

दिवस १ ला ६ अध्याय दिवस ५ वा ५ अध्याय

दिवस २ रा ५ अध्याय दिवस ६ वा ५ अध्याय

दिवस ३ रा ५ अध्याय दिवस ७ वा ४ अध्याय

दिवस ४ था ५ अध्याय दिवस ८ वा ३ अध्याय

दिवस ९ वा २ अध्याय

टीप:-

आपण ज्या कामासाठी पारायणास बसणार आहोत. ते कारण भक्तीपूर्वक अंतःकरणातून हया दैवतांना सांगून व त्यावेळी पाळणार असणारे नियमही सांगावेत. हे सांगत असताना हातात नारळ धरावा नंतर तो चौरंगावरील कलशावर ठेवावा. आसनावर बसून वाचन कारावे. जे नियम पहिल्या दिवशी पाळू तेच नियम समाप्तीपर्यंत पाळावेत. पोथी वाचण्यापुर्वी आंघोळ करून सोवळे किंवा धूतवस्त्र नेसावे . सकाळ

संध्याकाळ वाचन करावयाचे झाल्यास संध्याकाळीही आंघोळ करूनच बसावे. दिवसातून दोन वेळा वाचन पहिल्या दिवशी केल्यास समाप्ती सकाळी किंवा संध्याकाळीही आंघोळ करूनच बसावे. दिवसातून दोन वेळा वाचन पहिल्या दिवशी केल्यास समाप्ती सकाळी किंवा संध्याकाळी केल्यास चालते. सकाळच्या वाचनाला सुर्य देवतेची साक्ष असते तर संध्याकाळी चंद्राची साक्ष असते तर संध्याकाळी चंद्राची साक्ष असते म्हणून कोणत्याही वेळी समाप्ती केली तरी चालते. मात्र एकचवेळी पारायण केल्यास ज्यावेळी सुरुवात केली असेल त्याच दैवताच्या साक्षीने समाप्ती करावी. म्हणजे पोथी सकाळी सुरु केली असल्यास समाप्ती सकाळी करावी व सायंकाळी सुरु केली असल्यास सायंकाळी समाप्ती करवी. साध्या नेहमीच्या पारायाणात नियम जास्त कडक नसले तरी पोथी वाचनाच्या काळात मांसाहार करु नये, शुचीभूतता पाळावी. (सोवळे पाळावे). रोज सायंकाळी पोथी वाचन झाल्यावर धुपारती करावी. नाथपोथीचे चाळीस अध्याय पुर्ण वाचून झाल्यावर पोथीस नवीन वस्त्र व हार घालुन त्यांची गंध अक्षता वाहुन पुजा करावी व नाथांची, दत्तांत्रेयांची, शंकराची व सद्गुरुंची आरती करावी. आरती झाल्यावर महाप्रसादाचा नैवेद्य दाखवावा. नैवेद्यात खीर, वडे व हरभन्याची उसळ असावी. कारण हे नाथांना आवडणारे पदार्थ आहेत. नाथांना व इष्ट दैवतांना नैवेद्य दखवुन झाल्यावर आणखी एका नैवेद्याचे ताट गायीसाठी द्यावे. नंतर नाथांना साष्टांग नमस्कार करून पारायण काळामध्ये झालेल्या चूकांबद्दल क्षमा मागावी व अशीच तुमची माझ्यावर सदैव कृपादृष्टी असावी अशी प्रार्थना करावी.

उत्तर पूजा: अक्षता आपल्या हृदयापाशी धरून आवाहन केलेल्या दैवतांना निरोप द्यावा. उत्तरपुजा करतेवेळी भक्तीपुर्वक अंतःकरणातून प्रथम दैवतांचे बोलवल्याप्रमाणे आल्याबद्दल आभार मानावेत व आता आपण जनकल्याणासाठी आपल्या स्थानांवर गमन करावे अशी प्रार्थना करावी व त्या अक्षता त्या विडयांवर व कलशांवर पुनरागमनायच असे म्हणून वाहाव्यात. कलशातील पाणी आपल्या घरात शिंपडावे व उरलेले पाणी तुळशीत सोडावे. नंतर हे निर्माल्य वाहत्या पाण्यात विसर्जन करावे व संकल्पाचा नारळ त्वरित फोडून तो प्रसाद कुटूंबातील सर्वांनी ग्रहण करावे.

पारायण काळात पाळावयाचे नियम

- १) दिवसातून एकवेळ उपवास करावा. (त्या वेळेस उपवासाचे पदार्थ खावेत) व दुसऱ्या वेळेस चपाती भाजीचा नैवेद्य दाखवून मगच ग्रहण करावा.
- २) पारायण काळात बाहेरील पदार्थ खाऊ नयेत.
- ३) ब्रह्मचर्य व्रताचे पालन करावे
- ४) गादीवर झोपू नये. या काळात चटई / सतरंजीवर किंवा कांबळ्यावर झोपावे.
- ५) पारायण काळात सुयर/सुतक आल्यास पारायण तेथेच थांबवून दूसऱ्या व्यक्तीकडून त्याचे विसर्जन कराव

टीप : श्री नवनाथ पोथीचे पारायण मनात कुठल्याही प्रकारची भिती न बाळगता करावे. हे पारायण स्त्रियांनीसुध्दा करायला हरकत नाही.

नवनाथ पोथी पारायणाचे महत्त्व

- १) प्रापंचीक अडचणी दूर होतात.
- २) घरात शांती व प्रसन्नता येते.
- ३) घरांतील वास्तुंत किंवा घरांतील व्यक्तींस बाह्य बाधा असल्यास ती नाथपोथी वाचनांतून निघून जाते.
- ४) स्वप्नबाधा किंवा प्राकृतिक आजार नाथ कृपेतून दोष मुक्त

१. भौतिक कामनेसाठी पारायण विधी

ज्या साधकांना भौतिक प्रकारचे त्रास आहेत ते पारायण पाठ करत असताना वैखरी वाणीचा वापर करावा लागतो. वैखरी वाणी म्हणजे स्थुल वाणी जी सर्व सहज ऐकु शकतात. ह्याअर्थी आपल्या सभोवताली आणि आपल्या घरातील नकारार्थी असलेल्या स्पंदनांचा नायनाट केला जातो. अपेक्षित फलप्राप्ती होण्याच्या दृष्टिकोनातून आपल्याला संबंधित पारायण सेवा करावीच लागते. हे सर्वस्वी संबंधित नकारात्मक उर्जेच्या तीव्रतेवर अवलंबुन आहे. ईतर सर्व विधी समान आहेत. त्यात विशेष फेरबदल नाही.

२. आध्यात्मिक प्रगतीसाठी पारायण विधी

नाथांनी या आत्महेतुवर विशेष भर दिला आहे. ज्या साधकांना सद्गुरु अनुग्रहाची प्राप्ती, पाप क्लेशाचा विद्वंस, अज्ञानाचा अंधकार नाहीसा करणे, दुरदृष्टी, ब्रह्मज्ञान, सद्गुरुतत्व ज्ञान, लोक परलोकाचे

पारलौकीक अस्तित्व अनुभव व भ्रमण, जीवन्मुक्ती अवस्था प्राप्ती, शिवजीव एकता होणे. प्रकृतीपुरुषाचे ब्रह्माण्डीयकरण होणे, देहबुद्धीतुन विदेही आत्मबुद्धीत मार्गक्रमण करणे आणि भुत, वर्तमान व भविष्यज्ञान प्राप्त होणे यासाठी अंतर्मुख पारायण करावे लागते.

मुळात पारायण हा शब्द 'परायण' या शब्दाचा अपभ्रंश आहे. परायण करणे म्हणजेच मुळात आध्यात्मिक प्रगतीसाठी अंतर्मुख होणे असा आहे. ग्रंथ तत्वाचे अंतर्मुखीकरण करून ते आत्मसंयमाद्वारे पचवुन आचरणात आणल्यास ग्रंथीसमुहाचा जान आपल्याला सद्गुरु करवुन देतात. त्यासाठी सर्व दत्तभक्तांनी आपले चारित्र्य पवित्र आणि आचरण उत्तम ठेवले पाहीजे.

साष्टांग नमस्कार घालावा. प्रसाद ध्यावा व उपस्थित सर्वांना द्यावा.
नवनाथांची प्रार्थना

- १) ॐ चैतन्य दत्तात्रेयाय नमः २) ॐ चैतन्य मच्छिंद्रनाथाय नमः ३)
- ४) ॐ चैतन्य गोरक्षनाथाय नमः ५) ॐ चैतन्य कानिफनाथाय नमः ६)
- ७) ॐ चैतन्य जालंदरनाथाय नमः ८) ॐ चैतन्य अडबंगनाथाय नमः ९)
- १०) ॐ चैतन्य रेवणनाथाय नमः ११) ॐ चैतन्य भर्तरीनाथाय नमः
- १२) ॐ चैतन्य नवनाथाय नमः

पारायण समाप्ती

महानैवेद्य

तांदूळ व मूग डाळ याची खिचडी, घेवड्याची भाजी, हरभन्याच्या घुगऱ्या, उडदाचे, भाजणीचे वडे, दही, ताक व जोंधळ्याची खीर (आंबिल) हे पदार्थ करून देवांना व नवनाथांना नैवेद्य दाखवून नातेवाईक, मित्र मंडळी यांसह महाप्रसाद सेवन करावा. पारण्याच्या दिवशी प्रसादासाठी विशेषतः वडे (भरड्याचे), अंबिल (ताक - जोंधळ्याची खीर) व घुगऱ्या (हरबन्याच्या) करतात.

पारायण सांगतेच्या दिवशी भाजणीचे वडे जेवताना करावे.

पारायण पूर्ण झाल्यावर ब्राह्मण, सवाष्ण यांना जेवावयास बोलावून भोजन, विडा व दक्षिणा द्यावी. सोमवारी शंकरास व गुरुवारी दत्तास अभिषेक करावा.

पारायण काळांतील नियम

- १ वाचन आंघोळ झाल्यावरच करावे.
- २ भस्मलेपन कपाळावर, दोन्ही दंडांवर, हृदयाला, गुडृद्यांना करावे.
- ३ वाचन मनांत करु नये. मोठ्याने मध्यम आवाजांत करावे.
- ४ वाचन चालू असताना मध्ये कांही बोलू नये. फोन, मोबाईल, टि.व्ही. बंद ठेवावेत.
- ५ पूर्ण श्रद्धेने, विश्वासाने व एकाग्रतेने वाचन करावे. वाचत असलेला प्रसंग अनुभवावा.
- ६ पारायण कालांत सात्विक अन्नच सेवन करावे. मांसाहार करु नये. शक्यतोवर बाहेरचे कांही खाऊ नये.
- ७ ब्रह्मचर्य पालन करावे. कोठलेही व्यसन करु नये. ८ वाचून झालेल्या भागांचे मनन चिंतन करून नवनाथ सान्निध्य अनुभवावे.

९ शुद्ध आचरण व त्याचे पालन कायिक, वाचिक व मानसिक हे असणे आवश्यक असते.

१० पवित्र तीर्थक्षेत्री, गाणगापूर, नरसोबाची वाडी, औंदुंबर, माहूर, गिरनार आदिक्षेत्री केलेले पारायण शीघ्र व विशेष फलदायी होते.

फलप्राप्ती

प्रत्येक अध्यायाची फलश्रुती

अध्याय १ समंधबाधा नाहीशी होते.

अध्याय २ धनप्राप्ती व विजय यांचा लाभ होतो.

अध्याय ३ शत्रूचा नाश, वशीकरण विद्या प्राप्ती व घरांत मारुतीचे वास्तव्य होते.

अध्याय ४ कपटबंधनांतून सुटका व शत्रुचा पराभव.

अध्याय ५ घरांतील कोणालाच भुतबाधा होणार नाही व झालेली असेल तर ती नाहीशी होईल. घरांत भुताचा संचार असेल तर तो नाहीसा होईल.

अध्याय ६ शत्रुच्या मनांतील कपट दूर होऊन तो मित्र होईल.

अध्याय ७ जन्ममरणाचा फेरा चुकेल, मोक्षप्राप्ती, व्यथा, पीडा दूर होऊन चिंतामुक्ती मिळेल.

अध्याय ८ दूर देशीं गेलेला मित्र, नातेवाईक परत येईल व चिंता, व्यथा दूर होतील.

अध्याय ९ चौदा विद्या व चौसष्ट कलांची प्राप्ती होईल.

अध्याय १० स्त्रीदोष जातील, मन निःकपट होईल, मुले जगतील.

अध्याय ११ अग्निपीडा होणार नाही. गृहदोष नष्ट होतील.

अध्याय १२ देवतांचा राग जाऊन त्यांचे आशिर्वाद मिळतील.

अध्याय १३ स्त्री हत्येचा दोष जाईल व पूर्वजांचा उद्धार होईल.

अध्याय १४ तुरुंगातून सुटका व निर्दोषत्व.

- अध्याय १५ कुटुंबांतील कलह थांबतील व शांती लाभेल.
- अध्याय १६ दुःस्वप्न नाश.
- अध्याय १७ योगसिद्धी व सन्मार्ग प्राप्ती.
- अध्याय १८ ब्रह्महत्येचा दोष जाईल व कुंभीपाक नरकांतून पितरांचा उद्धार होईल.
- अध्याय १९ परमानंदकारक मोक्षप्राप्ती मार्ग मिळेल.
- अध्याय २० वाचनकर्त्तास मानसिक स्वास्थ लाभून उत्तम प्रपंच होईल.
- अध्याय २१ गोहत्येचे पाप नष्ट होऊन तपोलोकांत जाता येते.
- अध्याय २२ विद्वानांना मान्य असा विद्यासंपन्न पुत्रलाभ होईल.
- अध्याय २३ घरांत सोने कायम राहील.
- अध्याय २४ बालहत्येचा दोष जाऊन मुले सुखी होतील.
- अध्याय २५ शाप बाधणार नाही. मनुष्यजन्म मिळेल. सुंदर स्त्री व पुत्र लाभ होईल.
- अध्याय २६ गोहत्येचा दोष जाऊन मुले शत्रुत्व करणार नाहीत.
- अध्याय २७ हरवलेली वस्तु व गेलेला अधिकार परत मिळेल.
- अध्याय २८ सेवाभावी व गुणवान स्त्री मिळेल.
- अध्याय २९ क्षयरोग नष्ट होईल व त्रिविध तापांतून सुटका होईल.
- अध्याय ३० चोरी होणार नाही.
- अध्याय ३१ शाबरी मंत्राचे कपटी प्रयोग वाचणाऱ्यावर होणार नाहीत.
- अध्याय ३२ गंडातर जाऊन आयुष्य वृद्धी होईल.
- अध्याय ३३ धनुर्वात होणार नाही झालेला असल्यास बरा होईल.
- अध्याय ३४ वाचनकर्त्यास कार्यसिद्धि मिळेल व तो यशस्वी होईल.
- अध्याय ३५ महासिद्धि लाभ व बेचाळीस पिढ्यांचा उद्धार होईल.
- अध्याय ३६ साप व विंचू बाधा होणार नाही व झाली असल्यास बरी

होईल.

अध्याय ३७ दुश्चितपणा व दुःशीलता नष्ट होऊन विद्या प्राप्ती होईल.

अध्याय ३८ हिंवताप, नवज्वर व इतर ताप नाहीसे होतील.

अध्याय ३९ युद्धांत विजय प्राप्त होईल.

अध्याय ४० परिसाप्रमाणे व कामधेनूप्रमाणे सर्व इच्छा पूर्ण करणारा असा हा अध्याय आहे. संपूर्ण पोथी वाचल्याचे पूण्य प्राप्त होऊन पुत्रपौत्र, धनधान्य, संपत्ती, यश, मानसन्मान, चिंताविरहित, भांडणे, त्रास यापासून मुक्त जीवन श्रद्धेने वाचणाऱ्या भाविकास देणारा असा हा अध्याय आहे. पूर्ण श्रद्धेने व भक्तिभावाने नवनाथांना शरण जाऊन केलेल्या पारायणाने दिव्य अनुभव नक्कीच येतात व इच्छित फलप्राप्ती होते.

तशीच सर्व भाविक, साधक व नवनाथभक्त यांना ती प्राप्त होवो अशी नवनाथ चरणी प्रार्थना करतो.

अध्याय १

श्रीगणेशाय नमः

श्रीगुरुभ्यो नमः ॥

श्रीपांडुरंगाय नमः ॥ श्रीकुलदेवतायै नमः ॥ श्रीमातापितृभ्यां नमः ॥
 ॐ नमो जी हेरवमूर्ती ॥ वक्रतुंडा गणाधिपती ॥ विद्यार्णवा कळासंपत्ती ॥ भक्तसंकट वार्णी गजानन ॥१॥
 सदैव धवला श्वेतपद्मा ॥ विद्याभूषित कलासंपन्नधामा ॥ तुङ्या वंदितों पादपद्मा ॥ ग्रंथाक्षरां बोलवीं ॥२॥
 तू निश्वल निरंजन निर्विकार ॥ परी भक्तरज्जुबंधनाधार ॥ प्रेमे संभवोनि मूर्ति साकार ॥ आम्हां दासां मिरविसी ॥३॥
 तरी वक्रतुंडा पाशांकुशधरा ॥ किंकिणीमंडिता ग्रंथादरा ॥ येऊनि स्वामी वदनसुंदरा ॥ मम रसनारस सेर्वीं कां ॥४॥
 अगा अर्थ - लिंग - प्रकरण - न्हस्व - ॥ दीर्घ शृंगार धारणा सुरस ॥ छंद ताल नवरसरस ॥ ग्रंथामाजी आदरीं कां ॥५॥
 हे गणाधिपते गणराज ॥ मी अबुध वर्णना आहे सहज ॥ परी कृपा करोनि सकळां भोज ॥ विकळ आपदा हरी आतां ॥६॥
 हे मोरेश्वरा गणाधिपति ॥ सर्वविषयाधीशमूर्ती ॥ मंगळारंभी मंगळाकृती ॥ आरंभी स्तुती पार्थितो ॥७॥
 तरी सरस्वती कळामांदुस ॥ सर्वे घेऊनि वहनहंस ॥ या संतांगर्णी येऊनि सभेस ॥ विराजावें महाराजा ॥८॥
 जी मंगलदायक वाग्भवानी ॥ चातुर्थसरिता ब्रह्मनंदिनी ॥ ती महाशक्ती हंसवाहिनी ॥ येऊनि घेई महाराजा ॥९॥
 जीचेनि कृपै वांकुडे दृष्टी ॥ वाचस्पतीच्या मिरवती कोटी ॥ ती माय तू सर्वे गोरटी ॥ घेऊनि येई महाराजा ॥१०॥
 असो ऐसें पाचारणवचन ॥ ग्लानित भावना सम्यक पाहून ॥ ग्रंथासर्नी मूर्तिमंत येऊन ॥ वरालार्णी ओपिजे ॥११॥
 सकळसिद्धी पूर्णपणा ॥ पावोत ऐशा विनीतवचना ॥ वरद मौळी हस्तकंजना ॥ स्पर्शानि ज्ञान मिरविलें ॥१२॥
 म्हणे महाराजा कलोत्तमा ॥ सिद्धी पावेल काव्यमहिमा ॥ ऐसे बोलोनि सुशीलधामा ॥ रसने स्थापिली सरस्वती ॥१३॥

यापरी नमितों श्रीगुरुराज ॥ जो अज्ञानतमी सविता विराजे ॥ जो मोक्षपदातें वरवूनि काज ॥ साधकातें विराजवी ॥१४॥
 तो जानेश गुरु जानदिवटी ॥ संजोगोनि बैसला मम पृष्ठीं ॥ लेखणी कवळोनि करसंपुटी ॥ ग्रंथालार्गी आदरीतसे ॥१५॥
 वरदहस्तें स्पर्शोने मौळी ॥ फेडिली सकळ अज्ञानकाजळी ॥ यापरी तया बद्धांजुळी ॥ अनन्यभावें नमितों मी ॥१६॥
 जो नरहरिवंर्णी विजयध्वज ॥ धुंडिराज नाम तयाचें साजे ॥ तोही पृष्ठीं बैसोनि सहज ॥ ग्रंथालार्गी आदरीतसे ॥१७॥
 आतां नभूं जानशक्ती ॥ जी सत्तामयी चिदभगवती ॥ अनन्यभावें चरणांवरती ॥ भाळ तिचिये अर्पणियां ॥१८॥
 यापरी नमितो श्रोते संत ॥ कीं तुमच्या गृहींचा मी अतीत ॥ तरी ग्रंथांतरीं सुरस नितांत ॥ प्रेमभरित दाटवा ॥१९॥
 अहो प्राजिक संत श्रोतीं ॥ प्रत्यक्ष तुम्ही महेशमूर्ती ॥ तुम्हां वर्णवया अबुध शक्ती ॥ मजमाजी केवी मिरवेल ॥२०॥
 परी धन्य तुम्ही भक्तिवंडे ॥ स्वीकारितां बोल बोबडे ॥ जड बाळा उभवोनि कोडे ॥ जगामाजी मिरवितां ॥२१॥
 कीं पहा जैसें कांचमण्यास ॥ सोमकांत नांव ठेविलें त्यास ॥ तेणांचे शब्दे लाज सोमास ॥ वरवूनि बुंदां ढाळीतसे ॥२२॥
 तेवीं तुमचा शरणागत ॥ नरहरि मालू धुडीसुत ॥ तस्मात महत श्रोते संत ॥ करा सरते आपणांतरीं ९ ॥२३॥
 यापरी पूर्वी कथासारामृत ग्रंथ ॥ वदविला तुम्हीं श्रद्धायुक्त ॥ आतांही ओपूनि वरद हस्त ॥ भक्तिसार वदवा हा ॥२४॥
 जे संत झाले जगद्विख्यात ॥ तयांचे माहात्म्य वदविलें समस्त ॥ परी सारासार कथा त्यांत ॥ उरल्या असती महाराज ॥ २५ ॥
 जया संतांच्यापार्यो रत । गुरुमूर्ती प्रतापवंत । की ज्यांनी सांप्रदाय जगद्विख्यात । जगामाजी स्थापिले ॥ २६ ॥
 तरी त्यांची सर्व कथा ग्रंथी ॥ स्वीकारावया अवधान द्यावें श्रोतीं ॥ असो कलिप्रारंभीं रमापती ॥ नवनारायणां पाचारी ॥२७॥
 उद्भवासी बैसोनि सन्निध ॥ कनकासर्नीं यादववृंद ॥ तंव ते नवनारायण प्रसिद्ध ॥ प्रविष्ट झाले द्वारके ॥२८॥
 कवि प्रथम हरि दुसरा ॥ अंतरिक्ष तृतीय होय चतुर ॥ महाप्राजिक प्रबुद्ध नर ॥ नारायण चतुर्थ तो ॥२९॥
 पंचम महाराज पिष्पलायन ॥ सहावा आविर्होत्र नारायण ॥ सातवा दुमिल आठवा चमस जाण ॥ करभाजन नववा तो ॥३०॥
 ऐसे नवनारायण महाराज ॥ द्वाराकेंत पातले सहजासहज ॥ रमापतीचे पाचारणचोज ॥ दृश्य झाले धवळारी ॥३१॥
 हरीने पाहतांचि नारायण ॥ सोडिता जाहला सिंहासन ॥ परम गौरविले आलिंगून ॥ कनकासर्नीं बैसविले ॥३२॥
 सकलवैभवभूषणाकार ॥ भेळवोनि सकळ अर्चासंभार ॥ सारिता झाला सपरिकर ॥ षोडशोपचारे पूजेसी ॥३३॥
 हरिचा गौरव पाहोन ॥ बोलते झाले नारायण ॥ कवण अर्थी पाचारण ॥ आम्हांसी केले श्रीरंगा ॥३४॥
 हरि म्हणे जो महाराजा ॥ कीं मर्नी काम वेधला माझ्या ॥ कर्लीत अवतार घेणे ओजा ॥ तुम्हीं आम्हीं चलावें ॥३५॥
 जैसे समुच्चयें एकमेळीं ॥ राजहंस जाती उदधिजळी ॥ तेवीं तुम्हीं कृपाकल्लोळीं ॥ अवतारदीक्षा मिरवावी ॥३६॥
 येरु म्हणती जनार्दना ॥ अवतार ध्यावा कवणे स्थाना ॥ कवण नामीं कवण लक्षणां ॥ जगामाजी मिरवावें ॥३७॥
 यावरी बोले द्वारकाधीश ॥ कवि नारायण जो कां प्रत्यक्ष ॥ तेणे मच्छिंद्र होऊनि दक्ष ॥ जगामाजी मिरवावें ॥३८॥
 यावरी हरी जो महादक्ष ॥ तो तंव शिष्य होऊनी प्रत्यक्ष ॥ महाराज नामें तो गोरक्ष ॥ जगामाजी मिरविजे ॥३९॥
 यापरी अंतरिक्ष नारायण नाम ॥ तो जालिंदर मिरविजे प्रकाम ॥ तयाचा शिष्य भक्तिद्रुम ॥ प्रबुद्ध नामें कानिफा ॥४०॥
 यापरी पंचम पिष्पलायन प्रकाम ॥ मिरविजे जर्गीं चरपट नाम ॥ आविर्होत्र जो योगद्रुम ॥ मिरविजे जर्गीं नामें नागेश ॥४१॥
 यापरी दुमिल अतिसमर्थ ॥ जर्गीं मिरविजे भरतनाथ ॥ आणि चमस नारायण जर्गीं विख्यात ॥ रेवणनामें मिरविजे ॥४२॥
 नववा जो करभाजन ॥ तो गहिनी ऐसें मिरविजे नाम ॥ ऐसे अवतार महीकारण ॥ दीक्षेप्रति मिरवावे ॥४३॥
 म्हणाल एकटपर्णीं वास ॥ करणे सांगतां आहमी कलीस ॥ तरी तुम्हांसवें अवतारास ॥ बहुत येतील महाराजा ॥४४॥
 प्रत्यक्ष कवि वाल्मीक सुरस ॥ तो पुढे होईल तुलसीदास ॥ आणि शुक महाराज जो ब्रह्ममास ॥ कबीर भक्त होईल तो ॥४५॥
 यापरी जो व्यास मुनी ॥ तो जयदेव होईल महाप्राजी ॥ आणि उद्धव माझा प्राणाहुनी ॥ आवडता होईल नामा तो ॥४६॥
 आणि भक्तिप्रौढी जांबुवंत ॥ तो नरहरि होईल नितांत ॥ प्रत्यक्ष जो बलराम भात ॥ पुंडलीक होईल तो ॥४७॥
 मीही प्रत्यक्ष जन्मोन ॥ जानदेव नामें मिरवीन ॥ आणि धवळारी जो पंचानन ॥ निवृतिनाथ होईल कीं ॥४८॥
 आणि सत्यनाथ चतुरानन ॥ तो स्वनामी मिरवील सोपान ॥ जी योगमाया मानसमोहन ॥ मुक्ताबाई विराजेल ॥४९॥
 यापरी प्राजक हनुमंत ॥ तो रामदास होईल महाभक्त ॥ आणि कुब्जा दासी मातें रमत ॥ जनी जनांत होईल कीं ॥५०॥
 असो ऐसें समुच्चयेंकरोन ॥ कर्लीत वाढवावें भक्तिमाहात्म्य जाण ॥ मग अवश्य म्हणोनि नारायण ॥ पुढे बोलत प्रश्नातें ॥५१॥
 म्हणती महाराजा सर्वजमूर्ती ॥ आम्हां सांगतां जन्मस्थिती ॥ परी कवण स्थानीं केउते युक्तीं ॥ व्यक्त होणे तें सांगा ॥५२॥
 यावरी बोले प्रत्यक्ष नारायण ॥ कीं दीक्षेचें भविष्यपुराण ॥ पूर्वीच कथिलें पराशरनंदनें ॥ महामुनि व्यास तो ॥५३॥
 अग पूर्वी अठूऱ्यांयर्शीं सहस्र क्रषी ॥ निर्माण झाले विधिवीर्यासीं ॥ तें वीर्य चुकोनि ठायाठायासी ॥ अपाप कांहीं उरलें असे ॥५४॥
 तें जीवदशेवांचोनि सत्य ॥ महाराजा न पावे उदय ॥ तरी ते ठार्यी ठार्यी केउतें वीर्य ॥ त्याचें ठाय ऐकावें ॥५५॥

उपरिचर वसु यानी असतां ॥ वीर्य गळलें उर्वशी पाहतां ॥ तें शरस्तंबीं दुरोनि द्रवतां ॥ आदळतां झालें त्रिभाग ॥५६॥
यमुनेंत वीर्यबिंदु द्रोणाकांठीं ॥ पडतांचि झाले विभाग शेवटीं ॥ दोन भाग द्रोणापोटीं ॥ एक जळीं पडियेला ॥५७॥
असो पर्णद्रोणांत जो भाग पडिला ॥ तो तत्काळ द्रोणकूर्पीं जन्मला ॥ परी जळांत जो भाग पडिला ॥ तो ग्रासिला मत्स्याने ॥५८॥
तरी तें मत्स्युदरीं वीर्य ॥ नारायण प्रत्यक्ष आहे ॥ परी जीवदशेविण गर्भवंशेदय ॥ होत नाहीं महाराजा ॥५९॥
तरी प्राज्ञिक कवि नारायण ॥ तेणे मत्स्युदरी जन्म घेणे ॥ मच्छिंद्र ऐसे जगांत नामाने ॥ मिरवावे महाराजा ॥६०॥
यापरी शिव कामावरी कोपोन ॥ तृतीयनेत्रींचा काढोनि अग्न ॥ महास्मर केला भस्म तेणे ॥ ऐसे ग्रथ बोलती ॥६१॥
परी तो काम द्विमूर्धनी ॥ बैसला आही वीर्य प्राशन करोनी ॥ तरी तयाचे जठरीं अंतरिक्ष जाऊनी ॥ जालिंदर नामे मिरवेल ॥६२॥
यापरी कुरुवंशीं जनमेजयें ॥ नागसत्री आवाहन केले आहे ॥ तया वंशीं महान पाहे ॥ बृहद्रथ राणा मिरवेल ॥६३॥
तो महीलार्गी करील हवन ॥ तेव्हां गर्भ सांडील द्विमूर्धन ॥ यजकुंडी देदीप्यमान ॥ जालिंदरे जन्मावे ॥६४॥
यापरी ब्रह्मवीर्य सहस्त्रेशीं ॥ ऋषि निर्मिले सहस्र अठूयायशीं ॥ तेव्हां वीर्य रेवातीरासी ॥ रेवेमाजी पडियेले ॥६५॥
तें महीचे परम कुर्शी ॥ वीर्य आहे रेवातीरासी ॥ तेथे व्यापोनि जीवदशेसी ॥ देहालार्गी मिरवावे ॥६६॥
तो महाराजा चमस नारायण ॥ रेवणसिद्ध मिरविजे नामाने ॥ रेवरेवेत झाला जन्म ॥ म्हणोनि नाम हें त्याचे ॥६७॥
तेचि वेळीं आणिक रेत ॥ सर्पिणीमौळीं अकस्मात ॥ पडतां प्राशिले तिने नेमस्त ॥ भक्ष्य म्हणोनि जाण पां ॥६८॥
ते जनमेजयाचे नागसत्रांत ॥ नाग आहुति विप्र देत ॥ तये वेळीं आस्तिके निश्वित ॥ सर्पिणीते लपविले ॥६९॥
ब्रह्मवीर्य उदरांत ॥ अंडजाशुकितरत्नयुक्त ॥ पुढे होईल महानाथ ॥ भविष्य जाणोनि आच्छादी ॥७०॥
महातरुच्या पोखरी ॥ तक्षकात्मजा पद्मिनी नारी ॥ ठेवितां प्राज्ञिक ऋषीश्वरी ॥ नवमास लोटले ॥७१॥
असो त्या अंडजाशुकितकायुक्त ॥ जीवदशा सकळ होऊनि मुक्त ॥ तरी आविहौत्र नारायण तेथ ॥ संचरिजे महाराजा ॥७२॥
वीर्य अंडजपात्र सांडोनी ॥ गेली आहे तक्षकनंदिनी २ ॥ तो वडाच्या पोखरस्थानीं ॥ अद्यापि आहे महाराजा ॥७३॥
तरी तेथे आविहौत्र ॥ प्रवेश करितां सत्पात्र ॥ वटसिद्धनाथ स्वतंत्र ॥ तया देहीं मिरवावे ॥७४॥
यापरी मित्ररेत मंत्रसंपर्ती ॥ कृपे कुरवालील मच्छिंदजती ॥ ती वरदहस्ताची उकरडा विभूती ॥ साचोकार मिरवेल ॥७५॥
तें मंत्रप्रतायें सूर्यवीर्य ॥ सविताराज सांडिता होय ॥ परी तें भविष्यकारणीं उकरडामय ॥ वरदभस्म मिरवेल ॥७६॥
तेथे हरी जो नारायण ॥ शीघ्र संचरेनि दीक्षाकारण ॥ गौरक्ष ऐसे प्रतिष्ठानामाने ॥ जगामाजी मिरवावे ॥७७॥
यापरी मृदानीकारणी ॥ सुरवर आलिया दक्षसदनी ॥ ते कमलोदभव पाकशासनी ॥ समारंभे पातले ॥७८॥
परी दक्षात्मजेची रुपरहाटी ॥ नेत्रकटाक्ष पाहतां परमेष्ठी ॥ तेणे धडाडोनि कामपाठीं ॥ इंद्रियद्वारा द्रवला तो ॥७९॥
परी तो चतुराननी ॥ बैसला होता समास्थानीं ॥ काम द्रवतां इंद्रियवदनीं ॥ परम चिर्तीं लाजला तो ॥८०॥
मग रगडोनि चरणटांचे ॥ छिन्नन्व केले रेताचे ॥ तें एक आगळे साठ सहस्त्राचे ॥ रेतभाग वहियेले ॥८१॥
तें साठ सहस्र रेतप्रभाणासी ॥ जीवदशा अपत्य वालखिल्यकूर्षीसी ॥ झाले परी एक भागासी ॥ वीर्य आहे तैसेच ॥८२॥
तें लज्जायुक्त होऊनी ॥ केरासह सांडिले भागीरथीजीवनी ॥ तयांतूनि एक भाग जाऊनी ॥ कुशवंटी ॥ स्थिरावला ॥८३॥
तरी ते कुशदरीचे निखळीं ॥ रेतभागाची आहे वेली ॥ ती पिष्पलायन माउली ॥ संचारावे तेणे तेथे ॥८४॥
टांचे चरपटले आहे रेत ॥ म्हणोनि नाम चरपटनाथ ॥ जगांत मिरवोनि जगविख्यात ॥ दीक्षेलागी विराजावा ॥८५॥
यापरी कुंभोदभवाचा उदय झाला ॥ तो मित्रकामशराचा लोट लोटला ॥ तो गगनपंथे विमुक्त झाला अतिबळे करोनियां ॥८६॥
एक भाग घटीं पडतां ॥ अगस्तिउदय झाला तत्वतां ॥ एक भाग महीवरता ॥ कैलिकसदरीं पातला ॥८७॥
तो महाराज कैलिकऋषी ॥ भिक्षाभरतरी ऋर्धवीर्य ॥ भरतरी म्हणती भिक्षापात्रासी ॥ आंगणीं तें ठेविले ॥८८॥
तों मित्ररेत अकस्मात ॥ येऊनि पडिले भरतरीआंत ॥ तें कौलिके पाहेनि भविष्याते ॥ भरतरीं तैसे रक्षितसे ॥८९॥
तरी ते भरतरीरेतसंगी ॥ द्रुमिल नारायण प्रसंगी ॥ संचारोनि रेत अंगी ॥ भरतरी नामे मिरविजे ॥९०॥
यापरी हिमाद्रीच्या विषिनस्थानी ॥ दिग्गज ठेला महीते शयनी ॥ तें सरस्वतीचे उद्देशेंकरोनी ॥ विधि वीर्यासी ढांसळला ॥९१॥
तें वीर्य गजकर्णात ॥ पडतांचि झाले चाली ॥ चालता मेदले पातलीं ॥ तया पादसंधीत तनु ओतिली ॥ जीवदशा अत्रीची ॥९२॥
तैसा गजकर्णसूतिकारण ॥ प्रबुद्ध मिरविजे रेतरत्न ॥ तया नामाभिधानी प्रयत्न ॥ कर्णकानिफा मिरविजे ॥९३॥
यापरी गोरक्षाची हतवटी ॥ पडतां वाळवंटाचे पोटी ॥ कर्दमओपुतळा करितां जेठी ॥ अभिमंत्रोनि भविष्यांतर ॥९४॥
मंत्रशक्ती विष्णुवीर्य ॥ आव्हानिलिया पुतळामय ॥ तें करभाजने संचाराया ॥ जीवदशा मिरवावी ॥९५॥
ऐसे सांगोनि रमारमणे ॥ संतुष्ट केले नवनारायण ॥ मग परस्परे नमनानमन ॥ करोनियां उठले ते ॥९६॥
असो भगवंतेशीं नवनारायण ॥ पाहती मंदराचळमौळीस्थान ॥ श्रीशुकाचार्य समर्धपासीं जाऊन ॥ समार्थीं वरियेले ॥९७॥

नव समाधी मेरुपाठरीं ॥ दहावी समाधी शुक्रधीश्वरीं ॥ असो ते दाही स्थूलशरीरीं ॥ पुढें तेथोनियां निघाले ॥१॥
यापरी शुक्रवीर्याचं कथन ॥ वद्रिकाश्रमीं सोमब्राह्मण ॥ रंभाउद्देशें झालें पतन ॥ कबीर तेथें जन्मला ॥१००॥
ही कथा भक्तिकथामृतांत ॥ वदविली आहे जगन्नाथें ॥ आतां नवनारायण झालें व्यक्त ॥ त्यांची कथा एक वी ॥१॥
असो वसुवीर्य दोन्ही भाग झाला ॥ एक मच्छीनें प्राशिला ॥ तंव कवि नारायण संचरोनि वहिला ॥ गर्भ लागला वाढीसी ॥२॥
दिवसानुदिवस नवमास ॥ मच्छीने लोटिले जलोदरास ॥ पुढें प्रसूत अंडज सुरस ॥ यमुनाजर्णी व्हावें जों ॥३॥
तों तेथें एक कथा वर्तली ॥ श्रीकैलासीं अपर्णा माउली ॥ शिवासीं म्हणे कृपासाउली ॥ अनुग्रह मज द्यावा जी ॥४॥
तुम्ही जपता जो मंत्र ॥ तो मज द्यावा जी पवित्र ॥ तेणेकरोनि मी चिर ॥ सनाथपणे मिरवेन जी ॥५॥
शिव म्हणे उमे ऐक ॥ मी मंत्र उपदेशीन सकळिक ॥ परी एकांत ठाव अलोकिक ॥ ऐसा जाण पाहिजे गे ॥६॥
अपर्णा म्हणे एकांतस्थान ॥ तरी महीवरी शोधूं आपण ॥ ऐसें ऐकतां दयाघन ॥ अवश्य तीतें म्हणतसे ॥७॥
मग सिद्ध करोनि नंदिकेश्वर ॥ हिंडतां स्थाने महीवर ॥ श्रमोनि वर्ततां उमाईश्वर ॥ यमुनेतटीं येऊनि पोंचले ॥८॥
मग उतरोनि नंदिकेश्वरावरुनि तीं ॥ नंदी ठेवोनि तटावरती ॥ उभयतां उतरोनि यमुनेसरिती ॥ जवळ कांठीं बैसलीं ॥९॥
तंव तो यमुनातटएकांत ॥ तेथें मनुष्यांची न मिळे जात ॥ ऐसें पाहोनि शुद्ध एकांत ॥ तें स्थान ईश्वरासी मानले ॥१०॥
परी तो मच्छोदरांत ॥ कवि नारायण नेणोनि त्यांत ॥ पार्वतीतें उपदेशित ॥ मंत्रसंजीवनीसी नाथ ॥११॥
तीतें तो मंत्र उपदेशितां ॥ मच्छी तेथें होती सत्यता ॥ तो उपदेशशब्द गर्भीं तत्त्वतां ॥ मच्छिंद्रानें एकला ॥१२॥
ऐकलेपरी ग्रहणचि झालें ॥ तेणेकरुनि जान प्रगल्टें ॥ मीतूंपण सर्व सरलें ॥ सर्वचि ब्रह्म सनातन ६ ॥१३॥
असो शिव पार्वतीतें पुसत ॥ कीं कैसें चोज उपदेशांत ॥ तूतें सांपडेल खूण ते मातें ॥ बोलानि दावीं अपर्ण तूं ॥१४॥
ऐसें शिव तीस पुसतां ॥ तों आर्धीच मच्छेंच झाला बोलता ॥ म्हणे महाराजा आदिनाथ ॥ ब्रह्मवोज मिरवेल ॥१५॥
आतां किंबुहा चराचरा ॥ असे स्वरुपीं वृत्ति साकार ॥ नग नोहे हेमचि सार ॥ आब्रह्मभुवनापासोनी ॥१६॥
ऐसें शिव ऐकतां वचना ॥ जर्णी पाहे चाकाटोन ॥ तों मच्छोदरीं नारायण ॥ कवि महाराज समजला ॥१७॥
मग शंकर बोलते झाले त्यांत ॥ म्हणती महाराज तूं आहेस येथें ॥ तरी मम उपदेशाचा तूतें ॥ लाभ झाला कविराया ॥१८॥
परी हें फारचि झालें अपूर्व ॥ पुढें ऐक आनंदपर्व ॥ मंत्रउपदेशगौरव ॥ दत्तमुखीं करवीन मी ॥१९॥
तरी तुज जन्म झालियापाठीं ॥ बद्रिकाश्रमी यावें शेवटीं ॥ तेथें तूतें देईन भेटी ॥ सर्व सामग्री सचिन्ह ॥२०॥
ऐसें बोलोनि आदिनाथ ॥ स्वस्थाना गेला अपर्णसहित ॥ येरीकडे गर्भ मच्छोदरांत ॥ तोचि मंत्र घोकीतसे ॥२१॥
यापरी भरतां पूर्ण दिवस ॥ मच्छीनें प्रसूतकळा समयास ॥ अंड सांडोनि जलतटास ॥ मच्छी गेली जळोदरीं ॥२२॥
असो अंड सांडोनि तीरास । मच्छी गेली जळोदरास । त्यास काहीं लोटल्या दिवस । यमुनातीरीं महाराजा ॥ १२३ ॥
तंव तेथे समयकाठीं । बकपक्ष्यांची उतरली मंडळी । मीन वेंचावया यमुनाजर्णी । निजगणासहित संचरले ॥ १२४ ॥
तो अकस्मात मित्रात्मजातटी ॥ अंडजशुक्तिका पाहिली घटीं ॥ मग सर्व मिळोनि चंचुपुटीं ॥ खाद्य म्हणोनि भेदिती ते ॥२५॥
चंचुपुटांचा भेदवज्ज ॥ तेणें अंड झालें जर्जर ॥ द्विशकल होऊनि सत्वर ॥ महीवरे आदल्ले ॥२६॥
परी वरील शकल पडिलें महीं ॥ खालील शकलांत बाळ विदेही ॥ जैसा अर्क उदकप्रवाहीं ॥ एकाएकीं उतरला ॥२७॥
रुदनशब्द कडकडाट ॥ बाळतेजाचा बोभाट ॥ तें न्याहाळितां चकचकाट ॥ पाहोनियां पळाले ते ॥२८॥
असो सकळशुक्तिका रत्नाकर ॥ आंत मुक्तमुक्तिकेचा भद्र मच्छेंद्र ॥ असतां तमारिकन्यातीर ॥ पावला धीवर त्या काठीं ॥२९॥
तो धीवर कमिकनाम सुभट ॥ पाहतां अंडजशुक्तिका प्रकट ॥ तों आंत रत्नतेज स्फुट ॥ बाळ रम्य देखिला ॥३०॥
देखिला परी जो सविता ॥ मग चिर्तीं द्रवली मोहममता ॥ म्हणे बाळ हें कोमळ तत्त्वतां ॥ यातें भक्षील कोणी सावज ॥३१॥
ऐसा उदय होतां चिर्तीं ॥ देव शब्दकुसुमां सांडिती ॥ कीं हे महाराजा कामिकमूर्ती ॥ बाळ नेई वो सदनातें ॥३२॥
अरे हा दक्ष योर्गेंद्रजेठी ॥ तारक नौका महीपाठीं ॥ तरी तूं संशय सोडोनि पोटीं ॥ सदना नेई महाराजा ॥३४॥
ऐसें देववागुतरत्न ॥ कर्णपुटिकं होतां भूषण ॥ मग तें वृद्ध करोनि जतन ॥ हृदयसंपुटीं पाळीतसे ॥३५॥
महाविश्वासाचे पाठीं ॥ आर्धीच मोह नांदेल पोटीं ॥ आनंदाची अपार दाटी ॥ आनंदपात्रीं हेलावे ॥३६॥
जैसें पयाचेनि पात्रीं ॥ घृतशक्तिरा होय मिश्रिती ॥ तो गोडपणाचा भाग अमृतीं ॥ वाढला कां जाईना ॥३७॥
कीं दरिद्राचे सुरवाडास ॥ मर्नी पेटली राजहौस ॥ ते गजशुंडीची माळा ग्रीवेस ॥ सुख कां वाटलें जाईना ॥३८॥
कीं वंशवृद्धि ते शून्यमय ॥ चिंताकाळिमा निशा आहे ॥ तैसा सुतमित्राचा होतां उदय ॥ मग तेथ चिंता कासया ॥३९॥
कीं कवडीसाठीं वैचितां प्राण ॥ ते मांदूसचि लाधली सुखधन ॥ कीं मृत्युभयातें असुख मानून ॥ चित जडे चिंतासाकडी ॥४०॥
तों पीयूषाची अनुकूलता ॥ गोडी सुखाचा उदय होतां ॥ मग चिंतानिशीचा आनंदसविता ॥ प्रभेलार्गीं हेलावे ॥४१॥

मग स्नेहकवर्चं करसंपुटी ॥ तोयें न्हाणिला बाळजेरी ॥ हृदयीं वाहूनि कामिक पोटी ॥ सदर्नी आणिले तयाते ॥४२॥
 शारदवता नामें सुंदरा नारी ॥ ओपिता झाला तिचे करी ॥ म्हणे साजणी वंशाधारी ॥ सुत मिरवीं लोकांत ॥४३॥
 कीं पाहें पां पूर्ण भरंवसा ॥ कीं राधातनय कर्ण जैसा ॥ तरी तो पुढे राजमांदुसा ॥ जगामाजी आव्हानी ॥४४॥
 तन्न्यायें भाग्योदयें ॥ सर्व सुखशयनीं पहुडावे ॥ अहाहा बाळ अवतार होय ॥ कवि नारायण मच्छेद ॥४५॥
 मग कामिकहाती सुढाळ सुता ॥ नवरत्नांच्या सम पाहतां ॥ परम आनंदली शारदवता ॥ बाळ कवळिला स्नेहमेळी ॥४६॥
 स्नेहं धरितांचि पयोघरी ॥ पय दाटले अतिपाझरी ॥ जैसे सोमतेजकरी ॥ सोमकांत द्रवतसे ॥४७॥
 असो कुशांचे मंडन ॥ स्नेहभावे होतां संगोपन ॥ मग बाळजठरापिंडीचा अग्न ॥ पय पाहेनि स्वीकारी ॥४८॥
 तें स्नेहाचा ओघ बाणे ॥ बाळ अंगिकारोनि मार्जने ॥ तप्तोदकीं घालोनि स्नाने ॥ पालखाते हालवितसे ॥४९॥
 आर्थीच नामें शारदवता ॥ त्यावरी अपत्यकामी कांता ॥ तेथे बाळमोहकाम द्रवतां ॥ कवण रीतीं वर्णावे ॥५०॥
 आर्थीच असतां अमरवेलीं ॥ त्यावरी पजन्यवृष्टी झाली ॥ मग तो हेलावा लवलव पाउलीं ॥ कवणासी वर्णावे ॥५१॥
 ऐसेपरी आनंदस्थिरीं ॥ दिवस लोटले कांहींसे मिती ॥ पांच वरुणे वयावरुती ॥ मच्छिंद्रनाथ मिरवला ॥५२॥
 तंव कोणे एके दिवसी ॥ सुदिनीं उदईक भूमीसी ॥ पिता म्हणे तमारिकन्येई ॥ चला जाऊं ये मच्छिंद्रा ॥५३॥
 अवश्य म्हणे मच्छिंद्रनाथ ॥ कृतांभगिनीतीरा येत ॥ मग जळोदरीं संचरोनि तात ॥ मच्छबाळां आव्हानीतसे ॥५४॥
 तंव जाळ्यासवे भीनधाडी ॥ आंतुल्या ओढी करसंपुती ॥ बाहेर काढितां कामिक जेठी ॥ महीं भीनांते सोडीतसे ॥५५॥
 मच्छिंद्रासी म्हणे सुतोतमा ॥ वेंचोनि साठवी या भीनां ॥ ऐसे वदोनि कामिक पुन्हां ॥ जळामाजी संचरे ॥५६॥
 येरीकडे मच्छिंद्रनाथ ॥ भीन देखतां म्हणे हो तात ॥ अहा मातुळकुळा घात ॥ कामिका ताता मांडिला ॥५७॥
 तरी आपण असतां ऐसी रहाटी ॥ बरवेपणे पाहतां दृष्टीं ॥ हें योग्य नव्हे कर्म पाठीं ॥ उपकारा मिरवावे ॥५८॥
 पूर्वी आस्तिके मातुळकुळा रक्षिते ॥ आपुले तपाचेनि बळे ॥ राव बोधेनि सत्रपाळ ॥ नागकुळा वाचविते ॥५९॥
 मग एक एक मत्स्य वेचोनी ॥ प्रवाहा मेळवी जीवनालागोनी ॥ तें कामिकताते दृष्टीने पाहोनी ॥ परम चिर्तीं क्षोभला ॥६०॥
 जैसा परम सबळ ॥ पेटला मिरवी वडवानळ ॥ तेरीं कामिकक्रोधाग्नि प्रबळ ॥ हदयानाजी धडाडी ॥६१॥
 कीं मेघमंडळाचे दाटीं ॥ चपळा पळती तेजावाटी ॥ तैसा धडाडोनि क्रोध पोटीं ॥ बाहेर आला तत्क्षणी ॥६२॥
 लक्षोनि मच्छिंद्राचे मुखमंडन ॥ स्वकरपुटी केले ताडन ॥ म्हणे जळोदरीचे काढितां मीन ॥ बहु श्रम जाणसी ॥६३॥
 तरी पुन्हां जळोदरी ॥ मच्छ सोडितोसी कैसा भिकारी ॥ खासील काय उदरांतरी ॥ भीक मागों जाशील ॥६४॥
 ऐसे ऐकोनि कामिकवचन ॥ मनांत मच्छिंद्र करी बोलणे ॥ सर्वांत पवित्र भिक्षाळ्न ॥ दोष त्यासी कांहीं नसे ॥६५॥
 तरी हाचि आतां उपदेश ॥ आरंभावे भिक्षाळ्नास ॥ येरीकडे जळोदरास ॥ कामिक तेव्हां संचरला ॥६६॥
 येरीकडे मच्छिंद्रनाथ ॥ दृष्टी चुकवोनि गमन करीत ॥ भ्रमण करितां अद्वैतवनांत ॥ सुढाळ जागा दिसेना ॥६७॥
 मग उत्तरदिशा बद्रिकाश्रम ॥ पाहतां झाला योगदुम ॥ तेथे द्वावदश वर्षे उत्तमोत्तम ॥ योगालागी आचरला ॥६८॥
 तें तीव्र तप गा शुचिस्मंत ॥ मंत्रदृष्टी अद्वैतवनांत ॥ लोहकंटक पादांगुष्ठांत ॥ देऊनि तप करीतसे ॥६९॥
 ऊर्ध्व वायूचे करुनि भक्षण ॥ दृष्टी अर्का देऊनि दान ॥ वाचा करोनि कृष्णार्पण ॥ हरीभजनीं मिरविल ॥७०॥
 शरीर क्लेशा देऊनि दान ॥ ईश्वरी वेद तनुमनप्रमाणे ॥ तेणे अस्थिपंजरावरोन ॥ त्वचा तितुकी मिरवीतसे ॥७१॥
 तपे भक्षिले सकळ मांस ॥ परी लाग न लागे अस्थित्वचेस ॥ मांस भक्षोनि सकळ भागास ॥ वृद्धिरस सकळ आटिले ॥७२॥
 नेत्र फिरोनि झाल्या वाती ॥ दिसों लागली कार्पासरीती ॥ सकळ तेजाची आटली ज्योति ॥ महाघोर तपाने ॥७३॥
 अस्थि त्वचा व्यक्त होऊनी ॥ शिरा दिसती चांगुलपर्णी ॥ सर्व अंग गेले वाळोनि ॥ काष्ठापरी मिरवितसे ॥७४॥
 ऐसे क्लेश असंभवित ॥ मच्छिंद्रअंगीं जाणवत ॥ तें तेथे अकस्मात ॥ अत्रिनंदन पातला ॥७५॥
 संचरोनि देवालया ॥ स्तविता झाला उमाराया ॥ हे दक्षजामाता करुणालया ॥ दिगंबरा आदिपुरुषा ॥७६॥
 कामांतका फणिवेष्टका ॥ रुद्भूषणा कैलासनायका ॥ अपर्णानिधाना कामांतका ॥ वृषभारोहणा महाराजा ॥७७॥
 हे सकळ दानवांतका ॥ देवाधीशा उमाकांता ॥ प्रळयरुद्रा त्रिपुरांतका ॥ शूलपाणी महाराजा ॥७८॥
 हे शंकरनामाभिधानी ॥ पंचवक्त्रा त्रिनयनी ॥ भस्मधारणा उमारमणी ॥ नरकपाळा विराजसी ॥७९॥
 ऐसे स्तुतीचे वाग्रत्न ॥ दत अर्पितां माळा करोन ॥ तेणे तोपोनि कामदहन ॥ प्रत्यक्षपणे मिरवला ॥८०॥
 प्रत्यक्ष होतां उमाकांत ॥ नयर्नी यजिता झाला दत ॥ मग आलिंगोनि प्रेममरित ॥ निकट आपण वैसला ॥८१॥
 योगक्षेमाची सकळ वार्ता ॥ शिव पुसतां झाला दत्ता ॥ तेणेही सांगोनि क्षेमवार्ता ॥ शिवसुखा पुसिले ॥८२॥
 यापरी बोलता झाला दत ॥ कीं बद्रिकाश्रमीं कानन बहुत ॥ तरी महाराजा दृष्टी व्यक्त ॥ माजी करा कृपाळुवा ॥८३॥

मग अवश्य म्हणोनि उमारमण ॥ उभयतां पाहूं चालले कानन ॥ परी ही वासना दत्ताकारणे ॥ मच्छिंद्रदैवें उदभवली ॥८४॥
 जैसा लाभ असतो पदरी ॥ तो सहज वळूनि येत घरी ॥ लघुशंके मूत्रधारी ॥ मांदुसघट लागतसे ॥८५॥
 कीं उष्णत्रासें मही चाली ॥ आतुडे कल्पतरुची साउली ॥ तेवीं दत्तवासना उदभवली ॥ मच्छिंद्रदैवप्रकरणी ॥८६॥
 कीं याजव्रता टाकिल्या बाहेरी ॥ हिरा ठेवोनि नेत गारी ॥ तेवीं दत्तव्रेयवासनालहरीं ॥ उदेली मच्छिंद्रदैववाने ॥८७॥
 असो ऐशा लाभभावना ॥ उभयतां रमती बद्रिकाश्रमा ॥ नाना तरुप्लवंगमा ॥ अपार चिन्हे पाहती ॥८८॥
 सुरतरु पोफळी ॥ बुकळ चंपक कर्दळी ॥ गुलछबु गुलाब केळी ॥ नारळी सोनकेळी शोभल्या ॥८९॥
 की सहज पाषाण ढाळितां महीसी ॥ दैवे आतुडे हस्तपादांसी ॥ तेवीं मच्छिंद्रदैवउद्देशी ॥ दत्तवासना उदभवली ॥९०॥
 ऐसे वर्णितां अपारतरु ॥ तरी बद्रिकेचा फार शेजारु ॥ कानना महा निकट मंदारु ॥ मंदराचळ शोभला ॥९१॥
 तयावरोनि वर्षत तोयधर ॥ मणिकर्णिके अपार नीर ॥ ती भागीरथी उत्तमतीर ॥ निजदृष्टीने पाहिली ॥९२॥
 मग तेथ ओघ धरोन ॥ उभयतां करिते झाले गमन ॥ असो मच्छिंद्राकारणे ॥ निजदृष्टीं पाहातील ॥९३॥
 तेथें जी जी होईल वार्ता ॥ श्रीगुरु जाने होय सांगता ॥ निमित्तमात्र धुंडीसुता ॥ ग्रंथमाजी मिरविले ॥९४॥
 धुंडीसुत नरहरिवंशी ॥ मालू वदे कवित्वासी ॥ निमित्तमात्र नरहरिकृपेसी ॥ तोचि बोलवी जानेश ॥९५॥
 स्वस्ति श्रीभक्तिकथासार ॥ संमत गोरक्षकाव्यकिमयागर ॥ सदा परिसोत भाविक चतुर ॥
 प्रथमोऽध्याय गोड हा ॥९६॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥
 ॥ नवनाथभक्तिसार प्रथमोऽध्याय समाप्त ॥
 श्री नवनाथ भक्तिसार पोथी - अध्याय २

अध्याय २

श्रीगणेशाय नमः

जयजयाजी मूळपीठवासिनी ॥ पुळीकाच्या गोंधळालागोनी ॥ भक्तवरदे भवानी ॥ उभी अससी माये तूं ॥१॥
 संत गोंधळी विचक्षण ॥ कंठीं मिरवितां तुळसीभूषण ॥ तेचि माळा सुलक्षण ॥ जगमाजी मिरविसी ॥२॥
 घालिती तुळा प्रेमगोंधळ ॥ कामक्रोधांचे देती बळ ॥ गीतसंगीत सबळ ॥ गुण गाती माये तुळे ॥३॥
 असो ऐशा गोंधळप्रकरणी ॥ संतुष्ट होसी माय भवानी ॥ तरी या ग्रंथगोंधळी येऊनी ॥ साहय करी जननीये ॥४॥
 मागिल्या अध्यांयी रसाळ कथन ॥ गणादि सकळांचे केले नमन ॥ उपरी मच्छिंद्राचैं जनन ॥ यथाविधी कथियेले ॥५॥
 आतां पुढे श्रवणार्थी ॥ बैसते आहेत महाश्रोती ॥ तयांची कामना भगवती ॥ पूर्ण करावया येई कां ॥६॥
 तरी श्रोतीं सिंहावलोकनीं कथन ॥ श्रीदत्तदेव आणि उमारमण ॥ भागीरथीविपिनाकारण ॥ पहात पहात चालिले ॥७॥
 जैसे फलानिमित पक्षी ॥ फिरत राहती वृक्षोवृक्षी ॥ त्याचि न्याये उभयपक्षी ॥ गमन करिती तीराते ॥८॥
 सहज चालती विपिनवाटी ॥ तों मच्छिंद्र देखिला त्यांनी दृष्टीं ॥ बाळतनू पाठपोटीं ॥ अस्थि त्वचा उरल्या पैं ॥९॥
 जटा पिंगट नखें जळमट ॥ फंटकारी पादांगुष्ठ ॥ कार्पासमय झाली दृष्ट ॥ त्वचा लिपटली अस्थींसी ॥१०॥
 सर्वांगे शिरा टळटळाट ॥ दिसती अवनी नामपाठ ॥ ध्वनिमात्र शब्द उठे ॥ चलनवलन नयनांचे ॥११॥
 ऐसा पाहूनि तपोजेठी ॥ विस्मयो करिती आपुले पोटीं ॥ म्हणती ऐसा कलीपाठीं ॥ तपी नेणों कोणीच ॥१२॥
 अहो विश्वामित्रप्रकरणी ॥ दिसतो तपी हा मुगुटमणी ॥ तपार्थ कामना अंतःकरणी ॥ करणी कोण याते उदेली ॥१३॥
 मग दत्तासि म्हणे आदिनाथ ॥ मी स्थिरता राहतों महीं येथ ॥ तुम्हीं जाऊनि कामनेते ॥ विचारावें तयाते ॥१४॥
 कवणा अर्थी कैसा भाव ॥ उचंबळला कामार्णव ॥ तरी लिप्सेचा समूळ ठाव ॥ काय तोही पहावा ॥१५॥
 येऊनि त्यापरी अत्रिनंदन ॥ शिवानंदसूक्तिक सुळाळ रत्न । श्रवणपुटीं स्वीकारून ॥ तयापासीं पातला ॥१६॥
 उभा राहोनि समोर दृष्टी ॥ म्हणे महाराजा तपोजेठी ॥ कवण कामना उदेली पोटी ॥ तें वरदवराते मिरवावे ॥१७॥
 ऐसे वरदाचे वागवट ॥ मच्छिंद्र श्रवण करितां झागट ॥ नमभाव धरुनि प्रकट ॥ तयालार्गी बोलत ॥१८॥
 कर्णी शब्द पडतां सुखस्थिती ॥ दृष्टी काढोनियां वरती ॥ पाहता झाला दत्ताप्रती ॥ महाराज योगी तो ॥१९॥
 भूसकेते करोनि नमन ॥ दाविता झाला निजनभ्यपण ॥ जो कीम ईश्वरी आराधन - ॥ प्राप्तीलागी उदेला ॥२०॥
 बोले महाराजा कृपासरिता ॥ तुम्हीं कोण तें सांगावें आतां ॥ द्वादश वर्षे काननीं लोटतां ॥ मानव नातळे दृष्टीसी ॥२१॥
 तरी त्वच्चित सदैव भवानी ॥ प्रत्यक्ष झाली मम प्रारब्धे धरणी ॥ तरी प्रसादनग अभ्युत्थानीं ॥ स्थापूनि जाई महाराजा ॥२२॥
 ऐसें तयाचे वागुतर ॥ ऐकोनि तोषला अनसूयाकुमर ॥ म्हणे वा रे नामोच्चार ॥ दत ऐसें मज म्हणती ॥२३॥
 जो व्याघ्रपदीं ऋषिजन्म ॥ अत्रि ऐसें तया नाम ॥ तयाचा सुत मी दासोतम ॥ महीलार्गी आधारलों ॥२४॥

तरी असो ऐसी गोष्टी ॥ कवण कामना तुझ्या पोटी ॥ उदेली जे तपोजेठी ॥ शब्दसंपुर्टी मिरवीं कां ॥२५॥
 येरु म्हणे वरदोस्तु ॥ कामना वरी एक भगवंतु ॥ ऐसें वदता झाला अतीतु ॥ पदावरी लोटला ॥२६॥
 जैसी सासुन्या बाळा असतां ॥ अवचट दृष्टी पडे माता ॥ हंबरडोनि धांवोनि येतां ॥ गीवे मिठी घालीतसे ॥२७॥
 किंवा अवचट वत्सा भेटतां गाय ॥ मग प्रेम लोटी चित्त सदैव ॥ तेणेंपरी मच्छिद्र मोहें ॥ पदावरी लोटला तो ॥२८॥
 द्वावदश वर्ष तपाचे श्रम ॥ ते आजि फळले मानूनि उत्तम ॥ सांडोनि सकळ आपुला नेम ॥ पदावरी लोटला तो ॥२९॥
 परी तपश्रमाचे बहुत कलेश ॥ हदर्यों गहिंवरले दुःखलेश ॥ नेत्रीचे झरे विशेष ॥ पदावरी लोटले तें ॥३०॥
 तेणें झालें पादक्षालन ॥ पुढती बोले करी रुदन ॥ हे महाराजा तूं भगवान ॥ महीमाजी मिरविशी ॥३१॥
 रुद्र विष्णु विरिंची सदय ॥ त्रिवर्गरुपी देह ऐक्यमय ॥ ऐसें असोनि सर्वमय ॥ साक्षी महीं अससी तूं ॥३२॥
 तरी येऊनि सर्वजमूर्ती ॥ असोनि माझा विसर चित्ती ॥ पडलासे किमर्थ अर्थी ॥ अपराध गळीं सेवोनियां ॥३३॥
 ऐसें म्हणोनि वारंवार ॥ गळानीत करी नमस्कार ॥ क्लेशनगीचे चक्षुद्वार ॥ सरितालोट लोटवी ॥३४॥
 तरी तो अत्यंत शांत दाता ॥ म्हणे बा हे न करी चिंता ॥ प्रारब्धर्मदराचालाची सरिता ॥ ओघ ओधील आतांचि ॥३५॥
 मग वरदहस्ते स्पर्शोनि मौळी ॥ कर्णी ओपीत मंत्रावळी ॥ तेणें अजानदशाकाजळी ॥ फिटोनि गेली तत्काळ ॥३६॥
 जैसें माहात्म्य भारती ॥ उदयदृष्टी करितां गभस्ती ॥ मग अंधकाराची व्याप्ती ॥ फिटोनि जाय तत्काळ ॥३७॥
 तेवी दत वरदघन ॥ वोळतां गेलें सकळ अज्ञान ॥ मग चराचर सकळ जीवन ॥ जैसें हेलावले दृष्टीसी ॥३८॥
 नाठवे कांहीं दुजेपण ॥ झालें ऐक्य ब्रह्मसनातन ॥ जैसें उदधी सरिताजीवन ॥ जीवना जीवनसम दिसे ॥३९॥
 ऐसी झालिया जीवनसम दृष्टी ॥ आत्रेय धरिता झाला पोटी ॥ म्हणे बा रे योगी धूर्जटी ॥ इंदिरावर कोठें तो सांग ॥४०॥
 येरु म्हणे जी ताता ॥ ईश्वरावांचोनि नसे वार्ता ॥ जर्णीं स्थर्णीं काण्ठीं महीं पर्वता ॥ ईश्वर नांदे सर्वस्वीं ॥४१॥
 ऐसें ऐकोनि वागुतर ॥ ग्रीवा तुकवी अत्रिकुमर ॥ मग सच्छिद्याचा धरोनि कर ॥ चालता झाला महाराज तो ॥४२॥
 सहज चालतां चाले नेटी ॥ आले आदिनाथ प्रेमदृष्टी ॥ मच्छिद्र मूर्धकमळधाटी ॥ पदावरी वाहातसे ॥४३॥
 शिवें पाहूनि मंददेहीं ॥ म्हणे हा पूर्वी नारायण कवी ॥ मग प्रेमसरितेच्या लोटप्रवाहीं ॥ धरिला हदर्यों तत्काळ ॥४४॥
 मग त्रिवर्ग येऊनि त्या स्थार्णी ॥ दत्तासी म्हणे पंचमूर्धनी ॥ या शिष्यातें अभ्यासोनी ॥ सकळ सिद्धी मिरवीं कां ॥४५॥
 जें वेदकारणाचें निजसार ॥ जें सर्वपकाराचें गुहागर ॥ सकळ सिद्धीचें अर्थमाहेर ॥ निवेदी तूं महाराजा ॥४६॥
 जारणमारण उच्चाटण ॥ शापादपि निवारण ॥ शरादपि अस्त्रादिनिबहंण मंत्रशक्ती त्या वरत्या ॥४७॥
 जो जैसा कर्मविजे पाठ ॥ होती दैवते वरती भेट ॥ वंशवरद वाक्पट ॥ मस्तकीं स्थापोनि जाताती ॥४८॥
 वरुण आदित्य सोमस्वामी ॥ भौमशक्रादि यमद्रमी ॥ शिवशक्ति कामतरणी ॥ वर देऊनि उठविले ॥४९॥
 विष्णु विरिंची कृपाकृती ॥ वरदबीजे देऊनि शक्ति ॥ ते मंत्र अंखें अपारगती ॥ हदयामाजी हेलावला ॥५०॥
 असो सद्विद्येचा मंदराचळ ॥ उभवोनियां अत्रिबाळ ॥ क्षणमात्र वेंचूनि केला सबळ ॥ सिद्धतरणी जेतता ॥५१॥
 नागबकादि वातास्त्र ॥ नगनागादि महावज्ञ ॥ पावक जलधी अस्त्र पवित्र ॥ सांगोपांग तो झाला ॥५२॥
 ऐसें सांगोनि सांगोपांग ॥ जाता झाला योगमार्ग ॥ परी सांप्रदाय योजूनि योग ॥ कानफाडी मिरवला ॥५३॥
 पुढील भविष्य जाणोन ॥ सांप्रदाय केला निर्माण ॥ षडरुप जोगीदर्शन ॥ कानफाडी मिरवले ॥५४॥
 नाथ ऐसें देऊनि नाम ॥ शिंगी शैली देऊनि भूषण ॥ ऐसें परिकरोनि प्रमाण ॥ अत्रिनंदन पैं गेला ॥५५॥
 यापरी तो मच्छिंदनाथ ॥ नमोनि निघाला आदिनाथ ॥ महीवरी नाना तीर्थ ॥ शोथ करीत चालिला ॥५६॥
 तो भ्रमण करितां सप्तश्रृंगी ॥ येता झाला महायोगी ॥ अंबिका वंदोनि मनोमार्गी ॥ सप्रेम स्थिर्तीं गौरविली ॥५७॥
 करीत वैखरीं अंबास्तवन ॥ तों आलें कल्पने मन ॥ कीं कांहीं तरी कवित्वसाधन ॥ लोकांमाजी मिरवावें ॥५८॥
 कवित्व तरी करावें ऐसें ॥ कीं उपयोगी पडे सर्व जगास ॥ मग योजोनियां शाबरीविद्येस ॥ मनामाजी ठसविली ॥५९॥
 यापरी अनेक कल्पना करीत ॥ कीं शाबरीविद्येचे करावें कवित ॥ परी वरदगुंतीं वश्य दैवत ॥ केउते रीतीं होतील ॥६०॥
 मग अंबेपासी अनुष्ठान ॥ करिता झाला सप्तादिन ॥ वेदबीजाचें अभिषिंचन ॥ अंबेलागी करीतसे ॥६१॥
 तेणें जागृत महिषमदिनी ॥ होऊनि बोले तयालागोनी ॥ बा रे कवण कामना मर्नी ॥ वेधली तें मज सांग ॥६२॥
 येरु हनणे वो जगज्जननी ॥ शाबरी विद्येचे कवित्व कामनी ॥ वेधक परी वरालागोनी ॥ उपाय कांहीं मज सांग ॥६३॥
 उपरी बोले चंडिका भवानी ॥ पूर्णता पावशी सकळ कामनी ॥ मग त्या सिद्धाचा हात धरोनी ॥ मार्तडपर्वतीं पैं नेला ॥६४॥
 तेथें नागवृक्ष अचिंत्य थोर ॥ तरु नोहे तो सिद्धीचे माहेर ॥ दृश्यादृश्य केलें पर ॥ महातरु नांदतसे ॥६५॥
 तेथें करोनि बीजी हवन ॥ तरु केला दृश्यमान ॥ तो कनकवर्ण देदीप्यमान ॥ निजदृष्टीं देखिला ॥६६॥

त्या तरुच्या शाखोपांती ॥ नाना दैवते विराजती ॥ मग नामाभिधाने सकळ भगवती ॥ देवतांची सांगे त्या ॥६७॥
 ती दैवते धुरंधर बावन्न वीर ॥ मूर्तिमंत असती तरुवर ॥ नरसी काळिका महिषासुर ॥ म्हंमदा झोटिंग वीरभद्र ॥६८॥
 वेताळ मास्ती अयोध्याधीश ॥ श्रीकोदंडपाणी रामेश ॥ सूर्य नार्मी तेथ द्वादश ॥ मूर्तिमंत नांदतसे ॥६९॥
 पायरी जलदेवता असती नव ॥ कुमारी धनदा नंदा नांव ॥ विमळा मंगळा जानप्राप्तिव ॥ लक्ष्मी आणि विख्याता ॥७०॥
 यापरी चंडा मामुंडा ॥ रंडा कुंडा महालंडा ॥ अप्सरा जोगिनी शंडवितंडा ॥ तरुभागी विराजल्या ॥७१॥
 काळव्याळ वीरभैरव ॥ भस्मकेत सिद्धभैरव ॥ रुद्र ईश्वरी गण भैरव ॥ अष्टभैरव हे असती ॥७२॥
 यापरी शस्त्रअस्त्रयमिना ॥ दमि धूमि कुचित भामिना ॥ सातवी ज्वाळा शुभानना ॥ वृक्षावरी त्या असती ॥७३॥
 यापरी शंखिनी डंखिणी यक्षिणी ॥ त्या समुच्चयें असती बारा जणी ॥ अष्टसिद्धी महाप्रकरणी ॥ वृक्षावरी विराजल्या ॥७४॥
 प्राप्ति प्राकाञ्या अणिमा गरिमा ॥ ईशित्व वशित्व प्रथिमा महिमा ॥ एवंच अष्टसिद्धी नामा ॥ तरुवरी विराजल्या ॥७५॥
 अष्टसिद्धीसमवेत ॥ बावन्न वीर सकळ दैवत ॥ तया तरुच्या शाखा व्यक्त ॥ करोनिया बैसले ॥७६॥
 ऐसे घटी पाहिले सर्वही ॥ ती पहाती न बोलती कांही ॥ यावरी अंबिका करी काई ॥ निवे दोनी नाथाते ॥७७॥
 बा रे ऋष्यमूकपर्वतस्थानी ॥ ब्रह्मगिरीच्या निकटवासनी ॥ अंजनपर्वत तयासी म्हणी ॥ नदी काचित आहे बा ॥७८॥
 दक्षिणओर्ध्वं सरिता जात ॥ ते कांठीं महाकाळी दैवत ॥ स्थाने असती जाण तेथ ॥ भगवतीते नमावे ॥७९॥
 तेथोनि पुढे दक्षिणपंथी ॥ सरितापात्रे जावे निगुती ॥ परी बा तेथे श्वेतकुँडे असती ॥ तोयमरित महाराजा ॥८०॥
 तरी शुक्लांवेल कवळूनि हार्ती ॥ एक एक सोडावी कुंडाप्रती ॥ ऐरी कुँडे एकाशर्ती ॥ हस्तिपदसमान आहेत ॥८१॥
 परी तितुके पूजन कोरडे वेळी ॥ सकल सरल्या परत पाउली ॥ पाहात यावे ती वल्ली ॥ सकळ कुंडांमाझारी ॥८२॥
 जया कुंडांत सजीव वेल ॥ इष्टिगोचर बा होईल ॥ तया कुंडीं स्नान वहिले ॥ करोनि जीवन प्राशिजे ॥८३॥
 ते जीवन प्राशितां निशिवत ॥ मूर्छा येईल एक मुर्हूत ॥ ते बारा नार्मी जपावे आदित्य ॥ मूर्छेमाजी असतां पै ॥८४॥
 मग प्रत्यक्ष होईल तमांतक ॥ मौळी घ्यावा तो हस्तक ॥ पुढे काचकूपिका भरोनि उदक ॥ येथे यावे महाराजा ॥८५॥
 मग बारा नार्मी करोनि सिंचनी ॥ तरु न्हाणावा तया जीवनी ॥ तेव्हां दैवते प्रसन्न होऊनी ॥ वरदान तूंते देतील बा ॥८६॥
 परी एक वेळां न घडे ऐसे ॥ खेपा घालाच्या षण्मास ॥ एक एक दैवत एक खेपेस ॥ प्रसन्न होईल महाराजा ॥८७॥
 ऐसे सांगोनि माय भगवती ॥ गेली आपुले स्थानाप्रती ॥ येऱु पावला अंजनपर्वती ॥ सरितापात्री ओघाते ॥८८॥
 काळी महाकाळी देवतांस ॥ नमोनि निघाला काननास ॥ करीं कवळोनि शुक्लवेलास ॥ कुंडांलागी शोधीतसे ॥८९॥
 असो एकशतं कुँडे पाहोन ॥ तितुक्यांत शुक्लवेल स्थापोन ॥ पुन्हां पाहे परतोन ॥ सकळ कुंडांमाझारी ॥९०॥
 तों आदित्यनामे कुंडीं तीव्र ॥ ते वेल पाहे साचोकार ॥ तों घटीं पडले पल्लवाकार ॥ स्नान तेथे सारिले ॥९१॥
 स्नान झालिया उदकपान ॥ होतांचि व्यापिते अतिमूर्च्छेन ॥ परी द्वादश नार्मी मंत्रसाधन ॥ सोडिले नाहीं तयाने ॥९२॥
 परी मूर्छा ओढवली अतितुंबळ ॥ शरीर झाले अतिविकळ ॥ स्वेद नेत्रे गेला अनिल ॥ देह सांडोनि तयाचा ॥९३॥
 ब्रह्मांडांतोनि अंतज्योती ॥ तीही वेंधों पाहे अंती ॥ तरी आदित्यनावे जाण होती ॥ जपालार्गी नित्य करीत ॥९४॥
 जसे जागृती घडानि येत ॥ तोंचि स्वप्नीं जीव घोकीत ॥ त्याचि न्यायें उरला हेत ॥ जीव जपी अर्का तो ॥९५॥
 ऐसे संकट घटतां थोर ॥ खालीं उतरला प्रभाकर ॥ कृपे स्पर्शेनि नयनी कर ॥ सावध केला महाराज ॥९६॥
 मग कामनेचा पुरवोनि हेत ॥ मस्तकीं ठेविला वरदहस्त ॥ म्हणे बा रे योजिला अर्थ ॥ सिद्धी पावसी येणे तू ॥९७॥
 ऐसे बोलोनि आदित्य गेला ॥ तेणे काचकूपिका भरोनि वहिला ॥ पुन्हा मार्तडपर्वती आला ॥ येऊनि नमी अळवत्थ ॥९८॥
 आदित्यनामे करोनि चिंतन ॥ आदित्य तेथे झाला प्रसन्न ॥ म्हणे महाराजा काय कामना ॥ निवेदावी मज आतां ॥९९॥
 येऱु म्हणे कवित्व करीन ॥ तया साहय तुवां होऊन ॥ मंत्रविद्या तव नामाने ॥ फळास येवो महाराजा ॥१००॥
 अवश्य म्हणूनि तमभंजन ॥ मंत्रविद्या साध्य करुन ॥ बांधला गेला जलजलोचन ॥ मंत्रशक्तिकार्यार्थ ॥१॥
 ऐसा सप्त मास येऱझारा करुन ॥ दैवतांसी करोनि घेतले प्रसन्न ॥ मग शाबरीविद्येचा ग्रंथ निर्मून ॥ बंगल देशी चालता झाला ॥२॥
 असो ऐसी गौरक्षकथा ॥ वदला आहे किमयागारग्रंथा ॥ तेथे किमयांची स्थाने सर्वथा ॥ सांगतलीं आहेत जी ॥३॥
 परी प्रथम अवघड करणे ॥ तें मानवाते न ये घडोन ॥ ते अवतारी असती परिपूर्ण ॥ म्हणोनी घडले तयासी ॥४॥
 परी सांगावया कारण ॥ स्वमुखे गौरक्ष वदला आहे कथन ॥ त्या ग्रंथाचा आश्रय पाहून ॥ नवही योगी वर्णिले गंर्हीं ॥५॥
 तरी श्रोतीं तया ग्रंथा ॥ दोष न ठेवावा सर्वथा ॥ संशय आलिया किमयागारग्रंथा ॥ विलोकावे विचक्षणी ॥६॥
 मुळावेगळे कांहीं कथन ॥ येत नाहीं जी घडोन ॥ म्हणोनि सकळ संशय सांडोन ॥ ग्रंथ श्रवणीं स्वीकारा ॥७॥
 यापरी बळेचि चाळवोनि दोष ॥ निंदोनि जो कां मोडील हरुप ॥ बिकल्पपंथी मिरवितां जगास ॥ पावेल वंशबुडी तो ॥८॥

आणिक वाणी जाईल झङ्डोन ॥ नरकीं पडेल सप्त जन्म ॥ आणि जन्मोजन्मीं शरीरेंकरोन ॥ क्षयरोग भोगील तो ॥१॥
 असो आतां तीर्थउद्देशीं ॥ मच्छिंद्र गेला बंगालदेशीं ॥ तेथे फिरत तीर्थवासीं ॥ हेळा १ समुद्रीं पातला ॥११०॥
 तये देशीं चंद्रगिरि ग्राम ॥ तेथे नरसिंहाचा झाला जन्म ॥ सुराज पिता विप्रोत्तम ॥ कृतिदेवीकृशीं आचारनेम ॥ सकळ धर्म पाळी तो ॥१३॥
 आर्धीं तपन यजन २ याजन ॥ स्नानसंध्यामाजी निपुण ॥ तयाची कांता गुणोत्तम ॥ सरस्वती नामें मिरवतसे ॥१४॥
 सदा सुशील लावण्यखाणी ॥ कीं नक्षत्रपातीं विराजे मांडणीं ॥ वाटे काम इच्छा धरुनि मर्नी ॥ तेथें येऊनि बैसला ॥१५॥
 कीं स्वर्गीं मेघांचे मंडळ पाहीं ॥ तेथोनि चपळा उदया ये ही ॥ कीं अर्क होऊनि गृहीं गोसावी ॥ तेजभिक्षा मागतसे ॥१६॥
 जियेचे अधरपंबळदेठीं ॥ द्विज विराजती वरती थारी ॥ जैसे रत्न हेमी शेवटी ॥ स्वतेजें तगटी ॥ मिरवितसे ॥१७॥
 भाळ विशाळ सोगयांजन ॥ कुंकुमरसें शोभलें गहन ॥ मुक्तानक्षत्रकबरीं संगीन ॥ चंद्राबिजोरा विराजवी ॥१८॥
 नासिक सरळाकृती ॥ ते शुक्तिकारत्नहेमगुप्ती ॥ मुक्तनळे जैसे गभस्ती ॥ नासिकपात्री विराजले ॥१९॥
 कर्णबिंदी वलयाकृती ॥ हेममुगुटीं ढाळ देती ॥ रत्नताटके ॥ नक्षत्रपातीं ॥ करुं वश्य ती पातले ॥१२०॥
 असो ऐसी शृंगारखाणी ॥ सकळ संपत्ति नटली कमिनी ॥ रुपंवती सकळ गुणी ॥ जगामाजीं मिरवतसे ॥२१॥
 परी उदरीं नाहीं संतान परम ॥ तेणे उचंबळोनी योगकाम ॥ न आवडे धंदा धामाश्रम ॥ सदा वियोग बाळाचा ॥२२॥
 देवदेव्हारे उपाय अनेक ॥ करिती झाली कामनादिक ॥ परी अर्थ कोठे उदयदायक ॥ स्वप्नामाजीं आतळेना ॥२३॥
 नावडे आसन वसन गात्र ॥ विकळ मिरविती निराशगात्र ॥ शून्यधार्मीं चित ॥ पवित्र नांदणुकी नांदतसे ॥२४॥
 प्रपंच मानिती अतिहीन ॥ जैसें दीपाविण शून्य सदन ॥ कीं सकळस्वरुपीं दाराहरण ॥ परी नासिकहीन मिरवतसे ॥२५॥
 कीं वजाउपरी गिरे गोमट ॥ परी वसतीस दिसे तळपट ॥ तेथें पाहतां दानवी पिष्ट ॥ कांडिती ऐसें वाटे की ॥२६॥
 कीं तरुविण अरण्य कर्केश ॥ कीं सरितांविन जैसे विरस ॥ मग तें क्षणेक पशुमात्रास ॥ भयंकर दरी वाटतसे ॥२७॥
 कीं शरीरीं चांगुलपण ॥ परिधानिलें वस्त्रानें भूषण ॥ परि चतुःस्कंधीं शवदर्शन ॥ सुगम कांहीं वाटेना ॥२८॥
 तें शरीर घाणाविण ॥ आप्तवर्गातें वाटे हीन ॥ तेवीं सर्व उपचार कांतेलागोन ॥ संसार हीन वाटतसे ॥२९॥
 ऐसें असतां भावस्थिती ॥ गृहीं दर्शिली योगमूर्ती ॥ नाथ मच्छिंद्र अंगणाप्रती ॥ अलक्ष सवाल वदतसे ॥१३०॥
 तंव ते कांतेने पाहूनि त्याते ॥ चरणीं लोटली शोकभरिते ॥ आणोनि शीघ्र वस्त्र आसनाते ॥ विराजविला महाराज ॥३१॥
 बैसोनि नाथानिकत ॥ सांगती वियोग शोक उल्हाट ॥ हदर्यीं भरोनि नेत्रपाट ॥ क्लेशांबु मिरविले ॥३२॥
 म्हणे महाराजा अनाथनाथा ॥ तुम्हीं सर्वगुणी विद्येसी जाणतां ॥ तरी मम हदर्यीं शोकसरिता ॥ नाशजळा वाटतसे ॥३३॥
 म्हणे तरी याते उपाव कांहीं ॥ सांगा म्हणोनि लागते पार्यां ॥ पुन्हां स्पर्शानि मौळी प्रवाहीं ॥ कवण शब्दा वाढवीतसे ॥३४॥
 पुढे ठेवोनि भिक्षान्न ॥ पुन्हां कवळी मोहें चरण ॥ आणि नेत्रां घनाची वृष्टि जीवन ॥ पदमहीते सिंचीतसे ॥३५॥
 तेणे मच्छिंद्रचित्तसरिते ॥ मोहसराटे अपार भरुते ॥ शब्दे तोयओघ मिरवत ॥ होते सुखसरितेसी ॥३६॥
 म्हणे वो साध्वी क्लेशवंत ॥ किमर्थ कामनीं चित ॥ तें मज वद कीं चित्तार्थ ॥ सकळां मुक्ती लाहील कीं ॥३७॥
 ऐसे शब्देवर्गउगमा ॥ ऐकोनि बोले द्विजराम ॥ म्हणे महाराज योगदुमा ॥ संतती नाहीं वंशाते ॥३८॥
 तेणे वियोगे खदिरांगार ॥ झागट करितो अतितीव ॥ तेणेकरोनि चित शरीर ॥ दाह पावे महाराजा ॥३९॥
 ऐसे क्लेश चित्तशक्ती ॥ कदा न वसे धैर्यपाठी ॥ दुःख गोंधळी शोकपातीं ॥ नृत्य करी कवळूनी ॥१४०॥
 तरी हा शोकवडवानळ ॥ जाळूं पाहे धैर्यजळ ॥ त्याते स्वामीनीं होऊनि दयाळ ॥ शोकगनीते विझावावे ॥४१॥
 ऐसी वदतां वागभगवती ॥ प्रेमा उदेला नाथचित्ती ॥ मग आदित्यनामे मंत्रिभूनी ॥ महाशक्ती निर्मीतमे ॥४२॥
 नाथाकरी भस्माचिमुटी ॥ तेथें वीर्य करी राहाटी ॥ मग तें भस्म तपोजठी ॥ तिये हार्ती वोपीतसे ॥४३॥
 म्हणे माय वो शुभाननी ॥ हे भस्मचिमुटी करीं कवळूनी ॥ घेईं सेर्वीं आपुले शयनीं ॥ निशीमाजी जननीये ॥४४॥
 म्हणतील भस्म नोहे पूर्ण गभस्ती ॥ जो हरिनारायणउदयो कीर्ति ॥ प्रभा मिरवोनि त्रिजगर्ती ॥ मोक्षमांदुसा मिरवेल ॥४५॥
 तरी तूं सहसा हळवटपणी ॥ कामना नवरीं भस्मासनीं ॥ म्यांहीं पुढील भविष्य जाणोनी ॥ चिद्भवानी वदविली ॥४६॥
 या भस्माची प्रतापस्थित ॥ तव उदरीं होईल जो सुत ॥ तयाते अनुग्रह देऊनिया स्वतः ॥ करीन सरस ब्रह्मांडी ॥४७॥
 मग तो सुत न म्हणे माय ॥ सकळ सिद्धीचा होईल राय ॥ जैसा खगी नक्षत्रमय ॥ शशिनाथ मिरवेल ॥४८॥
 मग तो न माय ब्रह्मांडभरी ॥ कीर्तिरश्मीचे तेजविवरी ॥ आणि वंद्य होईल चराचरी ॥ मानवदानवदेवादिकां ॥४९॥
 तरी माये संशयो न धरितां ॥ भक्तीं भस्म सांडोनि चिंता ॥ ऐसी सांगोनि सकळ वार्ता ॥ नाथ उठे तेथूनि ॥१५०॥
 यावरी बोले शुभाननी ॥ कीं महाराजा योगधार्मी ॥ तुम्हीं केव्हां याल परतोनी ॥ सुता अनुग्रह वोपावया ॥५१॥
 नाथ ऐकोन बोले तीते ॥ म्हणे एक वो सदगुणसरिते ॥ पुन्हां येऊनि देई उपदेशाते ॥ द्वादशवर्पाउपगंती ॥५२॥

ऐसे वदोनि शब्द सुढाल ॥ निघता झाला सिदधपाल ॥ तीर्थउद्देशी नानास्थल ॥ महीलार्गी लंघीतसे ॥५३॥
 येरीकडे भस्मचिमुटी ॥ सदृढ बांधोनि ठेविली गांठी ॥ हरुष न राहे पोटी ॥ उचंबळोनि दाटलासे ॥५४॥
 मग ती सर्वेचि नितंविनी ॥ जाऊनि बैसे शेजारसदर्नी ॥ तेथें सात पांच व्रजवासिनी ॥ येऊनि त्या स्थानीं बैसल्या ॥५५॥
 ते त्या जाया शब्दरहाठी ॥ सहज बोलती प्रपंचगोष्टी ॥ त्यांत ही जाया हर्ष पोटी ॥ कथा सांगे ती आपुती ॥५६॥
 म्हणे माय वो ऐका वचन ॥ चित क्षीण झालें संततीविण ॥ परी आज आला सर्वार्थ घडोन ॥ तो श्रवणपुटें स्वीकारा ॥५७॥
 एक अकस्मात माझ्या सदर्नी ॥ बोवा आला कान फाडोनी ॥ कानफाडी केवळ तरणी ॥ मातें दिसूनि आला तो ॥५८॥
 मग म्यां त्यासी स्तवोनी भक्ती ॥ प्रसन्न केली चितभगवती ॥ मग प्रसाद वोपूनि माझे हाती ॥ गमन करिता झाला तो ॥५९॥
 तरी तो प्रसाद भस्मचिमुटी ॥ मातें दिधली पुत्रवृष्टी ॥ परी सांगोनि गेला स्वयें होटी ॥ भक्षण करी शयनांत ॥१६०॥
 तरी माय वो सांगा नीती ॥ तेण वाढेल काय संतती ॥ येरी ऐकोनि न मानिती ॥ तेण काय होईल गे ॥६१॥
 अगे ऐसीं सोंगे महीवरती ॥ कितीएक ठक बहु असती ॥ नाना कवटाळे करुनि दाविती ॥ जग भौदिती जननीये ॥६२॥
 आणि दुसरा त्यांत आहे अर्थ ॥ कानफाडे कवटाळे व्यक्त ॥ नानापरीच्या विद्या बहुत ॥ तयांपासी असती वो ॥६३॥
 काय वो सांगूं शुभगात्री ॥ कानफाडे कृत्रिममंत्री ॥ जाया पाहोनि शुभगात्री ॥ करिती कुत्री मंत्रानें ॥६४॥
 मग ते तयांते सर्वे घेऊनी ॥ हिंडती वस्ती क्षेत्रमेदिनी ॥ रात्रीमाजी कांता करोनी ॥ सुखशयनीं भोगिती ते ॥६५॥
 तरी दिवसां कुत्री रात्री जाया ॥ करिती त्यासीं जाण माया ॥ तूं कोणीकडूनि भ्रमांत या ॥ पडली आहेस जननीये ॥६६॥
 परी हें आम्हांसी दिसतें वोखट ॥ तूं शुभानन जाया अतिबरवंट ॥ पदर्दीं बांधोनि घेतलें कपट ॥ यांत बरवें दिसेना ॥६७॥
 ऐसे बोल बोलतां युवती ॥ भवव्याघाची झाली वस्ती ॥ मग ती परम विटूनी चिती ॥ सदनाप्रती आलीसे ॥६८॥
 मग ती कवळोनि भस्मचिमुटीसी ॥ येती झाली गोठ्यापासीं ॥ तेथें गोरजकेरांसीं ॥ मिरवलीसे उकरडां ॥६९॥
 तयामाजी भस्मचिमुटी ॥ सांडिती झाली ते गोरटी ॥ तयामाजी हरिजेठी ॥ संचार करी महाराज ॥१७०॥
 जो नवनारायण कीर्तिध्वज ॥ प्रत्यक्ष विष्णु तेजःपुंज ॥ हरि ऐसे नाम साजे ॥ कीर्ति रत्नामाझार्गी ॥७१॥
 असो ऐसी अदैवराहटी ॥ करोनि जाती झाली गोरटी ॥ सदर्नीं येऊनि प्रपंचदिठीं ॥ सदा सर्वदा मिरवतसे ॥७२॥
 असो ऐशी कथाअवसर ॥ पुढे निवेदूं ग्रंथ सादर ॥ तरी श्रोटीं क्षीरोदकसार ॥ पुढिले अध्यार्थी स्वीकारणे ॥७३॥

भक्तिसार हा कथार्थ ग्रंथ ॥ शुक्तिकानवरत्नमुक्त ॥ तुम्हां श्रोत्यांचे कर्णग्रीवेंत ॥ भूषणातें शृंगारुं हो ॥७४॥

यापरी निंदक खळ दुर्जन ॥ असो त्यांचे कांजीपान ॥ तयांचे निंद्य वचन ऐकोन ॥ सोडों नका क्षीरोदका ॥७५॥

धुंडीसुत मालूचे वचन ॥ नरहरि वदे जग सुगम ॥ भावार्थगुणीं गुंफोन ॥ माळ स्वीकारी श्रोत्यांसी ॥७६॥

स्वस्तिश्रीभक्तिकथासार ॥ संमत गोरक्षकाव्य किमयागार ॥ सदा परिसोत भाविक चतुर ॥ द्वितीयोध्याय गोडा हा ॥१७७॥

अध्याय ॥२॥ आँच्या ॥१७७॥ ॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ ॥ शुभं भवतु ॥

॥ नवनाथभक्तिसार द्वितीयोध्याय समाप्त ॥

श्री नवनाथ भक्तिसार पोथी - अध्याय ३

अध्याय ३

श्रीगणेशाय नमः

जयजयाजी पंढरीशा ॥ रुक्मणीवरा आदिपुरुषा ॥ पुंडलीकवरदा पुंडरीकाक्षा ॥ सर्वसाक्षी जाणता तूं ॥१॥

हे जगत्पालका जगन्नायका ॥ ब्रह्मांडावरी यादवकुळाटिळका ॥ आतां भक्तिसारीं दीपिका ॥ ग्रंथार्थवृष्टी मिरवावी ॥२॥

मागिले अध्यार्थी सिद्धसाधन ॥ श्रीमच्छिंद्रनाथा आलें घडोन ॥ उपरांतिक भस्मदान ॥ सरस्वतीतें तेण केलें ॥३॥

केले परी दैवहत ॥ तिनें टाकिलें गोमहींत ॥ परी फार ठकली अदैववंत ॥ अतिहीन प्रारब्धीं ॥४॥

घर पुसत लाभ आला ॥ तो निर्देवपणें पदीं लोटिला ॥ कीं पुढें मांदुस येतां वहिल ॥ अंध होय आवडीनें ॥५॥

कीं अवचट लाधला चिंतामणी ॥ तो आवडी गोवी गोफणी ॥ कीं खडा म्हणोनि देतो झाँकोनी ॥ कृषिशेतीं टाकीतसे ॥६॥

कीं अवचट लाधतां पीयूषघट ॥ विष म्हणोनि करी वीट ॥ तेवीं विप्रजाया अदैवें पाठ ॥ नाडलीसे सर्वस्वीं ॥७॥

सहज कानर्णी फिरतां फिरतां ॥ जाऊनि बैसे कल्पतरुखालता ॥ परी दैवझ्च्छे भूत खाईल आतां ॥ तन्न्यायें नाडली ॥८॥

कीं कामधेनु गृहीं आली ॥ ती बाहेर बळेंचि दवडिली ॥ तन्न्यायें परी झाली ॥ नाडलीसे सर्वस्वें ॥९॥

किंवा बाण ढाळितां खेळींमेळीं ॥ निधान लाधला हस्तकमर्णी ॥ तो गार म्हणोनि सांडिला जर्णी ॥ महाडोहीं निर्देवें ॥१०॥

कीं सहज आतुडे हार्ती परीस ॥ खापर म्हणोनि टाकितसे त्यास ॥ कीं घरा आला राजहंस ॥ वायस म्हणोनि दवडिला ॥११॥

कीं हार देऊं देव उदित ॥ परी त्यासी भासलें परम भूत ॥ तन्न्यायें विप्रकांतेस ॥ घडोनि आलें महाराजा ॥१२॥

येरीकडे मच्छिंद्रनाथ ॥ पूर्वसमुद्रीं जगस्त्राथ ॥ करोनि सेतुबंधा येत ॥ रामेश्वरदर्शर्णी ॥१३॥

तो श्वेती येऊनि करी स्नान ॥ अवचट देखिला वायुनंदन ॥ क्लेशशरीरा जरा व्यापून ॥ सान शरीरी बैसला ॥१४॥

तया संर्धीत मेघ वर्षाव ॥ करिता झाला सहजस्वभाव ॥ दरडी उरकोनि गुहा यास्तव ॥ करिता झाला मारुती ॥१५॥

वरुनि वर्षाव पर्जन्य करीत ॥ येरु इकडे दरडी उकरीत ॥ तें पाहोनि मच्छिंद्रनाथ ॥ विस्मयातें पावले ॥१६॥

पावला परी हटकोनि बोलत ॥ म्हणे मकंटा तूं मूर्ख बहुत ॥ आतां करिसी सदन निश्वित ॥ स्वशरीर रक्षावया ॥१७॥

पर्जन्य वर्ष विशाळधार ॥ यांत कर्धीं करसील घर ॥ जैसे तस्करीं लुटलियावर ॥ दीपा तेल भरीतसे ॥१८॥

कीं बाईल गेलिया झाँपा केला ॥ तैसा न्याय घडोनि आला ॥ कीं स्वसदनातें पावक लागला ॥ कूप खणी विझावावया ॥१९॥

कीं ग्रीवे पडतां काळफांस ॥ मग वाचिता होय अमरस्तोत्रास ॥ कीं परम पीडितां तृष्णातास ॥ कूप खणूं म्हणतसे ॥२०॥

कीं हदर्यों पेटला जठरानळ ॥ कामधेनूचें इच्छिती फळ ॥ किंवा मेघ ओसरल्या बीजें रसाळ ॥ महीलार्णीं पेरीतसे ॥२१॥

तन्न्यायें पर्जन्यकाळ ॥ सदन करिसी उतावीळ ॥ तस्मात् मूर्ख मर्कट वाचाळ ॥ मिरवूं आलासी पुढागं ॥२२॥

ऐसें ऐकोनि वायुनंदन ॥ म्हणे चतुर आहेस कोण ॥ येरु म्हणे जती पूर्ण ॥ मच्छिंद्र ऐसें मज म्हणती ॥२३॥

येरु हनणे तूतें जती ॥ कोणे अर्थी लोक म्हणती ॥ नाथ म्हणे प्रतापशक्ती ॥ आहे म्हणोनि वदतात ॥२४॥

यावरी बोले वायुसुत ॥ आम्ही आयिकतों जती हनुमंत ॥ तुम्ही नूतन जती मर्हीत ॥ एकाएकीं उदेलां ॥२५॥

तरीं आतां असो कैसें ॥ मी मारुतीच्या शेजारास ॥ भावें राहोनि एक वेळेस ॥ वरिलें आहे महाराजा ॥२६॥

तेही कला सहस्रांशीं ॥ मातें लाधली महापरेशी ॥ ते तुज दावितों या समयासी ॥ तयापासाव जे प्राप्त झाली ॥२७॥

तरी त्या कळेचें निवारण ॥ करोनि दावीं मजकारण ॥ नातरी जती ऐसें नाम ॥ सोडोनियां जाई बां ॥२८॥

यावरी बोले मच्छिंद्रनाथ ॥ कोणती कळा ती दावीं मातें ॥ तिचें निवारण श्रीगुरुनाथ ॥ करी जाण निश्वयें ॥२९॥

जैसा श्रीराम असतां शयनीं ॥ पाहे मारुती वृक्षावरोनी ॥ नाना पर्वत टाकी उचलोनी ॥ रामशरीरा योजोनियां ॥३०॥

परी रामें न सोडितां शयन ॥ सज्ज करुनि चापबाण ॥ सकळ पर्वतांकारण ॥ निवारण करी तो ॥३१॥

तन्न्यायें श्रीगुरुराज ॥ सकळ अर्थी पुरवील चोज ॥ सकळ ब्रह्महांडाचें ओळें ॥ नखाग्रीं धरील तो ॥३२॥

तेथें तुझी मर्कटा कथा ॥ किती असे दावी आतां ॥ फार करिसील पाषंडता झोकसील कवळीनें ॥३३॥

तरी आतां कां करिसी उशीर ॥ मर्कटा दावीं चमत्कार ॥ ऐसें ऐकतां वायुकुमर ॥ पूर्ण चिर्तीं क्षोभला ॥३४॥

उड्डाण करोनि जाय एकांता ॥ तेथें धरी भीमरुपता ॥ न कळतां त्यातें सात पर्वतां ॥ उचलोनिया फेकिले ॥३५॥

नभमंडर्पीं ढगासमान ॥ पर्वत येतसे पंथीं गगन ॥ तें मच्छिंद्रनाथें दृष्टी पाहोन ॥ स्थिर स्थिर म्हणतसे ॥३६॥

वातप्रेरक मंत्रशक्ति ॥ वाटें कोंदली पर्वती ॥ तो येरीकडे आणिक मारुती ॥ दुसरा पर्वत फेकितसे ॥३७॥

तो दुसरा म्हणतां तिसरा येत ॥ चवथा पांचवा शतानुशत ॥ मग एकचि मंत्रे करोनि वात ॥ ठार्यांचे ठार्यां रोधिला ॥३८॥

जैसे कंदुक बाळ खेळती ॥ मध्ये अटकतां परते पंथी ॥ तन्न्याय झाला पर्वती ॥ ठार्यांच्या ठार्यां जाती ते ॥३९॥

येरीकडे वायुनंदन ॥ पर्वत परतता दृष्टी पाहोन ॥ पूर्ण क्षोभला जेवीं कृशन ॥ महाप्रलयकाळीचा ॥४०॥

मग महापर्वत एक विस्तीर्ण ॥ उचलोनि बाहुमस्तकीं अर्पून ॥ फेंकावा तो मच्छिंद्रनाथानें ॥ निजदृष्टीने देखिला ॥४१॥

मग अविद्युदक घेऊनी ॥ वायुआकर्षणमंत्र म्हणोनि ॥ सबळ झुगारोनि पाणी ॥ वायुनंदन सिंचिला ॥४२॥

तेणें भरोनि शरीरीं वात ॥ चलनवलन सर्व सांडीत ॥ ऊर्ध्व झाले दोन्ही हात ॥ मौळीं पर्वत राहिला ॥४३॥

मग ते जैसी स्तंभावरी ॥ रचिली म्हणती द्वावरकापुरी ॥ तेवी मारुती शिरावरी ॥ पर्वतातें मिरवीतसे ॥४४॥

खाली टाकावया न चले बळ ॥ जेवीं विरला हस्त विकळ ॥ पद्मी चालावयाही बळ ॥ कांही एक न चाले ॥४५॥

तें पाहोनियां दीन बळ ॥ हदर्यीं कवळी तात अनिल ॥ मग प्रत्यक्ष होऊनि रसाळ ॥ सोडीं सोडीं बाळातें ॥४६॥

तें अवश्य म्हणोनि मचिंद्रनाथ वातशक्ती ॥ संगीत झाली देइस्थिती ॥ मग समीप येऊनि नाथाप्रती ॥ धन्य धन्य म्हणतसे ॥४८॥

यावरी बोलता झाला अनिळ ॥ बा मारुती तुझे न चले बळ ॥ तुज मज आतीनिर्बळ ॥ बांधोनि केलें सिद्धानें ॥४९॥

जेणे तुझियां बापा बांधिले ॥ त्यासी तुझें भय काय आले ॥ त्याचें आचरण तैसें झालें ॥ भक्तिशक्ति अघटित ॥५०॥

म्हणसी सिद्धाची मंत्रस्थिती ॥ अघटित असे बदतां उक्ती ॥ तरी माझी भक्ति गुरुची शक्ती ॥ ईश्वरी वाचा म्हणतात ॥५१॥

येतुल्या पांच शक्ती क्रियावंतासि ॥ सकळ देवता होती दासी ॥ ऐसें एकोनि अंजनीसुतासी ॥ परम आनंद मिरवला ॥५२॥

यउपरांतिक मचिंद्रनाथ ॥ मारुत मारुती यांच्या चरणी लागत ॥ म्हणे येथोनि तुमचें सख्य उचित ॥ मजवरती असो कां ॥५३॥

मग प्रसन्न चिरीं समीर मारुती ॥ म्हणती बारे त्वत्कार्यार्थी ॥ आम्ही वेंचोनि आपुली शक्ती ॥ सुखसंपत्ती तुज देऊ ॥५४॥

जैसे दानवांच्या काजा ॥ कविमहाराज उशना वर्ते वोजा ॥ तेवीं त्वत्कार्यार्थ मोजा ॥ शक्ती आपुली वेचूं आम्ही ॥५५॥

कीं सागरीं टिटवी अंड्यांकरिता ॥ आपुल्या शक्ती झाला वेंचिता ॥ तेवीं महाराजा त्वत्कार्यार्था ॥ शक्ती आपुली वेचूं कीं ॥५६॥

कीं विधीच्या संकटांत ॥ विष्णु मत्स्यावतार घेत ॥ तन्न्याये त्वत्कार्यार्थ ॥ शक्ती आपुली वेचूं की ॥५७॥

कीं अवश्य ऋषींचे शापपृष्ठीं ॥ स्वयें विष्णु झाला कष्टी ॥ तन्न्यायें तुजसाठी ॥ शक्ती आपुली वेचूं कीं ॥५८॥

कीं रामाच्या उपयोगासी ॥ कपि गेले सीताशुद्धीसी ॥ तन्न्यायें तुजसी ॥ शक्ती आपुली वेचूं कीं ॥५९॥

ऐसें वरदवाग्रत्न ॥ ओपूनि प्रीतीं वायुनंदन ॥ म्हणती बा रे तीर्थगमन ॥ जती नाम मिरवी कां ॥६०॥

यावरी बोले मचिंद्रनाथ । जती नामें होईन विख्यात । परी एक कल्पना उदेली चितांत । त्या भांतीते निवटीं कां ॥ ६१ ॥

येरु म्हणे कल्पना कोणती । उदेली कामना तुझे चिरीं । नाथ म्हणे तूं सर्वजमूर्ती । आयुष्यभविष्य जाणसी ॥ ६२ ॥

यावरी बोले मचिंद्रनाथ ॥ जती नामें होईन विख्यात ॥ परी एक कल्पना तुझे चिरीं ॥ नाथ म्हणे तूं सर्वजमूर्ती ॥ आयुष्यभविष्य जाणसी ॥६२॥ ऐसी सर्वजा असोनि नीती ॥ विवाद केला कां मजप्रती ॥ आणि भेटी झाली नागाशवत्थी ॥ तुझी माझी पूर्वीच ॥६३॥

तें शाबरी विद्येचें कवित्य ॥ करवोनि वर दीधला त्यांत ॥ ऐसें असोनि सख्या माहीत ॥ रळी व्यर्थ कां केली ॥६४॥

यावरी बोले वायुनंदन ॥ बा तूं करितां श्वेतीं स्नान ॥ तेव्हां तूंते ओळखोन ॥ तुजपासीं मी आलों ॥६५॥

तूं कविनारायणाचा अवतार ॥ जनर्णी भेदिलें मच्छोदर ॥ हे माहीत परी त्या त्या कल्पनेवर ॥ चित कांहीं उदेलें ॥६६॥

कीं नागपत्रीं अश्वत्थासीं ॥ वर ओपिला देवें तुजपासीं ॥ परी त्या सद्विद्येचे सामर्थ्यासी ॥ पाहूं ऐसें वाटलें ॥६७॥

यावरी पुढे कार्य ॥ आणिक ॥ पडलें तूंते अलोलिक ॥ तेथें टिकाव धरणें कौतुक ॥ म्हणोनि शोध शोधिला ॥६८॥

तरी बा आतां येथोनि गमन ॥ स्त्रीराज्यासी करावें मज लक्षोन ॥ तेथें नातळे पुरुषप्रवेश पूर्ण ॥ परत्रभुवर्णीं तो पावे ॥६९॥

बा रे झालें तुझें दर्शन ॥ तुजसीं आहे माझें कारण ॥ मज मस्तकीचें ओङें उतरणें ॥ तुझे हातें होईल ॥७०॥

यावरी बोले मच्छिंद्रनाथ ॥ कैसा झालासी ऋणी व्यक्त ॥ सर्व कामाते वायुसुत ॥ सांगोपांग निरोपी ॥७१॥

येरु म्हणे योगदुमा ॥ रामाचं घडले दास्य आम्हां ॥ सिताशुद्धि पाहोनि उगमा ॥ लंकापति मारविला ॥७२॥

तें सीता घेऊनि अयोध्यें जातां ॥ परी सीतेच्या कामना वेधली चिता ॥ आहे दासत्व मारुती करिता ॥ महीलागी हा एक ॥७३॥

तरी हा असो बा संपूर्ण संपन्न ॥ कांता धन सुत एक सदन ॥ जरी वितुळे सुख संसारी साधन ॥ कांतेमार्गे होतसे ॥७४॥

तरी या मारुतीसी कांता करोन ॥ भोगवू सर्वसुखसंपन्न ॥ परी ब्रह्मचारी मम भाषण ॥ मान्य करील कीं नाहीं ॥७५॥

तरी याते वचनीं गोंवून ॥ गृहस्थाश्रमीं करावा वायुनंदन ॥ ऐसें सीतेने कल्पोन ॥ पाचारिले आम्हांते ॥७६॥

जवळीं बैसवोनि स्नेहाने ॥ स्वकरे मग मुख कुर्वाळोन ॥ म्हणे बा मारुति तूं धन्य ॥ तिहीं लोकीं अससी पै ॥७७॥

तरी बा माझों एक मागणे ॥ देसील तरी उत्तम मानीन ॥ यावरी तूंही नकार मजलागोन ॥ देणार नाहीं सहसाही ॥७८॥

उदार वेंचिती आपुला प्राण ॥ परी नकार न देती वाचेकरोन ॥ शिबीरायाने कपोताकारणे ॥ मांस दिधले रती रती ॥७९॥

पाहें श्रियाळ उदारकीर्ती ॥ बाळ दिधले याचकाहार्ती ॥ तन्न्याये त्याच पंकर्ती ॥ तूंही अससी कर्पीद्रा ॥८०॥

ऐसे ऐकतां जननीवचन ॥ परम तोषला वायुनंदन ॥ म्हणे माय वो कामना कोण ॥ उदित करीं देईन मी ॥८१॥

येरी म्हणे करतलभाप ॥ देसी आपुल्या सदभावास ॥ तरी मम कामनेची हौस ॥ दृश्य करीन तुज बा रे ॥८२॥

मग करीं कर वोपोनि शेवटी ॥ म्हणे मागाल ते कामना होटी ॥ ते मी देऊनि चितसंतुष्टी ॥ मिरवीन जननीये ॥८३॥

येरी म्हणे मम कामना ॥ तुवां आचरावे गृहस्थाश्रमा ॥ कांता करोनि संसारउगमा ॥ सर्व सुख भोगावे ॥८४॥

ऐसी ऐकतां वागवटी ॥ सप्रेम खोंचला आपुल्या पोटी ॥ म्लानवदन चित हिंपुटी ॥ परम संकटी पडियेला ॥८५॥

मग न देतां मातेसी कांही उत्तर ॥ येऊनि बैसला रामासमोर ॥ परी चितवृत्ति कोमीत मुखचंद्र ॥ श्रीरघूतमें पाहिला ॥८६॥

मग जवळी पाचारोनि हदर्यी ॥ धरीत आली दयाळ आई ॥ म्हणे बा रे तुझा व्यर्थ करीं ॥ मुखचंद्र वाळला ॥८७॥

मग प्रांजळीं सर्व कथन ॥ श्रीरामाते निवेदन ॥ नेत्रीं अश्रू म्लान वदन ॥ मी करोनियां बसलों ॥८८॥

परी अंतःसाक्ष रघुकळटिळक ॥ म्हणे वायां न मानीं दुःख ॥ स्त्रीराज्याच्या स्त्रिया सकळिक ॥ कांता असती तुइयाचि ॥८९॥

तरी बा याचं ऐक कथन ॥ कृत ब्रेत दवापार कलि पूर्ण ॥ या चोहां युगाते म्हणती निपुण ॥ चौकडी एक ही असे ॥९०॥

तरी बा ऐशा चौकड्या किती ॥ तीनशे शहाण्णव बोलती मिती ॥ तूंते माते चोहां चौकड्यांप्रती ॥ जन्मा येणे आहेचि ॥९१॥

मी नव्याण्णवावा राम क्षिती ॥ तूंही नव्याण्णवावा मारुती ॥ आणि लंकाधीश याच नीती ॥ नव्याण्णवावा असे ती ॥९२॥

यावरी चौदा चौकड्यांचे राज्य रावण ॥ करील ऐसे बोलती वचन ॥ परी चौदा अंकिंचा आकडा मागोन ॥ आंख नेता विधीने तो ॥९३॥

मग उरला वरील एक चतुर्थ ॥ तितुक्या चौकड्या राज्य करीत ॥ परी सांगवया कारण त्यांत ॥ आपण मारोनि येतसे ॥९४॥

मग आल्यावरी स्त्रीराज्यांत ॥ जाणे लागे मारुती तूंते ॥ तरी बा पाळी तुझी निश्वित ॥ आली आहे ती भोर्गी कां ॥९५॥

ऐसे म्हणतां श्रीराम वहिला ॥ मग म्यां त्याते प्रश्न केला ॥ कीं दृढ कासोटी आहे मजला ॥ भेटी केर्वी कामरती ॥९६॥

मग राम म्हणे बा ऊर्ध्वरेती ॥ आजपासोनि असे मारुती ॥ तयाच्या भुभुःकारे श्वाससंगती ॥ गरोदर होती त्या स्त्रिया ॥९७॥

तरि तूं सकळ संशय सांडोन ॥ शैल्यदेशीं करी गमन ॥ तुझे ब्रह्मचारीपण ॥ ढळत नाहीं महाराजा ॥९८॥

ऐशी वार्ता होता निश्विती ॥ मग म्यां स्वीकारिले शैल्यदेशाप्रति ॥ यावरी तेथेंही स्त्रिया नृपती ॥ मेनका नामे विराजली ॥९९॥

तीते पृथ्वीची देशवार्ता ॥ ऐकीव झाली कीं पुरुषकांता ॥ देशोदेशीं उभयतां ॥ रमत आले स्वइच्छे ॥१००॥

देवदानवमानवांसहित ॥ पशुपक्षीनागजात ॥ सकल स्त्रीपुरुष उभयतां ॥ इंद्रियसुखें सुखावती ॥१॥
 कामरती मंथनाकार ॥ रतीसी अर्पिती कामिक नर ॥ ऐसा जाणोनि मनीं विचार ॥ परम चिर्तीं क्षोभली ॥२॥
 मग तिनें मांडिलें अनुष्ठान ॥ मनामाजी काम वरोन ॥ कीं प्रत्यक्ष होऊनि वायुनंदन ॥ रतिरत्न अर्पू त्या ॥३॥
 ऐसा काम वरोनि चिर्तीं ॥ बैसलीसे घट तपापरती ॥ मांसा तोडोनि यजकुंडी आहुती ॥ मम नार्मीं अर्पीतसे ॥४॥
 ऐसे लोटले द्वावदशर्व ॥ सकल आटिले शरीरमांस ॥ मग ती पाहोनि अति कृश ॥ प्रसन्न झालों मी तीतें ॥५॥
 परि तीतें होतां माझी भेटी ॥ पदी मौळी घालोनि मिठी ॥ म्हणे अर्थं जो उदभवला पोटीं ॥ तो सिद्ध करीं महाराजा ॥६॥
 मग मी विचारिता झालों तीतें ॥ कीं कवण कामनासरिता भरिते ॥ मज सांगोनि अर्थरसातें ॥ सुखसमुद्रा मेलवीं ॥७॥
 ऐसें ऐकतां वचनोतर ॥ म्हणे महाराजा वायुकुमर ॥ तुझेनि स्त्रिया गर्भिणी समग्र ॥ होऊनि मिरवती महाराजा ॥८॥
 तरी तूं सकळांचा प्राणेश्वर ॥ स्मरा ओपी भुभुःकार ॥ तरी ते नादें रतिनार ॥ सुख पावे सकळांसी ॥९॥
 तरी नादबुंदा सुखासना ॥ मैथुनरती घरीं कामना ॥ हे मार्ग सकल देशकारणा ॥ स्वर्गमृत्युपाताळीं ॥१०॥
 तरी कां कर्म आमुचेचि ओखट ॥ स्वप्नीं दिसेना ऐसा पाठ ॥ तरी तूं स्वामी आमुचा अलोट ॥ तें सुख आम्हां मिरवी कां ॥११॥
 ऐसें वदतां स्त्रिया भूषणीं ॥ मग मी बोलिलों तिये लागोनी ॥ कीं ऊर्ध्वरेता जन्माहूनी ॥ घटकासोटी विराजिलों ॥१२॥
 जेथें उदय झालों जठरीं अंजनी ॥ ते उदरां घटकौपिनी ॥ मातें प्राप्त शुभाननी ॥ कनककासोटी ती असे ॥१३॥
 तस्मात् घट इंद्रियसंपत्ती ॥ ढाळे लागले भांडारग्रंथी ॥ तेणे इंद्रियव्यवहारशक्ती ॥ जगामाजी मिरवेना ॥१४॥
 म्हणूनि कामा ऊर्ध्वरगमन ॥ शवासोक्त रतिकामदुम ॥ तुम्हां स्त्रियांचा रतिआश्रम ॥ शांत तेणे पावतसे ॥१५॥
 तरी त्वतपाच्या श्रमधवजा ॥ मच्छिंद्र नगरीं विराजवूं ओजा ॥ तें चित्दैव रतिराजा ॥ कामभक्ती तुष्टेल ॥१६॥
 म्हणोनि मच्छिंद्र आहे कोण ॥ तरी तो प्रत्यक्ष कविनारायण ॥ त्वतपाच्या कार्मीं बैसोन ॥ फलदुम होईल कीं ॥१७॥
 ऐसें बोलोनि तीर्थावर्ती ॥ तुष्ट केली सकाम अर्थी ॥ तरी तूं जाऊनि मनोरथी ॥ तुष्ट करीं महाराज ॥१८॥
 येरु म्हणे ऊर्ध्वरेता ॥ मातें कार्य हें निरोपितां ॥ तरी ब्रह्मचर्यत्व समूल वृथा ॥ आंचबळे जाईल ॥१९॥
 मी तों उदास कामशक्ती ॥ नोहे म्हणतील नाथपंथी ॥ जती नार्मीं जगविख्याती ॥ जगामाजी मिरवलों ॥२०॥
 तरी ऐसी कुकर्मराहटी ॥ मातें घडोनि येतां जेठी ॥ मग वाभ्देवतानिंदादिवटी ॥ येऊनि जर्गी मिरवेल ॥२१॥
 यावरी आणिक सिद्ध जर्गी ॥ नाथपंथी आहेत योगी ॥ तेही योगपंथ ते प्रसंगी ॥ विटाळ माझा करतील ॥२२॥
 एवं स्त्रीसंग अश्लाघ्य फार ॥ अपकीर्तीचे घट भांडार ॥ सर्वविनाशी मोहनास्त्र ॥ स्वीकारावें हें वाटेना ॥२३॥
 स्त्रियांसंगे बहु नाडले ॥ अपकीर्तीं जगी मिरवले ॥ आणि सर्वं सुकृता आंचवले ॥ रिते पोते ते वाताचे ॥२४॥
 पाहें अमरेंद्र झाला भग्न ॥ चंद्र मिरवला कलंकेकरुन ॥ समूल राज्यविनाश रावण ॥ स्त्रीलोभें नाडला तो ॥२५॥
 विधिसुताची ब्रह्मकासोटी ॥ तीही क्षणमात्रें झाली सुटी ॥ साठ पोरे निर्मूनि पोटीं ॥ दैन्यभाजा वरियेली ॥२६॥
 याचि नीर्तीं तदा तात ॥ अकर्मप्रवाही कन्ये रत ॥ विधि ऐसें नाम उचित ॥ अविधिपणे बुडविले ॥२७॥
 पहा तपी तो ऋंबक ॥ तपियांमाजी असे अर्क ॥ परी कामदर्दीं अस्तोदक ॥ भिलिलीउदर्थीं लुब्धला ॥२८॥
 तन्न्याय तपोजेठी ॥ काम रंभेच्या करोनि पोटीं ॥ आंचवोनि तप घे नरोटी ॥ तन्न्यायचि मिरवतसे ॥२९॥
 ऐसा विश्वामित्र तो अमित्र झाला ॥ याची नीर्तीं वदसी मला ॥ तरी वन्ही कामदरीला ॥ व्याघ्रमया नांदविसी ॥३०॥
 ऐसें ऐकोनि मच्छिंद्रवचन ॥ म्हणे बा रे योगदुमण ॥ ही अनादि राहटी पूर्ण ॥ भोग भोगितां निर्दोष ॥३१॥
 जैसें रामें मजला कथिलें ॥ नव्याणव मारुती असे वदले ॥ तन्न्यायें तुम्हीं भले ॥ नव्याणवावा अससी तूं ॥३२॥
 तरी अनादि राहटी ॥ भोगिता झाला आमिनी वीस कोटी ॥ मौनिनाथ येऊनि पोटीं ॥ कीर्तिअर्क मिरवेल ॥३३॥
 तव तात जो उपरिचर वसु ॥ तो तव उदरीं येर्इल वसु ॥ कीर्ति ते महीप्रकाश ॥ महाप्रचंड मिरवेल ॥३४॥
 ऐसें सांगोनि वायुसुत ॥ प्रसन्न केले चित्त दैवत ॥ मग वरपदानवार्णीं रुकावंत ॥ मच्छिंद्रनाथा देतसे ॥३५॥
 जैसें शुक्रं अमित्रसुता ॥ प्रसन्न होऊनि चित्तसविता ॥ देऊनि मंत्रसंजीवनी अर्था ॥ प्रभूलागीं मिरवल ॥३६॥
 तेवीं अमित्रकुळजा ॥ राज्य स्थापिलें भक्तिकाजा ॥ नेणूं विभीषण शत्रु अनुजा ॥ केला सरता चिरंजीव ॥३७॥
 तन्न्यायें घातक वसु ॥ नेणोनि कामशरा पासु ॥ रुकार तें समयासु ॥ अंजनीसुत पें केला ॥३८॥
 मग करोनि नमनानमन ॥ अवश्यपणे करितां गमन ॥ अदृश्य पाहोनि वायुनंदन ॥ मच्छिंद्रनाथ चालिला ॥३९॥
 सहज चालिला महीपाठीं ॥ अर्थी हिंगळा द्यावी भेटी ॥ ऐसें गमोनि तया वाटी ॥ येऊनियां पोचला ॥४०॥
 तवं ते शक्तिद्वारीं ॥ रक्षक असती दक्षाचारी ॥ अष्टभैरव कृतांत संगरीं ॥ जिंकूं पाहती कृतांता ॥४१॥
 आणि शतकोटी चामुंडा ॥ शंखिनी डंखिनी प्रचंडा ॥ त्याही तीव्र ब्रह्मांडा ॥ ग्रासूं पाहती कृतांतपणी ॥४२॥

यावरी अर्णव बहु कर्कश ॥ नाना पर्वत विशेष ॥ त्यांत व्याघ्रादि साबजं रीस ॥ येऊं येऊं म्हणताती ॥४३॥
 म्हणे ते अर्णव सहज बोली ॥ परी नोहे कृतांताची बैसे पाली ॥ की पूर्वी दानवांनी आणोनि ठेविली ॥ भयें माय त्या ठारी ॥४४॥
 कीं तें अर्णव पाहतां सहज ॥ तैचि देवतांचे तेज ॥ विरुनि जाय मोडे माज ॥ नको नको म्हणवूनी ॥४५॥
 कंटकवन जाळिया संधी ॥ भ्यानक साबजें अपार मांदी ॥ पाहतांक्षणी कामनाबुद्धी ॥ विरोनी जाय तत्काळ ॥४६॥
 तेथें न पावे वायुनंदन ॥ परम भयभीत मन ॥ कृतांतपत्नीचे कानन ॥ भक्षील म्हणोन पळतसे ॥४७॥
 असो ऐशी वातगोष्टी ॥ मित्र उदेल परम पाठी ॥ कीं येथें संचरतां रश्मिदाटी ॥ ग्रासील मग काय करु ॥४८॥
 येऊनि ते परी कानन पाहतां ॥ रश्मी संचारु न देई सवित ॥ असो ऐशी काननवार्ता ॥ संकट भयाचे स्थान चितातें ॥४९॥
 तेथें सिद्धमुनी राव ॥ संचरेल आपुल्या प्रतापे गौरव ॥ ती कथा रसज जानदेव ॥ श्रीगुरु माझा वदेल कीं ॥१५०॥
 तरी स्मृतीं ठेवोनि हेत ॥ प्राशन करा कथामृत ॥ मग भवरोगाचे अपार भरितें ॥ दुःखक्लेश नांदेना ॥५१॥
 हा ग्रंथ केवळ चिंतामणी ॥ हरेल चिताची काळजी मुळीहुनी ॥ जैसे वृश्छवकदंशालागोनी ॥ विष शोषी महाराजा ॥५२॥
 तरी होऊनि सद्विवेक ॥ सांडा कुटिलपणी तर्क ॥ निंदा दोष विघ्न भातुक ॥ सेवूं नका सहसाही ॥५३॥
 निंदाशक्ती परम पापिणी ॥ अतिरंजक नीचवदनी ॥ परी आमुची मायबहिणी ॥ पवित्र करील आमुतें ॥५४॥
 जो या निंदेसी प्रतिपाळील ॥ तो सखा अदभुत आमचा स्नेही विपुळ ॥ पातकमळाचें क्षालन करील ॥ वारंवार इच्छीतसे ॥५५॥
 धुंडीसुत नरहरिवंशी ॥ मालू स्नेह करी निंदकासी ॥ बहुत आयुष्य इच्छी त्या मानवासी ॥ उपकारी म्हणोनी ॥५६॥
 तरी असो आदर श्रोतीं ॥ तुम्हीं न बैसावें तया पंगतीं ॥ मालू तुम्हातें हीच विनंती ॥ वारंवार करीतसे ॥५७॥
 स्वस्ति श्रीभक्तिकथासार ॥ संमत गोरक्षकाट्य किमयागार ॥ सदा परिसोत भाविक चतुर ॥ तृतीयोध्याय गोड हा ॥१५८॥

श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ नवनाथभक्तिसार तृतीयोध्याय समाप्त ॥

श्री नवनाथ भक्तिसार पोथी - अध्याय ४

अध्याय ४

श्रीगणेशाय नमः

जयजयाजी करुणानिधे ॥ आगमअगोचर विशाळबुद्धे ॥ सकळमुनिमानसहदयवृद्धे ॥ उद्यान वाटे आनंदाचें ॥१॥
 हे योगिमानसरजनी ॥ पंढरीशा मूळपीठणी ॥ पुळलिकाचे आराध्य स्वामिणी ॥ उभी अससी विटेवरी ॥२॥
 सौम्य दिससी परी नीटक ॥ बहुत ठक चितचालक ॥ भक्तमानसभात्रहारक ॥ छिनाल सुकृत उरों नेदीं ॥३॥
 पहा कैसी बकासमान ॥ नासाग्रभागी दृष्टी देऊन ॥ कोणी म्हणेल गरीबावाण ॥ चांगुलपण मिरवीतसे ॥४॥
 परी ही अंतरीची खुण ॥ न रहरि मालू एकचि जाणे ॥ भक्तीविषयीं लंपट वासना ॥ मनामाजी हुटहुटी ॥५॥
 सुकर्म हदया घालूनि हात ॥ युक्तिप्रयुक्ती काढूनि घेत ॥ पुढे पुढे होऊनि कार्यार्थ ॥ आपुले त्या संपादी ॥६॥
 पहा दामाजीचे दायधन ॥ गटकन गिळिले अभिलाषून ॥ कंगालवृती सोंग धरुन ॥ देव महार झाला असे ॥७॥
 नरहरि सबळ सुवर्णकर्म ॥ तयाच्या विषयीं वरिला काम ॥ भांडावें तों जन्मोजन्म ॥ शिवमौळी राहातसे ॥८॥
 कुब्जादादुला वांकुडातिकुडा ॥ नाहीं म्हणे तिला झाला पुंडा ॥ वृदा पुरुषही जाडा ॥ स्मशानवस्ती केलीसे ॥९॥
 ठकवोनि मारिला काळयवन ॥ सोळा सहस्र दादुला होऊन ॥ शेवटी न पावे समाधान ॥ ब्रह्मस्थिती वरिलीसे ॥१०॥
 चक्षुगोचर होत जें जें ॥ तें मागूं शके अति निर्लंजें ॥ सुदामाचे पृथुक खाजे ॥ कोरडे न म्हणे सहसाही ॥११॥
 काय वरिला मृत्यु दुकाळांने ॥ द्रौपदीची खाय आजीपाने ॥ हात वोडवूनि लाजिरवाणे ॥ मिटक्या मारुनि भक्षीतसे ॥१२॥
 शबरीचीं बोरे उच्छिष्ट पाहून ॥ न म्हणे भक्षी मन लावून ॥ चोखियाचा पदार्थ गोड पाहून ॥ न्हदासहित सारीतसे ॥१३॥
 नामा बाळ ठकवूनि त्वरित ॥ नैवेद्य भक्षित हातोहात ॥ तस्मात् किती दुर्गुणांत ॥ सदगुणांते आणावे ॥१४॥
 असो ऐसे परम ठकणी ॥ येऊनि बैसली ग्रंथश्रेणी ॥ मम चितातें समूळ घेऊनी ॥ पायांपासीं ठेवीतसे ॥१५॥
 असो तिचे वरदेंकरुन ॥ श्रोते ऐका आतां कथन ॥ श्रीमच्छिंद्र योगीं पूर्ण ॥ हिंगलाख्यस्थाना पावले ॥१६॥
 मागिल अध्यार्थी कथन ॥ मच्छिंद्र मारुतीचे युद्ध होऊन ॥ शेवटीं प्रीति विनटून ॥ हिंगलाख्यस्थाना पावले ॥१७॥
 ती ज्वाळामुखी भगवती ॥ महाप्रदीप्त आदिशक्ति ॥ तेथें जाऊनि द्वाराप्रती ॥ मच्छिंद्रनाथ पोचले ॥१८॥
 तंव तं द्वार पाहतां क्षितीं ॥ उंच बाहु सार्धशत ॥ औरस चौरस षडशत ॥ विराजलेसे द्वार तं ॥१९॥
 तं द्वारीं प्रचंड ॥ अष्टभैरव महाधेंड ॥ त्यांनीं नाथपंथ पाहुनि वितंड ॥ चितांत कामना उदेली ॥२०॥
 नागपत्रअश्वत्थठारीं ॥ मच्छिंद्रनाथ हा गोसावी ॥ नेमाचरणीं विद्याप्रवाहीं ॥ प्रसन्न केले देवातें ॥२१॥
 तरी शाबरीविद्याकवित ॥ येणे केले वरदस्थित ॥ तर्पीं तें प्रांजळ कायस्थ ॥ केवीं झाले तें पाहूं ॥२२॥

ऐसा काम धरुनि पोटीं ॥ युद्धरीतांच्या सुखालोटों ॥ अष्टही भैरव एकथाटीं ॥ प्रत्यक्ष झालें द्वारातें ॥२३॥
 अंगे नेमूनि संन्यासरूपा ॥ देहपंकजा दावूनि तदूपा ॥ म्हणती महाराजा योगदीपा ॥ कोठें जासी तें सांग ॥२४॥
 येरु म्हणे शक्तिदर्शन ॥ घेणे उदेलें अंतःकरण ॥ तरी तुम्ही आहांत संन्यासधाम ॥ तुम्हां जाणे आहे कां ॥२५॥
 तंव ते म्हणती जोगिया ऐक ॥ आम्ही येथेचि स्थायिक ॥ भगवतीकाजा वरदायक ॥ द्वारपाळ म्हणवितों ॥२६॥
 तरी येथें कामनास्थित ॥ दर्शनार्थ कोणी येत ॥ तरी पापपुण्य पुसोनि त्याप्रत ॥ मार्गपरी योजितसों ॥२७॥
 अगा पुमांसा प्राणी शब्दरचने ॥ दिसूनि येतां चित्तकामने ॥ त्या प्रसादूनि अंबादर्शने ॥ सिद्ध करितो महाराजा ॥२८॥
 आणि पापकलह अर्थ धूर्जटी ॥ आमुंते दिसूनी येता दृष्टी ॥ त्यासी मागे परतवूनि राहटी ॥ तो पुरुष दर्शनासी मिरवेना ॥२९॥
 तस्मात् वागोत्तराचे देठी ॥ प्रसाद मिरवला हो शेवटी ॥ तरी त्वत्कामना उदेली पोटी ॥ अंबादर्शनी मिरवावें ॥३०॥
 तरी महाराजा योगद्रुमा ॥ पापपुण्यांचा झाडा आम्हां ॥ दर्शवोनि दर्शन कामा ॥ स्वस्थ करीं रतिसुखा ॥३१॥
 अंतरीं आला अर्थकंदर्प ॥ येथें करितां कांही लोप ॥ तरी संचार करितां द्वारमाप ॥ मध्ये अटक महाराजा ॥३२॥
 द्वार सांकडे होतें अतिसान ॥ गुंते करितां अनृत भाषण ॥ मग त्यातें मागे ओढून ॥ पूर्ण शिक्षा दावितों ॥३३॥
 तस्मात् तुमची कर्मराहटी ॥ झाली जैसी महीपाठी ॥ तीतें दर्शवूनि वागदिवटी ॥ दर्शनातें दर्शिजे ॥३४॥
 येरु म्हणे द्वारस्थ बापा ॥ आम्ही नेणों पुण्यपापा ॥ कर्मसुकर्म अर्थकंदर्पा ॥ इश्वरी अर्थी केलें असे ॥३५॥
 जैसेया लहराभास ॥ उभय नातळे त्या सुखास ॥ हर्षदरारा सावधपणास ॥ ठारीं ठारीं मुरतसे ॥३६॥
 तो नौका सरितातोयी जात ॥ दों थडीं रुख दिसती पळत ॥ दों थडींचा बा एक साक्षिवंत ॥ रुखा पळ नेणेचि ॥३७॥
 कीं तो व्यक्त बहू घटक्षितीं ॥ अंतरदिवटा बहु गभस्ती ॥ परी त्याची सदा दीप्ती ॥ नयनी मिरवे महाराजा ॥३८॥
 तुटूनि नीतिपुण्यद्रुमा ॥ आम्ही नेणों पाउली उगमा ॥ तंव ते म्हणती नरेंद्रोतमा ॥ बोल बोलसी हे काय ॥३९॥
 जगीं जन्मोदय देह धरिल्या पोटी ॥ कर्माकर्म उझे राहटी ॥ मिरवले हे प्रपंचहाटीं ॥ पदार्थसवे हे दोन्ही ॥४०॥
 तरी बा तयाच्या गृहकपाठी ॥ ना तळपे ना मिरवे शक्ती ॥ तरी आतां लोपूनि कर्माप्रती ॥ अर्थ तुझा सरेना ॥४१॥
 जैसें वेचिल्यावांचूनि धन ॥ नातळे कदा हाटीचे कण ॥ तरी कर्माकर्म जल्पल्याविण ॥ अर्थ तुझा सरेना ॥४२॥
 तरी प्रांजलवचनप्रवाही ॥ कामसरिता मिरविल्याही ॥ तेणे दर्शने अंबापार्यी ॥ संगमातें मिरवेल ॥४३॥
 नातरी गौन धरुनि पोटीं ॥ वदतां अर्थ न लाघे जेठी ॥ प्रांजल वद कीं शेवटी ॥ फिरुनि जाशील माघारा ॥४४॥
 तुवां प्रांजल वदल्याविण ॥ करुं न देऊं तुझें गमन ॥ बहुचावटी जल्पल्यान ॥ शिक्षा पावसी येथें तूं ॥४५॥
 ऐसें ऐकतां मच्छिंद्रनाथ ॥ म्हणे शासनी उदेला आदित्यसुत ॥ तेथें तुमची शक्तिं अद्भुत ॥ केवीं वर्णू मशक हो ॥४६॥
 जो महाप्रळय भद्रद्रुद ॥ तो ग्रासूनि बैसला मुखचंद्र ॥ तेथें तुमची कथा महींद्र ॥ काय असे मशक हो ॥४७॥
 ऐसी ऐकतां मच्छिंद्रगोष्टी ॥ परम क्रोधाची झाली दाटी ॥ मग ते अष्टभैरव थाटी ॥ एकदांचि उठावले ॥४८॥
 जैसें अपार विधानथाटी ॥ अबळा सांडूनि उबलाकोटी ॥ प्रदीप्त होऊनि सांगे गोष्टी ॥ महाखर्गीं जाऊनियां ॥४९॥
 तन्न्यायें अष्टभैरव ॥ मांडिते झाले युद्धपर्व ॥ कोणी त्रिशूल परशु गांडीव ॥ टण्टकारिले ते समर्यो ॥५०॥
 तो परजोनि असिलता ॥ मुदगलगुरु ज्या परमकठिणता ॥ अंकुश बरची मांडू अस्ता ॥ चक्रे चालती उद्देशें ॥५१॥
 गदा दारुकायंत्र अचाट ॥ भाले गुप्ती कुठार बोथट ॥ ऐशीं शस्त्रे तीव्र अचाट ॥ करीं कवळूनि उठावले ॥५२॥
 तें पाहूनि मच्छिंद्रनाथ ॥ भस्मझोळीं वोपिला हस्त ॥ जय जय श्रीगुरुराजदत ॥ म्हणूनि भस्म करीं कवळूनि ॥५३॥
 दाही दिशा मंत्रगैरव ॥ विभूती चर्चूनि आपुला भाव ॥ म्हणे मित्रावरुणदेव ॥ सिद्ध असोत मम काजा ॥५४॥
 अशिवनी वरुण आंगन वात ॥ धरामरादि वज्रनाथ ॥ गण गंधर्व तरंगिणीवत ॥ सिद्ध असोत आम्हांतें ॥५५॥
 बुद्धिसिद्धि योगी अपार ॥ ब्रह्मांडात नांदणार ॥ त्या सर्वातें नमस्कार ॥ साह्य असोत आमुंते ॥५६॥
 ऐसी जल्पूनि मंत्रशक्ती ॥ प्रेरिता दृढ झाली विभूती ॥ युद्धसमारंभ क्षिती ॥ आमंत्रिले सर्वासी ॥५७॥
 मग वज्रपंजर प्रयोगभूती ॥ धरास्त्रे नेमूनि शक्रदैवतीं ॥ मंत्रप्रयोग सबळशक्ती ॥ भालीं विभूती चर्चीतसे ॥५८॥
 तेणे शरीर वज्राहून ॥ ते समर्यो झालें अतिकठिण ॥ मग म्हणे मच्छिंद्रनाथ पूर्ण ॥ कार्य साधा आपुले ॥५९॥
 यावयातें कराल आळस ॥ तरी मातृपृतृशपथेस ॥ गुरु धिक्कारुनि निर्बळ यश ॥ मुखा काळे कराल कीं ॥६०॥
 मग जिणे संदेहरुपी ॥ मिरवणे येथें मम कंदर्पी ॥ उडी सांडूनि कोरडे कूर्पी ॥ प्राण त्यजावा हें बरेंच ॥६१॥
 ऐसी ऐकतां वज्रपाणी ॥ पेटला सबळ जेवीं अग्नी ॥ मग शस्त्रे शिखा नाथविधार्णी ॥ कवळूं पाहती ग्रासावया ॥६२॥
 जे अष्टभैरव भद्रकाळ ॥ शस्त्रे सोडिती उतावेळ ॥ म्हणे येथें यांचा काळ ॥ चिताभस्मीं मेळवा ॥६३॥
 मग नाथशरीरा लक्ष्मी अष्ट ॥ शस्त्रे प्रेरिती प्रहार अनिष्ट ॥ त्रिशूल फरश ते नीट ॥ दणादणीत अंगातें ॥६४॥

अंकुश परज गूर्ज मुदगर ॥ मांडू गदा भालचक्र ॥ गुफी खंजीर बरची असिल ॥ सबल प्रहारे भेदिती ॥६५॥
 परी तो शस्त्रे मच्छिद्रनाथ ॥ तृणप्राय सकल मानीत ॥ शखवृष्टी घन वर्षत ॥ मच्छिंद्र पर्वत झालासे ॥६६॥
 ऐसें होतां ते अवसरी ॥ निर्विघ्न दिसती ते शस्त्र ॥ मग परम कोपे गांडीवास्त्र ॥ सज्ज करिते यैं झाले ॥६७॥
 एकी निर्मिला वातशर ॥ दुर्जी निर्मिला कामास्त्र तीव्र ॥ तिजे निर्मिले वासव अस्त्र ॥ महाशक्ती आगली ते ॥६८॥
 चौथी योजिले नागास्त्रबंधन ॥ जें महातक्षकाहूनि दारुण ॥ पांचवें ब्रह्मास्त्र प्रवीण ॥ शापादपि विराजे ॥६९॥
 सहावें रुदाख प्रलयकाळ ॥ कीं अक्षूं पाहे ब्रह्मांड सकल ॥ सातवें दानवास्त्र सबल ॥ असंख्य राक्षस मिरवती ॥७०॥
 आठवें कृतांतास्त्र कठिण ॥ प्रेरितां पावती मृत्यु काळ नाम ॥ प्रचंड हस्तपाश कवळून ॥ असंख्य स्थिती मिरविती ॥७१॥
 ऐसे योजूनि गांडीवा गुणी ॥ प्रेरिते झाले अष्टही क्षणी ॥ मग ते अस्त्र भमतां गगर्नी ॥ प्रलयकाळ वोढवला ॥७३॥
 वातास्त्राची प्रलयगती ॥ महापर्वत स्वर्गपंथी ॥ वायुचक्रीं भमण करिती ॥ अकीं कार्पास जेउता ॥७४॥
 कामास्त्र परम कठिण ॥ उर्वशीचे चांगुलपण ॥ अन्य दारा करवीत गमन ॥ मच्छिंद्रजती ये कृती ॥७५॥
 त्याही परम सुंदर खाणी ॥ पाहतां काममूर्छणी ॥ देव दानव मानव ध्यानी ॥ जपी तपी लागती ॥७६॥
 वासवशक्ती अतिप्रौढी ॥ तेज प्रवेशतां पडे ब्रह्मांडी ॥ मित्रता पाहूनि घालणे उडी ॥ उरली नाहीं मागुर्ती ॥७७॥
 ती शक्ती होतां प्रगट ॥ शब्द करी कडकडाट ॥ तेणे उचलूं पाहे ब्रह्मांडपीठ ॥ धराकंप दाटला ॥७८॥
 शेष दचकला आपुले मर्नी ॥ उंचावीतसे ग्रीवा मूर्धनी ॥ कूम पृष्टा सरसावूनी ॥ भयें कांपे चळचळां ॥७९॥
 वराह उंचावोनि दंत ॥ म्हणे धरा होती रसा व्यक्त ॥ दिग्गज भयभीतचित ॥ सैरा धांवती दशदिशां ॥८०॥
 अस्त्रे नोहे प्रलय अचाट ॥ कीं प्रलयरुद्राचा हलहळाट ॥ विमानयानीं पाहे सुभट ॥ त्या पळतां समजेना ॥८१॥
 तेज पाहतां सत्य अदभुत ॥ गंधर्व झाले मूर्छांगत ॥ तार तारांगण होत ॥ चंद्र लपवी मुखाते ॥८२॥
 सूर्य वरुणा करी दाटी ॥ म्हणे राहे खगापोटी ॥ वर्गीं प्रलय जेठी ॥ जगामाजी मिरवला ॥८३॥
 शिव झाला भयातुर ॥ रक्षा कपाटे गिरिकंदर ॥ ऐसा प्रलय होतां अपार ॥ ठार्यी ठार्यी पडताती ॥८४॥
 त्यांत नानास्त्र विषवल्लीसरणी ॥ प्रगटतां विषाची प्रेरणी ॥ अघटित तेथें जाहली करणी ॥ आली विषाची मूर्छणा ॥८५॥
 होतां ब्रह्मास्त्र शापादिक ॥ त्यांत प्रवेशला रुद्रास्त्र पावक ॥ तो क्षणे जाळूं पाहे सकळिक ॥ ग्रासीन म्हणे ब्रह्मांड ॥८६॥
 त्यांत साह्यार्थ दानवास्त्र झालें ॥ भयानक बहुधा रक्षक धांवले ॥ तैशांत काळास्त्र परम शिरले ॥ प्राण हरुं लोकांचा ॥८७॥
 ऐसी प्रलयाची होतां मांडणी ॥ मच्छिंद्र देखतां नयनी ॥ मग नव अस्त्रशक्तिमंत्र जपूनी ॥ विभूतीते सोडीतसे ॥८८॥
 तेणे अस्त्रविचक्षणी ॥ कैसे ऐका प्रतापखाणी ॥ वातास्त्राचे पुढे जाऊनी ॥ पर्वतास्त्र विराजले ॥८९॥
 यावरी कामास्त्रापुढे जाऊनी ॥ संचरले अस्त्र विरक्त धडपळूनी ॥ तेणे कामास्त्र बापुडे होऊनी ॥ पाठी देऊनि पळतसे ॥९०॥
 वासवशक्ति अतिदारुण ॥ तियेचे पुढे झाले मोहन ॥ तेणे महता गेली पळून ॥ वासवशक्तीची सर्वस्वं ॥९१॥
 नागास्त्राचे पडिपाडी ॥ खंगेदास्त्र घाली उडी ॥ सकल नागाची जुपडी ॥ दाढेखाली रंगडी तें ॥९२॥
 यावरी ब्रह्मास्त्र प्रलयानळ ॥ यास्तव अस्त्र उरों नेदी केवळ ॥ शांति वरुण वाचे सफळ ॥ आशीर्वचन नाथाते ॥९३॥
 यावरी रुद्रास्त्र उरों नेदी केवळ ॥ तयापुढे धाडिले कार्तिकेयास्त्र बाल ॥ येतांचि सर्व अंग झाले शीतळ ॥ कोप शांतार्द्धीत बुडाला ॥९४॥
 दानवास्त्रा नाहीं मिती ॥ त्याची मच्छिंद्राचें देवास्त्र करी शांती ॥ सकल त्याते पाहूनि जाती ॥ अंतरिक्षस्त्रानी आपल्या ॥९५॥
 यावरी काळास्त्र गहन ॥ तेणे संजीवनी अस्त्र पुढे पाहून ॥ मागोमागे पाश घेऊन ॥ निर्लज्जपणे पळताती ॥९६॥
 ऐशी अष्टांची अष्टनिवृती ॥ करुनि पावली सकल शाति ॥ यावरी जें अस्त्र उरले नवदे मिती ॥ तयाची ख्याती परिसावी ॥९७॥
 तें वातास्त्र अर्कप्रचंड ॥ प्रवेश करितां भैरवपिंड ॥ तेणे विकळ झाले अष्टधेंड ॥ चलनवलन विसरले ॥९८॥
 प्रथम वासव शक्ति प्रगट होतां ॥ दणाणा उठला ब्रह्मांडी समस्तां ॥ तो प्रलयनाद अंबा ऐकतां ॥ परिचारिका धाडीतसे ॥९९॥
 त्या परिचारिका एकएकाकिनी ॥ कोटी चामुङ्डा लावण्यखाणी ॥ शंखिनी डंखिनी योगिनी ॥ जळदेवता पातल्या ॥१००॥
 चंडा रंडा मुङ्डा कुङ्डा ॥ मंडा वंडा आणि वितंडा ॥ ऐशा वर्णिल्या किती तोंडा ॥ अष्टराष्ट्री धांविन्नला ॥१॥
 परी पूर्वी पांचसती ॥ समाचारा आल्या असती ॥ त्यानी पाहूनि प्रलयगती ॥ सकल समुदाय तो आणिला ॥२॥
 त्याही चमुङ्डा तीव्र थोर ॥ शस्त्रास्त्री करिती मार ॥ परी तो सुभट मच्छिंद्र ॥ निवारीत अस्त्राने ॥३॥
 असो वातास्त्राकर्षणी ॥ अष्टभैरव गेले क्षीण होऊनी ॥ प्राण विकळ देह धरणी ॥ निचेष्टित पडियेले ॥४॥
 यारीव एक क्षणीं चामुङ्डाभार ॥ तयांचा कैसा झाला विचार ॥ भुलीक मोहनास्त्र ॥ कामशर्णी योजिले ॥५॥
 तंव तें अस्त्र प्राबल्यवंत ॥ सर्वाच्या संचरले देहीं गुप्त ॥ तेणे क्षणैक होऊन मूर्छित ॥ पिशाचासमान भमताती ॥६॥
 कोणी वाद्ये घेऊन नाचती ॥ कोणी उगीच टाळ्या पिटिती ॥ कोणी खर्गी तंद्री लाविती ॥ कोणी हंसती गदगदां ॥७॥

कोणी म्हणती विमान आले ॥ कोणी उग्याच डोलती डोले ॥ कोणी धांवती मही पाउले ॥ पळतां उलथोनि पडताती ॥८॥
 कोणी उगेचि स्फुंदोनि रडती ॥ कोणी गोंधळी गायन करिती ॥ कोणी रानोरान भपती ॥ आई बया म्हणोनि ॥९॥
 कोणी लोळती धुळीत ॥ कोणी मृतिका उधळीत ॥ कोणी उदो उदो म्हणत ॥ कोणी रडतां पडताती ॥१०॥
 कोणी निचेष्टित पडतां धरणी ॥ मक्षिका गोंगाट करिती वदनी ॥ कोणी उग्याच शिव्या देऊनी ॥ विवाद करिताती नेपुरे ॥११॥
 कोणी भेटती दाटती प्रेमे ॥ कोणी काष्ठाचि उभवूनी सप्रेमे ॥ नाना खेळ स्त्रिया उगमे ॥ पुरुषनांवी होताती ॥१२॥
 कोणी फेडूनि नेसतें वसन ॥ वृक्षा नेसविती गुंडाळून ॥ कोणी कवळूनि करीं पाषाण ॥ स्तनपान करिती त्या ॥१३॥
 कोणी काढूनि चोळी चिंधोटी ॥ त्याची नेसती लंगोटी ॥ अंगा चर्चूनि भस्मचिमुटी ॥ भोपळा नरोटी कवळूनियां ॥१४॥
 कोणी ऊर्ध्व करेनि हस्त ॥ अलख म्हणोनि भिक्षा मागत ॥ कोणी शृंगार काढूनि निश्वित ॥ पाषाणांते लेवविलें ॥१५॥
 ऐसा होता चमत्कार ॥ त्यांत काय करी नाथ मच्छंद्र ॥ विद्यागौरवी प्रहर ॥ तयामाजी संचरवी ॥१६॥
 ते अस्त्र चपळ सबळवंत ॥ वसने आसङ्गूनि त्वरित ॥ नेऊनिया गगपंथे ॥ अंबराते मिरविलीं ॥१७॥
 मग त्या सकळ नगन होऊनी ॥ नृत्य करिती सकळ अवर्नी ॥ त्याही सकळ आणि मच्छंद्रमुनी ॥ मायास्त्राते जल्पतसे ॥१८॥
 तेणेंकरुनि अपार पुरुष ॥ सर्वभूषणी महादक्ष ॥ निर्मनियां नाथ प्रत्यक्ष ॥ समोर संचार करवीतसे ॥१९॥
 ऐसी करुनि वृढ राहटी ॥ स्मरणास्त्र जल्पले होटी ॥ तेणेंकरुनि सर्व गोरटी ॥ देहाप्रती पातल्या ॥२०॥
 देहस्मरणी होता स्थित ॥ आपण आपणाकडे पहात ॥ तो नग्नशरीरी केश मुक्त ॥ परम लज्जित मग त्या झाल्या ॥२१॥
 भाँवतें पाहती वृष्टी करुनी ॥ तों अपार पुरुष देखिले नयर्नी ॥ तेणे फारच लज्जित होऊनी ॥ पळती सैराट नग्नचि ॥२२॥
 तों पळतपळत सहज नयर्नी ॥ भैरव पाहिले अनवस्थान ॥ कंठी उरलासे प्राण ॥ रुधिर अवर्नी सांडतसे ॥२३॥
 आणिक पाहिले नेत्रशवेती ॥ मग पळूनि गेल्या जेथे भगवती ॥ अंबिका पाहूनि नगन समस्ती ॥ आश्वर्य चिरीं करीतसे ॥२४॥
 म्हणे कां वो ऐसे केले ॥ कोणी तुम्हांते नागाविले ॥ येरी म्हणती सुकृत संपते ॥ म्हणूनि अवस्था हे झाली ॥२५॥
 माय वो माय जोगी आला ॥ कोणीकडोनि जाणों आम्ही त्याला ॥ तेणे करुनि अवस्था आम्हांला ॥ प्राण घेतला भैरवांचा ॥२६॥
 आतां जननी काय उरले ॥ तुम्ही स्वस्थान सोडा वहिले ॥ नातरी दशा पूर्ण पावाल ॥ आम्हां दिसते जननीये ॥२७॥
 भैरवांसारिखे वार धुरंधर ॥ त्यांचा प्राण कंठावर ॥ उरला असे बरावा विचार ॥ आम्हांलार्णी दिसेना ॥२८॥
 तो जोगी नव्हे मायाजननी ॥ सुत प्रसवला दुसरा तरणी ॥ पूर्वभ्याची आतां मांडणी ॥ जगामाजी मिरवेना ॥२९॥
 की एकादश प्रळयरुद्र ॥ एकच शरीरीं मिरवले भद्र ॥ देवदानव नक्षत्र चंद्र ॥ आम्हां वाटले गासितो ॥३०॥
 कीं माये प्रळयविजेच्या स्थानास ॥ आजीच आली धरूनि यास ॥ आप तेज मही वायु आकाश ॥ ग्रासील ऐसे वाटतसे ॥३१॥
 तरी आतां वेगी माये ॥ या स्थानाते आंचवावे ॥ कोणे प्रकारे वांचवावे ॥ जीवित्व आपुर्वे जननीये ॥३२॥
 ऐसे बोलूनी भयभीत ॥ कंपायमान बावऱ्या होत ॥ कोणी बोलतां चांचरा घेत ॥ आला आला म्हणोनि ॥३३॥
 ऐसी दीक्षामाय भवानी ॥ पाहूनि आश्वर्य करी मर्नी ॥ मग स्वचितांत पाहे शोधूनी ॥ कोण कोणाचा कोणता ॥३४॥
 तंव तो महाराज कविनारायण ॥ उपरिचर वसूच प्रियनंदन ॥ मच्छंद्रनामं अवतार धरुन ॥ जगामार्जी मिरवला ॥३५॥
 ऐसे आणूनी स्वचितांत ॥ मग सकळांलार्णी वसने देत ॥ पुढे घालूनि अबला समस्त ॥ बाहेर आली जगतत्रयजननी ॥३६॥
 मग मच्छंद्रापार्शी येऊनि त्वरित ॥ बहु प्रेमाने हदर्यी धरीत ॥ तेणे पाहूनि जगन्मातेते ॥ चरणावरी लोटला ॥३७॥
 मग घेऊनि अंकी मच्छंद्रनाथ ॥ म्हणे बा प्रताप केला बहुत ॥ तरी भैरव प्राणरहित ॥ झाले सावध करीं त्यांसी ॥३८॥
 ऐसे ऐकूनि अंबिका वाणी ॥ प्रसन्न झाली चितभवानी ॥ मग अस्त्रविद्या वाताकर्षणी ॥ काढूनि घेतली ते समर्यी ॥३९॥
 जैसे दुग्धामाजी तोय ॥ काढुनि घेत हंस समर्यी ॥ तेवीं वाताकर्षण अस्त्र सदयी ॥ काढूनि घेत ते क्षणी ॥४०॥
 कीं पंचाक्षरी कौशलेप्रती ॥ मही मांदुसे काढूनि घेती ॥ तन्न्याये विद्याशक्ती ॥ काढूनि घेत तो नाथ ॥४१॥
 किंवा स्वबुद्धिविचक्षण ॥ कार्य असतां परस्वाधीन ॥ तें युक्तिप्रयुक्ती घेती करुन ॥ प्राज्ञ बळे आपुलाले ॥४२॥
 असो ऐसे वृष्टांत बोले ॥ येरीकडे भैरव सावध झाले ॥ चलनवलन सर्व संचरले ॥ जैसे तैसे शरीर ॥४३॥
 मग झाल्या विचक्षणी ॥ दिशा पाहती वृष्टीकरुनी ॥ तों जगन्माता अंकीं घेऊनी ॥ मच्छंद्राते बैसली ॥४४॥
 मग ते अष्ट भैरववीर ॥ येते झाले अंबिकेसमोर ॥ म्हणती अंबे प्रताप थोर ॥ मच्छंद्राने पै केला ॥४५॥
 आम्ही याची युद्धमांडणी ॥ घेऊ सकळ परीक्षाकडसणी ॥ मग नागपत्रअश्वत्थाहूनी ॥ कथा बदले अंबेते ॥४६॥
 नागअश्वत्थाहूनि ऐकतां गोष्टी ॥ माता म्हणे हा धन्य धूर्जटी ॥ मग मच्छंद्रास म्हणे माझे वृष्टी ॥ प्रताप कांहीं दावी कां ॥४७॥
 जैसे पयामाजी तोय ॥ शोषूनि घेत हंस पय ॥ तेवीं आतां युद्धसंदेह ॥ काढूनि दावीं चक्षूते ॥४८॥
 यावरी बोले मच्छंद्रनाथ ॥ कैसी दावूं कोणत्या अर्थ ॥ माता म्हणे हा पर्वत ॥ आकाशाते मिरवी कीं ॥४९॥

मिरवेल परी जेथील तेथ ॥ पुन्हां ठेवी मूर्तिमंत ॥ ऐसें ऐकतां मच्छिंद्रनाथ ॥ करी कवळी भस्माते ॥ १५० ॥
 मग वायुभस्त्र फणिदैवत ॥ मंत्रजल्पे केलें युक्त ॥ पर्वतीं फेकितां भस्म होत ॥ उदयवातचि जो झाला ॥ ५१ ॥
 वात मौळी कदुनंदन ॥ पर्वत मौळी शीघ्र वाहून ॥ वातचळीं करी भ्रमण ॥ चंडरथासमान की ॥ ५२ ॥
 त्यातें उलथावया शक्ती ॥ अंबा पाहे आपुल्या चिर्ती ॥ परी शेखमौळींची पर्वतमाती ॥ दृढ असे ढळेना ॥ ५३ ॥
 मग मर्नी म्हणे हा धन्य नाथ ॥ जेणे ऐक्य केला पर्वत वात ॥ शत्रु समरीं ऐक्य चित ॥ मिरविलाही हें धन्य ॥ ५४ ॥
 पर्वत पूर्ण वातावरी ॥ तो वात मिरवी घेऊनि शिरी ॥ जैसा मत्स्यकोदरीं ॥ येवेनिया डाला ॥ ५५ ॥
 कीं व्याघ्रअजानांदवटी ॥ नांदिले एका पेटी ॥ कीं उरग उरगारी सांगती गोष्टी ॥ प्रेमभावे मिरवूनियां ॥ ५६ ॥
 तन्न्यायें मच्छिंद्रे केलें ॥ धन्य सद्विद्येचें धाम रचिलें ॥ मग कुरवाळूनि म्हणे वहिलें ॥ पर्वतातें उतरीं कां ॥ ५७ ॥
 मग मच्छिंद्रे वात आकर्षून ॥ ठारीच्या ठारीं नग उतरुन ॥ ठेवूनी अंबेचे समाधान ॥ सद्विद्येने पैं केलें ॥ ५८ ॥
 यावरी नाथ आणि भगवती ॥ गेले अंबिकास्थानाप्रती ॥ तेथें राहूनि तीन रात्री ॥ पुसूनियां चालिले ॥ ५९ ॥
 मग अंबा प्रसन्न होऊन ॥ अस्त्रे दिधलीं त्यातें दोन ॥ स्पर्शास्त्र अस्त्र भिन्न ॥ प्रसादातें निवेदिलेम ॥ १६० ॥
 असो ऐसा प्रसाद घेऊन ॥ निघता झाला मातेसी नसून ॥ बारामल्हारांचा मार्ग धरुन ॥ जाता झाला तो नाथ ॥ ६१ ॥
 पुढे बारामल्हारांचे कथन ॥ श्रोतियां सांगे धुंडीनंदन ॥ नरहरि मालू नामाभिधान ॥ जगमाजी मिरवे तो ॥ ६२ ॥
 स्वस्ति श्रीभक्तिकथासार ॥ संमत गोरक्षकाव्य किमयागार ॥ सदा परिसोत भाविक चतुर ॥ चतुर्थोद्याय गोड हा ॥ १६३ ॥
 श्रीकृष्णार्पमस्तु ॥ नवनाथभक्तिसार चतुर्थोद्याय समाप्त ॥

श्री नवनाथ भक्तिसार पोथी - अध्याय ५

अध्याय ५

श्रीगणेशाय नमः

जयजयाजी यदुकुळटिळका ॥ भक्तिपंकजाच्या सदैव अकी ॥ मुनिमानसचकोरपाळका ॥ ॥ कृपापीयूषा चंडा तू ॥ १ ॥
 भाविक प्रेमळ भक्त परी ॥ तयामचा अससी पूर्ण कैवारी ॥ बाळप्रल्हादसंकटावरी ॥ कोरडे काष्ठीं प्रगटलासी ॥ २ ॥
 करविंशतिप्रताप सधन ॥ संकटीं घातले देव तेणे ॥ तदर्थ सकळ रविकुळपाळण ॥ अवतारदीक्षा मिरविसी ॥ ३ ॥
 देवविप्रांचे संकट पाहून ॥ मत्स्यकुळातें करी धारण ॥ मग उदधीतें गगन दावून ॥ शंखासुर धरियेला ॥ ४ ॥
 तेवीच दैत्य दुमदुमा करीत ॥ अवतार कच्छ झाला मिरवीत ॥ उदधी मंथूनि शंखा ॥ तोषवीत ॥ महाराज कृपार्णव ॥ ५ ॥
 राया बळीची उद्दाम करणी ॥ स्वरूप मिरवी खुजटपणी ॥ संकट पडतां सुरगणी ॥ फरशधर झालासे ॥ ६ ॥
 अपार भक्तप्रेमा सधन ॥ त्यातं स्थिरावले पंडुनंदन ॥ शिशुपाळ - वक्रदंतकंदन ॥ वसुदेवकुशीं मिरवला ॥ ७ ॥
 असो ऐसा भक्तिप्रेमा ॥ तूतें आवडे मेघश्यामा ॥ तरी आवभक्तिच्या उगमा ॥ पुढे ग्रंथ बोलवीं ॥ ८ ॥
 मागिलें अध्यार्थी केलें कथन ॥ हिंगळाज क्षेत्रीं मच्छिंद्रनंदन ॥ अष्टभैरव चामुंडा जिंकून ॥ दर्शन केलें अंबेचे ॥ ९ ॥
 तरी श्रोते सिंहावलोकनी ॥ कथा पहा आपुले मर्नी ॥ बारामल्हारमार्ग धरुनी ॥ जाता झाला मच्छिंद्र ॥ १० ॥
 तो बारामल्हारकानांत ॥ मुक्कामा उतरला एका गांवांत ॥ देवालर्यीं मच्छिंद्रनाथ ॥ सुखशयनीं पहुडला ॥ ११ ॥
 तों रात्र झाली दोन प्रहर ॥ जागृत आहे नाथ मच्छिंद्र ॥ तंव काननी दिवट्या अपार ॥ मच्छिंद्रनाथे देखिल्या ॥ १२ ॥
 इकडूनि जाती तिकडूनि येती ॥ ऐशा येरझारा करिती ॥ तें पाहूनि नाथ जती ॥ म्हणे भूतावळे उदेले ॥ १३ ॥
 तरी यातें करावे प्रसन्न ॥ समय येत हाचि दिसून ॥ कोण्या तरी कार्यालागून ॥ उपयोगीं श्रम पडतील ॥ १४ ॥
 तरी त्यातें आतां शरणागत ॥ प्रसन्न करुनि ध्यावें भूत ॥ श्रोते म्हणती कार्य कोणतें ॥ भूतास्वाधीन असेल कीं ॥ १५ ॥
 तरी ऐसें न बोलावें या वेळे ॥ भूत श्रीराम उपयोगी आलें ॥ राक्षसांचे प्रेत नेले ॥ समरंगणीं सुवेळे ॥ १६ ॥
 तेव्हां अमृतदृष्टीकरुन ॥ उठवी श्येन कपिरत्न ॥ तेवीं तुळसीसी प्रसन्न ॥ भूत झालें करीत ॥ १७ ॥
 तरी लहानापासूनि थोरापर्यंत ॥ समर्यीं कार्य घडूनि येत ॥ पहा अर्णवा झुरळें निश्वित ॥ वांचविलें म्हणताती ॥ १८ ॥
 तन्न्यायें कट्टूनि चिर्ती ॥ नाथ भूतांच्या बैसल्या अर्थी ॥ मग अंबिकाअस्त्र स्पर्शशक्ती ॥ प्रेरिता झाला तेचि क्षणी ॥ १९ ॥
 तें अस्त्र प्रेरितां भूतगणी ॥ होतां स्पर्श कुरुमेदिनी ॥ मग पद घरी आंवळूनी ॥ सुटका नाहीं पदातें ॥ २० ॥
 जेवीं युद्ध कुरुक्षेत्रांत ॥ मही धरीतसे कर्णरथ ॥ चक्रे गिळूनि करी कुंठित ॥ गमनसंधान करू नेदी ॥ २१ ॥
 तन्न्यायें स्पर्शशक्ती ॥ करी भूतपदा धरा व्यक्ती ॥ चलनवलन मग त्या क्षिर्ती ॥ कांहीएक चालेना ॥ २२ ॥
 जैसे तरु एकाचि ठारी ॥ वसती अचलप्रवाही ॥ तन्न्यायें भूतें सर्वही ॥ खुटोनियां टाकिली ॥ २३ ॥
 तयां भूतांचे वियोगानिमिते ॥ कीं वेताळा भेटी जाणे होते ॥ सर्व मिळोनि येतां क्षिर्तीत ॥ जमोनियां येताती ॥ २४ ॥

तंव ते दिवर्णी झाले कुंठित ॥ वेताळभेटीच राहिली अप्राप्त ॥ येरीकडे वेताळ क्षिर्तीत ॥ अनंत भूतें पातलीं ॥२५॥
 तो दक्षभूतांचा बळी वेताळ ॥ पाहे अष्टकोटी भूतावळ ॥ तों न्यूनपणी सर्व मंडळ ॥ दिसून आलें तयातें ॥२६॥
 मग अन्य भूतातें विचारीत ॥ शरभतीरीची भूतजमात ॥ आली नाहीं किमर्थ ॥ शोध त्यांचा करावा ॥२७॥
 अवश्य म्हणोनि पांच सात ॥ गमन करिते झाले भूत ॥ शरभतीरीं येऊनि त्वरित ॥ निजवृष्टीं पहाती ॥२८॥
 तंव ते मंडळी महीं व्यक्त ॥ उभी असे बळरहित ॥ जैसा एका ठार्यांचा पर्वत ॥ दुसऱ्या ठार्यां आतळेना ॥२९॥
 मग त्या मंडळनिकट येऊन ॥ पुसते झाले वर्तमान ॥ तुम्ही व्यक्त महीलागून ॥ काय म्हणोनि तिष्ठलां ॥३०॥
 येरी म्हणती अनेक जे भेद ॥ महीं उचलोनि देतां पद ॥ कोण आला आहे सिद्ध ॥ तेणे कळा रचियेली ॥३१॥
 मग ते पाहे कळा ऐकून ॥ पर्वता चालिले शोधालागून ॥ गुप्तरुपे वस्तीत येऊन ॥ मच्छिंद्रनाथ पाहिला ॥३२॥
 बालार्ककिरणीं तेजागळा ॥ शेंद्र चर्चिलासे भाळा ॥ तयामाजी विभूती सकळा ॥ मुखचंद्रे चर्चिली ॥३३॥
 कर्णीं मुद्रिका रत्नपाती ॥ कीं वस्तीत पातल्या रत्नज्योती ॥ हेमगुणी गुफोनि निगुती ॥ कवरीभारी वेष्टिला ॥३४॥
 ललाट अफाट मिशा पिंगटा ॥ वटदुरधानें भरल्या जटा ॥ सरळ नासिका नेत्रवाटा ॥ अर्यां समदृष्टी पहातसे ॥३५॥
 अर्कनयनीं विशाळ बहुत ॥ उग्रपणीं उदय दावीत ॥ पाहतां वाटे कृतांत ॥ नेत्रतेजं विराजला ॥३६॥
 स्थूलवट बाहुदंड सरळ ॥ आजानुबाहू तेजाळ ॥ कीं मलविमल करुनि स्थळ ॥ बहुवर्टीं विराजले ॥३७॥
 मस्तकीं शोभली दिव्य वीरगुठी ॥ कंथा विराजे पाठपोटी ॥ त्यावरी गांवेसी नेसल्या दाटी ॥ जानशंगी मिरवीतसे ॥३८॥
 बाहुवटें हनुमंत ॥ वीरकंकण कर्णीं शोभत ॥ कुबडी फावडी घेऊनि हातांत ॥ बोधशैलिका विराजे ॥३९॥
 जैसा तीव्र बारावा रुद्र ॥ कीं सरळ योगियांचा भद्र ॥ जैसा नक्षत्रगणीं चंद्र ॥ तेजामाजी डवरतसे ॥४०॥
 ऐसें पाहूनि एक भूतीं ॥ मनामाजी करितां खयाती ॥ येणेंचि व्यक्त केले क्षिर्तीं ॥ भूतगणा वाटतसे ॥४१॥
 मग ते होऊनि संदेहस्थ ॥ नाथासी म्हणती भूतें पतित ॥ जाऊं दया स्वामी करा मुक्त ॥ आपुलाल्या कार्यासी ॥४२॥
 नाथ म्हणे सर्व गुंतले ॥ तुम्ही मुक्त केवीं राहिले ॥ येरु म्हणे पाठविले ॥ समाचारा वेताळे ॥४३॥
 तरी महाराजा कर्णीं मुक्त ॥ जाऊं दया वेताळनमनार्थ ॥ यावरी त्यांसी म्हणे नाथ ॥ सोडणार नाहीं सहसाही ॥४४॥
 तुमचा वेताळ अदिराणीव ॥ जाऊनि त्यातें त्वरें सांगवे ॥ येरु म्हणती मग अपूर्व ॥ भलें नोह महाराजा ॥४५॥
 वेताळ खवळता बाबरदेव ॥ हे महाबळाचे असती अष्टार्णव ॥ ब्रह्मांड जिंकूनि कंदुकभाव ॥ महीं खेळती महाराजा ॥४६॥
 नवनाग जैसे सबळी ॥ तयां माजी फोडितां कळी ॥ तयांसवें कोणी रळी ॥ केली नाहीं आजन्म ॥४७॥
 देव दानव गंधर्व असती ॥ तेही वेताळ बलाढ्य म्हणती ॥ तस्मात् स्वामी तयांप्रती ॥ श्रुत करुं नोहे जी ॥४८॥
 येरु म्हणे संपादणी ॥ येथें काय करितां दाऊनी ॥ तुमचा वेताळ पाहीन नयनी ॥ बळजेठी कैसा तो ॥४९॥
 ऐसी ऐकूनी भूतें मात ॥ म्हणती अवश्य करुं श्रुत ॥ मग जाती जेथ तो वेताळ भूत ॥ तयापाशीं पातले ॥५०॥
 राया वेताळासी करुनि नमन ॥ सांगते झाले वर्तमान ॥ म्हणती महाराजा भूतांसी विघ्न ॥ जोगी एक आहे कीं ॥५१॥
 तेणे खेळूनि मंत्रशक्ती ॥ महीं व्यक्त केली जमाती ॥ शेवटीं म्हणतो हेचि गती ॥ तुम्हां करीन महाराजा ॥५२॥
 ऐसें ऐकूनि पिशाचाराव ॥ परम क्षोभला विकृतभाव ॥ म्हणे आतां अष्टका सर्व ॥ भूतावळ मेळवा ॥५३॥
 मग भूतभृत्य जासूद हलकारे ॥ जाते झाले देशांतरा ॥ अर्बस्थान पंजाब गुर्जरा ॥ बंगालादि पातले ॥५४॥
 माळवी मेवाड तेलंगण ॥ कर्नाटकी देश दक्षिण ॥ कुंडाळ कैकाड विलंबवचन ॥ सप्तद्वीपींचे पातले ॥५५॥
 सकळां श्रुत करुनि गोष्टी ॥ पाठविती सकळ भूतथाटी ॥ अष्टराणीव एक एक कोटी ॥ समारंभा पातले ॥५६॥
 अष्टराणीव तयांचे नांव ॥ महावीर विद्याकारणीं सर्व ॥ म्हंमद म्हैषासुर धुळोवान गर्व ॥ बाबर झोटिंग पातले ॥५७॥
 मुंजा नरसिंहाचा अवतार म्हणोनि वीरांत त्याचा संचार ॥ तोही एक कोटी भार ॥ घेऊनियां मिळाला ॥५८॥
 असो ऐसे कोटीभार ॥ उतरले जैसे गिरिवर ॥ महाभद्र तो आग्या वेताळवीर ॥ येऊनियां पोहोंचला ॥५९॥
 सकळ वेताळापाशीं येऊन ॥ कथिते झाले सिद्धगमन ॥ मग सकळ सांगूनि वर्तमान ॥ समारंभीं चालिले ॥६०॥
 येऊनि शरभतीराप्रती ॥ अष्टही कोटी कोल्हाळ करिती ॥ तेणे दणाणी अमराक्षती ॥ आणि पाताळी आदळतसे ॥६१॥
 तें पाहूनि मच्छिंद्रनाथ ॥ कर्णीं कवळी विभूतिपात ॥ आराधूनि मंत्रशक्तीतें ॥ लखलखीत पैं केले ॥६२॥
 स्मरणगांडीव विभूती शर ॥ सज्ज करिती अति तत्पर ॥ परी सर्वाचा प्रताप पहावया स्थिर ॥ महीं विराजे उगलाचि ॥६३॥
 परी वज्रास्त्रमंत्र जपून ॥ शोवतें वेष्टिलें रेषारंगण ॥ आणि मस्तकीं वजासन ॥ वज्रशक्ती मिरवीतसे ॥६४॥
 जैशा पर्जन्याच्या धारा ॥ वर्षाव करिती अपार अंबरा ॥ परी वज्रास्त्र सबळ मौळिभारा ॥ कदाकाळीं मानीना ॥६५॥

त्यांत अष्ट पिशाचनृपाळ ॥ स्वरुपेकरुनि अति विशाळे ॥ तरु टाकिती उपटूनि बळे ॥ पर्जन्यधारांसारिखे ॥६७॥
 परा तें वज्रास्त्र मौळी ॥ तया न गणिती तये काळी ॥ तरु संचवूनि पर्वतमौळी ॥ पर्णकुटी ती जाहली ॥६८॥
 ऐसा संचरतां तरुभार ॥ काय करिते झाले समग्र ॥ कोरडे काष्ठादि तृण अपार ॥ तयावरी सांडिती ॥६९॥
 सकळ करुनि महाकहर ॥ सांडिते झाले वैश्वानर ॥ तें पाहूनि नाथ मच्छिंद्र ॥ जलदास्त्र प्रेरीतसे ॥७०॥
 भूतें सांडिती वैश्वानर ॥ तरु कडकडती ज्वाळपर ॥ ब्रह्मांडी उमाळा व्यापे थोर ॥ पक्षिकुळ जीवजंतु ॥७१॥
 ऐसी पाहतां पावकथाटी ॥ परी जलदास्त्रे केली दाटी ॥ उदधी मिरवूनि आकाशापाठी ॥ शांत केला पावक तो ॥७२॥
 यापरी मच्छिंद्रनाथ ॥ पावकास्त्र प्रेरिता झाला विभूतिमंत्र ॥ तें अग्नि प्रदीप्त करीत ॥ भूतगणीं मिरवीतसे ॥७३॥
 परी तो दृश्य अदृश्य जाणोनी ॥ प्रळयाग्नि पाहती गुप्त होउनी ॥ मग पहा उदधितोया सांडोनी ॥ आकाशांत मिरवूं त्या ॥७४॥
 परी तो विझेना मंत्राग्न ॥ मग मच्छिंद्रे जलदास्त्र प्रेरुन ॥ शांत केला द्विमूर्धन ॥ अस्त्रमंत्रे करुनियां ॥७५॥
 शांत होताचि मंत्राग्नी ॥ महीं उतरली भूतगणीं ॥ मग स्पर्शास्त्र जल्पोनी ॥ भूतांगणीं कल्पीतसे ॥७६॥
 तेणेंकरुनि अष्टकोटी ॥ मही व्यक्त झाली एकथाटी ॥ जैसी पूर्वी भूतांते राहटी ॥ तेंचि झालें सर्वास ॥७७॥
 परी अष्टजन जे तयांचे नृप ॥ महाबळी प्रतापदर्प ॥ ते स्पर्शास्त्र न गणती माप ॥ स्वबळे मिरविती ॥७८॥
 परी स्पर्शास्त्रे एकचि केले ॥ अदृश्य सकळ तेज खंडूनि धरिले ॥ हें तों नेणोनि निकट आले ॥ मच्छिंद्रातें आकळावया ॥७९॥
 परी भोवतें आहे वज्र संपन्न ॥ लाग न चाले कांहीं तेण ॥ परी परम बलाद्य वेताळसंधान ॥ निकट अंगे पातले ॥८०॥
 परी भोवते आहे वज्रास्त्र ॥ तेंचि गिळूनि गेला मुखपात्र ॥ हें मच्छिंद्र पाहतां अति विचित्र ॥ वासवास्त्र सोडीतसे ॥८१॥
 वासवास्त्र होता प्रगट ॥ उभयतांची झाली झगट ॥ जैसे जेठी लागूनि येत पाठ ॥ लोंबी झांबी खवळले ॥८२॥
 एकमेकां महीं पाडिती ॥ तेण दणाणा उठे क्षिती ॥ अष्टसमुद्र हेलावती ॥ खळबळती नक्षत्रे पैं ॥८३॥
 शेषमस्तके हेलावती ॥ कूर्म म्हणे त्या अति अदभुती ॥ वराह सांवरुनि नेटे दंती ॥ महीलागी उचलीतसे ॥८४॥
 येरीकडे सप्तजन ॥ कवळूं पाहती मच्छिंद्राचे चरणीं ॥ कीं चरणीं धरुनि महीकारण ॥ मच्छिंद्रनाथ आकळावा ॥८५॥
 परी तो नाथ अति चपळ ॥ पुनः वज्रास्त्र सिद्ध केले सबळ ॥ दाही दिक्षा रक्षपाळ ॥ ऐसे वज्रास्त्र मिरविले ॥८६॥
 यावरी तो दानवास्त्र जल्पून ॥ दानव केले सप्त निर्माण ॥ मधु तिल कुंभकर्ण ॥ मरु आणि मालीमल ॥८७॥
 मुचुकुंद त्रिपुर बळजेठी ॥ ऐसी सप्त दानवहाटी ॥ साती देवते बळजेठी ॥ लोंबी झांबी पातले ॥८८॥
 झांटिगातें मधु झगटे ॥ खेळताती कुंभक नेटे ॥ बाबरातें कुंभकर्ण लोटे ॥ झांटधरणी झगडती ॥८९॥
 म्हमदालागीं मरु भिडत ॥ मालीमल मुंज्यातें आल्हाटीत ॥ म्हैसासुर अति मुचुकुंद उनमत ॥ त्याते भिडतसे ॥९०॥
 धुळोवान वीर समर्थ ॥ त्रिपुर झगटे तया निरत ॥ ऐसे एका मंत्री अस्त्र दैत्य ॥ सप्तजन आल्हाटिले ॥९१॥
 ऐसे भिडतां अष्टजन ॥ महीं उठला अति दणाण ॥ एकमेकां महीकारण ॥ आकळावया ते जल्पीती ॥९२॥
 एक दिन एक रात्री ॥ साती जणां न विश्रांती ॥ लाथा केवड हुमण्या देती ॥ वर्मावर्मी जाणूनियां ॥९३॥
 तेणेंकरुनि प्रहार भेदीत ॥ भेदितां देह विकळ होत ॥ मुष्टिप्रहारे मूर्च्छित होत ॥ महीं तडती आदळोनि ॥९४॥
 मग साती जणें दानवास्त्र ॥ भिडतां केले त्या जर्जर ॥ मग सप्त दानव अदृश्यवर ॥ होते झाले एकसरे ॥९५॥
 येरीकडे वासवशक्ती ॥ भिडतां प्रेमे वेताळाप्रती ॥ तों संधान पाहूनि हदयस्थिती ॥ वासवशक्ती भेदीतसे ॥९६॥
 तेण घायें अति सबळ ॥ मूर्च्छित पडला वेताळ ॥ महीं पडतां उतावेळ ॥ अदृश्य झाली शक्ती ते ॥९७॥
 येरीकडे मच्छिंद्रनाथ ॥ वाताकर्पणविद्या जल्पत ॥ तों सांवरोनि वेताळ मूर्च्छित ॥ पुनरपि आला त्वरेने ॥९८॥
 येतां येतां सातीजणीं ॥ लगट करिती निकट येऊनि ॥ तों सिद्धप्रयोग वाताकर्पणी ॥ मच्छिंद्राचा झालासे ॥९९॥
 सिद्धप्रयोग होतां नीती ॥ संचारतो अष्टदेहाप्रती ॥ तेणेंकरुनि वातगती ॥ आकर्षण होतसे ॥१००॥
 जंव जंव आकर्षणवात होत ॥ तंव हस्तपादांचे वलन राहात ॥ परम क्लेश उचंबळत ॥ मूर्च्छाशक्ती मिरवावया ॥१॥
 ऐसी होताचि अष्टमावृति ॥ मग एकमेकांप्रती बोलतीं ॥ आतां आसडूनि अहवृति ॥ शरण वेगीं रिघावे ॥२॥
 नातरी जोगी आहे कठिण ॥ भूतांसह आपुला घेईल प्राण ॥ तरी यातें प्रसन्न करुन ॥ जगामाजी नांदावे ॥३॥
 जैसे रामप्रसादेकरुन ॥ लंकाराणीव विभीपण ॥ कीं वालीचे कृतीने ॥ राज्यीं मिरवला सुग्रीव ॥४॥
 तन्न्यायें येथें करुन ॥ वांचवावा आपुला प्राण ॥ उपरी जीवलिया संगोपन ॥ आश्रय होईल हा एक ॥५॥
 जैसा दरिद्रियाला परिस ॥ कीं चिंतामणी चिंतित्यास ॥ कीं पीयूष लाभे रोगियास ॥ तैसें होईल आपणासी ॥६॥
 कीं प्रल्हादांचे नरसिंख दैवत ॥ संकटीं झालें साहयवेत ॥ तन्न्यायें आजही प्रीत ॥ वाढवावी महाराजा ॥७॥
 ऐसे बोलूनि एकमेकां ॥ निश्वय करुनि नेटका ॥ म्हणती महाराजा तपोनायका ॥ सीमा झाली प्रतापा ॥८॥

तन्न्यायें सर्वज्ञमूर्तीं ॥ सोडवीं आम्हां क्लेशपद्धती ॥ क्रोधानके प्राणआहुती ॥ योज् नको महाराजा ॥९॥
 तरी आतां अनन्य शरण ॥ आहोत आमुचा वांचवा प्राण ॥ जैसें कचा शुक्रं दान ॥ संजीवनीचे यें केले ॥१०॥
 तूं प्रत्यक्ष अससी नारायण ॥ हें नेणोनि रळी तुजकारण ॥ केली परी उचित घन ॥ प्राप्त झाले सध्यांचि ॥११॥
 जैसा जटायु आणि संपाती ॥ प्रताप दावू गेले गभस्ती ॥ परी भोगदशाप्राप्ती ॥ सध्यांचि झाली लाभावरी ॥१२॥
 तन्न्यायें येथें झाले ॥ तरी कृपेची बसवीं पाउले ॥ चलनवलन अवघोचि राहिले ॥ बोलणे उरले सांगावया ॥१३॥
 आतां क्षणैक करिसी आलस ॥ आम्ही जाऊ परठायास ॥ तेणे लाभ तव हस्तास ॥ काय मिरवेल तुजलार्गी ॥१४॥
 तरी आमुचा वांचवावा प्राण ॥ मग नाम तुझ्ये मिरवू जगाकारण ॥ सांगशील तें कार्य करुन ॥ भूतांसहित येऊं कीं ॥१५॥
 कीं यमें पालिले यमदूत ॥ किंवा विष्णु पुढे विष्णुगण धांवत ॥ तन्न्यायें आम्ही भूतांसहित ॥ तुजपुढे मिरवूं कीं ॥१६॥
 हें जरी म्हणशील खोटे ॥ तरी पूर्वजां बुडवू नरककपाटे ॥ आणि पंचपातके महानेटे ॥ निजमस्तकी मिरवू कीं ॥१७॥
 गोहत्यारी ब्रह्महत्यारी ॥ स्त्रीहत्यारी बाळहत्यारी ॥ मातृपितृगुरुहत्यारी ॥ पंचपातके मस्तकीं मिरवू कीं ॥१८॥
 ऐशी पातके रौरव क्षितीं ॥ भोग मिरवू संवत्सरअयूती ॥ यातें साक्ष चित्रगुप्ती ॥ लीनमुखपदा मिरवू कां ॥१९॥
 ऐसे आमुचे बोल निश्वित ॥ काया वाचा धरुनि निश्वित ॥ तरी आतां होई कृपावंत ॥ दयालहरी मिरवावी ॥२०॥
 यावरी बोले मचिंद्रनाथ ॥ साबरीविद्या मम कवित्व ॥ त्यातें साहय भूतांसहित ॥ कार्यार्थीं तुम्हीं असावे ॥२१॥
 जो जो मंत्र जया प्रकरणी ॥ तरी त्या अर्थीं तुम्हीं वर्तीनी ॥ साहय करावे मंत्रालागुनी ॥ कोणीतरी घोकिलिया ॥२२॥
 मग अष्टही म्हणती अवश्य ॥ कार्य करू निःसंशयास ॥ मग साधनप्रयोग आपुला भक्ष ॥ पृथक् पृथक् सांगितला ॥२३॥
 अष्टकोटी भूतावलीसहित ॥ भक्षसाधन सांगितले समस्त ॥ येणे पथें कार्य जगांत ॥ निश्वयें आम्ही मिरवू कीं ॥२४॥
 पूजा पुरस्कर अभ्युत्थान ॥ मंत्रासहित निर्वाण ॥ मंत्र उजळला स्थापूनि ग्रहण ॥ पर्वणीतें नेमिले ॥२५॥
 ऐसा निश्वय सांग होतां ॥ मग बळे प्रेरकास्त्र प्रेरितां ॥ समूळ नासूनि गेली वार्ता ॥ आकर्षण अस्त्राची ॥२६॥
 येरीकडे अष्टकोटी भूतावळ ॥ जोगिणी इत्यादि सकळ ॥ स्पृशू पाहती चरणकमळ ॥ महीं व्यक्त होऊनिया ॥२७॥
 तेव्हां जल्पूनि विमुक्तास्त्र ॥ मुक्त केले पिशाच सर्वत्र ॥ मग मचिंद्रपद नमूनि पवित्र ॥ सन्मुख उभे राहती ॥२८॥
 बद्धांजुळी उभय कर ॥ उभे असाती ते समोर ॥ वाणी वदले जयजयकार ॥ धन्य मचिंद्र म्हणोनी ॥२९॥
 मग त्या मंडळीत मचिंद्र ॥ कैसा शोभला मूर्तिमंत ॥ जेवीं नक्षत्रांमाजी तेजोमंत ॥ शशिनाथ मिरवला ॥३०॥
 कीं रशिमपालमंडळांत ॥ तेजें गहिंवरला प्रभे आदित्य ॥ कीं सुरवरगणी शचीनाथ ॥ स्वर्गामध्यें मिरवला ॥३१॥
 कीं शिवगण समुदायी ॥ परम शोभला मूर्तिमंत ॥ कीं विष्णुगुणांत शेषशायी ॥ प्रभुत्वपणी मिरवला ॥३२॥
 कीं दानवांमाजी उशगनामूर्ती ॥ कीं देवामाजी बृहस्पती ॥ कीं पृतनेमाजी ऐरावती ॥ देवांगणीं मिरवितसे ॥३३॥
 तेवीं पिशाचमंडळांत ॥ परम शोभला मचिंद्रनाथ ॥ मग सकळांच्या मस्तकीं ठेवूनि हात ॥ म्हणे क्षेमवंत असावे ॥३४॥
 अष्टजण मुख्य नायक ॥ ते बोलति बोलावून सकळिक ॥ कीं मचिंद्र कार्य श्लोक ॥ जगउपकारा वदला असे ॥३५॥
 तरी त्याचा धाक कोणी ॥ तया साहय पिशाच असावे येऊनी ॥ सांगितले याचें कार्य दृया करुनि ॥ मंत्रोच्चार होतांचि ॥३६॥
 ऐसे ऐकोनियां भ्रूते ॥ अवश्य म्हणती जोडोनि हात ॥ यावरी बोले मचिंद्रनाथ ॥ आणिक वर मज द्यावा ॥३७॥
 तुमचें आमुचें समरांगण ॥ झाले सबळ बळेंकरुन ॥ त्या समरांगणाचें कथन ॥ लोकीं ऐसें मिरविले ॥३८॥
 तरी तें आख्यान वाचितां ॥ तया न करावी बाधा सर्वथा ॥ आणि हें आख्यान संग्रहीं पालितां ॥ प्रिय मानावा तो पुरुष ॥३९॥
 त्यासी जरी संकट येतां ॥ निवारण करावे तुम्हीं सर्वथा ॥ आणि आपुलेकडूनि सहसा व्यथा ॥ जाणूनि त्या पुरुषा करू नये ॥४०॥
 हें आख्यान राहे जया सदनीं ॥ तेथें बसूं नये सहसा भूतांनी ॥ जैसें भाद्रपदशुद्ध चतुर्थीदिनीं ॥ चंद्रालार्गी न देखती ॥४१॥
 कीं अविंध जेवीं का सूकर ॥ कीं श्वान मानिती अशुद्ध विप्र ॥ अस्पर्श होतां व्यथा किंचित ॥ होणार नाहीं भूतांची ॥४२॥
 यावरी प्रशस्तपणे राहन ॥ जरी त्या सदना आले विघ्न ॥ तयाचें करावे निवारण ॥ सकळ भ्रूते मिळोनियां ॥४३॥
 आणि तया घरचें मनुष्य व्यर्थ ॥ जरी भेटले जातां मार्गात ॥ तरी मार्ग सोडूनी निश्वित ॥ दूर मार्ग बैसावे ॥४४॥
 हें आख्यान जो पालिता ॥ त्यासी कदाकाळी न करावी व्यथा ॥ हेंचि द्यावे मज सर्वथा ॥ कृपा धरुनि सर्वानीं ॥४५॥
 ऐसी ऐकूनि मचिंद्रउत्कती ॥ आवश्य करू सकळ म्हणती ॥ त्या सदनातें व्यथा निश्विती ॥ आम्ही न करू महमाही ॥४६॥
 ऐसे वटूनि वरदभूत ॥ नमिता झाला मचिंद्रनाथ ॥ सर्व नमूनि पुसून त्याते ॥ स्वस्थानातें चालिले ॥४७॥
 अष्टकोटी पिशाचांसहित ॥ अष्ट विराजे मुख्य दैवत ॥ तेही नमूनि मचिंद्राप्रत ॥ स्वस्थानासी पै गेले ॥४८॥
 येरीकडे मचिंद्रनाथ सत्वर ॥ पाहता झाला बारामल्हार ॥ तेथीचा विधी करुनि सर्व ॥ कुमारी दैवतां चालिला ॥४९॥
 तैसीच पावे कालिका भवानी ॥ ते कथा पावेल मचिंद्रालागुनी ॥ ते पुढिले अध्यार्थी अवधान देऊनी ॥ कथा श्रोते स्वीकारा ॥५०॥

अहो हया कथासारग्रन्थास ॥ परिकर पंचम अध्याय घोकिल्यास ॥ पिशाचबाधा तयासी खास ॥ होणार नाही सहसाही ॥५२॥
जरी पहिलां बाधा असेल ॥ तरी तो पठण करितां जाईल ॥ प्रथम अध्याय जो घोकील ॥ त्याचा अंगरोग जाईल कीं ॥५३॥
दुसरा अध्याय घोकिल्यापासून ॥ विद्याभ्यास होईल पूर्ण ॥ तिसरा अध्याय घोकितां प्रसन्न ॥ होईल अंजनीसुत तयांते ॥५४॥
चवथा अध्याय घोकिता फळ ॥ कार्य निवटील परम सकळ ॥ मान्याता देईल महापाळ ॥ मौन पडेल सर्वाते ॥५५॥
असो ऐसे पंचम प्रसंग ॥ मंत्रसंजीवनी अनुराग ॥ धुंडीसुत मालूजी सांग ॥ वदे नरहरीकृपेकरुनियां ॥५६॥
स्वस्ति श्रीभक्तिकथासार ॥ संमत गोरक्षकाट्य किमयागार ॥ सदा परिसोत भाविक चतुर ॥ पंचमाध्याय गोड हा ॥५७॥
अध्याय ॥६॥ आंव्या ॥५७॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ श्रीदत्तावेयर्पणमस्तु ॥ शुभं भवतु ॥
॥ नवनाथभक्तिसार पंचमोध्याय समाप्त ॥
श्री नवनाथ भक्तिसार पोथी - अध्याय ६

अध्याय ६

श्रीगणेशाय नमः

जयजयाजी क्षीराब्धिवासा ॥ शेषशायी कमळहंसा ॥ नभोदभवशोभा कमळाभासा ॥ सुखविलासा रमेशा ॥१॥
हे करुणानिधे दयावंता ॥ दीनबंधो दीनानाथा ॥ पुढे रसाळ कवित्वकथा ॥ बोलवीं की रसनेसी ॥२॥
मागील अध्यार्थी रसाळ कथन ॥ कीं बारामल्हार पवित्र स्थान ॥ तेथें अष्टदैवत पिशाच मिळोन ॥ युद्ध केलें नाथासी ॥३॥
यापरी बारामल्हार करुनि तीर्थ ॥ कुमार दैवत करुनि कोकणस्थानांत ॥ कुडाळ प्रांत आडूळ गांवांत ॥ येऊनियां राहिला ॥४॥
तां ग्रामाबाहेर दुर्गालयी ॥ महाकाळिका दैवत आहे ॥ तयाचे दर्शना लवलाहें ॥ मचिंद्रनाथ पैं गेला ॥५॥
तें काळिकादैवत अति खडतर ॥ मूर्तिमंत नांदे पृथ्वीवर ॥ तें शिवहस्ताचें काळिकाअस्त्र ॥ स्थापन केलें महीसी ॥६॥
त्या अस्त्रेंकरुनि दैत्य वधिते ॥ म्हणोनि शिवचित प्रसन्न झाले ॥ म्हणूनि काळिकादेवी वहिलें ॥ वरदान घेई कां ॥७॥
वेधक कामना असेल चिर्ती ॥ तें वरप्रदान मांगें भगवती ॥ येरी म्हणे अपर्णापती ॥ मम कामना ऐकिजे ॥८॥
तव हस्तीं मी बहुत दिवस ॥ बैसलें अस्त्रसंभारास ॥ आणि जेथें धाडिलें त्या कार्यास ॥ सिद्ध करुनि आलें मी ॥९॥
बहुत वृक्षांते भंगितां क्षिर्ती ॥ मी श्रम पावलें अंबिकाहस्ती ॥ परी मातें विश्रांती ॥ सुखवासा भोगू दे ॥१०॥
मग अवश्य म्हणूनि उमारमण ॥ तेथें केलें तियेचें स्थापन ॥ तें उग्र दैवत अति म्हणोन ॥ अद्यापि आहे कलीमार्जी ॥११॥
त्या काळिकादर्शनासाठी ॥ चित व्यग्र होवोनि पोर्टी ॥ मार्ग लक्ष्मि तयासाठी ॥ संचार करिता जाहला ॥१२॥
देवीप्रती करुनि नमन ॥ म्हणे माय वो आश्वर्यपण ॥ म्यां मंत्रकाट्य केलें निपुण ॥ त्याजला साहय होई तू ॥१३॥
तरी माझें हस्ते विराजून ॥ मम कवित्वविद्या गौरवून ॥ तया ओपूनि वरदान ॥ कार्या उदित होई कां ॥१४॥
ऐसें मचिंद्र बोलतां वाणी ॥ क्षोभ चढला अंतःकरणी ॥ शिवहस्ते अस्त्रालागोनि ॥ पूर्णाश्रम झालासे ॥१५॥
त्यात मचिंद्राचें बोलणे ॥ त्या काळिकादेवीनें ऐकून ॥ तेणे क्षोभलें अंतःकरण ॥ प्रलयासमान जेवी ॥१६॥
जैसा मुचकंद श्रमोनि निद्रिस्त ॥ तें काळयवन गेला तेथ ॥ निद्रा बिघडतां क्रोधानळांत ॥ प्रसर झाला त्या समर्या ॥१७॥
कीं प्रल्हाद पडतां परम संकटी ॥ विष्णुहर्दयीं क्रोध दाटी ॥ प्रगट झाला कोरडे काण्ठी ॥ राक्षसालागीं निवटावया ॥१८॥
तैसी काळिकाहदयसरिता ॥ उचंबळली क्रोधभरिता ॥ मचिंद्रालागीं महीसिंधुअर्था ॥ मेळवूं पाहे लगबगे ॥१९॥
कीं क्रोध नोहे वडवानळ ॥ मचिंद्र अबधी अपारजळ ॥ प्राशूं पाहे उतावळ ॥ अर्थसमय जाणूनियां ॥२०॥
म्हणे नष्टा अनिष्टा पतिता ॥ मी भवपाणी श्रमलें असतां ॥ त्यांतचि मातें दुःखवार्ता ॥ शिणवूं पाहसी पुढारा ॥२१॥
तुवां कवित्वविद्या निर्मून ॥ मातें मागसी वरप्रदान ॥ परी वर नोहे मजला विघ्न ॥ करु आलासी दुर्बुद्धे ॥२२॥
अरे मी आपला भोग सारुन ॥ निवांत बैसलें सेवीत स्थान ॥ तें तूं मातें वरा गेंवून ॥ शिणवूं पाहसी दुगत्मया ॥२३॥
तरी आतां मम लोचर्नी ॥ उभा न राहें जाय फिरोनि ॥ नातरी आगळीक होतां करणी ॥ शासनकाळ लाभसील ॥२४॥
मी शिवकरीचे अस्त्र ॥ तव करीं राहीन काय विचित्र ॥ कीं करीं कवळूनि नरोटीपात्र ॥ भिक्षा मागे श्रीमंत ॥२५॥
किंवा पितळधातूची मुद्रिका रचिली ॥ ते हिराहिरकणी वेढका घडली ॥ तेवी तूंते कामना स्फुरली ॥ सर सर माघारा ॥२६॥
कीं वायसाचे धवळारी ॥ हंसबाळ करी चाकरी ॥ तन्न्यायें दुराचारी ॥ इच्छूं पाहे मम काष्ठा ॥२७॥
राव रंकाचे पंकती आला ॥ आला परी श्रेष्ठता त्याला ॥ कीं सिंधूचि कूपस्थानीं ठेला ॥ नांदत कीं आवडीने ॥२८॥
कीं दीपतेजाते पाहूनि वास ॥ दीपतेजाते करी आस ॥ तन्न्यायें शक्तिअस्त्रास ॥ तंव करीं वसती प्रारब्धे ॥२९॥
आला विचारिता पांडित्यपण ॥ तो अजारक्षका पुसेल कोठून ॥ तन्न्यायें मूर्खा जाण ॥ आलासी येथें दुरात्मया ॥३०॥
अहा प्रतापी विनतासुत ॥ क्षीणचिलीट होऊनि मस्त ॥ तयासीं समता करु पाहत ॥ तेवी येथें आलासी ॥३१॥

अरे मी देव रुद्रकरी असतां ॥ तंव कर्णि वसूं हैं काय भूता ॥ तूतें कांही शंका बोलतां ॥ वाटली नाहीं दुरात्मया ॥३२॥
 तरी असो आतां कैसें ॥ येथेनि जाई लपवी मुखास ॥ नातरी जीवित्वा पावसी नाश ॥ पतंग दीपासम जेवी ॥३३॥
 याउपरी मच्छिंद्र म्हणे देवी ॥ पतंग जळे दीपासर्वी ॥ परी तैसें नोहे माझे ठार्यी ॥ प्रताप पाहीं तरी आतां ॥३४॥
 अगे मित्राबिंब तें असे लहान ॥ परी प्रतापतेजे भेरे त्रिभुवन ॥ तेवीं तूतें दाखवून ॥ वश्य करीन ये समर्यी ॥३५॥
 अगे प्रताप जेवीं पंडुसुतानी ॥ वायुसुतातें श्वेती दावुनी ॥ अक्षयी ध्वजीं बैसवोनी ॥ किर्ति केली महीवरी ॥३६॥
 की अरुण मित्रापुढी जोड ॥ तेवीं तूतें दावीन चाड ॥ तरी दत्पुत्र मी कोड ॥ जर्गीं मिरवीन ये वेळे ॥३७॥
 देवी म्हणे भष्टा परियेसी ॥ कान फाडुनि तूं आलासी ॥ इतुक्यानें भयातें मज दाविसी ॥ परी मी न भीं सर्वथा ॥३८॥
 हार्तीं घेऊनि करकंकण ॥ शंदूर आलासी भाळीं चर्चुन ॥ परी मी न भईं इतुक्यानें ॥ सर सर परता हे भष्टा ॥३९॥
 अरे तुझी उत्पती मज ठाऊक ॥ कीं धीवर जाण तुझा जनक ॥ तरी तूं मत्स्य मीन धरुनि कौतुके ॥ निर्वाह करी बा उदराचा ॥४०॥
 तरी तुज अस्त्रविद्या निपुण ॥ कायसा व्हावी दारिद्र्याकारण ॥ कीं अंधाचे जन्मचक्षुलावण्य ॥ सर्वथा उपयोगी दिसेना ॥४१॥
 कीं बहुरुपी मिरवी शूरपण ॥ तरी तें खेळापुरतें निपुण ॥ तें दंवद्वजाळ सांभाळ सांभाळून ॥ वेव्हार आव्हानी आपुला ॥४२॥
 अरे मातें दाविसी उग्र रुप ॥ दांभिका ठका महाप्रताप ॥ अहंकृती मनाचें पाप ॥ मनामाजी मिरवी कां ॥४३॥
 तूतें वाटेल मी महाथोर ॥ कीं वश्य केलीं भूतें समग्र ॥ तैसा नोहे हा व्यवहार ॥ शिवास्त्र मी असें ॥४४॥
 उगवली दृष्टी करीन वांकुडी ॥ पाडीन ब्रह्मांडांच्या उतरंडी ॥ तेथें मशका तव प्रौढी ॥ किमर्थ व्यर्थ मिरवावी ॥४५॥
 अगा मशक धडका हाणी बळे ॥ तरी कां पडेल मंदराचळ ॥ तेवीं तूं मातें धुंगरडे केवळ ॥ निजदृष्टीं आव्हानिसी ॥४६॥
 मच्छिंद्र म्हणे देवी ऐक ॥ बळीनें वामन मानिला मशक ॥ परी परिणामीं पाताळलोक ॥ निजदृष्टीं दाविला ॥४७॥
 ऐसें ऐकतां भद्रकाळी ॥ चित्तव्यवधान पडिलें क्रोधानळी ॥ मग प्रतापशिखाज्वाळामाळी ॥ कवळं पाहे मच्छिंद्रा ॥४८॥
 मग परम क्रोधें त्यासी बोलत ॥ म्हणे कवण प्रताप आहे तूतें ॥ तो मज दार्वी मशक येथें ॥ वामनकृत्ये बळी जेवीं ॥४९॥
 मच्छिंद्र म्हणे बहु युद्धासी ॥ मिरवलीस शिवकार्यासी ॥ तें मज दार्वीं अहर्निशी ॥ परीक्षा घेर्ईन मी तुझी ॥५०॥
 अगा तरु वाढला गगनचुंबित ॥ परी वातशस्त्रे उचंबळत ॥ तेवीं तूतें तोचि पंथ ॥ आज दृष्टी पडेल कीं ॥५१॥
 अगे बहु जिंकिलें समरंगणी ॥ अभिमाननग वाढविला त्यांनी ॥ परी प्रारब्धयोगेंकरुनी ॥ छिन्नभिन्न होईल तो ॥५२॥
 ऐसें ऐकतां भद्रकाळी ॥ देती झाली सिंहा आरोळी ॥ प्रगट होतां अंतराळी ॥ ब्रह्मांड तेथें उजळले ॥५३॥
 शब्द करी अति अचाट ॥ कीं सहस्र विजूंचा कडकडाट ॥ कीं अनंत अर्कउदयांत ॥ महीलागीं मिरवला ॥५४॥
 तें भद्रकाळी अस्त्र पूर्ण ॥ येरी अस्त्र नोहे तें समयप्रदान ॥ कीं देवदानवाचें मरण ॥ महीलागीं मिरवतसे ॥५५॥
 तें अस्त्र नोहे बोलतां वाणी ॥ कीं मायाप्रळीच्यां उदित अग्नि ॥ सकळां शांतवूनि शून्यवदनी ॥ अक्षूनि राहे पंचभूतां ॥५६॥
 ऐसी ते सकळ पूर्ण ॥ कीं वासवशक्तीची भगिनी दारुण ॥ पाहती झाली उर्ध्वगमन ॥ तेजःपूज मिरवूनी ॥५७॥
 जंव शब्द करितां अति अचाट ॥ खचूनि पडती गिरिकपाट ॥ वनचर पळतां न मिळे वाट ॥ ठार्यी ठायां दडताती ॥५८॥
 अष्ट दिग्गज अष्ट दिक्पाळ ॥ परम हडबडले शब्द तुंबळ ॥ अति थडथडाट कांपे केवळ ॥ महीलागीं मिरवतसे ॥५९॥
 हेलावले समुद्रजळ ॥ हालावले सप्तपाताळ ॥ मही म्हणे मी रसातळ ॥ पाहीनसे वाटतें ॥६०॥
 उरगनाथ सहस्रफणी ॥ तोही उचली स्वमूर्धनी ॥ वाहूं पाहे सकळा अवनी ॥ रसातळ भोगातें ॥६१॥
 ऐकूनि सबळ गडगडाट ॥ वराह दत सांबारी नेटें ॥ कूम पृष्ठी आपुसी होटे ॥ महीलागीं देतसे ॥६२॥
 ऐसें दाही दिशा झालें ॥ मानव दानव सर्व गळाले ॥ विकारा करुनि प्रगट वहिले ॥ महीलागीं मिरवतसे ॥६३॥
 सकळ झालिया हडबडाट ॥ देव दचकले स्वर्गपीठ ॥ सोडोनि राहोनि विमाना पेठ ॥ अंतराळीं मिरवती ॥६४॥
 अंतराळीं कडकडाट ॥ करितां बोले मच्छिंद्रा नेट ॥ म्हणे घाला येतसे अचाट ॥ जीवित्व रक्षी जोगड्या ॥६५॥
 तुवां व्यर्थ केली रळी ॥ आतां महीची होईल रांगोळी ॥ तरी तूं स्वगुरु येणें काळीं ॥ स्मरणातें मिरवीं कां ॥६६॥
 अगा जैसें वजाखें करुन ॥ बा नगाचे होत चूर्ण ॥ तन्न्यायें तूं महीकारण ॥ क्षीण करिसी जोगड्या ॥६७॥
 अरे हा सकळ महीपाट ॥ तो आज कालिका करी सपाट ॥ तरी आतां काय पाहसी वाट ॥ मिरविसी कैसा जोगड्या ॥६८॥
 कीं धरा सबळ ती आंदोळली ॥ यावरी तर्ळीं भद्रकाळी ॥ तरी मच्छिंद्रधान्याची पिष्टबळी ॥ आतां मिरवीन जोगड्या ॥६९॥
 मच्छिंद्र म्हणे बोलसी वाणी ॥ परी ते वृश्विकंटकाची खाणी ॥ दंश करितां मजलागोनि ॥ त्याला मारीन निश्चये ॥७०॥
 मग भस्मझोळी कुक्षीपुटी ॥ कर्णि कवळूनि भस्मचिमुटी ॥ मंत्रअस्त्रातें आणोनि पोटीं ॥ वासवशक्ती जपतसे ॥७१॥
 मंत्रीं पाठ होतां भस्मचिमुटी ॥ फेकिली तेव्हां गगनपंथी ॥ तंव ती तत्काळ वासवशक्ती ॥ प्रगट झाली तेजस्वी ॥७२॥
 जैसे सहस्र अर्क तेजाळ ॥ कीं उदय पावला भडगिनगोळ ॥ काळिकाविधान तममंडळ ॥ निरसावया जातसे ॥७३॥

काळिका कनककश्यपूजागी ॥ मानूनि प्रल्हाद मच्छिंद्र जोगी ॥ स्तंभापरी भस्मचिमुटींत वेगी ॥ नरहरिरुपे प्रगटली ॥७४॥
 कीं परम क्रोधी वडवानळ ॥ भद्रकाळी ते समुद्रजळ ॥ प्राशावया उतावेल ॥ गगनपंथे जातसे ॥७५॥
 तें वासवास्त्र अर्क करीचे ॥ भद्रकाळी अस्त्र शिवकरीचे ॥ उमय ते सवार प्रतपनगरीचे ॥ युद्धालागी मिरवले ॥७६॥
 कीं पाहणी पाहतां हरिहर ॥ कीं एक मित्र एक चंद्र ॥ वाचस्पतींचे माहात्म्य अपार ॥ उशना कवि मिरवीतसे ॥७७॥
 कीं एक मेरु एक मांदार ॥ कीं वायु आणि वायुकुमार ॥ तेवीं भद्रकाळी वासवास्त्र ॥ गगनामाजी मिरवती ॥७८॥
 कीं जेठियांमाजी जरासंघ ॥ तया भिडला भीम प्रसिद्ध ॥ कीं कपीमाजी सुगीव द्वंद्व ॥ वालीलागी भिडतसे ॥७९॥
 तन्न्यायें उभय शक्ती ॥ युद्धा मिसळल्या गगनपंथी ॥ लोंबी झोंबी प्राणरहिती ॥ करुं पाहती एकमेकां ॥८०॥
 मग तो एकचि दणदणाट ॥ झाला सबल ब्रह्मांडस्फोट ॥ विमार्नी पळविती देवता वाट ॥ चुकारपणी मिरवतसे ॥८१॥
 दोन्ही अस्त्रे बळवंत ॥ एकमेकांते प्रहार करीत ॥ जेणे प्रहारे भयाभीत ॥ दाही दिशा तें होती ॥८२॥
 परी ती काळी अस्त्रदैवत ॥ तिणे ग्रासिले वासवशक्तीते ॥ मग अति क्रूर होऊनि उन्मत ॥ मच्छिंद्रावरी चालिली ॥८३॥
 तें पाहूनि मच्छिंद्रनाथ ॥ करीं कवळी भस्म चिमुटां ॥ मग एकादश शस्त्राते ॥ रुद्रमंत्र प्रयोगीं स्मरतसे ॥८४॥
 जेणेंकरुनि एकादश रुद्र ॥ प्रगट झाले महाभद्र ॥ तेजःपुंज नक्षत्रचंद्र ॥ काळिकास्त्र मिरवले ॥८५॥
 तें महाप्रळयाकार ॥ भयंकररुपी अनिवार ॥ तें पाहतांचि काळिकास्त्र ॥ मूक्तीलागी प्रवर्तली ॥८६॥
 सकळां करुनि नमनानमन ॥ स्तुतीस वाडोनि खणूनि रत्न ॥ परम भक्ती सूक्तीचे कारण ॥ शृंगारिले रुद्राते ॥८७॥
 तें नवरत्नांचा सुगम श्रृंगार ॥ भूषणी मिरवितां एकादश रुद्र ॥ शांत होऊनि महाभद्र ॥ ऐलरुपी पावले ॥८८॥
 तें पाहूनि मच्छिंद्रनाथ ॥ वज्ञास्त्र त्वरे प्रेरित ॥ तया साहय धृमास्त्र ॥ महान्त तेवी मिरवतसे ॥८९॥
 तेणेंकरुनि धुमधुमाकार ॥ मावळला मित्र तारा चंद्र ॥ तया संधति वज्ञास्त्र ॥ निजमस्तकीं भेदीतसे ॥९०॥
 परी ती चपळ काळिका देवी ॥ वज्ञास्त्र धरिले तिणे पार्यां ॥ आपटिती झाली शैलाद्रिमहीं ॥ उत्तगदिशे कारणे ॥९१॥
 तेणे घायें शैलाद्रि पर्वत ॥ निमा चूर झाला नेमस्त ॥ ती साक्ष अद्यापि हिंदुस्थानांत ॥ सहयाद्रि पर्वत नसेचि ॥९२॥
 रामेश्वरापासूनि नेमस्त ॥ आणि गुर्जरदेशपर्यंत ॥ महाद्री आहे नांदत ॥ पैल नसे महाराजा ॥९३॥
 असो ऐसें वज्ञास्त्र सरले ॥ आणि धूमास्त्र तें गिळिले ॥ तें पाहूनि मच्छिंद्र वहिले ॥ वाताकर्षण जपतसे ॥९४॥
 तें सबल वाताकर्षण ॥ लाभले होते मच्छिंद्राकारणे ॥ जें शुक्रमंत्रपदान ॥ संजीवनी लाधली ॥९५॥
 कीं वसिष्ठा धेनु झाला लाभ ॥ कीं तें विष्णूचे सुदर्शन मिळाले स्वयंभ ॥ तेवीं देत सूक्तिकागर्भ सूक्तास्त्र मिळाले ॥९६॥
 कीं यमालागीं यमन साधले ॥ कीं दमालागीं दमन लाधले ॥ तेवीं युक्ती मच्छिंद्र शोभले ॥ देत सूक्तिकारत्न मिरविले ॥९७॥
 कीं वज्ञास्त्रे शक्र विराजमान ॥ कीं देवतां लाधले अमृतपान ॥ तेवीं दताने सूतिकारत्न ॥ मच्छिंद्राते मिरविले ॥९८॥
 रत्नांत मंत्रावळी ॥ देत कृपेची वरदवाळी ॥ भस्मचिमुटी योजूनि ते काळीं ॥ प्रोक्षितां झाला मच्छिंद्र ॥९९॥
 तंव तं मंत्रास्त्र गुप्त काळिका देवीवर वाहात ॥ प्रवेश होताचि वात कुठित ॥ सकळ देहाचा पै झाला ॥१००॥
 तेणे देवी विकळ झाली । गगनाहूनि आदळली । तेणे घायें अति व्यापिली । केवील दिसे मूर्छने ॥ १०१ ॥
 परी महीं पडतां ऐसे वाटले । कीं मेरुमांदार कोसळले । तेणे प्रहारे पर्वत भंगले । तरु झाले रांगोळी ॥ १०२ ॥
 कित्येक सावजें झालीं पूर्ण । कांहीं पळतां रानोरान । दचका पावती समुच्चयें जन । देव दानव विस्मित ॥ १०३ ॥
 असो ती आवरण अवस्था ॥ महीं निचेष्टीत झाली माता ॥ शेवेत नयनीं विकळ देहस्था ॥ अवस्थेत मिरवली ॥४॥
 प्राणरहित होऊं पाहे ॥ मग वेगीं स्मरला उमाराय ॥ ते वाग्भाट धावोनी तरुणोपाय ॥ जाऊनि पैंचले कैलासा ॥५॥
 जातांचि श्रवणद्वारीं बोभाट ॥ सावध होय कैलासनाथ ॥ कीं शिवकरींचे काळिकास्त्र अचाट ॥ संकटाते पडियेले ॥६॥
 तो हदर्यीं पाहे विचारून ॥ मच्छिंद्रनाथाचे झाले आगमन ॥ मग नंदिकेशवरीं सिद्ध होऊन ॥ तया ठार्यीं पातला ॥७॥
 येताचि देखे मच्छिंद्रनाथ ॥ धावूनि लगबर्गीं अति त्वरित ॥ चरणकमळीं कामनातीत ॥ मूर्धकमळ अर्पातसे ॥८॥
 शिव उतरुनि नंदिकेशवरीं ॥ भाउके कवळिला दशमकरी ॥ भेटूनि हदय प्रेमलहरीं ॥ आवळूनि धरितसे ॥९॥
 म्हणे तान्हुल्या अति थोर ॥ करुनि दाविला चमत्कार ॥ मजकरींचे काळिकास्त्र ॥ आजि जिंकिले पराक्रमे ॥१०॥
 नाथ म्हणे आदिनाथ ॥ ही त्वत्कृपेची बोधसरिता ॥ बद्रिकाश्रमीं राहूनि दत्ता ॥ श्रुत केले तुम्ही माते ॥११॥
 षण्मास महाराजा रक्षूनि माते ॥ प्रसन्न रवि केला तुम्हीं दत ॥ तया प्रसन्न कुळाचे उदित ॥ माते ओपिले कृपेने ॥१२॥
 शिव म्हणे वा अस्तु आतां ॥ सावध करीं काळिकादैवता ॥ नाथ म्हणे वरदहस्ता ॥ मम मौळी स्पर्शीवा ॥१३॥
 माझें मागणे आहि किंचित ॥ देऊनि स्वामींकी करावे श्रुत ॥ जैसा संजीवनीचे अर्थ ॥ शुक्र कचा फळला असे ॥१४॥
 मग सिद्ध सर्वेश वरदमळी ॥ म्हणे कोण कामना उचित झाली ॥ तदनुअर्थ ये काळीं ॥ लाभसी तूं वद वत्सा ॥१५॥

नाथ म्हणे पंचावन्ना ॥ कवित्व करविलें सावरी सावरी पवित्रा ॥ त्यातें वर देऊनि वरदपात्रा ॥ काळीकास्त्र मिरवावें ॥१६॥
 जैसे तव करीं बहुदिवस ॥ वसूनि अमित केलें कार्यास ॥ तेवीं माझे वक्त्रास ॥ काळिकेनें वसावें ॥१७॥
 जें जें कार्य लागे मातें ॥ तदनुकार्य वाहावें सरतें ॥ आणि पुरेही मंत्रकार्यातें ॥ उपयोग व्हावें जयासी ॥१८॥
 ऐसे ये रीतीं वरदान्द ॥ द्याल जरी प्रसन्न होऊन ॥ तरी कामनासमाधान ॥ निजदेही नांदेल ॥१९॥
 अवश्य म्हणूनि उमारमण ॥ काळिका त्वक्तरीं ओपिन ॥ परी या समर्यां जीवित्वदान ॥ काळिकेते स्वीकारीं ॥२०॥
 यापरी मीही उमानाथ ॥ त्वक्तर्यासी आहें उदित ॥ ऐसे म्हणोनी करतलीं त्वरित ॥ भाष घेतली मच्छिंद्रे ॥२१॥
 मग चरणी माथा ठेवूनी ॥ भस्माचिमुटां घेऊनी ॥ वातास्त्रमंत्रआकर्षण जपोनी ॥ बोलतसे वैखरीं ॥२२॥
 पूर्णपाठ वैखरीसी होता ॥ भस्मुचिमुटी फेंकी तत्त्वतां ॥ तेणे हदगत होऊनि सर्वथा ॥ काळिकादेवी उठली ॥२३॥
 उठूनि बैसली सावध होऊनी ॥ दाही दिशा पाहे न्याहाळूनी ॥ तो अकस्मात शूलपाणी ॥ आपुले दृष्टी देखिला ॥२४॥
 मग लगबगे येऊनी त्वरित ॥ शिवपदीं मौळी सज्ज करीत ॥ म्हणे महाराजा आदिनाथ ॥ आजी जीवित्व त्वां दिधले ॥२५॥
 जैसे होय सर्पसत्रास ॥ तोही मिरविला आस्तिक त्यास ॥ तेवी आज मम प्राणांस ॥ रक्षिता झालासी आदिनाथा ॥२६॥
 कीं भस्मासुराच्या पवनवारीं ॥ आपण पडिलां होतां व्यावृती ॥ तेथें रक्षणे विष्णुमूर्ती ॥ कृपापारीं मिरविली ॥२७॥
 कीं शक्तिधाते सुमित्रासुत ॥ पुढे होतां रघुनाथ ॥ विकट होता हनुमंत ॥ प्रसन्न त्यातें झालासे ॥२८॥
 कीं प्रल्हादाच्या कैवारासी ॥ नरहरी धांवला अति उद्देशीं ॥ तन्न्यायें आज तूं मजपाशीं ॥ मिरवलासी कीं कृपेने ॥२९॥
 ऐसे म्हणोनि काळिकादेवी ॥ वारंवार लागे पायी ॥ याउपरी म्हणे दक्षजांवई ॥ मम मागणे आहे एक ॥३०॥
 देशील जरी कृपा करुन ॥ तरी तुज देईन नागरत्न ॥ देवी म्हणे उमारमण ॥ अर्थ कोणता बोलवा ॥३१॥
 शिव म्हणे बहु दिवस ॥ मम करीं विराजलीस ॥ आतां येऊनि मच्छिंद्रदास ॥ जगउपकारीं बसावें ॥३२॥
 हेची मागणे माझें आहे ॥ तुवां कृपा करुनि मज द्यावें ॥ हें वचन ऐकूनि महामाय ॥ गदगदां हांसिन्नलीं ॥३३॥
 म्हणे महाराजा पायांपाशीं ॥ मी म्हणवितें तुमची दासी ॥ इतुके गुह्य धरोनी मानसीं ॥ दान मागतां हें काय ॥३४॥
 जिकडे धाडाल तिकडे जाईन ॥ तुमची आजा मज प्रमाण ॥ इतुके गुह्य धरोन ॥ दान म्हणणे अनुचित हें ॥३५॥
 जैसा वाचस्पती जानचाड ॥ अजारक्षका पुसे कोड ॥ तन्न्यायें मम प्रयुक्तीं ॥ जल्पतां कीं महाराजा ॥३६॥
 कीं पीयूष मृत्युनिवारणास ॥ स्तविता झाला बळीरस ॥ कीं टक्याकरितां महापरिस ॥ विनवीतसे धनाद्याला ॥३७॥
 तन्न्याय अपर्णापती ॥ गौप्य धरुनि करितां विनंती ॥ परी हें श्लाघ्य सेवकाप्रती ॥ कदाकाळीं साजेना ॥३८॥
 तरी आतां असो ऐसे ॥ मान्य करीन स्वामिशब्दास ॥ मग बोलावूनि मच्छिंद्रदास ॥ जननीं हदयीं कवळिला ॥३९॥
 म्हणे बा रे ऐक वचन ॥ साबरीविद्या कविरत्न ॥ जेथें येईल माझें नाम ॥ तेथें साहय मी असे ॥४०॥
 कवण अर्थीं असो कैसे ॥ मी प्रवर्तत्वनि उच्चाराम ॥ ऐसे करतल देऊनि भाष्य ॥ समाधानीं मिरवले ॥४१॥
 मच्छिंद्र आणि उमानाथ ॥ देवीने ठेवूनि तीन रात्र ॥ मग स्नेहसंपन्न बोल बोलत ॥ मच्छिंद्रनाथा ओडविले ॥४२॥
 याउपरी शिवे देवीचा पाणी ॥ मच्छिंद्रनाथाच्या कृपे ओपूनी ॥ अति गौरवे शूलपाणी ॥ स्वस्थानासी जातसे ॥४३॥
 मग मच्छिंद्र आणि उमानाथ ॥ देवी बोलवूनि स्वस्थाना येत ॥ शिव पावले कैलासांत ॥ मच्छिंद्रनाथा भेटूनी ॥४४॥
 याउपरी तेथूनि मच्छिंद्रनाथ ॥ उत्तरपंथे गमन करीत ॥ तो समुद्रतीरीं हरेश्वर दैवत ॥ गदातीर्थी पातला ॥४५॥
 गदातीर्थी करुनि स्नान ॥ येत हरेश्वरा दर्शनाकारणे ॥ ते कथा वर्तले रसाळ पूर्ण ॥ पुढिले अध्यार्थी वदूं आतां ॥४६॥
 शिवसुत वीरभद्र ॥ महाजेठी प्रतापरुद्र ॥ तयातें भेटां नाथ मच्छिंद्र ॥ समरंगणीं मिरवती ॥४७॥
 असो येऊनि त्या प्रसंगीं आतां ॥ भावे पूजिली काळिका देवता ॥ तरी पठणीं प्रसंग उपयोग बहुतां ॥ मुष्टिनिवारणी पडेल ॥४८॥
 पुढे मंत्रपुष्टी दृष्टी ॥ बाधा न करी तीर्थाचिया पाठीं ॥ कुडेचेडजारणा लोटीं ॥ मरणभीती बाधेना ॥४९॥
 हा अध्याय नित्य पठण करील ॥ तो इतुक्या भयापासूनि सुटेल ॥ आणि हा अध्याय गृहीं पाळीला ॥ कधीही पीडा त्यासी न होय ॥५०॥
 आणि कोणासही जगा आंताता ॥ काळीमुष्टीची बाधा होतां ॥ त्यातें प्रसंग श्रवणी पडतां ॥ शम होईल ती मुष्टी ॥५१॥
 ऐसे गोरक्षाचे कथन ॥ वदला आहे किमयागिरी ग्रंथाकारण ॥ तरी जन हो विश्वास धरून ॥ ग्रंथ संग्रही पाळावा ॥५२॥
 हा ग्रंथ म्हणाल उगलीच वाणी ॥ तरी नोहे आहे अमृतसंजीवनी ॥ पहा सिद्धाची वाग्वाणी ॥ श्रीगोरक्षे कथियेली ॥५३॥
 तरी विश्वास धरुनि चिता ॥ प्रचीत घ्यावी पठण करितां ॥ नाहीतरी ग्रंथ उगाचि निंदितां ॥ दोषामाजी पडाल कीं ॥५४॥
 याउपरी अर्थाअर्थी ॥ उगेचि निंदाल ग्रंथाप्रती ॥ तयाचा निर्वश पावूनि क्षितीं ॥ यमपुरी वसे तो ॥५५॥
 तरी श्रोते भाविक जन ॥ तुम्हां सांगतों एकचि वचन ॥ भावविश्वासा करा रोहण ॥ सकळ स्वार्थ पुरेल कीं ॥५६॥
 जे विश्वासावर स्वार झाले ॥ ते सर्वस्वी तरुनि गेले ॥ सत्यवचनीं जर्गीं मिरवले ॥ संतवदर्नीं विश्वासुक ॥५७॥

तरी जगामाजी धुंडीसुत ॥ मातू नरहरीच्या वंशांत ॥ विश्वासें झाला ब्रह्मीं व्यक्त ॥ संतपदीं भावार्थ ॥५९॥
स्वस्ति श्रीभक्तिकथासार ॥ संमत गोरक्षकाव्य किमयागार ॥ सदा परिसोत भाविक चतुर ॥ षष्ठाध्याय गोड हा ॥६०॥

शुभं भवतु श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥

॥ नवनाथभक्तिसार षष्ठाध्याय समाप्त ॥

श्री नवनाथ भक्तिसार पोथी - अध्याय ७

श्रीगणेशाय नमः

जयजयाजी पंकजाक्षा ॥ कमलापते कमलपत्राक्षा ॥ अवगुणरूपा गुणसर्वशा ॥ महादक्षा रघुतमा ॥१॥
हे कमलमित्रकुळभूषणा ॥ रावणांतका रघुनंदना ॥ पुढे बोलवीं ग्रंथरचना ॥ जेणे श्रोतयां सुख वाटे ॥२॥
मागिले अध्यार्थी कथा सुरस ॥ काळिका देवीं मच्छिंद्रास ॥ प्रसन्न होऊनि वरदानास ॥ साबरीविद्या आतुली ॥३॥
तेथूनि आला हरेश्वरासी ॥ गदातीर्थस्नानउद्देशी ॥ स्नान करुनि पर्वतासी ॥ प्रदक्षिणा आरंभिली ॥४॥
सर्वेच येतां मच्छिंद्रनाथ ॥ तों वीरभद्र पातला स्नाना तेथ ॥ मानवेषी जोगी कृत्य ॥ विशूल डमरु धनुष्यादि ॥५॥
शैली शिंगी नाद अदभुत ॥ नाद नोहे तो आंगम व्यक्त ॥ साधकहिताचा स्वार्थअर्थ ॥ परिणाम सूचवी ॥६॥
अहो ती शिंगी नोहे देवता ॥ साधकजनांची कामदुहिता ॥ पूर्ण करावया परिणाम अर्था ॥ बोधरवि प्रवेशती ॥७॥
रज तम सत्व तृतीय गुण ॥ महामारक अति कठिण ॥ ते त्रिवर्ग करिती खडतरपण ॥ ऐक्य केला विशूल तो ॥८॥
यापरी आगमनिगमबीजे ॥ सारव्यक्त तेजापुंजे ॥ तयाची पंथिका दावी करांबुजे ॥ विशूल डमरु विराजला ॥९॥
सगुणकथा सप्तधातु ॥ गुणीं भरला गुणातीतु ॥ नवरंगरसांत झाला व्यक्तु ॥ हरिगुणीचि भक्तु होईना कां ॥१०॥
कामक्रोधषडगुणविकार ॥ सत्वस्थावे शत्र अनिवार ॥ तयां जिंकितां विवेक फार ॥ शरगांडीव विराजले ॥११॥
अहो शर नोहे ते जाण युक्ती ॥ कामक्रोधांते देत मुक्ती ॥ गांडीव नोहे ते विषयभक्ती ॥ जानशरीं विराजले ॥१२॥
अगा शर न म्हणूं ते जानदिवटी । अजानतमीचे द्वंद्व निवटी । अलक्षसंधानपूर्णकोटी । भेदाभेद सर्वथा ॥ १३ ॥
ऐसा महाराज प्रतापरुद । द्वंद्वलेश नसे मर्नीं वीरभद्र । अजानतमीचा महाचंद्र । मच्छिंद्राते भेटला ॥ १४ ॥
मच्छिंद्र करुनि येतसे स्नान । वीरभद्र येतसे स्नानालागून । तों मार्गीं मच्छिंद्राते पाहून । उभा केला हटकोनी ॥ १५ ॥
करुनि उभे नमनानमन ॥ म्हणे स्वामी तुम्ही कोण ॥ येरु म्हणे मच्छिंद्र अभिघान ॥ निजदेहा मिरवीतसे ॥१६॥
येरु म्हणे कवण पंथी ॥ अभ्यास मिरवितसां जगाप्रती ॥ मच्छिंद्र म्हणे जोगीये नीती ॥ नाथपंथी मिरवीतां ॥१७॥
येरु म्हणे कोण दर्शन ॥ मच्छिंद्र म्हणे जोगीमहिमान ॥ शैली कंथा मुद्रा भूषण ॥ निजांगीं मिरवीतसे ॥१८॥
वीरभद्र म्हणे मुद्रा सान ॥ न घालितां फाडिले कान ॥ येरु म्हणे गुरुप्रसादे करुन ॥ मंथर्नीं निर्मिला हा एक ॥१९॥
वीरभद्र म्हणे काय पाखंड ॥ व्यर्थचि उगलें वाढवूनि बंड ॥ जगामाजी मिरवितां काळे तोड ॥ योग्यायोग्य दिसेना ॥२०॥
तरी आंता योगद्रुमा ॥ मुद्रा सोडीं हया नसती उत्तमा ॥ नाहीं तरी शिक्षा पावसी नेमा ॥ ठाई ठाई महाराजा ॥२१॥
अगा तव गुरु ऐसा कोण ॥ वेदविधिच्या प्राजेंकरुन ॥ पूर्ण आगळीक पंथ निर्मून ॥ जगामाजी मिरवितो ॥२२॥
अगा स्वबुद्धी तर्क करुन ॥ भलतेंचि मत करी स्थापन ॥ तो प्राजिक नव्हे मुर्खाहून ॥ शतमुख्य म्हणावा ॥२३॥
ऐसी ऐकतां भद्रगोष्टी ॥ मच्छिंद्र संतप्त झाला पोटी ॥ म्हणे मशका खाटी ॥ वल्गना करिसी अपार ॥२४॥
अरे शतमुर्खाहूनि मुर्ख ॥ म्हणूनि बोलसी दुःखदायक ॥ परमात्मा क्षोमवूनि पातक ॥ भार वाहिला निजमाळी ॥२५॥
अरे आत्मा क्षोभतां पराचा ॥ पापभार होत ब्रह्मांडीचा ॥ तस्मात् तव गुरु कैचा ॥ दुजा गुरु विलोकी ॥२६॥
अरे नष्टा दुर्जन अधमा ॥ तव दर्शने स्नान करणे आम्हां ॥ आतां उगाचि जाय आपुल्या कामा ॥ शिक्षा पावसील मम हस्ते ॥२७॥
ऐशापरी मच्छिंद्रनाथाचे भाषण ॥ ऐकतां वीरभद्राचे क्षोभले मन ॥ म्हणे भष्टा तुझा प्राण ॥ आतांचि घेईन ये काळीं ॥२८॥
मग करीं कवळूनि सायकासन ॥ सत्वर रगडूनि लाविला गुण ॥ निर्वाण अर्धचंद्र बाण ॥ तूणीरांतूनि काढिला ॥२९॥
तें पाहूनिं मच्छिंद्रनाथ ॥ म्हणे पतित झालासी उनमत ॥ अरे उद्धटा आपुले अहित ॥ जनामाजी मिरविसी ॥३०॥
अरे सायकासन सिद्ध करुन ॥ सोंग दाविसी मजलागून ॥ परी हें बरवें नोहे मरण ॥ ये काळीं पावसी ॥३१॥
अरे ऐसे सोंग मजकारण ॥ कित्येक झाल अवलोकून ॥ बहुरूप्याचे खडतरपण ॥ शूरत्व रणीं मिरवेना ॥३२॥
कीं अजाकंठीचे लंबस्तन ॥ परी नातुडे त्यांत दुग्धपान ॥ तेवीं तूं दाखविसी हावभाव करुन ॥ परी क्षणैक क्षीण होसील कीं ॥३३॥
वीरभद्र म्हणे मूर्खा एक ॥ तूं दावीन यमलोक ॥ तव आयुष्य सरले सकळिक ॥ म्हणूनि येथें आलासी ॥३४॥
मच्छिंद्र म्हणे मशकासाठी ॥ मेरु मिळवील काय नगांची कोटी ॥ कीं महाक्षीराब्धी घेऊनि नरोटी ॥ भीक मागेल पोटाते ॥३५॥

मूर्खा ऐक वचनार्थ ॥ मम गुरुचा मौर्छी वरद हस्त ॥ तेणे होतसे शरणागत ॥ मानव दानव देवादि ॥३७॥
 तेथें अर्मका तुझा पाड ॥ किमर्थ आर्धी मिरविसी कोड ॥ महासविता तप्त उजेड ॥ खद्योताते मिरवेना ॥३८॥
 वीरभद्र म्हणे तूं काय करिशी मरणकाळीं फांटा फुटला तुजसा ॥ आतां क्षणोंचि भूमीपार्शी ॥ करीन नव्हतासि ऐसे ॥३९॥
 अरे तव ग्रीवेते काळपाश ॥ आर्धीच पावले आयुष्य नाश ॥ म्हणूनि मूर्खा तूं हौस ॥ ये वादा स्फुरलासी ॥४०॥
 ऐसे म्हणूनि वीरभद्राने ॥ गुणी सजिजते अस्त्रविंदान ॥ म्हणे भष्टा सावधान ॥ राममंत्र जल्पी कां ॥४१॥
 मच्छिंद्र म्हणे राममंत्र ॥ तूं वाटला अपवित्र ॥ परी तेणोंचि सुखी पंचवक ॥ दुःखलेशी मुकलासे ॥४२॥
 अरे राममंत्रे वाल्या तरला ॥ तें नाम तारील आतांचि मजला ॥ परी सावध तूं हौई कां वहिला ॥ राममंत्रावेगला ॥४३॥
 ऐसे म्हणूनि कक्षे झोळी ॥ विलोकूनि भस्म करीं कवळी ॥ मग शस्त्रास्त्रीं तेणे काळी ॥ वज्रस्थापना जल्पतसे ॥४४॥
 पूर्ण प्रयोग घालूनि धार्टी ॥ भोवती फिरवी भस्मचिमुटी ॥ तेणे करुनि वज्रार्टी ॥ दाही दिशा मिरवीतसे ॥४५॥
 आणीक करीं कवळूनि भस्म ॥ यासी विलोकी योगदुम ॥ तों वीरभद्रे सायके परम ॥ निर्वाण बाण सोडिला ॥४६॥
 तो बाण येतां किंकाटत ॥ इष्टीं पाहे मच्छिंद्रनाथ ॥ मग आपुले मानी मनांत ॥ बाण आहे तृणासम ॥४७॥
 ऐसे म्हणूनि स्तब्धहृष्टी ॥ उभा करीं कवळूनि भस्मचिमुटी ॥ तवं तो बाण नभापोर्टी ॥ संचरुनि उतरतसे ॥४८॥
 मच्छिंद्रनाथाते लक्ष्मू ॥ खालीं उतरतसे घ्यावया प्राण ॥ तों सबल बळे वज्र येऊन ॥ प्रहार करिते पैं झाले ॥४९॥
 तरी तें वज्र वरिष्ठ ॥ आदलतांचि बाण झाला पिष्ट ॥ तें पाहूनि वीरभद्र वरिष्ठ ॥ परम चिर्तीं क्षोभला ॥५०॥
 मग शक्तिअस्त्र देदीप्यमान ॥ योजिता झाला रुद्रनंदन ॥ सज्ज करुनि सायकसंधान ॥ साधूनियां प्रेरिले ॥५१॥
 सर्वंचि काढूनि दुसरा बाण ॥ नागास्त्र तयावरी स्थापून ॥ तोहीं चुंबीत पावला गगन ॥ पाठोपाठ शक्तीच्या ॥५२॥
 परी ती शक्ती बलाद्य बहुत ॥ सर्वगीं मिरवे शब्द करीत ॥ ऐकतां शब्द भयभीत ॥ सकळ मही झाली असे ॥५३॥
 दिग्गज पळती रानोरान ॥ शेष न ठेवी आपुली मान ॥ वराह पाहूनि अति निर्वाण ॥ दंताने मही सरसावी ॥५४॥
 कूर्म करीतसे सबल पृष्ठी ॥ पाहूं पातले देव विमानदार्टी ॥ तेही पाहूनि कपाटपोर्टी ॥ संचरुनि पळताता ॥५५॥
 देवविमानीं हडबड ॥ पाहूनि उडुगण पळती पाड ॥ सोडूनि आपुले कार्य उघड ॥ नभामाजी सरळले ॥५६॥
 देव मानव यक्ष दैत्य ॥ म्हणती पावला प्रलयमृत्यु ॥ ही शक्ति नोहे प्रलय समस्त ॥ मही बुडवील वाटतसे ॥५७॥
 सबल बलिष्ठ ती मही कांपत ॥ तेणे नगकडयांची खांचणी होत ॥ मायलेक चुकुनि निश्चित ॥ रुदन करिती हंबरडे ॥५८॥
 सहस्त्र विजूंचा कडकडाट ॥ दावूनि शब्द अनिवारलोट ॥ नभमंडळ पाहूनि नीट ॥ शक्ती भेदिली वजाते ॥५९॥
 तेणे वज्र अति क्षीण ॥ होउनि पडले गगनाहून ॥ पुढे मच्छिंद्राचा लक्ष्मूनि प्राण ॥ हरावया येतसे ॥६०॥
 यावरी नागास्त्र निःशक्त ॥ तें पाहूनि मच्छिंद्रनाथ ॥ त्वरें कवळूनि भस्म चिमुटीत ॥ रुद्रास्त्र प्रेरीतसे ॥६१॥
 त्यासवोंचि योजूनि खगेद्र अस्त्रांत ॥ पाठोपाठीं प्रेरीत ॥ परी रुद्रास्त्र झाले व्यक्त ॥ रुद्र एकादश प्रतापी ॥६२॥
 एकादशरुद्रचूडामणी ॥ शक्तीते तलीलन करी कवळूनी ॥ तेणे हस्त पाद मूर्धनी ॥ क्षीण हाऊनि पडियेली ॥६३॥
 शक्ती पडतां खचूनि महीं ॥ रुद्र मिरवले अदृश्य देहीं ॥ येरीकडे खगेद्र अही ॥ अस्त्रा अस्त्र भक्षीतसे ॥६४॥
 तेणे नागास्त्र त्वरित ॥ अदृश्य झाले युद्धरहित ॥ यावरी अस्त्र विनतासुत ॥ तेही झाले अदृश्य ॥६५॥
 यावरी वीरभद्र प्रतापतरणी ॥ वातास्त्र प्रेरिता झाला गगनी ॥ तें मच्छिंद्रनाथ विलोकुनी ॥ पर्वतास्त्र सोडितसे ॥६६॥
 तेणे कोंडिला अवधा वात ॥ मग वज्रास्त्र प्रेरी महारुद्रसुत ॥ तेणेंकरुनि चूर्ण पर्वत ॥ अदृश्यपणीं मिरवला ॥६७॥
 यापरी प्रतापी वीरभद्र त्वरित ॥ प्रेरिता झाला अग्न्यस्त्र ॥ ते पाहूनि मच्छिंद्रनाथ ॥ जलदास्त्र प्रेरीतसे ॥६८॥
 त्याने सकळ अग्नि विज्ञवून ॥ करिते झाले अदृश्य गमन ॥ यावरी वीरभद्रे कामास्त्र सोडून ॥ कामव्यथा योजीतसे ॥६९॥
 त्यावरी विरक्तनाथ मच्छिंद्र ॥ प्रेरिता झाला रत्यस्त्र ॥ तेणेंकरुनि काम पळत ॥ सुख पावला रतिसंगे ॥७०॥
 यावरी वीरभद्र दक्ष ॥ प्रेरिता झाला महोरगास्त्र ॥ तें पाहूनि मच्छिंद्रनाथ ॥ संजिवनी प्रेरितसे ॥७१॥
 वीरभद्र तो वैश्वानर ॥ प्रेरिता झाला दानवास्त्र ॥ मच्छिंद्रनाथ अति तत्पर ॥ देवास्त्र प्रेरितसे ॥७२॥
 मग अस्त्र तें बळवंत ॥ देव दानव प्रगटले अमित ॥ ते पाहूनियां उभयतांते ॥ स्वगीवा तुकविती ॥७३॥
 परस्परे धन्य धन्य ॥ वदोनि हदयीं करिती मान ॥ गदगदोनि हास्यवचन ॥ एकमेका बोलती ॥७४॥
 वीरभद्र म्हणे सकळे महीं ॥ वीर जिंकिले भद्रयुद्धें प्रवाही ॥ परी सच्छिंद्रा तुजसमान ये देहीं ॥ देखिला नाहीं कोणीच ॥७५॥
 मच्छिंद्र म्हणे वरदहस्त ॥ पुढे पहा भद्रजात ॥ येरी म्हणे अविनाशवंत ॥ गुरु आहे माझा कीं ॥७६॥
 वीरभद्र तुकावूनि मान ॥ म्हणे गुरु तुझा आहे प्राज ॥ आणि तूहि त्यांत असासी धन्य ॥ प्राजीकवंत सद्यशा ॥७७॥
 ऐसे देवास्त्र युक्तप्रयुक्त ॥ दानव वरुनि सकळ शांत ॥ अदृश्यपणीं स्वस्थानांत जाऊनियां पोचले ॥७८॥

यावरी वीरभद्र ब्रह्मास्त्र ॥ प्रेरिता झाला अति पवित्र ॥ तें पाहूनियां वरदपात्र ॥ विध्यस्त्र प्रेरितसे ॥७९॥
 तें प्रगटतां चतुभुंजमूर्ती ॥ विधी लागे चरणप्रती ॥ यावरी कार्तिकास्त्र भद्रजाती ॥ सोडिता झाला तत्क्षणी ॥८०॥
 तें पाहूनियां दत्तवरदपाणी ॥ स्त्रीअस्त्र सोडित गगनी ॥ तें बोलतां लावण्यखाणी ॥ स्वामीलागी विहिताती ॥८१॥
 तर्णेंकरुनि कार्तिकास्त्र ॥ तत्क्षणीं पावतें शांत ॥ यावरी भद्र तो काळास्त्र ॥ प्रेरिता झाला तत्क्षणी ॥८२॥
 तें पाहूनि मच्छिंद्रनाथ ॥ मायाप्रलयी प्रेरिलें अस्त्र ॥ तेणें काळ भक्षूनि पवित्र ॥ पंचतवकवळीतसे ॥८३॥
 तें पाहूनि सकल देव ॥ करितें झालें मच्छिंद्रस्तव ॥ म्हणती महाराजा युगभाव ॥ सकल नाश पावेल कीं ॥८४॥
 म्हणती महाराजा कलिभाग ॥ पुढे आहे अनंतयुग ॥ तें आजि तुम्ही सकल याग ॥ विनाशरूपी पाहतां कीं ॥८५॥
 तरी आतां कृपा करुन ॥ मायाप्रलय घ्या आवरुन ॥ मग देववाणी श्रवणी ऐकून ॥ वासनीक अस्त्र प्रेरितसे ॥८६॥
 तेणें मायाप्रलय हरला ॥ मायाउत्पतिप्रयोग राहिला ॥ मग सकल विमाने उतरुनि महीला ॥ देव नमिति मच्छिंद्रा ॥८७॥
 ब्रह्मा विष्णु आणि रुद्र ॥ स्तवनें केला शांत मच्छिंद्र ॥ मग सनिध बोलावूनि वीरभद्र ॥ करीं कर ओपिती ॥८८॥
 म्हणती कविनारायण मच्छिंद्रनाथ । तरी आपण वाढवावी सदैव प्रीत ।ऐसें वीरभद्रातें सांगूनि समस्त प्रेमें प्रीती वाढविती ॥ ८९ ॥
 यावरी बोले रुद्र प्रसन्न होऊन । कीं मच्छिंद्राची कामना कोण ।ती मीच पूर्ण करीन । वरदचितेंकरुनिया ॥ ९० ॥

धन्य आहे मच्छिंद्रनाथ ॥ युद्धीं कुशल प्रतापवंत ॥ धन्य श्रीगुरु मिळाला त्यातें ॥ प्रतापवंत आगळा तो ॥९१॥
 मजसमान युद्धनेमी ॥ पातलों यासी युद्धभूमी ॥ परी न देखों युद्धसंगमी ॥ मच्छिंद्रासमान पुरुषार्थ ॥९२॥
 म्यां पूर्वीं रावण बळी भांडोन ॥ सुखें देवीवर रणीं आणूनि ॥ किन्नर गंधर्व थकित जाण ॥ नाहीं पुढे ठेले मम युद्धीं ॥९३॥
 कल्पांतभैरव मातें नाम ॥ देते झालें सुरासुर उतम ॥ माझें जिंकावया युद्धकर्म ॥ मिळाला नाहीं कोणीच ॥९४॥
 परी आजी खातरी कृत्याकृत्य ॥ केली असे मच्छिंद्रनाथें ॥ मग करी कवळूनि हदयाते ॥ धरिता झाला सप्रेम ॥९५॥
 म्हणे महाराजा योगद्रुमा ॥ वेधक कामना असेल तुम्ही ॥ तरी ती सांगूनि रुदीतमा ॥ वरदसुखा पहुडवीं ॥९६॥
 येऱु म्हणे बा महाराजा ॥ एक अर्थ तं करुनि माझा ॥ परी त्यातें फळ देऊनिया जा ॥ लोकोपकारीं मिरवावें ॥९७॥
 जैसे एक वायूचे आधीन यथार्थ ॥ वर्षाकाळीं मेघ वर्ष जलातें ॥ तेणें तुष्ट होय क्षितीत ॥ चराचर अवघेही ॥९८॥
 तन्न्यायें कामना चितीं ॥ विकार सांडी वरली मती ॥ तरी कार्यगंधाच्या बैसोनि अर्थी ॥ लोकोपकारीं मिरवावें ॥९९॥
 तरी तो अर्थ म्हणाल कोण ॥ महाराजा करा श्रवण ॥ म्यां कामनी वरिला विद्याकाम ॥ साबरीविद्या महाराजा ॥१००॥
 तरी त्या मंत्रबोलासमान ॥ आपण वहिवाटा ये देहीं धर्म ॥ त्वरें जाऊनि जगाचा काम ॥ मंत्रापाठीं पुरवावा ॥१॥
 एवं वर ओपूनि मातें ॥ लोट लोटवा कृपासरिते ॥ मग अवश्य म्हणे मच्छिंद्रातें ॥ कार्य सहसा करीन मी ॥२॥
 ऐसें बोलूनि वरदयुक्ती ॥ करतला देत प्रसन्नचितीं ॥ यापरी सकल देव बोलती ॥ प्रसन्न होऊनि तयातें ॥३॥
 म्हणती वीरभद्रें दिधला वर ॥ तया साह्य असों आम्ही समग्र ॥ मंत्रपोटीं कार्य थोर ॥ आम्ही करुं सहसाही ॥४॥
 ऐसें बोलूनि वरदयुक्ती ॥ मग मच्छिंद्र म्हणे नमस्कार सर्वाप्रती ॥ रुद्र ब्रह्मा चक्रवर्ती ॥ आवेकरुनि नमियेला ॥५॥
 विष्णुपदीं ओपितां मौळी ॥ तोही त्याते कृपें न्याहाळी ॥ परम प्रेमें हदयकमळी ॥ धरिता झाला स्नेहाळ तो ॥६॥
 म्हणे वत्सा पूर्णकोटी ॥ जेथें पडतां जीव संकटीं ॥ माझें स्मरण करितां ओंठीं ॥ दृश्य होईना त्या ठाया ॥७॥
 दृश्य होतां संकटराशी ॥ निवारीन मी निश्वयेंसी ॥ मग चक्रअस्त्र देऊनि त्यासी ॥ तुष्ट मानसीं केला तो ॥८॥
 यापरी नंदीश उमानाथ ॥ तोही प्रसन्न होऊनि त्यातें ॥ प्रेमें कवळूनि हदयातें ॥ त्रिशूलास्त्र ओपितसे ॥९॥
 यापरी नाभितनया नमितां ॥ तोही वदे प्रसन्नचिता ॥ शापादपि सविता ॥ संजोगिलें तयासी ॥११०॥
 जें वाणीनें निघे अक्षर ॥ तें होय साचोकार ॥ शुभाशुभ कर्मवर ॥ फळें पावती गोमटीं ॥११॥
 ऐसें वदूनि विधिराज ॥ तुष्ट केला तपोभूज ॥ यापरी शक्र नमी ओज ॥ तोही वर आपीतसे ॥१२॥
 मग वज्रास्त्र कां पूर्ण ॥ त्यातें दिधलें कृपा करुन ॥ मग अस्त्रमंत्र सांगून ॥ वज्रहस्त ओपिला ॥१३॥
 यावरी नमितां देव कुबेर ॥ तोही होऊनियां उदार ॥ सिद्धि देऊनि समग्र ॥ दासी केल्या तयाच्या ॥१४॥
 यावरी वरुण भावें नमितां ॥ तोही प्रसन्न होऊनि चिता ॥ आपास्त्रमंत्रभोक्ता ॥ केला असे त्वरेने ॥१५॥
 त्या मंत्राचा होतां पाठ ॥ आपोआप धरेत नीर उठे ॥ सकल सारितां लोटूनि लोट ॥ दिशें दिशे मिरविती ॥१६॥
 यापरी नमितां द्विमूर्धनी ॥ तोही आल्हादे चित्ताकामनी ॥ वर दिधला मंत्रअग्नी ॥ स्मरण होतां प्रगटावें ॥१७॥
 यापरी नमितां देव अश्विनी ॥ तोही देत मंत्रमोहनी ॥ असो सर्व देवीं वरदपाणी ॥ एकाएकांनीं ओपिला ॥१८॥
 मग आपुलालें आसन योजून ॥ सिद्ध करिते झाले गमन ॥ यावरी मच्छिंद्र कर जोडून ॥ विनवीतसे सकळिकां ॥१९॥
 म्हणे महाराजा स्वर्गवासी ॥ मातें कामना वेधली कीं जीवासी ॥ मणकर्णिकास्नान मानवांसी ॥ आदर चितीं वाटतसे ॥२०॥

तरी मातें करावया स्नान ॥ न्याल जरी कृपेकरुन ॥ तरी येऊनियां कामना पूर्ण ॥ करीन आपुली महाराजा ॥२१॥
 ऐसी ऐकूनि वचनयुक्ती ॥ सकळ प्रसन्न झाले चित्ती ॥ मग स्वयें विमानीं वाहूनि श्रीपती ॥ घेऊनियां चालिला ॥२२॥
 विमानयाने आपुले बहुत ॥ त्वरें पातले वैकुंठनाथ ॥ मग आपुले आसनीं मच्छिंद्रनाथ ॥ नेऊनियां बसविला ॥२३॥
 आसनीं शयनीं भोजनीं ॥ एकत्रपर्णीं वर्ते चक्रपाणी ॥ सकळ देव पातले स्वस्थानी ॥ मच्छिंद्र वैकुंठीं राहिला ॥२४॥
 मग नित्य मनकर्णिकेचे स्नान ॥ मच्छिंद्रनाथ येत करुन ॥ यावरी पूर्ण समाधिकारण ॥ पाहूं ऐसें वाटतसे ॥२५॥
 मग विष्णुसी म्हणे मच्छिंद्रनाथ येत करुन ॥ यावरी पूर्णजन्मात ॥ तयां गोचर करावे ॥२६॥
 अवश्य म्हणूनी नारायण ॥ मेरुपाठारीं केले गमन ॥ मग दाही समाधी दृष्टी पाहून ॥ संतुष्ट झाला मानसीं ॥२७॥
 नवनारायणांच्या समाधी नव ॥ दहावी समाधी वासुदेव ॥ ऐसा पाहूनि मनोभाव ॥ पुनः येत वैकुंठी ॥२८॥
 असो एक संवत्सर वैकुंठनाथ ॥ ठेविता झाला प्रीतिवंत ॥ मग पाचारुनि उमाकांत ॥ नेता झाला कैलासीं ॥२९॥
 येथेही एक संवत्सरपर्यंत ॥ राहता झाला मच्छिंद्रनाथ ॥ स्थितिवृत्तीं स्नेह बहुत ॥ वाढविले शिवाचे ॥१३०॥
 यावरी कोण एके दिवशी ॥ इंद्र येऊनि कैलासासीं ॥ भावें नसूनि महादेवासी ॥ मच्छिंद्रनाथा नेतसे ॥३१॥
 यावरी तीन मास अमरावर्ती ॥ राहता झाला योगपती ॥ तेथेही अत्यंत वाढवूनि प्रीती ॥ निरोपाते मागतसे ॥३२॥
 तों विधीनें नारद पाठवून ॥ नेले सत्यलोकाकारण ॥ तेथेही षण्मास राहून ॥ विधिराज तोषविला ॥३३॥
 यापरी सकळ देव येऊनि तेथ ॥ घेऊनि जाती मच्छिंद्रनाथ ॥ एक एक दिन करुनि तीर्थ ॥ सकळ देवांसी तोषविले ॥३४॥
 सुरगण गंधर्व किन्नर यक्ष ॥ पितृगणादि अर्यमा दक्ष ॥ सकळ करुनि प्रीतीने प्रत्यक्ष ॥ तोचि एक मिरवला ॥३५॥
 असो सप्तवर्षपर्यंत ॥ स्वर्गीं राहिला मच्छिंद्रनाथ ॥ सकळांचा गौरव घेऊनि अतिथ ॥ पुसुनिया निघतसे ॥३६॥
 मग सकळ निघूनि स्वर्गवासी ॥ बोळविती मच्छिंद्रासी ॥ विमानीं वाहूनि मृत्युलोकासी ॥ आणूनियां घातले ॥३७॥
 असो देव गेले स्वस्थानासी ॥ येरीकडे मच्छिंद्र पृथ्वीसी ॥ पुनः चालिला तीर्थाटणासी ॥ करावया अत्यादरे ॥३८॥
 भ्रमण करितां शुद्धमहीसी ॥ जाता झाला केकाडदेशी ॥ ते परम स्थान पश्चिमदेशी ॥ वज्रवन पाहिले ॥३९॥
 तंव त्या ठार्यो वज्रभगवती ॥ महादैवत प्रतापशक्ती ॥ भावें नमूनि अंबिकामूर्ति ॥ तीर्थस्नान करीतसे ॥१४०॥
 तेथें तीनशें साठ कुँडे असती ॥ परी उष्णोदके भरलीं असती ॥ ते पाहूनि परम चित्ती ॥ आशवर्याते मानीतसे ॥४१॥
 आशवर्य मनात योजूनि करीत ॥ कीं उष्णोदके कुँडे भरित ॥ तरी तयांची राहणी पुसुनि कोणास ॥ आपण कुँडे निर्मार्वी ॥४२॥
 निर्मूनि ये परी सर्वाहून ॥ परमागळे उष्णोदक जीवन ॥ मग सकळ तीर्थात करुनि स्नान ॥ भगवतीठाया पातला ॥४३॥
 पाचारुनि तीर्थाच्या पुजान्यासी ॥ वृत्तांत पुसीला उष्णोदकासी ॥ विचारितां सांगे त्यासी ॥ उष्णोदककारण ते ॥४४॥
 म्हणे पूर्वी वसिष्ठे यज केला ॥ तेहां सकळ देव पातले स्नानाला ॥ त्यांनी निर्मूनि उष्णोदकाला ॥ कुँडे केली आपुलार्वी ॥४५॥
 उष्णोदकीं स्नानाकरितां तात्कालिक ॥ निर्मिते झाले सकळिक ॥ आपुली नामें अलोलिक ॥ कुँडांलार्गी ठेविली ॥४६॥
 द्वादश वरुणे द्वादश दिवस ॥ समस्त राहिले त्या ठायास ॥ यज पावलिया पूर्णतेस ॥ सकळ गेले स्वस्थाना ॥४७॥
 तीं कुँडे अद्यापर्यंत ॥ स्थानोस्थानीं आहेत ॥ ऐसें ऐकूनि मच्छिंद्रनाथ ॥ म्हणे योजिले करावे ॥४८॥
 मग सरस्वतीसरितापार्ती ॥ जी उंचवट जागा तया क्षेत्री ॥ पाहूनि वाटिका पवित्र नेत्री ॥ वरुणमंत्र जल्पतसे ॥४९॥
 आपास्त्रमंत्र उच्चार पूर्ण ॥ होतांचि प्रविष्ट झालें जीवन ॥ भोगावतीचे उदक काढून ॥ अग्निमंत्र जल्पतसे ॥१५०॥
 अग्निमंत्र उच्चार होतां ॥ प्रवाहीं लागला हुताशन तत्त्वां ॥ तेणेकरुनि हुताशनतप्तता ॥ पावती झाली ते समर्यी ॥५१॥
 शिववरदकीं त्रिशूल हाती ॥ तो बुडाकडोनि टाकिला महामार्यी ॥ तेणेकरुनि जीवन तप्त कुँडाप्रती ॥ महीलार्गी विराजले ॥५२॥
 भोगावतीचे उत्तम उदक ॥ प्रगट होतां अलोलिक ॥ आपण स्नान करोनि शुचिक ॥ करी भगवती मातेते ॥५३॥
 भोगावतीचे उत्तम जीवन ॥ अंबिकेप्रति होतां स्नान ॥ मग ती मच्छिंद्रा प्रत्यक्ष होउन ॥ बोलती झाली सम्यक ॥५४॥
 म्हणे जिवलगा मच्छिंद्रनाथा ॥ धन्य तूं प्रतापवंता ॥ भोगावतीजीवनाते माते ॥ स्नान घातले योर्गीद्रा ॥५५॥
 तरी येथें एक मास ॥ वस्तीस वसावे सावकाश ॥ मग बोळवीन स्वस्थचित्तास ॥ तुजलार्गी पुढारां ॥५६॥
 अवश्य म्हणोनि मच्छिंद्रनाथ ॥ राहता झाला मास तेथ ॥ मग रुचल्या अर्थी बोले देवीते ॥ बोलूनि काळ क्रमीतसे ॥५७॥
 यावरी कोणे एके दिवशी ॥ मच्छिंद्र म्हणे अंबिकेसी ॥ वज्रबाई नाम तुजसी ॥ काय म्हणूनि सांगा हे ॥५८॥
 माता म्हणे तपोधना ॥ वसिष्ठ करिता जाहला हवना ॥ तें शक्र पातला स्थाना ॥ यालार्गी महाराजा ॥५९॥
 तंव समास्थानीं सकळ कृषी ॥ बैसले होते महातापसी ॥ तों इंद्र पातला देवकटकेसी ॥ समास्थानीं बैसावया ॥१६०॥
 सभेंत येतां शचीनाथे ॥ उत्थापन दिधले नाहीं त्याते ॥ म्हणूनि क्षोभें अमरनाथ ॥ वज्र लार्गी प्रेरितसे ॥६१॥
 तें पाहूनियां दाशरथी राम ॥ शक्तिमंत्रे दर्भ मंत्रून ॥ सोडिता झाला वज्राकारण ॥ बहु तांडी लगबगे ॥६२॥

मग त्या दर्भी मंत्रप्रयुक्ती ॥ भी प्रगट झालें महाभगवती ॥ वज्र गिळूनि उदरआहुती ॥ करीती झालें ते समर्या ॥६३॥
 यावरी शक्रं राम तो बोलून ॥ पूर्ण केला समाधान ॥ मग श्रीरामाचं स्तबन करुन ॥ वज्र पुन्हां मागितले ॥६४॥
 मग तो प्रसन्न होऊनि चिर्ती ॥ वज्र दीधले मागुती ॥ मग सकळ ऋषिदेवी मजप्रती ॥ नांव ऐसे स्थापिले ॥६५॥
 यज जाहला समाप्ती ॥ सकळ गेले स्नानाप्रती ॥ परी श्रीरामें येऊनि ते किर्ती ॥ मातें स्थापिले अद्यापि ॥६६॥
 ती भोगवती येथें श्रेष्ठा ॥ माझी केली प्राणप्रतिष्ठा ॥ तें भोगावतीचं उदक श्रेष्ठा ॥ मिळालें होते मजलार्गी ॥६७॥
 किंवा आतां तुझें हार्ती ॥ स्नाना पावली भोगावती ॥ परी रामाहूनि कृपामूर्ती ॥ तुवां अधिक केले बा ॥६८॥
 रामें न्हाणिले शीतोदके ॥ तुवां न्हाणिले उष्णोदके ॥ आणि अखडित पुण्यश्लेके ॥ भोगावती दिधली त्वां ॥६९॥
 असो ऐशी संवादयुक्ती ॥ झाल्याअंती त्या उभयती ॥ उपरी मासाची झाली भरती ॥ नाथ पुसूनी निघाला ॥१७०॥
 उत्तरदेशीं करितां गमन ॥ अयोध्यें जातां तपोधन ॥ द्वारावती तीर्थ करुन ॥ अयोध्येसी पातला ॥७१॥
 ती कथा बहु सुरस ॥ होईल ती स्वीकारा पुढिले अध्यायास ॥ धुंडीसुत नरहरिवंश ॥ मालू सांगे गुरुकृपे ॥७२॥
 स्वस्ति श्रीभक्तिकथासार ॥ गोरक्षकाव्य किमयागार ॥ सदा परिसोत आविक चतुर ॥ सप्तमाध्याय गोड हा ॥७३॥

अद्याय ॥७॥ ओऱ्या ॥१७३॥

श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ श्रीदत्तात्रेयार्पणमस्तु ॥ शुभं भवतु ॥

॥ नवनाथभक्तिसार सप्तमाध्याय समाप्त ॥

श्री नवनाथ भक्तिसार पोथी - अद्याय ८

अद्याय ८

श्रीगणेशाय नमः

ॐ नमोजी गुरुराया ॥ भवच्छेदका पळवीं माया ॥ श्रीजानेश्वरा सदयहदया ॥ मम किंचित नाम मिरविशी ॥१॥
 अघा हे जानदिवटी ॥ आम्हा साधकां जे दिठी ॥ मिरवला आहेसी पूर्णकोटी ॥ हिनकारक महाराजा ॥२॥
 तरी मागिले अध्यार्यीं कथन ॥ विधियुक्त वीरभद्र केला प्रसन्न ॥ आणि स्वर्गवासातें भोगून ॥ महीलार्गीं मच्छिंद्र उतरला ॥३॥
 आणि वज्रावटिके वज्रभगवती ॥ तोपविलें स्नानाप्रती ॥ उष्णोदकीं भोगावती ॥ जगामाजी मिरविली ॥४॥
 यापरी द्वारका करुनि तीर्थ ॥ गोमर्तीं स्नानविधी यथार्थ ॥ करुनियां द्वारकानाथ ॥ प्रसन्न चिर्तीं आगळा ॥५॥
 त्यावरी आला आयोध्येसी ॥ तरी श्रोतिया कथा परियेसी ॥ स्नान करुनि शरयूतीरासी ॥ रामदर्शना जातसे ॥६॥
 तों पशुपतराव तया ग्रामीं ॥ रामवंशांतं पराक्रमी ॥ तों देवालवीं पूजेलागुनी ॥ आला होता संभारे ॥७॥
 अपार सैन्य जें भोवती ॥ सदर्नीं तुरंगमें रावती ॥ छत्रचामरें कळसदीप्ती ॥ लाजविती मानतूं ॥८॥
 वाजी गज यांचे रंग आणिक ॥ तेहीं चपळ अलोलिक ॥ वाताकृती लक्ष एक तयाभोवते फिरताती ॥९॥
 सकळ वाजी श्रृंगारयुक्त ॥ जडित पाखरा हाटकवत ॥ रत्नकोंदणीं हार लखलखीत ॥ कीं नक्षत्रमणी मिरविले ॥१०॥
 त्यांतही झळकत झालरीयुक्त ॥ गुणीं ओविले अपार मुक्त ॥ कोणी विराजत गंगावत ॥ शुभतेजीं मिरवले ॥११॥
 गीवे माला रत्नवती ॥ हाटकासी जे ढाळ देती ॥ रत्न नोहे तेजगभस्ती ॥ चमळागी मिरवला ॥१२॥
 पदीं पैंजण रुणझुणती ॥ कीं वीरांची वीरश्री वाचे वदती ॥ कीं शत्रुगणीच्या अपार पंकती ॥ ब्रीद म्हणती विभांड ॥१३॥
 ऐशियापरी वाजी ते हौसे ॥ कीं चिंतल्या ठारीं दाविती वास ॥ अतिवातचपळगतीस ॥ सर सर म्हणती माघारा ॥१४॥
 अगा ते वाजी न म्हणूं महीचे ॥ कीं इंदुबंधुरत्न उदधीचे ॥ विशाळ शुक्तीकापात्र अब्धीचे ॥ मुक्त करुनि आणिले ते ॥१५॥
 याचकनीती विकासूनि अवर्नी ॥ हत्ती मिरवती पृतनेलागुनी ॥ विशाळ गंडस्थळ दंतकदनी ॥ चूडे सुवर्ण मिरवले ॥१६॥
 हाटक व्यक्त त्यां भूषण ॥ हौदे अंबारिया देदीप्यमान ॥ कीं पृतनामहीचे नग ते पूर्ण ॥ भावर्नी ऐसे पाहे कां ॥१७॥
 अपार सैन्य बहु संभार ॥ पाहतां उचलिले जे गिरिवार ॥ कीं पर्वत माथां तरुशृंगार ॥ तैशा पताका गजपृष्ठी ॥१८॥
 एकाहूनि एक अधिक ॥ महारथी ते युद्धकामुक ॥ दहा सहस्र रायासर्वे लोक ॥ युद्धकामुक असती ॥१९॥
 परी युद्धशास्त्री चतुर सुगम ॥ कीं परशकतीस देती दम ॥ ऐसे प्रतापीक स्तोम ॥ इंद्रसुखा आगळे कीं ॥२०॥
 पायीचे पायदळ अपार ॥ वस्त्राभरणीं मंडिताकार ॥ छडीदार आणि चोपदार ॥ जासूद हलकारे मिरवती ॥२१॥
 हेमभूषणीं मुक्तमाला ॥ सकळ पाइकां झळकती गळा ॥ जडितरत्नीं अति तेजाळा ॥ हेमालंकार करकमळी ॥२२॥
 दार्हीं अंगुळीं मुद्रिका गहन ॥ हेममुक्तें ते मिरवती श्रवण ॥ पहातेपणीं राणीवपण ॥ भार पडेल लोकातें ॥२३॥
 असो ऐशी अपार संपत्ती ॥ मिरवला पाशुपत अयोध्यापती ॥ ते सकळ दाटी देवळाभोवती ॥ राजीराजीने मिरवली ॥२४॥
 त्यांत श्रीरामदर्शनाकारण ॥ जाता झाला योगद्रुम ॥ परी ते द्वारपाळ परम ॥ नाथालार्गी बोलत ॥२५॥

परम पाप संचल्या तुंबळ ॥ तेव्हां मिरवे द्वारपाळ ॥ प्रथम धर्मालागी काळ ॥ अधर्मपरी मिरवतसे ॥२६॥
 त्या धर्मद्वारीचे म्हणती श्वान ॥ ते द्वारपाळ द्वाररक्षण ॥ आपण बुडुनि यजमाना ॥ बुडवूं पाहती निश्वये ॥२७॥
 महानष्ट जातां समोर ॥ कदा न म्हणती लहानथोर ॥ न आंड चिर्तीं परम निष्ठुर ॥ वाचे कठोर बोलती ॥२८॥
 सप्तजन्म तस्करनीती ॥ शत ब्रह्महत्या जया घडती ॥ तेव्हां तो पावे द्वारपाळ किर्तीं ॥ धर्मविनाश रायाचा ॥२९॥
 ऐसियेपरी द्वारपाळ ॥ राजद्वारीं असती सकळ ॥ मच्छंद्र जातां उतावेळ ॥ हटकूनि डंभ केली असे ॥३०॥
 तीव्र वाचे बोलती वचन ॥ म्हणती कान फाडूनि बुद्धिहीन ॥ कोठें जासी तांडीने ॥ मतिमंदा हे मूर्खा ॥३१॥
 हे भष्टा तूते कैसें कळेना ॥ कीं राव आला आहे दर्शना ॥ त्यात तूं जासी बुद्धिहीना ॥ सर परता माघारा ॥३२॥
 ऐसे म्हणूनि निष्ठुर वचन हाती ॥ लोटिलं मच्छंद्रनाथाप्रती ॥ येणेकरुनि परम चिर्तीं ॥ विक्षेपातें पावला ॥३३॥
 परी तो सर्वज संतापासी ॥ विवेक अर्गळा घाली त्यासी ॥ तो म्हणे सेवकांसी ॥ संवाद करणे विहित नव्हे ॥३४॥
 पतिस्वाधीन पतिव्रता ॥ कीं पात्रसोई वाहे सरिता ॥ तेवीं बुद्धि करुनि पाशुपता ॥ सेवक सेवा आव्हानिती ॥३५॥
 कीं सुईमागे गुंतो जातां ॥ कीं मित्रामागे रश्मी येतां ॥ तदनुबुद्धि पाशुपता ॥ सेवक सेवा आव्हानिती ॥३६॥
 कीं रत्नामागे सकळकळा ॥ माउलीसर्वे आव्हानूं बाळा ॥ तदनुबुद्धि अयोध्यानृपाळा ॥ सेवक सेवा आव्हानिती ॥३७॥
 कीं माळी मळ्याचा योजूनि पंथ ॥ सयुक्त सोडी उदक आंत ॥ तदनुबुद्धि पाशुपत ॥ सेवक सेवा आव्हानिती ॥३८॥
 ऐसिये शब्दां सदगुणवाणी ॥ बोधी सकळां विवेकखाणी ॥ बंधनीं निर्मूनि विक्षेप मनाचे चरणी ॥ घालितां झाला महाराज ॥३९॥
 परी बुद्धिप्रकरण ॥ अणिक सुचले तयाकारण ॥ कीं सेवकांते काय बोलून ॥ शिक्षा देऊं राजाते ॥४०॥
 एक राव आन्हाटितां ॥ संपूर्ण सेवकां दाटे व्यथा ॥ जेवीं गवसनी मित्रा घालितां ॥ रश्मी आतुडती सहजचि ॥४१॥
 शरीरीं कोठे घालितां घाय ॥ परी सर्वांपरी दुःख होय ॥ तदनुशिक्षा योजितां राया ॥ दुःख मिरवी घृतनेते ॥४२॥
 ऐसे योजूनि मच्छंद्रनाथ ॥ भ्रस्मचिमुठी कवळी हाता ॥ स्पर्शास्त्रमंत्रप्रयुक्ता ॥ रामनार्मीं जल्पला ॥४३॥
 येरीकडे पाशुपत ॥ देवा बद्धांजुळी होउनि प्रणत ॥ रामासन्मुख दंडवत ॥ मर्हीं मस्तक ठेवीतसे ॥४४॥
 तों स्पर्श मग येऊनि निकट ॥ करिता झाला अंगीं झगट ॥ झगट होतां महीपाठ ॥ भाळा सहज झालीसे ॥४५॥
 राव उठूं पाहे क्षणी ॥ परी सुदृढ युक्त न सोडी मेंदिनी ॥ भाळपदादी उभयषणी ॥ महीयुक्त झालीं तीं ॥४६॥
 करितां यत्न बहुतांपरी ॥ परी विभक्त नोहे कदा धरित्री ॥ बहुं श्रमला नानापरी ॥ उपाय कांहीं चालेना ॥४७॥
 मग बोलावूनि सेवकमंत्री ॥ वृतांत सांगे झाल्यापरी ॥ म्हणे कदा न सोडी धरित्री ॥ व्यक्त झाली सर्वस्वं ॥४८॥
 परी मंत्री बुद्धिमंत ॥ एकटाचि तेव्हां बाहेर येत ॥ सेवकां पुसे रळी मात ॥ कोणी कोणाते झाली का ॥४९॥
 मनांत म्हणे कोणी जाती ॥ आला असेल नगराप्रती ॥ गांजिल असेल राजदूर्ती ॥ म्हणून क्षोभला असेल तो ॥५०॥
 मग त्याते क्षोभ न येतां ॥ क्षोभ वरिला श्रीभगवंता ॥ तयाचे साधू जर्गीं छळितां ॥ क्रोध नावरे देवासी ॥५१॥
 मर्हीं श्रेष्ठ तो अत्रिनंदन ॥ परी उंगेचि क्षोभवूनि आपुले मन ॥ श्रीअंबक्रषीचे केलें छळण ॥ तरी न साहे दैवते ॥५२॥
 तेणे सुदर्शन लावूनि पाठीं ॥ गर्भ सोसी आपण जगजेठीं ॥ तस्मात् भक्त गंजिल्यापाठीं ॥ कदा न राहवे देवाते ॥५३॥
 भजनीं प्रेमा प्रल्हादबाळा ॥ परम आवडे तमाळनीळा ॥ दानर्वीं गांजितां उतावळा ॥ कोरडे काढी प्रगटला ॥५४॥
 धर्महवनीं मंडूकबाळ ॥ तप्तोदकीं केलें शीतळ ॥ तस्मात् संकटीं भक्त प्रेमळ ॥ कदा न राहवे देवाते ॥५५॥
 रणीं होतां कडकडाट बहुत ॥ पक्षिजोडा बाळे टाकूनि जात ॥ बाळकांनीं स्मरतां रमानाथ ॥ करिघंटा टाकी तयांवरी ॥५६॥
 पारधी पक्षिप्राणहरणी ॥ व्याळरुप झाले चक्रपाणी ॥ तस्मात् दासाचा छळ कोणी ॥ कदाकाळीं करुं नये ॥५७॥
 जळीं पदाते नक्र ओढी ॥ स्मरतां धांवला अतितांतडी । सुदर्शन प्रेरुनि घाली उडी । निजदासा रक्षावया ॥ ५८ ॥
 याचि नीतीं कोणे दूरी ॥ गांजिली असेल हरिभक्ती ॥ म्हणूनि लोभे सायक हाती । हरीने वरिला असेल कीं ॥५९॥
 ऐशी भावना आणूनि चिर्तीं । शोध करीतसे पृतनेप्रती । शोध सोचिता द्वारा निगुती । वृतांत तो प्रविष्ट झाला ॥६०॥
 मंत्री वृतांत ऐकूनि काळी ॥ शोधूनि काढी मच्छंद्रमुनी ॥ धन्य मंत्री तो शोधप्रकरणी ॥ अर्थपैशुन्य निवडिता ॥६१॥
 अहो तो मंत्री नोहे मोहरा ॥ अमृत घेऊनि सांडी मंदिरा ॥ कीं चिंत मणिराज अधीरा ॥ राजचिंताहरणार्थ ॥६२॥
 तन्न्यायें तो सुघडकरणी ॥ त्वरें लागला मच्छंद्रचरणी ॥ मग म्हणे महाराजा औदार्यपर्णी ॥ कृपादान ओपावे ॥६३॥
 तुम्हीं संत ते स्नेहभरित ॥ पूर्णशांतीचे भाडारयुक्त ॥ औदार्य सांगतां नाहीं मित्र ॥ अपराध क्षमा करावा ॥६४॥
 मेघ जरी उदार म्हणावा ॥ तोही समता न करी संतमाथा ॥ मेव विसरे दातृत्वभावा ॥ तेवीं संत नोहे तो ॥६५॥
 जरी परिसाची उपमा देऊं ॥ तो लोहातेचि देत हाटकभाऊ ॥ इतर धातूसी होत परिभवू ॥ न चले शक्ती तयाची ॥६६॥

कल्पतरु जरी करावा समान ॥ शुभासुभ दावी रत्न ॥ तेर्वी नोहे संतजन ॥ शुभचिन्हेचि वाछिती ॥६७॥
 ऐसे बोलतां मच्छंद्रनाथ ॥ प्रसन्न झाले स्वचितांत ॥ क्रोध आवरुनि होतां शांत ॥ प्रसाद देऊं म्हणतसे ॥६८॥
 मग करीं कवळूनि भस्म चिमुटी ॥ विभक्त अस्त्र मंत्रपोटी ॥ कविराज जल्पतां होटीं ॥ धरा चिमुटी सोडीतसे ॥६९॥
 राव उठूनि बैसे धरित्री ॥ वेर्गी पाचारीतसे सुहितमंत्री ॥ सर्वचि येऊनि झडकरी ॥ दूती राजाजा निवेदिती ॥७०॥
 पत्रिके बोलावूनि निकट दूत ॥ विचारुनि घेतो राजक्षेमांत ॥ तंव ते शुभवार्ता सांगत ॥ कल्याणे राजा विराजला ॥७१॥
 मग मच्छंद्राचा धरुनि पाणी ॥ मंत्री नेत तयालागुनी ॥ प्रवेश होता तये क्षर्णी ॥ वृतांत रायाते निवेदला ॥७२॥
 राये ऐकूनि सकळ वृतांत ॥ मच्छंद्रचरणी भाळ अर्पीत ॥ अति गौरवे स्नेहभारीत ॥ नाम पुसे तयाप्रती ॥७३॥
 येरी म्हणे नरेंद्रपाळा ॥ मज मच्छंद्र म्हणती तान्हुल्या बाळा ॥ राये ऐकूनि वृतांत सकळा ॥ मच्छंद्रचरणी प्रेरीतसे ॥७४॥
 पूर्वी मच्छंद्रकृतिरत्न ॥ साठवले श्रवणाकारणे ॥ तेणकरुनि दर्शनभूषण ॥ स्वीकारावयासी पहातसे ॥७५॥
 ऐसी इच्छा अब्दांपाठीं ॥ तो मच्छंद्रचंद्र देखीला दृष्टी ॥ मग परम मर्नी आनंदाटी ॥ चित्रपात्री हेलावली ॥७६॥
 मग सुखासने सिद्ध करुन ॥ राजाने मच्छंद्राचा हात धरुन ॥ आपुले समास्थार्नी नेऊन ॥ कनकासनी बैसविला ॥७७॥
 षोडशोपचारे पूजन ॥ अर्पिता झाला तन मन धन ॥ वरी परम आदरे भक्तिरत्न ॥ मच्छंद्रनाथ ओपीतसे ॥७८॥
 सदा सर्वदा आसनीं शयनीं ॥ गमर्नीं भोजर्नीं जोडूनि पाणी ॥ निरंतर उभा सेवेलागुनी ॥ अन्य काहीं सुचेना ॥७९॥
 ऐसिया भक्तीचा पाहतां पाठ ॥ मच्छंद्रकृपेचा लोटला लोट ॥ म्हणे कोण नरेंद्र कामनालोट ॥ कवण चिर्तीं दाटतसे ॥८०॥
 येरु म्हणे जी योगदुमा ॥ मी सर्यवंशी पाशुपतनामा ॥ रामअवलाद, कृशपत्नीधामा ॥ अवलाद देह असे हा ॥८१॥
 तरी वडील माझा विजयी ध्वज ॥ श्रीराम अवतरे तेजःपुंज ॥ मातें भेटवीं महाराजा ॥ मित्रकुळाचा टिळक जो ॥८२॥
 येरी म्हणे रे भाऊका दिठीं ॥ आतां करितों तयाची भेटी ॥ मग सभेबाहेरी तपोजेठी ॥ राया घेऊनि येतसे ॥८३॥
 उभा राहूनि राजांगणी ॥ धूमास्त्र मंत्र जल्पे वाणी ॥ भस्मचिमुटी संजीवनी ॥ अर्कावरी प्रेरितसे ॥८४॥
 तेणे धुव खगमंडळ संपूर्ण ॥ धूमे भरुनि गेले गगन ॥ दिशांसह अर्क संपूर्ण ॥ झांकाळूनि वैं गेला ॥८५॥
 धूमास्त्रानें भरले नयन ॥ नेत्र पुसीतसे सारथी अरुण ॥ धूम संचारेनि मुखाकारण ॥ कासावीस होतसे ॥८६॥
 तें पाहुनि सविताराज ॥ म्हणे अस्त्रविद्ये धूम विराजे ॥ क्षत्रिय कुळांतील नरेंद्र ओजे ॥ तेणे प्रेरली ही विद्या ॥८७॥
 मग तो महाराज जगलोचन ॥ कवळूनि सायका चढवूनि गुण ॥ वायुअस्त्र शर निर्मून ॥ सोडिता झाला महाराजा ॥८८॥
 तंव तो शर प्रतापवंत ॥ लवकरी प्रगटवी स्थावर मारुत ॥ तेणे मंदराचळ पर्वत ॥ हालूं पाहती डगडगां ॥८९॥
 गगनापासूनि महीपर्यंत ॥ प्रगट झाला प्रळयवात ॥ तरु उचंबळूनि नभीं भ्रमत ॥ पक्षी जेवीं भूगोलाते ॥९०॥
 ऐसा वात होतां प्रगट ॥ धूमे फुटला दिशापाट ॥ सदनालार्गी निर्मळ वाटे ॥ गमन करितां येर्इना ॥९१॥
 तें पाहूनियां योगदुम ॥ जल्पता झाला अस्त्र उत्तम । तें पर्वतास्त्र विशाळ प्रकाम । आड झाले रथाते ॥ ९२ ॥
 विशाळपणीं सांगूं कितुले ॥ कीं मंदराचळचि दुजे उगवले ॥ तेणे मार्ग कुठित जाहले ॥ वातचक्राचे महाराज ॥९३॥
 मग ते अस्त्रीं नारायण ॥ पर्वत पाहतां विशाळपणे ॥ मग वज्रास्त्रसंधान ॥ करिता झाला अर्क तो ॥९४॥
 तंव वज्रास्त्र अतिकठिण ॥ पर्वतमाथे गेले भेदून ॥ तेणे घायें शतचूर्ण ॥ त्वरें झाले नगराज ॥९५॥
 पर्वत चूर्ण होतां निगुती ॥ तें पाहुनि मच्छंद्रजती ॥ भर्मीं अस्त्र योजूनि उपरती ॥ मित्र आर्गी सांडीतसे ॥९६॥
 तें अस्त्र होतां स्पंदनी प्रविष्ट ॥ वाजींसह अरुण झाला भ्रमिष्ट ॥ सांडूनि रहाणीची नित्य वाट ॥ स्यंदन नेती भलतीकडे ॥९७॥
 तें पाहूनियां द्वादशनामी ॥ जानशराच्या न उरल्या गुणऊर्मी ॥ तेणे करुनि भर्मे प्रकामी ॥ नाशाप्रती पावतसे ॥९८॥
 जैसा पेटला पावक ॥ त्यावरी सोंपविले सकळ उदक ॥ मग तो उरे केवीं दाहक ॥ तेवीं अर्का झाले असे ॥९९॥
 कीं अज्ञानपण साधकाचे ॥ श्रीसदगुरु निवारीत वाचे ॥ अंगीं भूषण जानपणाचे ॥ बोधगुनी गोवीतसे ॥१००॥
 कीं सदनांत दाटला अंधार अपार ॥ तो दीप उजळितां होतो दूर ॥ तन्न्यायें श्रीभास्कर ॥ जानेश्वरा प्रेरितसे ॥१॥
 तेणे उडवूनि भ्रमिष्टपण ॥ सुंपथसुंपथा करी गमन ॥ तें मच्छंद्रनाथे दृष्टी पाहोन ॥ वाताकर्षण जल्पत ॥२॥
 वातास्त्र आकर्षण सबळ ॥ वायुचक्रीं भेदिले तुंबळ ॥ मग वाजींचे आणि सारथ्याचे तये वेळ ॥ श्वासोच्छवास राहिले ॥३॥
 आणि जो प्रत्यक्ष चंडीकरण ॥ तोही दाटला श्वासेंकरुन ॥ वायुचक्री गेले आटून ॥ रथ उलथोनि पडियेला ॥४॥
 वायुचक्राचा ज्यासी आधार ॥ तो आधार तुटताचि सत्वर ॥ स्वर्गाहूनि उर्वीवर ॥ आंदळला स्यंदन तो ॥५॥
 महीं आदळतां दिव्य रथ ॥ खालीं पडला श्रीआदित्य ॥ स्यंदर्नीं वाजी अति होत ॥ कासाविस श्वासाने ॥६॥
 परी महीं पडतां तेजोराशिपाळ ॥ महीं मातला अति अनळ ॥ तेणे दाहूं पाहे सकळ ॥ महीवरले उदभिज्ज ॥७॥

ते पाहूनि मच्छिंद्रनाथ ॥ जलदास्त्र स्मरे त्वरित ॥ तेणकरुनि अपरमित ॥ जलवृष्टी होतसे ॥८॥
 परी आदित्य पडतां निचेष्टित ॥ परम धाबरले स्वर्गदैवत ॥ मग विमानयानीं होऊनि त्वरित ॥ मच्छिंद्रापाशीं पातले ॥९॥
 ब्रह्मा विष्णु आणि शिव ॥ वरुण अशिवनी कुबेर देव ॥ सुरवर अनादि सकळ गंधर्व ॥ महीलार्गीं पातले ॥१०॥
 सत्यलोक तपोलोक ॥ अतळ विठळ सुतळादिक ॥ संकटीं पडला एक अर्क ॥ लागवेर्गीं धांविन्नले ॥११॥
 जैसे सकळ तरुवरतीं ॥ चंकूडूनि पक्षी येती ॥ तन्न्यायें महीवरती ॥ सकळ देव उतरले ॥१२॥
 मग महाराजा क्षीराब्धिजांवङ्ग ॥ धांवूनि मच्छिंद्र धरिला हदर्या ॥ म्हणे हा आदित्य कोण न्यायी ॥ संकटीं तुवां योजिल ॥१३॥
 याउपरी करुनि नमस्कार ॥ विष्णूते देत उत्तर ॥ म्हणे महाराजा पाशुपतवीर ॥ आदित्यकुळीं असे हा ॥१४॥
 ऐसें असतां यथार्थ ॥ वंशजासी न पाहे हा आदित्य ॥ तस्मात् वडिलांची धर्मनीत ॥ ऐसेपरी असावी कां ॥१५॥
 जिया मातेने बालकांचे संगोपन ॥ तिया रोषाची केली पखरण ॥ मग ती माता काय म्हणून ॥ लावेपरी मिरवावी ॥१६॥
 स्वामी सेवकां अमित्र मानी ॥ मग कार्य कैचे येत घडोनी ॥ सदा संशयाची गवसणी ॥ उभयचितीं मिरवतसे ॥१७॥
 तस्मात् राय पाशुपती ॥ नावडे या आदित्याप्रती ॥ म्हणूनि ऐसा वैकुण्ठपती ॥ चर्याभाग रचियेला ॥१८॥
 आणिक एक मम वागुतरासी ॥ साबरीविद्या कवित्वराशी ॥ सूर्यनामें मंत्र उपदेशी ॥ प्रसन्न असावें अर्काने ॥१९॥
 याउपरी आणिक आहे चोज ॥ सूर्यवंशीं विजयध्वज ॥ तो पाशुपतातें श्रीराम आज ॥ भेटवावा महाराजा ॥२०॥
 ऐसेपरी कामना मर्नी ॥ वेधली आहे चक्रपाणी ॥ पाशुपतरायाचे प्रेमवदनी ॥ गुंती पावलों भक्तीनें ॥२१॥
 नवराणिवासह माझा काम ॥ पूर्णते आणा मेघश्याम ॥ ऐसें बोलतां योगद्रुम ॥ हरी उत्तरा स्वीकारी ॥२२॥
 म्हणे बा रे योगद्रुमा । जो जो काय वेधला काम । तो तूं पावशील कल्पद्रुमा । परी सावध करी अर्काते ॥२३॥
 बा रे सूर्यनामीं मंत्र । जर्गीं होतील प्रविष्ट पवित्र । तै रवकष्टानें येऊनि मित्र । कार्य कील लोकांचे ॥२४॥
 ऐसें बोलूनि चक्रपाणी ॥ करतळा कर देत वर्चनी ॥ म्हणे बा रे आस्कर मंत्रालागुनी ॥ वरदाता झालासे ॥२५॥
 बा रे तव मंत्र लोकोपकार ॥ नामस्मरणीं होतां नर ॥ तेणेचि पातक योग भद्र ॥ सकळ जनांचे मिटतील ॥२६॥
 सहज सूर्याचे वदतां नाम ॥ सकळ पातके होतील भस्म ॥ तैशांत मंत्रप्रयोग उत्तम ॥ कार्यालार्गीं दुणावेल ॥२७॥
 नाममंत्रयुक्त प्रयोग ॥ त्यावरी तव वाणी पवित्र अवंग ॥ त्याहीवरती वरद चांग ॥ प्रत्यक्ष दैवतें मिरवतील ॥२८॥
 तरी बा सोळा राशी पावले ॥ सुवर्ण जडावासी गमले ॥ तें भूषण मोला चढले ॥ मान्य केवीं होईना ॥२९॥
 तरी या कामा कदा आळस ॥ होणार नाहीं महापुरुष ॥ आम्ही सर्व देत तव वचनास ॥ उतरलों आहों महाराजा ॥३०॥
 वीरभद्राचे समरंगणी ॥ आणि नागपत्रअश्वत्थस्थानी ॥ तूंते ओपूनि वरदवाणी ॥ तुष्ट केले आर्धीच ॥३१॥
 तरी आतां संशय ॥ सांडूनि अर्का जीववावे ॥ याचि रीतीं देव अवघे ॥ गौरविती मच्छिंद्रा ॥३२॥
 जैसे एका चंद्रांबुसाठी ॥ न्याहाळिती चकोर पाठी ॥ तेवीं जगलोचना दिठीं ॥ सकळ देव गौरविती ॥३३॥
 मच्छिंद्र म्हणे पाशुपतराया ॥ आर्धी दावीन राम काया ॥ तेव्हांचि समाधान तरी राया ॥ मम चित्तांत ओसंगी ॥३४॥
 ऐसी ऐकतां मच्छिंद्रवाणी ॥ सौमित्रासह सगुणी ॥ प्रगट झाला कोंडपाणी ॥ दशरथतनय महाराज ॥३५॥
 मग राममूर्ती प्रगट होतां ॥ शिवासी आनंद वाटला चिता ॥ जयानें राया पशुपता ॥ आनंदसरिता उचंबळली ॥३६॥
 मच्छिंद्रे देखतां कोंडपाणी ॥ भावे मस्तक ओपिले चरणी ॥ रामें प्रेमें धरुनि वक्षःस्थानी ॥ मच्छिंद्रनाथ कवळिला ॥३७॥
 पाशुपतराव भाविक पूर्ण ॥ तोहीं वंदी श्रीरामचरण ॥ राम त्यातें हदर्या धरुन ॥ धन्य वंश म्हणतसे ॥३८॥
 यावरी मच्छिंद्र जोडेन दोन्ही हस्त ॥ नमोतरीं स्तवनी रघुनाथ ॥ गौरवोनि रामा बोधत ॥ हे रघुतमा महाराजा ॥३९॥
 तव नामें अनंत असती ॥ तेवी त्यांत रामनाम गंगा वसती ॥ सर्वात श्रेष्ठ सीतापती ॥ ग्रंथामाजी निवेदिले ॥४०॥
 त्याही ग्रंथां नाहीं भिती ॥ परी तव नामें शुभ ते असती ॥ तेवी माझ्या कवित्वाप्रती ॥ वदनपार्ती विराजिजे ॥४१॥
 साबरीविद्येचें अपार वचन ॥ मंत्रप्रयोगीं कवित्व पूर्ण ॥ जेथें येईल तुझें नाम ॥ तेथे कार्य करावें समग्र त्वां ॥४२॥
 तव नामीं होतां मंत्रोच्चार ॥ तें त्वां कार्य करावें समग्र लवकर ॥ तरी प्रांजळ चिर्तीं देवीं कर ॥ मम करी ओपावा ॥४३॥
 चिती असेल जरी अवमान ॥ तरी सज्ज करीं कां कोंडबाण ॥ माजवोनि आतां समरंगण ॥ नृत्य करु रणांगणी ॥४४॥
 श्रीराम म्हणे मच्छिंद्रा ऐक ॥ तूं तिहीं देवांचा वरदायक ॥ श्रीदत्तात्रय प्रतापार्क ॥ अवतार तिघा देवांचा ॥४५॥
 आणि नरसिंह अवतार पूर्णब्रह्म ॥ ते तुज वश्य आहेत योगद्रुमा ॥ तेथें मी कां नसावें साहयार्थकामा ॥ साहय असें तुज आतां ॥४६॥
 तुङ्ग्या मंत्री माझें स्मरण ॥ होतांचि कार्य करीन ॥ बावनवीरांत सबळ आचरण ॥ मंत्रप्रयोगीं दावीन मी ॥४७॥
 ऐसी वदूनि वरदवाणी ॥ भाष देत मच्छिंद्रपाणी ॥ मग म्हणे हे योगधामी ॥ मज तुज ऐक्य असे की ॥४८॥
 तूं विष्णूचा अवतार ॥ जो कविनारायण महाथोर तस्मात् तुझें शरीर ॥ ऐक्यत्व असें या लोकीं ॥४९॥

ऐसें बोलोनि कौसल्यासुत ॥ धन्य म्हणदूनि ग्रीवा तुकावीत ॥ यावरी बोले सावध आदित्य ॥ वेगें करीं तपोराया ॥१५०॥
एक मित्रावांचूनि धरणी ॥ झाली असे दीनवाणी ॥ तरी योगीदा सुखधार्मी ॥ मम पूर्वजां मिरवीं कां ॥११॥
महीं पडला अंधकार ॥ देव त्रास पावले समग्र ॥ सकळ जगाचा व्यवहार ॥ खोळंबला तपोराया ॥१२॥
ऐसे ग्लानी सुढाळ वचन ॥ श्रीराममुर्खीं ऐकोन ॥ तें मच्छिंद्रदर्दीं अपार ॥ भूषण ॥ चित्तशक्तीतें मिरविले ॥१३॥
तेणें परम आनंदघृती ॥ प्रसन्न झाली चित्तभगवती ॥ मग वातास्त्रमंत्र देहस्थव्यकती ॥ प्रसादातें ओपीतसे ॥१४॥
वातयुक्त अस्त्र पूर्ण ॥ मुखीं जल्पतां मच्छिंद्रद्योगिजन ॥ मग सुटी पावोनि वाताकर्षण ॥ सुखी केला आदित्य तो ॥१५॥
मग सावध होउनि महीं बैसत ॥ दाही दिशा न्याहाळीत ॥ तों अपार दृष्टी देखूनि दैवतें ॥ सकळांलागीं पाचारी ॥१६॥
सकळ दैवतें जाऊनि तेथ ॥ नमिला महाराज प्रताप आदित्य ॥ यावरी विष्णूलागीं पुसत ॥ क्षत्रिय कोण ऐसा आहे ॥१७॥
कीं वासना पुन्हा परतून ॥ हरुं पाहत श्यामकर्ण ॥ धन्य प्रतापी प्रतापगहन ॥ आजि दावीं कां मजकारणे ॥१८॥
तरी ऐसे प्रतिजें लागून ॥ कीं युगानुयुगीं असे प्रसन्न ॥ तरी तयाचे मुखमंडन ॥ मज भेटीतें आणावे ॥१९॥
मग मच्छिंद्रातें देव पाचारिती ॥ कीं तुज बोलावीतसे गभस्ती ॥ मग चंद्राख जल्पूनि उक्ती ॥ दर्शना जात मच्छिंद्र ॥१६०॥
मित्र दाहक तो अति सबळ ॥ म्हणूनि चंद्रास्त्र जपला मच्छिंद्रबाळ ॥ तें मागें पुढे परम शीतळ ॥ चंद्रास्त्रीं मिरवीतसे ॥६१॥
त्यांत जलदास्त्राचा वर्षाव ॥ होवानि होत शीतल ठाव ॥ ऐसे योजूनि सविताराव ॥ जाऊनिया नमियेला ॥६२॥
सर्वातें देखूनि मच्छिंद्रनाथ ॥ धन्य धन्य ऐसे म्हणत ॥ कवण नार्मी असे पुसत ॥ ग्राम धाम जन्मादि ॥६३॥
मग विष्णूनें मुळापासनि कथा ॥ नामधामादि सांगितली वार्ता ॥ कविनारायण महीवरता ॥ मच्छिंद्रनाथ मिरवतसे ॥६४॥
येरी म्हणे माझा अंश ॥ नवनारायण असती महीस ॥ तयांचा अवतार शुभ आम्हांस ॥ चांगुलपर्णी वाटला हा ॥६५॥
तरी बा रे मच्छिंद्रनाथा ॥ कवण कामर्नी वेधली व्यथा ॥ तें मज वदूनि वरदामृता ॥ प्राशन करीं महाराजा ॥६६॥
कृत व्रेता द्वापारयुग गेले ॥ परी ऐसे नार्ही केले ॥ धन्य तुझा प्रताप असे विपूल ॥ धन्य गुरु तुझा तो ॥६७॥
येरु म्हणे कर जोडोनी ॥ मम वेधली कामना मर्नी ॥ साबरीविद्या कवित्वकरणी ॥ कृपा करुनि दाविली ॥६८॥
परी त्यातें वरद आपुला ॥ असावा ऐसे वाटतें मनाला ॥ तरी कृपा करुनि वर त्याला ॥ दिधला पाहिजे महाराजा ॥६९॥
मंत्रप्रयोगी तुझें स्मरण ॥ होता व्हावें दृश्यमान ॥ जगाचें कार्य मंत्रसाधन ॥ स्वकष्टानें मिरवावे ॥१७०॥
ऐसी ऐकतां मच्छिंद्रवाणी ॥ अवश्य म्हणे वासरमणी ॥ मंत्रप्रयोग स्वयें घेऊनी ॥ कार्य करीन जगाचें ॥७१॥
ऐसे वदोनि जगलोचनी ॥ भाष देत करतळीवचनी ॥ यावरी पाशुपतराया बोलावुनी ॥ चरणावरी घातला ॥७२॥
सूर्यवंशीं वीर्यप्रवाह ॥ वंशमालिका सगुण सर्व ॥ तुष्ट केला सविताराव ॥ मच्छिंद्रानें ते समयीं ॥७३॥
वंशमालिका ऐसी ऐकून ॥ संतुष्ट झाला सवितानारायण ॥ मग आपुला सिद्ध वरुनि स्पंदन ॥ वातचक्रा आव्हानी ॥७४॥
येरीकडे सकळ देव ॥ विमानयार्नीं गेले सर्व ॥ आपुलाले स्थान अपूर्व ॥ पाहते झाले ते वेळां ॥७५॥
येरीकडे मच्छिंद्रनाथ ॥ कृपे आव्हानूनि पाशुपत ॥ निघता झाला करुनि तीर्थ ॥ राममूर्ती वंदूनिया ॥७६॥
आतां पुढील अध्यार्थी कथन ॥ चंद्रागिरि पाहिला ग्राम ॥ तेथें गवरांतूनि गोरक्ष काढून ॥ पुन्हा तीर्थ करील कीं ॥७७॥
नरहरिवंशीं घुंडीसुत ॥ मालू हरीचा शरणागत ॥ पुढिले अध्यार्थी उत्तम कर्थत ॥ निवेदील श्रोतियांसी ॥७८॥
स्वस्ति श्रीभक्तिकथासार ॥ संमत गोरक्षकाव्य किमयागर ॥ सदा परिसोत भाविक चतुर ॥ अष्टमाध्याय गोड हा ॥१७९॥

श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥

श्री नवनाथ भक्तिसार पोथी - अध्याय ९

अध्याय ९

श्रीगणेशाय नमः

श्रीगुरुःयो नमः ॥ जयजयाजी जगदुद्वारा ॥ अवतारादीक्षाजानेश्वरा ॥ अघटितमायावतारधरा ॥ भिंतीवाहना गुरुराया ॥१॥
रेड्यामुर्खीं वेदोच्चार ॥ करुनि तोषविले सकळ विप्र ॥ फोडोनि भगवदगीताभांडार ॥ सकळ जनां वाढिले ॥२॥
ऐसा तूं कविमहाराज ॥ तरी मम कामनेचें धरुनि चोज ॥ गंथार्थी विपुल सुरस ॥ वैखरीतें वदर्वीं कां ॥३॥
मागिले अध्यार्थी कथा सुरस ॥ दिधली भाक मच्छिंद्रास ॥ वर देऊनि वातचक्रास ॥ गमन करिता पैं झाला ॥४॥
आणि श्रीरामाची झाली भेटी ॥ तेणेही वर ओपूनि शेवटी ॥ पाशुपतरायाची रामाचे पोटी ॥ कामना संतुष्ट केली मच्छिंद्र ॥५॥
असो आतां येथूनि मच्छिंद्रनाथ ॥ सप्त मोक्षपुन्या पाहूनि त्वरित ॥ अयोध्या मथुरा अवंतिका यथार्थ ॥ काशी काशिमी पाहिलीं ॥६॥
मिथिला प्रयाग गया सुरग ॥ तेथें नमूनि विष्णुपदास ॥ अन्य तीर्थ करुनि बंगालदेश ॥ चंद्रागिरीस तो पातला ॥७॥
गांवात करितां भिक्षाटन ॥ तों सर्वोपकारी दयाळू ब्राह्मण ॥ तयाचे दृष्टी पडतां सदन ॥ झालें स्मरण भस्माचें ॥८॥

मनांत म्हणे याच सदनीं ॥ पुत्रमंत्रसंजीवनी ॥ वरदभस्मी सिदध करुनी ॥ दिधली होती निश्वयें ॥९॥
 तरी ती साध्वी विप्रजाया ॥ सरस्वती नामें होती जया ॥ सर्वपकारी दयाल द्विजभार्या ॥ सुकृत होतें तियेचें ॥१०॥
 तरी द्वादश वर्षे लोटल्यापाठीं ॥ पुन्हां मी येईन शेवटी ॥ ऐसें वदोनि भस्मचिमुटी ॥ सरस्वतीतें दीधली असे ॥११॥
 तरी त्या मायेचा शोध करुन ॥ पाहू तियेचा वरदनंदन ॥ ऐसें हदर्यी मचिंद्र आणून ॥ सदनामाजी प्रवेशला ॥१२॥
 उभा राहूनि विप्रांगणी । हे सरस्वति ऐसी पुकारी वाणी ॥ तंव ती ऐकूनि शुभाननी ॥ बाहेर आली अति त्वरे ॥१३॥
 येतां देखिला योगद्रुम ॥ मग भिक्षा घेऊनी उत्तमोत्तम ॥ म्हणे महाराजा भिक्षान्न ॥ झोळीमाजी स्वीकारी ॥१४॥
 मचिंद्र म्हणे वो शोभननी ॥ तव नाम काय तें ऐकूं दे कारी ॥ येरी म्हणे सरस्वती अभिधानी ॥ लोकोपचारे मज असे ॥१५॥
 उपरी मचिंद्र बोले तीतें ॥ नाम काय तव भतागतें ॥ येरी म्हणे सर्व त्यातें ॥ दयाळपती म्हणताती ॥१६॥
 नाथ म्हणे तुम्ही कवण जाती ॥ गौड विप्र म्हणे ती तें सरस्वती ॥ ऐसें ऐकूनि खूण चिर्ती ॥ मिळाली तेव्हां नाथाच्या ॥१७॥
 मचिंद्र म्हणे माये ऐक ॥ दावीं कोठे तव बाळक ॥ येरी म्हणे जी पुत्रमुख ॥ पाहिले नाहीं अद्यापि ॥१८॥
 मचिंद्र म्हणे बोलसी कां खोटे ॥ न्यां वरदभस्मार्ची दिधली चिमुट ॥ भस्म नोहे तें संजीवनीपीठ ॥ पुत्ररुपीचं दर्शवी ॥१९॥
 दाखवी परी तो पुत्र कैसा ॥ अजरामर मागें सोडिला कैसा ॥ तेजःपुंज अन्यून अनिल महेशा ॥ ऐसा पुत्र असेल कीं ॥२०॥
 असो भस्मचिमुटी ऐकतां वाणी ॥ खूणयुक्त झाली नितंबिनी ॥ परी भस्मचिमुटीतें उकिरडाभुवर्नी ॥ सांडिले अन्याय वाढला ॥२१॥
 तेणकरुनि जाहली भयग्रस्त ॥ हदर्यी संचरला कंपवात ॥ चिर्ती म्हणे आतां हा नाथ ॥ शिक्षा करील मजलार्गी ॥२२॥
 नेणों शार्पे करील भस्म ॥ कीं तोडील स्वशक्तीनं माझा काम ॥ कीं तरुण्य हो ऐसा शाप देऊन ॥ सांडुनि जाईल अवनीतें ॥२३॥
 आधी मी अल्पबुद्धीपासुनी ॥ घेतल्या आहेत नितंबिनीवाणी ॥ कीं कानफाट्याची विपरीत करणी ॥ अविद्यार्णवी असती ते ॥२४॥
 नाटक चेटक कुडे अपार कपट ॥ जाणती दुर्गुण परम पापिष्ट ॥ जाया पाहूनि उत्तम बरवट ॥ स्तुती करिती तियेची ॥२५॥
 दिनमानपर्यंत कुत्री ॥ उत्तम जया करिती रात्री ॥ मग शयनीं घेऊनि शेजपारी ॥ भोग भोगिती दुरान्ते ॥२६॥
 ऐसें पूर्वी मज श्रुत ॥ सखियामुखीं श्रवण केलें होतें ॥ परी तोचि बोल समस्त ॥ सत्य होऊं पाहतसे ॥२७॥
 तरी आतां कपाळ फुटके ॥ होणार ते होऊ शके ॥ कानफाट्या करुनि चेटके ॥ दशा करील कीं माझी ॥२८॥
 तरी यातें कवण उपाय ॥ कांहीं सुचेना करुं काय ॥ हा ओळख धरुनि समय ॥ साधूनि आला परतेनि ॥२९॥
 ऐसे रीतीं मर्नी जल्पत ॥ तरी गात्रे थरथरा कापत ॥ अत्यंत भयाचं भरुनि भरतें ॥ शुद्धि पात्रा सोडिलें तिनें ॥३०॥
 यावरी नाथ म्हणे वो जननी ॥ पाहसी काय तूं पिशाचपणी ॥ पुत्र कोठें तो दावी नयनी ॥ उशीर न लावी वो माते ॥३१॥
 ऐसिया बोलाची होतां दाटी ॥ मग विचारी हदर्यी गोरटी ॥ कीं यासी वदावी खरी गोष्टी ॥ वृत्तांत जितुका झाला तो ॥३२॥
 खरेपणीं आहे वर्म ॥ मिथ्यावादी होय न शर्म ॥ दैवे अन्यायसाफी होऊन ॥ मुक्त होतसे तो प्राणी ॥३३॥
 तस्मात् जी खरी सत्यनीती ॥ त्यांत साहते बहु असती ॥ पांचामुखीं बदूनि श्रीपती ॥ मुक्त करी अन्यार्यी ॥३४॥
 तस्मात् राहो अथवा जावो प्राण ॥ पुढे येवो कैसें घडून ॥ परी सत्य वाचे खरें भाषण ॥ वृत्तांत झाला तैसा वदू ॥३५॥
 मग चरणीं ठेवूनि भाल ॥ उभय जोडूनि करकमळ ॥ म्लानमुख दीन विकळ ॥ वृत्तांत सकळ निरोपी ॥३६॥
 म्हणे महाराजा क्षमाशीळा ॥ आपण जो कां प्रसाद दिधला ॥ परी अन्याय मजपासूनि झळा ॥ भस्म गारी सांडिलें ॥३७॥
 सांडिलें म्हणाल काय म्हणून ॥ तरी विश्वासें व्यापिलें नव्हतें मन ॥ भस्मानें पुत्र होईल कोठून ॥ ऐसे म्हणून सांडिले ॥३८॥
 शेजारी असती बोलती जन ॥ दारा म्हणती प्रजावान ॥ खरें नाहे निरुपण ॥ केले विचित्र तुजलार्गी ॥३९॥
 तेणें संशय आणूनि मर्नी ॥ नेणों कैसी घडेल करणी ॥ जठरीं पेटला कोपवन्ही ॥ तरी आपणचि भोगावा ॥४०॥
 अपत्याकरितां परम अहित ॥ परगूर्हीं मिरवावें कां यथार्थ ॥ म्हणोनि गौप्य धरिलें चितांत ॥ समस्ती बदलीसे ॥४१॥
 जन्मांत आल्या परोपकार ॥ करावा हें शास्त्रनिर्धारं ॥ न घडेल तरी उपकार ॥ अनुपकार करुं नये ॥४२॥
 उत्तम वृक्षाची करावी लावणी ॥ न धडे तरी न टाकावा खडुनी ॥ धर्म करावा न मेदिनी ॥ वारुं नये कवणातें ॥४३॥
 आपण स्वतां तीर्थासी जावें ॥ न घडे तरी परा न वारावें ॥ विवाहकार्य कदा न मोडावें ॥ आपुली बुद्धी वेंचुनियां ॥४४॥
 गौतमीं करुं जातां चोरी ॥ तेथें वेचूं नये वैखरी ॥ तस्करातें मारितां अधिकारी ॥ आड त्यातें होऊं नये ॥४५॥
 सुतापाशी पित्याचे अवगुण ॥ सांगूनि न करावे मन क्षीण ॥ सुनेपाशीं सासू हीन ॥ म्हणूं नये कदाचि ॥४६॥
 कूप तडाग मळे बागाईत ॥ करतां वारुं नये कवणातें ॥ कोणी कीर्तनासी असतील जात ॥ आड येऊं नयें त्यासी ॥४७॥
 आपुली वैखरी वेचल्यांत ॥ होऊं पाहे पराचे अनहित ॥ तरी ते विचारुनि स्वचितांत ॥ मौनें कांहीं न बोलावें ॥४८॥
 ऐसें जाणोनि सरस्वती ॥ सत्य बोलली ती युवती ॥ कीं महाराजा विश्वास चिर्ती ॥ ठसला नव्हता त्या वेळे ॥४९॥
 ऐसिया युक्तीप्रयुक्तीकरुन ॥ भावाभावी दृष्टी वेंचून ॥ जेणें जनाचें होय कल्याण ॥ तोचि अर्थ करावा ॥५०॥

महणूनि भस्माचे सांडवण ॥ मज दयाळा घडलें पूर्ण ॥ काय करु दैवहीन ॥ उपाय तो अपाय झालासे ॥५१॥
 कीं वाटे चालतां चाली ॥ धनाची ग्रंथिका पुढे आली ॥ परी दैवहीना बुद्धी संचरली ॥ अंध व्हावे ते समर्थी ॥५२॥
 कीं कल्पतरुच्या वृक्षाखाली ॥ कल्पिली कल्पना फळा आली ॥ कीं पिशाचवत बुद्धी संचरली ॥ दैवहीना शेवटी ॥५३॥
 तन्न्यायें मातें झाले ॥ आतां क्षमा करावी माउले ॥ अज्ञानापणे उडविले ॥ हित माझे महाराजा ॥५४॥
 परी ही ऐकतां वाणी ॥ मचिंद्र खिन्न झाला मर्नी ॥ म्हणे स्त्रिया जाती पापरुपिणी ॥ अविश्वासाचे भांडार हें ॥५५॥
 हिताहित कदा न जाणती ॥ भलतेसें पद ठेविती ॥ आपण बुडूनि दुसऱ्यास बुडविती ॥ बेचाळीस पूर्वजासी ॥५६॥
 स्त्रियांसंगे लाभ किंचित ॥ कांही दिसेना सकळ अनहित ॥ उगाचि रावे भडाइत ॥ वृषभ जेवी वनीचा ॥५७॥
 उदयापासूनि सायंकाळ ॥ कष्ट अमित होती तुंबळ ॥ एक क्षणही चित शीतळ ॥ विश्रांतीते मिळेना ॥५८॥
 या विषयसुखाची परी ॥ मानावी जरी हदयांतरी ॥ तेथें होय स्वशक्तिबोहरी ॥ निर्बलपणी मिरवावे ॥५९॥
 ऐसी जीवासी अवस्था होय ॥ मेलिया नरकामाजी जाय ॥ केल्या कर्माचे रुप फेडाया ॥ आचरण कांहीं नसेचि ॥६०॥
 शिष्यपाप गुरुनाथा ॥ स्त्रीपाप भोगणे भर्ता ॥ तस्मात् जिकडे तिकडे पाहतां ॥ अनर्थाचे मूळ ती ॥६१॥
 तस्मात् स्त्रियांचे बुद्धी लागे जन ॥ तो प्राणी गा प्रजाहीन ॥ महामूर्ख अति मलीण ॥ दुष्कर्माचा भांडारी ॥६२॥
 तन्न्यायें मी मूर्ख झालो ॥ या बाईच्या बोर्लीं लागलो ॥ वरदमंत्रस्य ओपिलो ॥ सूर्यवीर्या आणोनी ॥६३॥
 याउपरी आणीक वर ॥ मंत्रसंजीवनी आहे अमर ॥ सूर्यवीर्य देहवर ॥ रचिला असेल कोठेही ॥६४॥
 तरी आतां ठाव सांडिला ॥ शोध करुनि पाहू वहिला ॥ ऐसा मर्नी विचार केला ॥ सरस्वतीते बोलतसे ॥६५॥
 म्हणे माय वो ऐक वचन ॥ घडलें घडो दैवयोगानें ॥ तरी सांडिलें भस्म तें ठिकाण ॥ मम दृष्टीसी दावी कां ॥६६॥
 तुजवरी क्षोभ करावा कांहीं ॥ तरी पदरीं कांहीं पडत नाहीं ॥ तरी सांडिला ठाव माझे आई ॥ निजदृष्टीं दावी कां ॥६७॥
 ऐसे बोलतां नाथ वाणी ॥ भय फिटलें मुळींहूनी ॥ प्रांजळ चितें शुभाननी ॥ मुखचंद्रा उच्चबळी ॥६८॥
 म्हणे महाराजा योगदुमा ॥ सांडिला ठाव दावित्यें तुम्हां ॥ पुढे चाले उगमा ॥ नाथ जातसे सर्वे सर्वे ॥६९॥
 तंव तो उकिरडा केर उद्दाम ॥ गोवर पडिला पर्वतासमान ॥ तेथें जाऊनि सुमधुम ॥ नाथाप्रती सांगतसे ॥७०॥
 हे महाराजा तपाजेठी ॥ येथें सांडिली भस्मचिमुटी ॥ ऐसें ऐकोनि नाथ होटीं ॥ हांक मारी बालकाते ॥७१॥
 हे हरीनारायण प्रतापवंता ॥ मित्रवर्या सूर्यसुता ॥ जरी असशील या गोवरांत ॥ नीघ त्वरित या समर्थी ॥७२॥
 या गोवरगिरीत नरदेहजन्म ॥ मिरवला असें तूतें उत्तम ॥ तरी गोरक्ष ऐसें तूतें नाम ॥ सुदाळपणीं मज वाटे ॥७३॥
 द्वादश वर्षपर्यंत ॥ बैसलासी गोवरक्षणार्थ ॥ म्हणूनि गोवरक्षक नाम तूते ॥ पाचारितों स्वच्छंद्रे ॥७४॥
 तरी आतां न लावी उशीर ॥ हे गोरक्षनाथा निघे बाहेर ॥ ऐसे वदतां नाथ मचिंद्र ॥ बाळशब्द उद्देला ॥७५॥
 म्हणे महाराजा गुरुवर्या ॥ गोरक्ष असें मी या ठाया ॥ परी गोवरनगाने गुफित काया ॥ भार मौळी विराजला ॥७६॥
 तेणेंकरुनि शरीरवेष्टण ॥ झालें आहे दडपण ॥ तरी गौरीयाते विचारून ॥ बाहेर काढीं महाराजा ॥७७॥
 ऐसें ऐकूनि बोले उत्तर ॥ लौकरी आणून लोहपत्र ॥ मही विदारुनि नगगौर ॥ बाळतनू काढिली ॥७८॥
 काढिली परी ती तनुलता ॥ बालार्किरणीं दिसे समता ॥ कीं घनमांदुसी विद्युललता ॥ चमक दावी आगळी ॥७९॥
 कीं पूर्ण चंद्र प्रकाश पौर्णिमेचा ॥ दिशा उजळे समर्थी निशीच्या ॥ तेवी तनुगर्म मदनाचा ॥ जगामाजी मिरवला ॥८०॥
 कीं दुसरा ईश तो चक्रधर ॥ त्यजोनि आतां मूर्तिसार ॥ वीट मानूनी क्षीरसागर ॥ म्हणूनि येथें आला असे ॥८१॥
 कुंकुमाकार पदपंकज ॥ सकळ आंगोळ्या तेजःपुंज ॥ चंद्राकारसम विराजे ॥ नखें अग्न आंगोळी ॥८२॥
 घोटीव सुनीळ अपूर्व देखा ॥ कीं इंद्रनिळाची झाळके बिका ॥ मनगटावरी अलौलिका ॥ सकळ पोटरी विराजे ॥८३॥
 गुडध्यावरी जानुस्थळ ॥ जैसे स्तंभ कर्दळीचे उभय सरळ ॥ त्यावरी कटिटटा अति निर्मळ ॥ हरिमाजासम जाणावी ॥८४॥
 कटीवरती नाभिघाम ॥ त्यावरते हदय अति सुगम ॥ सुगम परी विद्याधाम ॥ ऐसेपरी वाटतसे ॥८५॥
 सरळ बाहु स्कंधीं शोभत ॥ परी आजानबाहु दिसों येत ॥ तयामाजी जग समस्त ॥ उभ्या कर्दळी मिरवती ॥८६॥
 त्यातेही अंगुळ्या सरळ प्रकाम ॥ तयांअर्थी नख उगतम ॥ चंद्राकृती तेज उत्तम ॥ कोर जैसी द्वितीयेची ॥८७॥
 असो स्कंधामाजी ग्रीवा सकळ ॥ घोटितो बीक दावी सकळ ॥ तयावरी हनुवटी निर्मळ ॥ अधरोपरी शोभतसे ॥८८॥
 अधर दंत जिव्हेसहित ॥ आनन केवळ चंद्र मूर्तिमंत ॥ परी आनन नोहे धाम निश्वित ॥ वेदधनाचे विराजे ॥८९॥
 सरळ नासिका शुकाग्रवत ॥ उभय चक्षु विशाळवंत ॥ चक्षु नव्हेत ते शशिअदित्य ॥ नांदावया पातले ॥९०॥
 भाळ विशाळ कबरी भार ॥ कुरळ वरती पिंगटाकार ॥ ऐसा महाराज सर्वश्वर ॥ उदया आला वाटते ॥९१॥
 द्वादश वर्ष अलोलिक ॥ सर्वगुणी पाहतां बालक ॥ सरस्वतीने भाळी देख ॥ तर्जनीते लाविले ॥९२॥

मनांत म्हणे ती गोरटी ॥ आहा जर्नी मीच करंटी ॥ ऐसा पुत्र माझिये पोर्टी ॥ येतां दैवं उच्छेदिला ॥१३॥
 चिर्तीं उठोनि परम तळमळ ॥ नेवीं दाटले अपार जळ ॥ मोहें करपे हदयकमळ ॥ रुदनसंवादा अनुवादी ॥१४॥
 तें पाहूनि मच्छंद्रनाथ ॥ म्हणे खेद कां वो करिसी व्यर्थ ॥ तुझा नव्हता तो सुत ॥ प्राप्त कैसा होईल ॥१५॥
 पहा पहा अन्नयोग ॥ श्वान पराचा भक्षितो भाग ॥ परी उलटोनि रसनामार्ग ॥ श्वान दैवं विराजे ॥१६॥
 तन्न्यायें मूर्तिमंत ॥ विभाग नसे हा ऐसा सुत ॥ आता शोक करिसी कां व्यर्थ ॥ नवशापविभाग मिरविसी ॥१७॥
 तरी जा तूं येथूनी ॥ नाहक घेसील शापवाणी ॥ माझा कोप प्रत्यक्ष अग्नी ॥ ब्रह्मादिकां साहेना ॥१८॥
 ऐसी बोलिला क्रूर वार्ता ॥ सरस्वती पावली भय चिता ॥ मार्गे पाऊल ठेवूनि तत्त्वतां ॥ निजसदना पातली ॥१९॥
 येरीकडे गोरक्षनार्थे ॥ येऊनि वंदिले गुरुपदातें ॥ मच्छंद्रनाथ तो प्रसन्नचितें ॥ अनुग्रह ओपितसे ॥२०॥
 ॐ इति एकाक्षर अक्षर ॥ संबोधीत समग्र ॥ नारायणी नामोच्चार ॥ मंत्रविधीने निरोपिला ॥१॥
 वरदहस्त ठेवूनि मौळी ॥ सकळ निवटिली अजानकाजळी ॥ वरदविभूती चर्चूनि भाळी ॥ मुख कुरवाळी प्रेमाने ॥२॥
 मग हस्त धरोनि तत्त्वतां ॥ म्हणे तान्हुल्या ऊठ आतां ॥ महीचे गोचर करुनी तीर्था ॥ हरिपरायणा सकामाते ॥३॥
 अवश्य म्हणूनि गोरक्षनाथ ॥ सलीन चरणी माथा ठेवित ॥ श्रीमच्छंद्राचा धरुनि हस्त ॥ गमन करिता वैं झाला ॥४॥
 चंद्रागिरीस्थान सोडूनि ॥ करिती जगन्नार्थी गमन ॥ तों मार्गी जातां एक ग्राम ॥ कनकगिरि लागला ॥५॥
 मच्छंद्र पाहता ग्राम सुरस ॥ बोलतां झाला गोरक्षास ॥ बा रे प्रारंभ क्षुधेस ॥ जठरामाजी दाटला ॥६॥
 कक्षेमाजी घालूनि झोळी ॥ बा रे संचरोनी वस्तिमेळी ॥ भिक्षा मागूनि ये वेळी ॥ क्षुधा माझी हरी कीं ॥७॥
 अवश्य म्हणूनि गोरक्षनाथ ॥ सत्वर झोळी कक्षे घेत ॥ संचरोनि कनकग्रामांत ॥ भिक्षा मागे घरोघरी ॥८॥
 भिक्षा मागतां अति उद्देशी ॥ तंव तो गेला एका विप्रगृहासी ॥ तेथें पाहतां ते दिवशी ॥ पितृश्राद्ध मिरवले ॥९॥
 विप्र करुनिया भोजन ॥ उपरी मागत्यासी देतसे अन्न ॥ ते संधीसी गोरक्ष जाऊन ॥ 'अलक्ष' जल्पतसे ॥१०॥
 तंव त्या घरची नितंबिनी ॥ महाप्राजिक सुस्वरुपिणी ॥ क्षमाशांतीची लावण्यखाणी ॥ सर्वगुणी संपन्न ॥११॥
 तिनें पाहतां गोरक्षनाथ ॥ आविती झाली चितांत ॥ म्हणे धन्य हैं बाळ अतित ॥ चांगुलपर्णी मिरवतसे ॥१२॥
 प्रत्यक्ष मातें भासे कैसा ॥ कीं बालकंतनूचा ओतिला ठसा ॥ कीं हरुनि चपळेचं मांदुसा ॥ महीलार्गी उतरला ॥१३॥
 परी हा तापसी योगी वरिष्ठ ॥ मातें आसतो योग हा श्रेष्ठ ॥ पूर्वचा कोणी योगभृष्ट ॥ जगामाजी मिरवतसे ॥१४॥
 ऐसें जाणूनि लवडसवडी ॥ पात्री पदार्थ स्वकरें वाढी ॥ अन्नसामग्री अति तांतडी ॥ घेऊनि आली भिक्षेसी ॥१५॥
 खाज्या करंज्या पदार्थं घिवर ॥ पोळी भात शिरा कच्चोर ॥ मालुपुव्यादि सुकुमार ॥ परम मृदू भक्ष्य तो ॥१६॥
 चोटी मुगदळ बुंदी विशेष ॥ पूर्ण पोळिया विस्तीर्ण पात्रास ॥ धान्या पुऱ्या पंच मधुरस ॥ श्रद्धापूर्ण ठेविल्या ॥१७॥
 वड्या पातवड्या शाखा बहुत ॥ सौभ्यमठ्ठकाचे द्रोण थरित ॥ कोशिंबिरी आंबेरायतें ॥ बहु भात चटणिया ॥१८॥
 कढी सांबारे वडी त्यांत ॥ सार आमटी चणचणीत ॥ नाना द्रोण भरुनि घृत ॥ मेतकुटादि वाढिले ॥१९॥
 मध्यभार्गी ठेवूनि भात ॥ त्यावरी वरण कनकवर्णात ॥ तल्ळी वडे पोखरे दहयांत ॥ घालोनियां वाढिले ॥२०॥
 ऐसियापरी षड्सान्न ॥ घवघवीत पात्र वाढून ॥ श्रीगोरक्षापुढे ठेवून ॥ नमस्कारी प्रीतीने ॥२१॥
 गोरक्ष पाहतां पात्र सुरस ॥ मर्नी वाटला परम हर्ष ॥ चिर्तीं म्हणे त्या नितंबिनीस ॥ धन्य धन्य माउले ॥२२॥
 अहा आम्ही कोठील कोण ॥ नोहे इष्ट सोयेरे जन ॥ आम्हासाठीं सिद्ध करुन ॥ पात्र वाढून आणिले ॥२३॥
 पात्र पहा घवघवीत ॥ हें पात्र नोहें यथार्थ ॥ शिवलिंगी शोभला भात ॥ पात्र शाळुंका मिरवली ॥२४॥
 नाना पदार्थ अर्थप्रकरण ॥ तें शिवासी अपार सुगम ॥ कीं शिवलाखोली ढांसळून ॥ शाळुंकाते मिरविली ॥२५॥
 कीं प्रीतीं पाहतां तो भात ॥ सकळ अन्नाचा प्रभु शोभत ॥ पात्रमहीतें प्रीतीने बहुत ॥ नाना पदार्थ मिरवले ॥२६॥
 तरी शाक नोहे पुतनावेळ ॥ खाजे मंत्री दिसे सकळ ॥ मौळी छत्र तेजाळ ॥ वरान्न हैं मिरविले ॥२७॥
 ऐसा भास भासूनि हदर्या ॥ पात्र कक्षझोळीन ठेवी ॥ आशीर्वचने तोषवूनि बाई ॥ जाता झाला महाराज ॥२८॥
 चिर्तीं म्हणे उदरापुरतें ॥ प्राप्त अन्न झालें मातें ॥ आतां वेंचूनि स्वकष्टातें ॥ केवीं हिंडावें घरोघरी ॥२९॥
 ऐसा विचार करुनि चिर्तीं ॥ येऊनि वंदिले श्रीगुरुमूर्ती ॥ भिक्षाझोळी ॥ कक्षेतूनि निगुते ॥ काढूनि ठेवी पुढारां ॥३०॥
 तंव ती प्रत्यक्ष तपोमौळी ॥ विकासूनि पाहे झोळी ॥ तंव तें अन्न सुंदर परिमळी ॥ निजदृष्टीं देखिले ॥३१॥
 मग तें घेऊनि आपुलेपासी ॥ भोजन करी योगीद तापसी ॥ अन्न स्वादिष्ट रसनेसी ॥ लागतां भक्षी आवडीने ॥३२॥
 मुखामाजी कवळ करितां ॥ रसना न लावी दंतां ॥ म्हणे दे तरकी होतील आतां ॥ लवडसवडी लोटीतसे ॥३३॥
 जठरभांडारीं भरुनि भरतें ॥ आणीक इच्छे नाहीं पुरतें ॥ परी सर्व पदार्थ कामनायुक्त ॥ वंडा प्रिय मिरवला ॥३४॥

परी पदार्थ अपूर्वपर्णी ॥ कामना येथे राहिली मर्नी ॥ कीं वडा आणीक असतां भोजनी ॥ चांगुलपण मिरवितो ॥३५॥
 ऐसी चिर्ती कल्पना आणून ॥ पाहता झाला गोरक्षवदन ॥ तों सचिछष्य ओळखून ॥ बोलता झाला गुरुसी ॥३६॥
 म्हणे महाराजा तपोधना ॥ कवण कामना आली मना ॥ तो अर्थ उघड दावूनि वचना ॥ आम्हां कार्या निरोपावे ॥३७॥
 येरु म्हणे गोरक्षनंदना ॥ कामना वेधली माझिया मना ॥ आणिक वडा असता भोजना ॥ तृप्त चिर्ती मिरवतो ॥३८॥
 ऐसें ऐकोनि गुरुचं चोज ॥ म्हणे गुरुराजा महाराज ॥ आतांचि वडा आणूनि सहज ॥ तुम्हांप्रती देईन मी ॥३९॥
 ऐसें म्हणूनि तात्काळिक ॥ उठत झाला तपोनायक ॥ विप्रगृहीं येऊनि देख ॥ मारी हांक गोरक्ष तो ॥४०॥
 म्हणे माय वो माय आतां ॥ आणिक वडा दे तत्त्वतां ॥ मम गुरुची कामना असे चिता ॥ तृप्ती अस्ताते पावेना ॥४१॥
 तंव ते बोले नितंबिनी ॥ आलासी गुरुचं निमित्त करोनी ॥ परी सकामसविता स्वेच्छापर्णी ॥ हदयापात्री हेलावे ॥४२॥
 मातें दावूनि गुरुभक्ती ॥ कामने करु पाहसी तृती ॥ तस्मात् सकळ अर्थ कळू आला चिर्ती ॥ मजलार्गी जाण पां ॥४३॥
 येरु म्हणे जेननी ऐसे ॥ कामनीं वेधले नाहीं मानस ॥ गुरुइच्छा कामउद्देश ॥ पाहूं आलों त व ठाया ॥४४॥
 तंव ती बोले विप्रनंदिनी ॥ गुरुअर्थ काम मी ॥ वेधली म्हणतोसी तरी प्राजी ॥ वन माजे ऐकावे ॥४५॥
 अगा मम अक्तीचे प्रसंगेंकरून ॥ तूते दिधले पहा वाढून ॥ पुन्हां आलासी मागून ॥ तरी तें नाहीं फुकाचे ॥४६॥
 येरु म्हणे तरी त्यास ॥ काय लागतें सांग आम्हांस ॥ तेंचि देऊनि तूते खास ॥ वडे जाण इच्छितो ॥४७॥
 येरी म्हणे गुरुभक्ती ॥ मातें दावूं पावलासी शक्ती ॥ परी वडे अन्नावरते पाहिजेत ॥ डोळा काढूनि देई कां ॥४८॥
 येरु म्हणे काय कठिण ॥ चक्षुकामनीं वेधले मन ॥ तरी चक्षु आतां देईन जाण ॥ उशीर नसे या कार्या ॥ ॥४९॥
 ऐसे बोलुनि केले कौतुका ॥ तत्काळ अंगुळी अनामिका ॥ चक्षुद्वारी घालोनि देखा ॥ बाहेर काढिले बुबुळाते ॥५०॥
 बुबुळगोळ वामकरतटी ॥ ठेवितां लोटला रुधिर पाटी ॥ जैसा नर्गी झारा लोटी ॥ अकस्माद उदभवलासे ॥५१॥
 कीं मांदारनदी स्वर्गहुनी ॥ उतरे मनकर्णिकेचे जीवनी ॥ तन्न्यायें चक्षुद्वाराहूनी ॥ लोटे लोटला रुधिराचा ॥५२॥
 म्हणावी ती रुधिर नोहे शक्ती ॥ दाखवूं पातली गुरुभक्ती ॥ विप्रकामना पात्र भरुनि ॥ जीवनभागीरथी दाविली ॥५३॥
 कां ते जाया हेलनभाव ॥ ती सागराची मिरवली ठेव ॥ तदर्थ जीवनभागिरथीराव ॥ गोरक्षनगीची आणिली असे ॥५४॥
 असां ऐसें तें रुधिरा ॥ लोट लोटला महीवरा ॥ तें पाहूनि चिंतातुरा ॥ प्रेमें जाया मिरवली ॥५५॥
 रुधिर वाहतां अभभडाट ॥ मर्ही लोटला रक्तपाट ॥ खंडणा नोहे परम अचाट ॥ भूषण मिरवी लोकाते ॥५६॥
 तरी तो पाहतां रुधिरपाट ॥ नोहे धरादेवीचा शुद्ध मळवट ॥ भाळीं चर्चूनि कुंकुमपाट ॥ भूषण मिरवी लोकाते ॥५७॥
 ऐसी ती विप्रदारा पाहून । लजिजत झाली अरिष्टपण । परम चिर्तीं खोच मानून । सदनामाजी परतली ॥ ५८ ॥
 चिर्तीं म्हणे हा अहाहा केसे ॥ बोलतां झाले विपर्यासे ॥ धन्य हा एक शिष्य असे ॥ जगामाजी मिरवला ॥५९॥
 अहा केसे केले धैर्यपण ॥ बोलतांचि काढिला जेणे नयन ॥ परी ती व्यापूनि भयसंपन्न ॥ म्लानवदन मिरवली ॥६०॥
 मग वडे घेऊनि सातपांच ॥ देऊं पातली लगबगें साच ॥ पुढे ठेवूनि वदे वाचे ॥ ऐक्याथे करी भावार्थ ॥६१॥
 उपरी जोडूनि उभय पाणी ॥ विनंती करी म्लानवदनी ॥ म्हणे महाराजा सहजबाणी ॥ शब्द माझा उदेला ॥६२॥
 परी उदय होतां न लावितां वेळ ॥ तुम्ही बाहेर काढिले बुबुळ ॥ परी मम अन्यायी शब्द केवळ ॥ क्षमापात्री मिरवणे ॥६३॥
 तुम्ही कृपाळू संपूर्ण ॥ बैमतां अंगीं क्लेश धरुन ॥ परी तितुके दुःख पराकारण ॥ देऊं ऐसें वाटेना ॥६४॥
 कीं कमळ करी अस्तसमर्यी ॥ घ्यावया विद्रा इच्छा घेत हदयी ॥ परी तें दुःखप्रवाही ॥ कदाकाळी मिरवेना ॥६५॥
 शेवटी आपण पावोनि मरण ॥ पराते कळिके सुख ओपून ॥ राहे तन्न्यायें करून ॥ तुम्ही संत आहाती ॥६६॥
 उपरी बोले गोरक्षनाथ ॥ तूं किमर्थ झालीस भयभीत ॥ वडे अन्न तत्प्राप्त्यर्थ ॥ चक्षु दिधला म्यां आपुला ॥६७॥
 तरी तूं भयभीत न होई सकळ ॥ स्वकरीं माझें विराजे बुबुळ ॥ येरी म्हणे तपस्वी स्नेहाळ ॥ कृपा करीं मजवरी ॥६८॥
 इतुके देऊनि मातें दान ॥ बुबुळासहित नेर्ईजे अन्न ॥ आपुले कार्य संपादून ॥ क्षमा वाढवीं आमुते ॥६९॥
 ऐसें ऐकूनि गोरक्षनाथ ॥ म्हणे तूं न होई भयभीत ॥ बुबुळासह वडे अन्नाते ॥ घेऊनियां चालिलो ॥७०॥
 चक्षूसी आडवोनि पदर ॥ जावोनि उभा राहिला गुरुसमोर ॥ वाचे बोले नमोतर ॥ इच्छा पूर्ण करा जी ॥७१॥
 परी तो कनवाळु मचिछद्रनाथ ॥ सचिछष्याचे मुख पाहत ॥ तंव वसनपदर चक्षूवरते ॥ घेऊनियां मिरवला ॥७२॥
 तें पाहूनि चक्षुवसन ॥ म्हणे चक्षु झांकिला केवीं वसने ॥ येरु म्हणे उगेच करून ॥ चक्षु वसने धरियेला ॥७३॥
 मनांत कल्पी गोरक्षनाथ ॥ जरी मी याते करीं श्रुत ॥ तरीं धिक्करुनि वडे अन्नासहित ॥ दुःखप्रवाहीं मिरवेल ॥७४॥
 जेसा श्रावणाचा अंतकाळ ॥ ऐकतां न सेविती वृद्ध तेथे केवळ ॥ तन्न्यायें येथे केवळ ॥ दुःखसरिता लोटेल ॥७५॥
 म्हणूनि पुसतां गुरुनीं वचन ॥ बोले श्रीगुरुते गौप्य धरुन ॥ सहजस्थिती चक्षुवसन ॥ धरिले असे महाराजा ॥७६॥

येरु म्हणे बा मुखकमळा ॥ प्रत्यक्ष पाहूं दे माझिया डोळा ॥ येरु म्हणे गुरुन्जेहाळा ॥ भोजन झालिया दाखवीन ॥७७॥
 मी तों असतां सहजस्थिती ॥ की परी उगलाच नयन केउतगती ॥ ठणका उठला चक्षुप्रती ॥ आला की काय कळेना ॥७८॥
 तरी तें दावूनि चक्षुद्वार ॥ परम दिसेल अपवित्र ॥ किळस बाधील भोजनोतर ॥ चक्षु पहावा महाराजा ॥७९॥
 येरु म्हणे बा न घडे ऐसे ॥ आर्धी पाहुनि तव मुखास ॥ नंतर सारु भोजनास ॥ दुःख तुझे हरोनियां ॥८०॥
 जरी तूं करिसी अनमान ॥ तरी प्रत्यक्ष गोमांसमान ॥ मानीन हैं अन्न निश्वय जाण ॥ चक्षु आर्धी दावी कां ॥८१॥
 ऐसें ऐकां निर्वाणवचन ॥ गोरक्ष बोले श्रीगुरु कारण ॥ कीं मागूं गेलों वडेअन्न ॥ कथा झाली ती ऐका ॥८२॥
 जया घरीं वडेअन्न तेथील सदभक्ति आहे कामिन ॥ तिनांचे प्रथम दिधले अन्न ॥ मागूनि गेलों दुसऱ्यांने ॥८३॥
 तुमची इच्छा काम दावून ॥ म्यां मागितले बडेअन्न ॥ तंव ती बोलली मजकारण ॥ गुरुभक्त म्हणविसी ॥८४॥
 तरी तूं काढूनि देई डोळा ॥ मग वडे देईन बाळा ॥ ऐसे बोलतां तर्जनी बुबुळा ॥ खोवूनियां काढिले ॥८५॥
 तरी हा अन्याय घालूनि पोटी ॥ मातं करावी कृपाहृष्टी ॥ ऐसे ऐकां तपोजेठी ॥ परम चित्तीं तोषला ॥८६॥
 मग चक्षुरद्वाराहूनि वसन ॥ हस्ते काढी मछिंद्रनंदन ॥ तो रुधिरप्रवाह अति दारुण ॥ चक्षुद्वारा येतसे ॥८७॥
 मग बोले मच्छिंद्रनंदन त्याते ॥ बुबुळ कोठे सांग मातं ॥ येरु काढूनि स्वहस्ते ॥ गुरुनाथा दर्शवी ॥८८॥
 मग तो प्रतापी योगद्रुम ॥ मंत्रसंजीवनी आराधोनि नेम ॥ सवितातेज बुबुळधामी ॥ मंत्रप्रयोगी स्थापिले ॥८९॥
 पूर्णमंत्राचा होतां पाठ ॥ बुबुळ संचरले चक्षुकपाट ॥ मग पूर्वस्थितीहूनि अचाट ॥ तेजालार्गी मिरवले ॥९०॥
 मग अंकीं येऊनि गोरक्षनाथ ॥ स्वकरे मुख कुरवाळीत ॥ म्हणे धन्य धन्य बा महिंत ॥ तूंचि एक सचिष्य ॥९१॥
 मग त्यासी घेऊनि अंकावरी ॥ सचिष्यासह भोजन करी ॥ परी धैर्यशक्तीची अपार लहरी ॥ मच्छिंद्रदेहीं मिरवतसे ॥९२॥
 झालिया सांगोपांग भोजन ॥ गोक्षरकासी बोले मच्छिंद्र जाण ॥ बा रे तव भक्ति पाहून ॥ परम चित्तीं संतोषलों ॥९३॥
 तरी मजपासीचं विद्याधन ॥ हदर्यी साठवीं ठेवून ॥ मग अस्त्रविद्या दत्राब्रेयदेणे ॥ सकळ तूते निरोपीन ॥९४॥
 कवित्वविद्या साबरी सबळ ॥ तीही विद्या अर्पिली सकळ ॥ एक मास करुनि वस्तीस्थळ ॥ विद्येचा अभ्यास केला वै ॥९५॥
 असो आतां निरुपण ॥ पुढले अध्यार्थीं धुंडीनंदन ॥ मालू सांगेल श्रोत्यांकारण ॥ नरहरिप्रसादेंकरुनियां ॥९६॥
 स्वस्ति श्रीभक्तिकथासार ॥ स्मंत गोरक्षकाव्य किमयागार ॥ सदा परिसोत भाविक चतुर ॥ नवाध्याय गोड हा ॥९७॥

अध्याय ९ ॥ ओळ्या ॥९७॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥

॥ नवनाथभक्तिसार नवमाध्याय समाप्त ॥

श्री नवनाथ भक्तिसार पोथी - अध्याय १०

अध्याय १०

श्रीगणेशाय नमः

वक्रतुं गणाधिपती ॥ विद्यार्णवा कळासंपत्ती ॥ भक्तवरदा हरिसी आर्ती ॥ मंगळमूर्ती गजानना ॥१॥
 जयजयाजी आदिनाथा ॥ मायाचक्रचालका अनंता ॥ सर्वाधीशा भगवंता ॥ साक्षात् अक्षय मोक्ष तूं ॥२॥
 तरी मागिले अध्यार्थी निरुपण ॥ श्रीगोरक्षाचा पावोनि जन्म ॥ उपरी सेवूनि कनकगिरी ग्राम ॥ विद्यार्णवी तो केला ॥३॥
 तरी ती विद्या कोण कैसी ॥ सकळ कळा श्लोकराशी ॥ भविष्योत्तरपुराणासी ॥ निरोपितों श्रीश्रोतियां ॥४॥
 श्लोक ॥ ब्रह्मज्ञान रसायन कविता ॥ वेद शास्त्र ज्योतिष तथा ॥ व्याकरण धनुर्धर ॥ जलतरंगता ॥ संगीत काव्य अकरावे ॥५॥
 अश्वरोहण कोकशास्त्र निपुण नाट्य तथा चार ॥ चर्तुर्दश विद्यांचा सागर ॥ पूर्णपणे भरलासे ॥६॥
 टीका ॥ प्रथम सांगून ब्रह्मज्ञान ॥ स्वमुखीं केल्या परायण ॥ विश्व आणि विश्वंभर दोन भावचि ॥ ऐसा नुरविला ॥७॥
 कीं बहुत जे अर्थप्रकार ॥ जीवजंतु चराचर ॥ तो ऐक्यमेळीं सकळ विस्तार ॥ मीच ऐसे भाविले ॥८॥
 कर्माकर्म सत्कर्मराशी ॥ त्या नुरल्याचि कोणीही बीजांकुराशी ॥ वासना देऊनि योगफार्सी ॥ कामनेते नुरवितो ॥९॥
 ऐशा एकमेळे करुन ॥ गोरक्ष झाला सनातन ॥ एवं च सकळ ब्रह्मज्ञान ॥ उपदोशिले गुरुनाथे ॥१०॥
 मग पूर्णपणाचं पात्र होऊनी ॥ वसुधेकल्प अव्यक्त भुवनी ॥ सर्व आत्मरूप माननी ॥ तत्स्वरूपी प्रगटेल ॥११॥
 याउपरी वातापितकफहारक ॥ रसायनविद्या सकळिक ॥ किमया करणे धातु अनेक ॥ हातवटी सांगितली ॥१२॥
 कवित्व रसाळ नवरस ॥ गणादि निरोपी दीर्घ न्हस्व ॥ व्यक्त अर्थलिंगप्रकरणास ॥ व्यक्ताव्यक्त सांगितले ॥१३॥
 याउपरी वेदाध्ययन ॥ सूक्तऋचंत केला प्रवीण ॥ दीर्घन्हस्वे छंदे निपुण ॥ स्वस्ति छंदीं अवघे गुण वै केला ॥१४॥
 क्रक् अर्थवंण यजुर्वेद ॥ सामवेदादि सांगूनि प्रसिद्ध ॥ उपरि विद्या ज्योतिषसिद्ध ॥ परिपूर्ण सांगितली ॥१५॥
 सारस्वत किरात कोश ॥ कौमुदी रघु हरिवंश ॥ पंच काव्ये मीमांस ॥ साही शास्त्रे निवेदिलीं ॥१६॥

यावरी धनुर्धरविद्यानिपुण ॥ सकळ शस्त्री केला प्रवीण ॥ तीं सकळ अस्त्रे कोण कोण ॥ नामें तयांची ऐकिजे ॥१७॥
 वातास्त्र आणि जलदास्त्र ॥ उभीं उभी कामास्त्र ॥ वाताकर्षण बळ स्वतंत्र ॥ पर्वतास्त्र सांगितले ॥१८॥
 वज्रास्त्र वासवशक्ति ॥ नागास्त्र खेंद्र संजीवनी ती ॥ ब्रह्मास्त्रादि निवारणशक्ती ॥ रुद्रास्त्र सांगितले ॥१९॥
 विरक्तास्त्र दानवास्त्र ॥ पवनास्त्र आणि कालास्त्र ॥ स्तवन महाकार्तिकास्त्र ॥ स्पर्शविभक्तास्त्र निवेदिले ॥२०॥
 यावरी साबरीविद्या कवित्व ॥ प्रत्यक्ष करुनि सकळ दैवत ॥ तयांचा वरदपाणी निश्चित ॥ गोरक्षमौळी मिरवला ॥२१॥
 तीं दैवते कोण कोण ॥ बावन्न वीर असती जाण ॥ नरक कालिका म्हंमदा उतम ॥ महिषासुर आराधिला ॥२२॥
 झोटिंग वेताळ मारुती ॥ अस्त्रवीर मद्रपती ॥ मूर्तिमंत सीतापती ॥ वरदमौळी स्पर्शीतसे ॥२३॥
 परम जादरीं आलिंगन ॥ श्रीराम घेत चुंबन ॥ म्हणे होई सनातन ॥ कीर्तिध्वज मिरविजे ॥२४॥
 यावरी प्रत्यक्ष गजवदन ॥ तोहि उतरला सहस्त्रकिरण ॥ गोरक्षाते अंकीं घेऊन ॥ वरदमौळी स्पर्शीतसे ॥२५॥
 यावरी अष्टभैरव उग ॥ तेही पातले तेथे समग्र ॥ सिद्धभैरवादि काळभैरव सांग ॥ बाळभैरवादि पातले ॥२६॥
 वीरभैरवादि गणभैरव ॥ ईश्वरभैरव रुद्रभैरव ॥ भस्मभैरवादि महादेव ॥ अपर्णापति पातला ॥२७॥
 तेणं घेऊनि अंकावरते ॥ मुख कुरवाळिले वरदहस्ते ॥ खेळतां बाबर धांवोनि येती ॥ तेही देती आशीर्वचन ॥२८॥
 मुंडा चामुंडा शंखिनी डंखिनी ॥ कुंड रंडा भालंडा यक्षिनी ॥ चंडा वंडिका प्रत्यक्ष येऊनी ॥ वर गोरक्षा देती त्या ॥२९॥
 यावरी प्रगटूनि जलदैवत ॥ तेव्हा त्याते वर ओपीत ॥ कुमारी धनदा नंदा विख्यात ॥ देखता त्या गोमट्या ॥३०॥
 लक्ष्मी प्राजा बाला बगला ॥ नववी दैवत प्रत्यक्ष विमला ॥ ऐशा जलदेवता येऊनि तत्काळा ॥ वर ओपिती बाळाते ॥३१॥
 यावरी प्रत्यक्ष अष्टसिद्धी ॥ होऊनि वर ओपिती वरमादी ॥ आणिमा गरिमा विशाळबुद्धी ॥ महिमा प्रकामे पातली ॥३२॥
 प्रथिमा प्राची वशित्वा सातवी ॥ तेवीं ती सिद्धी महादेवी ॥ सज्ज करुनि अस्त्रकार अभी ॥ अष्टसिद्धी तत्काळ त्या ॥३३॥
 असो बावन्न वीरांसहित ॥ श्रीराम सूर्य जाहला प्राप्त ॥ सर्वत्र ओपूनि मौळी हस्त ॥ विद्या करीं ओपिती ॥३४॥
 असो वर देऊनि सद्विद्येसी ॥ सर्वत्र बंदिती मच्छंद्रासी ॥ म्हणती महाराजा गोरक्षासी ॥ तपालार्गी बैसर्वी ॥३५॥
 तर्पीं होआं अनुष्ठान ॥ तेणे बळ चढे पूर्ण ॥ मग ही विद्या तपोधन ॥ लखलखीत मिरवेल ॥३६॥
 जैसें खडग शिकले होतां ॥ मग भय काय तें शत्रु जिंकितां ॥ तेवीं तपोंबळ आराधितां ॥ सामर्थ्य सता वाढेल ॥३७॥
 ऐसें वदोनि सकळ देव ॥ पाहते झाले आपुलाले गांव ॥ रामसूर्यादि महादेव ॥ बावन्न वीरादि पैं गेले ॥३८॥
 यावरी इंद्र वरुण अश्विनी ॥ गणगंधर्वादि पातले भुवनी ॥ वर देती तयालागुनी ॥ सकळ गेले स्वस्थाना ॥३९॥
 यातउपरी कोणे एके दिवशी ॥ गोरक्ष घोकितां सद्विद्येसी ॥ मंत्रसंजीवनी पाठ मुखासी ॥ करीत बैसला होता तो ॥४०॥
 जवळी नसतां मच्छंद्रनाथ ॥ बैसला होता एकांतांत ॥ तों गांवचीं मुले खेळत खेळत ॥ तया ठार्यी पातलीं ॥४१॥
 हातीं कवळूनि कर्दमगोळा ॥ मुले खेळती आपुले मेळां ॥ तों गोरक्षापासीं येऊनि आगळा ॥ बोल बोलती सकळीक ॥४२॥
 म्हणती गोरक्षा ऐक वचन ॥ आम्हीं आणिला बहुत कर्दम ॥ तरी शक्ट करुनि दे उतम ॥ आम्हालागी खेळावया ॥४३॥
 येऱु म्हणे शक्ट मजसी ॥ करुं येत नाहीं निश्वयेसी ॥ येत असेल तुम्हां कोणासी ॥ तरी करुनि कां घ्या ना ॥४४॥
 ऐसें ऐकतां मुलांनी वचन ॥ करीं कर्दम कवळून ॥ आपुलाले करैं करुन ॥ शक्ट रचिती चिखलाचा ॥४५॥
 कर्दमचक्र काष्ठ व्यक्त ॥ शक्ट केला यथास्थित ॥ वरीं उदेले कल्पनेंत ॥ शक्टा सारथी असावा ॥४६॥
 म्हणूनि कर्दम घेऊनि गोळा ॥ मुले रचिती कर्दमपुतळा ॥ परी तो साधेना मुलां सकळां ॥ मग गोरक्षाते विनविती ॥४७॥
 म्हणती गोरक्षा आम्हांप्रती ॥ साहय देई शक्टसारथी ॥ आम्हां साधेना कर्दमनीती ॥ तरी तूं करुनि देई कां ॥४८॥
 अगा तूं सगळ मुलांचे गणी ॥ वयोवृद्ध अससी प्राजी ॥ तरी आम्हांसी सारथी करुनी ॥ सत्वर देई खेळावया ॥४९॥
 ऐसें ऐकतां मुलांचे वचन ॥ म्हणे कर्दम आणूनि द्या देतों करुन ॥ परी ही वासना भविष्यकारण ॥ गोरक्षाते उदेली ॥५०॥
 जैसे ज्याचे पूर्वानुक्रम ॥ तैसी बुद्धि येत घडून ॥ जेवीं बीज पेरिल्या समान ॥ तोचि तरु हेलावे ॥५१॥
 पहा मातेच्या द्वेषउद्देशी ॥ धुव बैसला अढळपदासी ॥ तेसेंचि वासनालेशी ॥ क्षीरोदधि उपमन्या ॥५२॥
 कीं गांधारींचा होता अंत ॥ म्हणूनि पार्था सुचला अर्थ ॥ अकिंचन तो वायुसुत ॥ ध्वजस्तंभी मिरवला ॥५३॥
 कीं सीतासतीच्या उद्देशी ॥ लंकेमी राहिली येऊनि विवशी ॥ तिनें भक्षुनि दशाननासी ॥ राक्षसकळ भक्षिले ॥५४॥
 पहा अनुसर्गकर्म कैसें ॥ त्याचि राक्षसीं वंशलेशी ॥ चिरंजीव होऊनि लंकाधीश ॥ भोग भोगी विभीषण ॥५५॥
 तस्मात् बोलावयाचे हेंचि कारण ॥ बुद्धि संचरे पूर्वकर्माप्रमाण ॥ पुढे उदयाते करभंजन ॥ येणार होते महाराज ॥५६॥
 नवनारायण करभंजन परम ॥ उदय पावणार गहन नाम ॥ म्हणूनि गोरक्षा इछादुम ॥ चित्तधरेते उदेला ॥५७॥
 मग हातीं घेऊनि कर्दमगोळा ॥ रचिता झाला उतम पुतळा ॥ परी रसने पाठ संजीवनी आगळा ॥ होत असे मंत्राचा ॥५८॥

त्यांतं विष्णुवीर्यं उपचार ॥ पीपयूमांडणी जल्पत स्मर ॥ एवंविधि संजीवनीमंत्र ॥ पाठ होता गोरक्षा ॥५९॥
 मुखीं पाठ हस्ते पुतळा ॥ पूर्णपर्णी होतां कर्दमगोळा ॥ महाभागी भाग सबळा ॥ व्यक्त असे तत्त्वांचा ॥६०॥
 तेणेंकरुनि पंचभूत ॥ दृश्यत्व पावले संजीवनीअर्थ ॥ करमंजन ते संर्धीत ॥ प्रेरक झाला जीवित्वा ॥६१॥
 अस्थिमांस त्वचेसहित ॥ अकार दृश्य झाला त्यांत ॥ पुढे शब्द आननांत ॥ अकस्मात उदेला ॥६२॥
 उदय होता करी रुदन ॥ तें पाहिले सकळ बाळांनी ॥ म्हणती भूत आणिले गोरक्षांनी ॥ पळा पळा येथूनियां ॥६३॥
 ऐसें बोलतां एकमेकांत ॥ सकळ होऊनि भयभीत ॥ सांडूनि खेळ सकळ अर्थ ॥ पळूनि गेले वातगती ॥६४॥
 हदर्यी दाटूनि भयकांपरा ॥ मुले कांपती थरथरां ॥ आरडत बरडत मच्छिंद्र आधारा ॥ पळोनियां वैं गेली ॥६५॥
 ऐशापरी मुले भयग्रस्त ॥ तें पाहूनि मच्छिंद्रनाथ ॥ मग पाचारुनि सकळ मुलातें ॥ आश्वासूनि पुसतसे ॥६६॥
 म्हणे बाळां होय थरथराट ॥ का रे कांपतां सांगा वाट ॥ येरी मुळाहूनि सकळ बोभाट ॥ मच्छिंद्रातें निवेदिला ॥६७॥
 म्हणे कर्दमाचा शक्टसारथी ॥ करवीत होतों गोरक्षाहातीं ॥ तों बालत्वपणीं भूतमती ॥ कर्दम लोपूनि संचरली ॥६८॥
 तें भूत अद्यापि आहे लहान ॥ परी क्षणेक होईल स्थूलवटपण ॥ आम्हांलागी करील भक्षण ॥ म्हणूनियां पळालों ॥६९॥
 परी आम्ही आलों येथें पळून ॥ मागूनि गोरक्षनाथ येत होता धांवून ॥ त्यासी भक्षिले असेल भूतानें ॥ यांत संशय नसेचि ॥७०॥
 मच्छिंद्र ऐसी ऐकूनि वार्ता ॥ साशंकित झाला चिता ॥ चिर्तीं म्हणे मुले वार्ता ॥ सांगती काय तें नोहे ॥७१॥
 अवचट भूत कैसें व्यापिले ॥ तें पाहूनि बाळ भ्याले ॥ तरी आतां जाऊनि नहिले ॥ गोचर करावे निजदृष्टीं ॥७२॥
 मग आश्वासूनि सकळ मुलां ॥ निकट बैसवूनि पुसे त्यांला ॥ कोणत्या ठारीं संचार झाला ॥ भूताचा तो मज सांग ॥७३॥
 येरी म्हणती बावा ऐक ॥ भूत तेव्हां होतें बाळक ॥ आतां थोर फोडोनि हांक ॥ भक्षील आम्हां वाटतस्से ॥७४॥
 मच्छिंद्र म्हणे मी असतां ॥ तुम्हां भय नसे सर्वथा ॥ चला जाऊं भूतासीं आतां ॥ शिक्षा करुं आगळी ॥७५॥
 मुले म्हणती मच्छिंद्रनाथ ॥ तुम्ही जाऊं नका तेथ ॥ बालर्ककिरण आहे भूत ॥ तुम्हां भक्षील तेचि घडी ॥७६॥
 मच्छिंद्र म्हणे दुरुन ॥ दाखवा भूताचा ठिकाण ॥ मग तीं बाळे अवश्य म्हणोन ॥ दुरुनी ठाव दाविती ॥७७॥
 यापरी इकडे गोरक्षनाथ ॥ तोही पळाला होऊनि भयग्रस्त ॥ मुलाचे मंडळ सांडूनि एकांतीं ॥ लपोनियां बैसला ॥७८॥
 भूत भूत ऐसे म्हणून ॥ मुले पळालीं आरोळ्या देऊन ॥ तेव्हांचि गेला होता पळून ॥ भूतभयेंकरोनियां ॥७९॥
 ठाव लक्ष्मीनि परम एकांत ॥ बैसला होता शुचिष्मंत ॥ परी हदय धडधडीत अत्यंत ॥ भूत येईल म्हणोनियां ॥८०॥
 येरीकडे मच्छिंद्राते ॥ ठाव दाविती मुले समस्त ॥ परी दूरचि असती यत्किंचित ॥ सन्निध न येत भयाने ॥८१॥
 जैसा राजभयाचा तरणी ॥ लखलखीत मिरवत असतां अवर्णी ॥ मग दुष्कृत चोर जार जारणी ॥ दर्शनार्थ ते न येती ॥८२॥
 कीं रामनामबोधोतर ॥ असतां भूत न ये समोर ॥ कीं पीयूषीं विपद्भिट्टव्यवहार ॥ कदाकाळीं चालेना ॥८३॥
 तन्न्याये मुले भिऊन ॥ दुरुनि दाविती मच्छिंद्रा ठिकाण ॥ म्हणती याचि ग्रामांतून ॥ भूत प्रगट जाहले ॥८४॥
 मग त्या ग्रामांत मच्छिंद्रनाथ ॥ मुले दावितां सधट जात ॥ तों बाळ टाहा आरडत ॥ महीलागीं उकिरडा ॥८५॥
 बालार्ककिरणी तेज लकाकत ॥ मुखीं टाहा टाहा वदत ॥ तें पाहूनि मच्छिंद्रनार्थे ॥ करभंजन ओळखिला ॥८६॥
 हदर्यी धरुनि लबडसवडी ॥ बाळ उचलोनि घेतला आवडी ॥ मग लगवगी गांवाबाहेर अतितांतडी ॥ बालासह पावला ॥८७॥
 तें सकळ मुले पाहूनी ॥ पळतीं झालीं प्राण घेऊनि ॥ म्हणे नाथांनी भूत धरोनी ॥ आणिले आतां बरें नसे ॥८८॥
 आतां त्या भूतासी देईल सोऱून ॥ मग तें आपल्या पाठीसी लागून ॥ एकएकासी भक्षील धरुन ॥ ऐसे म्हणून पळताती ॥८९॥
 पळता पडती उठूनि जाती ॥ भयेंकरुनि सांदीत डडती ॥ हदर्यी धडधडा अर्थार्थ चिर्तीं ॥ लपोनियां बैसला ॥९०॥
 येरीकडे बाळ घेऊन ॥ गोरक्षा पाहे मच्छिंद्रनंदन ॥ सदर्नीं सदर्नीं हांका मारुन ॥ गोरक्षाते पुकारी ॥९१॥
 परीं ज्या सदनी जाय जती ॥ ते सदनींची मुले आरडूनि उठती ॥ आई आई बया बया म्हणती ॥ आणिक पळती पुढारां ॥९२॥
 परी सदर्नींसदर्नींचे जन ॥ नाथा पुसती हाटकून ॥ भय काय दाविले मुलांकारण ॥ म्हणूनि आरडूनि पळताती ॥९३॥
 कोणाचे मूळ घेवोनि ॥ फिरतां तुम्ही सदनी सदनी ॥ येरी म्हणे गोरक्ष नयनी ॥ पाहेन तेव्हां संगेन ॥९४॥
 ऐसें बोलूनि पुढे जात ॥ तों पातला गोरक्ष होता जेथ ॥ उभा राहोनि अंगणांत ॥ गोरक्षाते पाचारी ॥९५॥
 ऐकूनि श्रीगुरुची वाणी ॥ गोरक्ष निघाला सदनांतुनी ॥ परी येतांचि बाळ पाहिला नयनी ॥ पुन्हां आरडूनि पळे तो ॥९६॥
 हा विष्वर्यास पाहूनि नयनी ॥ मच्छिंद्र विचारी आपुले मर्नी ॥ गोरक्ष व्यापला भयेकरुनी ॥ बाळ येथें ठेवावे ॥९७॥
 मग स्वगिरींचे काढूनि वसन ॥ त्यावरी निजविले बालरत्न ॥ मग त्या सदर्नीं संचरुन ॥ गोरक्षापासीं पातला ॥९८॥
 जातां कवळूनि धरिले हदर्यी ॥ म्हणे वाहसी व्यर्थ भयप्रवाही ॥ तें भूत नाहें मनुष्यदेही ॥ करभंजन उदेला ॥९९॥
 परी तयाची उदयराहाटी ॥ सांग जाहली निर्भय पोटी ॥ येरी म्हणे मुलांसाठी ॥ खेळत होतो महाराजा ॥ ॥१००॥

हाति घेऊनि कर्दमगोळा ॥ पूर्णपर्णी रचिला पुतळा ॥ परी नेणों कैशी झाली कळा ॥ भूत त्यांत संचरले ॥१॥
 लोपूनि सकळ कर्दमनीती ॥ दिसू आली मानवाकृती ॥ तेण भय व्यापूनि चिर्ती ॥ पळालों मी मुलांसह ॥२॥
 यावरी मच्छिंद्र बोले वाणी ॥ तूते सांगितली संजीवनी ॥ तो मंत्र घोकितां क्षणी ॥ करीत होतासी काय तू ॥३॥
 येरी म्हणे आजा तुमची ॥ भंगिली नाहीं शपथ पायांची ॥ खेळतां वाणी मंत्राची ॥ सांडिलीं नाहीं महाराजा ॥४॥
 कर्दमपुतळा करितां हार्ती ॥ परी मंत्र सांडिला नाहीं उकर्ती ॥ चुकलों नाहीं शिक्षेहाती ॥ ओपू नका गुरुनाथा ॥५॥
 ऐसी एकतां गोरक्षवाणी ॥ मच्छिंद्र तोषला आपुले मर्नों ॥ म्हणे बा बरी केली करणी ॥ ऊठ आतां वेगेसी ॥६॥
 मुख कवळूनि चुंबन घेत ॥ हास्य मानूनि कुरवाळीत ॥ म्हणे होई आतां स्वस्थ ॥ चाल वेगीं पाडसा ॥७॥
 येरी म्हणे गुरुनाथा ॥ तुम्हीं आणिले आहे भूता ॥ तें मज खाईल प्रांजळ आतां ॥ बाहेर नेऊं नका जी ॥८॥
 मच्छिंद्र म्हणे ऐक मात ॥ हें बाळ नसे रे भूत ॥ तुवा घोकोनि संजीवनीत ॥ मनुष्यपुतळा तो झाला ॥९॥
 जैसा गौरउकिरडां स्थान ॥ बाळ झालासी उत्पन्न ॥ त्याच नीती खेळतां कर्दम ॥ बाळ उदयाते आले हो ॥१०॥
 ऐसी एकतां गुरुगोष्टी ॥ म्हणे भूत नोहे तपीजेठी ॥ मच्छिंद्र म्हणे भय पोटी ॥ सांडीं मनुष्य तें असे ॥११॥
 ऐसें ऐकूनि प्रांजळ मत ॥ मग श्रीगुरुचा धरुनि हात ॥ बाळ होतें चीरपदरांत ॥ तयापासी पातले ॥१२॥
 बाळ उचलोनि मच्छिंद्रनाथ ॥ आपल्या शिबिरा घेऊनियां जात ॥ गोदुग्ध आणूनि पान त्वरित ॥ ते बाळका पैं केले ॥१३॥
 यावरी वसनझांळी करून ॥ आंत घातला गहिनीनंदन ॥ यावरी तया गावीचें जन ॥ शिबिरापाशीं पातले ॥१४॥
 नाथचरणीं अर्पंनी माथा ॥ पुसती हे नाथ समर्था ॥ बाळ कोणाचें हालवितां ॥ श्रवण करु इच्छितो ॥१५॥
 मग झाला वृतांत मच्छिंद्रनाथ ॥ तयां ग्रामस्थां निवेदित ॥ तो ऐकूनि सकळ वृतांत ॥ आश्चर्य करिती क्षणोक्षणी ॥१६॥
 म्हणे धन्य धन्य संजीवनी ॥ हा कलींत उदेला उशनामुनी ॥ परी त्याही प्रत्यक्ष सर्वगुणी ॥ नाथ मच्छिंद्र वाटतो ॥१७॥
 पहा पहा हा गुरुदैत्य ॥ शवशरीरा सावध करीत ॥ परी त्या म्हणाया जडदेहस्थ ॥ जीवदशा व्यापीतसे ॥१८॥
 तरी तैसा नोहे मच्छिंद्रनाथ ॥ कदंमपुतळा केला जिवंत ॥ तस्मात् शुक्र तो त्या तुलनेंत ॥ सहस्रभागी दिसेना ॥१९॥
 तरी उशना न म्हणूं संमती ॥ द्वितीय ब्रह्मा पातला क्षिर्ती ॥ तीही संमत गौण चिर्ती ॥ मच्छिंद्रभाग्य दिसतसे ॥२०॥
 पहा पहा विधिराज ॥ उत्पन्न करी जगा सहज ॥ तरी मूळ त्यांत असे बीज ॥ बीजासमान रुख होय ॥२१॥
 यावरी आणिक दुसरा अर्थ ॥ विधी स्वअंगें उत्पत्ति करीत ॥ तैसा नोहे मच्छिंद्रनाथ ॥ शिष्याहाती करविला ॥२२॥
 महाबीजावीण जाण ॥ कर्दमी केला मनुष्य उत्पन्न ॥ तस्मात् धन्य विधीहून ॥ मच्छिंद्रनाथ मिरविला ॥२३॥
 ऐसें परस्परे भाषण ॥ करिती गावीचे सकळ जन ॥ यावरी बोलती नाथाकारण ॥ नाथानिकट बैसूनियां ॥२४॥
 म्हणती महाराजा प्रतापतरणी ॥ बाळाचे कष्ट करु जाणे जननी ॥ ती तों बाळका न दिसे करणी ॥ गैबीनंदन हा असे ॥२५॥
 पहा बाळाचे कष्ट उत्कृष्ट ॥ पुरुषा होईनात ते नाथा श्रेष्ठ ॥ तरी यासी धर्मजननी वरिष्ठ ॥ करुनि द्यावी महाराजा ॥२६॥
 तीतें बाळक करीं अर्पण ॥ करील तयाचें संगोपन ॥ तुम्हांलागीं कष्ट दारुण ॥ होणार नाहीत महाराजा ॥२७॥
 ऐसी एकतां जगाची वाणी ॥ मान तुकावी मच्छिंद्रमुनि ॥ म्हणे बा ते धर्मजननी ॥ कोणती करावी महाराजा ॥२८॥
 ऐसें बोलतां मच्छिंद्रनाथ ॥ विचार करिताती ग्रामस्थ ॥ तों ग्रामामाजी विप्रगृहांत ॥ मधुनामा नांदतसे ॥२९॥
 तयाची कांता लावण्यखाणी ॥ पतिव्रता धर्मपत्नी ॥ सत्य संचित सर्वज्ञानी ॥ जानकळा पै असे ॥३०॥
 नामें कौतुका असे गंगा ॥ निर्मलपर्णी असे अभंगा ॥ पतिसेवे अंतरंगा ॥ जगामाजी मिरवली ॥३१॥
 उदरीं नाहीं संतति ॥ तेण विवहळ प्रेम चिर्ती ॥ संततीविण कामगती ॥ संसार ते वेदना ॥३२॥
 सदा वाटे हुरहुर ॥ लोकांचे पाहूनि किशोर ॥ चिंती पाहूनि चिंती गहिर ॥ साशंकित होताती ॥३३॥
 नाना यत्न संततीसाठीं ॥ करुनि बैसले होते जेठी ॥ उपाय न चाले परम कष्टी ॥ जगामाजी मिरविला ॥३४॥
 ऐसे असतां उभय जन ॥ तों दैवं उदेला ॥ मांदुसाकारण ॥ ग्रामस्थांकरीं तयाचें स्मरण ॥ अकस्मात् पैं झाले ॥३५॥
 जैसा द्रोणाचा विषमकाळ ॥ निवाटावया उदेला उत्तम वेळ ॥ सहजखेळीं गांधारी बाळ ॥ विटी कूपांत पडियेली ॥३६॥
 कीं रत्नांची होणे उत्पत्ती ॥ म्हणोनि देवदानवमती ॥ अब्धिमंथनी उदेली चिर्ती ॥ एकभावेंकरुनियां ॥३७॥
 तन्न्यायें मधुविप्राचें ॥ दैव उदेले जगमुखें साचें ॥ म्हणूनि स्मरण निघाले त्याचें ॥ मान्य पडले सर्वासी ॥३८॥
 मग मच्छिंद्रनाथा विनवणी करून ॥ म्हणती महाराजा मधुब्राह्मण ॥ तयाची कांता परम सगुण ॥ जानकळा असे कीं ॥३९॥
 तो वोपूनि बाळ गोमट ॥ तेथेचि होईल पूर्ण शेवट ॥ पुत्रार्थिया परम अनिष्ट ॥ दिवस असती महाराजा ॥४०॥
 ऐसी ऐकूनि मच्छिंद्रवाणी । पुत्राच्या राहे संरक्षणी । मग त्या विप्रा बोलावूनि । कांतेसहित आणिले ॥४१ ॥
 परी ते भार्या लावण्यराशी । सद्गुणवर्या जगासी । नाथ पाहतांच ते चित्तासी । ओळखिले हृदयांत ॥ ४२ ॥

मनांत म्हणे मच्छिंद्रनाथ ॥ उत्तम जागी दिसून येत ॥ सकळ जग मान देत ॥ तस्मात् श्रेष्ठ आतां हे ॥४३॥
 जो जगामाजी आहे भला ॥ तो तैसाचि परलोकां ठेला ॥ जो जगी जाय मानवला ॥ परलोकीं मानवला तोचि एक ॥४४॥
 आणिक भविष्य अवश्य जाण ॥ अर्थार्थी करी गमन ॥ मग कौतुकावैं जवळ घेऊन ॥ बाळ ओटी ओपीतसे ॥४५॥
 म्हणे माय वो माय ऐक ॥ हा बाळ आहे वरदायक ॥ नवनारायणांतील एक ॥ करभंजन मिरवला ॥४६॥
 याचें होता संगोपन ॥ फेडील घटीचें पारण ॥ जगामाजी स्थूलवट मान ॥ पुत्र तुङ्गा मिरवेल हा ॥४७॥
 म्हणसील हा होईल कैसा ॥ तरी कीर्तिध्वज मित्र जैसा ॥ कीं देवकीचा हरि जैसा ॥ वंद्य असे जगते ॥४८॥
 माय मी काय सांगू गहन ॥ या बाळाचें चांगुलपण ॥ मूर्तिमंत याचे सेवेकारण ॥ कैलासपती उतरेल गे ॥४९॥
 तयाची निवृत्ती अजानराशी ॥ हा अनुग्रह होईल तयासी ॥ आणूनि ठेवील निवृतिपदासी ॥ निवृतिनामें मिरवुनी ॥५०॥
 म्हणे हा अयोनि संभवला ॥ जगामाजी सहज गे मिरवला ॥ परी अति शहनी नाम याला ॥ गहनी ऐसें देई कां ॥५१॥
 यावरी आणिक सांगतों तुजसी ॥ आम्ही जातों तीर्थस्नानासी ॥ उपरी फिरुनि द्वादशवर्षी ॥ गोरक्षबाळ येईल गे ॥५२॥
 तो याते अनुग्रह देऊन ॥ माय गे करील सनातन ॥ परी तूं आता जीवित्व लावून ॥ संगोपने करी याचे ॥५३॥
 यावरी बोले कौतुके सती ॥ कीं महाराजा योगमूर्ती ॥ बाळ ओपिलें माझे हार्ती ॥ परी संशय एक असे ॥५४॥
 तुम्ही द्वादश वरुषां आला परतोन ॥ बाळ न्याल कीं मजपासून ॥ मग कैसें जननीपण ॥ जगामाजी मिरवावे ॥५५॥
 मग केल्या कष्टाचें आचरण ॥ मज मिरवेल कीं भाडायितपण ॥ तरी प्रांजलपणी आतांचि वचन ॥ मजप्रती सांगिजे ॥५६॥
 पहा पहा जी आशाबद्ध ॥ सकळ जग असे प्रसिद्ध ॥ तरी इच्छा प्रांजल शुद्धबुद्ध ॥ एकभार्गी लावा जी ॥५७॥
 तुम्हां आशा असेल याची ॥ तरी तैशीच गोष्टी संगायाची ॥ मग नाथ गोष्टी ऐकूनि तिची ॥ प्रांजल वजन बोलतसे ॥५८॥
 माये संशय सांडनि मर्नी ॥ बाळ न्यावे आपुले सदनी ॥ माझी आशा बाळालागुनी ॥ गुंतत नाहीं जननीये ॥५९॥
 तरी तुज तुङ्गा लाभो सुत ॥ प्रांजलपणी मिरवो जगांत ॥ तूं माय हा सुत ॥ लोकांमाजी बोलतील ॥६०॥
 मी आणि माझा शिष्य ॥ गुंतणार नाही या आशेस ॥ हा बाळ तुमचा तुम्हांस ॥ लखलखीत बोलतों ॥६१॥
 परी गोरक्ष अनुग्रह देईल यासी ॥ पुढे जाईल तीर्थस्नानासी ॥ तूं सांभाळ तुजपाशी ॥ चिरंजीव असो हा ॥६२॥
 ऐसें बोलूनि ग्रामस्थांते ॥ शपथपूर्वक साक्षसहित ॥ निर्मलपणी करुनि चित ॥ कौतुकसदनी बोलवी ॥६३॥
 मंत्रे चर्चूनि विभूति माळा ॥ मोहनास्त्र घातलें गळा ॥ कौतुके स्पर्शीत हदयकमळा ॥ पयोधरीं पय दाटतसे ॥६४॥
 मग तें बाळ लावोनि स्तनी ॥ गांवीच्या आणूनि सुवासिनी ॥ पालखांत घातलें प्रेमेंकरुनी ॥ गहनी नाम स्थापिले ॥६५॥
 यावरी मच्छिंद्र कांहीं दिवस ॥ तया ग्रामीं करुनि वास ॥ मग सर्वे घेऊनि गोरक्षास ॥ तीर्थस्नाना ॥ चालिला ॥६६॥
 पुसूनि सकळ ग्रामस्थांसी ॥ निघता झाला गौरवेंसी ॥ मार्ग लक्षूनि तीर्थस्नानासी ॥ बद्रिकाश्रमीं जातसे ॥६७॥
 परी मार्गी चालतां वाटोवाट ॥ श्रीगोरक्षाची घेऊनि पाठ ॥ कार्यरूपी कार्य घेऊनि अलोट ॥ परीक्षेते पाहतसे ॥६८॥
 नंतरी ते पाहतां परी विषम अशी ॥ विषम दिसती सर्व कार्यासी ॥ मग मच्छिंद्र विचार करी मानर्सी ॥ तप पूर्ण नसे या ॥६९॥
 मुळींच पदरी पैसा नसतां ॥ कीं दान मिरवी दांभिका व्ययसा ॥ तेवीं मंत्रहेतु तपोलेशा ॥ विना विषम आहे हा ॥१७०॥
 तरी आतां बदरिकाश्रमी ॥ बद्रीकेदार उआ स्वामी ॥ तया हार्ती गोरक्ष ओपूनी ॥ तयालार्गी रुझवावा ॥७१॥
 ऐसा विचार करुनि चिती ॥ उभयतां हिंडलें नाना तीर्थी ॥ मग लक्षूनि हिमाचलमार्गाप्रती ॥ बद्रिकाश्रमाप्रती यें गेले ॥७२॥
 गेले परी तेथील कथन ॥ पुढिले अध्यार्थी होईल श्रवण ॥ अर्थ धरुनि अपूर्ण ॥ स्वीकार करावा श्रोत्यांनी ॥७३॥
 तुम्ही विचक्षण श्रोते संत ॥ सदा तुमचा धुंडीसुत ॥ सेवेलार्गी अर्थी प्राणांत ॥ ग्रंथ आदर्दी मिरवितसे ॥७४॥
 तुमचे कृपेचे लेवूनि भूषण ॥ नरहरिवंश पूर्ण ॥ कवि मालू धुंडीनंदन ॥ संतगर्णी मिरवला ॥७५॥
 स्वस्ति श्रीभक्तिकथासार ॥ संमत गोरक्षकाव्य किमयागार ॥ सदा परिसोत भाविक चतुर ॥ दशामाध्याय गोड हा ॥१७६॥
 अध्याय ॥१०॥ ओव्या ॥१७६॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥

॥ नवनाथभक्तिसार दशमाध्याय समाप्त ॥

श्री नवनाथ भक्तिसार पोथी - अध्याय ११

अध्याय ११

श्रीगणेशाय नमः

जयजयाजी इंदुशलाका ॥ मुगुटमणे सकळटिळका ॥ इंदिरापते विबुधजनका ॥ भक्तिमानसा विराजित ॥१॥
 ऐसा धैर्यओदार्यवंत ॥ पुढे बोलवी भक्तिसारग्रंथ ॥ मागिले अध्यार्थी गहनीनाथ ॥ जन्मोदय पावला ॥२॥

यावरी गोरक्ष मच्छिंद्रनाथ॥महीचीं तीर्थ करीत॥हिमाचल बद्रिकेदारात॥भ्रमण करीत॥हिमाचल बद्रिकेदारात॥भ्रमण करीत पैं गेले
॥३॥

इतुकी कथा सिंहावलोकनीं ॥ पूर्वाध्यायात कीजे श्रवणी ॥ असो गुरुशिष्य बद्रिकाश्रमीं ॥ शिवालया पातले ॥४॥
बद्धांजलीं जोडोनि कर ॥ करिते झाले नमस्कार ॥ नमस्कार करुनि जयजयकार ॥ स्तुतिसंवादे आराधिते ॥५॥
हे त्रिपुरारी शूलपाणी ॥ अपर्णावर पंचाननी ॥ रुडमाळा चिताभ्रस्मी ॥ दिव्यतेजभूषित तूं ॥६॥
हे कामांतका दक्षतेजा ॥ भोल्हवट वरां देसी दानवां ॥ कैलासपते महादेवा ॥ सदाशिवा आदिमूर्ते ॥७॥
हे दिगंबरा जगजेटीं ॥ भालौं गंगा मौलौं जटाजूटी ॥ नरकपाल करसंपुटीं ॥ इंदुकल्पेते मिरविशी ॥८॥
उरगवेष्टन कुरंगसाली ॥ व्याघ्रांबर वसनपाली ॥ गजचार्मादि मिति झाली ॥ परिधाना महाराजा ॥९॥
हे कैलासवासा उमापती ॥ दक्षजामाता आदिमूर्ती ॥ चक्रचालका मायाभगवती ॥ आम्हां दासां अससी तूं ॥१०॥
हे नीलग्रीवा आदिपीठ ॥ करुणकारा उत्तमा श्रेष्ठ ॥ स्वीकारुनि सर्व अरिष्ट ॥ सुख देसी देवांसी ॥११॥
हे भालदृष्टिचार्थनयनी ॥ डमरु त्रिशूल विराजे पाणी ॥ सदा प्रिय वृषभ वाहनी ॥ भ्रस्मधारणी महाराजा ॥१२॥
हे स्मशानवासी वैराष्यशीळा ॥ नगजामात रक्षमाळा ॥ श्वेतवर्णा तमोगुणा आगळा ॥ वाहसी गळा राममंत्र ॥१३॥
हे सर्वाधीश विश्वपती ॥ भिक्षाटणी बहुत प्रीती ॥ जटा पिंगटा त्रिपुङ्गु लल्लाटीं ॥ शुद्ध वीरगुंठी शोभतसे ॥१४॥
फरशांकुश डमरु हातीं ॥ लोप पापा पातोपातीं ॥ षडाननताता सुत गणपती ॥ विद्यालक्षणी मिरविसी ॥१५॥
ऐसी स्तुति अपार वचनीं ॥ करीत मच्छिंद्र बद्रिकाश्रमीं ॥ स्तुति ऐकनि प्रेमें उगमी ॥ प्रगट झाला महाराज ॥१६॥
मग मच्छिंद्राचा धरुनि हस्त ॥ सप्रेम त्यातें आलिंगित ॥ निकट बैसवूनि पुसे त्यातें ॥ योगक्षेम कैसा तो ॥१७॥
गोरक्षातें घेऊनि जाळी ॥ मुख स्वकरे कुरवाळी ॥ म्हणे बा उदय येणे काळी ॥ हरिनारायण झालासी ॥१८॥
ऐसें वदोनी आणिक वदत ॥ हे महाराज मच्छिंद्रनाथ ॥ हा तव शिवयोगे सुत ॥ तारक होईल ब्रह्मांडा ॥१९॥
म्यां पूर्वीच यातें पाहिलें होतें ॥ म्हणशील तरी कनकगिरीते ॥ तुवां अभ्यासूनि सुतें ॥ आणिल दैवत घरातें ॥२०॥
श्रीराम नरसिंह सूर्य हनुमंत ॥ भैरव काळिका वीरांसहित ॥ पाचारितां मीही तेथ ॥ आलों होतों महाराजा ॥२१॥
तस्मात् पूर्वीची होय ओळखी ॥ म्हणवूनि गोरक्ष घेतला अंकीं ॥ परी आतां असो शेखी ॥ एक वचन ऐकिजे ॥२२॥
यातें विद्येतें अभ्यासिलें ॥ परी तपाविण विगलित ठेलें ॥ जैसें शत्रु जगत्र्यां झाले ॥ मग तें हीनत्व प्रतापा ॥२३॥
कीं जीवनाविण वृक्ष जैसा ॥ काळूरुप भासे तैसा ॥ कीं तरुविण ग्राम जैसा ॥ बुभुक्षित लागतसे ॥२४॥
कीं नाकेविण सुंदर नारी ॥ कीं विनातोय सरितापात्री ॥ कीं नक्षत्राविण शोभा रात्री ॥ कदाकाळी दिसेना ॥२५॥
तरी तपाविण लखलखीत ॥ विद्याभांडार न दिसत ॥ जैसा मानव परम क्षुधित ॥ विकळ शरीरी मिरवतसे ॥२६॥
तरी आतां माझिया आश्रमीं ॥ तपा बैसर्वीं योगदुमी ॥ मग तपबळानें बलाढ्यगामी ॥ विद्याअस्त्रे मिरवेल हा ॥२७॥
याउपरी मच्छिंद्रनाथ बोलत ॥ वय धाकुटें बाळ अत्यंत ॥ परी तप तीव्रक्लेशांत ॥ साहिलें जाईल कैसें जी ॥२८॥
येरु म्हणे वरदपाणी ॥ तुझ्या आहे मौळिस्थानीं ॥ तरी तपक्लेशावर कडसणी ॥ दुःख देणार नाहीं बा ॥२९॥
यापरी येथें नित्यनित्य ॥ मी समाचारीने गोरक्षातें ॥ तूं निःसंशय सकलातें ॥ तपा गोरक्षा बैसर्वी ॥३०॥
ऐसें वदतां आदिनाथ ॥ अवश्य मच्छिंद्रनंदन म्हणत ॥ उत्तम आहे ऐसें बोलत ॥ अंगिकारिता पैं झाला ॥३१॥
तेथें आमुचें काय हरलें ॥ कीं जन्मांधा चक्षु आलें ॥ कीं सदैव हरिणीते सांभाळिले ॥ एकटपणीं पावसांत ॥३२॥
तेंवीं तूं आणि तुळा दास ॥ येथें आश्रमीं करितां वास ॥ तेथें वाईट काय आम्हांस ॥ चिंता माझी निरसेल ॥३३॥
ऐसी शिवातें बोलूनि वाणी ॥ परी हर्ष न माये मच्छिंद्रमर्नी ॥ जें योजिलें होतें अंतःकरणी ॥ तेचि घडूनि पैं आलें ॥३४॥
फारचि उत्तमोत्तम झालें ॥ गोरक्षासी शिवें अंगिकारिले ॥ आतां जाईल संगोपिले ॥ अर्थाअर्थी बहुवर्से ॥३५॥
मग उत्तम वेळा उत्तम दिवस ॥ ग्रहबळ जाणूनि नक्षत्रास ॥ उत्तम तिथी उत्तम मास ॥ पाहूनि तपा बैसविला ॥३६॥
लोहाचा करुनि कंटक नीट ॥ त्या अर्गीं योजूनि चरणांगुष्ठ ॥ वामपादा देऊनि कष्ट ॥ उभा राहिला गोरक्ष तो ॥३७॥
वायुआहारीं ठेवूनि मन ॥ क्षणिक अन्न त्यजून ॥ उपरी फळपत्रीं आहार करुन ॥ क्षुधाहरण करीतसे ॥३८॥
सूर्यमंडळीं ठेवूनि दृष्टी ॥ तपो करीतसे तपोजेठी ॥ तें मच्छिंद्र पाहूनि निजदृष्टी ॥ परम चित्तीं तोषिला ॥३९॥
मग आदिनाथा विनवोनी ॥ मच्छिंद्र निघाला तीर्थाटनी ॥ दवादश वर्षाचा नेम करुनी ॥ गोरक्षातें सांगितले ॥४०॥
असो मच्छिंद्र गेला तीर्थाटनी ॥ येरीकडे बद्रिकाश्रमीं ॥ रात्रंदिवस बद्रिकाशूलपाणी ॥ जवळी जाऊनि बैसला ॥४१॥
वस्यें आपण आदिनाथ ॥ गोरक्षाचें दास्य करीत ॥ मागें पुढे राहूनि अत्यंत ॥ आल्या विघ्ना निवटीतसे ॥४२॥
असो यावरी मच्छिंद्रनाथ ॥ गया प्रयाग करुनि त्वरित ॥ काशी अवंतिका मिथुळासहित ॥ मथुरा काशिमरी पाहिली ॥४३॥

अयोध्या द्वारका महाकाळेश्वर ॥ सोमनाथ करुनि तत्पर ॥ ब्रह्मगिरी ऋबकेश्वर ॥ शृणेश्वर पाहिला ॥४४॥
 श्रीमाउगमी श्रीमाशंकर ॥ आंवद्या नागनाथादि पंढरपूर ॥ करुनि चौदा पीठे थोर ॥ भगवतीची पाहिली ॥४५॥
 कार्तिक शेषाद्रि मल्लिकार्जुन ॥ सरितासरोवरीं अपार स्नान ॥ घडलें करितां महीतें गमन ॥ लोटलीं वर्षे द्वादशादि ॥४६॥
 सकळ तीर्थं महीची करुन ॥ शेवटीं सेतुबंधीं जाऊन ॥ रामेश्वराचे चरण वंदून ॥ स्नाना गेला अब्धीसी ॥४७॥
 तों श्वेतबंधीं वायुसुत ॥ जाऊनि नमी मच्छिंद्रनाथ ॥ परी मच्छिंद्रा पाहतां मकरध्वजतात ॥ आल्हादला चिर्तीं बहुत तो ॥४८॥
 परमप्रीतीं लबडसवडी ॥ मच्छिंद्रहस्त धरुनि ओढी ॥ हदर्यी आलिंगूनि परम आबडीं ॥ निकट बैसवी महाराजा ॥४९॥
 म्हणे बा तूं योगदुमानें ॥ कोणीकडे केलें येणे ॥ चोवीस वर्षीं तुऱ्हं दर्शन ॥ आजि झालें महाराजा ॥५०॥
 कीं आलशावरी गंगा वळली ॥ कीं द्वादश वर्षे पर्वणी आली ॥ तैसी माते गोष्ट जाहली ॥ आज दर्शनें तुऱ्ह्या बा ॥५१॥
 ऐसें बोलूनि वायुसुत ॥ परम मच्छिंद्राचें आतिथ्य करीत ॥ मग समय पाहूनि संतोषयुक्त ॥ मच्छिंद्रातें बोलतसें ॥५२॥
 आज चोवीस सवत्सर झाले ॥ परी तुजकडे माझे चक्षु लागले ॥ कै भेटसील म्हणोनि भुकेले ॥ पारणे फिटलें आजि तें ॥५३॥
 हे महाराज योगदुमा ॥ कामर्नीं वेधली जो आम्हां ॥ त्या सरिताप्रवाहीं हस्तवर उगमा ॥ बुद्वितो मजलार्गी ॥५४॥
 तरी त्या कामनाजळांत ॥ तूं तारक झाला आहेसी मातें ॥ झालासी परी अद्यापपर्यंत ॥ बाहेर न काढिसी महाराजा ॥५५॥
 पूर्वीं मजला देऊनि वचन ॥ तुवां केलें आहे गमन ॥ परी स्त्रीराज्याचें स्थान ॥ पाहिले तुवां नाही कीं ॥५६॥
 आतां तरी धरुनि चिर्तीं ॥ प्रसन्न करी कृपाभगवती ॥ मैनाकिनीची कामरती ॥ पूर्ण आहुति घेई कां ॥५७॥
 आपुले वचनेंकरुनि त्याचें ॥ आणिक फल दे मम वचनाचें ॥ मग पाहूनि आर्त मनीचे ॥ सुटका केव्हां होईल ॥५८॥
 मीं गुंतलो तिचे वचनीं ॥ कीं मच्छिंद्र पाठवीन ये भुवर्नी ॥ तरी ते रतिसुखाच्या कामाश्रमी ॥ मच्छिंद्रनाथा मिरविजे ॥५९॥
 ऐसें वचन तीतें व्यक्त ॥ आहे तरी मज करां मुक्त ॥ आणि तुवांही वचन दिधलें मातें ॥ तेही सत्य करीं आतां ॥६०॥
 ऐसी ऐकूनि हनुमंतवाणी ॥ अवश्य म्हणे छिंद्रमुनी ॥ मग त्रिरात्र तेथें वस्ती करुनी ॥ निघते झाले उभयतां ॥६१॥
 मार्गीं जातां अनेक तीर्थ ॥ यथाविधि झाले सरिते ॥ मग गौडबंगाला टाकूनि त्वरितें ॥ स्त्रीराज्यांत संचरलें ॥६२॥
 तंव ती सकळ स्त्रियांची स्वामिनी ॥ विराजलीसे राज्यासर्नी ॥ महापुण्यांशें तपोखाणी ॥ मैनाकिनी जानकळा ॥६३॥
 शृंगारमुरड उत्तमजन ॥ तेयें ओगीतसे राज्यासन ॥ गज वाजी उदधी रत्न ॥ रथ उष्ट्रादि असती वें ॥६४॥
 छडीदार चोपदार ॥ रत्नपारख हेमकार ॥ राततपूर्ण भांडार ॥ पोतदार फरासी ॥६५॥
 यंत्रधारी मंत्रधारी ॥ नानामंत्री असती कुसरी ॥ शास्त्रनिपुण कारभारी ॥ लेखकही सेवा विराजले ॥६६॥
 जासुद हलकारे वकीलात ॥ करुं जाणती सकळ समंतात ॥ पायदळ अश्वरात ॥ नसे गणित पृतनेते ॥६७॥
 कुतेवान चितेवान ॥ साकरखाणी पहिलवान ॥ दिवाणादि कपिलखान ॥ गजमस्तकीं रुद्धी ॥६८॥
 खिस्मतगारी करणार ॥ सिकारकी बंडीदार ॥ ताशा मरफी पनवाळ थोर ॥ कुशळपर्णीं वाजविती ॥६९॥
 गायक हेर बातमीदार ॥ खेळक प्राजी निपुणतर ॥ वाद्यधारी शृंगारकर ॥ शिंपी कुल्लाल विराजले ॥७०॥
 असो ऐसी राजकारणे ॥ बहुत असती कामें भिन्नें ॥ परी सकळ समुदायकानें ॥ स्त्रिया अवध्या मिरवल्या ॥७१॥
 असो अवध्या कटकांत ॥ संचरते झाले उभयतां नगरात ॥ राजद्वारी जाऊनि त्वरित ॥ झाले दृष्टीस रायासी ॥७२॥
 दृष्टीं पाहतांच अंजनीसुत ॥ स्त्रियांसी आनंद झाला बहुत ॥ बोलावूनि त्वरितात्वरित ॥ कनकासर्नी बैसविलें ॥७३॥
 एकासर्नीं मच्छिंद्रनाथ ॥ एकासर्नीं अंजनीसुत ॥ षोडशोपचारीं पूजूनि त्वरित ॥ बद्धांजली केली तें ॥७४॥
 म्हणे महाराजा दिव्यरथा ॥ वातनंदना अंजनीसुता ॥ दवितीय कोण सांग आतां ॥ आगमन झालें महाराजा ॥७५॥
 येरु म्हणे वो शुभाननी ॥ त्वां बैसूनि तया प्राजी ॥ तरी त्या तपाच्या कामना मर्नी ॥ पूर्ण करीं आतां वो ॥७६॥
 मम भक्तीचे वरदावर्णी ॥ कीं पुरुष लाधशील मच्छिंद्र बळी ॥ तरी तोचि हा होय येणे काळी ॥ रतिसुखा निवावें ॥७७॥
 कीं सेवेलागी उडुगणनाथ ॥ कीं अरुणासह पूर्ण आदित्य ॥ तेवीं तूतें मच्छिंद्रनाथ ॥ काम व्यक्त पुरवावया ॥७८॥
 कीं शचीलार्गीं सहस्रनयनी ॥ कीं शोभला जैसा शिव अपर्णी ॥ तेवीं तूतें मच्छिंद्रमुनी ॥ रतिसुखा हेलावें ॥७९॥
 ऐसें बोलोनि वज्रशरीरी ॥ निवांत बैसला आसनावरी ॥ मग राहूनि तेथें तीन रात्री ॥ निघता झाला कपिराज ॥८०॥
 पुन्हा श्वेतपदा येऊन ॥ करीत बैसला श्रीरामचिंतन ॥ येरीकडे मच्छिंद्रनंदन ॥ सुखामाजी हेलावे ॥८१॥
 बैसूनियां कनकासर्नी ॥ राज्याविलासा भोगी मुनी ॥ मुक्तमाळा ग्रांवेलागुनी ॥ हेलावती समोर ॥८२॥
 हेममुद्रिका ओपूनि कर्णी ॥ हस्त विराजले कनकोंदणी ॥ भरजरी भूषणे हेमकर्णी ॥ ढाळ देती लखलखीत ॥८३॥
 पुढें सेवे परिचारिका ॥ परी त्याही दारा लावण्यलतिका ॥ उर्वशीच्या सारुनि आवांका ॥ सेवेलागीं उतरल्या ॥८४॥
 वडीजाई बडीदार ॥ वारंवार करिती पुकार ॥ छडीदार चोपदार ॥ दवलतजादा म्हणताती ॥८५॥

मुक्तलवगांचे तुरे माळी ॥ कस्तुरी शोभे केशर भार्णी ॥ राज्यासनी स्त्रियामंडळी ॥ सुशोभित भंवताली ॥८६॥
 जैसा नभांत तारांगणी ॥ वेष्टित शोभला उडुगणस्वामी ॥ तेवीं स्त्रियांत मच्छिंद्र मुनी ॥ निजभारी शोभला ॥८७॥
 कीं देवगणीं शचीनाथ ॥ परम शोभिवंत घवघवीत ॥ तेवीं स्त्रीमंडळींत ॥ मच्छिंद्रनाथ मिरवला ॥८८॥
 सदा बैसूनि एका आसनी ॥ खेळ खेळती दयूतकर्मी ॥ नाना विनोदून विनोदवाणी ॥ हास्य करिती गदगदां ॥८९॥
 राज्यवैभवादि कारभार ॥ स्वयं करिती सारासार ॥ नानाकुशलता अपार ॥ निजदृष्टीं पाहतसे ॥९०॥
 रसायनीं कविताकार ॥ वेदज बोलती शास्त्र अपार ॥ ज्योतिष भविष्य जाणणार ॥ व्याकरणादिक मिरवले ॥९१॥
 धनुर्धर युद्धशास्त्री प्रबळ ॥ कीं भिन्न पाहती प्रलयकाळ ॥ जळ तें निर्माल विशाळ ॥ उभे असती सन्मुख ॥९२॥
 संगीतकार गायनप्रकारी ॥ गंधर्वसरी तानमानी कळाकुमरी ॥ औषधीक वैद्य रोगापरी ॥ परीक्षिकी मीनले ते ॥९३॥
 अश्वारोहण उत्तमयुक्तीं ॥ अश्व फिरवणे वाताकृती ॥ कोकशास्त्र आष्याकृती ॥ स्वर्गाचाराचे सकळिक ॥९४॥
 नाटककळा सकळी शृंगारीत ॥ आणूनि टेंकती राजसंमत ॥ प्रसंगानुसार वाचे वदत ॥ बोलूं जाण ती चातुरी ॥९५॥
 ऐसिया गुणांचे उत्तम भरत ॥ हेलावती राजसभेत ॥ तेणे चित्सरितेत ॥ आनंदतोय हेलावे ॥९६॥
 तेणेंकरुनि मच्छिंद्रनाथ ॥ सुखाब्धीचा मीन तळपत ॥ ऐसे लोटले दिवस बहुत ॥ रतिसुखामाझारी ॥९७॥
 तों समयें चित्सुखमेळीं ॥ कळु पावली राजबाली ॥ ते कामरतीचे सुखवेळीं ॥ गरोदर झाली ते दारा ॥९८॥
 तो गणामाजी भद्रजाती ॥ सर्वगुणी मुनी भद्रमूर्ती ॥ अंशरुपे प्रगटूनि रती ॥ देह धरिता वैं झाला ॥९९॥
 रेतरकत जेणे काळी ॥ लोटत मासां नवांचे मेळी ॥ तदनंतर प्रसून झालिया बाली ॥ बाळ बालाक देखिला ॥१००॥
 त्यातें भरतां द्वादश दिवस ॥ उत्तमापरी केले बारसें ॥ नाम ठेविलें त्या देहास ॥ मीननाथ म्हणवूनी ॥१॥
 याउपरी याचकां देऊनि दान ॥ उचितार्थे सकळ तोषविले जन ॥ नानारत्नीं देऊनी भूषण ॥ गौरवाते मिरविले ॥२॥
 असो ऐसे संगोपनीं ॥ तीन संवत्सर तया स्थानीं ॥ लोटूनि गेलीं सुखासनी ॥ मच्छिंद्रातें ओगितां ॥३॥
 यावरी आतां दुसरे कथन ॥ हस्तिनापुरी कुरुनंदन ॥ जनमेजयाच्या वंशाकारण ॥ बृहद्रवा जन्मला ॥४॥
 तो जन्मेजयापासूनि पुढती ॥ सातवा पुरुष वंशाप्रती ॥ दोन सहस्र सातशर्ती ॥ कली गेलासे लोटूनी ॥५॥
 तो बृहद्रवा राजा थोर ॥ राज्यपदी हस्तिनापूर ॥ मेळवूनि महीचे अपार विप्र ॥ सोमयाग मांडिला ॥६॥
 एक वरुषे त्या क्षितीं ॥ अग्निकुंडी पूर्णाहुती ॥ पुष्ट होऊनि दाहकमूर्ती ॥ तुष्ट शरीरीं मिरवला ॥७॥
 परी शिवनेत्रीचा प्रलयाग्नी ॥ देणे दाहिले होते पंचबाणी ॥ परी तो गेला होता भक्षुनी ॥ द्विमूर्धनी महाराजा ॥८॥
 तो शिवशरीरीं चेतला मदन ॥ जठरीं वाहत होता द्विमूर्धन ॥ तयामाजी जीवित्वप्राण ॥ अंतरिक्ष संचरला ॥९॥
 तो अंतरिक्ष महाराज ॥ अग्निजठरामाजी विराजे ॥ तो गर्भ अति तेजःपुंज ॥ यजकुंडी सांडिला ॥१०॥
 पूर्ण होतांचि यज्ञआहुती ॥ शेष प्रसाद मिरवूनि निगुती ॥ मग यजकुंडी विप्राहुती ॥ रक्षा काढी बृहद्रवा ॥११॥
 विप्राहातें सलील बाळतेजातें ॥ रक्षा स्पर्शतां लागे हातें ॥ दृष्टी पाहतां बाळातें ॥ मंजुळवत रुदन करी ॥१२॥
 तंव तो पुरोहित जानी द्विज ॥ रायासी म्हणे महाराज ॥ यजकुंडी तेजःपुंज ॥ बाळ प्रसाद मिरविले ॥१३॥
 प्रत्योदक उचलोनि हातीं ॥ बाळ दावी रायाप्रती ॥ राव पाहोनि तेजस्थिती ॥ परम चिरीं तोषला ॥१४॥
 जैसा जलार्णव मंथन करितां ॥ त्यांत चतुर्दश रत्ने निघतां ॥ मग आनंद न माये सुरवरचिता ॥ तैसें झालें बृहद्रव्या ॥१५॥
 कीं संजीवनींचा धरुनि अर्थ ॥ कच गेला शुक्रगृहातें ॥ साधूनि येतां संजीवनीतें ॥ शचीनाथ आनंदला ॥१६॥
 कीं राम उपजतां कौसल्ये कुर्शी ॥ आनंद झाला दशरथासी ॥ तेवीं पाहतां बाळमुखासी ॥ बृहद्रवा आनंदला ॥१७॥
 मग पुरोहित विप्रापासुन ॥ निजकरी कवळी अग्निनंदन ॥ परम स्नेहें हदर्यी धरुन ॥ घेत चुंबन बाळाचे ॥१८॥
 परम उदेला आनंद पोटी ॥ कीं चंद्रोदर्यीची ऐक्यभेटी ॥ मग समुद्रपात्रा तोयदाटी ॥ प्रेमलहरी उचंबळे ॥१९॥
 वारंवार घेत चुंबन ॥ कीं त्यातें भासे प्रत्यक्ष मदन ॥ परी तो मदनचि व्यक्त पूर्ण ॥ शिवकायेचा प्रगटला ॥२०॥
 कीं सत्वगुणी विद्युलता ॥ पाळा मांडिला शरीरावरुता ॥ कीं पुनर्विधु प्रसन्न होतां ॥ तेज आपुले अर्पिले ॥२१॥
 कीं संघांत अपार किरणी ॥ मर्ही मिरवला हा उत्तम तरणी ॥ असो ऐसा अपार चिन्ही ॥ वर्णिता गंथ वाढेल ॥२२॥
 असो बृहद्रवा लवडसवडी ॥ अंतःपुरांत जात तांतडी ॥ धर्मपत्नी संसारसांगडी ॥ निजदृष्टीं विलोकी ॥२३॥
 नाम तिचे सुलोचना ॥ होय ती प्रत्यक्ष सुलोचना ॥ शुभानना ती देवांगना ॥ महीलार्गी उतरली ॥२४॥
 कीं प्रत्यक्ष रमा सरस्वती ॥ कीं दिव्य अपर्णची मूर्ती ॥ उदया आली मायभगवती ॥ कुरुकळातें तारावया ॥२५॥
 जिचे पाहतां चरण ॥ गंगोदक दिसे मळिण ॥ शंतनूसारखे टाकूनि रत्न ॥ शिवमौळी विराजली ॥२६॥
 तस्मात् गंगासमान हातीं ॥ देतां अपूर्व लागे गोष्टी ॥ असो तिनें बाळक देखतां दृष्टी ॥ पुसे रायातें आवडीने ॥२७॥

म्हणे महाराजा विजयध्वजा ॥ करीं कवळीले कवण आत्मजा ॥ मातें भासें मित्रवोजा ॥ दुसरा तरणी आहे हा ॥२८॥
 येरु म्हणे वो शुभाननी ॥ यजकुंडाद्विमूर्धनी ॥ प्रसादरुपे दिधत्वे तेणे ॥ राजस्तंभी मिरवावया ॥२९॥
 तव उदरीं जो मीनकेत ॥ मनाने वरीं आपुला सुत ॥ तयावरील सकळ हेत ॥ या बाळातें मिरवावा ॥३०॥
 तरीं वंशासी मीनकेत ॥ दिव्यस्वरूपा आहे सुत ॥ तयाचा पाठिराखा निश्वित ॥ इश्वरे हा प्रेरिला ॥३१॥
 अगे हा अयोनिसंभव जाण ॥ अवतारदक्ष चिद्रत्न ॥ जवाळामाळी होउनि प्रसन्न ॥ प्रसाद दिधत्वा आपणांसी ॥३२॥
 ऐसे वदतां राजभूष ॥ सुलोचना कवळी बालकंदर्प ॥ तयाचे पाहूनि दिव्यरुप ॥ मोहदीप उजळला ॥३३॥
 बाळ हदर्यां कवळूनि धरितां ॥ पयोधर्यां लोटली पयसरिता ॥ बाळमुखीं स्तन घालितां ॥ पयःपान स्वीकारी ॥३४॥
 मग उत्तम करी बाळरीती ॥ स्नानमार्जनादि सारिती ॥ यापरी द्वावदश दिनांप्रती ॥ परम सोहळा मांडियेला ॥३५॥
 मेळवूनि सुवासिनी ॥ पाळणा घातला योगप्राज्ञी ॥ जालिंदर हें नाम जनीं ॥ सकळां आवर्डी ठेविले ॥३६॥
 यजकुंडीचा जवाळामाळी ॥ प्रसन्न झाला तेणे काळीं ॥ जवाळांत उदेला म्हणूनि सकळीं ॥ नाम जालिंदर स्थापिले ॥३७॥
 ऐशा करुनियां गजरा ॥ ग्रामांत वांटिली गोड शर्करा ॥ अपार धन याचक नरां ॥ लौकिकार्थ वांटिले ॥३८॥
 ऐशिया गजरे पूर्ण राहटी ॥ झाली बहुत दिवसां लोटी ॥ मास संवत्सर पंचवटी ॥ षट् सप्तम लोटले ॥३९॥
 यापरी तो बृहद्रवा राणा ॥ अपार पाळिल्या ललना ॥ पुढे योजूनि मौंजीबंधना ॥ यजोपवीत आराधी ॥४०॥
 याउपरी कोणे एके दिवसी ॥ राव विचार करी मानसी ॥ गृहस्थाश्रमी जालिंदरासी ॥ लग्नविधी उरकाया ॥४१॥
 म्हणवूनि आपला पुरोहित ॥ मंत्रि सर्वे देऊनि त्यातें ॥ उत्तम कुमारी शोधार्थ ॥ महीवरी प्रेरिला ॥४२॥
 गुणवंत रुपवंत ॥ सुलक्षणी कुमारी पाहत ॥ मंत्री आणि पुरोहित ॥ देशावरी हिंडती ते ॥४३॥
 येरीकडे जालिंदर ॥ राजांगना परम सुंदर ॥ घेऊनिया अंकावर ॥ चुंबन घेटी लालसे ॥४४॥
 परम स्नेहानें उर्ध्वदृष्टी ॥ पाहूनि बोले योगजेटी ॥ धूर्मिण मंत्री मम दृष्टी ॥ दिसत नाहीं कां माते ॥४५॥
 येरी म्हणे पाडसा ऐके ॥ तुज स्त्री करावया जनके ॥ पुरोहित आणि मंत्री देखें ॥ पाठविले आहेत बा ॥४६॥
 येरु म्हणे स्त्री काये ॥ माता म्हणे बायकोसी म्हणावं ॥ येरु म्हणे मज दावावं ॥ बायका कैशा जननीये ॥४७॥
 येरी म्हणे मजसमान ॥ बायको येईल तुजकारण ॥ जैसी मी बा त्याचसमान ॥ तुज बायको येईल कीं ॥४८॥
 ऐसी सुलोचना त्यातें वदतां ॥ तो शब्द रक्षूनि आपुल्या चिता ॥ बाळांत येऊनि खेळतां खेळतां ॥ बाळांलार्गीं पुसतसे ॥४९॥
 म्हणे गडे हो ऐका एक ॥ मम तात माता करिती बायकु ॥ तीस कासयासाठी अर्थकौतुकु ॥ करितां बायकु तें सांगा ॥५०॥
 तंव ते बोलती विचक्षण ॥ बहु शठपर्णी बोलती हांसून ॥ जालिंदर बुद्धिहीन ॥ बायकोही कळेना ॥५१॥
 मग ते म्हणती मूर्खा ऐक ॥ बायकु म्हणतां संसार निक ॥ विषयसुखाचे पूर्ण भातुक ॥ जगामाजी मिरवीतसे ॥५२॥
 विषयसुख म्हणजे काई ॥ सांगती न ठेवता गोवाई ॥ ते ऐकूनि थरारुन जाई ॥ मर्नी विचार करीतसे ॥५३॥
 अगा जग हें परम अधम ॥ आचरण आचरती परम दुर्गम ॥ जें कां जगाचे उत्पत्तिस्थान ॥ तेचि रमणी रमतात ॥५४॥
 तरी आपण करु नये ऐसे ॥ याचा मनाला सबळ त्रास ॥ ऐसे रचुनि विवेकास ॥ मुलांतूनि निघाला ॥ १५५ ॥
 मनांत अति करी विचार । मातेच्या शब्दासी पर । तरी ते ते करुनि वेव्हार । अर्धर्मराशी दिसतसे ॥ १५६ ॥
 माता बोलली मजसमान ॥ कांता मिरवतसे चिद्रत्न ॥ तरी ती कांता मज मातेसमान ॥ वेव्हारा योग्य वाटेना ॥५७॥
 तरीही पूर्ण अर्धर्मराशी ॥ कदा न वर्तू कार्यासी ॥ मग सांझूनि ग्रामधामदारासी ॥ काननांतरीं निघाला ॥५८॥
 परी ग्रामद्वारीं ग्रामरक्षक ॥ त्यांनीं जातां पाहिले बाळक ॥ परी राजनंदन म्हणूनि धाक ॥ हटकावया अंतरले ॥५९॥
 परी बुद्धीचा त्यांनीं पाहिले केला ॥ हेर मागें पाठविला ॥ कोणी जाऊनि त्वरें नृपाला ॥ सांगताती तांतडीने ॥६०॥
 हे महाराज भुवननाथ ॥ विपिनीं गेला आपुला सुत ॥ रायें ऐसा ऐकूनि वृत्तां ॥ आला धांवत तांतडीने ॥६१॥
 परी तो चपळ विलक्षण ॥ म्हणे कोणी येईल धांवोन ॥ म्हणोनि मार्गातें सोडोन ॥ महाकानर्णी रिघाला ॥६२॥
 तंव त्या विपिनीं तरुदाटी ॥ विशाळ जाळिया तृण अफाटी ॥ त्यांत संचरतां हेर दृष्टी ॥ चुकुर झाले पाहतां ॥६३॥
 परी तो योगेंद्र चपळ बहुत ॥ जातां जातां एक पर्वत ॥ त्याची दरी धरुनि सुत ॥ उत्तरदिशे चालिला ॥६४॥
 येरीकडे नृपानाथ ॥ कानर्णी निघाला शोध करीत ॥ परी शोध लागला दूतस्थानापर्यंत ॥ पुढे शोध लागेना ॥ ॥६५॥
 पाहतां परी बहु विपिन ॥ परी जालिंदराचे न पावे दर्शन ॥ जैसा अमावस्येचा दिन ॥ चंद्रभणी लोपतसे ॥६६॥
 ऐसे झाले सकळांसी ॥ निराशपणे ग्रामासी ॥ येते झाले झालिया निशी ॥ शोक करितां सकळांर्णी ॥६७॥
 रायासह अपार जन ॥ पाहती आपुलाले सदन ॥ परी बृहद्रवा आणि सुलोचना ॥ परम अट्टहास करिताती ॥६८॥
 बाळलीला खेळ अद्भुत ॥ आठवोनि गातां रुदन करीत ॥ राव म्हणे हा अनुचित ॥ प्रसाद हार्तीचा खेळ ॥६९॥

मातें अग्नि झाला प्रसन्न ॥ अहा माझें कर्म गहन ॥ हातीचें गेले चिद्रत्न ॥ काय करुं उपाय हो ॥१७०॥
 अहा बाळक माझें अर्कासमान ॥ तेजरूप वाटे मदन ॥ माता म्हणे खेळ उत्तम ॥ काय वर्णू तयाचा ॥७१॥
 ऐसा करितां अट्टहास ॥ परी आणिक सरदार बुद्धिलेश ॥ रायास सदा बोधी नानाभाष्य ॥ युक्तिप्रयुक्ती करोनियां ॥७२॥
 म्हणती राया नरोत्तमा ॥ जालिंदर अयोनिसंभव ॥ तरी हा सेवितां महाकानन ॥ त्यासीं मरण नसेवि ॥७३॥
 मही समुद्रवलयांकित ॥ शोध करुं आम्ही निश्वित ॥ परी केळ्हां तरी तुमचा सुत ॥ तुम्हां भेटेल महाराजा ॥७४॥
 तरी निःसंशयेकरुन ॥ धैर्यांर्गली ठेवा मन ॥ ऐशा युक्तीकरुन ॥ रायासी शांत करिताती ॥७५॥
 येरीकडे जालिंदर ॥ पर्वतदर्दीं अतिगुहार ॥ संचरला परी महीवर ॥ काळोखी रात्र दाटली ॥७६॥
 तयामाजी झाले विपरीत ॥ विपिनी वणवा लागला बहुत ॥ पुढे तें कानन अग्नि जाळीत ॥ तयापासीं पातला ॥७७॥
 तंव त्या दरीत जालिंदर ॥ निंद्रे व्यापिला तृण अपार ॥ तों जवळी आला वैश्वानर ॥ तृण भक्षावया कारणे ॥७८॥
 तों बाळ गोमटे देखिले दृष्टीं ॥ विस्मयो करी आपुले पोटीं ॥ हे बाळ मम उदरजेठीं ॥ उदय पावले होतें कीं ॥७९॥
 उत्तम ठाव पाहूनि यातें ॥ सांडिले होतें म्यां गर्भातें ॥ येथें यावया कारण यातें ॥ कां पडले न कळे हो ॥८०॥
 मग शांत होऊनि मूर्तिमंत ॥ बाळ त्वरें केला जागृत ॥ अंकीं घेऊनि पुसे त्यातें ॥ कारण काय येथें यावया ॥८१॥
 येरु पाहूनि तया आदरें ॥ म्हणे कोण तुम्ही सांगा सत्वर ॥ येरु म्हणे मी वैश्वानर ॥ जननीजनक तुझा मी ॥८२॥
 येरु म्हणे जननीजनक ॥ कैसे होतील हरएक ॥ मग तो मुळीहूनि कथा पावक ॥ तयालार्गी सांगतसे ॥८३॥
 असो आतां वैश्वानर ॥ पुढे पुढीली लिहितां पर ॥ ती कथा पुढे धुंडीकमार ॥ मालू नरहरीचा सांगे की ॥८४॥
 स्वस्ति श्रीभक्तिकथासार ॥ संमत गोरक्षकाट्य किमयागार ॥ सदा परिसोत भाविक चतुर ॥ एकादशाध्याय गोड हा ॥८५॥

श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ अध्याय ॥११ ॥ अ०८्या ॥१८५॥

॥ नवनाथभक्तिसार एकादशाध्याय समाप्त ॥

श्री नवनाथ भक्तिसार पोथी - अध्याय १२

अध्याय १२

श्रीगणेशाय नमः

जयजयाजी भगवंता ॥ पाळक नरहरीच्या सुता ॥ नरहरीरुपा कंदर्पताता ॥ अवतार अनंत मिरविशी ॥१॥
 तरी आतां पुढे ग्रंथ ॥ बोलवी बरवे रसभरित ॥ मागिले अध्यार्थी मचिंद्रनाथ ॥ स्त्रीराज्यांत पै गेला ॥२॥
 उपरी जालिंदराचा जन्म ॥ यज्ञकुर्डी उत्तमोत्तम ॥ उपरी पश्वात्तापेकरुन ॥ पर्वतदरीत निघाला ॥३॥
 तेथें प्रगटूनि जवाळामाळी ॥ तो परम स्नेहाचे नव्हाळी ॥ अंकी घेऊनि त्या काळी ॥ जन्मकथा सांगितली ॥४॥
 आहे इतुकी कथा श्रोतीं ॥ पूर्वांध्यार्थीं संपली होती ॥ आंता पुढे अवधानाप्रती ॥ श्रवणार्थी मिरवावे ॥५॥
 असो महाराज द्विमूर्धनी ॥ सकळ जन्माची कथा सांगोनी ॥ उपरी बोले कामना मर्नी ॥ कोणती बाळा ती सांग ॥६॥
 येरु म्हणे जी महाराज ॥ कामनाविरहित मन माझें ॥ आहे परी हितार्थ गुज ॥ सकळ जाणसी तूं ताता ॥७॥
 या नरदेहाची झाली प्राप्ती ॥ तरी सार्थक ओर्पी माझें हातीं ॥ नाहीं तरी आले तैसे जाती ॥ ऐसें न करी महाराजा ॥८॥
 जैसा उदककुंभ साचार येथें ॥ तो मळ उसके जेथें तेथें ॥ परी तयाचा विस्तार महीतें ॥ कांहीं एक मिरवेना ॥९॥
 तरी व्यर्थ जन्मूनि मरण ॥ कीं लोहकाराचे भाते भरुन ॥ कीं भाडाईत ग्रंथिक रचून ॥ व्यर्थ शीण वृषभातें ॥१०॥
 तरी आतां एक ताता ॥ मिरवेल ऐशा पूर्ण वार्ता ॥ तिहीं भुवनांभाजी सत्ता ॥ चिरंजीवित्व संपादी ॥११॥
 लोक म्हणती जालिंदर झाला ॥ परी मेला नाहीं ऐकिला ॥ ऐसें न करुनियां देहाला ॥ जर्गी मिरवी हे ताता ॥१२॥
 ऐसें ऐकूनियां ज्वलन ॥ मौळी तुकावेनि डोलवी ॥ मान ॥ म्हणे बाळाचे धन्य जान ॥ वयासमान नसे कीं ॥१३॥
 मग त्वरें तो द्विमूर्धनी ॥ जालिंदरासी स्कंधीं वाहोनी ॥ अनसूयानंदनस्थानी ॥ त्वरें जाऊनि पोहोंचला ॥१४॥
 तव त्या महाराज अत्रिनंदनास ॥ अग्नीसी पाहोनि झाला हर्ष ॥ मग पुढे होऊनि हव्यवाहनास ॥ आलिंगिले सुप्रेमे ॥१५॥
 म्हणे महाराजा मम दैवता ॥ तेजःपुंज जेवी सविता ॥ कवण कामना वेधूनि चिता ॥ येथें आलासी महाराजा ॥१६॥
 मज आळशियावरी ओघ ॥ ओघिला गंगोदकीं चांग ॥ कीं क्षुधिता धेनु लागूनि माग ॥ पयापान करवीतसे ॥१७॥
 कीं तमाचें होता वेष्टण ॥ अर्क दिवटा आला होऊन ॥ कीं मृत्युसमर्थीं पीयूषपान ॥ पीयूषचि करवी आग्यहें ॥१८॥
 तेवीं येथें झाली परी ॥ गंगा ओघिली आळशावरी ॥ मग बैसूनि निकट शेजारीं ॥ वर्तमान पुसतसे ॥१९॥
 परी महाराजा द्विमूर्धन ॥ हा कोणाचा आहे नंदन ॥ येरी म्हणे पंचबाण ॥ शिवदेहीचा हा असे ॥२०॥
 कीं शिवदेहीचा काम श्रेष्ठ ॥ म्यां दाहिला हैं बोलती स्पष्ट ॥ परी जठरीं रक्षिला होता वरिष्ठ ॥ आजपर्यंत महाराजा ॥२१॥

मग बृहद्रव्याच्या यजकुडांत ॥ प्रगट केलें या देहातें ॥ तस्मात् महाराजा तुमचा सुत ॥ तंचि आतां संगोर्णी ॥ २२॥
 तरी यातें अनुग्रह देऊनी ॥ जगी मिरवीं सनाथपर्णी ॥ हा चिरंजीव असो शिवकामनी ॥ मृत्यु कदा न पावो ॥ २३॥
 प्रमथ दशकर रेत वहिला ॥ मम जठरीं त्यावरी जन्मला ॥ तस्मात् श्रेष्ठ उभयपक्षांला ॥ चिरंजीव असो हा ॥ २४॥
 जैसा लाभल्या रस पीयुष ॥ उपरी संजीवनी साहय त्यास ॥ मग तो निर्मय यमसदनास ॥ यमापाशीं मिरवेळ ॥ २५॥
 कीं घृतशर्करेची पडतां मिठी ॥ नको कोण म्हणेल या कडवटी ॥ का चंद्रअर्काची झाली भेटी ॥ उजेड कांहीं दिसेना ॥ २६॥
 तेरीं शिवकाम माझें जठर ॥ ऐक्य झालिया श्रेष्ठाकार ॥ त्यांत नारायण नव साचार ॥ अंतरक्ष संचरला ॥ २७॥
 याही उपरांतिक ऐका परी ॥ मौंजी विराजल्या स्वामीकरी ॥ मग तें माहात्म्य कवणापरी ॥ जगामाजी काय वर्णावें ॥ २८॥
 आर्धीं सुवर्ण सोवळा दासी ॥ त्यावरी सुगलें हेमकर्णी ॥ जडित नवरत्न सुढाळ कोंदर्णी ॥ तें कोण लें म्हणेना ॥ २९॥
 कीं आर्धीच सुगंध मलयागार ॥ मृदमद झाला असे त्यावर ॥ त्यावरी शृंगारुनि सुंदर ॥ कोण उटी घेर्इना ॥ ३०॥
 तस्मात् ऐशा झाल्या गोष्टी ॥ वरदकरीं तव गा तपोजेंठी ॥ मग जालिंदर महीपाठी ॥ कीर्तिसूर्य मिरवेल ॥ ३१॥
 परी ते पावकी रसाळ वचन ॥ वर्षते अमृतचन ॥ तेणे चातकमन ॥ तुष्ट झालें शरीरी ॥ ३२॥
 मग म्हणे जी महाराजा ॥ पुरवीन आतांचि काम तुझा ॥ परी द्वादश वर्ष विजयध्वजा ॥ मजपाशीं ठेवीं हा ॥ ३३॥
 अवश्य म्हणूनि ज्वाळमौळी ॥ म्हणे रक्षणे आपाणंजवळी ॥ परी मज देखतां हस्त मौळी ॥ वरदकरणी मिरवावा ॥ ३४॥
 मग तो सुपात्र अत्रिनंदन ॥ अंकों घेत जालिंदर रत्न ॥ सकळ कळांतें सांगून ॥ विकल्पाते नुरवीतसे ॥ ३५॥
 पहा हो कृपेची सदट नव्हाळी ॥ वरदहस्त स्पर्शितां मौळी ॥ कर्णा ओपितां मंत्रावळी ॥ अजान काजळी फिटलीसे ॥ ३६॥
 परी मंत्राक्षर अंबुदाकार ॥ पूर्ण संचरता कर्ण पात्र ॥ मग ती मही पिके विचित्र ॥ ब्रह्मपणे मिरवली ॥ ३७॥
 मग तातचि तात अनुपम ॥ चराचरादि स्थावरजंगम ॥ एके रुपीं सनातन ॥ ब्रह्मप्राप्ती मिरवली ॥ ३८॥
 ऐसा झालिया स्वतंत्र विचार ॥ मग करूनी दत्तासी नमस्कार ॥ महाराज तो वैश्वानर ॥ अदृश्यपणे मिरवला ॥ ३९॥
 मग दत्तात्रेय आणि जालिंदर ॥ विराजले पर्वतगिरीदर ॥ मग प्रेमें अभ्यासीं चमत्कार ॥ दृश्यादृश्य कळतील ॥ ४०॥
 मग सर्वे घेऊनि जालिंदरासी ॥ नित्य गमन करी महीसी ॥ स्नान करूनि भागीरथीसी ॥ विश्वेश्वरासी ॥ नमिताती ॥ ४१॥
 तेथूनि भोजन पांचाळेश्वरी ॥ भिक्षा मागावी कोल्हापुरी ॥ निद्रा जयाची मातापुरी ॥ माहूरगड म्हणविताती ॥ ४२॥
 असो ऐसे द्वादश वरुषांत ॥ नाना अस्त्रांसही घेत ॥ प्रवीण करी बाळा समर्थ ॥ विद्याभांडार भरुनिया ॥ ४३॥
 जालिंदराचें दास्य पाहून ॥ घडिघडि आल्हाद पावे मन ॥ सकळ विद्येचें रत्न ॥ तयालागीं भूषणातें ॥ ४४॥
 वातस्त्रादि जलदास्त्र ॥ अग्न्यस्त्र धूमास्त्र ॥ वाताकर्षण कामास्त्र ॥ पर्वतास्त्र निवेदिले ॥ ४५॥
 वज्रास्त्र आणि वासवशक्ती ॥ नागास्त्र प्राणाहुती ॥ खेंद्रास्त्र प्रतापशक्ती ॥ मोहनास्त्र सांगितले ॥ ४६॥
 निर्वाणास्त्रादि संजीवनी ॥ रुद्रास्त्र आणि प्रलयागर्णी ॥ विरक्तास्त्र कामासर्णी ॥ मोहनास्त्र सांगितले ॥ ४७॥
 दानवास्त्र देवास्त्र पूर्णतप ॥ काळास्त्र मिरविती यमादि दस ॥ स्तवनास्त्रगती उत्तम ॥ जिंकूं शके ब्रह्मांड ॥ ४८॥
 कार्तिकास्त्र ब्रह्मास्त्र ॥ विभक्तास्त्र जारणास्त्र ॥ शापास्त्र आणि मरणास्त्र ॥ शरास्त्रही शिकविले पैं ॥ ४९॥
 ऐसा द्वादश वर्षांत ॥ सकळाखीं प्रवीण केला नाथ ॥ आयुष्य भविष्य गमनार्थ ॥ सकळ विद्या निरुपिल्या ॥ ५०॥
 रसायनादि किमयागार ॥ वेदव्याकारणदि निपुणशास्त्र ॥ नाटके संगीतसार जें स्वर ॥ गंधर्वातें लाजवी ॥ ५१॥
 ज्योतिष सायक शरसंधान ॥ कोकशास्त्रीं झाला प्रवीण ॥ कामुक दडंगुण ओढण ॥ शास्त्राधारे पैं केला ॥ ५२॥
 जलतरणादि चातुर्थकविता ॥ वैदिकी रत्नलक्षणसहिता ॥ ब्रह्मज्ञानादि निपुण अर्था ॥ बोले तैसा चालतसे ॥ ५३॥
 ऐसी सकळ कळाकुसरी ॥ सद्विद्येचा पूर्ण भांडारी ॥ करूनि निका परीक्षेपरी ॥ जगामाजी मिरविला ॥ ५४॥
 यापरी झालीया पूर्ण ॥ पुढे दैवतें आराधून ॥ वर ओपावयाकारणे ॥ जालिंदरा उतरली ॥ ५५॥
 मग तो रत्वूनि वैश्वानर ॥ पुढे केला तयाचा कुमर ॥ प्रत्यक्ष होतां जालिंदर ॥ सद्विद्येसी दाविले ॥ ५६॥
 पाहूनि विद्या अपाररत्न ॥ मान तुकावी द्विमूर्धन ॥ धन्य धन्य हा अत्रिनंदन ॥ वारंवार म्हणतसे ॥ ५७॥
 यापरता अत्रिसुत ॥ म्हणे महाराजा ऐक मात ॥ पूर्णपर्णी जालिंदरनाथ ॥ सद्विद्येश पैं झाला ॥ ५८॥
 झाला परी ऐक वचन ॥ एक उरले आराधन ॥ दैवत करूनि द्यावें प्रसन्न ॥ वरालागीं महाराजा ॥ ५९॥
 तरी सकळ दैवतांसी ॥ नेऊनि भेटवीं जालिंदरासी ॥ बोल स्वीकारुनि पूर्ण तयासी । बैसवावें महाराजा ॥ ६०॥
 मग अवश्य म्हणूनि वैश्वानर ॥ स्कंधीं वहिला जालिंदर ॥ भुवनत्रयीं समग्र ॥ फिरोनि ओळखी दैवते ॥ ६१॥
 असो तीं स्थाने दैवते नामे ॥ सांगतां वैखरी सुमध्यसे ॥ तरी दुवार कथा ग्रंथमाहात्म्ये ॥ पडत आहे महाराजा ॥ ६२॥
 पूर्वी मच्छिंद्राचे कारणी ॥ निरोपिली स्थाने दैवते नार्मी ॥ नागपत्रे अश्वत्थधार्मी ॥ सूर्यकुड उपदेशिले ॥ ६३॥

जें जें मच्छिंद्रे केलें संधान ॥ सकळ दैवतें प्रसन्न ॥ तें तें दाविलें द्विमूर्धनें ॥ वरालागीं ओपिलें ॥६४॥
 बावन्नवीरादि जळदेवता ॥ पाताळभुवनीस्वनाथा ॥ तितुक्यासी करुनि प्रणिपाता ॥ वरालागीं ओपिलेंसें ॥६५॥
 परी दैवतें वर देऊनि त्यासी ॥ सांगार्तीं झालीं पूर्ण तपासी ॥ तेणे पावेल सकळ सिद्धीसी ॥ ऐसें सकळ वदलेती ॥६६॥
 तें ऐकुनि द्विमूर्धन ॥ पाहता झाला बद्रिकावन ॥ तेथें द्वावदश वर्षे नेम करुन ॥ तपालागीं बैसला ॥६७॥
 लोहकंटकी चरणांगुष्ठ ॥ वातग्रहणी आहार पुष्ट ॥ मुर्खीं रामनामपाठ ॥ ब्रह्मीं घट्टीं निर्मिलीसे ॥६८॥
 तंव ते आचाट तय पाहून ॥ दैवतें तुकविती झालीं मान ॥ आपुलाले वाहनी आरोहण ॥ करुनि आलीं तया ठाया ॥६९॥
 ब्रह्मा विष्णु महेश्वर ॥ आणिक दैवतें आलीं अपार ॥ तपशांती करुनि साचार ॥ स्थानीं गेलीं आपुल्याला ॥७०॥
 बद्रिकाश्रमीं बद्रिनाथं ॥ तेणे उभयतां सुतां ॥ आपुल्याजवळी त्रिरात्र ॥ ठेवूनियां घेतलेसे ॥७१॥
 ठेविलें परी भविष्य कथून ॥ सांगता झाला पंचानन ॥ सत्यलोकातें ब्रह्मभुवन ॥ तेथें वर्तलें विपरीत ॥७२॥
 म्हणाल ते कोणत्या रीतीं ॥ ब्रह्मतनया सरस्वती ॥ द्वावदशवर्षे दिव्यमूर्ती ॥ रेखिलीसे शृंगारी ॥७३॥
 जिचें मुख पाहतां भद्र ॥ रेखला वाटे पूर्णचंद्र ॥ केश कुरळ आकाश मंद ॥ वेष्टित वाटे पाहतां कीं ॥७४॥
 यापरी पूर्ण आणिक युवती ॥ शृंगार रेखिला हेममुक्ती ॥ तें मुक्त न वाटे नक्षत्रपार्ती ॥ शृंगारातें मिरवलें ॥७५॥
 अपार रत्नीं आगळा ॥ स्कंद वेष्टित बहु रसाळा ॥ तिहीं भुवनीं रत्नकीळा ॥ नक्षत्रासम मिरवली ॥७६॥
 कंचुकीवेष्टन दाट करुनी ॥ त्यात कंदुकासमान इंदुतरणी ॥ कुच विराजती हदयस्थानी ॥ चीर पदरातें मिरवें पैं ॥७७॥
 हरिकटीते कटाकृती ॥ जानु कर्दळीस्तंभनीर्ती ॥ सरळ पोटन्या चरणस्थिती ॥ गजगामिनी मिरवते ॥७८॥
 ऐसी तनया पाहतां घट्टी ॥ तों काम उदेला सहज पोटी ॥ मग विधि नोहे तो अवधी ॥ परमेष्टी कुबुद्धीतें संचरला ॥७९॥
 तो कामबळे उन्नत ॥ कुमारीमागें लागत ॥ धावतां धावतां वीर्यपात ॥ झाला विधीचा वेधवां ॥८०॥
 वातचक्र सबळ नेट ॥ बुंद पावला महीपाट ॥ परी हिमाद्रीचे वर्नी अचाट ॥ दिग्गज एक निजलासे ॥८१॥
 निजला परी कर्णरंधांत ॥ येऊनि पडिले बिंदुरेत ॥ त्या रेतातें जीव व्यक्त ॥ प्रबद्ध नारायण संचरला ॥८२॥
 परी त्यातें लोटले बहुत दिन ॥ झालें चतुरावृती युगप्रमाण ॥ द्विजालागी नाहीं मरण ॥ चिरंजीव असती ते ॥८३॥
 अष्टदिशीं अष्ट दिग्गज ॥ महादीप्त ते महाराज ॥ त्यांतील एक हो तेजःपुंज ॥ निजला आहे महाराजा ॥८४॥
 प्रबुद्ध नारायण विष्णुयात ॥ अवतारदीक्षा देहस्थित ॥ त्या दिग्गजाच्या कर्णविवरांत ॥ सुशोभित आहे कीं ॥८५॥
 बालतनु बालार्काकिरणी ॥ हरी ते पहावे निजनयनी ॥ तो जालिंदरें शिष्य करोनि ॥ महीलागीं मिरवावा ॥८६॥
 कर्णांदय त्याचा झाला ॥ म्हणोनि कानिफा नाम त्याला ॥ ऐसे ऐकोनि शिवचनाला ॥ वैश्वानर बोलतसे ॥८७॥
 म्हणे महाराजा फार बरवें ॥ आपण बदला तितके अपूर्व ॥ परी गज केवीं विदारावा ॥ आम्हांलागीं दाखवा ॥८८॥
 जैसी उदया आणिली गोष्टी ॥ तैसी दाखवा प्रत्यक्ष घट्टी ॥ सूर्यजयद्रथ पाठपोटीं ॥ मिरवावा महाराजा ॥८९॥
 फार बरवें उतम झालें ॥ एकटे मर्हीं मम तान्हुलें ॥ त्यातें पृष्ठी रक्षक भलें ॥ निर्माण केलें महाराजा ॥९०॥
 तरी आतां कृपा करुन ॥ दाखवावें गजस्थान ॥ अवश्य म्हणूनि उमारमण ॥ त्रिवर्गदि चालले ॥९१॥
 त्रिवर्गाचें तेज अद्भुत ॥ दिशा व्यापोनि शिरले गगनांत ॥ जेर्वीं चंद्रसूर्याचे तेजांत ॥ अग्नि संचरे तिसरा ॥९२॥
 किं एक रुद्र एक विष्णु ॥ तिजा उदेला कमळतनु ॥ कीं चंद्राजळ द्रोणाचळ धनु ॥ मंदराचळ तिसरा पैं ॥९३॥
 कीं एक शुक्र बृहस्पती ॥ त्यांत कचेश्वरमूर्ती ॥ कीं अमृतसंजीवनी युक्ती ॥ तिसरा अमर मिरवला ॥९४॥
 कीं एक परीस एक चिंतामणी ॥ तिसरा निघतो प्रतापखाणी ॥ ऐसे त्रिवर्ग हिमाद्रीस्थानी ॥ प्रवेश करिते पैं झालें ॥९५॥
 तों पैल हिमाद्रीपर्वतीं ॥ दिसे शेवटीं दिग्गजमूर्ती ॥ महाविक्रळ स्थूलवटशक्ती ॥ पर्वतासम देखिला ॥९६॥
 देखतांचि उमावर ॥ म्हणे हा गज प्रतापी तीव्र ॥ कदा नोहे मर्हीं स्थिर ॥ माजवील समर आपणांसी ॥९७॥
 तरी तयासी कैसी युक्ती ॥ करावी न राहे स्थिरत्वगती ॥ मग जालिंदर तीव्रयुक्ती ॥ बोलता झाला शिवातें ॥९८॥
 हे महाराज उमावर ॥ माजिया मस्तकीं वरदकर ॥ अत्रिसुतें ठेविला थोर ॥ त्याचा चमत्कार पहा आतां ॥९९॥
 ब्रह्मांड मिरवल्या तीव्रपणी ॥ तेहीं हिसावेल शूलपाणी ॥ मग या गजाची अपार करणी ॥ कोठवर उरे महाराजा ॥१००॥
 प्रलयकाळ कृतांत शमे ॥ तोहीं शांतवेल उतमोतमे ॥ तें दिग्गजा तीव्रता प्रकाम ॥ कोठे असेल महाराजा ॥१॥
 वातगती चक्रराहटी ॥ तेहीं कुंठित होईल जेठी ॥ मग मित्रस्यंदन भवकोटी ॥ स्थिर कैसा होईना ॥२॥
 तन्न्यायें ब्रह्मांड जिंकितां ॥ पावे हा गज कां न स्थिरता ॥ तरी महाराजा चमत्कार आतां ॥ निजघट्टीं विलोकीं ॥३॥
 मग कक्षेमाजी भस्मझोळी ॥ करतर्जनीं चिमुटी ओळी ॥ मोहनास्त्र तदनुकाळी ॥ जपता झाला महाराज ॥४॥
 मोहनास्त्रामागें पवित्र ॥ प्रेरिता झाला स्पर्शास्त्र ॥ जपूनियां शुद्ध मंत्र ॥ भस्मचिमुटी सोडीतसे ॥५॥

तवं तें अस्त्र होतां व्यक्त ॥ तीव्रपणी गज झाला शांत ॥ यापरी महीं चरण चतुर्थ ॥ सुदृढ व्यक्त झाला तो ॥६॥
 मग म्हणे शिवासी तातासहित ॥ येथेचि असावै स्वस्थचित ॥ मी करीपाशी जाऊनि त्वरित ॥ कानिफातें आणितो ॥७॥
 ऐसें ऐकतां वागुतर ॥ अवश्य म्हणे श्रीशंकर ॥ मग तो तेथूनि जालिंदर ॥ गजापाशीं पातला ॥८॥
 परी मोहनास्त्र प्रतापवंत ॥ सर्व अंगें गज झाला शांत ॥ निकट जाऊनि तयाचे त्वरित ॥ आदरोकती बोलतसे ॥९॥
 म्हणे बा रे धीरपण ॥ कोणी नसे तुजसमान ॥ तुळे कर्णी दिव्यरत्न ॥ महासिद्धीनें निर्मिले ॥१०॥
 हांक मारुनि बोले त्यातें ॥ म्हणे प्रबुद्ध नारायण समर्थ ॥ गजकर्णी होऊनि व्यक्त ॥ अवतारदीक्षा मिरविसी ॥११॥
 तरी आतां झडकरी ॥ कर्ण सोडूनि ये बाहेरी ॥ तूतै नाम या देहापरी ॥ कर्णकानिफा साजतसे ॥१२॥
 ब्रह्मवीर्य कर्णउत्पत्ती ॥ म्हणूनि नाम तुजप्रती ॥ तूं तंव कानिफा सर्वजमूर्ती ॥ दृश्यमान होई कां ॥१३॥
 ऐकूनि जालिंदराचें वचन ॥ बोलता झाला विधिनंदन ॥ हे महाराजा गुणनिधान ॥ स्थिर असा महीते ॥१४॥
 मग त्वरें येऊनि कर्णद्वारी ॥ दृष्टीं पाहे ब्रह्मचारी ॥ सहज करुनि उभयकरीं ॥ नमस्कारी प्रेमाने ॥१५॥
 षोडशवर्षी वयमान ॥ बाळतनू देदीप्यमान ॥ तयाचे तेजें सकळ कानन ॥ तेजामाजी डवरले ॥१६॥
 मग जालिंदरें देऊनि हस्त ॥ खालीं उतरिला कर्णसुत ॥ स्कंधीं वाहूनि प्रेमें स्नेहभरित ॥ शिवापाशीं पातला ॥१७॥
 स्कंधींचा उतरुनि ठेवी महीशीं ॥ म्हणे कानिफा सर्वजराशी ॥ नमस्कारीं उमावरासी ॥ वीर्यवंता महाराजा ॥१८॥
 त्यातें नमूनि जनकासभेत ॥ द्विमूर्धनी आजी तात ॥ त्यातें नमस्कारुनि त्वरित ॥ श्रेयवंत होई कां ॥१९॥
 मग शिवासी करुनि नमस्कार ॥ उपरी नमिला वैश्वानर ॥ त्याहूनि प्रीती अति थोर ॥ जालिंदर नमिलासे ॥२०॥
 उपरी अत्यंत स्नेहभरिती ॥ शिवं कवळूनि सप्रेम हस्ती ॥ आपुले अंकीं बाळमूर्ती ॥ कर्णकानिफा बैसविला ॥२१॥
 परम प्रिय अति लालन ॥ घेतलें बाळाचे चुंबन ॥ मग जालिंदरा बोले वचन ॥ बाळा देई अनुग्रह ॥२२॥
 तव अनुग्रह झाल्यापाठी ॥ मोडेल अज्ञानदशाराहाटी ॥ सकळार्थ विजय पोटी ॥ कर्णकानिफा मिरवेल ॥२३॥
 जैसा होतां अर्कोदय ॥ अंधकार पावे विलय ॥ तें सकळ जनांचे हे व्यवसाय ॥ तन्न्यायें बाळा करावें ॥२४॥
 कीं द्रव्य असतां गृहीं भरतीं ॥ मग सकळ व्यवसाय तया सुचती ॥ तन्न्यायें कृपामूर्ती ॥ बाळालागी करावें ॥२५॥
 ऐसें ऐकूनि आदिनाथवचन ॥ जालिंदर तो तुकावी मान ॥ मग तेचि घडी क्रियामंडन ॥ संकल्पात आव्हानी ॥२६॥
 तन मन धन काया वाचा ॥ त्याग केला दुर्गुणांचा ॥ तो संकल्प निःसंकल्प साचा ॥ गुरुराज वंदिला ॥२७॥
 मग वरदहस्त स्पर्शीनि चंद्रमौळी ॥ कर्णी ओपिली मंत्रावळी ॥ तेणे सकळ अज्ञानकाजळी ॥ फिटोनि गेली तत्काळ ॥२८॥
 जैसा सदनीं लावितां दीप ॥ तीव्र तमाचा होय लोप ॥ तेवीं मंत्रबीजमाप ॥ अज्ञानकर्दमपण निवटी कां ॥२९॥
 व्यक्ताव्यक्त सकळ भास ॥ पूर्ण झाला विजयपणास ॥ मग चराचरीं माझाचि वास ॥ एके रुपे वर्ततसे ॥३०॥
 ब्रह्मदृष्टी संकलित खूण ॥ दृश्यगुरुमुखेंकरुन ॥ तें हरि रुद्र ब्रह्मरूप चैतन्य ॥ ऐक्यरुपे मीनले ॥३१॥
 असो ऐशी होतां राहाटी ॥ मग उठते झाले चतुर्थ जेठी ॥ पर्दी चालतां महीपाठी ॥ बद्रिकाश्रमीं पातले ॥३२॥
 मग सुवचनीं द्विमूर्धन ॥ युक्ती सांगे जालिदराकारण ॥ बा रे जें कां दत्तवचन ॥ कानिफातें समर्पी ॥३३॥
 ऐसें सांगूनि स्वयं युक्ती ॥ अदृश्य जाहला दाहकमूर्ती ॥ वरी सादृश्यपणें उमापती ॥ षष्मासें त्यातें मिरवला ॥३४॥
 परी षष्मासदिनांमाझारी ॥ दत्तकृपेची विद्यालहरी ॥ सांठवूनि कानिफाअंतरी ॥ केला आंडारीं विद्येचा ॥३५॥
 सकळ अस्त्रीं केला प्रवीण ॥ परी संजीवनी अस्त्र देदीप्यमान ॥ आणि दुसरे वाताकर्षण ॥ जालिंदरें रक्षिले असे ॥३६॥
 म्हणाल करुनि रक्षण ॥ सांगितलें सकळ विद्येचें कारण ॥ तरी इतुकेंच रक्षावयास संशय कोण ॥ जालिंदरा उदेला हो ॥३७॥
 तरी संशयाचें कारण ॥ गजकर्णी झाला जन्म ॥ तया स्थानीचा उत्तम गुण ॥ उभयतांचा मिरवेल ॥३८॥
 दांभिक बुद्धिसंस्कार ॥ पाहूनियां जालिंदर ॥ वाताकर्षण संजीवनीमंत्र ॥ अस्त्र भिन्न रक्षिले ॥३९॥
 परी सकळ अस्त्रीं झाला निपुण ॥ मग बोलता झाला उमारमण ॥ अस्त्र देवता करुनि प्रसन्न ॥ कानिफातें देई कां ॥४०॥
 मग स्तवनास्त्र जपोनि त्वरित ॥ बोलाविले सकळ दैवत ॥ इंद्र वरुण आश्विनीसहित ॥ महीलागीं उतरले पातले ते ठाया ॥४१॥
 दानव मानव प्रतापवंत ॥ अतळ वितळ जे विख्यात ॥ नवनागकुळे वंशवंत ॥ तेही पातले ते ठाया ॥४२॥
 चंद्रसूर्य गणगंधर्व ॥ यक्ष किन्नर आले सर्व ॥ विष्णुसहित कामोद्भव ॥ महीलागीं उतरले ॥४३॥
 खगेंद्रासहित प्लबंगम ॥ येता झाला दाशरथी राम ॥ अवतारदक्ष विष्णु दशम ॥ दशअवतारीं मिरविला ॥४४॥
 बावन्न वीर जलदेवता ॥ शंखिनी डंखिनी कालिकेसहिता ॥ अष्टभैरव गण पाताळनाथ ॥ गजानन मिरवला ॥४५॥
 ऐशा देवता वर्ण किती ॥ मृत्युलोकीं पूर्ण विष्ण्याती ॥ तेहतीस कोटी संख्या बोलती ॥ दृश्य झाले तितुकेही ॥४६॥
 असो ऐशा समुचयाकारणे ॥ त्यासी जालिंदर करी नमन ॥ बद्धांजळी सर्वा जोडून ॥ बोलता झाला तत्क्षणी ॥४७॥

महणे महाराजा कृपामूर्ति ॥ कानिफा मिरवला सद्विद्येप्रती ॥ तैं योग देऊनि निगुर्ती ॥ कार्यालागीं वर्तावें ॥४८॥
 ऐसे ऐकूनि तयाचें वचन ॥ दैवतें बोलती सकळ जाण ॥ तुज आम्हीं वरप्रदान ॥ सद्विद्येसी दिधलेसें ॥४९॥
 दिधलें परी कवणार्थी ॥ श्रीपावकाच्या मोहाप्रती ॥ आणि अत्रिसुत तुम्हांप्रती ॥ विद्यानाथ झालासे ॥५०॥
 ऐसें उभयांच्या भिंडेकरुन ॥ तुम्हासी दिधलें वरप्रदान ॥ परी पुढे आणिका कारण ॥ वर मिरवत नाहीं जी ॥५१॥
 तेथूनि तुम्ही पुढतपुढती ॥ शिष्य सकळ अगणित भिती ॥ तितुक्यांसी सद्विद्येप्रती ॥ वर किती ओपावा हो ॥५२॥
 बरें म्हणाल का वाईट ॥ परी वर न ओपूं आम्ही स्पष्ट ॥ मानाल तैसें महाश्रेष्ठ ॥ दुःख देहीं आपुल्या ॥५३॥
 ऐसें म्हणूनि विमार्णी ॥ बैसते झालें तत्क्षणी ॥ तैं जांलिदर दृष्टी पाहोनी ॥ परम चितीं क्षोभला ॥५४॥
 म्हणे माझा अनादर ॥ करुनि जातां स्थानावर ॥ परी माझा चमत्कार ॥ निजदृष्टी पहावा ॥५५॥
 मग करीं कवळूनि भस्मचिमुटी ॥ वातास्त्र प्रेरिता झाला जेठी ॥ तेणेंकरुनि नभापोटी ॥ प्रेरक झालें वातास्त्र ॥५६॥
 तैं वातास्त्र अति तीव्र ॥ प्रगट होतां वातचक्र ॥ तैं सकळ विमाने नभावर ॥ अमण करिती वाताने ॥५७॥
 तैं पाहूनिया गंधर्वनाथ ॥ गुर्णीं गांडीव चढवितां सिद्ध ॥ आदिदेव सुरवरादि समस्त ॥ सज्ज केले सायके ॥५८॥
 मग नानास्त्रें जपूनि युक्ती ॥ शर सोडिती नाथावरती ॥ तैं पाहूनि जालिंदर जती ॥ निवारण करी सर्वाचें ॥५९॥
 पर्वतास्त्र गंधर्व प्रेरिती ॥ वज्ञास्त्र प्रेरी अमरपती ॥ यक्ष अनिअस्त्रें सोडिती ॥ जळदास्त्र वरुण तो ॥६०॥
 धूमास्त्र अश्विनी देव ॥ नागास्त्र प्रेरिती सकळ दानव ॥ ऐशीं अस्त्रें बहुत गैरव ॥ बहुतांनीं तीं निर्मिलीं ॥६१॥
 परी हरि आणि हर ॥ दृष्टीं पाहाती चमत्कार ॥ म्हणतीं पुढे कैसा विचार ॥ निजदृष्टीं पाहूं कीं ॥६२॥
 ऐशीं अस्त्रें प्रेरिती बहुत ॥ तैं पाहूनि जालिंदरनाथ ॥ मग सकळ अस्त्रांवरी मोहनास्त्र ॥ योजिता झाला महाराजा ॥६३॥
 तैं मोहन अस्त्रांतरी ॥ प्रवेशूनि करी प्रताप बाहेरी ॥ जालिंदरातैं अवलोकन करी ॥ नमूनि जात असे अस्त्र ॥६४॥
 ऐसें अस्त्र सकळ आलें ॥ परी जालिंदरा नमूनि गेलें ॥ परी पर्वतास्त्रें युक्त केलें ॥ निवटिले वातस्त्र ते ॥६५॥
 मग विमाने होऊनि स्वर्गी स्थिर ॥ समूळ आटले वातचक्र ॥ मग एकाएका बोलती उत्तर ॥ कैसा विचार करावा ॥६६॥
 जीं जीं अस्त्रें प्रेरितीं आपण ॥ तीं तेथें जार्तीं नमून ॥ तरी आतां शस्त्रें घेऊन मर्हीलागी उत्तरावें ॥६७॥
 तीव्र शस्त्रघातेकरुन ॥ द्रवद्वमुखांते करावें आव्हान ॥ मग तयाचा घेऊन प्राण ॥ स्वर्गवासी करावा तो ॥६८॥
 ऐसें मानलें सर्वा चितीं ॥ विमाने उत्तरली महीवरती ॥ मग मुदगल फरश अंकुश शक्ती ॥ घेवोनियां धावलें ॥६९॥
 त्रिशूळ खडग भाले तोमर ॥ फरश मुरस पाडू कट्यार ॥ गदा चक्र बरची यंत्र ॥ दारुकादि उभवले ॥७०॥
 गुप्ती भाले असिलता ॥ ऐशीं शस्त्रें किती वर्णिता ॥ असंख्यरुपी प्राणहर्ती ॥ घेवोनियां धावले ॥७१॥
 तैं पाहूनि जालिंदर ॥ सोडता झाला कामिनीअस्त्र ॥ कामिनीअस्त्रावरी पवित्र ॥ कामअस्त्र प्रेरिले ॥७२॥
 कामिनीअस्त्र प्रगट होतां ॥ अगणित स्त्रिया तेज मारिता ॥ उदया पावूनि कामवार्ता ॥ दर्शविता रायासी ॥७३॥
 परी त्या स्त्रिया कैशा ॥ रंभेहूनि शतगुण ऐशा ॥ श्रुकुटीसायक नेत्रकटाक्षां ॥ शर सोडिती कामाचे ॥७४॥
 तयामांगे कामास्त्र ॥ सर्वा हदयी रिघोनि पवित्र ॥ तेणे लंपट होऊनि सर्वत्र ॥ प्रणययुद्धा उसळले ॥७५॥
 मग एकाएकीच्या ध्यानां ॥ लागूनि करिती नम विनवणी ॥ तंव त्या पळती रानोरानां ॥ हेही धावती त्यामागे ॥७६॥
 परी बद्रिकाश्रमीं बद्रितरु ॥ त्यातैं वर्णितां नसे पारु ॥ कीं वाट दावी कंटकापारु ॥ तयामाजी रिघाल्या ॥७७॥
 तंव त्य कामिनी कंटकवर्नी ॥ बद्रतरुते जाती वेंधुनीं ॥ देवही तैसे तरु कवळूनी ॥ वृक्षावरी वेंधती ॥७८॥
 एक वृक्षावरी एक एकावरी ॥ तैसे एक एक वेंधते तयांवरी ॥ निकट जाऊनि विनंती करी ॥ वृश्य होय म्हणवूनी ॥७९॥
 सकळ वृक्षा गेले वेंधून ॥ तैं पाहूनि जालिंदर नंदन ॥ मग स्पर्शास्त्र मंत्र जपून ॥ भस्मचिमुटी सोडीतसें ॥८०॥
 स्पर्शीस्त्र प्रगट होतां ॥ सकळ कामिनींसी झाली प्रेरकता ॥ तैं पाहूनि कामिनी तत्वतां ॥ उड्या सोडिती महीतों ॥८१॥
 तयांच्या मांगे देव भले ॥ उड्या सोडिती अति वहिले ॥ परी स्पर्शास्त्रें पदातें धरिले ॥ तरुशाखेते कवळूनी ॥८२॥
 मग खाली मोळी वरते पद ॥ मध्येंचि लोंवती देववृद् ॥ मुकुट महीते पडोनि बद्ध ॥ कबरी मोकळी हेलावे ॥८३॥
 जैसे सुगीव पक्ष्याचें घर ॥ तरुसी लोंवती दिसती अपार ॥ कीं दिनउदर्यी शाखेवर ॥ वडकाळिका झांबती ॥८४॥
 तन्न्याये तरुवरती ॥ देव उफराटे झोळकंवे घेती ॥ तैं पाहूनी उमापती रमापती ॥ हास्य करिती गदगदां ॥८५॥
 म्हणती बरवी झाली मौज ॥ ऐसा मिळाला नाहीं भोज ॥ न मारितां सकळ जानकाज ॥ फेडूनि करपुटी ॥ नगनशरीरी मिरवले ॥८६॥
 मग स्त्रियां तळवटी ॥ काम करित्या झाल्या शेवटी ॥ सकळांचे चीर फेडूनि करपुटी ॥ नगनशरीरी मिरविले ॥८७॥
 सकळ वस्त्रे जालिंदरापासीं ॥ स्त्रिया आणूनि करिती राशी ॥ मग जालिंदर कानिफापाशीं ॥ हळूचि खुणे सांगतसे ॥८८॥
 देव सकळ झाले नगन ॥ त्यांते नेसवूनि येई वसन ॥ मग तो कानिफा घेऊन वसन ॥ ज्याचे त्यासी नेसवीतसे ॥८९॥

नेसवितां देव बोलत ॥ अहो गुरुची करणी विपरीत ॥ विध्वंसले असे सामर्थ्य ॥ योग्यायोग्य दिसेना ॥१९०॥
ज्यांची ब्रह्मांडभरी कीर्ति ॥ ते तरुलार्णी कैसे लोंवती ॥ ऐसे म्हणूनि तयापरती ॥ वसनालार्णी परिधानी ॥११॥
म्हणे महाराजा गुरुसी चोरुन ॥ तुम्हां परिधानितों गुप्त वसन ॥ तरी हे ऐसे वर्तमान ॥ बोलू नका गुरुते ॥१२॥
वसन नेसल्या उपरी ॥ पाय वंदी उभय करी ॥ भाळ ठेवूनी पदावरी ॥ आणिक जात पुढारा ॥१३॥
मग कानिफाची नेत्रभक्ती ॥ पाहुनी तुष्टले देव चिर्ती ॥ मग प्रसन्न होऊनि वरदहस्ती ॥ वरा ओपिती कृपेने ॥१४॥
मर्नीं करुनि दृढ विचार ॥ विना दिधल्यावाचूनि वर ॥ सोडाणार नाहीं जालिंदर ॥ कृतनिश्वय हा असे ॥१५॥
ऐसा निश्चय करुनि चिर्ती ॥ प्रसन्न चिर्ते वर ओपिती ॥ जें जें अस्त्र तयाचे शक्ती ॥ आम्ही मिरवू निश्चये ॥१६॥
मग सकळी देऊनि वरप्रदान ॥ कानिफा केला वरदावान ॥ तें ऐकूनि पावकनंदन ॥ विभक्तास्त्र सोडीतसे ॥१७॥
विभक्तास्त्र होतां प्राप्त ॥ सकळ देव झाले मुक्त ॥ सांवरुनि वस्त्रभूषणाते ॥ नाथापाशीं पातले ॥१८॥
मग सर्वत्रीं करुनि नमस्कार ॥ म्हणती तव सुता दिधला वर ॥ सकळ अस्त्रीं साक्षात्कार ॥ आम्ही मिरवू निजांगे ॥१९॥
उपरी बोले जालिंदरनाथ ॥ पुढे करीन साबरी कवित्व ॥ त्याते साहय तुम्ही समस्त ॥ कृपा करुनि असावे ॥२००॥
मग अवश्य म्हणोनि वचन देती ॥ साहय असों तव कविती ॥ ऐसे बोलोनि स्वस्थाना जाती ॥ विमानारुढ होऊनियां ॥१॥
यावरी रमावर आणि उमावर ॥ कानिफा आणि जालिंदर ॥ बद्रिकाश्रमीं होऊनि स्थिर ॥ तीन रात्र राहिले तेथे ॥२॥
तेथील स्वाद धुंडीसुत ॥ पुढे सांगेल यथास्थित ॥ नरहरिवंशीं नाम ज्याते ॥ मालू ऐसे वदताती ॥३॥
स्वस्ति श्रीभक्तिकथासार ॥ संमत गोरक्षकाट्य किमयागार ॥ सदा परिसोत भाविक चतुर ॥ द्वादशाध्याय गोड हा ॥२०४॥

श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ अध्याय ॥१२॥ ओव्या २०४ ॥ शुभं भवतु ॥

॥ श्री नवनाथ भक्तिसार पोथी - अध्याय १३

अध्याय १३

श्रीगणेशाय नमः

श्रीसरस्वत्यै नमः ॥ श्रीगुरुभ्यो नमः ॥

जयजयाजी त्रिभुवनेशा ॥ मच्छकच्छवराहनरसिंहवामनवेषा ॥ भार्गव राघव द्वारकाधीशा ॥ पूर्णब्रह्मा सर्वजा ॥१॥
हे गुणातीता सकळगुणजा ॥ अव्यक्तव्यक्ता सर्वजा ॥ पूर्णब्रह्म अचल सर्वजा ॥ बौद्ध कलंकी आदिमूर्ते ॥२॥
मागिले अध्यार्थीं केले कथन ॥ श्रीजालिंदरा होऊनि जन्म ॥ तप आचारोनि अत्रिनंदन ॥ संपादिला गुरुत्वी ॥३॥
तो समर्थ अत्रिसुत ॥ प्रसन्न झाला सद्विद्येत ॥ तयावरुते सकळ दैवत ॥ गौरविले पावके ॥४॥
स्कंधीं वाहूनि द्विमूर्धनी ॥ पृथक् दैवते स्थानीं स्थानीं ॥ सत्य लोकांदि अमरा पाहूनी ॥ वैकुंठादि पाहिले ॥५॥
पाहिले इंद्र चंद्रस्थान ॥ मित्र वरुण गंगधर्वा भेटून ॥ सुवर्लोक भुवर्लोक तपोलोकादि पाहून ॥ वरालार्णी आणिले ॥६॥
यक्ष राक्षस किन्नरांसहित ॥ गणगंधर्वादि गौरवूनि समस्त ॥ वश केला जालिंदरनाथ ॥ अस्त्रविद्येकारणे ॥७॥
याउपरी कानिफा कर्णादय ॥ होऊनि झाला विद्यामय ।तयाच्या वराकरितां सर्व देव । सकळ दैवते विटंबिली ॥८॥
विटंबोनि आपुले शक्ती । प्रसन्न केले वराप्रती ।उपरी गेले स्वस्थाना निगुती । आश्रम बद्रिका सांडूनि ॥९॥
परी उमावर आणि रमावर ॥ कानिफा आणि जालिंदर ॥ बद्रिकाश्रमीं राहूनि स्थिर ॥ करिती विचार तो कैसा ॥१०॥
एकमेकां बोलती हांसून ॥ आठवूनि देवतांचे विमुंडमुंडन ॥ प्रसन्न झाले विटंबून ॥ बुद्धिहीन हे कैसे ॥११॥
परी धन्य जालिंदर मिळाला यांसी ॥ अवस्था दारुण महांसी ॥ पूर्वी भिडले अपार राक्षसांसी ॥ परी ऐसा मिळाला नाहीं त्यां ॥१२॥
उफराटे नगनदेही ॥ अधो पाहत होते मही ॥ ऐसे उचित कदा देही ॥ मिळाले नाहीं तयांसी ॥१३॥
ऐसे बोलोनि उत्तरोत्तर ॥ हास्य करिती वारंवार ॥ मेळवूनि करास कर ॥ टाळी पिटिती विनोदे ॥१४॥
असो ऐसी विनोदशक्ती ॥ यावरी बोले उमापती ॥ हे महाराजा जालिंदरा जती ॥ चित दे या वचनाते ॥१५॥
नागपत्रअश्वत्थस्थार्णी ॥ पूर्ण यज्ञआहुती करोनी ॥ प्रथम कवित्वा रचोनि ॥ वरालार्णी साधावे ॥१६॥
वेदविद्या मंत्र बहुत ॥ अस्त्रिविद्या प्रतापवंत ॥ परी ते महीवरी पुढे कलीत ॥ चालणार नाहीं महाराजा ॥१७॥
मग मत्रशक्ती उपायतरणी ॥ कांहीच न मिळे लोकांलागुनी ॥ मग ते दुःखप्रवाहशमर्णी ॥ सकळ लोक पडतील ॥१८॥
तरी सिद्ध करुनि आतां कविता ॥ आवंतिजे नागाश्वत्था ॥ सकळ विद्या करुनि हाता ॥ कानिफाते ओपिजे ॥१९॥
या कानिफाची उदार शक्तिस्थिती ॥ मिरवत आहे दांभिकवृती ॥ तरी बरवी आहे कार्याप्रती ॥ पुढे पडेल महाराजा ॥२०॥
हा अपार शिष्य करील पुढती ॥ विद्या वरितील याच्या हार्ती ॥ मग ती प्रतिष्ठा लोकांपरती ॥ सर्व जर्गी मिरवेल ॥२१॥
पूर्वी सांबरी ऋषीने मार्ग ॥ काढिला आहे शुभयोग ॥ परी थोडकी विद्या चांग ॥ महीलार्णी पुरेना ॥२२॥

तरी शतकोटी सांबरीगणा ॥ महीतें मिरवावें शुभवचना ॥ सकळास्त्रांची आणूनि भावना ॥ महीलागी मिरवावी ॥२३॥
 तरी या कवितेची वांटणी ॥ मिरवावी नवनाथलागुनी ॥ कोणती कैसी गतीलागुनी ॥ सांगतों मात ते ऐका ॥२४॥
 पूर्वी मच्छंद्रानें धरुनि लक्ष ॥ काव्य केलें आहे प्रत्यक्ष ॥ तेहतीस कोटी पंचाण्णव लक्ष ॥ मंत्रविद्युलता मिरविल्या ॥२५॥
 यापरी गोरक्षगोष्टी होठी ॥ मिरवेल नव लक्ष बारा कोटी ॥ पंच कोटी एक लक्ष शेवटी ॥ मीननाथ मिरवेल ॥२६॥
 नव कोटी सात लक्ष ॥ चर्पटनाथ करील कीं प्रत्यक्ष ॥ सात कोटी चार लक्ष ॥ भरतरीनाथ करील कीं ॥२७॥
 तीन लक्ष दोन कोटी ॥ रेवणनाथ करील शेवटी ॥ एक लक्ष एक कोटी ॥ वटसिद्धनाथ करील कीं ॥२८॥
 चौतीस कोटी बारा लक्ष ॥ श्रीजलिंदरानें करावें प्रत्यक्ष ॥ सहा कोटी आठ लक्ष ॥ कानिफानें मिरवावें ॥२९॥
 अशुभप्रयोग गोरक्षरहाटी ॥ स्थापूनि योजावे शतकोटी ॥ पुढें लोकां साधनजेठी ॥ होणार नाहीं महाराजा ॥३०॥
 म्हणूनि ऐसें योजूनि साधन ॥ मंत्रप्रयोगीं करावें प्रवीण ॥ तें न करितां सकळ जन ॥ सुख होईल रोगांतें ॥३१॥
 तरी हे जनउपकारासाठीं ॥ जीवा करावी आटाआटी ॥ तुम्हाते सागावी ऐसी गोष्टी ॥ नोहे सर्वज्ञ आम्हांते ॥३२॥
 ही कलीची विद्या कलिसंधान ॥ मिरवित आहे पूर्वीपासून ॥ तुम्ही नवनाथ अवतार घेऊन ॥ विद्या वर्तवीत असतां कीं ॥३३॥
 तुम्ही जाणणार भविष्योतर । तरी या कलींत करावा प्रसार । आम्हीं सांगावें ऐसे थोर । तुम्हां योग्य साजेना ॥ ३४ ॥
 भविष्योतर जाणोनि नाथा ॥ तूं देवासीं केली वार्ता ॥ कानिफातें वर देतां ॥ बोलिलासी हिता महाराजा ॥३५॥
 तरी आतां आळस सांडूनि ॥ जेवी मिरवावें कवित्वरत्न ॥ जारण मारण उच्चाटन ॥ कवित्वरचनीं मिरवावें ॥३६॥
 ऐसें सांगूनि उमानाथ ॥ कानिफाविष्यर्यीं आणिक सांगत ॥ यासी बैसवूनि पूर्ण तपास ॥ समर्थपणे मिरवीं कां ॥३७॥
 ऐसें सांगता उमावर ॥ अवश्य म्हणे जालिंदर ॥ मग वर देऊनि रमावर ॥ जाता झाला वैकुंठी ॥३८॥
 मग जालिंदर आणि कानिफनाथ ॥ द्वादश वर्षे राहूनि तेथ ॥ चाळीस कोटी वीस लक्षांत ॥ उभीं चरित्र रचियेतें ॥३९॥
 तें आदिनाथें कवित्व पाहोन ॥ पूर्ण झालें समाधान ॥ मग म्हणे नागाश्वत्थी जाऊन ॥ सिद्धीमार्गीं पावावें ॥४०॥
 मग जालिंदर आणि कानिफनाथ ॥ जाऊनि पाहिला नागाश्वत्थ ॥ पूर्ण आहुती हवन तेथ ॥ करुनि तोषवी वीरांतें ॥४१॥
 सूर्यकुंडाचें आणुनि जीवन ॥ बावन्न वीरा करी सिंचन ॥ प्रसन्न करुनि त्यांचें मन ॥ वरालागी घेतलें ॥४२॥
 यापरी पुनः परतून ॥ पाहते झाले बद्रिकाश्रम ॥ मग कानिफांते तपा बैसवून ॥ लोहकंटकी मिरविला ॥४३॥
 श्रीआदिनाथाच्या साक्षीसी ॥ कानिफा बैसवून पूर्ण तपासी ॥ श्रीजलिंदर तीर्थस्थानासी ॥ जाता झाला पुसून ॥४४॥
 त्याचि ठार्यी बद्रिकाश्रमांत ॥ कानिफा आणि श्रीकृष्णनाथ ॥ तप करिती भागीरथीतीरांत ॥ तीव्र काननी बैसूनियां ॥४५॥
 उभय ठाव असे विभक्त ॥ एकमेका नसे माहीत ॥ असो येरीकडे जालिंदरनाथ ॥ नानाक्षेत्रीं हिंडतसे ॥४६॥
 परी क्षेत्रीं जातांचि आर्धी कानर्नी ॥ भारा बांधिला तृण कापूनी ॥ निजमौळीं त्वरें वाहुनी ॥ क्षेत्रामाजी संचरे ॥४७॥
 परी तो मौळी भारा घेतां ॥ सुख न वाटे अनिलचिता ॥ मग संचरोनि भयहातो ॥ वरच्यावरी धरीतसे ॥४८॥
 म्हणाल पवनासी काय कारण ॥ वरचेवरी धरावया तृण ॥ तरी जालिंदर अग्निनंदन ॥ अग्निपिता तो असे ॥४९॥
 परी पौत्राची करूनी ममता ॥ म्हणूनि भारा धरी वरूता ॥ असो जालिंदर क्षेत्रीं येतां ॥ तृण गोधना सोडीतसे ॥५०॥
 ऐसें भ्रमण करितां मर्हीं ॥ नानातीर्थक्षेत्रयात्राप्रवाहीं ॥ तो गौडबंगल देशाठार्यी ॥ हेलपट्टणीं पैं आला ॥५१॥
 तृणभार मिरवोनि मार्थीं ॥ परी तो मिरवे सर्वाहातीं ॥ अधर चाले मस्तकावरती ॥ लोक पाहती निजदृष्टी ॥५२॥
 हेलापट्टण अति विस्तीर्ण ॥ बुद्धिप्रयुक्त तेथील जन ॥ जालिंदराचें चिन्ह पाहून ॥ आश्वर्य करिती मानसीं ॥५३॥
 म्हणती अधर भारा कैसा ॥ चालती हा न कळे तमाशा ॥ तरी हा सिद्ध अवतारलेशा ॥ महीलागीं मिरवीतसे ॥५४॥
 मग ते चव्हाट्याचे जन ॥ करुं धांवती तें दर्शन ॥ परी तें नाथा समाधान ॥ चिर्तीं प्रशस्त लागेना ॥५५॥
 जे पूर्णपणे झाले निवाले ॥ ते प्रतिष्ठेपासूनि दुरावले ॥ कदा न जातां जर्गी मानवले ॥ चिर्तीं निःस्पृहता धरुनियां ॥५६॥
 बृहस्पतीचे पडिपाडी ॥ तया होतसे सर्वार्थजोडी ॥ परी तों वेडियांत मारी डडी ॥ लोकमहिमाभयास्तव ॥५७॥
 जैसें कृपण आपुले धन ॥ रक्षी महीचे पाठीलागून ॥ तन्न्याय झालिया मन ॥ कदाकाळीं आवरेना ॥५८॥
 असो मग जालिंदरनाथ ॥ अति तोषें तृणभार जमवूनि आणीत ॥ पाहूनि गोधनाची अमात ॥ तृण सोडी तयांसी ॥५९॥
 मग गल्लीकुची गंधमोरी ॥ तेथें जाऊनि वस्ती करी ॥ भिक्षा मागूनि क्षेत्राभीतरी ॥ उदरनिर्वाह करीतसे ॥६०॥
 यापरी वर्ततां त्या गांवीचा नृप ॥ त्रिलोकचनसुत जैसा कंदर्प ॥ तयाचें वर्णिता स्वरूप ॥ सरस्वतीसी न सुचे हो ॥६१॥
 नाम जयाचें गोपीचंद ॥ वरी मिरवला सर्व संपत्तिवृद ॥ दिव्य अमूप अमरभद्र ॥ पाहूनि लाजे कुबेर तो ॥६२॥
 द्वादश लक्ष अपूर्वशक्ती ॥ अश्व मिरवले वाताकृति ॥ तेजःपुंज पाहूनि लाजती ॥ चपळपणी चपळा त्या ॥६३॥
 चीरतगटीं रत्नकोंदर्णी ॥ पाखरा शोभल्या बालार्ककिरणी ॥ झागमगती झालरी किरणी ॥ हेमगुणीं मिरवल्या ॥६४॥

रथमी अति शोभायमान ॥ झालरी अग्निहेमगुण ॥ मुक्त गुंफिले समत्वीं समान ॥ नक्षत्रमालिका जेर्वीं त्या ॥६५॥
 हेमतगटी रत्नकोंदर्णी ॥ ग्रीव मिरवल्या माळा भूषणी ॥ संगीत पेट्या नवरंगरत्नी ॥ दीप जैसे लाविले ॥६६॥
 मुख शोभले त्याचिपरी ॥ दिव्य मिरवल्या सरोवरी ॥ चातकपिच्छ कर्णद्वयाभीतरी ॥ तुरे खोविले मौळीते ॥६७॥
 आणि पुष्पपृष्ठीं रत्नजडित ॥ गेंदा जोडिया तेजभरित ॥ चारजामे लखलखीत ॥ चपळेहूनि अधिकल ते ॥६८॥
 द्वावदश लक्ष ऐसियेपरी ॥ बाजी मिरवती चमूभीतरी ॥ प्रत्येक पाहतां संमतसरी ॥ उदधिसुत मिरविले ॥६९॥
 कीं अर्कहंदयी स्पृहा होती ॥ मातें लाभली श्यामकर्ण मूर्ती ॥ त्या स्पृहेची करावया शांती ॥ द्वावदश लक्ष प्रगटले ॥७०॥
 त्याचिपरी गजसमूह मत ॥ पाहूनि लाजे ऐरावत ॥ चिर्तीं म्हणे क्षोभूनि सर्वत्र ॥ रत्नं उपजर्लीं महीवरी ॥७१॥
 विशाळ शुंडा हिरेजाती ॥ अधरें द्वैतदंत शोभती ॥ तयां वेष्टनीं चुडे पाहती ॥ रत्नकोंदर्णी मिरविले ॥७२॥
 ग्रीवे घंटिका हेमगुणी ॥ तयामार्जीं रत्नपाणी ॥ हिरे माणिक पाचतरणी ॥ नवरंगी शोभले ॥७३॥
 यापरी पृष्ठीं झुली व्यक्त । तयांवरी झालरी लखलखीत । हेमगुणीं गोवूनि मुक्त । ढाळ देती सुरवाड ॥७४॥
 यापरी हौदे मेघडंबरी ॥ सुवर्ण अंबान्या शोभल्या वरी ॥ त्याहीं कोंदर्णीं नक्षत्रापरी ॥ रत्न मिरवूं लाहिले ॥७५॥
 कोणी रिक्त कोणी ऐसे ॥ परी ते भासती पर्वत जैसे ॥ पृष्ठीं पताका पहा भासे ॥ पर्वतमौळी तरु जेर्वी ॥७६॥
 जैसे गजपृथूते मिश्र ॥ विराजलेती दशसहस्र ॥ पाईक स्वार दासचक्र ॥ रायापुढे धांवती ॥७७॥
 छडीदार चोपदार ॥ पूर्ण बोथाटे पुकारदार ॥ यंत्रधारी अश्वस्वार ॥ रायासमोर धांवती ॥७८॥
 अति उग्र खडतरणी ॥ मिरवल्या जैशा कृतांतमूर्ति ॥ कीं युद्धकुंडीचे पावक होती ॥ घेती आरती परचक्र ॥७९॥
 यापरी राव तो कृपाळ ॥ शोभ्मे जैसा तमालनीळ ॥ बरवेपणी अतिझळाळ ॥ कंदर्पपंथी मिरवतसे ॥८०॥
 स्वरूपलक्षणी गोपीचंद ॥ समता न पावे आणिक गौडवृद ॥ चंद्रचूडमण्यालागीं अबाथ ॥ कलंक देहीं म्हणोनी ॥८१॥
 अर्क दृष्टांता संमत देखा ॥ तरी तोही तीव्र दाहकपंथा ॥ चपला तेजापरी झ्याडा चिता ॥ मेघामाजी दडताती ॥८२॥
 तैसा नव्हे हा नृपनाथ ॥ दिव्यरुपी सदगुणभरित ॥ धर्म औदार्य सभाग्रयवंत ॥ विजयतक्षमी मिरवीतसे ॥८३॥
 म्हणाल प्रताप नसेल व्यक्त ॥ तरी कृतांताचे आसन पाळीत ॥ धाके परचक्र आणूनि देत ॥ कारभारातें न सांगतां ॥८४॥
 यापरी वर्णितां शरीरपुष्टी ॥ तरी म्हणवीतसे महीते जेठी ॥ शतजेठी महीपुटी ॥ लावूनियां रगडीतसे ॥८५॥
 यापरी आणिक कल्पाल चिर्ती ॥ कीं इतुकी स्थावर झाली शक्ती ॥ तरी भोगीत नसेल कामरती ॥ विष्यां आसक्त नसेल तो ॥८६॥
 तरी धर्मपत्नी शुभाननी ॥ असती नक्षत्रतेजप्रकरणी ॥ खंजरीटमृगपंकजनयनी ॥ चंद्राकृती मिरवल्या ॥८७॥
 चितज्ञ परम चातुर्यखाणी ॥ यापरी षोडशशत शुभाननी ॥ भोगानना जयालागुनी ॥ राजांकी मिरवल्या ॥८८॥
 परी ते पाहतां स्वरूपखाणी ॥ कीं कामचि सांडावा ओवाळुनि ॥ कीं उर्वशीच्या पंकती आणुनी ॥ दासी मिरवती तिला त्या ॥८९॥
 गजगामिनी चपला अबळा ॥ तेजें लाजविती पाहूनि चपळा ॥ शृंगारभरित असती सकळा ॥ चंद्र रात्री नक्षत्री ॥९०॥
 असो ऐसा नृपनाथ ॥ हेलापट्टणी विराजित ॥ जयाची माता सदगुणभरित ॥ मैनावती विराजली ॥९१॥
 तंव ती सती मैनावती ॥ कोणी एके दिवशीं उपरीवरती ॥ दिशा न्याहाळी सहजस्थिती ॥ जालिंदरातें देखिले ॥९२॥
 तृणभार अधर मौळी ॥ मुक्त विराजला हस्तकमळी ॥ पथिकासमान ग्राममळी ॥ मार्गी - येतसे पुढारां ॥९३॥
 परी तेजःपंज जैसा तरणी ॥ मदनाकृति स्वरूपखाणी ॥ निःस्पृह निवृत योगींद मुनी ॥ देखियला तियेने ॥९४॥
 मग म्हणे मैनावती ॥ अधर भारा मौळीवरती ॥ कैसा चाले धैर्यशक्ती ॥ काय असे तयाते ॥९५॥
 नोंहे आधार करबंधन ॥ तेही मिरवती मुक्तमन ॥ तरी हा कोणी प्रतापवान ॥ महीलागीं उतरला ॥९६॥
 गण किंवा गंधर्व सुरवर ॥ विरिंची किंवा गंधर्व हरिहर ॥ कीं वाचस्पती उशना थोर ॥ प्रतापवान हा असे ॥९७॥
 परी सुदृढ आराधोनि भक्तीं ॥ मिरवूं नरदेहसार्थकगती ॥ प्रसन्न करुनि चितभगवती ॥ अचळपद वरावें ॥९८॥
 ऐसा विचार करुनि मर्नी ॥ परिचारिके पाचारुनी ॥ तेही सद्विवेकी सज्जान प्राज्ञी ॥ जगामाजी मिरवीतसे ॥९९॥
 मन्मुख उभी करसंपूर्टीं जोडूनि बोले वागवटी ॥ कवण अर्थ उदेला पोर्टी ॥ निवेदावा महाराजी ॥१००॥
 येरी म्हणे वो गजगामिनी ॥ अर्थ उदेला माझे मर्नी ॥ परी प्राणजीवित्व रक्षनी ॥ कार्य आपुले साधावें ॥१॥
 प्रगट होता ती वार्ता ॥ परम पडेल क्षोभ चिता ॥ मग त्या उदकप्रवाही वाहता ॥ परम संकट मिरवेल ॥२॥
 म्हणोनि गौप्य धरोनि वचन ॥ कार्यमांदुसा सोडिजे संधान ॥ मग तें वर्णितां सभाग्रयपण ॥ अंबर ठेंगणे वाटतसे ॥३॥
 म्हणोनि तिनें उभवूनि तर्जनि ॥ खुणे दाविले तिजलागुनी ॥ कोण येत प्रविष्टतरणी ॥ मौळीं तृण वाहोनियां ॥४॥
 तंव ती खूण परिचारिका ॥ पाहती झाली जालंदर विवेका ॥ तों मौळीं भारा अधर दिखा ॥ सर्वे सर्वे चालतसे ॥५॥
 तें पाहूनियां निजदृष्टीं ॥ विस्मय करी आपुले पोर्टी ॥ म्हणे माय वो परम धूर्जटी ॥ योगासिद्ध असे हा ॥६॥

कनकवर्ण बालाकिरणी ॥ महीं मिरवितसे योगप्राजी ॥ तरी हा स्वर्भूवलोकप्राणी ॥ सहसा येत असे जननीये ॥७॥
 सत्यलोक भूलोक तपोलोक ॥ तयाचे गमने शोभती देख ॥ स्मरारि कीं स्मरजनक ॥ महींलार्गी उतरला ॥८॥
 तरी माय वो ऐक वचन ॥ सलीलभक्तीं आराधून ॥ तें चित्भगवती प्रसन्न करुन ॥ कल्याणदर्दीं रिघावे ॥९॥
 जैसे धुवाने अढळपद ॥ जिंकूनि हरिला सकळ भेद ॥ जन्ममृत्युंचे दृढ बंध ॥ मुक्त केले जननीये ॥१०॥
 तन्न्याय दास दासी ॥ ओपूनि ऐशा शत पुरुषांसी ॥ चिरंजीव प्रसाद ओपूनि देहासी ॥ अचळ महींते वर्तावे ॥११॥
 ऐसी परिचारिकेची युक्ती ॥ ऐकूनि बोले मैनावती ॥ म्हणे माय वो तरुनि आर्ती ॥ चित्स्वरूप करावे ॥१२॥
 तरी येवढा प्राजीक जानी ॥ वस्तीस राहतो कोणे स्थार्नी ॥ तितुके गुज गोचर करुनी ॥ लगबगे येई कां ॥१३॥
 अवश्य म्हणोनि परिचारिका ॥ जाती झाली सदैविका ॥ तंव तो संचारुनि ग्रामलोका ॥ गोधनातें पाहतसे ॥१४॥
 तंव तीं गोधने ग्रामवाटी ॥ अपार जात असती चव्हाटी ॥ तृण सोडूनि ते थाटी ॥ सुपंथीं तेथ गमतसे ॥१५॥
 तंव ती दासी मागे मागे ॥ जात असे लगबगे ॥ मग गंधगल्लीं कुशचलयोगे ॥ जाऊनियां बैसला ॥१६॥
 तेथें क्षण एक उभी राहून ॥ पहात त्याचें अचळपण ॥ सूर्य पावे तों अस्तमान ॥ अचळस्थान रक्षिते ॥१७॥
 मग ती येऊनि वाताकृती ॥ पूर्ण झाली सांगती ॥ अमुक स्थार्नीं चित्भगवती ॥ प्रसन्नचिर्तीं स्थिरावे ॥१८॥
 कुषिवत जागा दुर्गंधव्यक्त ॥ माये वो असे सर्व एकांत ॥ तया स्थार्नीं पिशाचवत ॥ वस्तीलार्गी ठिकाण ॥१९॥
 जेथे न राहे श्वानसूकर ॥ कर्दम कुवेग कुवेग गंध अपार ॥ वस्ती विराजून पिशाचसर ॥ वल्गना ते वदतसे ॥२०॥
 ऐसी ऐकूनि तियेची वाणी ॥ म्हणे स्थिर वो शुभाननी ॥ रहित होतां जनसंबोध यामिनी ॥ मग जाऊं दर्शना ॥२१॥
 अवश्य म्हणोनि परिचारिका ॥ मग मध्ययामिनीं सदविवेका ॥ उत्तम फळ ठेऊनि तबकां ॥ षड्साने मिरविले ॥२२॥
 काळीं कांबळी गुंतूनि बुंथी ॥ परिचारिका मैनावती ॥ येत्या जाहल्या स्थान एकांती ॥ लक्षोनियां महाराजा ॥२३॥
 तंव तो सिद्धरायमुनी ॥ परमहंसाच्या आव्हानूनि वहनी ॥ मोक्षमुक्ताच्या ग्रहणार्थ ध्यार्नी ॥ बैसलासे महाराजा ॥२४॥
 मग त्या उभय सहित युवती ॥ जाऊनि लोटल्या पदावरती ॥ मूर्धनीकमळ प्रेमभरती ॥ पदकमळीं ओपिती ॥२५॥
 सन्मुख जोडूनि उभय कर ॥ सप्रेम भक्ती वागुच्चार ॥ चातुर्यगंध म्लान अपार ॥ समर्पिती लाखोली ॥२६॥
 म्हणसी महाराजा सर्वजराशी ॥ त्रिविधताप उभय उद्देशी ॥ ते तूं दाहिले जीवित्वासीं ॥ मोक्षमांदुसा जाणूनियां ॥२७॥
 तरी ऐशिया तपोदर्दी ॥ समयजलदा लक्ष्मी अंतरी ॥ कल्पनासदनाचा पेटला भारी ॥ विझावावया पातलों ॥२८॥
 तरी औदार्याचें पाहूनि मुख ॥ त्रिविधतापांचा सबळ पावक ॥ विझावूनि चित्तमहीते पिक ॥ ब्रह्मकर्णी पिकावे ॥२९॥
 ऐसें तयाचें वागुतर ॥ प्रविष्ट होतां निशिकर ॥ तेणेकरुनि चित्तसागर ॥ आनंदलहरीं दाटला ॥३०॥
 दाटला परी संकोचित ॥ चंद्र आकाशीं उदधि महींत ॥ तरी भक्तिपंथिका चक्रवात ॥ अस्ताचळीं योजावा ॥३१॥
 ऐसें चित्त योजूनि नाथा ॥ दाविता झाला तीव्रवार्ता ॥ मैनावतीचे सफळ चिता ॥ किंवा कसोरीं पाहतसे ॥३२॥
 पिशाच चेष्टा उद्दामनीती ॥ आव्हानूनि सदृश्युक्ती ॥ महींचे पाषाण हार्ती ॥ कवळोनिया झुगारी ॥३३॥
 अशुभवार्णी करुनि वल्गना ॥ भंगूं पाहे चित्प्रेमा ॥ मेघऔदार्याच्या दुर्गुणा ॥ पाषाणकारका ओसांडी ॥३४॥
 परी ते जाया धैर्यवंत ॥ निश्वयअर्गळी योजूनि सदृढ चित ॥ म्हणें याचे हस्ते मृत्य ॥ आल्या मोक्ष वरीन मी ॥३५॥
 ऐसें योजूनि सदृढ मांडी ॥ बैसली ठाव कदा न सांडी ॥ जैसा पर्वत अचळ विभांडी ॥ मेघधारा न गणोनि ॥३६॥
 परी तो नाथ जालिंदर ॥ ओसंडितां पाषाणपूर ॥ परी ती रामा वज्ञाकार ॥ अचळ पाहूनि तोषला ॥३७॥
 मग हस्ते झाडूनि पाषाणद्याडी ॥ म्हणे कोण तूं सांग गोरटी ॥ किमर्थ आजि माड़िये पृष्ठीं ॥ लागपाळती केली त्वां ॥३८॥
 दुर्गंधी गल्ली ऑंगळीत ॥ आहे उगलाचि मी पिशाच येथ ॥ तरी तुज पेटला किमर्थ अर्थ ॥ कामानळे दाटला ॥३९॥
 कवण कोणाची नितंबिनी ॥ वेगीं वद वो शुभाननी ॥ आम्ही तपी अलक्ष ध्यानी ॥ लक्ष मंगाया कां आलीस ॥४०॥
 यावरी म्हणे ती महाराजा ॥ त्रिलोचनराज विजयध्वजा ॥ तयाची कांता सर्वजभोजा ॥ धर्मपत्नी मी असें ॥४१॥
 असे परी जी योगदुमा ॥ काळे भक्षूनि पतितउमा ॥ मातें केले प्लवंगमा ॥ जगामाजी मिरवावया ॥४२॥
 ऐसेपरी योगजेठी ॥ काळचक्र पाहूनि राहटी ॥ मग भयार्कउदक पाहूनि पोटी ॥ पश्वातापी मिरविले ॥४३॥
 काळे पतीची केली गती ॥ तैसीच करील मम आहुती ॥ तरी मानवसन्निपाती ॥ आरुक मातें होई कां ॥४४॥
 येरि म्हणे त्वदभर्ता ॥ पावोनि लया त्वरिता ॥ कवण आश्रमीं काळचरिता ॥ लोटसी तूं जननीये ॥४५॥
 येरी म्हणे वो सदैवभरिता ॥ सुत एक आहे प्रपंच ॥ येरु म्हणे कवण अर्था ॥ प्रपंचराहटी चालवी ॥४६॥
 तंव ती म्हणे गौडबंगाल ॥ राज्यसदनीं देश विपुल ॥ तयाचा नृप गोपीचंद मूल ॥ दास तुमचा विराजे ॥४७॥
 परी असो कर्मराहटी ॥ कृतांतउद्देशाचे पाठीं ॥ मम मौळींचा भार निवटी ॥ कृपा झार्णीं करुनियां ॥४८॥

ऐसें ऐकनि तियेचें वचन ॥ म्हणे कृतांतपाश दृढबंधन ॥ कैसें तुटे गे मग पिशाचान ॥ तुवां काय जाणितले ॥४९॥
 तरी आतां क्षण उभी न राहीं ॥ वेगीं आपुल्या सदना जाई ॥ तव सुता कळतां अनर्थप्रवाहीं ॥ मति त्याची मिरवेल ॥५०॥
 ऐसें बोलतां सागोंपांग ॥ तों मित्रउदयाचा पाहिला मार्ग ॥ मग नमस्कारुनि स्वामी सवेग ॥ सदनाप्रती पातली ॥५१॥
 पातली परी अर्थवियोग ॥ चित्सरितीं दाटला भाग ॥ अति तळमळे प्रसादमार्ग ॥ कृपार्णवीं भेटावया ॥५२॥
 ऐसी तळमळे दुःखव्यथा ॥ तों दिनकर लोटला अस्ता ॥ होतां चंद्रविकास ती वनिता ॥ विकासली आनंदे ॥५३॥
 पुन्हां घेऊनि परिचारिका ॥ तेथें आली सदयविवेका ॥ दृष्टीं पाहूनि योगिमृगांका ॥ चरणीं माथां ठेवीतसे ॥५४॥
 मग सलगभक्तीची करुनि दाटी ॥ सदृढ चरणीं घातली मिठी ॥ पद कवळोनि हस्तपुटी ॥ पद चुरीत प्रेमानें ॥५५॥
 ऐशी सेवा दोन प्रहर ॥ करितां अगम्यतीला प्रभाकर ॥ तें पाहूनि नमस्कार ॥ स्वामीसी करुणा उठतसे ॥५६॥
 पुन्हां येऊनियां सदनीं ॥ आचरे आपुली प्रपंचराहणी ॥ अस्त होतांचि वासरमणी ॥ स्वामीसी जाऊनि लक्षीतसे ॥५७॥
 सदभावउदय दावूनि प्रेमा ॥ सेवा करीतसे मनोधर्मा ॥ परी सेवा करितां षण्मासउगमा ॥ दिन लोटूनि गेले पैं ॥५८॥
 यापरी कोणे एके दिवशी ॥ काळुखी दाटली अपार महीसी ॥ परी सेवा करावयासी ॥ पातली नित्यनेमानें ॥५९॥
 तंव ती मूर्धन्याखाली अंक ॥ ठेऊनियां देतसे टेंक ॥ त्या संधीत योगिनायक ॥ काय करिता झाला पैं ॥६०॥
 माणिक सबळ करुनि भ्रमर ॥ रुंजी घाली तियेवर ॥ न कळतां येऊनि महीवर ॥ अंकाखालीं रिघाला ॥६१॥
 ऐसें करुनि अवस्थेंत ॥ आपण गाढ झाले निद्रिस्त ॥ चलनवलन सांडूनि स्थित ॥ कंठीं घोर वाजवी ॥६२॥
 तंव तो पट्टपद जानूपरी ॥ फोडूनि निघाला नेंटे उपरी ॥ ग्रीवे डसूनि जांलिदरा परी ॥ सुचविलं अर्थातें ॥६३॥
 तंव तो लगबगें अति त्वरित ॥ उठोनि हस्तें पाहे ग्रीवेंत ॥ ग्रीवा पाहोनि सतीअंकांत ॥ दृष्टी करी महाराजा ॥६४॥
 अंक फोडोनि पडे छिद्र ॥ रुधिर दाटलें महीं अपार ॥ तें पाहूनियां जालिंदर ॥ धैर्यबळ ओळखिलें ॥६५॥
 मग सहज कृपेची करोनि दृष्टी ॥ मौळी कुरवाळी कृपाजेठी ॥ मग तारकामंत्र कर्णपुटी ॥ उपदेशिला तत्काळ ॥६६॥
 मंत्रपउदेश ओपितां कार्णी ॥ खूण व्यक्त दाविली संजीवनी ॥ तेण खुणे पारायणी ॥ ब्रह्मव्यक्त झालीसे ॥६७॥
 किंबहुना चराचरीं ॥ जीव तितुका संगमस्थावरीं ॥ अंबंबहम भुवनापासुनि आकारीं ॥ ब्रह्मदृष्टी हेलावे ॥६८॥
 ऐसा होतां चमत्कार ॥ मग मौळी ठेवी चरणावर ॥ म्हणे महाराजा सकळ व्यापार ॥ आजि मिरवला सुगमत्वे ॥६९॥
 यापरी तो कृपाळू मोक्षदानी ॥ आणिक करिता झाला करणी ॥ मंत्रप्रयोगें संजीवनी ॥ ते दर्हीं प्रेरीतसे ॥७०॥
 जी निर्जीवित्वा उठवील ॥ ती जीवित्वा काय न करील ॥ असो मैनावतीसी अमरवेल ॥ दर्हीं होऊनि ठेविलीसे ॥७१॥
 जैसें रामें दानवकुशीं ॥ चिरंजीव केले बिभीपणासी ॥ तन्न्याये मैनावतीसे ॥ श्रीजालिंदरे केलें पैं ॥७२॥
 मग नित्यनित्य प्रेमभक्ती ॥ विशाल मिरवे भावस्थिती ॥ परी आणिक काम उदेला चिर्ती ॥ पुत्रमोहेंकरोनियां ॥७३॥
 मनांत म्हणे चमत्कार ॥ जानू भेदिली स्थिर भ्रमरे ॥ त्या दुःखाचा घाय अनिवार ॥ जानू वरी मिरवला ॥७४॥
 घाय पडतां अनिवार ॥ अशुद्धाचा लोटला पूर ॥ तयावरी स्पर्शतां कर ॥ जैसी तैसी मिरविली ॥७५॥
 तरी सध्यां चमत्कार ॥ झाला मम दृष्टीं गोचर ॥ आणिक केलें सनातनसार ॥ ब्रह्मव्यक्तिपरायण ॥७६॥
 तरी चिरंजीवपद देऊनि मातें ॥ अचल केलें त्रैलोक्यातें ॥ याचि रीतीं माझ्या सुतातें ॥ होतें तरी फार बरवें ॥७७॥
 ऐसें योजूनि दृढ मानसीं ॥ वियोगव्यथा वरिली देहासीं ॥ ती व्यथा नरहरिवंशी ॥ धुंडीसुत मालू सांगे ॥७८॥
 स्वस्ति श्रीभक्तिकथासार ॥ संमत गोरक्षकाव्य किमयागार ॥ सदा परिसोत भाविक चतुर ॥ ब्रयोदशाध्याय गोड हा ॥७९॥

श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ शुभं भवतु ॥
 ॥ नवनाथभक्तिसार ब्रयोदशाध्याय समाप्त ॥
 श्री नवनाथ भक्तिसार पोथी - अध्याय १४

अध्याय १४

श्रीगणेशाय नमः

जयजयाजी पंढरीनाथा ॥ समचरणीं भक्ततापशमिता ॥ कटीं कर नासागीं दृष्टी ठेविता ॥ होसी रंजिता मुनिमानसा ॥१॥
 ऐसा स्वामी तूं करुणाकार ॥ तरी तूं बोलवीं भक्तिसार ॥ मागिले अध्यार्थीं कथानुसार ॥ परम कृपे वदविला ॥२॥
 त्या कृपेचा बोध सबळ ॥ ब्रह्म उदधि पावला मेळ ॥ पात्रा मैनावती सबळ ॥ सरिताओंधीं दाटली ॥३॥
 ॐ नमो ब्रह्मार्णवीं दाटली परी ॥ ऐक्यरूप झाली नारी ॥ मोहें पुत्राचें परिवारीं ॥ गुंतलीसे जननी ते ॥४॥
 मनासी म्हणे अहा कैसें ॥ त्रिलोचनरायाचें जाहले जैसें ॥ त्याचि नीतीं होईल तैसें ॥ मम सुताचें काय करु ॥५॥
 जंव जंव पाहे त्यातें दृष्टीं ॥ तंव तंव वियोग वाटे पोटीं ॥ हदयी कवळूनि जठरवेष्टी ॥ होत असे मोहानें ॥६॥

अहा पुत्राचें चांगुलपण ॥ दिसे जैसा प्रत्यक्ष मदन ॥ परी काय करावें चांगुलपण ॥ भस्म होईल स्मशानीं ॥७॥
 उत्कृष्टपणे करानि कष्ट ॥ धाम उभाविले अति श्रेष्ठ ॥ परी वन्हिबळे लागल्य काष्ठ ॥ तेवीं असे काळाग्नी ॥८॥
 पहा पल्लवपत्रझाड ॥ अति विशाळ लावला पाड ॥ परी गाभारी वेष्टितां भिरुड ॥ उशार्शी काळ बैसला ॥९॥
 तन्न्यायें दिसूनि येत ॥ वायां जाईल ऐसा सुत ॥ कीं कद्गारीं चोखट अमृत ॥ फिकरपणे मिरविले ॥१०॥
 कीं यत्नेंकरुनि कचें दुर्घट ॥ संजीवनीचा केला पाठ ॥ परी देवयानीचा शाप उल्हाट ॥ यत्र व्यर्थ तो झाला ॥११॥
 कीं सुंदर जाया कर्म जारिणी ॥ परी पतिभयाच धाक मर्नी ॥ तेवीं तो उशार्शी काळ बैसोनि ॥ सकळ जनां मिरवला ॥१२॥
 कीं कुसुमशेज मृदुलाकार ॥ परी उसां घालूनि निजे विखार ॥ ते सुखनद्रेचा व्यापार ॥ सुखा लाहे केउता ॥१३॥
 तन्न्यायें झालें येथ ॥ राजवैभव अपरिमित ॥ परी काळचक्राची सबळ बात ॥ अभ्यान करीत असे पैं ॥१४॥
 ऐसी सदासर्वकाळ ॥ चिरीं वाहे माय तळमळ ॥ परी सुतासी बोध कराया बळ ॥ अर्थ कांही चालेना ॥१५॥
 तंव कोणी ऐके दिवशीं ॥ शीतकाळ मावमासीं ॥ उपरी सहपरिचारिकेसीं उष्ण धेत बैसलीसे ॥१६॥
 ते संर्धीत गोपीचंद ॥ चौकीविभार्गी सकळ स्त्रीवृद् ॥ वेष्टनि स्नान कराया सिद्ध ॥ चंदनचौकीं बैसला ॥१७॥
 चंदनचौकीं परी ते कैशी ॥ हेमतगंटी रत्न जैर्शी ॥ जडावकोंदणी नक्षत्रासीं ॥ राजवृदीं चमकतसे ॥१८॥
 सकळ काढूनि अंगीचे भूषण ॥ वरी विराजे राजनंदन ॥ उष्ण उदकीं करीत दंतधावन ॥ चौकीवरी बैसला ॥१९॥
 तां सौधउपरी मैनावती ॥ झाली स्वसुतातें पाहती ॥ देखिला जैसा पूर्ण गभस्ती ॥ तेजामाजी डवरला ॥२०॥
 राजसेवकाचें भोवतें वेष्टन ॥ परिचारिका वाहती जीवन ॥ परी त्या मंडळात नृपनंदन ॥ चांगुलपणी मिरवतसे ॥२१॥
 जैसा अपार पाहतां स्वनंदन ॥ मोहें आलें उदरवेष्टन ॥ तेणे लोटलें अपार जीवन ॥ चक्षूनि झराटले ॥२३॥
 परी ते बुंद अकस्मात ॥ मोहें घाणाचे उदभव व्यक्त ॥ गोपीचंद चातकातें ॥ स्पर्शावया धावले हो ॥२४॥
 म्हणाल बुंद चक्षूदकीं ॥ नोहे उरते सत्कर्मवाकीं ॥ उतम फळावें लक्षूनि सेकी ॥ व्यक्त जलें ते अंगासी ॥२५॥
 बुंद नव्हती ते चिंतामणी ॥ हरुष केला भवकाचणी ॥ कीं कृतांतभयातें संजीवनी ॥ भूपशरीरा आदळले ॥२६॥
 कीं अर्क पौडित भारी ॥ नृपजन वेष्टला नगरी ॥ तें ते उतरले घन मनहरी ॥ बुंदवेश धरुनियां ॥२७॥
 कीं काळक्षुधेचा पेटला अनळ ॥ तेणे शरीर झालें विकळ ॥ ते संर्धीत होऊनि कृपाळू ॥ कामधेनु उतरली ॥२८॥
 कीं दरिद्राचें अतिवेष्टन ॥ तैसा येथें मिरविला कुबेर येऊन ॥ तन्न्याय सुबुंद घन ॥ रावहदर्यी आदळले ॥२९॥
 शरीरी होतां बुंद लिप्त ॥ परी उदभवस्थिती लागली त्यांत ॥ म्हणूनि ऊर्ध्व करुनि मूर्धातें ॥ नभालासी विलोकी ॥३०॥
 हदर्यी होऊनि राव शंकित ॥ म्हणे बुंद कैंचा उदभवला येथ ॥ तरी अंबर झालें असेल व्यक्त ॥ घनमंडळ आगळे ॥३१॥
 म्हणूनि ऊर्ध्व करुनि दृष्टी ॥ पाहता झाला नभापोटीं ॥ परी ते निर्मळपणे वृष्टी ॥ झाली कोठूनि म्हणतसे ॥३२॥
 ऐसा विचार करितां चिरीं ॥ दृष्टिगोचरी संभविती ॥ तों रुदन करितां मैनावती ॥ निजदृष्टीं देखिली ॥३३॥
 करीत होता दंतधावन ॥ तैसाचि उठला नृपनंदन ॥ उपरी त्वरा वेगीं चढून ॥ मातेपाशीं पातला ॥३४॥
 जातांचि पदी ठेवूनिया माथा ॥ उभा जोडूनि हस्तां ॥ म्हणे सांग जी कवण अर्था ॥ उचंबळलीस जननीये ॥३५॥
 मजसारखा तूतें सुत ॥ राज्याधीश मर्ही व्यक्त ॥ ऐसा असूनि दुःखपर्वत ॥ कोठूनि उदेला तंव चिरीं ॥३६॥
 पाहें पाहें प्रताप आगळा ॥ न वर्णवे बळ बळियांकित महीपाळा ॥ मिरवती दर्पकंदर्प केवळा ॥ करभारातें योजिती ॥३७॥
 ऐसी असतां बळसंपती ॥ बोललें कुणी दुःखसरितीं ॥ तरी मम कोपाचा दाहक गभस्ती ॥ सांवरेल कोणातें ॥३८॥
 जेणे पाहिलें असेल नयनीं ॥ उगीच तीव्र दृष्टी करोनि ॥ तरी तयाचे क्षणे चक्षु काढोनि ॥ तव करीं माये ओपीन गे ॥३९॥
 किंवा दाविलें असें बोटी ॥ तरी तीच बोटे काढीन शेवटीं ॥ तरी कवण अर्थ उदेला पोटीं ॥ रुदन कराया जननीये ॥४०॥
 अष्टविंशति स्त्रीमंडळ ॥ कीं त्यांनीं ओपिलें कडुवट फळ ॥ तरी शिक्षा करुनि तयां सबळ ॥ मोक्षपथा मिरवीन ॥४१॥
 किंवा माङ्गिये दृष्टी सेवेशीं ॥ उदया पावला अंतर शेषीं ॥ म्हणूनि उदय शोकानिशी ॥ दर्शविली त्वां मातें ॥४२॥
 तरी कोणता कवण अर्थ ॥ माते वदे प्रांजळवत ॥ कामनीं वेधक असेल चित ॥ तोचि वेध निवटीन मी ॥४३॥
 म्हणसील कार्य आहे थोर ॥ करुं न शके सुत पामर ॥ तरी हा देह वेंचूनि समग्र ॥ अर्थ तुझा पुरवीन मी ॥४४॥
 जरीं ऐशिया दृष्टीं ॥ अंतर पडेल काय पोटी ॥ तरी थिक्कार असो मज शेवटीं ॥ पुत्रधर्म मिरवावया ॥४५॥
 मग श्वान सूकर काय थोडी ॥ अवतार मिरविती द्वारीं पवाडी ॥ याचि नीति तया प्रौढीं ॥ निर्माण झालों मी एक ॥४६॥
 अहा पुत्रधर्म मग कैसा ॥ माता पिता दुखलेशा ॥ पाहूनि चिरीं परी हरुषा ॥ भूमार तो नर एक ॥४७॥
 आपण मिरवे राणिवा प्रकरणी ॥ मातापिता दैन्यवार्णी ॥ तयाचे भारे सकळ मेदिनी ॥ विव्हळ दुःखे होतसे ॥४८॥
 कांतेलागी शृंगार व्यक्त ॥ मातेसी वसन नेसावया भांत ॥ तयाचे भारीं धरा समस्त ॥ विव्हळ दुःखी होतसे ॥४९॥

कांतेसी नेसावया वस्त्रे भरजरी ॥ माता गंथीं चीर सावरी ॥ तयाचे भारे सकळ धरित्री ॥ विवहळ दुःखें होतसे ॥५०॥
 कांतेसी इच्छा समान देणे ॥ मातेसीं खावया न मिळे अन्न ॥ तयाचे भारे पृथ्वी सधन ॥ विवहळ दुःखे होतसे ॥५१॥
 कांतेसी बसावया उंच शासन ॥ मातेसी कष्टवी दासीसमान ॥ तयाचे भारे धरारत्न ॥ विवहळ दुःखी होतसे ॥५२॥
 रंभेसमान कांता ठेवी ॥ भ्रूतासमान माता मिरवी ॥ तयाचे भारे धरादेवी विवहळ दुःखी होतसे ॥५३॥
 जन्म घेतला जियेचे पोटी ॥ तीते म्हणे परम करंटी ॥ तयाचे भारे धरा हिंपुटी ॥ विवहळ दुःखी होतसे ॥५४॥
 कांता सर्व सुखाचे मेळी ॥ माता दुःखें अशु ढाळी ॥ तयाचे भारे धरा विवळी ॥ आणि दुःखी होतसे ॥५५॥
 कांतेलागीं मृदु भाषण ॥ मातेसी हदयी खोंची बाण ॥ तयाचे भारे धरारत्न ॥ विवहळ दुःखी होतसे ॥५६॥
 आपण मिरवे राणिवासरसा ॥ पितया काळा मातंग जैसा ॥ तयांचे भारे धरा क्लेशा ॥ विवहळ दुःखी होतसे ॥५७॥
 आपण कंठी कुड्या पडुडी ॥ पित्याशिरीं बत्या जोडी ॥ तयाचे मारे धरा मुख मुरडी ॥ विवहळ दुःखी होतसे ॥५८॥
 आपण भक्षी सदा सुरस अन्न ॥ पितर मागती भिक्षा कदन्न ॥ तयाचे भारे धरारत्न ॥ विवहळ दुःखी होतसे ॥५९॥
 तरी ऐसिये पुत्र सृष्टी ॥ गळावेत गर्भीहून शेवटी ॥ तन्न्यास अर्थ पोटी ॥ माझा न धरी जननीये ॥६०॥
 जे तुज वेधक मनकामना ॥ तयासाठीं वेचीन प्राणा ॥ परी माये वो तव वासना ॥ पूर्ण करीन निश्चयेसी ॥६१॥
 ऐसी बोलता स्वसुत वार्ता ॥ प्रेमान्धि उचंबळला चिता ॥ मग हितार्थरत्न द्यावया हाता ॥ वाग्लहरी उचंबळे ॥६२॥
 म्हणे बारे एक वचन ॥ प्रेम उदयाचळीं तूं दिव्यरत्न ॥ उदय पावलासी चंडकिरण ॥ शत्रुतम निवटावया ॥६३॥
 तया ठार्यी अंधकार ॥ मज पीडा वा काय करणार ॥ परिस लाधल्या वसतिस दरिद्र ॥ स्वप्नामाजी नांदेना कीं ॥६४॥
 बा रे तव प्रताप दर्प ॥ पादरज झाले धूप ॥ ऐसें असतां कोप कंदर्प ॥ मातं कोण विवरील ॥६५॥
 बा रे तीव्र प्रतापी स्थावर केसरी ॥ तयाचे लेकुरा वारण मारी ॥ हा विपर्यास कवणेपरी ॥ मिरवू आहे जगाते ॥६६॥
 राया नरेंद्रा तुझी मी माता ॥ मातं कोण होय गांजिता ॥ परी चिंता उदरी मोहव्यथा ॥ शोकतरु उदवभवला ॥६७॥
 बा रे तव स्वरूप पूर्ण अर्क ॥ पाहतां मातं उदेला शोक ॥ म्हणशील जरी अर्थदायक ॥ कवणापरी उदेला तो ॥६८॥
 बा रे तव पिता तव समान ॥ स्वरूप उदेलें अर्कप्रमाण ॥ परी काळ अस्ताचळीं जाऊन ॥ गुप्त झाला पुरुष तो ॥६९॥
 अहा अपार तो स्वरूपाब्धी ॥ अंतीं वेष्टी वडवानळसंधी ॥ पडतां बा रे विशाळ बुद्धी ॥ भस्म झाला क्षणांतरी ॥७०॥
 अस्थी जलाल्या काष्ठासमान ॥ लोभ दाहिलें जेतउं तृण ॥ मांसस्नेहाचें होऊनि शोषण ॥ स्वरूपातें लोपला तो ॥७१॥
 तंव त्या भयाची हुडहुडी मोठी ॥ बा रे मज उदेली पोटी ॥ तुङ्गे स्वरूप पाहतां दृष्टी ॥ भयातें उठी उठावे ॥७२॥
 बा रे कृतांत महीं विखार ॥ धुमधुशीत वारंवार ॥ टपूनि बैसला जैसा मांजर ॥ मूषकाते उचलावया ॥७३॥
 जैसा व्याघ्र जपे गाई ॥ कीं मीन वेंची बगळा प्रवाही ॥ तैसें जगाते तन्न्यार्यी ॥ कृतांत आहारीं नटलासे ॥७४॥
 तरी तो व्याघ्र ऐसा सबळ ॥ जिंकूनि योजावा पिंजरीं मेळ ॥ बा रे तें भयाच वडवानळ ॥ मग स्पर्शणार नाहीं देहातें ॥७५॥
 बा रे विखार डंखी दुःख ॥ तोंचि वेंचिल्या सकळ सुख ॥ कंटकीं धरिल्यास सकळ वृशिक ॥ वेदनेतें मिरवेना ॥७६॥
 ऐसेपरी रचूनि युक्ती ॥ सकळ हरावा कृतांत गती ॥ व्यर्थ शरीराची माती ॥ करु नये जन्मल्यानें ॥७७॥
 आपण आपुले पहावे हित ॥ सारासार नरदेहांत ॥ पाहें वश्य करुनि रघुनाथ ॥ चिरंजीव झाला बिभीषण ॥७८॥
 पाहें नारद वैष्णव कैसा ॥ विष्णु पाराधीं नरवेषा ॥ तो श्रीगुरु वरदेषा ॥ अमरपणी मिरविला ॥७९॥
 त्याचि नारदासी कृपाधन ॥ बोलला श्रीव्यास महीकारण ॥ तेणे पिकले ब्रह्मपण ॥ शुक महाराज तिसरा ॥८०॥
 त्याचा कौशिक अनुगृहीत ॥ तेणे करोनि शरणागत ॥ कृष्णयाजवल्की तारुनि निश्वित ॥ तेणे तारिला रामानुज ॥८१॥
 ऐसा प्रकाश सांप्रदाय मिरवून ॥ ते पुरुष झाले ब्रह्मसनातन ॥ तेवीं तूं बाळा माझा नंदन ॥ जगामाजी मिरवीं कां ॥८२॥
 ऐसें बोधितां मैनवाती ॥ संपली येथूनि तिची उकित ॥ परी श्रोते कवि ते संप्रदाय पुसती ॥ सांगा म्हणती चातुर्य ॥८३॥
 ऐसा प्रश्न कवि पाहून ॥ सांगे संप्रदाय पूर्ण ॥ रामानुजापासून ॥ योगिया संत पैं झाला ॥८४॥
 तयापासूनि मुकुंदराज ॥ मुकुंदराजाचा जैत्पाल भोज ॥ जैत्पालाचा धर्मानुज ॥ बोधल्यादिक पैं त्याचे ॥८५॥
 यापरी द्वितीय संप्रदायी ॥ माता सुताते लोटी बोधप्रवाही ॥ उमेने आराधोनि शिवगोसावी ॥ चैतन्यसंप्रदायीं मिरवला ॥८६॥
 त्याने बोधिला कपिलमानी ॥ आणि दुसरा राघवचैतन्यस्वामी ॥ राघवाचा ब्रह्मचैतन्य नेमी ॥ तयाचा केशवचैतन्य ॥८७॥
 केशवाचा बाबाचैतन्य ॥ श्रीतुकाराम त्याचा धन्य धन्य ॥ हा चैतन्यसंप्रदाय उत्तम मान्य ॥ संतगणीं मिरवितो ॥८८॥
 यापरी तिसरा संप्रदाय ॥ महाश्रेष्ठ म्हणती स्वरूपमय ॥ तरी प्रथम बोधिला कमलोद्भव ॥ हंसरुपे श्रीविष्णूनें ॥८९॥
 ते विधीचे सकळ हित ॥ अत्रीने घेतले सकळ पंथ ॥ अत्रीपासूनि झाले दत ॥ तयापासूनि नाथ सकळ ॥९०॥
 यापरी सांप्रदाय पाहें ॥ चवथा नंद महीते आहे ॥ सूर्यपासूनि याजवल्की पाहे ॥ ब्रह्मवेता मिरविला ॥९१॥

तयापासूनि सहजानंद ॥ सहजानंदाचा कूर्म अवतार प्रसिद्ध ॥ कर्मानें उपदेशिला ब्रह्मानंद ॥ ब्रह्मानंदाचा योगानंद की ॥१२॥
 योगानंदाचा चिदानंद ॥ जगी मिरवत आहे प्रसिद्ध ॥ तरी तुवां गोपीचंद ॥ हित करुनि घेई कां ॥१३॥
 तेणेंकुरुनि अमरपणी ॥ जगी मिरविसी महाप्राज्ञी ॥ यास्तव बा रे माझे नयनी ॥ अशू लोटले तुजलागी ॥१४॥
 याउपरी बोले नृपनाथ । बोलसी माते सन्त्यार्थ । परी प्रस्तुतकाळी ऐसा नाथ । कोण मिळेल आम्हाते ॥ १५ ॥
 मुळीच असेल अमरपणी । जो ओपील अपरवाणी । ऐसा गोचर आम्हांलागुनी । कोठूनि होईल जननीये ॥ १६ ॥
 ऐसी ऐकूनि तयाची मात ॥ माता बोलती झाली त्याते ॥ बा रे तैसाचि आपुले गांवांत ॥ जालिंदरनाथ मिरवला ॥१७॥
 स्वरूप सांप्रदाय परिपूर्ण ॥ तूतें करील ब्रह्मसनातन ॥ तरी तूं कायावाचामनें करुन ॥ शरण जाई तयासी ॥१८॥
 बा रे तुझें वैभव थोर ॥ राजकारणी कारभार ॥ परी मायिक सकळ विस्तार ॥ लया जाईल बाळका ॥१९॥
 तरी तनमनधनप्राण ॥ शरण रिघावे तयाकारण ॥ आपुले हित अमरपण ॥ जगामाजी मिरवीं कां ॥२०॥
 ऐसें ऐकोनि मातेचं वचन ॥ बोलता झाला त्रिलोचननंदन ॥ म्हणे माते तयासी शरण ॥ जालिया योग्यता फिरावे ॥१॥
 सकळ टाकूनि सुखसंपत्ति ॥ राजवैभव दारासुती ॥ आप्तवर्गादि सोयरेजाती ॥ टाकूनि योग कैसा करावा कीं ॥२॥
 द्वादशवरुषे मातें ॥ भोगूं दे सकळ वैभवाते ॥ मग शरण रिघूनि त्याते ॥ योगालागी कशीन कीं ॥३॥
 कशीन तरी परी कैसा ॥ मिरवीन ब्रह्मांडांत ठसा ॥ कीं उत्तानपादराजसुतापरी ॥ शिका जगामाजी मिरवीन ॥४॥
 माता म्हणे बाळा परियेसी ॥ पळ घडी भरंवसा नाहीं देहासी ॥ तेथे संवत्सर म्हणतां द्वादशो ॥ देखिले कोणी बाळका ॥५॥
 चित वित आणि जीवित्व आपुले ॥ अचळ नोहे अशाश्वत ठेले ॥ क्षणैक काय होईल न कळे ॥ क्षणभंगुर वर्ततसे ॥६॥
 बा रे उदकावरील बुडबुडा ॥ कोण पाहील अशाश्वत चाडा ॥ वंध्यापुत्रे घेतला वाडा ॥ मृगजळा केवीं तृष्णाते ॥७॥
 तेवीं वारे सहजीस्थर्ती ॥ बोलतां न ये अशाश्वती ॥ स्वप्नप्रवाहीं इंद्रपदासी ॥ भोगीत खेरे न मानावे ॥८॥
 तन्न्याय अभासपर ॥ सकळ मिरवतसे चराचर ॥ त्यांतूनि कोणीएक रणशूर ॥ शाश्वतपदा मिरवितसे ॥९॥
 शुक दत्तात्रेय कपिलमुनी ॥ व्यास वसिष्ठाची मांडणी ॥ प्रल्हादादिक भागवतधर्मी ॥ ऐसे कोणी निवडिले ॥१०॥
 नाहींतरी होताती थोर्डी ॥ सकळ बांधिली प्रपंचबेर्डी ॥ परी यमरायाच्या रक्षकवाडी ॥ एकसरां कॉडिलीं ॥११॥
 म्हणूनि बा रे सांगते तुज ॥ शाश्वत नोहे काळ समस्त ॥ कोणे घडी घडेल केउत ॥ अक्कलकळा कळेना ॥१२॥
 ऐसा बोध माता करितां ॥ लुमावंती तयाची कांता ॥ गुप्तवेषं श्रवण करितां ॥ हाय हाय म्हणतसे ॥१३॥
 म्हणे माता नोहे पापिणी ॥ पुत्रासी योजिती पुत्रकाचणी ॥ ऐसी राज्यविभवमांडणी ॥ जोग देऊं म्हणतसे ॥१४॥
 तरी राज्यासी आली विवशी ॥ उपाय काय करावा यासी ॥ रामासारिखा पुत्र वनवासीं ॥ कैकेयीने धाडिला ॥१५॥
 स्वभत्ताराचा घेतला प्राण ॥ चतुर्थपुत्रा लाविले रानोरान ॥ तन्न्याय आम्हांकारणे ॥ देव क्षोभला वाटतसे ॥१६॥
 दुष्ट स्वप्न दृष्टीं येतां ॥ तकीं मानिती विनाश चिता ॥ म्हणतां प्रवेशली दुःखव्यथा ॥ तरी देव क्षोभतात ॥१७॥
 दासदासी आपुले हाती ॥ आजेमाजी सकळ वर्तती ॥ ते अवजा करोनि उत्तर देती ॥ तरी देव क्षोभला जाणावे ॥१८॥
 सहज ठेविले धनमांदुस ॥ पुढें काढूं जातां कार्यास ॥ तें न सांपडे ठेविल्यास ॥ तरी देवक्षोभ जाणिजे ॥१९॥
 सभेस्थार्नी सत्यार्थगोष्टी ॥ करितां अनूत वाटे चावटी ॥ लोक बैसती चेष्टेपाठी ॥ तरी देवक्षोभ जाणिजे ॥२०॥
 आपुले धन लोकांवरी सांचे ॥ तें मागूं जातां स्वयं वाचे ॥ ते म्हणती काय घेतले तुङ्या बापाचे ॥ तरी देवक्षोभ जाणिजे ॥२१॥
 आपुली विद्या तीव्रशस्त्र ॥ शत्रुकाननी विनाशपात्र ॥ ती कार्यार्थ न मिरवे स्वतंत्र ॥ तरी देवक्षोभ जाणावा ॥२२॥
 नसतां वांकुडे पाऊल कांहीं ॥ नागाविला जाय राजप्रवाहीं ॥ नसन्त्या कळीं बैसल्या ठारीं ॥ तरी देवक्षोभ जाणिजे ॥२३॥
 आपुला शत्रु प्रतापापुढे ॥ मिरवीं जैसा अति बापुढे ॥ त्या शरण रिघतां आपुल्या चाडे ॥ तरी देवक्षोभ जाणिजे ॥२४॥
 लोकां उपकार केला विशेष ॥ तेचि लोक मानिती आपुला त्रास ॥ पाहूं नका म्हणती मुखास ॥ तरी देवक्षोभ जाणिजे ॥२५॥
 नसता अधिमधीं उत्तरा ॥ नसतीच विघ्ने येती घरा ॥ तेचि करणे परिहारा ॥ देवक्षोभ जाणिजे ॥२६॥
 गृहीचें मनुष्य मुष्टींत सकळ ॥ असूनि वाढे गृहांत कळ ॥ आपुले न चाले कांहींच बळ ॥ तरी देवक्षोभ जाणिजे ॥२७॥
 तरी हेचि नीति उपदेश ॥ माता करीत आहे पुत्रास ॥ तरी बरवे नोहे हा विनाश ॥ जगामाजी मिरवेल ॥२८॥
 तरी ह्या द्वंद्वसुखाची कहाणी ॥ पेटेल महावडवानळ वन्ही ॥ राजवैभव हें अब्दिपाणी ॥ भस्म करील निश्वये ॥२९॥
 ऐसा विचार करुनि मानसीं ॥ लुमावंती प्रवेश स्वसदनासी ॥ येरीकडे मैनावतीसी ॥ उत्तर देत नरेंद्र ॥३०॥
 म्हणे माय वो तव कामनी ॥ ऐसेंचि आहे वेधक मर्नी ॥ तंव त्या स्वामीची करणी ॥ निजदृष्टी पाहीन वो ॥३१॥
 माझें मजलागीं हित ॥ तें द्यावया असेल सामर्थ्य ॥ शोध शोधितां अक्षितपंथ ॥ सहज दृष्टीं पडेल वो ॥३२॥
 मग मी सोडूनि सकळांस ॥ तनधनमन ओपीन त्यास ॥ तूं येथून वाईट चित्तास ॥ सहसा न मार्नी जननीये ॥३३॥

ऐसें वदोनि समाधार्णी ॥ नृप गेला स्नानालागोनी ॥ येरीकडे अंतःपुरसदनीं ॥ काय करी लुमावंती ॥३४॥
 परम आवडत्या स्त्रिया पांचसात ॥ तयांच्या आजेंत नृपनाथ ॥ पट्टराणिया प्रीतिवंत ॥ सदा सर्वदा वर्तती ॥३५॥
 तयांसी पाठवूनि परिचारिका ॥ बोलाविल्या सद्विवेका ॥ त्यांत लुमावंती मुख्य नायिका ॥ पट्टराणी रायाची ॥३६॥
 वेगें मांडूनि कनकासन ॥ बैसविल्या प्रीतीकरुन ॥ तांबूलदि पुढे ठेवून वृत्तात सांगे रायाचा ॥३७॥
 बाईं वो बाई विपरीत करणी ॥ मैनावती राजजननी ॥ विक्षेप पेटला तियेचे मर्नी ॥ काय सांगू तुम्हाते ॥३८॥
 कोण गावांत आला हेला ॥ जालिंदर ऐसें म्हणती त्याला ॥ त्याचा अनुग्रह देऊनियां रायाला ॥ जोग देऊं म्हणतसे ॥३९॥
 ऐसें वैर भोगवी माता सुत ॥ निश्वय करुनि केला घटपटीत ॥ रायासी बोधितां श्रवणीं मात ॥ सकळ झाली वो बाई ॥१४०॥
 मग राजवैभव सकळनासले ॥ स्तंभ भंगल्या सदन पडिले ॥ मुळींचि अर्कालार्णी गिलिले ॥ मग अंधकार सर्वस्वी ॥४१॥
 मग आपण अष्टविंशती सती ॥ असूनि काय करावी माती ॥ परचक येऊन सकळ संपति ॥ विनाशाते पावे हो ॥४२॥
 परी येउते अर्थार्थी ॥ कैसी करावी ती युक्ती ॥ सांगावी आर्धी योजूनि सबळ मर्ती ॥ केलिया कारण मोडावे ॥४३॥
 अगे वन्ही म्हणू नये लहान ॥ तो क्षणें जाळील सकळ सदन ॥ तरी त्याते करुनि सिंचन ॥ विझवूनियां टाकावा ॥४४॥
 उशा घातला विखार ॥ मग सुखनिद्रा केवी येणार ॥ विप भेदूनि गेल्या जठर ॥ जीवित्व काय वांचेल ॥४५॥
 तरी प्रथमचि सारासार ॥ करुनि मोडावा सकळ प्रकार ॥ ऐसी बुद्धि रचूनि सार ॥ सुखसंपति भोग कीं ॥४६॥
 ऐसी ऐकूनि तियेची उक्ती ॥ मग तर्कवित्क करिती त्या युवती ॥ नानाबुद्धि विलाप दाविती ॥ परी निश्वय न घडे कोणाचा ॥४७॥
 यापरी विशाळबुद्धी युवती ॥ विचार काढी लुमावंती ॥ की येअर्थी दिसे एक मजप्रती ॥ सुढाळपर्णी नेटका ॥४८॥
 आपुल्या गावांत जालिंदर ॥ जोगी आहे वैराग्यपर ॥ तरी तयाचा अपाय करुनि थोर ॥ निर्दाळावा सर्वस्वी ॥४९॥
 निर्दाळावा तरी कैसे रीतीं ॥ तयाच्या भक्तीसी मैनावती ॥ आहे तरी राजयाप्रती ॥ निवेदावें कुडे भावें ॥१५०॥
 तरी तो तुमचा वसवसा ॥ ग्रीवे मिरवितसे भयार्थ फांसा ॥ म्हणूनि युक्ति रचिली मानसा ॥ गाढपर्णी एकावी कीं ॥५१॥
 निवेदावें तरी कैसें ॥ काम न आवरे मैनावतीस ॥ म्हणूनि चिर्तीं उदास ॥ जालिंदर भोगितसे ॥ ॥५२॥
 जालिंदराचा अनुग्रह देऊन ॥ जोगी करावा राजियाकारण ॥ मग करुनि पाठवावा तीर्थाटन ॥ अथवा तपाचे कारणी ॥५३॥
 मग तो गेलिया दूर देशी ॥ गृहीं आणूनि जालिंदरासी ॥ बैसवोनि राज्यासनासी ॥ सकळ सुखा भोगावें ॥५४॥
 ऐसें सांगूनि सकळ रायाते ॥ उदय करावा कोपानळाते ॥ मग सहजविधि जालिंदरनाथ ॥ भस्म होईल त्यामाजी ॥५५॥
 जैसे विषय अति गोड ॥ गोडचि म्हणूनि करावा पुड ॥ मग तें मिरवे शत्रुचाड ॥ द्वंदवसुख वाटावया ॥५६॥
 ऐसा विचार करूनी गोमटा ॥ जात्या झाल्या त्या बरवटा ॥ येरी सांगे राजपटा ॥ गोपीचंद मिरवला ॥५७॥
 राजकारणीं अपार वार्ता ॥ रागरंग कुशळता ॥ मानरंजनीं नृपनाथा ॥ दिवस लोटूनि वें गेला ॥५८॥
 मग निशाउदय तममांडणी ॥ तेही प्रहर गेली यामिनी ॥ मग पाकशाळेंत भोजन करूनी ॥ अंतःपूरीं संचरला ॥५९॥
 संचरला परी लुमावंती ॥ तिच्याचि गेला सदनाप्रती ॥ तिने पाहुनी राजाधिपती ॥ कनकासनी बैसविला ॥१६०॥
 उचलोनि परमभक्तीं मांदार ॥ बैसला आहे मंचकावर ॥ गौरवूनि षोडशोपचार ॥ प्रेमडोहीं बुडविला ॥६१॥
 मग तो राव होऊनि निर्मर ॥ रतिसुखाचा करुनि आदर ॥ यावरी गजगमिनी जोडूनि कर ॥ बोलती झाली रायाते ॥६२॥
 हे महाराज प्रतापतरणी ॥ एक वार्ता ऐकली कार्णी ॥ परी वदतां भय कीं मर्नी ॥ संचरत आहे महाराजा ॥६३॥
 जरी न बोलावें ठेवूनी गुप्त ॥ तरी महाअनर्थाचा पर्वत दिसत ॥ वदूं तंव तरी भयांत ॥ चित गुंडाळा घेतसे ॥६४॥
 ऐसा उभय पाहतां अर्थ ॥ भांतीमाजी पडलें चित ॥ तरी सुखशब्दाचा सरुनि वात ॥ वार्ता अवघड महाराजा ॥६५॥
 ऐसें ऐकूनि राव बोलत ॥ म्हणे सकळ सोडूनि भयाते ॥ निर्विकार कवण अर्थ ॥ असेल तैसें कळविजे ॥६६॥
 येरी म्हणे द्याल भाष्य ॥ तरी चित सोडील भयदीरी ॥ मग खरें खोटें बरें रत्नास ॥ तुम्हांलार्णी अर्पिन तें ॥६७॥
 ऐसें वचन नृप ऐकतां ॥ मग करतलभाष्य झाला देंता ॥ म्हणे मम दर्पभयाची व्यथा ॥ सोडूनि वार्ता बोल कीं ॥६८॥
 येरी म्हणे जी एक कुडे ॥ मातेनें रचिलें तुम्हांपुढे ॥ जालिंदर योगी विषयपांडे ॥ वश्य केला आहे की ॥६९॥
 परी तुमचा भयाचा संदर्प ॥ अंगी विरला विषयकंदर्प ॥ तेणेंकरुनि बुद्धी कुरुप ॥ तिनें वरिली आहे जी ॥१७०॥
 तुम्हांसी अनुग्रह देऊनि त्याचा ॥ वेष द्यावा योगीयाचा ॥ मग तीर्थाटनीं योग तुमचा ॥ बोलवावें तुम्हांते ॥७१॥
 तुम्हीं गेलिया तपाकारण ॥ दूरदेशी विदेशाकारण ॥ मग जालिंदराप्रती आणून ॥ राज्यासनीं ओपावा ॥७२॥
 ऐसें प्रकरणीं सहजस्थिती ॥ श्रुत मात झालें आम्हांप्रती ॥ परी आमुचे सौमाग्यनीर्ती ॥ भाग्याक दिव्य जाहले ॥७३॥
 आमचें कुकुम होतें अचळ ॥ म्हणोनि दृष्टीं आले ऐसे फळ ॥ यापरी तुम्हा नृपाळ ॥ वाईट बरें विलोका ॥७४॥
 ऐसी ऐकोनि तियेची वार्ता ॥ उज्बळला क्रोधनळाच्या माथां ॥ मग अनर्थनळाच्या शाखा दावितां ॥ भयंकररुपी जाहलासे ॥७५॥

मग तो क्रोध न वदवे वाणी ॥ प्रत्यक्ष आला वडवानल अग्नी ॥ नाथ जालिंदर समुद्रपाथी ॥ प्राशावया क्षोभला ॥७६॥
 मग तो उठोनि तैसेचि गती ॥ बाहेर जाय तो नृपती ॥ मंत्री बोलावूनि सेवकाहार्ती ॥ जालिंदरा पाहों चला ॥७७॥
 शीघ्र आणोनि कामाठ्यांसी ॥ गर्ती योजिली कूपासरसी ॥ नाथ जालिंदर ते उद्देशी ॥ तयामाजी लोटिला ॥७८॥
 अशवलीद न गणती ॥ तेथे सर्वत्र पडली होती ॥ ती लोटूनि गर्तेवरती ॥ नाथजती बुजविला ॥७९॥
 ऐसें गुप्त करोनि प्रकरण ॥ राव सेवी आपुले स्थान ॥ परी सेवकां ठेविले सांगोन ॥ मात बोलू नका ही ॥८०॥
 जरी होतां मुखलंपट ॥ मम श्रोत्री आलिया नीट ॥ त्याचें करीन सपाट ॥ यमलोकीं मिरवीन कीं ॥८१॥
 ऐसी ऐकूनि भयंकर वार्ता ॥ दर्पासिंह तो योजूनि माथां ॥ रागेला परी सेवकाचिता ॥ धुसधुसी मिरवीतसे ॥८२॥
 इतुके प्रकरणी मध्ययामिनी ॥ झाली म्हणूनि नेणती जर्नी ॥ अर्कादर्यी पाहिला स्वामी ॥ म्हणती उठोनि गेला असे ॥८३॥
 एक म्हणती त्याचें येथें काय ॥ स्विढ्ढे बसावें वाटेल तेथ ॥ हा ग्राम नव्हे आणिक राय ॥ ग्रामवस्तीं विराजला ॥८४॥
 ऐशी बहुतांची बहुत वाणी ॥ प्रविष्ट झाली जगलागोनी ॥ कीं जालिंदर गेला येथूनी ॥ मर्ही भमण करावया ॥८५॥
 ऐसी वार्ता नगरलोकीं ॥ उठली ऐकूनि परिचारिकी ॥ त्या जाऊनि साद्विवेकी ॥ मैनावतीसी सांगती ॥८६॥
 कीं महाराज आपुला गुरु ॥ वस्तुफळाचा कल्पतरु ॥ उठोनि गेला कोठे दुरु ॥ मर्ही भमण करावया ॥८७॥
 ऐसें ऐकोनि मैनावती ॥ असंतोषली परम चिर्ती ॥ म्हणे मम सुताचे दैवाप्रती ॥ लाभ नाहीं आतुडला ॥८८॥
 ऐसें म्हणोनि संकोचित ॥ नेत्री प्रेमाश्रु ढाळीत ॥ येरीकडे जालिंदरनाथ ॥ कैसे स्थिर्तीं राहिला ॥८९॥
 तरी अवश्य भविष्य जाणणार ॥ आणि मैनावतीचा लोभ अपार ॥ आणि शत्रुमित्र पाहणार ॥ एकरुपी समत्वे ॥९०॥
 नातरी परम प्रतापी वासरमणी ॥ क्षणे टाकील ब्रह्मांड जाळोनि ॥ तो भद्र ज्याची विपर्यासकरणी ॥ तुष्ट कैसा राहिला ॥९१॥
 जो दवंद्वातीत मूर्तिमंत ॥ दंभरहित स्वरुपीं मिरवत ॥ ममता निःसंग विरहित ॥ कार्याकार्य जाणोनी ॥९२॥
 असो गर्तमाजी यतिनाथ ॥ वजासनाते घालोनि खालते ॥ आकाशास्त्र प्रेरुनि भोवते ॥ स्वस्थचिर्तीं वैसला ॥९३॥
 आकाशास्त्र असतां भोवते ॥ लीद मिरवे सभोवते ॥ यापरी आकाशास्त्र माथां ॥ वजास्त्र स्थापिले ॥९४॥
 तेणेंकरोनि अधरस्थळी ॥ लीद मिरवली आहे शिरी ॥ येरीकडे अंतःपुरी ॥ जनवार्ता समजली ॥९५॥
 नाथ जालिंदर गेला निघोन ॥ मग सकळ स्त्रियांचे झाले समाधान ॥ बरे झाले म्हणती निधान ॥ येऊनि पहुडल्या सेजेसी ॥९६॥
 यापरी पुढे सुरस ॥ धुंडीसुत सांगेल श्रोतियांस ॥ तरी सर्व श्रोतीं टाकूनि आळस ॥ अवधान द्यावें पुढारां ॥९७॥
 मालू धुंडी नरहरी वंशी ॥ कथा वदेल नवरसी ॥ परी वारंवार श्रोत्यांसी ॥ कृपा अवधान मागतसे ॥९८॥
 स्वस्ति श्रीभक्तिकथासार ॥ संमत गोरक्षकाट्य किमयागार ॥ सदा परिसोत भाविक चतुर ॥ चतुर्दशाईया गोड हा ॥९९॥
 श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ शुभं भवतु ॥
 श्री नवनाथ भक्तिसार पोथी - अध्याय १४

अध्याय १५

श्रीगणेशाय नमः

जयजयाजी जगत्पालका ॥ मुनिमानसचकोरमृगांका ॥ कृपांबुदातया पूर्णशशांका ॥ ग्रंथादर्दी येई कां ॥१॥
 मागील अध्यार्थी कथन ॥ तुवां वदविले कृपा करुन ॥ गर्तकूपीं अग्निनंदन ॥ गोपीचंदे घातला ॥२॥
 घातला परी कैसा लाग ॥ कीं कोठे नाहीं मूसमाग ॥ जैसा शंकर गेल्यामाग ॥ फसवूनि त्यासी वरियेले ॥३॥
 असो पुढे आतां श्रोती ॥ श्रवण करावी रसाळ उक्ती ॥ सिंहावलोकनी घेऊनि गती ॥ मागील कथा विलोका ॥४॥
 बद्रिकाश्रमीं पूर्ण तपासी ॥ गोरक्ष कानिफा जान्हवीतीरासी ॥ तप आचरितां द्वादशवर्षी ॥ उद्यापन उरकिले ॥५॥
 परी याचें त्यासी नाहीं ठाऊक ॥ कायाभुवर्नीं उभय अर्क ॥ संगोपीत कामांतक ॥ परी माहीत नाहीं अन्योन्यां ॥६॥
 पुढील भविष्योत्तर जाणून ॥ गुप्त ठेविले ओळखून ॥ यापरी तप झालिया पूर्ण ॥ उभयतांही बोळविले ॥७॥
 कानिफा निघाला उत्तरदेशी ॥ महातपी तो गोरक्षशेखी ॥ उत्तरपूर्णमध्य कोणासी ॥ संचार करीत चालिला ॥८॥
 प्रयाग गया काशी करुन ॥ श्रीगुरुते शोधी गजकर्णनंदन ॥ यापरी पूर्ण दक्षिण कोण ॥ गोरक्ष शोधी मच्छिंदा ॥९॥
 शोधीत परी तो कैसा ॥ कीं जलाविण विभक्त मासा ॥ कीं बाळ मातेचे वसवसा ॥ सदोदित हदयांत ॥१०॥
 नावडे त्याते अन्नपाणी ॥ नावडे निद्रा सुखासनी ॥ सदा भंवते भाविक मर्नी ॥ उद्वेगचङ्गीं पडियेला ॥११॥
 श्रीगुरु आठवूनि चितांत ॥ भमण करीतसे पिशाचवत ॥ साडी श्वास आणूनि हेत ॥ नाथ हे नाथ म्हणोनि ॥१२॥
 वारंवार हंबरडे फोडीत ॥ म्हणे कर्धी भेटती गुरुनाथ ॥ प्राण डोळां उरला किंचित ॥ पाय आतां दाखर्वी ॥१३॥
 ऐसी प्रेमे होतसे वृष्टी ॥ आपुल्या पुसे वागवटी ॥ म्हणे पहिला असेल मच्छिंद्र जेठी ॥ कोणी तरी सांगा हो ॥१४॥

ऐसें बहुधा बहुतां पुसून ॥ नाना क्षेत्री करी गमन ॥ तो भ्रमत गौडदेशाकारण ॥ हेठापट्टणीं पातला ॥१५॥
 तपें मास भक्षिलें समग्र ॥ अति सूक्ष्म जर्जर शरीर ॥ त्यावरी श्रीगुरुवियोगचिंताशर ॥ हाडीं टोले मारीतसे ॥१६॥
 जेथें बैसे तेथें वसे ॥ नीरबिंदू वाहती नेत्रास ॥ कार्याकारण कोण्या क्षेत्रास ॥ भिक्षा मागूं जातसे ॥१७॥
 तों हेठापट्टण नगरामाझारी ॥ येऊनि बैसला क्षणभरी ॥ तों द्वारपाळ ग्रामद्वारी ॥ बैसले होते काहींसे ॥१८॥
 त्यांनी पाहूनि गोरक्षनाथ ॥ आदेश म्हणूनि त्यातें नमीत ॥ परी गोरक्ष तयां द्वारपाळां पुसत ॥ मच्छंद्रनाथ आहे कीं ॥१९॥
 तवं ते म्हणती आमुचे गांवीं ॥ मच्छंद्र नामें कोणी गोसावी ॥ महाराजा आलाचि नाहीं ॥ काय सांगावी सुखव्यक्ती ॥२०॥
 परी नाथा एक तापसी ॥ आला होता या गांवासी ॥ नाम जालिंदर या जगासी ॥ मिरवत होता महाराजा ॥२१॥
 काय सांगावी तयाची नीती ॥ लोकांसी वाटे जैसा गभस्ती ॥ तो तृणभारा वाहतां मार्थी ॥ अधर आम्ही पाहातसों ॥२२॥
 गोरक्ष म्हणे काय कारण ॥ मस्तकीं वाहतसे तृण ॥ येरी म्हणे तो काननांतून ॥ गोधनाकरितां आणीतसे ॥२३॥
 गोरक्ष म्हणे गोधन कोणाचें ॥ येरी म्हणती ते गांवीचें ॥ परी निःस्पृहवृत्ति गोधनाचें ॥ पालन करी महाराजा ॥२४॥
 गोरक्ष म्हणे किती दिवस ॥ राहिला होता या वस्तीस ॥ राहूनि लोप कवण ठायास ॥ झाला पुढे तो सांगा ॥२५॥
 येरी म्हणती योगदुमा ॥ एक संवत्सर राहिला या ग्रामा ॥ पुढे गेला कोठे तें आम्हां ॥ माहीत नाहीं महाराजा ॥२६॥
 याउपरी गोरक्षनाथ ॥ दिवस किती लोटले ते पाहात ॥ येरी म्हणे दश आजपर्यंत ॥ लोटले संवत्सर महाराजा ॥२७॥
 ऐसी ऐकूनि तयांची वाणी ॥ गोरक्ष विचारी आपुले मर्नी ॥ तरी कां माझा स्वामी नाम पालटूनी ॥ जगामाजी विचरला ॥२८॥
 मी सांडूनि पूर्ण तपास ॥ लागावया करीत येईन धांवत ॥ म्हणूनि पालटिलें स्वनामास ॥ गांवामाजीं मिरवला ॥२९॥
 ऐसी कल्पना आणूनि मर्नी ॥ अश्रुधारा वाहती नयनी ॥ म्हणे महाराजा गेलासी सोडुनी ॥ मज पाडसा कैसा रे ॥३०॥
 टाकूनि निर्वाण काननांत ॥ कोठे गेला माझा नाथ ॥ मी अर्भक अज्ञान बाळक ॥ बहूत मोकलिलें कैसे मज ॥३१॥
 हे नाथ तूं सकलमय ॥ सर्वस्वी बापमाय ॥ तुजविण मातें कोण आश्रय ॥ तिन्हीं लोकीं दिसेना ॥३२॥
 अहा मज पाडसाची येरणी ॥ चरुं गेली कोणे रानी ॥ माझें स्मरण सकळ सांडूनी ॥ कैसी गुंतली तिकडेचि ॥३३॥
 अहा मग वत्साची प्रेममाउली ॥ कोण रानीं चरुं गेली ॥ परी माझे स्मरण विसरली ॥ कैसी गुंतली तिकडेचि ॥३४॥
 अहा माझी मोहाची माय ॥ करुं गेली अंतराय ॥ मज ते विसरुनि सदयहदय ॥ कैसी गुंतली तिकडेचि ॥३५॥
 ऐसें बोलूनि विलाप करीत ॥ ऊर्ध्वं हंबरडा मारुनि धांवत ॥ पोट कवळुनि श्वास सोडीत ॥ अहा नाथ म्हणूनी ॥३६॥
 मग ते कानवाळूं द्वारपाळ ॥ म्हणती नाथा न करीं तळमळ ॥ तुम्हां मायलेंकरांचा मेळ ॥ ईश्वर करील पुढारां ॥३७॥
 ऐसी वदती ते वाणी ॥ गांवांत धाडिला भिक्षेलागूनी ॥ मग तो गोरक्ष सदनोसदनीं ॥ अलक्ष गाजवीत जातसे ॥३८॥
 परी जालिंदर होता ज्या ठारी ॥ तेथें सहज आला भिक्षेस पाहीं ॥ तें एकटएक सदन सांई ॥ पाहूनि अलख म्हणतसे ॥३९॥
 तो सवाल ऐकूनि जालिंदरनाथ ॥ आदेश म्हणत महीआंत ॥ ते आदेश गोरक्षाप्रत ॥ श्रवण झाले तांतडी ॥४०॥
 मग ते आदेश वंदूनि पुढती ॥ म्हणे कोठे आहांत महाराज जती ॥ येरु म्हणे महीगती ॥ विराजलोसे महाराजा ॥४१॥
 गोरक्ष म्हणे कवण नार्मी ॥ मिरवत आहांत नाथा स्वामी ॥ येरी म्हणे मनोधर्मी ॥ नाथ जालिंदर म्हणतात ॥४२॥
 परी महाराजा योगदुमा ॥ कवण नाम मिरवतसे तुम्हां ॥ आणि वरदहस्तप्रसादउगमा ॥ गुरु कोण तुमचा हो ॥४३॥
 गोरक्ष म्हणे मच्छंद्रजती । वरदप्रसाद गुरुमूर्ती । आणि गोरक्ष नाम देहाप्रती । जगामाजी मिरवले ॥ ४४ ॥
 परी महाराजा ऐके युक्ती । तुम्ही सेविली महीगर्ती । जर्गीं प्रवेष्टुनी पाप मती । भंगित झाली लोकांची ॥ ४५ ॥
 ऐसी ऐकूनि तयाची वार्ता । जालिंदर सांगे झाली कथा । ती ऐकतांचि गोरक्षनाथा । कोपानळ पेटला ॥ ४६ ॥
 म्हणे महाराजा आजा करावी । क्षणेचि घालीन पालथी मही । तंव त्या नृपाची प्रौढी काहीं । भस्म करीन क्षणांत ॥ ४७ ॥
 जैसा अग्नि पेटला सदनांत ॥ तेण तृणतंतूचें कोण गणित ॥ तन्न्यायें येथील नृपनाथ ॥ भस्म करीन महाराजा ॥४८॥
 अहा ऐसी गुरुमूर्ती ॥ देवां दानवां वरद अती ॥ ऐशा स्वामीसी घालूनि गर्ती ॥ राज्य कैसा करितो जी ॥४९॥
 तरी आतांचि आजा प्रमाण ॥ लागूं नेदीं एक क्षण ॥ मग जालिंदर बोले वचन ॥ ऐसें नोहे महाराजा ॥५०॥
 या कार्याचें पुढे कार्य ॥ नातरी हदर्यी विचारुनि पाहें ॥ नाथपंथ येण दुणावे ॥ हेचि भविष्य असे पहा ॥५१॥
 तरी आतां क्षमा करुन ॥ पुढे महाराजा करी गमन ॥ परी हें ऐसें वर्तमान ॥ बोलूं नको जगासी ॥५२॥
 तुम्हीं हिंडतां सहज महीसी ॥ मम सुत कानिफा भेटतां तुम्हांसी ॥ श्रुत करावें कृत्य त्यासी ॥ वृत्तांत यर्थीचा सकळिक ॥५३॥
 मग तो युक्तिप्रयुक्ती करुन ॥ संपादूनि रायासी कल्याण ॥ मातें काढील गर्तेतून ॥ वाढवील तो नाथपंथ ॥५४॥
 ऐसीं सांगूनि गोरक्षनाथ ॥ आदेश म्हणूं बोलवीत ॥ आणि गोरक्ष ऐकूनि शांत ॥ होऊन आदेश म्हणतसे ॥५५॥
 मग आदेशशब्दांचे गमन ॥ करुनि निघाला गोरक्षनंदन ॥ आहारापुरतें मेळवूनि अन्न ॥ उपहारा संपादी ॥५६॥

मग शिंगी शेली करुनि ग्रहण ॥ करिता झाला मार्गी गमन ॥ तों जगन्नाथ प्राचीनस्थान ॥ तेरें जाऊनि पोहोचला ॥५७॥
 येरीकडे कानिफानाथ ॥ गांवोगांवी भ्रमण करीत ॥ परी ज्या गांवी जाय तेरें ॥ जगालार्गी बोधीतसे ॥५८॥
 कानिफामुखाचिये बोधस्थिती ॥ ऐकूनि परम जन मानवती ॥ सलिलप्रेम दाटूनि चिर्ती ॥ अनुग्रह घेती तयाचा ॥५९॥
 मग त्या गांवांत एकेक दोन ॥ सचिच्छ्य निघती विरक्तमान ॥ प्रपंचराहणी लाथ मारुन ॥ नाथासर्वे चालती ॥६०॥
 ऐसे एक दोन पाच सात ॥ दहाविसांचा भेळा जमत ॥ होतां होतां सप्तशत ॥ दाटले शिष्य समागमे ॥६१॥
 पूर्वदेशी करितां गमन ॥ तो स्त्रीराज्य दोषसधन ॥ तयाच्या सीमेपर्यंत जाऊन ॥ उलट पाहती माघारां ॥६२॥
 स्त्रीराज्यांत पुरुष कोणी ॥ नाही हे विख्यात जनश्रुतकर्णी ॥ म्हणोनि शिष्यमंडळ दणाणोनि ॥ परतोनि पाहती माघारी ॥६३॥
 ठार्यी ठार्यी करिती विचार ॥ म्हणती स्त्रीराज्यदेव तीव्र ॥ तेरें प्रवेश करितां नर ॥ वाचत नाहीं सहसाही ॥६४॥
 ऐसा देश कठिण असून ॥ स्वामी करिती तयांत गमन ॥ तरी अग्निकुंडीं सकळां नेऊन ॥ पूर्ण आहुती इच्छीतसे ॥६५॥
 जरी सेविल्या हलाहलाते ॥ मग कोण पुरुष जगेल तेरें ॥ जेवी तीव्र अग्नीत शिरतां तेरें ॥ आहाळेना कैसे म्हणावे ॥६६॥
 सदर्नी प्रेरिला वैश्वानर ॥ सदन झाले स्त्रदिरांगार ॥ तयामाजी निघतां नर ॥ वांचेल कैसा सहसा तो ॥६७॥
 कीं पतंग घेता दीपाची भेटी ॥ त्याचि रीती येथें गोष्टी ॥ दिसूनि येती परी शेवटी ॥ मृत्यु आम्हा दिसतसे ॥६८॥
 ऐसें होतां निश्चयवचन ॥ कोणी म्हणती करा पलायन ॥ जीवित्व वाचल्या साधन ॥ घडून येर्डूल महाराजा ॥६९॥
 एक म्हणती ऐसें करावे ॥ सदृढ धरावे गुरुचे पाय ॥ मग जीवित्वाचें भय काय ॥ जातसे तरी जाऊ द्या ॥७०॥
 काय वाचा तनुमनधन ॥ प्रथम त्यासी केलें अर्पण ॥ मग या जीवित्वाची आस्था धरून ॥ ब्रतालार्गी कां भंगावे ॥७१॥
 एक म्हणती लागलें वेड ॥ कैचे व्रत पडिपाड ॥ जीवित्व हरल्या व्रतकोड ॥ कोणी दृष्टी पाहिलें ॥७२॥
 तरी हा अर्थ सांडूनि धन ॥ या स्वामीलार्गी चुकवून ॥ गृहस्थांनो पलायन ॥ करुनि जावित्व वांचवा ॥७३॥
 या स्वामीसी लागलें वेड ॥ सादर मृत्युझांपड ॥ जया ठार्यी पडेल धाड ॥ चालूनि जातो त्या ठार्यी ॥७४॥
 ऐसें तुम्हांसीं सत्य भासेल ॥ तरी हे मानूनि घ्यावे बोल ॥ जीवित्वाची आस्था असेल ॥ तरी बोल फोल न मानावे ॥७५॥
 ऐसें ठायी ठार्यी ताटीं ॥ बैसूनि करिती बोलचावटी ॥ परी हा अर्थ सकळ पोटीं ॥ कानिफाते समजला ॥७६॥
 मनांत म्हणे भ्याले सकळ ॥ हीनबुद्धि अति दुर्बळ ॥ परी आपुला प्रताप सांगतां तुंबळ ॥ सत्य वाटणार नाहीं यासी ॥७७॥
 मग करीं कवळूनि भस्मचिमुटी ॥ स्पर्शास्त्रप्रयोग पोटीं ॥ जल्पूनि प्रेरी महीपोटीं ॥ तिन्ही दिशा लक्षुनी ॥७८॥
 पुढील मात्र मार्ग ठेवूनि मोकळा ॥ दिशा बंधन केल्या सकळा ॥ केल्या परी ऐशा बळा ॥ देवदानवां आतुळेना ॥७९॥
 केले अर्थ दृव्यथंपर ॥ शिष्य पळूनिं नाहीं जाणार ॥ आणि मारुतीचाही भुभुःकार ॥ पोहोचू नये त्या ठाया ॥८०॥
 ऐसें स्पर्शास्त्र पृष्ठीं ॥ रचूनि शांत बैसला जेठी ॥ मग शिष्यां पाचारुनि शेवटी ॥ पुसता झाला तथासी ॥८१॥
 लहान मोठे मेळवून ॥ समुद्रायासी बैसवून ॥ म्हणे आम्हांलार्गी जाणे ॥ स्त्रीराज्यांत आहे कीं ॥८२॥
 परी तो देश कठिण ॥ वांचत नाहीं पुरुषरत्न ॥ हनुमंतभुभुःकारेंकरुन ॥ प्राणहानी होतसे ॥८३॥
 पुढे देश बहुत कठिण ॥ परी आम्हांलार्गी आहे जाणे ॥ तया देशीचे तीर्थ करुन ॥ येऊ ऐसे वाटतसे ॥८४॥
 आमुचा विश्वास गुरुपार्यी ॥ जरी असेल भवप्रवाही ॥ तरी देशाची लंघनिं मही ॥ पुनः येऊ माघारे ॥८५॥
 नातरी सुखें जावो प्राण ॥ परी मनाची धांव घेई पूर्ण ॥ तरी तुमचा विचार कवण ॥ तो मजप्रती दर्शवावा ॥८६॥
 जें निःसीम गुरुच्या असती भक्तीं ॥ तिहीं धरावी माझी संगती ॥ नातरी जीवलोम असेल चिर्ती ॥ तिहीं जावे माघारे ॥८७॥
 ऐसें सांगूनि बोलावीत ॥ म्हणे देखिली बुद्धि करा येथ ॥ मग निःसीम अकतांचे किंचित ॥ तया ठायी राहिले ॥८८॥
 सातशतांत सात जाण ॥ ठार्यी उरले स्थान धरून ॥ वरकड कंबरवस्ती करून ॥ कलिपल्या मार्गी चालिले ॥८९॥
 मनांत मानिती सुखवसा ॥ म्हणती तस्करबुद्धीचा ठसा ॥ पळूनि जाता काजळीलेशा ॥ मूर्खत्व येते आपणांसी ॥९०॥
 तरी फार बरवे झाले ॥ स्वामीने अंतर ओळखिले ॥ उजळणी बोळविले ॥ कीर्तिमाहात्म्य रक्षुनी ॥९१॥
 ऐसा चिर्तीं सुखवसा मानून ॥ आले पंथी करिती गमन ॥ एक कोस गेले धांवून ॥ सीमेपर्यंत ग्रामाच्या ॥९२॥
 परी स्पर्शास्त्र सीमा लक्षून ॥ बैसलें होतें मही वेष्टून ॥ तेणे येतांच धरिले कवळून ॥ महिसीं दृढ केले ते ॥९३॥
 पद झालें महीं व्यक्त ॥ मार्गे पुढे ठेवाया नसे शक्त ॥ जेसें सावज गुंतल्या चिखलांत ॥ बळ कांहीं चालेना ॥९४॥
 असो झाले महीं व्यक्त ॥ म्हणूनि हस्ते काढूं जात ॥ तों हस्त झाले महीं लिप्त ॥ मग सकळ ओणवे झाले ॥९५॥
 येरीकडे कानिफानाथ ॥ त्या साताते बोलावूनि घेत ॥ जवळ बैसवूनि सकळ वृतांत ॥ निवेदिला तयांचा ॥९६॥
 तुम्ही करावे आतां ऐसे ॥ शीघ्र जाऊनि त्या महीस ॥ पाषाण करीं उचलोनि विशेष ॥ तयांच्या पृष्ठी स्थापावे ॥९७॥
 मग विभक्तास्त्रविभूति ॥ चर्चूनि तयांच्या भाळाप्रति ॥ मागूनि पाठविलें साती ॥ समाचारा तयांच्या ॥९८॥

ते तंव श्रीगुरुचे आजेकरुन ॥ पहात चालिले सीमास्थान ॥ तरी ते सर्वही ओणवे होऊन ॥ ठार्या ठार्या खुंटले ॥१९॥
 सातांसी पाहूनि अवघ्या मूर्ती ॥ परम चिर्ती लजिजत होती ॥ अधोवदन करुनिम पाहती ॥ परी न देती उतर ॥२०॥
 हे जाऊनि बोलती त्यांते ॥ कैसे सोडूनि गुरुते ॥ जीवित्वलोभ धरुनियां मनाते ॥ मार्ग केला पुढारा ॥१॥
 परी ईश्वराची अगाध करणी ॥ सकळ पडला मही खिल्ली ॥ ऐसिया रीती कोण तरुनी ॥ गेला आहे सांगा पां ॥२॥
 मग हस्ते सकळ पाषाण ॥ पृष्ठी ठेविती बळेंकरुन ॥ स्पर्श होतांचि जाती चिकटून ॥ आंग हालवितां पडेना ॥३॥
 मग परम आक्रंदती ॥ चुकलों चुकलों ऐसे म्हणती ॥ आतां क्षमा करुनि चिर्ती ॥ सोडवावे आम्हांते ॥४॥
 येरु म्हणती खुशाल असा ॥ जीवित्वाचा धरुनि भरवसा ॥ स्वामी पाहूनि आलिया देशा ॥ सोडवूनि नेंके तुम्हांसी ॥५॥
 गुरु करितां हा कशाला ॥ संकट पडतां काढितां पळा ॥ परी ज्याची क्रिया त्याची त्याला ॥ फलदूप होतसे ॥६॥
 आतां स्वस्थ असा चिर्ती ॥ अम्ही जातां स्त्रीदेशाप्रती ॥ दैवे वांचूनि आलिया अंती ॥ सोडवूनि नेंके तुम्हांते ॥७॥
 ऐसे सकळां करुनि आषण ॥ सकळां पृष्ठीं देऊनि पाषाण ॥ परतते झाले गुरुआजेकरुन ॥ परी ते पाहूनि आरंबळती ॥८॥
 म्हणती गुरुमायेहूनि माय ॥ होऊनियां सदस्यहदय ॥ आम्हांसही सर्वे न्यावे ॥ स्त्रीराज्यामाझारी ॥९॥
 आमुची सकळ गेली भांती ॥ आणि गुरुची समजली प्रतापशक्ती ॥ आतां सकळ नसूनि दुर्मती ॥ विश्वासाते टेंकलों ॥१०॥
 ऐसी करितां विनवणी ॥ ती ऐकिला सातजर्णी ॥ मग म्हणती श्रीगुरुते सांगुनी ॥ सुटका करु तुमची ॥११॥
 ऐसे बोलूनि सकळांकारण ॥ पुनः आले परतून ॥ म्हणती महाराजा दैन्यवाण ॥ शिष्यकटक मिरवले ॥१२॥
 त्यांची नासिली सकळ भांती ॥ पृष्ठी पाषाण घेऊनि आरंबळती ॥ तरी आतां कृपा ओसंडोनि चिर्ती ॥ मुक्त करा सर्वांते ॥१३॥
 आतां येथूनि गेलिया प्राण ॥ सोडणार नाही आपुले चरण ॥ सर्वही स्थिर मती धरून ॥ चरणाचरी लोटतील ॥१४॥
 नाना युक्तीकरुन ॥ करितील श्रीगुरुचे समाधान ॥ हे सचिंचञ्च्यांचे ऐकूनि वचन ॥ नाथ चिर्तीं तोषला ॥१५॥
 मग विभक्तास्त्रमंत्र होंटी ॥ जल्पूनि योजिली भस्मचिमुटी ॥ ओपूनि शिष्या करसंपूटी ॥ म्हणे चर्चूनि यावे तयाते ॥१६॥
 मग एक शिष्य जाऊनि तेथे ॥ भाळीं चर्चूनि भस्मचिमुटाते ॥ चर्चिता झाले सकळ मुक्त ॥ सातां उणे सातशे ॥१७॥
 ऐसे मुक्त झाले सकळ जर्नी ॥ येऊनि लागले गुरुचे चरणी ॥ नाथ तयालार्गी पाहुनी ॥ अहा अहा म्हणतसे ॥१८॥
 असो ऐसे बोलूनि बचन ॥ तेथूनि टाळितां मग मुक्काम ॥ स्त्रीदेशाचे सीमेवरी जाऊन ॥ वस्तीलार्गी विराजती ॥१९॥
 तेथे दिन लोटल्या झाली रात्री ॥ तो चमत्कार वर्तला ते क्षिर्ती ॥ भुभुःकार द्यावया मारुती ॥ सेतुहूनि चालिला ॥२०॥
 तों मार्गी येतां अस्त्र सबळ ॥ वेष्टित झालें पदकमळ ॥ परी तो वज्रशरीरी तुंबळ ॥ अस्त्रालार्गी मानीना ॥२१॥
 येरु चित्तामाजी विचार करीत ॥ हे स्पर्शास्त्र आहे निश्वित ॥ तरी येथे कोणी प्रतापवंत ॥ आला आहे निश्वये ॥२२॥
 ऐसा विचार करुनि चिर्ती ॥ येता झाला सीमेप्रती ॥ तों कटक पाहूनि नाथपंथी ॥ मनांत विचार करीतसे ॥२३॥
 कीं न्या यत्न करुनि बहुत ॥ तेथे पाठविला मचिंद्रनाथ ॥ परी कटक गेलिया तेथ ॥ बोधितील तयासी ॥२४॥
 मग बोधे होऊनियां स्वार ॥ स्वदेशीं येईल मचिंद्र ॥ मग मैनाकिनीमुखचंद्र ॥ दुःखसागरीं उतरेल ॥२५॥
 तरी येथेंचि याते निर्बळ करुन ॥ मांगे लावावे परतून ॥ मग अति भीमरुप धरून ॥ भुभुःकार करीतसे ॥२६॥
 गाजवी पुच्छाचा फडत्कार ॥ भयंकररुपी अति तीव्र ॥ ते पाहुनिया कटकभार समग्र ॥ स्वामीआड दडताती ॥२७॥
 म्हणती महाराजा प्रळयकाळ ॥ प्रथम उदेला महाबळ ॥ आता मधील कटक सकळ ॥ उपाय कांहीं योजावा ॥२८॥
 येरु म्हणे नाहीं भय ॥ उगेचि पहा धरूनि धैर्य ॥ याने तुमचे करावे काय ॥ अचळपणी असा रे ॥२९॥
 मग करीं घेऊनि भस्मचिमुटी । वजास्त्र परम बोले होंटीं । तो प्रयोग सिदध्य होता दाटीं । भस्मचिमुटी फेंकिली ॥३०॥
 मग ते वजास्त्र परम कठिण । माथां मिरविले भूषण गगन । येरीकडे वायुनंदन । निजदृष्टी पहातसे ॥३१॥
 मग मोठमोठे उचलून पर्वत ॥ फेंकिता झाला गगनपंथ ॥ ते गिरी आदळतां वजास्त्र ॥ चूर्ण होती क्षणार्थ ॥३२॥
 ते पाहूनि अंजनीसुत ॥ प्रेरिता झाला मुट्टीघात ॥ तेणे वज झाले भंगित ॥ निचेष्टित महीं पडले ॥३३॥
 ऐसे होतां प्रकरण ॥ दृष्टी पाहे कर्णनंदन ॥ मग काळिकास्त्र जल्पून ॥ भस्मचिमुटी सोडीतसे ॥३४॥
 यावरी सर्वांचि अग्न्यस्त्र ॥ सोडिता झाला प्रयोगमंत्र ॥ त्यावरी सर्वांचि वासवास्त्र ॥ वरी वाय्वस्त्र प्रेरिले ॥३५॥
 मग तो वाय्ववस्त्रप्रयोगत होतां ॥ द्विमूर्धनी दाटला सविता ॥ मग महापर्वत असती स्थूलता ॥ भस्म होती तयाने ॥३६॥
 तों अंजनीसुतासकट ॥ तो अति तीव्र करीत नेट ॥ याउपरी काय उद्भूट ॥ विक्राळरुपी प्रगटला ॥३७॥
 कीं कृतांत जैसा मुख पसरून ॥ ग्यासू पाहे सकळ जन ॥ त्याते साहय परिपूर्ण ॥ वासवशक्ती मिरवली ॥३८॥
 जैसा यमामागे दम ॥ प्रगट होय हरु प्राण ॥ ऐसे उभयास्त्र तरुण ॥ कडकां करीतसे ॥३९॥
 जैसे खग मेघडंबरी ॥ चमका मारिती चपळेपरी ॥ उदेली भक्ती तदनुपरी ॥ प्रणयतरणी मिरवल्या ॥४०॥

त्यात अग्न्यस्त्राचा ताप थोर ॥ त्यावरी साहयातें वातास्त्र ॥ मग मारुतिदेह होऊनि जर्जर ॥ रक्षणार्थ कांही दिसेना ॥४१॥
 वासव आणि काळिकास्त्र ॥ मागे पुढे होऊनि पवित्र ॥ प्रहर भेदाया पाहती स्वतंत्र ॥ परी वायुपुत्र चपळ तो ॥४२॥
 देई अस्त्रातें दोन हात ॥ ओढिता झाला चपळवंत ॥ तरी तेंही अस्त्र चपळ बहुत ॥ हस्तयुक्त होऊं न देत ॥४३॥
 यावरी अग्न्यस्त्राकारण ॥ पुच्छीं योजी वायुनंदन ॥ यापरी वातास्त्राकारण ॥ स्तुति विनवोनि आराधिले ॥४४॥
 म्हणे महाराजा प्रलयवंत ॥ प्रविष्ट करा अग्न्यस्त्रांत ॥ तरी तुझा आहे सुत ॥ लोकांमाजी मिरवतसे ॥४५॥
 परी गृहींचा पाहूनि अनये ॥ कोणता पाहूनि तुष्टला तात ॥ ऐसेया प्रकरणी हदयांत ॥ निवारिजे महाराज ॥४६॥
 ऐसे उत्तर ऐकोनि सावधान ॥ मग बोलवी वायुनंदन ॥ तें वातास्त्र झालें क्षीण ॥ महाप्रतापे आच्छादी ॥४७॥
 तें पाहुनी कानिफनाथ ॥ मोहनास्त्र प्रेरुनियां त्वरित ॥ तें गुप्तास्त्र हदयांत ॥ जाऊनि आंत संचरलें ॥४८॥
 संचरलें तरी वज्रशरीर ॥ लाग न धरी मोहनास्त्र ॥ परी कांहींसा भांत वायुकुमर ॥ निजदेहीं दाटला ॥४९॥
 तरी तैसाचि भांतीमाझारी ॥ अग्न्यस्त्र पुच्छे धरी ॥ महाबळे समुद्रतीरी ॥ मिरकावुनि दिघलें ॥५०॥
 परी अग्न्यस्त्रे महासबळ ॥ काढू लागलें समुद्र जळ ॥ जळाचरा ओढवला प्रलयकाळ ॥ तेणे समुद्र गजबजिला ॥५१॥
 मग तो येवोनि मूर्तिमंत ॥ निजदृष्टीनें जंव पाहात ॥ तों कानिफा आणि वायुसुत ॥ युद्धालार्गी मिरवले ॥५२॥
 परी तयासी ओढवला प्रलयकाळ ॥ अग्न्यस्त्रातें करी शीतळ ॥ मग जलद आणोनी सकळ ॥ अग्न्यस्त्रीं स्थापिलें ॥५३॥
 तेणे अग्न्यस्त्र झालें शांत ॥ येरीकडे वायुसुत ॥ मोहनप्रकरणीं प्रविष्टचित ॥ परी पुच्छी पर्वत उचलिला ॥५४॥
 पर्वत उचलावयाचे संधीं ॥ फाकली होती तिकडे बुद्धी ॥ आणि स्थावरमोह अस्त्रे शुद्धि ॥ भ्रम पडला होताचि ॥५५॥
 त्या संधींत दोहीकडून ॥ पाठीपाटी अस्त्रे दोन ॥ एकदांचि मेदिली प्रहार करुन ॥ सबळबळे करुनियां ॥५६॥
 जैसी मेणाची मूर्धनी ॥ झुंजतां एक होय मेळणी ॥ तैसी पृष्ठीं हदय लक्खुनी ॥ भेदतीं झालीं तीं अस्त्रे ॥५७॥
 कालिका आणि वासवशक्ती ॥ भेदितांचि मूर्छित झाली व्यक्ती ॥ तेणे उलंदूनि महीवरती ॥ वातसुत पडियेला ॥५८॥
 तें पाहूनि अनिकराज ॥ हदर्यी उजळलें मोहबीज ॥ मग प्रत्यक्ष होवोनि तेजःपुंज ॥ तयापासीं पातला ॥५९॥
 परी तो अंजनीचा बाळ ॥ वज्रशरीरी ब्रह्मांडबळ ॥ पुच्छ सांवरोनि उतावेळ ॥ युद्ध मिसळूं पहातसे ॥६०॥
 मग श्रीवाते धरुनि हात ॥ म्हणे ऐक मद्वचन सत्य ॥ हे सबळपाणी आहेत नाथ ॥ रळी यांते करु नको ॥६१॥
 पूर्वी पाहें मच्छिंद्रनाथ ॥ तव शिरीं दिधला होता पर्वत ॥ वाताआकर्षणविद्या बहुत ॥ जाजवल्ये मिरवे यापासी ॥६२॥
 तरी आतां संख्य करुन ॥ कार्य काय तें घे साधून ॥ गूळ दिल्या पावे मरण ॥ विष त्यातें नकोचि ॥६३॥
 यापरी बोले अपांपती ॥ म्हणे हेचि मानवते माझे चिर्तीं ॥ संख्यासारखी दुसरी युक्ती ॥ योग्यायोग्य दिसेना ॥६४॥
 मग उदर्धीं आणि द्रवितीय वातें ॥ सर्वे घेऊनि मारुतीते ॥ कानिफाते घेऊनि त्वरिते ॥ परम प्रीतीने भेटले ॥६५॥
 कानिफा तीन्ही देवांसी ॥ नमन करीतसे अतिप्रीतीसी ॥ नमूनि पुढे वायुसुतासी ॥ युद्ध कां सोडिलें म्हणतसे ॥६६॥
 हे ऐकूनि बोले अनिल ॥ कीं युद्ध कासया करितां तुंबळ ॥ कवण अर्थी तयाचें फळ ॥ आम्हांलार्गी दाखवा ॥६७॥
 नाथ म्हणे तया मारुतीसी ॥ युद्ध करीत होतों कासयासी ॥ मारुती म्हणे कामनेसी ॥ तरी ऐका माझिया ॥६८॥
 म्यां बहुत यत्नेकरुन ॥ गौरवोनि मच्छिंद्रनंदन ॥ परम आदरें स्त्रीराज्याकारण ॥ पाठविला आहे कीं ॥६९॥
 तरी हे तयाचे असती जाती ॥ तेथें गेलिया तयाप्रती ॥ भेटल्या तयाची समूळ वृती ॥ बोधस्थिती आणितील ॥७०॥
 मग तो सांडूनि तेथीचे स्थान ॥ स्वदेशांत करील गमन ॥ ऐसी चिर्तीं कल्पना आणून ॥ युद्धालार्गी मिसळलों ॥७१॥
 तरी आतां असो कैसे ॥ हा गेलिया स्त्रीराज्यास ॥ कांहीं योग मच्छिंद्रास ॥ बोलूं नये दुरुक्ती ॥७२॥
 ऐसे प्रकरणीं भाष्य देऊन ॥ आवश्य करावें यांनी गमन ॥ मग माझों कांहीं एक छलन ॥ होणार नाही नाथासी ॥७३॥
 ऐसे बोलतां वायुसुत ॥ अपांपति म्हणे बरवें यांत ॥ अहा म्हणूनि वदे मरुतसुत ॥ यांत काय वेचतसे ॥७४॥
 मग हांसोनि बोलिलें कानिफानाथें ॥ अहा शंका आलिया तुम्हांते ॥ तरी प्रयोजन काय आमुते ॥ मच्छिंद्रातें बोलाया ॥७५॥
 तरी सहसा आम्ही मच्छिंद्रासी ॥ बोलणार नाहीं दुर्बलेसी ॥ आणि संबोधूनि त्यासी ॥ तेथील तेथें स्थापूं कीं ॥७६॥
 ऐसे वटूनि करतळभाष ॥ देऊनि तुष्ट केलें त्यास ॥ मग आपण आपुल्या स्वस्थानास ॥ त्रिवर्गही चालिले ॥७७॥
 स्वस्थानासी ॥ तों उदय झाल्या लोटली निशीं ॥ मग शिष्यकटकेसी ॥ तेथूनियां निघाले ॥७८॥
 स्त्रीराज्यांत प्रवेशून ॥ नाना तीर्थक्षेत्रस्थान ॥ पहात पहात गजनंदन ॥ शृंगमुर्डीं पातला ॥७९॥
 तों तें गांवीचे नृपासनी ॥ तिलोतमा मनकिनी ॥ मच्छिंद्रासह बैसोनि समास्थानीं ॥ सेवेलागी विनटली ॥८०॥
 तों कानिफानाथ फेरी ॥ आला करीत राजद्वारी ॥ सर्वे शिष्य कटक भारी ॥ तों द्वावरक्षक शोधालार्गी धांवले ॥८१॥
 शोधिता शिष्य नयनी ॥ तों कानिफा कळला कार्नी ॥ मग जाउनियां राजांगणी ॥ वृतांत सुचविला ॥८२॥

म्हणती महाराजा ग्रामदवारी ॥ कानिफा सहनाथपरिवारी ॥ सातशें शिष्य समुद्रलहरी ॥ तव भेटी आलासे ॥८३॥
हैं ऐकूनि मच्छिंद्रनाथ ॥ म्हणे पाहिला तया कोण पंथ ॥ येरी म्हणती म्हणवती नाथ ॥ कानफाटी कर्णी ॥८४॥
ऐसें ऐकूनि मच्छिंद्रनाथ ॥ परम दचकलें तयाचें चित ॥ म्हणे आला कीं गोरक्षनाथ ॥ पालटोनि नामातें ॥८५॥
तरी आतां कैचे येथें ॥ राहूं देईना या सुखातें ॥ अहा तिलोतमा सौंदर्यें मातें ॥ लाधली होती प्रीतीने ॥८६॥
परी तयामाजी विक्षेप झाला ॥ कीं सैंधवे दुग्धघट नासला ॥ तन्न्यायें न्याय झाला ॥ प्रारब्धवशें आमुचा ॥८७॥
आतां असो कैसे तरी ॥ यासी न्यावें ग्रामाभीतरी ॥ म्हणोनि सिद्ध करोनि स्वारी ॥ अश्वशिबिकेसह निघाला ॥८८॥
त्वरें येऊनि ग्रामदवारी ॥ परस्पर भेटी झाल्यावरी ॥ कानिफा पाहोनि हदयाभीतरी ॥ समाधान मिरवले ॥८९॥
मग आदेशा होऊनि नमन ॥ रुजामे भरजरी कनकवर्ण ॥ महीं पसरुनि योगद्रुम ॥ तयावरी बैसविला ॥९०॥
मग कोण कोणाची समूळ कथा ॥ तदनु पुसतां गुरुचे पंथा ॥ त्यांनीहि सांगितली समूळ वार्ता ॥ जालिंदर जन्मापासूनी ॥९१॥
मग मच्छिंद्र म्हणे जालिंदरनाथ ॥ देता अनुग्रह उत्तम यात ॥ तरी तूं कानिफा नाम सुत ॥ गुरुबंधू तो माझा ॥९२॥
मग शब्दोशब्दीं अधिकोतर ॥ वाढत चालती प्रेमलहर ॥ मग वाहूनि गजस्कंधावर ॥ ग्रामामाजी आणिले ॥९३॥
मग नानायुक्ती रचोनि चिर्ती ॥ स्वयें करीं मच्छिंद्रजती ॥ एक भास अति प्रीती ॥ कानिफा राहविला त्या स्थार्णी ॥९४॥
राहिला परी तो नाथ कैसा ॥ तरी समूळ कथासुधारसा ॥ पुढिले अध्यार्यो श्रवणी वसा ॥ श्रवण होईल सकळिकां ॥९५॥
तरी हा भक्तिकथासार ॥ तुम्हां वैष्णवांचें निजमाहेर ॥ प्रपंच सांडूनि रहावें स्थिर ॥ या धवलगिरीं येऊनि ॥९६॥
धुंडीसुत नरहरिवंशी ॥ कवि मातूं नाम जयासी ॥ तो बैसला ग्रंथमाहेरासी ॥ सुखसंपन्न भोगावया ॥९७॥
स्वस्ति श्रीभक्तिकथासार ॥ संमत गोरक्षकाट्य किमयागार ॥ सदा परिसोत भाविक चतुर ॥ पंचदशाध्याय गोड हा ॥९८॥

श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ अध्याय १५ ॥ ओऽया ॥९८॥

श्री नवनाथ भक्तिसार पोथी - अध्याय १६

अध्याय १६

श्रीगणेशाय नमः

श्रीसरवत्यै नमः ॥ जयजयाजी दिगंबरा ॥ आद्यनामें विश्वंभरा ॥ वर्णिता तुङ्गिया गुणसंभारा ॥ मति अपूर्व होतसे ॥१॥
वर्णिता तुङ्गिया गुणसंपत्ती ॥ वेदभांडारे अपूर्व होती ॥ सहस्रफणी वाहतां मार्थी ॥ शीण वाचे दावीतसे ॥२॥
पंचाननाएसे धंडे ॥ परी दो अक्षरीं झाले धडे ॥ सरस्वतीचें शिणोनि तोंड ॥ करी सांड विलापाची ॥३॥
आठभार उदभिज देही ॥ कमळपत्राते पुरे मही ॥ सप्ताब्धीची अपूर्व शारी ॥ तव गुणसाररसज ॥४॥
ऐसा सर्वगुणज पुरुष ॥ येवोनि बैसला अबद्भुमतीस ॥ भक्तिसार ग्रंथ सुधारस ॥ स्वयें निर्मिला आपणचि ॥५॥
तरी मागिले अध्यार्यो सकळ कथन ॥ कानिफा आणि वायुनंदन ॥ युद्धसमर्यो ऐक्य होऊन ॥ सुखसागरा मिळाले ॥६॥
यावरी कानिफा स्त्रीदेशांत ॥ गेले श्रीगडमुंडगांवांत ॥ तेथें भेटोनि मच्छिंद्रातें ॥ आतिथ्यातें भोगिले ॥७॥
भोगिले परी कैसे रीती ॥ तेंचि एका येथूनि श्रोती ॥ मच्छिंद्राचे काम चिर्ती ॥ एक अर्थी उदेला ॥८॥
कीं कानिफा जाईल स्वदेशांत ॥ श्रीगोरक्षका करील श्रुत ॥ मग तो धांवोनि येईल येथ ॥ नेईल मातें येथुनी ॥९॥
तरी गोरक्ष मम शिष्य आहे ॥ ऐसे यासी श्रुत करू नये ॥ अनेक योजूनि उपाय ॥ येथें राहता करावा ॥१०॥
ऐसी युक्ती रचूनि चिर्ती ॥ करावें म्हणे आतिथ्य बहू रीती ॥ म्हणोनि बोलावूनि बहुत युक्ती ॥ सकळां मच्छिंद्र सांगतसे ॥११॥
याउपरी आणिक योजना करीत ॥ कीं विषयीं गोवावा कानिफानाथ ॥ मग हा कदा देशांत ॥ जाणार नाहीं सर्वस्वें ॥१२॥
चंद्राननी मृगांकवदनी ॥ पाठवीतसे शिविरालागुनी ॥ परी तो नातळे कामवासर्णी ॥ इंद्रियदमनी महाराज ॥१३॥
म्हणाल तरी त्या कैशा युवती ॥ प्रत्यक्ष कामाच्या मूर्ती ॥ जयांचे नेत्रकटाक्षे होती ॥ वेडेपिसे देवादि ॥१४॥
जयेचें पाहतां मुखमंडण ॥ तपी सांडिती तपाकारणें ॥ येवोनि मुंगी लुंगी होवोन ॥ मागें भ्रमती जपी तपी ॥१५॥
जयेचे अधर पौवळ्यांपरी दिसती ॥ दर्शन दाळिंबीज गोमटी ॥ गौरवर्ण पिकाघाटी ॥ ग्रीवा दर्शवी बाहेर ॥१६॥
कीं अनंत चंद्राचा प्रकाश जैसा ॥ कीं उडुगणपतीचा द्वितीय ठसा ॥ जयांच्या नखाकृतिलेखा ॥ चंद्रकोरी मिरवल्या ॥१७॥
असो ऐसे स्त्रियांचे वर्ण ॥ कीं भानुचि पावला उदयमान ॥ ऐसिया स्त्रिया पाठवोनि स्थान ॥ चेतविती कामासी ॥१८॥
परी तो नातळे महाराज ॥ हा वृत्तांत मछिंद्रा कळला सहज ॥ मग म्हणे शिष्यकटकाचा समाज ॥ कामासर्णी गोवावा ॥१९॥
ऐसाहो यत्न करुनि पाहतां ॥ कामिनींचा श्रम झाला वृथा ॥ शिष्यकटकही येईना हाता ॥ उपाय कांहीं चालेना ॥२०॥
असो ऐसे छळणांत ॥ एक मास राहिले तेथ ॥ परी कोपें देव होतां उदित ॥ सहजस्थिरीं लोटले ॥२१॥
असो लोटल्या एक मास ॥ मग पाचारुनि मच्छिंद्रास ॥ म्हणती आज्ञा द्यावी आम्हांस ॥ स्वदेशासी जावया ॥२२॥

मग अवश्य म्हणोनि मच्छंदनाथ ॥ नानासंपत्ती द्रव्य ओपीत ॥ गज वाजी उष्ट्र अमित ॥ द्रव्य बहुत दिधले ॥२३॥
 शिबिरें कनाथा पडप थेर ॥ तंबू राहुटया पृथगाकार ॥ शिबिका मुक्तज्ञालरा छत्र ॥ वस्त्राभरणी भरियेले ॥२४॥
 ऐसी ओपूनी अपार संपत्ती ॥ बोल्वीतसे मच्छंद्रजती ॥ एक कोस बोल्वोनि नमिती ॥ परस्परांसी आदरे ॥२५॥
 ऐसें बोल्वोनि कटकभार ॥ स्वस्थाना आला नाथ मच्छंद्र ॥ येरीकडे तीर्थवर ॥ करीत आला स्वदेशा ॥२६॥
 सहज आले मुक्कामेंमुक्काम ॥ लंधुनि स्त्रीदेश सुगम ॥ पुढे गौडबंगल स्थान उत्तम ॥ नानाक्षेत्रे हिंडती ॥२७॥
 परी जया गार्वी जाय नाथ ॥ त्या गार्वी लोक करिती आतिथ्य ॥ सर्व पाहूनि भक्तिवत ॥ उपचारे मिरवती ॥२८॥
 इच्छेसम सकळ अर्थ ॥ पूर्ण होऊनि शिष्यसंप्रदार्या होत ॥ म्हणोनि वर्णिती कीर्त ॥ मुखोमुखीं उल्हासे ॥२९॥
 मग या गावीचें त्या गार्वी लोक ॥ येऊनि नेती सकळ कटक ॥ दावूनि भावितभाव अलोलिक ॥ बोल्विती पुढारा ॥३०॥
 ऐसें श्रवण करीत करीत ॥ कीर्तीमागें कीर्ती होत ॥ ती सत्कीर्ती हेळापटणांत ॥ प्रविष्ट झाली जगमुखे ॥३१॥
 बहुत जनाचे वाचे स्तुती ॥ अहाहा स्वामी ऐसे म्हणती ॥ मग राजांगणी ही कीर्ती ॥ हेलावली सेवकमुखे ॥३२॥
 कीर्ति ऐकूनि नृपनाथ ॥ पुढे प्रेरिता झाला दूत ॥ त्याकरवी उत्तम वृतांत ॥ मुनिकटकाचा आणविला ॥३३॥
 ते सांगती मुनीचा राजयोग ॥ गांवोगांवीहूनि शिबरे सुरंग चांग ॥ धांवताती घेऊनि मागोमाग ॥ स्वामीलार्गी राहावया ॥३४॥
 पुढे नाथधवज येऊन ॥ शिबिरें चालती त्यामागून ॥ शिष्यकटकासी मागूनि गमन ॥ कानिफाचे होतसे ॥३५॥
 ऐसें मार्गी करितां गमन ॥ तो येरीकडे जगन्नाथाहून ॥ गोरक्ष बंगालदेशात येऊन ॥ गांवोगांव भ्रमतसे ॥३६॥
 तो सहजमार्गी करितां गमन ॥ महीप्रवाही तरुव्यक्त विपिन ॥ तया विपिनीं गजकर्ण नंदन ॥ सहजस्थितीं भेटला ॥३७॥
 तेणे पाहिले गोरक्षकासी ॥ गोरक्षें पाहिले कानिफासी ॥ दृष्टादृष्टी होतां आदेशी ॥ एकमेका बोलिले ॥३८॥
 करुनि स्थिर शिबिकासन ॥ खालीं उतरला कर्णनंदन ॥ मग भरजरी गालिंचा महीं पसरुन ॥ गोरक्षासी बैसविले ॥३९॥
 आपण बैसें उपसवे नेटीं ॥ बोले कानिफा वागवटी ॥ नाथपंथ हा वरदपुठी ॥ कोण गुरु लाहिला ॥४०॥
 हे ऐकून गोरक्षनाथ ॥ मच्छंद्रजन्मापासुनि कथा सांगत ॥ वरदपाणी उदयामित्र ॥ प्रसन्न झाला तयासी ॥४१॥
 तरी त्याचा दासानुदास ॥ मी म्हणवितों महापुरुष ॥ परी श्रीगुरु कानिफादेहास ॥ गुरु कोण मिरवला तें सांगा ॥४२॥
 ऐसे गोरक्षबोल ऐकून ॥ कानिफा सांगे जालिंदरकथन ॥ जन्मापासुनि वर्तमान ॥ दत्तकृपा आगळी ॥४३॥
 ऐसे उभयतांचे भाषण ॥ झालिया मिरवले समाधान ॥ म्हणतीं योग्य आले घडून ॥ तुम्ही आम्हां भेटलां ॥४४॥
 याउपरी कानिफाचितीं ॥ कामना उदेली एका अर्थी ॥ की मच्छंद्र गुरु गोरक्षाप्रती ॥ दत्तवरदें मिरवला ॥४५॥
 तरी दत्तकृपेचे अनुसंधान ॥ कैसें लाधले विद्यारत्न ॥ कीं कवणरुपीं सहजदर्शन ॥ जगामाजी मिरवती ॥४६॥
 तरी याचा शोध करावा ॥ दावूनी आपुल्या गौरवा ॥ ऐसे योजूनि सहज भावा ॥ दृष्टी करी भोंवतालीं ॥४७॥
 तों दृष्टीसमोर आमवन । पक्व फळी देखिले सधन । तेंही पाडाचे पक्वपण । शाखा वृक्षीं विराजल्या ॥ ४८ ॥
 तें पाहतां कानिफनाथ । म्हणे हे आमवन काय शोभत । फळे हीं मधुर शाखा व्यक्त । झोंबल्या आहेत हया वृक्षी ॥ ४९॥
 परी ऐसी फळे सुगम दिसती ॥ तरी भक्षण करावे वाटे चितीं ॥ यावरी गोरक्ष बोले युक्तीं ॥ नको नको म्हणतसे ॥५०॥
 याउपरी बोले कानिफा वनच ॥ तोडूनि आणवितों शिष्य धाइन ॥ गोरक्ष म्हणे इतुका यत्न ॥ कासयासी करावा ॥५१॥
 आतां शिष्य आहेत जवळी ॥ तोडूनि आणावें त्या करकमळी ॥ शिष्य नसतां कोणे काळी ॥ मग आपण काय करावे ॥५२॥
 तरी आतां स्वतः ऐसे करावे ॥ गुरुप्रसादे प्रताप मिरवावे ॥ फळे तोडूनि विद्येसी गौरवावे ॥ तुष्ट आत्मा करावा ॥ ॥५३॥
 ऐसें कानिफा ऐकून वचन ॥ जरी तुमचे इच्छते ऐसे मन ॥ तरी आतांचि आणितों तोडून ॥ पक्कपणीं गुरुकूपे ॥५४॥
 मग कवळूनी भस्मचिमुटी ॥ विभक्तास्त्र आकर्षणी ॥ प्रेरितां फेकीं भस्म कानर्नी ॥ तंव तीं पक्कफळे वृक्षावरुनी ॥ पुढे आलीं सर्वत्र ॥५५॥
 विभक्तास्त्र आकर्षणी ॥ प्रेरितां फेकीं भस्म कानर्नी ॥ तंव तीं पक्कफळे वृक्षावरुनी ॥ पुढे आलीं सर्वत्र ॥५६॥
 मग ते शिष्यकटकासहित ॥ फळे भक्षिती मधुर व्यक्त ॥ भक्षिल्या पूर्ण तृप्त ॥ क्षाळिले हात जीवनां ॥५७॥
 ऐसे झालिया पूर्णप्रकरणी ॥ गोरक्ष विचारी ऐसे मनीं ॥ म्हणे प्रताप दाविला मजलागुनी ॥ कानिफानें आपुला ॥५८॥
 तरी आपण आतां यासी ॥ दावूं विद्या चमत्कारासी ॥ ऐसा विचार करुनि मानसी ॥ कानिफातें बोलतसे ॥५९॥
 म्हणे तुम्ही केला पाहुणचार ॥ तरी उत्तरालार्गी उत्तर ॥ आणिक फळे भक्षिनि साचार ॥ चवी रसने मिरवावी ॥६०॥
 ऐसें ऐकोनि तयाचे वचद ॥ म्हणे बोललां ते फार उत्तम ॥ तुमच्या शब्दासी करुनि मान ॥ स्वीकारावे तैसेंचि ॥६१॥
 मग आकर्षणशक्तीं विभक्तास्त्र ॥ जल्पोनि नाथ गोरक्ष पवित्र ॥ तों लवंगवर्णीचीं फळे विचित्र ॥ येऊनि पडलीं पुढारां ॥६२॥
 मग तीं फळे खात जेठी ॥ रसनेसी पडो पाहे मिठी ॥ अहा अहा म्हणे शेवटी ॥ अमृतसरीं दाटले ॥६३॥
 मग तीं फळे केलिया भक्षण ॥ शुद्धजीवनें हस्त प्रक्षाळून ॥ बैसले आसनीं सुखें येऊन ॥ त्यावरी बोले गोरक्ष तो ॥६४॥

महणे खालीं फळें उत्तम राहिलीं ॥ परी जैसीं तैसी करावीं वहिलीं ॥ पुन्हां योजूनि वृक्षडाहळीं ॥ पुढे मार्गा गमावें ॥६५॥
 याउपरी कानिफानाथ ॥ ऐसा कोण ब्रह्मयाचा सुत ॥ पुन्हां निर्मानि मूर्तिमंत ॥ जैसे तैसे करील ॥६६॥
 गोरक्ष महणे गुरुपुत्र ॥ जो निस्सीमपणीं आहे पवित्र ॥ त्यासी हें करणे अघटित विचित्र ॥ कदाकाळीं नसेचि ॥६७॥
 तो दुसरा ब्रह्मा करील उत्पन्न ॥ मग ऐसियाची कथा कोण ॥ जो महीच मस्तकीं करिता धारण ॥ तो पर्वताचे ओळें शिणे कीं ॥६८॥
 जो अर्कतेजा निविणार ॥ तो पावक ठिणगीने पळे सत्वर ॥ हदर्या सांठवितो सप्तसागर ॥ तो थिल्लरोदके अटकेना ॥६९॥
 जो बोलकाजाचे गंभीर चातुरी ॥ बृहस्पतीते मार्गं सारी ॥ तो अजारक्षकाते भिवोनि अंतर्री ॥ मौन वरील कां वाचे ॥७०॥
 जो आपुले प्रतापेकरुनी ॥ क्षीराब्धी करील गृहवासनी ॥ तो तक्राकरिता सैदैव सदर्नी ॥ भीक मागेल केउता ॥७१॥
 कीं चक्षूचे कृपाकटाक्षे ॥ पाषाण करी परीस जैस्से ॥ तो हेमाकरितां काय प्रत्यक्ष ॥ आराधील धनाढ्या ॥७२॥
 जयाचे वचनवागवटी ॥ मिरविती सकळ देवांच्या थाटी ॥ तो आपल्या मोक्षासाठी ॥ आराधीना भूतासी ॥७३॥
 तस्मात् ब्रह्मयाची काय कथा ॥ जो अनंतब्रह्मांडे होय निर्मिता ॥ सर्वे कर्तव्याचा कर्ता ॥ गुरुकृपेसी मिरवितसे ॥७४॥
 नातरी मुळीच प्रौढीं ॥ गुरु मिरवला ज्याच्या कावडी ॥ तयाची दैना कोण फेडी ॥ काबाड ओळें वाहे तो ॥७५॥
 ऐसें ऐकतां कानिफानाथ ॥ परम क्षोभला खचितार्थ ॥ जैसा पावक आज्यसिचितार्थ ॥ कवळूं पाहे ब्रह्मांड ॥७६॥
 महणे हो हो जाणतों तूतें ॥ आणि तुळिया गुरुसहित ॥ बहुसाधर्नीं प्रतापवंत ॥ नरकामाजी पचतसे ॥७७॥
 वाचे म्हणविती योगीजन ॥ कर्म आचरती नरकपतन ॥ सकळ स्त्रीराष्ट्र वेष्टून ॥ भोग पापांचा ॥७८॥
 जितेंद्रियत्व दावावें जर्नी ॥ असोनि भोग चिंती मनी ॥ तया भोगवश करोनि ॥ मेनिकानाथ होवोनि ठेला ॥७९॥
 तरी ठाऊक गुरु तुळा ॥ किती बोलसी प्राज्ञी ओजा ॥ आतां ब्रह्मयातें करुनि हीन तेजा ॥ ढिसाळ गोष्टी करितोसी ॥८०॥
 प्रथम गुरु तुळा काबाडी ॥ तुळी दैना कोण फेडी ॥ आतां सोडोनि सकळ प्रौढी ॥ मार्गालागी क्रमी कां ॥८१॥
 ऐसें वचन खडतर बोलणें ॥ गोरक्षकाते होतां श्रवण ॥ मग महणे बोलसी आपण ॥ चावटीपणी हे अष्टा ॥८२॥
 तुळा गुरु जालिंदरनाथ ॥ प्रतापहीन दीन बहुत ॥ दशवर्षे आजपर्यंत ॥ नरकीं नित्य पचतसे ॥८३॥
 परी त्या सामर्थ्य नाहीं झालें ॥ कीं आपण येथूनि जावें वहिलें ॥ नृपसर्पदर्पे वेष्टिले ॥ शक्तिहीन झालासे ॥८४॥
 हेळापट्टणीं गौडबंगल देशीं ॥ वस्ताद मिळाला आहे त्यासी ॥ धन्य गोपीचंद्र प्रतापराशी ॥ लीदगर्तीत पचवीतसे ॥८५॥
 तैसा नोहे गुरु माझा ॥ हालवील सकळ ब्रह्मांड चोजा ॥ शंकराचें अस्त्र ओजा ॥ करकमळी मिरवतसे ॥८६॥
 अष्टभैरव महादारुण ॥ अजिंक्य देवांदानवांकारण ॥ त्यांसी बळे करुनि कंदन ॥ शरणागत आणिले ॥८७॥
 पाहे केवढा मारुतसुत ॥ जेणे विजयी केला रघुनाथ ॥ तया मस्तकीं देऊनि पर्वत ॥ उभा केला स्तंभापरी ॥८८॥
 वीरभद्र प्रतापतरणी ॥ देवदानवां अजिंक्य करणी ॥ तयाचा प्राण कंठीं आणुनी ॥ शरणागत तो केला ॥८९॥
 द्वावदशकळी तीव्र आदित्य ॥ तयाचा उलथोनि पाडिला रथ ॥ सकळ देव शरणागत ॥ होऊनि लोटले पायासी ॥९०॥
 तरी प्रतापी गुरु ऐसा ॥ भक्त सोडवीत नरकलेशा ॥ तयाच्य वरदकृपे ऐसा ॥ आतांचि पाहें हे अष्टा ॥९१॥
 मग घेऊनि भस्मचिमुटी ॥ मंत्रप्रयोग बोले होटीं ॥ संजीवनी ते पीयूषथाटी ॥ सकळ फळाते मिरवली ॥९२॥
 ऐसीं सकळ प्रयोगीं फळे संपूर्ण ॥ जैसीं तैसीं ठेलीं होऊन ॥ ते कानिफानाथ पाहून ॥ मनीं शंकित पैं झाला ॥९३॥
 योजूनि सर्वे मुख वोटीं ॥ विस्मय करीत आपुले पोटीं ॥ महणे धन्य हा प्रतापजेठी ॥ जगामाजी मिरविला ॥९४॥
 सकळ टाकूनि विरुद्ध भाषण ॥ धांवोनि दिधलें आलिंगान ॥ म्हणे धन्य तूं एक निपुण ॥ गुरुपुत्रा मिरविशी ॥९५॥
 परी ऐशा बोलतां विरुद्ध बोला ॥ माते सर्वज्ञ लाभ झाला ॥ शोधित फिरलें जालिंदराला ॥ ठाव लाधला तुजपासी ॥९६॥
 यापरी गोरक्ष बोले वचन ॥ हें बोलिलासी अति अप्रमाण ॥ माझा लाभ तुजकारण ॥ तुळा लाभ मज झाला ॥९७॥
 ते बोल नव्हे वाईट ॥ दाविते झाले मार्ग चोखट ॥ गुप्तगुरुचे उघडूनि कपाट ॥ मार्गदिवटा पैं केला ॥९८॥
 तरी आतां उत्तम झालें ॥ दृष्टीं पाहूं गुरुपाउलें ॥ ऐसें वदूनि प्रौढीं नमिलें ॥ एकमेकां ते वेळा ॥९९॥
 याउपरी गौरनंदन ॥ स्पर्शस्त्र मुखी जल्पून ॥ वृक्षांदेठीं फळे नेऊन ॥ जेरील तेथें जडियेलीं ॥१००॥
 मग पुन्हां करोनि नमनानामन ॥ प्रांजल वर्णित वर्तमान ॥ एकमेकां ते विचारून ॥ आदेश म्हणवूनि जाताती ॥१॥
 गोरक्ष चालिला स्त्रीदेशांत ॥ कानिफा गौडबंगली जात ॥ हेळापट्टण लक्ष्मियां पंथ ॥ कूच मुक्काम साधीतसे ॥२॥
 परी तीव्र होऊनि अति चिर्ती ॥ म्हणे जातांचि भस्म करीन नृपती ॥ अहा जालिंदर गुरुमूर्ती ॥ दुखविली नष्टानें ॥३॥
 ऐसें म्हणोनि वारंवार ॥ परम क्रोधाचा वैश्वानर ॥ शिखा डुलवी स्वअंगावर ॥ अहाळूनि पाडावया ॥४॥
 तन्न्यायें तीव्रमती ॥ चितकुंडी पावकस्थिती ॥ प्रदीप करोनि नृपआहुती ॥ इच्छूनियां जातसे ॥५॥
 तच्छिष्यकटकथाटी ॥ गमन करितां वाटोवाटीं ॥ तंव हेळापट्टण काननपुटीं ॥ जाऊनियां पोहांचला ॥६॥

तो वृत्तांत रायासी कळला ॥ कानिफा आले गावाला ॥ मग परिवारासहित गोपीचंद वहिला ॥ सर्वे सामोरा जातमे ॥७॥
 चिर्ती म्हणे मम वैभवा ॥ योग्य दिसे महानुभावा ॥ तरी गुरु हाचि करावा ॥ कायावाचाभावानें ॥८॥
 सातशें शिष्यकटक भारी ॥ पूर्णयोगी ब्रह्मचारी ॥ गज वाजी स्यंदनी स्वारी ॥ जगामाजी मिरवतसे ॥९॥
 सिद्ध करुनि चमूभार ॥ शिबिकासनें तुंग अपार ॥ अन्य मंडळी वीर झुंजार ॥ रायासर्वे मिरवले ॥१०॥
 रायमस्तकीं एकशत ॥ चंद्राकृती देदीप्यवंत ॥ ऐसीं छत्रे वर्णिता बहुत ॥ वाढेल ग्रंथ आगळा ॥११॥
 एक सहस्र सातशें मिती ॥ बरोबरीचे सरदार असती ॥ तयांचीं छत्रे पंच असती ॥ चंद्राकीं मिरवत ॥१२॥
 हेमतगटी झालरा शिल्पयुक्ती ॥ छत्रकळसाची अपार दीप्ती ॥ रत्नखचित अर्का म्हणती ॥ तेज सांडी तूं आपुले ॥१३॥
 ऐशा संपत्तिसंभारेसी ॥ ठेंगणे भाविती अमरपदासी ॥ मार्गी चालतां मांत्रिकासी ॥ पाचारी तो नृपनाथ ॥१४॥
 म्हणती प्रारब्धयोगेंकरुन ॥ येथे पातले सिद्धरत्न ॥ तरी याचा अनुग्रह घेऊन ॥ ईश्वरभक्तीं परिधान् ॥१५॥
 हा श्रीगुरु आहे योग्य मातें ॥ माझी संपती भूषणभरते ॥ जगामाजी दिसे सरिते ॥ योगायोग्य उभयतीं ॥१६॥
 नातरी गुरु मम मातेने ॥ योजिला होता कंगलहीन ॥ रत्नपति काच आणून ॥ भूषणाते मिरवीतसे ॥१७॥
 कीं कल्पतरुच्या बागायतीं ॥ कंटकतरु बाभूलवस्ती ॥ कीं अर्कचंद्राचे मध्यपंकती ॥ काजव्याने मिरवावे ॥१८॥
 मी भूप माझे पंकती ॥ भूपती असावा सर्वजमूर्ती ॥ घृतशर्करा दुग्धसरिती ॥ लवण कैसे वाढावे ॥१९॥
 अमंगळ गल्ली कुशवल स्थान ॥ बहुत जानी पिशाचसमान ॥ तो गुरु मातेने ॥ जालिंदर योजिला ॥२०॥
 अहो ती योग्य नसे संगत ॥ काय केले स्त्रीजातींत ॥ परी आतां उदेले उचिताउचित ॥ गुरु कानिफा आम्हांसी ॥२१॥
 ऐसे वदूनि मंत्रिकासी ॥ राव जातसे कटकप्रदेशी ॥ घेऊनि सर्वे संभारासी ॥ षोडशोपचार आदरे ॥२२॥
 ऐसेपरी कटकथाटी ॥ राव जाय सुगम वाटी ॥ त्या मार्गी योर्गीद्र जेठी ॥ जाऊनियां मिळाला ॥२३॥
 परी येतां देखतांचि गोपीचंद ॥ हदर्यी धडाळा अपार क्रोध ॥ परी विवेक अर्गळा अपार ॥ तेणे अक्रोध मनामाजी संचरला ॥२४॥
 आतांचि शापुनि करीन भस्म ॥ परी कार्य सुगम ॥ उरकोनि घ्यावा मनोधर्म ॥ आधी पाहूनि गुरुचरणपद्म ॥ शासनाते मग ओपूं ॥२६॥
 ऐसा विचार करुनि चिर्ती ॥ स्तब्ध राहिला योर्गीद्र जती ॥ क्रोधानळा समूळ शांती ॥ बोधलक्ष्मी स्थापीतसे ॥२७॥
 जैसे शस्त्रास्त्री निष्पुण ॥ जेवीं रक्षिती प्रतापवान ॥ परी कार्यसंबंधीं देदीप्यमान ॥ दर्शविती लोकांते ॥२८॥
 तरी प्रथम श्रीगुरुमूर्ती ॥ प्रत्यक्ष करावी याचे हाती ॥ मग क्रोधानळासी दुस्तर आहुती ॥ गोपीचंद योजावा ॥२९॥
 ऐसिये विचारीं शब्दबोधें ॥ कानिफा राहिला स्तब्ध ॥ येरीकडे गोपीचंद ॥ चरणावरी लोटला ॥३०॥
 उभा राहिला समोर दृष्टी ॥ नमोतर बोले होटी ॥ जोडोनियां करसंपुटी ॥ विनवणी विनवीतसे ॥३१॥
 हे महाराजा दैवयोगा ॥ मज आळशावरी गंगा ॥ वोळलासी कृपाओघा ॥ अनाथा सनाथ करावया ॥३२॥
 तुम्ही कृपाळू संतसज्जन ॥ दयाभांडार शांतिरत्न ॥ जानविजान आस्तिककर्म ॥ गृहस्थांसीं कल्पावे ॥३३॥
 ब्रह्मी पावला तत्त्वां ॥ षड्गुणासी विषयां दमितां ॥ सकळ भोगूनि अकर्ता ॥ मिरवतसां जगामाजी ॥३४॥
 आणि जगाच्या विषयतिमिरी ॥ जानदिवटी तेजारी ॥ मिरवूनि सुख सनाथपरी ॥ दाविते झाला महाराजा ॥३५॥
 ऐसे साधक याचकमणी ॥ तुम्ही कल्पतरु कल्पनापूर्णी ॥ ऐसिये स्थिती जान्हवी जीवनी ॥ बोळविलीत मजवरुती ॥३६॥
 परी श्रीरायाचें वागुतर ॥ ऐकूनि कानिफा मनोहर ॥ तेणे चित्तशक्तितरुवर ॥ आनंदशांती मिरवली ॥३७॥
 देहीं क्रोधाचा वैश्वानर ॥ पेटवा घेत होता अपार ॥ तरी रावउत्तराचें सिंचननीर ॥ होतांचि शांति वरियेली ॥३८॥
 मग रायासी धरुनि करीं ॥ बैसविला स्वशेजारीं ॥ मग बोलत वागुतरीं ॥ कुशळ असा कीं महाराजा ॥३९॥
 म्हणे राया अनुचित केले ॥ परी तव आग्य सबळ पाहिले ॥ तेणे करुनि शांतीते वरिले ॥ मम मानसे महाराजा ॥४०॥
 नातरी अनर्थासी गाठी ॥ पडत होती प्राणासी मिठी ॥ परी तव आग्यउत्तराचे देठीं ॥ शांतिफळे मिरवलीं ॥४१॥
 तरी आतां असो कैसे ॥ वेगीं चाल पट्टणास ॥ तेशें सकळ इतिहास ॥ निवेदीन तुज राया ॥४२॥
 मग बैसूनि शिबिकासनीं ॥ काटकासह ग्रामासी येवोनि ॥ राये राजसदना आणोनी ॥ कनकासनीं वाहिला ॥४३॥
 वाहिला तरी प्रीतीकरुनी ॥ षोडशोपचारे पूजिला मुनी ॥ हेमरत्नी आणि वस्त्रभूषणी ॥ नमवाणी बोलतसे ॥४४॥
 हे महाराजा योगसंपत्ती ॥ कामना वेधली माझे चिर्ती ॥ अनुग्रहीं चोज घेऊनि निगुती ॥ सनाथपणी मिरवावे ॥४५॥
 ऐसीं वेधककामना चिर्ती ॥ प्रथम भार्गी मिरवत होती ॥ त्यांत उदेली कोपयुक्ती ॥ वैश्वानरशिखा ते ॥४६॥
 तेणे आनंदोनि उदयाचा तरु ॥ वोळलासे योगधीर ॥ मग पुढे वासनाफळकारु ॥ प्रेरावयाते पावला ॥४७॥
 नृप म्हणे अर्थ उघडून ॥ चिर्ती मिरवा समाधान ॥ नातरी भययुक्त भिरड पूर्ण ॥ चित्तरुते स्पर्शीतसे ॥४८॥
 तरी प्रांजळ करुनि मातें ॥ कृपे ओपूनि अनुग्रहाते ॥ आपुला साह्य म्हणोनि सरते ॥ तिहीं लोकीं मिरवावे ॥४९॥

कानिफा म्हणे नुपा ऐक ॥ मम अनुग्रहाचें उतम दोंदिक ॥ घेऊं पाहसी भावपूर्वक ॥ परी तुवां भाव नासिला ॥१५०॥
जैसे दुग्ध पवित्र गोड ॥ परी लवण स्पर्शितां परम द्वाड ॥ तेवीं तूतें घडूनि विघड ॥ आलें आहे महाराजा ॥५१॥
अरे माझा अनुग्रह घ्यावया पाहसी ॥ परी ज्याचा अनुग्रह मजसी ॥ तो तूं स्वामी महागर्तेसी ॥ अश्वविष्ठेत स्थापिलाज ॥५२॥

परी तुझें आयुष्य लाग ॥ पूर्वपुण्याचा होता योग ॥ म्हणोनि क्रोधानळ मग ॥ शांतिदर्दी दडाला हो ॥५३॥
नातरी महाराज जालिंदर ॥ प्रलयकाळीचा वैश्वानर ॥ तुझे वैभवाचें अपार नीर ॥ भस्म करिता क्षणार्ध ॥५४॥
जयाच्या प्रतापाची सरी ॥ कोण करी बोल वागुतरी ॥ जेणे स्वर्गदेवतांची थेरी ॥ झाडोझाडीं लाविली ॥५५॥
मग साद्यंत वराची कथा ॥ तया नृपातें सांगतां ॥ तेणेही सकळ ऐकूनि वार्ता ॥ भय उदेलें चितांत ॥५६॥
अंगीं रोमांच आले दाटून ॥ शेरीरी कापरे दाटले पूर्ण ॥ मग धरोनि त्याचे चरण ॥ नमपणे विनवीतसे ॥५७॥
म्हणे महाराजा योगवित ॥ घडूनि आलें तें अनुचित ॥ तरी आतां क्षमा उचित ॥ प्रसाद करा दासावरी ॥५८॥
या ब्रह्मांडपंडपाव ॥ मजएवढा कोणी नाहीं पतित ॥ अहा ही करणी अघटित ॥ घडूनि आली मजलार्गी ॥५९॥
परी सदैव मायेपरी ॥ शांति वरावी हदयांतरी ॥ बहु अन्न्याय होतां किशोरी ॥ अहितातें टेकेना ॥६०॥
तुम्ही संत दयावंत ॥ घेतां जगाचे बहु आघात ॥ अमृतोपम मानूनि चित ॥ कृपा उचित दर्शवितां ॥६१॥
जैसा झाडा घातला घाव ॥ एकीं लावणी केली अपूर्व ॥ परी उभयतां एकचि छाव ॥ मिरवूं शके जैशी कां ॥६२॥
कीं सरितापाढीं नीरओर्धीं ॥ धुती पूजिती मळसंगी ॥ परी एकचि तों उभयप्रसंगी ॥ मिरवली कीं सरिता ते ॥६३॥
कीं तस्कारा होतां घरांत रिघावा ॥ त्यासही प्रकाश दई जैसा दवा ॥ तन्न्याय संतभावा ॥ मिरवूं जात महाराजा ॥६४॥
तरी आतां असो कैसें ॥ क्षमावोढण करी आम्हांस ॥ दुष्कृतसरिताप्रवाही विशेष ॥ ओढूनि काढी महाराजा ॥६५॥
ऐसें ऐकूनि तयाचें वचन ॥ नाभी म्हणे गजकर्णनंदन ॥ मग रायालार्गी सवें घेऊन ॥ स्वशिविरातें पातला ॥६६॥
परी हा वृतांत ऐकूनि ॥ परिचारिका धांवल्या तेथूनी ॥ त्यांनी जाऊनि सकळ युवर्तीलागोनी ॥ मैनावतीते सांगितले ॥६७॥
हे माय वो भक्तिसंपादनी ॥ जालिंदरगुरु तुम्हांलागुनी ॥ परी तयाची रायें विपत्ती करूनी ॥ महीगर्त मिरविला ॥६८॥
तेही अश्वविष्ठेत ॥ टाकिला आहे दशवरुपांत ॥ ही राजदरबाबा ऐकूनि मात ॥ तुम्हां आम्हीं निवेदिले ॥६९॥
म्हणाल कैसी कळली मात ॥ तरी जालिंदराचा आला सुत ॥ अपार वैभव कानिफानाथ ॥ विद्यार्णव दुसरा ॥७०॥
तरी तयाचें वैभव पाहून ॥ शेवटीं नटला आपुला नंदन ॥ परी जालिंदराचें वर्तमान ॥ श्रुत केलें तेणेचि ॥७१॥
आता राव तयाचे शिबिरी ॥ गेला आहे सहपरिवारी ॥ तेथें घडेल जैसेपरी ॥ तैसे वृत सांगूं पुढे ॥७२॥
ऐसें सांगतां युवती ॥ हदर्दीं क्षोभली मैनावती ॥ परी पुत्रमोहाची संपत्ती ॥ चितझुलारी हेलावे ॥७३॥
येरीकडे नृपनाथ ॥ मुनिशिविरा जाऊनि त्वरित ॥ उतम अगारीं अनन्य पदार्थ ॥ इच्छेसमान भरियेले ॥७४॥
सदा सन्मुख कर जोडून ॥ अंगे धांवे कार्यासमान ॥ जेरील तेथें अर्थ पुरवून ॥ संगोपन करीतसे ॥७५॥
जैसे दुर्वासा अतिथी सकळ ॥ सेवे आराधी कौरवपाळ ॥ तन्न्याय हा भूपाळ ॥ नाथालागी संबोखी ॥७६॥
असो ऐसे सेवेप्रकरणी ॥ अस्तास गेला वासरमणी ॥ मग रायातें आजा देऊनी ॥ बोळविला सदनातें ॥७७॥
राव पातला सदनाप्रती ॥ परी येतांचि वंदिली मैनावती ॥ मग झाला वृतांत तियेप्रती ॥ निवेदिला रायाने ॥७८॥
वृतांत निवेदूनि तिजसी ॥ तुवां जाऊनि शिबिरासी ॥ युक्तिप्रयुक्ती बोधूनि त्यासी ॥ महाविघ्ना निवटावे ॥७९॥
मग अवश्य बोलूनि मैनावती ॥ शिबिरा आसनीं जाऊं पाहती ॥ शीघ्र येऊनि शिबिराप्रती ॥ कानिफानाथ मिरविला ॥८०॥
वंदूनि निकट बैसली तेथ ॥ म्हणे महाराजा गुरुनाथ ॥ कोण तुम्ही वरिला अर्थ ॥ नाथपंथी मिरवावया ॥८१॥
तरी या नाथपंथिका ॥ मीही मिरवतें महीलोका ॥ तरी मम मौळी वरदपादुका ॥ श्रीजालिंदराची मिरवितें ॥८२॥
ऐसी एकोनि तियेची वाणी ॥ बोलता झाला कानिफा मुनी ॥ ऐसी असूनि बरवी करणी ॥ जालिंदरातें मिरविली ॥८३॥
तूं अनुग्रही असतां निश्वित ॥ गुरु ठेवावा अश्वविष्ठेत ॥ मैनावती म्हणे श्रुत ॥ आजि झालें महाराजा ॥८४॥
मग आपुली कथा मुळापासुनी ॥ तया नाथासी निवेदूनी ॥ हें स्वसुताहार्तीं झाली करणी ॥ मज न कळतां महाराजा ॥८५॥
तरी आतां झालें कर्म ॥ सज्जाना सांवरी दुर्गम ॥ परी रायाचें दुष्टकर्म ॥ टाळूनि सुपंथ मिरवीं कां ॥८६॥
ऐसें सांगूनि तयाप्रती ॥ मोहों उपजला अति चिरीं ॥ मग म्हणे श्रीगुरुमूर्ती ॥ दृश्य करा लोकांत ॥८७॥
म्हणशील सुताचे हातेंकरून ॥ कां न करिसी दृश्यमान ॥ परी नेणों जालिंदराचा कोपाग्न ॥ धांव घेईल पुढारा ॥८८॥
तरी बोधावा युक्तिप्रयुक्तीं ॥ रक्षूनियां आपुल्या भाच्याप्रती ॥ दृश्य करूनि गुरुमूर्ती ॥ सत्कीर्तीं भाच्या वरीं कां ॥८९॥
मग या ब्रह्मांडमंडपांत ॥ कीर्तिध्वज अति लखलखीत ॥ हेळाऊनि परम लोकांत ॥ कीर्तिध्वज फडकेल ॥९०॥
ऐसें बोलूनियां तयाप्रती ॥ मग उठती झाली मैनावती ॥ त्यानेही नमूनि परमप्रीती ॥ बोळविलें भगिनीतें ॥९१॥

पूर्ण आश्वासन देऊन ॥ म्हणे रायाचें कल्याण इच्छी पूर्ण ॥ श्रीगुरुचरण पाहूनि जाण ॥ सकळ संशय सोडी कां ॥१२॥
 ऐशी आश्वासूनि माता ॥ श्रीनाथ झाला बोळविता ॥ असो मैनावती तत्त्वतां ॥ नमूनि आली सदनासी ॥१३॥
 स्वसुतातें पाचारुन ॥ सकळ सांगितलें वर्तमान ॥ मग सकळ भयाचें दठासन ॥ भंगित झालें तत्क्षणीं ॥१४॥
 जालिंदराचे अनुग्रहासहित ॥ आश्वासीत कानिफानाथ ॥ ऐसा सकळ सांगूनि वृत्तांत ॥ भयमुक्त तो केला ॥१५॥
 असो आतां येथून ॥ पुढिलें अध्यार्थी धुंडीनंदन ॥ नरहरिवरदें श्रोत्यांकारण्ड ॥ मालू निवेदिल गुरुकृपे ॥१६॥
 स्वस्ति श्रीभक्तिकथासार ॥ संमत गोरक्षकाव्य किमयागार ॥ सदा परिसोत भाविक चतुर ॥ षोडशाध्याय गोड हा ॥१७॥

श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ शुभं भवतु ॥ अध्याय ॥१६॥ आंव्या ॥१७॥

श्री नवनाथ भक्तिसार पोथी - अध्याय १७

अध्याय १७

श्रीगणेशाय नमः

जयजयाजी वैकुंठाधीश ॥ अलक्ष अगोचरा आदिपुरुषा ॥ पूर्णब्रह्म निष्कल निर्दोषा ॥ सनातना आदिमूर्ते ॥१॥
 ऐसा स्वामी पंढरीअधीश ॥ बैसूनि मालूचे कवित्वपृष्ठीस ॥ भक्तिसारसुधारस ॥ निर्माण केला ग्रंथासी ॥२॥
 तरी मागिले अध्यार्थी कथन ॥ आनिफा पातला हेळापट्टण ॥ गोपीचंदाची भेटी घेऊन ॥ मैनावतीसी भेटला ॥३॥
 तरी सिंहावलोकनीं तत्त्वतां ॥ मैनावती भेटूनि नाथा ॥ सकळ वृत्तांत सांगूनि सुता ॥ समाधानीं मिरविले ॥४॥
 असो गोपीचंद दुसरे दिनीं ॥ नाथायहें शिबिरीं जाऊनि ॥ मौळी ठेवूनि नाथाचे चरणीं ॥ उभा राहिला सन्मुख ॥५॥
 कानिफा पाहूनि राव दृष्टी ॥ बोलता झाला स्ववागवटी ॥ श्रीजालिंदर महीपोटी ॥ कोठे घातला तो सांग पां ॥६॥
 येऱु म्हणे महाराजा ॥ ठाव दावितो चला ओजा ॥ तेव्हां म्हणे शिष्य माझा ॥ घेऊनि जावें सांगाती ॥७॥
 ऐसी कानिफा बोलतां मात ॥ अवश्य म्हणे नृपनाथ ॥ मग सचिष्य घेऊनि सांगात ॥ तया ठार्या पातला ॥८॥
 ठाव दाखवूनि सचिष्यासी ॥ पुन्हां आले शिबिरासी ॥ शिष्य म्हणती त्या ठायासी ॥ पाहूनि आलों महाराजा ॥९॥
 मग रायासी म्हणे कानिफानाथ ॥ जालिंदर काढाया कोणती रीत ॥ येऱु म्हणे तुम्ही समर्थ ॥ सकळ जाणते सर्वस्वीं ॥१०॥
 बाळे आग्रहें करु जाती ॥ परी तयांचा निर्णय कैशा रीती ॥ करावा हें तों नेणती निश्वर्ती ॥ सर्व संगोपी माता ती ॥११॥
 तेवीं माता पिता गुरु ॥ त्राता मारिता सर्वपारु ॥ तरी कैसे रीती हा विचारु ॥ आव्हानिजे महाराजा ॥१२॥
 ऐसें बोलतां नृपनाथ ॥ मग बोलतां झाला गजकर्णसुत ॥ तुझे रक्षावया जीवित ॥ विचार माझा ऐकिजे ॥१३॥
 कनक रौप्य ताम्बरण ॥ पितळ लोहधातु पूर्ण ॥ पांच पुतळे करुनि आण ॥ तुजसमान हे राया ॥१४॥
 ऐसी आज्ञा करितांचि नाथ ॥ प्रेरिले रायें ग्रामांत दूत ॥ हेमकार लोहकारासहित ॥ ताम्बकारका आणिले ॥१५॥
 जे परम कुशल अति निगुती ॥ लक्ष्मीनि सोडिले हेराप्रती ॥ धातु ओपूनि तयांचे हातीं ॥ पुतळ्यांते योजिले ॥१६॥
 मग ते आपुले धीकोटी ॥ पुतळे रचिती मेणावरती ॥ नाथालागीं दावूनि दृष्टी ॥ रसयंत्री ओतिले ॥१७॥
 पाहोनि दिन अति सुदिन ॥ मग नृपासह पुतळे घेवोन ॥ पाहता झाला गुरुस्थान ॥ विशाळबुद्धी कानिफा ॥१८॥
 गरतीकाठीं आपण बैसोन ॥ पुतळा ठेवोनि हेमवर्ण ॥ राजाहातीं कुदळ देवोन ॥ घाव घालीं म्हणतसे ॥१९॥
 घाव घालितां परी लगदगां ॥ पुसतां स्वामी नांव सांगा ॥ सांगितल्यावरी अति वेगा ॥ गरतीबाहेर निघे कीं ॥२०॥
 ऐसें सांगोनि प्रथम रायाते ॥ मग कुदळी दिधली हाताते ॥ उपरी चिरंजीवप्रयोगाते ॥ भाळीं चर्चिली विभूती ॥२१॥
 पुतळा ठेवोनि मध्यगरतीं ॥ मागें उभा राहिला नृपती ॥ लवकर घाव घाली क्षितीं ॥ आंतूनि पुसे महाराज ॥२२॥
 कोणी येवोनि घालिती घाव ॥ वेगीं वदे कां तयाचें नांव ॥ नृप म्हणे मी राणीव ॥ गोपीचंद असें कीं ॥२३॥
 रायें सांगतांचि नाम ॥ निघाला होता गरतीतून ॥ श्रीजालिंदराचें शापवचन ॥ कणकप्रतिमे झगटले ॥२४॥
 तीव्रशाप वैश्वानर ॥ व्यापिले कनकपुतळ्याचें शरीर ॥ क्षण न लागतां महीवर ॥ भस्म होवोनि पडियेले ॥२५॥
 भस्म होतां कनकप्रतिमा ॥ दुसरा ठेविला उगमा ॥ तयाही मार्गें नरेंद्रोत्तमा ॥ पुन्हां गरतीं स्थापिले ॥२६॥
 रौप्यवर्णी पुतळ्यामागें ॥ राव उभा केला वेगें ॥ पुन्हा विचारिले सिद्धियोगें ॥ कोण आहेस म्हणवोनि ॥२७॥
 पुन्हां सांगे नृप नांव ॥ गरतीबाहेर वेगीं धांव ॥ जालिंदरशापगौरव ॥ जळ जळ खाक होवो कीं ॥२८॥
 ऐसें वदतां शापोतर ॥ पुतळा पेटला वैश्वानरे ॥ तोही होवोनि भस्मपर ॥ महीलागीं मिरवला ॥२९॥
 मग तिसरा लोहपुतळा पूर्ण ॥ तोही झाला शार्ये भस्म ॥ चवथा पांचवा गति दुर्गम ॥ त्याचिपरी पावला ॥३०॥
 यावरी त्या नृपनाथ ॥ श्रीकानिफा झाला सांगता ॥ मातें वदोनि नाम सर्वथा ॥ नाथाप्रती सांगावें ॥३१॥
 अवश्य म्हणोनि गौडपाळ ॥ लवकरी भेदी अति सबळ ॥ तो नाद ऐकूनि तपी केवळ ॥ विचार करीत मानसी ॥३२॥

माझा क्रोध वडवानळ ॥ जाळूनि टाकील ब्रह्मांड समग ॥ तेथे वांचला त्रिलोचनकुमर ॥ हैं आश्चर्य वाटते ॥३३॥
 कृतांताचे दाढेआंत ॥ सांपडलिया सुटोनि जात ॥ न शिवे वैश्वानर मृत्य ॥ हैं आश्चर्य वाटतसे ॥३४॥
 महातक्षकानें दंश करुन ॥ वांचवू शके कोणी प्राण ॥ केंवीं वांचला नृपनंदन ॥ हैं आश्चर्य वाटते ॥३५॥
 परम संकट पाहोनी ॥ प्राण उदित घेत हिरकणी ॥ तो वांचूनि मिरवे जनी ॥ हैं आश्चर्य वाटतसे ॥३६॥
 उरग खर्गेंद्रा हातीं लागतां ॥ परी न मरे भक्षण करितां ॥ तेवीं झाले नृपनाथा ॥ हैंचि आश्चर्य वाटते ॥३७॥
 कीं मूषक सांपडल्या मुखांत ॥ त्याते कदा न ये मृत्य ॥ तेवीं वांचला हा नृपनाथ ॥ हैंचि आश्चर्य वाटते ॥३८॥
 सहज उभा पर्वतनिकटी ॥ कडा तुटोनि पडला मार्थी ॥ त्यांत वांचला ऐसे म्हणती ॥ हैंचि आश्चर्य वाटतसे ॥३९॥
 ऐसा विचार मनांत ॥ करिता झाला जालिंदरनाथ ॥ चिर्तीं म्हणे त्या भगवंत ॥ साहय झाला रक्षणी ॥४०॥
 तरी आतां असो ऐसे ॥ वांचल्या अमर करुं त्यास ॥ ऐसे विचारुनि चित्तास ॥ मनीं गाठी दृढ धरिली ॥४१॥
 येरीकडे कानिफनाथ ॥ हुकार नृपासी देत ॥ तंव उभा स्वकरीं व्यक्त ॥ लवकरी मही भेदीतसे ॥४२॥
 लवकरी घाव कार्नी उठतां ॥ श्रीजालिंदर होय पुसता ॥ कोण आहेस अद्यापर्यंत ॥ घाव घालिसी महीते ॥४३॥
 ऐकांतं श्रीगुरुवचन ॥ रायाआर्धी गजकर्णनंदन ॥ संगूनि आपुले नामाभिधान ॥ गोपीचंदाचे सांगतसे ॥४४॥
 म्हणे महाराजा तपोजेठी ॥ भी बाळक कानिफा महीपाठी ॥ पहावया चरण दृष्टीं ॥ बहुत भुकेले चक्षू ते ॥४५॥
 म्हणवोनि गोपीचंद नृपनाथ ॥ तुम्हां काढावया उदित ॥ ऐसी ऐकोनि सचिछष्यमात ॥ म्हणे अद्यापि नृप वांचला ॥४६॥
 तरी आतां चिरंजीव ॥ असो अर्कअवधी ठेव ॥ अमरकांती सदैव भाव ॥ जगामाजी मिरवो कां ॥४७॥
 ऐसे वदोनि जालिंदरनाथ ॥ निजचक्षूने पहावया सुत ॥ बोलता झाला अति तळमळत ॥ म्हणे महीते विदारी ॥४८॥
 ऐसी आजा होतांचि तेथे ॥ मग काढिते झाले वरील लिदीते ॥ तंव ते मृतिका दशवर्षात ॥ महीव्यक्त झालीसे ॥४९॥
 मग कामाठी लावूनि नृपती ॥ उकरिता झाला मही ती ॥ वरील प्रहार वजापती ॥ जावोनियां भेदलासे ॥५०॥
 मग तो नाद ऐकूनि नाथ ॥ म्हणे आतां बसा स्वस्थ ॥ मग जल्पोनि शक्रास्त्र ॥ वजास्त्राते काढिले ॥५१॥
 मग नाथ आणि गजकर्णनंदन ॥ पाहते झाले उभयवदन ॥ मग चिर्तीं मोहाचे अपार जीवन ॥ चक्षुद्वारे लोटले ॥५२॥
 मग गरतीबाहेर येवेनि नाथ ॥ प्रेमे आलिंगला सुत ॥ म्हणे बा प्रसंगे होतासी येथ ॥ म्हणवेनि नृपनाथ वांचला ॥५३॥
 परी गरतीबाहेर येतांचि नाथ ॥ चरणीं लोटला नृपनाथ ॥ मग त्याते कवळोनि धरीत ॥ मौळीं हात ठेवीतसे ॥५४॥
 म्हणे बाळा प्रळयागनी ॥ त्यांत निघालासी वांचुनी ॥ आतां जोंवरी शशितरणी ॥ तोंवरी मिरवे महीते ॥५५॥
 यावरी त्रिलोचनकमिनी ॥ मेनावती लोटली चरणी ॥ नेत्रीं अश्रुपात आणोनी ॥ स्वामीलागी बोलतसे ॥५६॥
 म्हणे महाराजा एकादश वर्षात ॥ माते लोटली महातभरात ॥ माझा अर्क गुरुनाथ ॥ अस्ताचर्णी पातलासे ॥५७॥
 मित्रकुमुदिनी दीनवाणी ॥ हुरहुर पाहे जैसी तरणी ॥ कीं मम बाळकाची जननी ॥ गेली कोठे कळेना ॥५८॥
 कीं मम वत्साची गाउली ॥ कोणे रानीं दूर गेली ॥ समूळ वत्साची आशा सांडिली ॥ तिकडेचि गुंतली कैसोनि ॥५९॥
 कां मम चकोराचा उड्डगणपती ॥ कैसा पावला अस्तगती ॥ कीं मज चातकाचे अर्थी ॥ ओस घन पडियेला ॥६०॥
 सदा वाटे हुरहुर जीवा ॥ कीं लोभ्याचा चुकला द्रव्यठेवा ॥ कीं अंधाची शक्ती काठी टेकावा ॥ कोणे हरोनि नेलीसे ॥६१॥
 ऐसे एकादश संवत्सर ॥ मास गेले महाविकार ॥ ऐसे बोलोनि नेत्रीं पूर ॥ अश्रुघन वर्षतसे ॥६२॥
 मग तियेसी हृदयीं धरोनि नाथ ॥ स्वकरे नेत्राशु पुसीत ॥ तीन्ही बालके धरोनि यथार्थ ॥ माय हेलवे त्यामाजी ॥६३॥
 गोपीचंदाचे मुख कुरवाळून ॥ बोलता झाला अग्निनंदन ॥ बा रे तुझे काय मन ॥ इच्छीतसे मज सांगा ॥६४॥
 राजवैभवा भोगाचे ॥ कीं आत्मीं समयोग्यते मिरवाचे ॥ कोणते तुझे मनीं भावे ॥ तैसा योग घडेल बा ॥६५॥
 अश्वश्वत शाश्वत दोन पद ॥ राज्य वैराग्य मार्गभेद ॥ तरी तुज आवडे तोचि वृद ॥ स्वीकारीं कां बाळका ॥६६॥
 म्यां तूते केले अमरपणी ॥ परी तैसे नाहीं राजमांडणी ॥ अनेक आले अश्व दाटोनी ॥ मृगजलासमान ते ॥६७॥
 बा रे संपत्ती अमरां कैसी ॥ तेही आटेल काळवेळेसी ॥ दिसते तितुके वैभवासी ॥ नाशिवंत आहे बा रे ॥६८॥
 बा रे पूर्वी राज्य सांडून ॥ कित्येक बैसले योग्यांत येवोन ॥ परी तो योग सोडून ॥ राज्यवैभवा नातळला ॥६९॥
 पाहे गाधिसुताचे वैभव ॥ महीलागीं केवडे नांव ॥ परी तो सोडूनि सकळ वैभव ॥ योगक्रिया आचरला ॥७०॥
 उत्तानपाद महीवरती ॥ काय न्यून असे संपत्ती ॥ परी सुताची कामशक्ती ॥ वेगे जनीं दाटलीसे ॥७१॥
 तस्मात् अशाश्वत ओळखून ॥ बा ते झाले सनातन ॥ तरी आतां केउते मन ॥ इच्छिते ते मज सांगे ॥७२॥
 गोपीचंद विचार करी मनांत ॥ राज्यवैभवीं सामर्थ्य गळित ॥ अहा योगी जालिंदरनाथ ॥ चिरंजीव मिरवतसे ॥७३॥
 आज एकादश वर्षपर्यंत ॥ गरतगलित पचला योगीनाथ ॥ जेणे यम शरणागत ॥ पायांतर्णी लोळतसे ॥७४॥

जेणे कृतांत निर्बल केला ॥ तो राज्य मेळवूनि खळ ठेला ॥ हेमकर्ण अशक्त झाला ॥ परीस लोहाकारणे ॥७४॥
 सुरभी वैलोक्यकामना ॥ पूर्ण करील क्षुधार्तवचना ॥ ती स्वपोटा रानोंराना ॥ शोधील काय तृणाते ॥७५॥
 ब्रह्मांडावरी जयाची सता । तो कोणे अर्थी दरिद्रता भोगील काय ऐसी वार्ता । श्लाघ्य दिसेना बोलाया ॥ ७६ ॥
 तरी तें वैराग्य भाव्यसदन । साध्य करावे कार्य मने । ऐसा पश्चाताप दारुण । चित्तामाजी डवरला ॥ ७८ ॥
 मग म्हणे गुरुमहाराज ॥ इंधनी अग्नि होतां सज्ज ॥ तेवीं विधानचि तैसे विराजे ॥ पावका स्पर्श झालिया ॥७९॥
 तरी आतां सरते पुरते ॥ आपुल्यासमान करा माते ॥ आळीभृंगन्यायमते ॥ करुनि मिरवे महीसी ॥८०॥
 ऐकोनि दृढोतर वचन ॥ श्रीगुरु स्वकराते उचलेन ॥ पृष्ठी थापटी वाचे वचन ॥ गाजी गाजी म्हणतसे ॥८१॥
 मग वरदहस्त स्पर्शानि मौली ॥ सकळ देहाते कृपे न्याहाळी ॥ कर्णी ओपूनि मंत्रावळी ॥ स्वनाथ मार्गी मिरवला ॥८२॥
 ऐसे होता अंग लिप्त ॥ मग दिसून आले अशाश्वत ॥ काया माया दृश्य पदार्थ ॥ विनय चित्ती मिरवले ॥८३॥
 मग वटतरुचे दुर्घ काढून ॥ जटा वळी राजनंदन ॥ व्रिस्ट कौपीन परिधानून ॥ कर्णी मुद्रा परिधानी ॥८४॥
 शैली कंथा परिधानूनी ॥ शिंगीनाद गाजवी भुवर्नी ॥ कुबडी फावडी कवळूनि पाणी ॥ नाथपणी मिरविला ॥८५॥
 भस्मझोळी कवळूनि कक्षेत ॥ आणि द्वितीय झोळी भिक्षार्थ ॥ हातीं कवळूनि नाथनाथ ॥ जगामाजी मिरवला ॥८६॥
 परी हा वृत्तांत सकळ गांवांत ॥ अंतःपुरादिकीं झाला श्रुत ॥ श्रुत होतांचि अपरिमित ॥ शोकसिंधू उचंबळला ॥८७॥
 एकचि झाला हाहाकार ॥ रुदन करितां लोटला पूर ॥ स्त्रिया धरणीसी टाकिती शरीर ॥ मुखीं मृतिका घालिती ॥८८॥
 मैनावतीसी शिव्या देत ॥ म्हणती हिनेचि केला सर्वस्वी घात ॥ अहा अहा नृपनाथ ॥ महीं कोठे पहावा ॥८९॥
 आठवूनि रायाचे विशाळ गुण ॥ भूमीवरी लोळती रुदन करुन ॥ मूर्छांगत होऊनि प्राण ॥ सोडूं पाहती रुदनांत ॥९०॥
 अहा हैं राज्यवैभव ॥ कैसी आली विवशी माव ॥ अहा सुखाचा सकळ अर्णव ॥ वडवानळे प्राशिला ॥९१॥
 अहा रायाचे बोलणे कैसे ॥ कर्धीं दुखविले नाहीं मानस ॥ आमुचे वाटेल जे इच्छेस ॥ राव पुरवी आवडीने ॥९२॥
 एक म्हणे सांगू काय ॥ राये वेष्टिले चित मोहे ॥ म्लानवदन पाहोनि राय ॥ हदयी कवळी मोहाने ॥९३॥
 म्हणे बाई मुखाते कुरवाळून ॥ परम प्रीतीने घेत चुंबन ॥ अति स्नेहाने अर्थ पुरवून ॥ मनोरथ पुरवी माझे गे ॥९४॥
 ऐसे म्हणूनि आरंबळत ॥ एकसरा शब्द करीत ॥ एक म्हणे वो बाई मात ॥ काय परी सांगूं रायाची ॥९५॥
 अगे वत्सालार्गी जैशी गाय ॥ क्षणिक विसंबूं कदा न पावे ॥ तेवीं क्षणक्षणां येऊनि राय ॥ वदन पाहे माझे गे ॥९६॥
 एक म्हणे अर्थ पोटी ॥ किती सांगू राजदृष्टी ॥ वांकुडा केश कबरीथाटी ॥ पडतां सावरी हस्ताने ॥९७॥
 अगे कुंकुमरेषा वांकडी होत ॥ ती सांवरी नृपनाथ ॥ मायेहूनि अधिक आतिथ्य ॥ माझे करीत होता गे ॥९८॥
 ऐसे म्हणूनि धरणी अंग ॥ धडाङूनि टाकिती सुभाग्य ॥ म्हणती विधात्या बरवा भांग ॥ निजभाळीं रेखिला की ॥९९॥
 मस्तक धरणीवरी आपटिती ॥ धडाधडां हस्ते हदय पिटिती ॥ महीं गडबडूनि पुन्हां उठती ॥ पुन्हां सांडिती शरीराते ॥१००॥
 म्हणती राया तुजविण ॥ आतां कोण करील संगोपन ॥ आतां आमुचे सकळ प्राण ॥ परत्र देशांत जातील हो ॥१॥
 ऐसे म्हणूनि आरंबळती ॥ अट्टाहासे हदय पिटिती ॥ मृतिका घेऊनि मुखीं घालिती ॥ केश तोडिती तटातटां ॥२॥
 म्हणती अहा राया तीन वेळ ॥ शर्येहूनि उठूनि पाजिसी जळ ॥ ऐसा कनवाळू असनि निर्मल ॥ सोडूनि कैसा जासी रे ॥३॥
 अहा राया शयनी निजता ॥ उदर चापसी आपुल्या हाता ॥ रिक्त लागतां उठोनि तत्त्वतां ॥ भोजन घालीत होतासी ॥४॥
 ऐसा कनवाळू तूं मनीं ॥ आतां कैसा जासी सोडूनि ॥ ऐसे म्हणोनि शरीर धरणी ॥ धडाङूनि टाकिले ॥५॥
 म्हणे रायाचे स्वरूप ॥ पहातांचि पुरतसे कंदर्प ॥ तरी त्या स्वरूपाचा झाला लोप ॥ कोठे पाहूं महाराजा ॥६॥
 एक म्हणे नोहे भर्ता ॥ प्रत्यक्ष होती आमुची माता ॥ कैसी सांडूनि जात आतां ॥ निढळवाणी पाडसा ॥७॥
 एक म्हणे माझी हरिणी ॥ कैसी पाडसा जात सोडूनी ॥ एक म्हणे माझी कूर्मिणी ॥ कृपादृष्टी आवगतली ॥८॥
 एक म्हणे मज मीनाचे जळ ॥ कैसे आटले अब्धीचे जळ ॥ दुःखार्काची झळाळ ॥ साहवेना वो माये ॥९॥
 एक म्हणे माउली माझी ॥ स्नेहाचा पान्हा पाजी ॥ वियोगकाननीं चुकर आजी ॥ कैसी झाली दैवाने ॥१०॥
 एक म्हणे आमुची पक्षिणी ॥ अंडजासमान पाळिले धरणी ॥ आतां चंचुस्नेहे करोनी ॥ कोण ओपील ग्रासाते ॥११॥
 एक म्हणे मज चातकाकारण ॥ भरतां नोहे गे अंबुदस्थान ॥ परम स्नेहाचे पाजितां जीवन ॥ आजि ओस कैसा झाला गे ॥१२॥
 ऐसे म्हणोनि आरंबळती ॥ एकमेकीचे गळा पडती ॥ रडती पडती पुन्हां उठती ॥ आरंबळती आक्रोशे ॥१३॥
 ऐसा आकांत अंतःपुरांत ॥ येरीकडे जालिंदरनाथ ॥ राया गोपीचंदा सांगत ॥ तपालार्गी जाई कां ॥१४॥
 परी राया ऐक मात ॥ सुरत्नपणाचा पाहों हेत ॥ तुङ्या स्त्रिया अठरा शत ॥ भिक्षा मागे तयांपासी ॥१५॥
 आलक्ष आदेश निरंजन ॥ ऐसा सवाल मुखे वदोन ॥ अंतःपुरांत संचार करोन ॥ भिक्षा मागे बालका तूं ॥१६॥

शिंगीनाद वाजवूनि हाती ॥ भिक्षा दे माई ॥ वदोनि उक्ती ॥ ऐशापरी भेटोनि युवती ॥ तपालार्गी जाई कां ॥१७॥
 मग अवश्य म्हणोनि नृपनाथ ॥ संचार करी अंतःपुरांत ॥ अलक्ष निरंजन मुखे वदत ॥ माई भिक्षा दे म्हणतसे ॥१८॥
 तें पाहूनि त्या युवती ॥ महाशोकाब्धींत उडी घालिती ॥ एकचि कोल्हाळ झाला क्षिर्ती ॥ नाद ब्रह्मांडी आदलतसे ॥१९॥
 एक हातें तोडिती केशांतें ॥ एक मृतिका घालिती मुखांत ॥ एक म्हणे दाही दिशा ओस दिसत ॥ दाही विभाग झाल्यानें ॥२०॥
 एक धुर्ढीत लोकती ॥ एक उठूनि पुन्हां पडती ॥ एक हदय पिटोनि हस्ती ॥ आदलिती मस्तके ॥२१॥
 एक पाहोनि रायाचें स्वरूप ॥ म्हणती अहाहा कैसा भूप ॥ सवितारुपी झाला दीप खद्योतपणी दिसतसे ॥२२॥
 अहाहा राव वैभवार्णव ॥ कैसा दिसतो दीनभाव ॥ कीं मेरुमांदार सोडूनि सर्व ॥ मशक वष्टीं ठसावला ॥२३॥
 अहा राय हस्तकेरुन ॥ अपार याचकां वांटी धन ॥ आतां कक्षेंत झोळी घालून ॥ मागे कण घरोघरी ॥२४॥
 ऐसें म्हणोनि आरंबळती ॥ धरणीवरी अंग टाकिती ॥ पुन्हां उठोनि अवलोकिती ॥ म्हणती अहा काय झालें ॥२५॥
 असो नृप तो अंतःपुरांगणी ॥ आदेश निरंजन वदे वाणी ॥ मुख्य नायिका लोमावती राणी ॥ रायापासीं पातली ॥२६॥
 मुखचंद्र गळे बोलूनी ॥ नयनी अश्रु अपार जीवनी ॥ रायालार्गी पाळा घालूनी ॥ वेष्टुनियां बोलती त्या ॥२७॥
 तिचे मागें चंपिका कारंती ॥ उठोनि येतात मागें समस्ती ॥ राजस्त्रिया अट्टहास करिती ॥ धांव घेती मागें लगबगां ॥२८॥
 म्हणती राया असो कैसे ॥ घडूनि आले ईश्वरसत्तेसें ॥ परी येथेंचि राहूनी पूर्ण योगास ॥ संपादिजे महाराजा ॥२९॥
 आम्हां दरिद्रियांचें स्वरूपमांदुस ॥ लोपवू नका सहसा महीस ॥ आम्ही तुम्हांविण दिसतों ओस ॥ प्राणाविण शरीर जैसे ॥१३०॥
 हे राया आम्ही स्त्रिया कोटी ॥ परम अंध महींपाठी ॥ तरी आमुची सबळ काठी ॥ टेंका हरू नका जी ॥३१॥
 तरी येथेंचि योग आचरावा ॥ आम्ही न छळू विषयभावा ॥ परी तव स्वरूपाचचि ठेवा ॥ पाहूनि तो शांत करू कीं ॥३२॥
 जैसें जीर्ण कडतर ॥ परी म्हणाया वैभवी थोर छत्र ॥ तेवीं तव आश्रीं सर्व पवित्र ॥ वैभवमंडण आम्हांसी ॥३३॥
 तरी मानेल तेथें पर्णकुटिका ॥ बांधूनि देऊं जडितहाटका ॥ आम्ही बारा सोळा शत बायका ॥ सेवा करू आदरानें ॥३४॥
 सुवर्ण शिंगीं देऊं मढवून ॥ आणि रत्नबिकी शैल्य परिधानून ॥ कनकचिरी कंथा घालून ॥ सुखसंपन्न भोगावें ॥३५॥
 मुक्तरत्नें हिरे माणिक ॥ संगीत करुनि हाटकीं देख ॥ त्यातें भूषणमुद्रा अलौलिक ॥ सुखसंपन्न भोगावें ॥३६॥
 लोड तिवासे मंचक सुगम ॥ गादी तोषक अति गुल्म ॥ तरी भस्म सन्निधीकरुन ॥ सुखसंपन्न भोगावें ॥३७॥
 भिक्षातुकडे सूक्ष्म कठिण ॥ त्यजूनि सेवीं षड्रसान्न ॥ घृत दुरुदधि सेवीं पक्कान्न ॥ हे सुखसंपन्न भोगावें ॥३८॥
 एकट सेवीं त्यजीं कानन ॥ दासदासी सेवकजन ॥ सेवा करितां षोडशोपचारान ॥ हे सुखसंपन्न भोगावें ॥३९॥
 चुवा चंदन अर्गजासुवास ॥ माजेन करू तव देहास ॥ तरी धिक्कारुनि तृणासनास ॥ सुखसंपन्न भोगावें ॥१४०॥
 हत्ती घोडे शिविका सदन ॥ टाकूनि कराल तीर्थाटण ॥ परी चालाल तें दुःख त्यजून ॥ सुखसंपन्न भोगावें ॥४१॥
 महाल चौकट संगीत रंगीत ॥ ते सांडूनि विपिनीं पडाल दुःखित ॥ तरी तें त्यजूनि रहा येथ ॥ हे सुखसंपन्न भोगावें ॥४२॥
 छत्र चामरें प्रजा अंकित ॥ त्यजूनि फिराल अरण्यांत ॥ एकटपर्णीं त्यजूनि रहा येथ ॥ हे सुखसंपन्न भोगावें ॥४३॥
 मृगाक्षा खंजीर पदमनयनी ॥ पद चुरती कोमल पाणी ॥ तरी तृणांकुरशयन त्यजूनी ॥ हे सुखसंपन्न भोगावें ॥४४॥
 चंद्राननी गजगामिनी ॥ बोलती संवाद रसाळ वाणी ॥ तरी यांचा त्याग करोनी ॥ हे सुखसंपन्न भोगावें ॥४५॥
 ऐशा स्त्रिया संवादती ॥ परी कोप चढला तयाच्या चिर्ती ॥ दूर हो लंडी म्हणोनि उक्ती ॥ धिक्कारीत तयांतें ॥४६॥
 परी त्या मोहें वेष्टूनि बोलत ॥ राया एकटे पडावें अरण्यांत ॥ तुम्हांसवें बातचीत ॥ कोण करील महाराजा ॥४७॥
 येरी म्हणे अरण्यपोटीं ॥ सिंगीं सारंगी करील गोष्टी ॥ स्त्रिया म्हणती आसनहष्टी ॥ वपन कैंचे हो तेथें ॥४८॥
 राव म्हणे मही आसन ॥ अंबरासारखें असे ओढवण ॥ स्त्रिया म्हणती शयनीं कोण ॥ निजेल तुमच्या सांगातीं ॥४९॥
 येरी म्हणे कुबडी फावडी ॥ शयन करितील दोन्ही थडी ॥ स्त्रिया म्हणती शैल्य हुडहुडी ॥ कोण निवारी सांगावें ॥५०॥
 येरी म्हणे अचल धुनी ॥ पेटवा घेर्इल पंचाग्नी ॥ ते सबळ शीतनिवारणीं ॥ होतील योग साधावया ॥५१॥
 स्त्रिया म्हणती अलौलिक ॥ तेथें कोठे परिचारक लोक ॥ राज्यासनीं पदार्थ कवतुक ॥ देत होते आणूनियां ॥५२॥
 येरी म्हणे व्याघ्रांबर ॥ आसन विराजूं वज्ञापर ॥ मग धांव घेती नारीनर ॥ कौतुकपदार्थ मिरवावया ॥५३॥
 स्त्रिया म्हणती मोहव्यक्त ॥ कोणतीं असतीं मायावंत ॥ माय बाप भगिनी सुत ॥ अरण्यांत कैंची हीं ॥५४॥
 येरी म्हणे विश्वरूप ॥ घरघर आई घरघर बाप ॥ इष्टमित्र भगिनी गोतरूप ॥ शिष्य साधक मिरवती ॥५५॥
 स्त्रिया म्हणतीं षड्रसादि अन्न ॥ विपिनीं मिळतील कोठून ॥ येरी म्हणे जीं फळे सुगम ॥ षड्रसादि असती तीं ॥५६॥
 स्त्रिया म्हणती वेंचाया साधन ॥ विपिनीं मिळेल जी कोठून ॥ येरी म्हणे ब्रह्मरुपानें ॥ घेऊं देऊं वेव्हारासी ॥५७॥
 स्त्रिया म्हणती फाटल्या कौपीन ॥ पुनः मिळेल ती कोठून ॥ येरु म्हणे इंद्रियदमन ॥ विषर्णीं कांसोटी घालूं कीं ॥५८॥

स्त्रिया म्हणती फाटल्या कंथा ॥ ते कोठनि मिळेल जी समर्था ॥ येरु म्हणे योग आचरतां ॥ दिव्य कंथा होईल ॥५९॥
 स्त्रिया म्हणती सिंगी सारंगा ॥ फुटूनि गेलिया प्रसंगी ॥ मग गोष्टी करावयाची तरंगी ॥ कोण आहे तुम्हांपाशी ॥६०॥
 येरी म्हणे सगुण निर्गुण ॥ शिंगी सारंगी असती दोन ॥ आगमानिगमाचे तंतू औंवून ॥ सुखसंवाद करीन मी ॥६१॥
 स्त्रिया म्हणती कुबडी फावडी ॥ जीर्ण झालिया लागती देशोधडी ॥ मग सुखशयर्नी निद्रापहडी ॥ कोण सांगेन करील जी ॥६२॥
 येरी म्हणे खेचरी भूचरी उभय ॥ आदेय विदेह प्रकाश स्वरूपमय ॥ वाम दक्षिण घेऊनि तन्मय ॥ डोळां लावीन निरंजनी ॥६३॥
 स्त्रिया म्हणती शैल्य तुटून ॥ गेल्या पुन्हां आणाल कोठून ॥ येरी म्हणे मोक्षयुक्तिसमान ॥ शैल्यभूषण मिरवीन गे ॥६४॥
 स्त्रिया म्हणती कर्णमुद्रिका ॥ हरपोनि गेल्या नरपालका ॥ मग काय करशील वर्नी देखा ॥ नाथंथी मिरवावया ॥६५॥
 येरु म्हणे वो खेचरी भूचरी ॥ लुप्तमुद्रा कर्णद्वारी ॥ अलक्ष चाचरी अगोचरी ॥ लेवविल्या गुरुनाथे ॥६६॥
 ऐसे बोलतां उत्तरोत्तर ॥ म्हणे माई भिक्षा देई सत्वर ॥ तंव त्या धांवती धरावया कर ॥ कंठी मिठी घालावया ॥६७॥
 ऐसे चांचल्यगुणयुक्त ॥ दृष्टीं पाहूनियां नृपनाथ ॥ कुबडी फावडी उगारीत ॥ दूर होई लंडी म्हणतसे ॥६८॥
 तें गुप्त पाहोनि मैनावती ॥ सिद्धार्थ अन्न घेऊनि हाती ॥ शीघ्र येऊनि पुत्राप्रती ॥ म्हणे भिक्षा घे नाथा ॥६९॥
 मग भिक्षा घेऊनि झोळी ॥ मातेपर्दी अर्पी मौळी ॥ मग तेथूनि निधूनि तये वेळी ॥ नाथापाशीं पातला ॥७०॥
 मग जो झाला स्त्रियांत वेवहार ॥ तो सकळ सांगितला वागुतर ॥ मैनावती येऊनि तत्पर ॥ तीही वदे वृतांतासी ॥७१॥
 असो उभयतांचा वृतांत ऐकून ॥ मान तुकावी अग्निनंदन ॥ मग तीन रात्री रायासी ठेवून ॥ बहुतां अर्थी उपदेशिला ॥७२॥
 मग लोमावतीचा उदरव्यक्त ॥ गोपीचंदाचा होता सुत ॥ मुक्तचंद नाम त्याचे ॥ राज्यासनीं वाहिला ॥७३॥
 स्वर्यं जालिंदरे कौतुक ॥ राज्यपटी केला अभिषेक ॥ मंत्री प्रजा सेवक लोक ॥ तयाहातीं ओपिले ॥७४॥
 राया गोपीचंदा सांगे वचन ॥ बा रे पाहें बद्रिकाश्रम ॥ बद्रिकेदारालागीं नमून ॥ तपालागीं तूं बैसे कां ॥७५॥
 लोहकंटकीं चरणांगुष्ठ ॥ देऊनि तपाचे दार्वीं कष्ट ॥ द्वादश वरुणे नेम स्पष्ट ॥ एकाग्रीं रक्षावा ॥७६॥
 ऐसे सांगूनि तयाते ॥ मग प्रजा लोकादि समस्ते ॥ निघाले रायासी बोलवायाते ॥ कानिफासुदधां जालिंदर ॥७७॥
 परी प्रजेचे लोक शोक करिती ॥ राया गोपीचंदाचे गुण आठविती ॥ नेत्रीं ढाळूनि अश्रुपाती ॥ रुदन करिती अट्टहास्ये ॥७८॥
 म्हणती अहा सांगों कायी ॥ नृप नव्हे होती आमुची आई ॥ वक्षाखाली सकळ मही ॥ संबोधीतसे महाराजा ॥७९॥
 ऐसे वर्णूनि तयाचे गुण ॥ आक्रंदती प्रजाजन ॥ परी आतां पुरे करा विघ्न ॥ शोकमांदार खोंचला ॥८०॥
 तृणपाषाणादि तरु ॥ पक्षी पशु जाती अपारु ॥ राया नृपाकरितां समग्र ॥ शोकाकुलित मिरवले ॥८१॥
 मग एक कोस बोलवून ॥ समस्त आणिले अग्निनंदने ॥ जेथील तेथे संबोखून ॥ आशवासीत सकळांसी ॥८२॥
 परी राया जातां ठायीं ठायीं ॥ धांवूनि पाहतां उंच मही ॥ म्हणती सोडूनि गेलीस आई ॥ कधी भेटसी माघारां ॥८३॥
 घडी घडी दृष्टी ऊर्ध्वं करून ॥ पहाती रायाचे वदन ॥ कोणी मागें जाती धांवून ॥ वदन पाहूनि येताती ॥८४॥
 ऐसा राजा जातां दोन कोश ॥ मग सकळ मिरवले एक निराश ॥ मग मागें उल्टूनि संभारास ॥ ग्यामामाजी संचरले ॥८५॥
 राजसदनीं येऊनि समस्त ॥ सकळ बैसले दीनवंत ॥ जैसे शरीर प्राणरहित ॥ एकसां मिरवले ॥८६॥
 मग श्रीजालिंदर राजसदनीं ॥ मुक्तचंदा विराजूनि राज्यासनी ॥ मंत्रियाते पाचारूनी ॥ वस्त्रेभूषणे आणविलीं ॥८७॥
 मग जैसे महत्व पाहून ॥ तयालागीं भूषणे देऊन ॥ प्रेमे गौरवूनि प्रजाजन ॥ बोलविले स्वस्थाना ॥८८॥
 याउपरी अंतःपुरीं जाऊन ॥ सर्व स्त्रियांचे केलें समाधान ॥ मैनावतीचे करीं ओपून ॥ समाधानीं मिरविले ॥८९॥
 मुक्तचंद ओपूनि तियेचे करीं ॥ म्हणे हा गोपीचंदचि मार्नी ॥ हा शिलार्थ तयाचे परी ॥ मनोरथ पुरवील तुमचे ॥९०॥
 ऐसे करोनि समधान ॥ राज्यासनीं पुन्हां येऊनि ॥ मुक्तचंदाचे हस्तेकरून ॥ याचकां धन वांटिले ॥९१॥
 जालिंदर कानिफा कटकासहित ॥ षण्मास राहिले पट्टणांत ॥ अर्थार्थी सकळ अर्थ ॥ निजदृष्टीं पाहती ॥९२॥
 श्रीजालिंदराचा प्रताप सघन ॥ कोण करुं पाहती विघ्न ॥ येरीकडे गोपीचंदरत्न ॥ भगिनीगामा चालिला ॥९३॥
 तेथें कथा होईल अपूर्व ॥ ते पुढील अध्यार्थी ऐका सर्व ॥ अवधानपात्रीं घन भाव ॥ कथा स्वीकार श्रोते हो ॥९४॥
 नरहरीवंशीं धुंडीसुत ॥ मालूं संतांचा शरणागत ॥ तयाचे रसनेस धरुनि हेत ॥ अवधान पात्रीं मिरवावे ॥९५॥
 स्वस्ति श्रीभक्तिकथासार ॥ संमत गोरक्षकाट्य किमयागार ॥ सदा परिसोत चतुर ॥ सप्तदशाध्याय गोड हा ॥९६॥

श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ शुभं भवतु ॥ अध्याय ॥१७॥ ओव्या ॥९६॥

॥ नवनाथभक्तिसार सप्तदशाध्याय समाप्त ॥

श्री नवनाथ भक्तिसार पोथी - अध्याय १८

अध्याय १८

श्रीगणेशाय नमः

जयजयाजी करुणाकरा ॥ पंढरीअधीशा रुक्मिणीवरा ॥ भक्तपालका चकोरचंद्रा ॥ प्रेमपीयूषधारका ॥१॥
हे दीनबंधो दीनानाथ ॥ पुढे चालवीं भक्तिसारकथा ॥ मागिले अध्यार्थीं विरागता ॥ गोपीचंदा लाधली ॥२॥
असो पुढे आतां श्रोतीं ॥ अवधान द्यावें ग्रंथार्थी ॥ गोपीचंद सोडूनि ग्रामाप्रती ॥ वैराग्य आचरुं चालिला ॥३॥
मार्गी ग्रामोग्रामीं जात ॥ अहारापुरती भिक्षा मागत ॥ पुढे मार्गीं गमन करीत ॥ वाचे जप करीतसे ॥४॥
परी गौडबंगाल देश उत्तम ॥ समाचार कळला ग्रामोग्राम ॥ कीं गोपीचंद राजा नरोत्तम ॥ योर्गंद्रनीति आचरला ॥५॥
गांवोगावींचे सकळ जनीं ॥ ऐकतां विव्हळ होती मायापूर्ण ॥ कन्येसमान केलें पालन ॥ सकळ प्रजेचे रायानें ॥६॥
आतां ऐसा राजा मागुती ॥ होणार नाही पुढतपुढती ॥ ऐसे म्हणोनि आरबंलती ॥ लोक गावींचे सकळिक ॥७॥
असो तो ज्या गावीं जात ॥ त्या गावींचे लोक पुढे येत ॥ म्हणती महाराजांनी राहावे येथ ॥ योग पूर्ण आचरावा ॥९॥
नाना पदार्थ पुढे आणितो ॥ परी तो न घे कदा नृपती ॥ भिक्षा मागुनि आहारापुरती ॥ पुढे मार्गीं जातसे ॥१०॥
शेटसावकार मोठमोठे ॥ बोलवीत येती तया वाटे ॥ पुनः परता वागवाटे ॥ बोलती रायासी ॥११॥
हे महाराजा तुम्हांवीण ॥ प्रजा दिसत आहे दीन ॥ जैसे शरीर प्राणविण ॥ नीचेष्टित पडतसे ॥१२॥
तैसी गति प्रजेसी झाली ॥ जरी तुम्ही जातां आमुची माउली ॥ तरी योग साधुनि पुनः पाउली ॥ दर्शन द्यावें आम्हातें ॥१३॥
अवश्य म्हणूनी नृपनाथ ॥ बोलवीतसे समस्त ॥ ऐसें रायासी गांवोगावीं होत ॥ अति गुंतीं चालावया ॥१४॥
असो ऐसें बहुत दिनीं ॥ स्वराज्याची सीमा उल्लंघनी ॥ गौडबंगाल देश टाकूनि ॥ कौलबंगाली संचरला ॥१५॥
त्याही कौलबंगाललांत ॥ गांवोगावीं हा वृत्तांत ॥ प्रविष्ट झाला लोकां समस्त ॥ चकचकिताती अंतरी ॥१६॥
म्हणती गोपीचंद रायासमान ॥ होणार नाहीं राजनंदन ॥ अहा गोपीचंद प्रजावान ॥ धर्मदाता सर्वदा ॥१७॥
असो कौलबंगालीचा नृपती ॥ पौलपटण ग्रामीं वस्ती ॥ तेथें भगिनीं चंपावती ॥ गोपीचंदाची नांदतसे ॥१८॥
तिलकचंद शवशुर नार्मी ॥ महाप्रतापी युद्धधर्मी ॥ जैसा गोपीचंद संपत्तीं उत्तर्मी ॥ तैशाचि नीतीं तो असे ॥१९॥
गज वाजी अपरिमित ॥ शिबिका नाना दिव्य रथ ॥ धनभांडारे अपरिमित ॥ राजसदने भरलीं तीं ॥२०॥
किल्ले कोट दुर्गं विशाळ ॥ कौलबंगाल देश सबळ ॥ तया देशींचा तो नृपाळ ॥ तिलकचंद मिरविला ॥२१॥
एक लक्ष सहस्रशत लक्ष ॥ सबळ पृतनेचा असे दक्ष ॥ परी ती पृतना नव्हे प्रत्यक्ष ॥ काळ शत्रूया मिरवतसे ॥२२॥
तया गृहीं ती चंपावती ॥ सासुरवासिनी परम युवती ॥ नणंदा जावा भावांप्रती ॥ देवांपरी मानीतसे ॥२३॥
परमप्रतापी गर्जत काळ ॥ सासुसासरे असती सबळ ॥ तेथेंही वृत्तांत समस्तां सकळ ॥ गोपीचंदाचा समजला ॥२४॥
समजला परी करिती टीका ॥ म्हणती अहा रे नपुंसका ॥ ऐसें राज्य सोडोनि लेकां ॥ भीक मागणे वरियेले ॥२५॥
अहा मृत्यू आला जरी ॥ तरी भिक्षाझोळी न वंचावी करी ॥ क्षत्रिय धर्मदाय शरीरी ॥ भीक मागणे नसेचि ॥२६॥
अहा जन्मांत येऊनि काय केले ॥ क्षात्रकुळा दूषण लाविले ॥ आमुचे मुखासी काळे लाविले ॥ पिशुन केले जन्मांत ॥२७॥
म्हणतील सोयरा तुमचा कैसा ॥ नपुंसक झाला वेडापिसा ॥ वैभव टाकूनि देशोदेशा ॥ भीम मागे घरोघरीं ॥२८॥
तो जन्मतांचि कां नाहीं मेला ॥ क्षत्रियकुळां डाग लाविला ॥ आतां स्वमुखा दाविणं कशाला ॥ शलाध्य दिसेना आमुते ॥२९॥
ऐसें आतां बहुतां रीती ॥ लोक निंदितील आम्हांप्रती ॥ अहा कैसी ती मैनावती ॥ सुत दवडिला तिनें हा ॥३०॥
अहा पुत्रा देऊनि देशवटा ॥ आपण बैसली राजपटा ॥ जालिंदर हातीं धरुनि गोमटा ॥ भष्ट केले राज्यासी ॥३१॥
श्रेया सांडूनि रत्नवाटी ॥ हातीं घेतली कैसी नरोटी ॥ कनक टाकूनि चिंधुटी ॥ आळी बांधी प्रीतीने ॥३२॥
अहा जालिंदर कोणता निका ॥ भिकार वाईट मिरवे लोकां ॥ हातीं धरिला समूळ रोडका ॥ डोई बोडका शिखानष्ट ॥३३॥
ऐसियाच्या लागूनि ध्यानीं ॥ घरासि लाविला आपुल्या अग्नी ॥ आतां काळे तोंड करुनी ॥ जगामाजी मिरवतसे ॥३४॥
अहा माय नव्हे ती लांब म्हणावी ॥ स्वसुत जिनें केला गोसावी ॥ लट्टाश्रमाच्या लागूनि पार्या ॥ विघ्न आणिले राज्यांत ॥३५॥
आतां कोण तिचा बाप ॥ उभा राहिला बलाढ्य भूप ॥ राज्य हरुनि खटाटोप ॥ देशोधडी लावील कीं ॥३६॥
ऐसी वल्गना बहुत रीती ॥ एकमेक स्वमुखें करिती ॥ तें ऐकूनि चंपावती ॥ क्षीण चित्ती होतसे ॥३७॥
मनीच्या मनीं आठवूनि गुण ॥ बंधूसाठीं करी रुदन ॥ नणंदा जावा विशाळ बाण ॥ हदयालागीं खोंचिती ॥३८॥
म्हणती भावानें उजेड केला ॥ कीर्तिध्वज उभारिला ॥ राज्य सांडूनि हात भिकेल ॥ ओढवितो लोकांसीं ॥३९॥
मायबंधूनी दिवटा लाविला ॥ तिहीं लोकीं उजेड केला ॥ आतां उजेड इचा उरला ॥ हेही करील तैसेंचि ॥४०॥
अहा माय ती हो रांड ॥ जर्गीं ओढविलें भांड ॥ आतां जर्गीं काळे तोंड ॥ करुनियां मिरवते ॥४१॥
ऐसे दुःखाचे देती घाव ॥ हदर्या खोंचूनि करिती ठाव ॥ बोलणे होतसे शस्त्रगौरव ॥ दुःख विषमारापरी ॥४२॥

येरीकडे गोपीचंद ॥ पाहता पाहातां ग्रामवृद्ध ॥ पौलपटटणीं येऊन शुद्ध ॥ पाणवठी बैसला ॥४३॥
 हस्ते काठूनि शिंगीनाद ॥ वाचे सांगत हरिगोविंद ॥ परी स्वरुपामाजी प्रतापवृद्ध ॥ झांकला तो जाईना ॥४४॥
 कीं अर्कावरी अभ्य आले । परी तेज तयाचें नाहीं बुडाले । कीं मृगमदाते गुंडाळिले । सुवास वेष्टिल्या राहीना ॥ ४५ ॥
 तेवीं तो नृपनाथ । पाणवशयाते विराजत । तों परिचारिका अकस्मात । चंपावतीच्या पातल्या ॥ ४६ ॥
 त्यांनीं येतांचि देखिला नयनी ॥ देखतांचि राव ओळखिला चिन्ही ॥ मग त्या तैशाचि परतोनी ॥ राजसदना यें गेल्या ॥४७॥
 सहराया सकळांसी ॥ वृतांत सांगती त्या युवतींसी ॥ कीं गोपीचंद पाणवठ्यासी ॥ येवोनियां बैसला ॥४८॥
 ऐसा वृतांत रायें ऐकून ॥ मग चितीं झाला क्षीण ॥ म्हणे मुखासी काळे लावून ॥ आमुचे गांवीं कां आला ॥४९॥
 आला परी लोकांत ॥ करील आमुची अपकीर्त ॥ संचरोनि पट्टणांत ॥ भीक मागेल गृहोगृहीं ॥५०॥
 लोक म्हणतील अमक्याच्या अमुक ॥ घरोघरीं मागतो भीक ॥ काळे करुनि आमुचे मुख ॥ जाईल मग पुढारां ॥५१॥
 अहा राया ऐसे करणे होते ॥ तरी कासया आलासी येथे ॥ स्वदेशीं चोरोनियां गुप्त ॥ भीक मागावी सुखाने ॥५२॥
 सकळ राजसदनींची माणसे ॥ वेडाळपणीं बोलती त्यास ॥ तिलकचंद येऊनि त्या समयास ॥ गृहमनुष्यां सांगतसे ॥५३॥
 म्हणे आतां गोपीचंद ॥ भीक मागेल गांवांत प्रसिद्ध ॥ परी जगांत आपुले नांव शुद्ध ॥ अपकीर्ति मिरवेल ॥५४॥
 तरी आतां पाचारुन ॥ अश्वशाळेत ठेवा आणून ॥ तेथें तयाते घालूनि भोजन ॥ बोलवावें येथून ॥५५॥
 ऐसे सांगूनि नृपे सर्वाला ॥ राव सभास्थानीं गेला ॥ येरीकडे परिचारिला ॥ पाठविले बोलावून ॥५६॥
 परिचारिका जाऊनि तेथें ॥ म्हणतीं महाराजा नृपनाथें ॥ बोलविले आहे तुम्हांते ॥ चंपावतीचे भेटीसी ॥५७॥
 राव म्हणे आम्ही गोसावी ॥ आम्हां कैंची भगिनी ताई माई ॥ घरघर बाप घरघर बाप घरघर आई ॥ भरला असे विश्वाते ॥५८॥
 परी आतां असो चंपावती ॥ बोलावीतसे आम्हाप्रती ॥ तरी भेटोनि तिये युवती ॥ पुढे मार्ग क्रमावा ॥५९॥
 ऐसे म्हणोनि परिचारिकांसहित ॥ चालता झाला नृपनाथ ॥ परिचारिका पश्चिम द्वारांत ॥ त्यासी घेवोनि जाताती ॥६०॥
 अश्वशाळेमाजी नेवोन ॥ बैसविला राजनंदन ॥ परिचारिका म्हणती येथें ॥ धाडून देऊं चंपावतीते ॥६१॥
 तुम्ही बैसलां तैसेंचि बैसावे ॥ भेटीसी येतील येथें सर्व ॥ ऐसा परिचारिका दावूनि भाव ॥ सदनामाजी संचरल्या ॥६२॥
 सकळांसी सांगितला वृतांत ॥ कीं राव बैसविला अश्वशाळेत ॥ मग राजकांतेने त्वरित ॥ अन्नपात्र भरियले ॥६३॥
 तरुणपणाजोगे पात्र भरोन ॥ परिचारिकेरीं शीघ्र आोपून ॥ धाडिती झाली नितंबिन ॥ अश्वशाळेत तत्वतां ॥६४॥
 तंव ती परिचारिका घेवोनि अन्न ॥ अश्वशाळेत आली लगबग करोन ॥ म्हणे महाराजा भोजना अन्न ॥ पाठविले तुम्हासी ॥६५॥
 ते पात्र पुढे ठेवोन ॥ मग परिचारिका म्हणे करा भोजन ॥ भोजन झालिया भेटीकारण ॥ चंपावती येईल कीं ॥६६॥
 राव विचार करी मानसी ॥ अहा आदर आहे संपतीसी ॥ व्याही विहिणी खाथासी ॥ संपतीसी मिळताती ॥६७॥
 तरी आतां असो कैसे ॥ आपण घेतला आहे संन्यास ॥ शत्रुमित्र सुखदुःखास ॥ समानापरी लेखावे ॥६८॥
 तरी मानापमान उभे राहटे ॥ हे प्रपंचाची मिरवे कोटी ॥ तरी ऐसियासी आर्धी कष्टी ॥ आपण कशास व्हावे हो ॥६९॥
 मान अपमान दोन्ही समान ॥ पाळिताती योगीजन ॥ ऐसेपरी लक्षूनि मन ॥ भोजनाते बैसला ॥७०॥
 मनांत म्हणे चैतन्यब्रह्म ॥ तयाचें जीवन हें अन्नब्रह्म ॥ स्वरुपब्रह्मांचे जीवनब्रह्म ॥ नामब्रह्म मिरवीतसे ॥७१॥
 तरी अन्नब्रह्म थिक्कारुन ॥ मग कैंचे पाहावे सुखसंपन्न ॥ ऐसा विचार करुन ॥ भोजनाते बैसला ॥७२॥
 येरीकडे अंतःपुरांत ॥ स्त्रिया निघोनि गवाक्षदवारांत जीवनब्रह्म ॥ पाहती नृपनाथ नेत्रीं दीक्षा पाहती ॥७३॥
 मग ऐकेकी बोलती वचन ॥ अहा हें काय निर्लज्जपण ॥ सोयरियावरीं अश्वशाळेत बैसोन ॥ भोजन करितो करंटा ॥७४॥
 एक म्हणती चंपावतीसी ॥ वेगे आणावी या ठायासी ॥ ऐकोनि नणंदेने त्वरेसी ॥ धांव घेतली तिजपासी ॥७५॥
 हस्तीं धरुनि चंपावतीसी ॥ वेगे मेळीं आणिले निगुतीसी ॥ मग हस्त उचलेनि तियेसी ॥ रयाते दाविल्या जाहल्या ॥७६॥
 तीस घेवोनि शेजारासी ॥ पाहुती गवाक्षदवारासी ॥ परी बोलू बोलती कुअक्षरासी ॥ नाम येवोनि बैसला ॥ अश्वशाळे माझारी ॥७८॥
 अहा जळो जळो याचें जिंजे ॥ केवढे वैभव सोडून ॥ आतां हिंडतो दैन्यवाणा ॥ श्वानासमान घरोघरी ॥७९॥
 म्हणवीत होता प्रजानाथ ॥ काय मिळाले अधिक यांत ॥ अणंगासमान दिसे आम्हांत ॥ जैसा तस्कर धरियेला ॥८०॥
 परी जैसे तैसे असो कैसे ॥ कासया आला सोयरेगृहास ॥ येवोनि बैसला अश्वशाळेस ॥ भोजन करितो निर्लज्ज ॥८१॥
 ऐसे नानापरी युवती ॥ कीटकशब्दे वाखाणिती ॥ तें ऐकोनि चंपावती ॥ परम दुःखी झालीसे ॥८२॥
 प्रथमचि चंपावती गोरटी ॥ बंधूतें पाहतां निजहर्टी ॥ परम झाली होती कष्टी ॥ दुःख तयाचे पाहोनी ॥८३॥
 त्यावरी नणंदा जावा पिशुन ॥ दुःखलेशीं बोलती वचन ॥ परी शब्द नसती ते बाण ॥ हदयामाजी खडतरती ॥८४॥
 तेणेकरुनि विव्हळ झाली ॥ पश्चातापे परम तापली ॥ मग स्त्रीमंडळ सोडूनि वहिली ॥ सदना आली आपुल्या ॥८५॥

येतां झाली जीवित्वा उदार ॥ वेगं शस्त्र घेतलें खंजीर ॥ करीं कवळनि क्षणें उदर ॥ फोडिती झाली बळाने ॥८६॥
 खंजीर होतां उदरव्यक्त ॥ जठर फोडोनि बाहेर येत ॥ क्षणेंचि झाली प्राणरहित ॥ सदनीं रक्त मिरविले ॥८७॥
 येरीकडे अश्वशाळेंत ॥ परिचारिकेसी म्हणे नृपनाथ ॥ भेटवीं मातें चंपावतीस ॥ चल जाऊं दे आम्हासी ॥८८॥
 येरी म्हणती त्या शुभाननी ॥ चंपावती सासुरवासिनी ॥ त्यावरी अश्वशाळेलागुनी ॥ कैसे येथे येईल ॥८९॥
 परी आतां असो कैसे ॥ तुम्ही वस्तीस असा या रात्रीस ॥ आम्ही सांगूनि चंपावतीस ॥ गुप्तवेषं आणूं कीं ॥९०॥
 ऐसें ऐकोनि राये वचन ॥ म्हणे राहीन आजिचा दिन ॥ तरी आतांचि जाऊन ॥ श्रुत करावें तियेसी ॥९१॥
 अवश्य म्हणुनि शुभाननी ॥ आताचि सांगूं तियेलागुनी ॥ रात्रीमाजी येऊं घेऊनी ॥ भेटीलार्गी महाराजा ॥९२॥
 ऐसें बोलोनि त्या युवती ॥ पाहत्या झाल्या चंपावती ॥ तंव खंजीर खोवोनि पोटीं ॥ महीवरी पडलीसे ॥९३॥
 तें पाहुनि शब्दकोल्हाळी ॥ धावती झाली स्त्रीमंडळी ॥ प्राणगत पाहतां बाळी ॥ एकचि कलहोळ माजविला ॥९४॥
 रुधिराचे तळे सांचले ॥ जठर अवधे बाहेर पडले ॥ तें पाहोनि युवती वहिले ॥ शंखधवनि करिताती ॥९५॥
 सासु सासरे भावे दीर ॥ पति नणंदा दाटत्या जावा चाकर ॥ म्हणती बंधूकरितां साचार ॥ उदार झाली चंपावती ॥९६॥
 मग बोलूं नये तेंचि बोलती ॥ म्हणती अथम मंदमती ॥ कोणीकडूनि या क्षितीं ॥ दुष्ट नष्ट भष्ट आला ॥९७॥
 आपुल्या सदनीं अग्निं लाविला ॥ शेवटीं लावावया येथे आला ॥ तरी त्यातें बाहेर घाला ॥ मुख पाहों नका हो ॥९८॥
 एक म्हणती तयाकरितां ॥ चंपावतीनें केली कर्तव्यता ॥ तरी तिच्यासमान त्याची अवस्था ॥ करोनि बोलवा तिजसंगे ॥९९॥
 ऐसे नाना तर्कुतर्क ॥ करोनि मारिती हंबरडा हांक ॥ एकचि कोल्हाळ करिती सकळिक ॥ अहा अहा म्हणोनी ॥१००॥
 कोणी हंबरडा हाणिती बळे ॥ कोणी पिटिती वक्षःस्थळे ॥ कोणी महीं आपटिती भाळे ॥ मूर्छांगत पडताती ॥१॥
 कोणी आठवूनि रडती गुण ॥ कोणी रडताती चांगुलपण ॥ कोणी म्हणती दैवहीन ॥ भतार असे इयेचा ॥२॥
 कोणी म्हणती अबूवान ॥ चंपावती होती उत्तम ॥ निजबंधूचे क्लेश पाहोन ॥ दिधला प्राण लज्जेने ॥३॥
 एक म्हणे चंपावती ॥ किती वर्णावी गुणसंपती ॥ मृगनयनी जैसा हस्ती ॥ स्त्रियांमाजी मिरवतसे ॥४॥
 एक म्हणती सदा आनंदी असून ॥ पहात होतें हास्यवदन ॥ सदा हर्षित असे गमन ॥ हस्ती जेवीं पृतनेचा ॥५॥
 एक म्हणे चांगुलपर्णी ॥ घरांत मिरवें जेवीं तरणी ॥ एक म्हणे वो शुभाननी ॥ किती मृदु कोकिळा ॥६॥
 एक म्हणती सासुरवास ॥ असतां नाहीं झाली उदास ॥ ईश्वरतुल्य मानूनि पुरुषास ॥ शुश्रूषा करी वडिलांची ॥७॥
 ऐसें म्हणोनि आक्रंदती ॥ अवधे एकचि कोल्हाळ करिती ॥ तो नाद अश्वशालेप्रती ॥ अकस्मात आदल्ला ॥८॥
 अश्वशाळे गौडनाथ ॥ अश्वरक्षकालार्गीं पुसत ॥ एवढा कोल्हाळ कां सदनांत ॥ झाला आहे कळेना ॥९॥
 परी तो सर्वाठायी बोभाट ॥ झाला आहे गांवांत प्रविष्ट ॥ कीं भावाकरितां अति कष्ट ॥ जीवित्वातें दवडिले ॥११०॥
 तें अश्वरक्षकांसी होतां श्रवण ॥ पुसतां सांगती वर्तमान ॥ म्हणती नाथा जीव राणीने ॥ बंधूकारणे दीधला ॥११॥
 नृप म्हणे रे कवण राणी ॥ कोण बंधू कवणस्थार्णी ॥ येऱु म्हणती ऐकिले कानी ॥ चंपावती राणी ती ॥१२॥
 तियेचा बंधु झाला पिसा ॥ सोडूनि गेला राजमांदुसा ॥ म्हणोनि वरोनि दुःखलेशा ॥ जीवित्व त्यागिले रांडकीने ॥१३॥
 येऱु म्हणे बंधु कोण ॥ ते म्हणती त्रिलोकचंदनंदन ॥ गोपीचंद ऐसें नाम ॥ जगामाजी मिरवतसे ॥१४॥
 ऐसें ऐकोनि नृपनाथ ॥ नयनीं लोटले अश्रुपात ॥ चितीं म्हणे वो बाई घात ॥ मजसाठीं कां केला ॥१५॥
 मग चंपावतीचे आठवूनि गुण ॥ गोपीचंद मोहें करी रुदन ॥ अहा मजसाठीं दिधला प्राण ॥ हें अनुचित झालें हो ॥१६॥
 तरी आतां महीवरती ॥ माझी झाली अपकीर्ती ॥ आणिक सोयरे दुःख चितीं ॥ मानितील बहुवर्स ॥१७॥
 मी येथे आलों म्हणोन ॥ चंपावतीनें दिधला प्राण ॥ हें दुःखा होईल कारण ॥ विसर पडणार नाहीं कीं ॥१८॥
 ऐसा विचार करी चितांत ॥ परी नयनीं लोटले अश्रुपात ॥ येरीकडे संस्कारासी प्रेत ॥ चितामही चालिले ॥१९॥
 गोपीचंदही प्रेत पाहून ॥ करीत चालिला सर्वे रुदन ॥ परी चित वेधलें कल्पनेकरुन ॥ अपकीर्ति अवधी जाहली ॥२०॥
 तरी आतां असो कैसे ॥ उठवावें स्वभगिनीसी ॥ आणि चमत्कार सोयन्यांसी ॥ दाखवावा प्रतापे ॥२१॥
 आम्हीं जोग घेतला म्हणूनी ॥ तृणासमान मानिले यांनी ॥ तरी नाथपंथाची प्रतापकरणी ॥ निजदृष्टी दावावी ॥२२॥
 जैसा पार्वतीचा गोसावी ॥ परी दक्षे हेळितां तो जांवई ॥ जीवित्व हरुनि प्रताप महीं ॥ गाजविला तयाने ॥२३॥
 कीं अष्टवक्र अष्टाबाळ ब्राह्मण ॥ कुरुप म्हणूनि केलें हेळण ॥ परी त्यानें प्रताप दाखवून ॥ विप्र मुक्त केले पैं ॥२४॥
 कीं वामनरूप असतां सान ॥ बळीनें मानिले तृणासमान ॥ परी आपुला प्रताप दाखवून ॥ पातालभुवनीं मिरविला ॥२५॥
 कीं अगस्तीचा देह लहान ॥ अर्णवें मानिला तृण ॥ परी केशव म्हणतां नारायण ॥ आचमनातें उरला नसे ॥२६॥
 कीं उदयतरुपोर्णी ॥ लहान एकादशी गोरटी ॥ परी मृदुमान्या न सान वृष्टी ॥ पाहतां मृत्य वरियेला ॥२७॥

तो दशग्रीव राक्षसपाळ ॥ तुणतुल्य मानिला अनिलबाळ ॥ परी सकळ लंकेचा झाला काळ ॥ एकदांचि जाळिली ॥२८॥
 तन्न्याये आम्हां येथ ॥ झाले मानसन्मानरहित ॥ तरी आतां यांते नाथपंथ ॥ निजदृष्टीं दाखवावा ॥२९॥
 मग सहजस्थितीसवे ॥ स्मशानवटीं गेला राय ॥ प्रेतानिकट उभा राहे ॥ उभा राहूनि बोलतसे ॥३०॥
 म्हणे ऐका माझें वचन ॥ प्रेत करु नका भस्म ॥ श्रीगुरु जालिंदर येथें आणून ॥ चंपावती उठवीन की ॥३१॥
 अहा मी येथें समर्यां असतां ॥ वायां जातसे भगिनी आतां ॥ मग व्यर्थ आचरुनि नाथपंथा ॥ सार्थक नाहीं मिरविले ॥३२॥
 कीं पाहा मातुळकुळ ॥ आस्तिके रक्षिले तपोबळे ॥ तेवीं येथें युवती निर्मल ॥ चंपावती उठवीन मी ॥३३॥
 कीं अहिरणी गुंतता हिरा ॥ हिरकणी काढी तया सत्वरा ॥ तेवीं येथें भगिनी सुंदरा ॥ चंपावती उठवीन मी ॥३४॥
 कीं मोहरासवे सुत सगुण ॥ कदापि नव्हे भस्म ॥ तेवीं येथें सुमधुम ॥ चंपावती उठवीन मी ॥३५॥
 ऐसे बोले सकळांकारणे ॥ परी अविश्वासी सकळ जन ॥ म्हणती मेलिया जीवित्व पूर्ण ॥ कदा काळी येईना ॥३६॥
 कीं बाल्लया रुखालागी पाला ॥ आला ऐसा नाहीं ऐकिला ॥ हे तों न घडे कदा बोला ॥ धर्मनिष्ठ हा बोलतसे ॥३७॥
 गोपीचंद म्हणे बोलतो सत्य ॥ परी मम गुरुचंद प्रतापकृत्य ॥ वर्णन करितां सरस्वतीते ॥ वाचा अपूर्ण मिरवतसे ॥३८॥
 जेणे कानिफाचे अर्थालागुनी ॥ सकळ देव आणिले अवर्णी ॥ आणिले परी पूर्णपर्णी ॥ वृक्षालागी गोविले ॥३९॥
 सध्यां पहा रे मम प्रतापकरणी ॥ एकादश वर्ष गर्ती अवर्णी ॥ अश्वविष्ठें राहिला मुनी ॥ प्रताप वर्णू केउता ॥१४०॥
 तरी धैर्य धरुनि चार दिन ॥ करा प्रेताचे संगोपन ॥ श्रीजालिंदर येथें आणून ॥ उठवीन भगिनीसी ॥४१॥
 परी न ऐकता अविश्वासी ॥ शुभा रचित्या स्मशानमहीसी ॥ प्रेत ठेवनि ते चितेसी ॥ अग्नि लावू म्हणताती ॥४२॥
 तें पाहूनि गोपीचंद ॥ मग आपण चितें बैसूनि शुद्ध ॥ म्हणे अग्नि लावा प्रसिद्ध ॥ भस्म करा मजलागी ॥४३॥
 मी भस्म झालिया पोटी ॥ मग क्रोध न आवरे जालिंदरजेठी ॥ नगर पालथें घालूनि शेवटी ॥ तुम्हां भस्म करील कीं ॥४४॥
 ऐसे बोलतां गोपीचंद वचन ॥ क्रोधें दाटला तिलकचंद पूर्ण ॥ म्हणे गुरुचा प्रताप वर्णून ॥ फुगीरपण मिरवतसे ॥४५॥
 तरी आम्हां सांगतोसी ऐसे ॥ करुनि दावीं चमत्कारास ॥ येरी म्हणे उत्तरासरसे ॥ बोलेन तैसे घडेल ॥४६॥
 येरी म्हणे वाम कर ॥ काढूनि देतों जाई सत्वर ॥ पाहूं दे गुरुचा चमत्कार ॥ प्रेत रक्षू आम्ही हे ॥४७॥
 येरी म्हणे फार फार बरवे ॥ चंपावतीचे प्रेत रक्षावे ॥ मी हस्त दावूनि गुरुते भाव ॥ उपजवीन प्रेमाचा ॥४८॥
 तिलकचंद पुत्रा सांगोनी ॥ वाम कर तियेचा दे काढूनी ॥ गोपीचंद चितासर्नीहूनी ॥ उठवूनियां बोलविला ॥४९॥
 नाथ गोपीचंद घेऊनि कर ॥ पुढे चालिला मार्गावर ॥ एक कोस येतां नृपवर ॥ काय केले इकडे ॥१५०॥
 चितेमाजी घालूनि प्रेत ॥ डावलूनि गेले सकळ आप्त ॥ येरीकडे नृपनाथ ॥ हेळापट्टणी चालिला ॥५१॥
 मार्गी येतां पांच कोस ॥ परी हे कळले जालिंदरास ॥ मनांत म्हणे नव्हे सुरस ॥ गोपीचंद आल्याने ॥५२॥
 पिशुन करितील विचक्षणा ॥ नानापर्णीची होईल वलग्ना ॥ आणि बाळ पावेल शोकस्थाना ॥ आप्तजनापुढती ॥५३॥
 ऐसा विचार करुनि चिर्ती ॥ आपण चालिला कृपामूर्ती ॥ प्रयाळअस्त्र मंत्रिभूती ॥ चर्चूनियां निजभार्णी ॥५४॥
 तरि ते प्रयाणअस्त्रमंत्र ॥ एकचि नैषधराजपुत्र ॥ जाणत होता अस्त्र पवित्र ॥ येरां माहीत नव्हतेंचि ॥५५॥
 तें अस्त्र जालिंदरापासी ॥ होतें अति उजळपणासी ॥ प्रयाणभस्म लावितां बालासी ॥ वातगती चालिला ॥५६॥
 मग लोटतां एक निमिष ॥ धांवोनि आला शतकोश ॥ अकस्मात् गोपीचंदास ॥ निजदृष्टीने देखिले ॥५७॥
 म्हणे वत्सा पुन्हां परतोन ॥ किमर्थ केले आगमन ॥ चरणावरी भाळ ठेवोन ॥ वृत्तांत सर्व निवेदिला ॥५८॥
 मग तो ऐकोनि वृत्तांत ॥ म्हणे तुझा मनोरथ सिद्ध करीन नृपनाथा ॥ नको करुं कांही चिंता ॥ पुनः फीर मागुता ॥५९॥
 अवश्य म्हणोनि दोधे जण ॥ मार्ग करिते झाले गमन ॥ पौलपट्टणामाजी येवोन ॥ राजांगणीं संचरले ॥१६०॥
 तंव ते आप्तांसहित मेळा ॥ घालूनि बैसले होते पाळा ॥ विव्हळ चिर्तीं नाना बरळा ॥ रुदनशब्दे बोलती ॥६१॥
 तों अकस्मात् देखिले द्वयनाथ ॥ महातपी दर्शनयुक्त ॥ देखतांचि तिलकचंद यथार्थ ॥ धाव पुढे घेतसे ॥६२॥
 परमभक्ती करोनियां नमन ॥ त्वरें आणूनि कनकासन ॥ त्यावरी बैसवोनि अग्निनंदन ॥ पुढे उभा राहिला ॥६३॥
 परी तो नमनादि आदर ॥ जैसा शठाचा शृंगार ॥ कीं दिसाळपर्णी ओस नगर ॥ तेवीं विनयभाव तो ॥६४॥
 कीं अजाकंठीचे लंबस्तन ॥ कीं गारोडियाचे शूरत्व पूर्ण ॥ कीं वेश्येचे मुखमंडन ॥ तेवीं आदर नृपाचा ॥६५॥
 कीं घटामाजी जैसा अर्क ॥ कीं हिंबराची सावली शीतल देख ॥ कीं पिशाचबोलणे न सत्यवाक ॥ तेवीं दावी विनयभावाते ॥६६॥
 कीं वृदावनाचे गोमटे फळ ॥ कीं अर्कवृक्षी लोंबले केळ ॥ कीं मैंदाचे गळां माळ ॥ तेवीं विनयभावाते ॥६७॥
 कीं बकाचे दिसे शुद्ध ध्यान ॥ परी अंतरी घोकीत वेंचीन मीन ॥ कीं तस्कराचे मौनसाधन ॥ तेवीं विनयभावाते ॥६८॥
 कीं अर्थसाधक श्रोता पूर्ण ॥ परी घाते वेगे घेणार प्राण ॥ तयाचे रसाळ भाषण ॥ दावी विनयभावाते ॥६९॥

कीं गोरक्षकाचें ऊर्ध्वगायन ॥ तेथें कैचें पहावें तानमान ॥ तेवीं त्या राजाचा सन्मान ॥ दावी विनयभावाते ॥१७०॥
 कीं उदधीचें द्रोणांत जळ ॥ कीं कनकतुल्य पिवळा पितळ ॥ कीं विनयाची गोडी बहुरसाळ ॥ तेवीं विनयभावाते ॥७१॥
 कीं घररिघेचे सवाष्णपण ॥ कीं भोंदयाचें देवतार्चन ॥ कीं म्हशाचें गण्या नाम ॥ तेवीं विनयभावाते ॥७२॥
 तन्न्यायें तो नृपती ॥ तिलकचंद उभा भक्ती ॥ परी भावना सकळ नाथाप्रती ॥ कळूनि आली तयाची ॥७३॥
 म्हणे राया चंपावती ॥ जानकळा सगुण युवती ॥ ऐसी जाया गृहाप्रती ॥ साजेल माते दिसेना ॥७४॥
 जैसी शिवसाळुंका सुरगणी ॥ परी ती स्थापावी खडकी नेऊनी ॥ तेवीं सत्य या सदर्णी ॥ चंपावती साजेना ॥७५॥
 गर्दभा काय चंदनलेप ॥ मर्कट व्यर्थ गीर्वण भाष उमोप ॥ वायसा जाण कनकपिंजरुप ॥ कदाकाळी घडेना ॥७६॥
 तन्न्यायें चंपावती ॥ तुऱ्ये गृहीं असे युवती ॥ जैसी मैंदगृहा वसती ॥ मनहीन मिरवतसे ॥७७॥
 परी आतां असो कैसें ॥ काय करावें ब्रह्मतंत्रास ॥ मग पाहूनि गोपीचंदवक्त्रास ॥ हस्त देई म्हणतसे ॥७८॥
 मग हस्त काढूनि दृष्टी ॥ देता झाला करसंपुटी ॥ शव जाणूनि पोटीं ॥ उच्चार न करी रायाते ॥७९॥
 मग कवळूनि भस्मचिमुटी ॥ मंत्रप्रयोग बोले होटीं ॥ सकळ संजीवनीची राहटी ॥ प्रोक्षीतसे भुजाते ॥८०॥
 भस्म भुजेसी होतां सिंचन ॥ हांक मारीत तयेकारण ॥ हांकेसरशी त्वरं उठोन ॥ चरणीं माथा ठेवीतसे ॥८१॥
 अहा जाजवल्य संजीवनी ॥ क्षणात उठली राजपत्नी ॥ जैसा शुक्रे कच मुखांतूनी ॥ दोन वेळां उठविला ॥८२॥
 तोचि न्याय येथें झाला ॥ सकळांलागीं भाव ठसला ॥ अहा जालिंदरनाथ भला ॥ पूर्ण ब्रह्म म्हणवूनी ॥८३॥
 मग लागवेगें सकळ उठूनी ॥ श्रीनाथाच्या लोटले चरणी ॥ म्हणती अपार केली करणी ॥ शुक्र प्रत्यक्ष कलीचा हा ॥८४॥
 मग समस्त म्हणती फार अपूर्व ॥ कौतुक दावी गोपीचंदराव ॥ धनसंपत्तीते काय करावे ॥ टाकूनि जावें सर्वस्वी ॥८५॥
 मग सर्व जग बोले राया भलें ॥ पश्चातापैं पूर्ण तापलें ॥ परी तें स्मशानवैराग्य ठेलें ॥ पुन्हां जैसें तैसेंचि ॥८६॥
 कीं करी आव्हानिला अति निमळ ॥ परि सर्वेचि गंधमोरी लोळे ॥ उकिरइयांत उतावेळ ॥ विष्ठाभक्षण आवडतसे ॥८७॥
 तन्न्यायें सर्व लोक ॥ बोलती पश्चातापैं दोदिक ॥ परी त्यांचा सुटे न भोगितां नरक ॥ प्रारब्धयोग तयांचा ॥८८॥
 असो ऐसी प्रारब्धकरणी ॥ श्रीजालिंदर जाय उठवूनी ॥ मग उठता झाला कनकासर्नी ॥ हेळापट्टणीं जावया ॥८९॥
 मग तो तिलकचंद नृपती ॥ अभिमान दवडूनि झाला गलती ॥ सलीलपणीं पदावरती ॥ मस्तक ठेवी सप्रेम ॥९०॥
 म्हणे महाराजा मी पतित ॥ राजवैभवें झालों उन्मत ॥ लघु मानिला गोपीचंदनाथ ॥ तरी क्षमेंते वरीं आतां ॥९१॥
 तुम्हीं दयाळू कनवाळू संत ॥ मायेडूनि मायावंत ॥ तरी बाळाचे अन्याय यथार्थ ॥ उदरामाजी सांठवा ॥९२॥
 ऐसें बोलूनि नमोतर ॥ चरणीं मौळी वारंवार ॥ ठेवूनि म्हणे आजची रात्र ॥ वस्ती करा या ठायीं ॥९३॥
 ऐसें ऐकूनि तयाचें वचन ॥ बोलता झाला अग्निनंदन ॥ चंपावतांचे हस्तकरुन ॥ पाकनिष्पत्ती करीं कां ॥९४॥
 अवश्य म्हणूनि तिलकचंद ॥ चंपावतीसी सांगे सदगद ॥ तीते सांगूनि पाक प्रसिद्ध ॥ करविला नेटका ॥९५॥
 मग चंपावती भतारासहित ॥ बैसविली स्वपंकर्तीत ॥ आपुला अनुग्रह देऊनि तीते ॥ नाथपंथी मिरविली ॥९६॥
 आपुले मुखींचा उच्छिष्ट ग्रास ॥ संजीवनीप्रयोगप्रसादास ॥ देऊनि केले अमरपणास ॥ मैनावतांपरी सिंचिली ॥९७॥
 ऐसे रीतीं सारुनि भोजन ॥ विडे घेतले त्रयोदशगुण ॥ राया तिलकचंदा भाषण ॥ करिता झाला मुनिराज ॥९८॥
 म्हणे ऐक बा सर्वजराशी ॥ गोपीचंद जातो पूर्ण तपासी ॥ तरी सांभाळीं याचे राज्यपदासी ॥ बाळ अज्ञान असे याचें ॥९९॥
 तुऱ्या प्रताप महीते संपूर्ण ॥ शत्रु न येती तेणकरुन ॥ मीही येथें षण्मास राहुन ॥ सर्व अर्थ पुरवीन कीं ॥२००॥
 परी राया षण्मासांसाठी ॥ मीही जाईन तीर्थलोटीं ॥ परी मुक्तचंद पडतां संकटीं ॥ धांव घालीं तूं येथें ॥१॥
 ऐसें बोलतां अग्निसुत ॥ अवश्य बोले तो नृपनाथ ॥ यावरी राहुनि एक रात्र ॥ निघते झाले उभयतां ॥२॥
 करोनि जालिंदरा नमन ॥ गोपीचंद करिता झाला गमन ॥ जालिंदरही मार्ग धरोन ॥ हेळापट्टणी चालिला ॥३॥
 तिलकचंद नृपनाथा ॥ बोलवोनि आला स्वगृहांत ॥ येरीकडे मैनावतीसुत ॥ मुक्काम मुक्काम साधीतसे ॥४॥
 ऐसिया राहणीं मार्ग क्रमोनी ॥ राव गेला बद्रिकाश्रमी ॥ बद्रिकेदार भावें नमोनी ॥ तपालागीं बैसला ॥५॥
 लोहकंटकीं पादांगुष्ठ ॥ ठेवोनि तप करी वरिष्ठ ॥ येरीकडे जालिंदर वाटे ॥ येवोनियां पाहांचला ॥६॥
 तेथें राहूनि षण्मास प्रीती ॥ मुक्तचंद उपदेशोनि अर्थाअर्थी ॥ कानिफासह शिष्यकटकप्रती ॥ घेवोनियां चालिला ॥७॥
 नाना तीर्थ करी भ्रमण ॥ द्वादश वर्ष गेलीं लोटोन ॥ शेवटीं बद्रिकाश्रम पाहोन ॥ गोपीचंद भेटला ॥८॥
 मग तें तपाचा उचित अर्थ ॥ उद्यापना देव समस्त ॥ पाचारोनि स्वर्गस्थ ॥ गौरविले आदराने ॥९॥
 महाविष्णु महेश सविता ॥ अश्विनी वरुण अमरनाथा ॥ भेटवोनि समस्त दैवतां ॥ सनाथपणीं मिरवला ॥२१०॥
 सकळ विद्येचा समारंभभार ॥ अभ्यासविला तो नृपवर ॥ पुन्हां दैवतां आणोनि सत्वर ॥ वरालागीं ओपिले ॥११॥

असो येथोनि गोपीचंदाख्यान ॥ संपले पुढे करा श्रवण ॥ श्रीगोरक्ष स्त्रीराज्याकारणे ॥ जाईल गुरु आणावया ॥१२॥
तरी आतां अत्यदभुत ॥ श्रोत्यां सांगेल धुंडीसुत ॥ मालू ऐसे नाम ज्याते ॥ नरहरिवंशी मिरवले ॥१३॥
स्वस्ति श्रीभक्तिकथासार ॥ संमत गोरक्षकाव्य किमयागार ॥ सदा परिसोत भाविक चतुर ॥ अष्टादशाध्याय गोड हा ॥२१४॥

श्रीकृष्णार्पणमस्तु

॥ नवनाथभक्तिसार अष्टादशाध्याय समाप्त ॥

श्री नवनाथ भक्तिसार पोथी - अध्याय १९

अध्याय १९

श्रीगणेशाय नमः

जयजयाजी जगदगुरुराजा ॥ सर्वज्ञ विजयभोजा ॥ भवावधी भवसरिते काजा ॥ साधका नौका अससी तू ॥१॥
हे पूर्णब्रह्मानंदकंदा ॥ पुढे बोलवीं भक्ती अतिमोदा ॥ तुझी लीला अगाधा ॥ भक्तिसारग्रथाते ॥२॥
मागिले अध्यार्थी वदविले गहन ॥ गोपीचंदाचें उदार कथन ॥ बद्रिकाश्रमीं तप करुन ॥ तीर्थाटनीं निघाला ॥३॥
याउपरी ऐकिजे श्रोतीं ॥ सिंहावलोकनीं विश्रांती ॥ गोरक्ष कानिफाचे युक्ती ॥ स्त्रीराज्यांत जातसे ॥४॥
मार्गी चालतां मुक्कामोमुक्काम ॥ सदा श्रीगुरुचे आठवी नाम ॥ ग्रामांत करुनि भिक्षाटन ॥ पुढे मार्ग क्रमीतसे ॥५॥
ऐसिया स्थिती गौडबंगाल ॥ सांडूनि सांडिला बंगालकौल ॥ पुढे जात स्त्रीराज्यांत वहिला ॥ सीमेपर्यंत पातला ॥६॥
परी विचारी स्वमनांत ॥ श्रीगुरुराज आहेत तेथ ॥ राज्यवैभव बहु सामर्थ्य ॥ संपत्तीचे मिरवतसे ॥७॥
ऐसे वैभवमानी सुखप्रकरणी ॥ मातें ओळखील कैसा कोणी ॥ श्रीमंतापुढे हीनदीन ॥ मान्यत्वाते मिरवेना ॥८॥
जेवीं अर्कापुढे खद्योत ॥ हीन दीन अति दिसत ॥ तेवीं मज कंगलवंताते ॥ कोण तेथें ओळखील ॥९॥
मेरुपुढे मंशकस्थिती ॥ कोणे वर्णावी कवण अर्थी ॥ कीं पुढे बैसल्या वाचस्पती ॥ मेंद वलग्ना मिरवीना ॥१०॥
कीं हिरातेजपडिपाडा ॥ गार ठेवूनि पुढां ॥ परीसपालटा देतां दगडा ॥ योग्यायोग्य साजेना ॥११॥
सुवर्ण मिरवे राशी सोळा ॥ तेथें दगडाचा पाड केतुला ॥ तेवीं मातें संपत्ती मिरवला ॥ ओळखील कैसा तो ॥१२॥
असो याउपरी दुसरे अर्थी ॥ मम नाम कळतां मच्छिंद्राप्रती ॥ परम द्वाड लागेल चिर्ती ॥ सुखसंपत्ती भोगितां ॥१३॥
जैसे जेवितां षड्स अन्न ॥ तें कुडवट सेवी कोण ॥ तेवीं मच्छिंद्र संपत्तीचे टाकून ॥ जाईल कैसा वैरागी ॥१४॥
यापरी आणि अर्था ॥ मम नाम श्रीगुरुलागीं कळतां ॥ नेणों कल्पना वरुन चिता ॥ वर्तेल घाता माङ्गिया ॥१५॥
मग तयाच्या सवें विद्याराळी ॥ करावी आपण बांधूनि कळी ॥ हे तों गोड येणे काळी ॥ मजप्रती भासेना ॥१६॥
ज्या स्वामीचे वंदितों चरण ॥ तयासीं विद्येची रळी खेळेन ॥ हे योग्य मातें नव्हे जाण ॥ अपकीर्ति ब्रह्मांडभरी ॥१७॥
ऐसे तर्कवितर्क करितां ॥ श्रीगोरक्ष मार्गी रमतां ॥ तों वेश्याकटक देखिले तत्वतां ॥ स्त्रीराज्यांत जाती त्या ॥१८॥
तों सकळ वेश्यांची मुख्य कामिनी ॥ गुणभरिता कलिंगानाम्नी ॥ तिचे स्वरूप वर्णितां वाणी ॥ रतिपति आतळेना ॥१९॥
जिचे पाहतां मुखकमळ ॥ शशितेजाहूनि अति निर्भळ ॥ परम लज्जित चपळा केवळ ॥ होऊनि ढगी रिघताती ॥२०॥
जिचा नेत्रकटाक्षबाण ॥ तपस्त्वयांचे वेधीत मन ॥ मग विषयें लंपट अपार जाण ॥ कवण अर्थी वर्णावे ॥२१॥
ऐसियेपरी सुलक्षण दारा ॥ चातुर्यकलिका गुणगंभीरा ॥ जिचे नाम साजोतरा ॥ कीं हिरा गारा मिरवती ॥२२॥
जिचे सुस्वर विपुल गायन ॥ ऐकतां खालती गंधर्व करिती मान ॥ अप्सरा परम लज्जित होऊन ॥ सेवा इच्छिती जियेची ॥२३॥
ऐशापरी ती कलिंगदारा ॥ जात स्त्रीदेशांत अवसरा ॥ तें अवचित तीतें गोरक्ष उदारा ॥ देखता झाला निजदृष्टी ॥२४॥
मग तो जवळा योगदुम ॥ जाऊनि पुसे तियेचे नाम ॥ येरी म्हणे कलिंगा उत्तम ॥ नाम असे या देहा ॥२५॥
येरु म्हणे कवणार्थी ॥ जातां कोणत्या ग्रामप्रती ॥ कलिंगा म्हणे स्त्रीदेशाप्रती ॥ जाणे आहे आमुतें ॥२६॥
राव मैनाकिनी पद्मिनी ॥ सकळ स्त्रियां देशस्वामिनी ॥ तियेतें नृत्यकळा दावूनी ॥ वश्य करणे आहे जी ॥२७॥
ती राजपद्मिनी वश्य होतां ॥ अपार देईल आमुतें विता ॥ यापरी कामना योजूनि चिता ॥ गमन करितों आम्ही कीं ॥२८॥
ऐसा वृतांत ऐकूनि युवतीं ॥ हदयी विचारी योगपती ॥ कीं इचीच शुद्ध धरुनि संगती ॥ प्रविष्ट व्हावें त्या स्थानीं ॥२९॥
मग सहजस्थितीने गमना ॥ आव्हानूनि दृष्टीं राजसदना ॥ गुप्तवेणे श्रीगुरुकामना ॥ अवगमूनि घ्यावी तों ॥३०॥
ऐसा विचार करुनि चिर्ती ॥ बोलता झाला तिये युवती ॥ म्हणे मी येतों तुमच्या संगती ॥ न्याल तरी कीं कृपेने ॥३१॥
येरी म्हणे नरेंद्रोतमा ॥ येऊं पाहसी संगतीं आम्हां ॥ तरी कुशलपर्णी काय तुम्हां ॥ भोंवरिली विद्या जे ॥३२॥
येरु म्हणे करुनि गायन ॥ तुम्हांसवें चातुर्य मानून ॥ आणि मृदंगवाद्य वाजवीत ॥ कुशलपर्णे नेटका ॥३३॥
येरी म्हणे गाणे वाजविणे ॥ येतसे चातुर्यवाणे ॥ तरी प्रथमार्भी आम्हां दाविणे ॥ कैसे रीतीं कुशलत्व ॥३४॥

येरु म्हणे जी काय उशीर ॥ आतांचि पहावा चमत्कार ॥ हातकंकणा आदर्शव्यवहार ॥ कामया पाहिजे दृष्टीतें ॥३५॥
 कीं स्पर्शतां शुद्ध अमरपण ॥ होय न होय केलिया पान ॥ कीं स्पर्शिल्या परिसोन ॥ न होय भांती मिरवेल काय ॥३६॥
 तरी आतां या ठारी ॥ मम विद्येची परीक्षा घ्यावी ॥ ऐसें ऐकतांचि कलिंगा मर्ही ॥ सदनाहूनि उतरली ॥३७॥
 मर्हीतर्ळी घालूनि आसन ॥ सारंगी देत आणून ॥ म्हणे नवरसे कुशलत्वपण ॥ कळा दावी कोणती ॥३८॥
 ऐसी एकून तियेची गोटी ॥ कर्णी कवळूनि भस्मचिमुटी ॥ गंधर्वप्रयोग होटी ॥ जल्पूनि भार्णी चर्चीतसे ॥३९॥
 चर्चूनि दाही दिशा प्रेरीतसे ॥ आणि चतुर्थवाद्यातें स्पर्शतसे ॥ ऐसें झालिया हुंकार देतसे ॥ गावं वाजवावं म्हणूनियां ॥४०॥
 तरी कामर्णी तरु पाषाण ॥ जल्पती गंधर्वासारखे गायन ॥ तंतवितंत सुस्वरी वादन ॥ वाजवी वाद्य चतुर्थ हो ॥४१॥
 आपुलें आपण वाद्य वाजवीती ॥ पाषाण तरु गायन करिती ॥ हें पाहूनि कलिंगा युवती ॥ आशचर्य करी मानसी ॥४२॥
 स्वमुखीं ओपूनि मध्यमांगुळी ती ॥ विस्मय करी आपुल्या पोटी ॥ चिती म्हणे हा नरधूर्जटी ॥ ईश्वरतुल्य भासतसे ॥४३॥
 जो पाषाणतरुहाँ गायन ॥ करवीत गंधर्वा सरी आपण ॥ तयालार्णी स्वतां गायन ॥ अशक्य काय करावया ॥४४॥
 जो पाषाणी पिवळेपण ॥ करुं जाणे लोहाचें सुवर्ण ॥ तयालार्णी परिसमणी ॥ करावया अशक्य म्हणावं कीं ॥४५॥
 जेणे बुरट गौतमीकांसेखालीं ॥ सर्व पदार्थी मही उद्धरिली ॥ त्यातें कामधेनु निर्माया भली ॥ परम अशक्यता न बोलावी ॥४६॥
 कीं कोणत्याही वृक्षाखालीं ॥ कामना पुरवी सकळी ॥ ते कल्पतरुमेळीं ॥ आनायासें शोभतसे ॥४७॥
 तन्न्यायें वृक्षपाषाणी ॥ आणिली ज्यानें गंधर्वमांडणी ॥ तो स्वतः सिद्ध कुशलपणी ॥ गाणार नाहीं कां बोलावं ॥४८॥
 तरी आतां असो कैसें ॥ आपणचि रहावें याचे संगतीस ॥ ऐसा विचार करूनि स्वचितास ॥ बोलती झाली विव्हळा ॥४९॥
 म्हणे महाराजा सदगुणाकरिता ॥ मी दीन किंकर अनाथा ॥ ऐसा काम उदेला चिता ॥ तरी सिद्धार्थ आव्हार्णी ॥५०॥
 अगाध वर्णनाची सविताराशी ॥ दैवें उदेली मम तमगुणासी ॥ तरी संज्ञा जे बोलिलासी ॥ तौंचि सिद्ध आव्हार्णी ॥५१॥
 तरी महाराजा विद्यार्णवा ॥ जर्णी मिरवसी कोणत्या भावा ॥ ऐसें पुसतां गोरक्ष जीवा ॥ परम कल्पना योजीतसे ॥५२॥
 चिती म्हणे नामाभिधान ॥ प्रविष्ट न करावं इजकारण ॥ गुप्त ठेविल्यास कार्य साधन ॥ घडूनि येईल पुढारां ॥५३॥
 ऐसा विचार करूनी ॥ म्हणे ऐके शुभाननी ॥ पूर्वडा मम देहालागुनी ॥ जगामाजी मिरवितसे ॥५४॥
 येरी म्हणे पूर्वडराया ॥ अर्थकामना कोण हदया ॥ असेल तैसी वदूनियां ॥ सुखालागी हेलावं ॥५५॥
 येरु म्हणे वो शुभाननी ॥ विषयधनाची बोलती कडसणी ॥ परी कांहीं कामना नसे मर्ही ॥ अज्ञान असे या अर्थी ॥५६॥
 एक वेळ उदरापुरती ॥ समया देई कां आहुती ॥ याविरहित अर्थ चिती ॥ इच्छा नसे कांहीच ॥५७॥
 येरी ऐकोनि ऐसें वचन ॥ अवश्य करी प्रेमे भाषण ॥ म्हणे महाराजा नरेद्रा पूर्ण ॥ अर्थ पुरेल हा तुमचा ॥५८॥
 परी एक आहे मम बोलणे ॥ स्त्रीराज्यांत आपण जाणे ॥ तेथें पुरुषाचें आगमन ॥ नाहीं त्या देशांत ॥५९॥
 येरु म्हणे कवण अर्थी ॥ आगमन नसे तया देशाप्रती ॥ येरी म्हणे मरुतसुती ॥ भुभुःकारें स्त्रिया होती ॥६०॥
 उद्धरेती वायुनंदन ॥ रेत पडे भुभुःकारवचने ॥ गरोदर होती तेणकरून ॥ सकळ स्त्रिया त्या देशी ॥६१॥
 त्याची भुभुःकारें करून ॥ पुरुषगर्भात होय पतन ॥ तेणकरून तयांची मरण ॥ होतसे जाण महाराजा ॥६२॥
 तरी तुझे जाणे उदेलें चिती ॥ परी तूते होईल कैसी गती ॥ या संशयाची आंती ॥ मर्ही घोटाळे माजिया ॥६३॥
 येरु म्हणे ऐक युवती ॥ काय करील आम्हां मारुती ॥ प्रलयकाळीची मूळनी हरती ॥ लोळवीन महीतें ॥६४॥
 अगे तीव्रतपाचा तपोजेठी ॥ जेणे सविता गिळोनि ठेविला पोटी ॥ तेथें दीपाची हळहळ मोठी ॥ मानील काय तो पुरुष ॥६५॥
 सकळ मही जो माथां वाहे ॥ त्यातें पर्वताचें भय काय ॥ अब्धी गिळितां शरण रिघावें ॥ काय वेगे थिल्लारा ॥६६॥
 तरी आतां शुभाननी ॥ हा संशय तूं न आर्णी मर्ही ॥ ऐसे गोरक्ष तीतें बोलोनी ॥ ते स्थानाहूनि उठला ॥६७॥
 मग ती कलिंगा बैसवूनि रथी ॥ आपण झाले पुढे सारथी ॥ दोन्ही बागदोरे धरुनि हाती ॥ धुरा वेष्टनियां बैसलासे ॥६८॥
 परी प्रथमारंभी तो धूर्जटी ॥ कर्णी कवळूनि भस्मचिमुटी ॥ वजास्त्र मंत्रहोटी ॥ अपारशक्ती जल्पला ॥६९॥
 तया मागें स्पर्शमंत्रा ॥ जल्पोनियां निजवक्ता ॥ तेही मिरवे सबळ अस्त्रा ॥ महीलार्णी महाराजा ॥७०॥
 यावरी तिसरें मोहनास्त्र ॥ विराजलें अति पवित्र ॥ उपरी चवर्थें नागास्त्र ॥ सीमेवरी तें प्रेरिलें ॥७१॥
 ऐसे चतुर्थास्त्र प्रेरून ॥ चालता झाला गोरक्ष त्वरेने ॥ सीमा उल्लंघूनि एक योजन ॥ स्त्रीदेशांत मिसळला ॥७२॥
 चिनापट्टण उत्तम ग्राम ॥ तेथें झालासे मुक्काम ॥ तंव लोटूनि गेला अवघा दिन ॥ मर्ही निशा दाटली ॥७३॥
 परी दिनासमान रात्री ॥ चंद्रतेजें मिरवली होती ॥ सकळी भोजने सारुनि निगुर्ती ॥ पहुडलीं शयनीं आपुल्याला ॥७४॥
 निशा लोटली एक प्रहर ॥ तों रात्री निवळली महीवर ॥ सकळ लोपूनि अंधकार ॥ दिशा उजेडे उजळली ॥७५॥

ते दिनींची म्हणूं नये रात्री ॥ कीं उदया आली माया भगवती ॥ चंद्रपोत घेऊनि हाती ॥ सहजमती क्रीडतसे ॥७६॥

कीं ते रात्र नव्हे जडितपदक ॥ हेमतगटी अवनी देख ॥ त्यावरी नक्षत्रे अन्य माणिक ॥ मध्यें हिराबिंदु शोभे जैसा ॥७७॥
 कीं ते रात्र नव्हे भद्रकाळी ॥ शृंगारनक्षत्रे मुक्तमाळी ॥ चंद्रबिजवरा लेवूनि माळी ॥ महीलागीं क्रीडतसे ॥७८॥
 ऐसियेपरी सुलक्षण राती ॥ उजेड दावी महीवरती ॥ तो येरीकडे गमन मारुती ॥ सेतहूनि करीतसे ॥७९॥
 मार्गीं जातां सहजस्थितीं ॥ येवोनि पांचला सीमेवरती ॥ तों वज्ञास्त्र हदयाप्रती ॥ येवोनियां आदलें ॥८०॥
 परी वजशरीरी मारुती ॥ वज्ञप्रहरें पडला क्षितीं ॥ मूर्छा दाटोनि हदयाप्रती ॥ विगतगति पडलासे ॥८१॥
 यावरी स्पर्श करी झगटीं ॥ लिप्त केला महीपाठीं ॥ त्यावरी मोहनास्त्र हदयपुटीं ॥ जाऊनियां संचरले ॥८२॥
 त्यावरी नागास्त्रनागपती ॥ सहस्त्रफणी प्रत्यक्षमूर्ती ॥ उदय पावतां पदहस्ती ॥ गुंडाळूनिया बैसला ॥८३॥
 चतुर्थास्त्राचे पडतां वेष्टन ॥ मग कासावीस होतसे वायुनंदन ॥ अति तळमळे उडायाकारण ॥ परी तेजास्त्र उठों नेदी ॥८४॥
 घडोघडी मूर्छा येतां ॥ नेत्र भोवंडी वांती देतां ॥ त्यावरी विखार वेष्टितां ॥ तें होत कासाविसी ॥८५॥
 मोहनास्त्राचा अति प्रसर ॥ मोहूनि घेतलें सकळ शरीर ॥ मी कोण कोणत्या कार्यावर ॥ आलों हेही कळेना ॥८६॥
 ऐसा निचेष्टित महीवरती ॥ पडला असे मारुती ॥ एक प्रहर लोटल्यावरती ॥ प्राण निघूं पाहतसे ॥८७॥
 नेत्र झाले श्वेतवर्णी ॥ मुखीं लोटलें आरक्त पाणी ॥ तें लोटलें सकळ अवर्णी ॥ भिजूनि लोट लोटतसे ॥८८॥
 ऐसा समय तया होतां ॥ मग विचार करी आपुल्या चिता ॥ ऐसिया संकर्टीं प्राण आतां ॥ वांचत नाहीं सहसाही ॥८९॥
 तरी माझा काळ आला ॥ आतां स्मरावें श्रीरामाला ॥ ऐसा विचार करूनि स्वचिताला ॥ आठविलें श्रीरामातें ॥९०॥
 हे दयार्णव कुळभूषणा ॥ सीतापते रघुनंदना ॥ दशग्रीवांतका भक्तदुःखमोचना ॥ धांव पाव वेगेसी ॥९१॥
 हे करुणानिधे ताटिकांतका ॥ मुनिमनोरंजना रघुकुळटिळका ॥ अयोध्याधीश प्रतापार्का ॥ धांव पाव वेगेसी ॥९२॥
 हे शिवमानसरंजना ॥ चापधारका तापहरणा ॥ शरयूतीरविहारा आनंदसदना ॥ धांव पाव वेगेसी ॥९३॥
 हे श्रीराम श्यामतनुधारका ॥ एकवचनीं व्रतदायका ॥ एकपत्नीबाणनायका ॥ धांव पाव वेगेसी ॥९४॥
 हे पंकजनेत्रा कोमलगात्रा ॥ बिभीषणप्रिया कोमलपात्रा ॥ परमप्रिय कपिकुळगोत्रा ॥ धांव पाव वेगेसी ॥९५॥
 हे किञ्चिंधाधिपवालिनिर्दलना ॥ भक्तप्रियकरा भयमोचना ॥ विदेहजामाता जगपाळणा ॥ धांव पाव वेगेसी ॥९६॥
 हे विश्वमित्रमखसिद्धिकारका ॥ खरदूषणादिदैत्यांतका ॥ जलधिजलपाषाणतारका ॥ धांव पाव वेगेसी ॥९७॥
 हे अहिमहि दानवहारिता ॥ शतमुखखंडी वैदेहीरता ॥ मंगळधारणा कुशळवंता ॥ धांव पाव वेगेसी ॥९८॥
 हे अर्णवविहारा मारीचदमना ॥ जटायुप्रिया मोक्षगहना ॥ शिवचापभंगा मंगळधामा ॥ धांव पाव वेगेसी ॥९९॥
 हे दयार्णव राम करुणाकरु ॥ मित्रकुळध्वज कीर्तिधारु ॥ ऐसे असूनि संकटपारु ॥ सुखशयनीं निजला अससी ॥१००॥
 तरी आतां धांव वेगीं ॥ तव दूत या संकटप्रसंगीं ॥ मुक्त होऊं दे महीलागी ॥ शरणागत तूं म्हणावितोसी ॥१॥
 ऐशी स्तुती वागुतर ॥ करीत अति वायुकुमर ॥ ते वागबाण श्रवणद्वार ॥ रिघते झाले रामाचें ॥२॥
 जाणूनि परम संकटमात ॥ धांवोनि आला श्रीरघुनाथ ॥ मारुतीचे संकट पाहूनि अत्यंत ॥ परम चिर्तीं कळवळला ॥३॥
 कीं एकांत पाडसावांचूनि हरिणी ॥ हिंडे सैरावैरा रानी ॥ तन्न्यायें मोक्षदानी ॥ हदयामाजी कळवळला ॥४॥
 जैसी वत्सालागी गाय ॥ कानर्नी हंबरडा ॥ फोडी मोहें ॥ त्याचिप्रमाणे रघुराय ॥ हदयामाजी कळवळला ॥५॥
 जळवेगळा पडतां मीन ॥ अति तळमळोनि सोडी प्राण ॥ तन्न्यायें रघुनंदन ॥ हदयामाजी कळवळला ॥६॥
 किंवा बाळ मातेचें चुकार होतां ॥ आरंबळतीं तीं उभयतां ॥ तन्न्यायें भक्त निःशक्त होतां ॥ हदयामाजी कळवळला ॥७॥
 मग मनोवेगातें मांगें सारुन ॥ प्रत्यक्ष आला लगबगें ॥ धांवून ॥ तों विकळ होऊनि भक्तजन ॥ अहा अहा म्हणतसे ॥८॥
 मग तापनिवारण चाप करीं ॥ शर संजून बाप कैवरी ॥ पाकशासनास्त्र अवधारी ॥ वज्ञास्त्र निवटावया ॥९॥
 प्रेरितांचि वातास्त्र ॥ प्रगट झाला सहस्रनेत्र ॥ वज्ञास्त्र कवळूनि पवित्र ॥ जाता झाला अमरपुरी ॥१०॥
 यावरी विभक्तास्त्र जल्पून ॥ स्पर्शास्त्र केलें निवारण ॥ यावरी फणी सहस्रनयन्ज ॥ हस्तपदीं गुंडाळला ॥११॥
 तयासाठीं क्षीराब्धिवासी ॥ लक्ष्मीनारायण वेगेसी ॥ तें प्रत्यक्षस्वरुपे उरगेसी ॥ पाहता वैनतेय झालासे ॥१२॥
 नमूनि म्हणे अहा अनंता ॥ तूं प्रिय असती माझे चिता ॥ याचि नीतीं वायुसुता ॥ संबोखीत आहेसी ॥१३॥
 तरी आतां मम सखय ॥ मुक्त करीं अंजनीहदया ॥ ऐसे ऐकूनि आराधिया ॥ मोहाब्धि उचंबळला ॥१४॥
 मग स्वदेहपुच्छ काढून ॥ मुक्त केले हस्तचरण ॥ काढूनि घेतलें अस्त्रमोहन ॥ प्रत्यक्ष विष्णु होऊनियां ॥१५॥
 असो नागस्त्रीं उरगपती ॥ प्रेमें नमूनि अब्धिजापती ॥ जाता झाला स्वस्थानाप्रती ॥ मही धारण करावया ॥१६॥
 येरीकडे अंजनीनंदन ॥ सावध होऊनि बैसला जाण ॥ हदयी आठवूनि रामगुण ॥ स्वस्थ झाला तेघवां ॥१७॥

दृष्टी करितां चहूंकडे ॥ तों रामस्वामी देखिला पुढे ॥ आनंदोनी मग प्रेमें उडे ॥ चरणकमळ नमावया ॥१८॥
 वंदनि श्रीरामाचे चरण ॥ म्हणे महाराजा वांचविला प्राण ॥ वेधलें अस्त्र अति दुर्गम ॥ देखिलें नाहीं कधीं हो ॥१९॥
 अस्त्र नव्हे हें परम काळ ॥ महाप्रलयीचे उत्तरलें सबळ ॥ आजि माझा अंतकाळ ॥ ओढावला होता महाराजा ॥२०॥
 परी तूं माझी माय सघन ॥ लगबगीने आलीस धांवून ॥ म्हणूनि वांचला माझा प्राण ॥ प्रलयास्त्रामाझारी ॥२१॥
 तरी तुझिया उपकारा ॥ उत्तीर्णता न होय मज पामरा ॥ ऐसे वदोनि वागूतरा ॥ चरणांवरी लोक्तसे ॥२२॥
 अति कनवाळू सीतापती ॥ सप्रेम हदर्यी धरिला मारुती ॥ म्हणे तुजसाठीं बा या क्षिती ॥ तीन वेळां आलों मी ॥२३॥
 तेव्हां चतुर्थ अस्त्रबंधन ॥ मुक्त झाले तुजकारण ॥ परी असो तव शत्रु कोण ॥ वेगे वद मम वत्सा ॥२४॥
 येरु म्हणे महाराजा ॥ अकल्पित लाभ संकट चोजा ॥ शत्रु येथें कवण माझा ॥ प्राप्त झाला असे कीं ॥२५॥
 तरी आतां प्रस्तुतकाळीं ॥ क्षत्रिय नसे कोणी बळी ॥ परी नाथपंथी अस्त्रफळी ॥ मिरवीतसे महाराजा ॥२६॥
 तरी महाराजा नवांतील एक ॥ आला असेल प्रतापदायक ॥ तयाचा प्रताप जो अर्क ॥ असे अजिंक्य सर्वासी ॥२७॥
 ऐसे ऐकूनि मारुतीवचन ॥ म्हणे राम नाथपंथी भक्त जाण ॥ तयांसी रळी हे वायुनंदन ॥ करुं नये सहसाही ॥२८॥
 ते भक्त माझे आवडीचे असती ॥ तयांसी रळी न करी मारुती ॥ आपण आपुल्या विक्षेपवृत्ती ॥ वाढवूं नये सर्वजा ॥२९॥
 ऐसी नीति रघुवीर ॥ अंजनीसुता बोलोनि उत्तर ॥ हदयांत पाहे जनकजावर ॥ नाथ कोणता नवांतुनी ॥३०॥
 तों सहज दृष्टी अंतरीं करितां ॥ चित गुंतले गोरखसुता ॥ मग मारुतीसी म्हणे वो प्रतापवंता ॥ गोरक्षनाथ असे हा ॥३१॥
 असे जो हरिनारायण ॥ तयाचा अवतार गोरक्ष जाण ॥ या उपरी बले मारुति वचन ॥ चला जाऊं दर्शना तयाच्या ॥३२॥
 या सीमेपासूनि एक योजन ॥ तेणे रचूनि हें संधान ॥ प्रतापी आहे गौरनंदन ॥ स्त्रीराज्यांत जाते झाले ॥३३॥
 तया नाथाची घेतां भेटीं ॥ एक अर्थ आहे आमुचे पोटीं ॥ तो साधूनि घेईन त्यांत शेवटीं ॥ तरी कृपाजेठी चलावें ॥३४॥
 राम म्हणे वो अर्थ कोण ॥ तो मातें करी निवेदन ॥ मग सकळ कथा अंजनीनंदन ॥ मच्छिंद्राची बदलासे ॥३५॥
 मैनाकिनीचे तपोवचन ॥ मच्छिंद्र पाठविला म्हणोन ॥ तरी गोरक्ष आतां जाऊन ॥ येईल घेऊन मच्छिंद्रा ॥३६॥
 तरी त्यासी अमृतवाणी ॥ बोलूनि गेंवावा दृढचरणी ॥ मग तो गोरक्ष मच्छिंद्र लागूनि ॥ नेणार नाहीं कदाही ॥३७॥
 ऐसा विचार सुचवी रामाते ॥ मग बोलता झाला सीतानाथ ॥ म्हणे बा तुझा पुरवावया अर्थ ॥ चाल गोरक्षा भेटावया ॥३८॥
 युक्तिप्रयुक्ती बोलूनि वचन ॥ परमादरे तोषवून ॥ इतुका अर्थ घंडे मागून ॥ तुजसाठीं कर्पीद्वा ॥३९॥
 ऐसे वदूनि रघुनाथ ॥ मग चालते झाले उभयतां ॥ मध्यरात्रीचा समय होतां ॥ चिनापट्टम ग्रामा पांचले ॥४०॥
 तंव त्या ग्रामी सुखशयनीं ॥ पहुडले होते सुखपणी ॥ स्वस्वरुपीं अंतःकरणी ॥ हेलावतसे ब्रह्मांड ॥४१॥
 येरीकडे रघुनाथ ॥ आणिक द्वितीय अंजनीसुत ॥ ग्रामानिकट येता त्वरित ॥ स्वरुपाते पालटती ॥४२॥
 शुद्ध करुनि याचकपण ॥ भावे आले उत्तम ब्राह्मण ॥ नमन करिता गौरनंदन ॥ तया ठार्यी पालटले ॥४३॥
 तंव तो साधक गोरक्षनाथ ॥ बैसला होता निवांत ॥ बाचे अंशधन सदगुरुनाथ ॥ प्रेमचळदें डुल्लतसे ॥४४॥
 जैसा जळामाजी मीन ॥ तळपत आहे स्वचळदें करुन ॥ तन्न्यायें गोरक्षनंदन ॥ श्रीगुरुभजनीं डोलतसे ॥४५॥
 तों येरीकडे उभयतां ॥ प्रत्यक्ष जाऊनि तेथ ॥ आदेश म्हणूनि वंदिला नाथ ॥ निकट जाऊनि बैसले ॥४६॥
 बोलती बैसतांचि वचन ॥ आम्ही षड्शास्त्री ब्राह्मण ॥ तुम्ही नाथ परिपूर्ण ॥ महीवरी असतां ॥४७॥
 योगियांमाजी शिरोमणी ॥ जितेंद्रिय सदा दमनी ॥ विरक्तांत पूर्णपणी ॥ मिरविसी महाराजा ॥४८॥
 धैर्यावृद्धीचे बुद्धिजळ ॥ मिरविसी विवेकपात्री सबळ ॥ परघात तो वडवानळ ॥ शांतोदरीं सांठविसी ॥४९॥
 मित्रशत्रुद्वितीयतटी ॥ सदैवकृपासरितेचा पूर लोटी ॥ क्षेमालिंगनभर्थीं भेटी ॥ वर्तविसी महाराजा ॥५०॥
 तरी सच्चिदानंद तेजाकारु ॥ कीं वहनादि चराचरु ॥ एक पाहणे जंगमादरु ॥ दटाविसी महाराजा ॥५१॥
 तूं ऐसा औदार्यदाता ॥ अपूर्व मिरविसी धनवंता ॥ तरी महाराजा आमुच्या अर्था ॥ सधिला तो पुरर्वीं कां ॥५२॥
 गोरक्ष म्हणे विप्रोत्तमा ॥ कोण कामना वेधली तुम्हां ॥ तरी सरिताकार्यउगमा ॥ प्रसिद्धपणीं मिरवावें ॥५३॥
 येरु म्हणती जी योगशीला ॥ वरदपात्री ओपूं बोला ॥ मग आमुची सरिता विपुला ॥ आनंद जळीं दाटेल ॥५४॥
 तरी भाष देऊनि आतां ॥ तोषवीं कां आमुचे चित्ता ॥ भाष्य दिधल्यावरी अर्था ॥ दर्शवूं तूतें महाराजा ॥५५॥
 ऐसी ऐकोनि तयांची वाणी ॥ तो गोरक्ष विचार करी मनी ॥ कीं इतुका गौप्य मेदिनीं ॥ कोण आहे मजपाशी ॥५६॥
 शिंगी सारंगी कुबडी फावडी ॥ मुद्रा शैली कंथा घोंगडी ॥ पात्र भोपळा संपदा एवढी ॥ आम्हांपाशीं विराजे ॥५७॥
 याविरहित आणिक दुसरा ॥ अर्थ न राहिली आमुच्या आश्रा ॥ परी यानें कल्पिले काय अंतरा ॥ हें तों कांहीं कळेना ॥५८॥
 यापरी आणिक विचार चितीं ॥ कीं अवसर लोटला मध्यरात्री ॥ त्यांतही स्त्रीदेशाप्रती ॥ पुरुष आला हें कैसें ॥५९॥

तरी हे मानव सहसा नसती ॥ स्वर्गसुखाचे पात्र असती ॥ शुक्र कीं वरुण गभस्ती ॥ वाचस्पति पातला ॥१६०॥
 कीं मंगळ किंवा विरिंची सुंदर ॥ कीं गण किंवा गंधर्व साचार ॥ कीं यक्ष रक्ष अश्विनीकुमर ॥ कीं तपोलोकादि पातले ॥६१॥
 नातरी व्हावया आगमन ॥ मानवा नसेही साधन ॥ तरी हे देवचि निश्वयवचन ॥ मानवी कृत्य नसेचि ॥६२॥
 ऐसे भासूनि दृढ चितांत ॥ आणि विचारी हदयांत ॥ कवण कामना आहे यांते ॥ शोध करु याचा ॥६३॥
 म्हणूनी अंतरदृष्टी अंतःकरणी ॥ करुनि विचार शोधी मुनी ॥ परी कांहीएक अर्थ तों तरणी ॥ आश्रयांते लागेना ॥६४॥
 मग म्हणे असो कैसे ॥ आपण चालिलों ज्या कार्यास ॥ तितुके भिन्न करुनि यास ॥ मागेल तेंचि आदरु ॥६५॥
 ऐसा विचार करुनि मर्नी ॥ बोलतां झाला प्रसिद्धपणी ॥ म्हणे महाराजा भूदेवतरणी ॥ तुम्ही सहसा नोहेती ॥६६॥
 काय प्राप्ती द्विजवरा ॥ चालूनि येईल येथवरा ॥ काळकृतांत सीमेवरा ॥ चतुर्थ अस्त्र विराजती ॥६७॥
 प्रतापार्क वायुकुमर ॥ ते रश्मी तसे भुभुःकार ॥ त्यावरी प्रेरिला वैश्वानर ॥ चतुर्थास्त्र प्रतापी ॥६८॥
 ऐशिया संकटीं भूदेवराया ॥ कोण रेवाण येईल उपाया ॥ शिवहलाते प्राशिलिया ॥ वाचेल ऐसे वाटेना ॥६९॥
 कीं दहन आकाशीं कवळितां ॥ तेथें पतंग मिरवी आपुली वीर्यता ॥ कीं मशक मेरुते वाहूनि तोली वरता ॥ जात थिलरीं बुडवावया ॥७०॥
 तेवीं येथें यावया कारण ॥ कदा न पावे मनुष्या गमन ॥ तरी महाराजा प्रजावान ॥ कोण तुम्ही तें सांगा ॥७१॥
 ऐसे बोलूनि माथा चरणी ॥ ठेविता झाला सलीलपणी ॥ मग एकमेकांते विलोकुनी ॥ हास्यवदन करिताती ॥७२॥
 याउपरी बोले रघुनंदन ॥ आतां याते ठेवणे भिन्न ॥ हें योग्य माते न ये दिसून ॥ स्वपंकजा दावावया ॥७३॥
 ऐसे वदतां रघुपती ॥ मान तुकावी प्राज्ञमूर्ती ॥ मग प्रकट करुनि स्वरूपप्राप्ती ॥ नाथ हदर्यी कवळिला ॥७४॥
 म्हणे वत्सा ऐक वचन ॥ कामे वेधला वायुनंदन ॥ कीं मच्छिंद्रयतीलागून ॥ नेऊं नये स्वदेशी ॥७५॥
 मैनाकिनी नृपदारा ॥ परम आचरली तपाचारा ॥ वचनीं गोंवूनि वायुकुमरा ॥ नाथ मच्छिंद्राते मागीतते ॥७६॥
 तरी यशाची उभवूनि कोटी ॥ प्रेरिला आहे मच्छिंद्रजेठी ॥ तरी हा अर्थ मारुतीचे पोटी ॥ पूर्णपणीं मिरवला ॥७७॥
 याविरहित मागणे तुजसी ॥ कांही नाहीं तपोराशी ॥ तरी तूं जाऊनि तया भेटीसी ॥ श्रीनाथासी नेऊं नको ॥७८॥
 ऐसे ऐकूनि लाघवी वचन ॥ बोलता झाला गौरीनंदन ॥ हे महाराजा प्रजावान ॥ सत्य वचन बोलतसां ॥७९॥
 परी पहा जी प्रजावानराशी ॥ आम्ही म्हणविते योगाभ्यासी ॥ तरी हें अनुचित कर्म आम्हांसी ॥ प्रपंच करु साजिरा ॥१८०॥
 तरी इतुके काम करुनि भिन्न ॥ मागाल तरी देईन प्राण ॥ परी या देशी मच्छिंद्र जाण ॥ ठेवणार नाहीं सहसाही ॥८१॥
 भूवरी आकाश अवधे पडो ॥ मेरुमांदार उलथोनि पडो ॥ कीं अवधी मही रसातळीं बुडो ॥ परी मी न ठेवीं गुरुवर्या ॥८२॥
 यावरी बोले रघुनंदन ॥ इतुके आमुचे करीं मान्य ॥ गोरक्ष म्हणे पितरांकारण ॥ घडूनि आल्या घडेना ॥८३॥
 तरी शांतिमांदार रघुनंदन ॥ हस्तकीं धरिला वायुनंदन ॥ म्हणे बा सकळ प्रताप गुणसंपन्न ॥ करशील कंदन निश्चये ॥८४॥
 ऐसे बोलतां गौरनंदन ॥ मारुतीसी क्रोध आला दारुण ॥ रामासी म्हणे करीन कंदन ॥ शब्दभृष्ट आतांचि ॥८५॥
 परी इतुका अनर्थ कासयासाठी ॥ लघुकार्यांते आटाआटी ॥ तुज या वचनाची वागवटी ॥ फिटूनि गेली महाराजा ॥८६॥
 आतां प्रारब्धयोग कैसा ॥ घडूनि येई तयाच्या लेशा ॥ परी त्या आपुल्या भाषा ॥ सत्य करुनि शेवटविले ॥८७॥
 ऐशा युक्तीप्रयुक्तीकरुन ॥ शांत केला वायुनंदन ॥ मग गोरक्षा हदर्यी धरुन ॥ रघुनंदन चालिला ॥८८॥
 गोरक्षें चरणी घालूनि मिठी ॥ म्हणे महाराजा अस्त्रे चावटी ॥ तूंते केली असे पोटी ॥ क्षेमाब्धींत सांठविला ॥८९॥
 ऐसे विनवूनि वाणी रसाळ ॥ बोळविला प्रतापशीळ ॥ अस्त्रा दशरथबाळ ॥ स्वस्थनासी पातला ॥९०॥
 याउपरी पुढिले अध्यार्थी कथन ॥ शृंगमुगुट पाहील वायुनंदन ॥ मैनाकिनी राज्यभाषण ॥ गुरुसूचना करील तो ॥९१॥
 ती कथा परम सुधारस सुंदर ॥ श्रोत्यांसी सांगेल धुंडीकुमर ॥ नरहरिवंशी संतकिंकर ॥ मालूवरी विराजला ॥९२॥
 स्वस्ति श्रीभक्तिकथासार ॥ संमत गोरक्षकाव्य किमयागार ॥ सदा परिसोत भाविक चतुर ॥ एकोनविंशोध्याय गोड हा ॥९३॥

श्रीकृष्णार्पणमस्तु

श्री नवनाथ भक्तिसार पोथी - अध्याय २०

अध्याय २०

श्रीगणेशाय नमः

जयजयाजी पंढरीराया ॥ भोक्तया षड्गुणऐश्वर्या ॥ ऐसी सोसूनि अपार माया ॥ सकळ कळा तुझेनि ॥१॥
 घटपटतन्तु आकाशन्याय ॥ सर्व तंवचि ब्रह्म होय ॥ ऐसे असूनि निराळा राहे ॥ अव्यक्त व्यक्ती पावुनी ॥२॥
 कीं अपार घटी अपार तरणी ॥ व्यापून ऐक्य दिसे गगर्नी ॥ त्याचि न्यायें मोक्षदानी ॥ व्याप्त असे सर्वांते ॥३॥

तरी पूर्णब्रह्म नाथवेष ॥ करुणानिधि पंढरीचा अधीश ॥ माय कनवाळु जगान्निवास ॥ भक्तवत्सल नटलासे ॥४॥
 तरी हे दीनबंधो भक्तव्यापका ॥ पुङ्लीकवरदायका ॥ आतां पुढे रसना दोंदिका ॥ भक्तिसार वदर्वी कां ॥५॥
 मागिले अध्यार्थी रामदर्शन ॥ आणि द्वितीर्यी अंजनीनंदन ॥ गोरक्षालार्गी भेटून ॥ अदृश्यपर्णी मिरविले ॥६॥
 असो स्वस्थाना गेला अयोध्यानाथ ॥ येरीकडे अंजनीसुत ॥ शृंगमुरडा जाऊनि त्वरित ॥ सानवेषे नटलासे ॥७॥
 गुप्तवेषे राजसदन ॥ पाहता झाला अंजनीनंदन ॥ एकांतसदनी मैनाकिण पदमिण ॥ मंचकावर पहुङ्ली ॥८॥
 सुखनिद्रा शयनी असून ॥ परिचारिका गेल्या उठोन ॥ ऐसी एकांतसंधी पाहून ॥ धवळारी तें संचरला ॥९॥
 चपल्पर्णी तो मंचकाजवळी ॥ जाऊनि बैसला प्रतापबळी ॥ कीलोतळा पद्मिणी कमळी ॥ करपार्णी धरियेली ॥१०॥
 व्यक्त होतां करकमळ ॥ सावध झाली कीलोतळा वेल्हाळ ॥ तों दृष्टी देखिला अंजनीबाळ ॥ चरणावरी लोटली ॥११॥
 कीलोतळा आणि मैनाकिनी ॥ तृतीय नाम जिये पद्मिणी ॥ यापरी श्रोते बोलती कल्पनी ॥ कवणे अर्थी हीं नामे ॥१२॥
 तृतीय अभिधाना ती दुहिता ॥ झाली असे कवण अर्था ॥ मग त्या कल्पनीं वाक्सरिता ॥ व्यक्ती घेणे मिरवली ॥१३॥
 ऐसा पाहूनि श्रोतियां आदर ॥ बोलता कवि सादर ॥ तृतीय भिन्न भिन्न प्रकार ॥ कैशा रीतीं ऐका त्या ॥१४॥
 तरी पर्वतांमाजी मंदरगिरी ॥ जंबुद्वीप त्याची प्रथम पायरी ॥ यापरी सिंहलद्वीपाची दुसरी ॥ मेरुमंदार आहे कीं ॥१५॥
 यापरी सिंहलद्वीपभुवर्णी ॥ स्त्रिया जितुक्या असती पद्मिणी ॥ त्यांत ही मुख्य मैनाकिनी ॥ स्वरुपवंती मिरवतसे ॥१६॥
 तों एके दिवर्णी अळ्यंग करुनि ॥ उभी राहिली धबळारी जाऊनी ॥ ते सहज दृष्टी दिशागमनी ॥ आकाशाते पहातसे ॥१७॥
 हस्तीं झागटी कबरीभार ॥ तों वर दृष्टी जाऊनि गोचर ॥ उपरीचवसु विमानावर ॥ आरुढ होऊनि जातसे ॥१८॥
 विमानारुढ झाला होता ॥ तों वसन एकांगे झालें तत्वतां ॥ आवेशं बाहेर लिंग दर्शतां ॥ असावध बैसलासे ॥१९॥
 विमानावरी गवाक्षद्वार ॥ त्यांतूनि दिसे अवयव समग्र ॥ तों मैनाकिनी पाहूनि नेत्रे ॥ हांसे खदखदां ते काळी ॥२०॥
 तें ऐकूनि वसुनाथ ॥ विक्षेपोनि बोलता झाला तीते ॥ म्हणे पापिणी परपुरुषाते ॥ पाहूनिया हासलीस ॥२१॥
 तरी ऐसी जारिणी वरती ॥ धरुनि राहसी स्वगृहाप्रती ॥ माझेविष्यां कामशक्ती ॥ उदभवली म्हणूनि हांसलीस ॥२२॥
 तरी मी नोहे तैसा भ्रष्ट ॥ सकळ वसूमाजी श्रेष्ठ ॥ इंद्रियदमनीं एकनिष्ठ ॥ पूर्णतपा साधीतसे ॥२३॥
 तरी मम अभिलाष धरुनी ॥ गदगां हांससी पापिणी ॥ तरी पुरुष विनोदे स्वस्थार्णी ॥ जाऊनियां पडशील ॥२४॥
 स्त्रीदेशांत स्त्रीकटकीं ॥ वस्ती होईल तुझी शेखी ॥ मग कैंचा पुरुष ते लोकीं ॥ दृष्टीगोचर होईल ॥२५॥
 ऐसें बोलता वसु अंतरिक्ष ॥ परम लाजली पद्मिणी सुलक्ष ॥ परी पदच्युत शब्द ऐकतां प्रत्यक्ष ॥ स्तुतिसंवादा व्यापिली ॥२६॥
 म्हणे महाराजा वसुनाथा ॥ अपराध झाला विषम आतां ॥ अपराधाचे विवरण करितां ॥ बोलतां न ये आम्हांसी ॥२७॥
 परी हा असो प्रारब्धयोग ॥ कदा न सुटे आचरला भोग ॥ तरी उश्याप देऊनि आतां चांग ॥ स्वपदाते स्थापावे ॥२८॥
 तुम्ही वसु सर्वप्रकारे ॥ भरलां आम्हां शांतिभांडारे ॥ परम कनवाळू इंद्रिये साचारे ॥ योगदमनीं मिरवला ॥२९॥
 तरी उश्याप देऊनि माते ॥ करीं महाराजा पदाश्रित ॥ मग अंतरिक्ष षाहूनि ढळालिते ॥ उश्यापाते बदलासे ॥३०॥
 म्हणे पद्मिणी एक वचन ॥ स्त्रीराज्यांत कीलोतळा स्वामीण ॥ तेथें आयुष्य सरल्या पूर्ण ॥ तें पर्दी वससील तूं माये ॥३१॥
 परी मज भावे निवेदिले चित ॥ तरी महीं मिरवेल माझा सुत ॥ तो तुज स्वीकारुनि होईल रत ॥ मच्छिंद्रनाथ म्हणोनियां ॥३२॥
 तो रत झालिय अंगसंगी ॥ पुत्र लाभसील रेतप्रसंगी ॥ मीननाथ हें नाम जर्गी ॥ प्रसिद्ध मिरवेल महीते ॥३३॥
 तो पुत्र झालिया तूं शेवटी विभक्ती होईल मच्छिंद जेठी ॥ मग तूं स्वपदा येऊनि गोरटी ॥ भोग झोर्गी स्वर्गीचा ॥३४॥
 याउपरी बोलली मैनाकिनी ॥ पुरुष नाहीं कां तया भुवर्णी ॥ सकळ स्त्रिय दिसती अवर्णी ॥ काय म्हणोनी महाराजा ॥३५॥
 तरी पुरुषावांचूनि संतती ॥ कोठूनि होतसे नसूनि पती ॥ येरु म्हणे येऊनि मारुती ॥ भुभुःकार देतसे ॥३६॥
 उर्ध्वरेता वायुनंदन ॥ वीर्य व्यापितसे भुभुःकारेकरुन ॥ मग उत्पत्ति उदयजन्म ॥ तेथें होतसे शुभानने ॥३७॥
 बाळतनु जो पुरुषधारी ॥ मृत्यु पावे तो भुभुःकारी ॥ तितुक्याविण अचळनारी ॥ महीवरी विराजती ॥३८॥
 ऐसें वदता अंतरिक्ष मात ॥ मम बोले पद्मिणी जाऊन त्वरित ॥ हे महाराजा मच्छिंद्रनाथ ॥ येर्डल कैसा त्या ठाया ॥३९॥
 प्रत्यक्ष पुरुष पावती मरण ॥ ऐसी चर्चा तेथें असून ॥ कैसा येर्डल तव नंदन ॥ मम भोगार्थ महाराजा ॥४०॥
 अंतरिक्ष म्हणे वो शुभाननी ॥ तूं कीलोतळेचे उपरी जाऊनि ॥ बैसोनि उपरी तपमांडणी ॥ अराधावा मारुती ॥४१॥
 प्रसन्न झालीया वायुनंदन ॥ मग मुक्त करील त्या भयापासून ॥ परी तुज सांगतों ती खून ॥ चित्तामाजी रक्षावी ॥४२॥
 प्रसन्न होईल जेव्हां मारुती ॥ मागणे करिजे अंगसंगती ॥ मग तो संकटीं पडूनि क्षिती ॥ मच्छिंद्राते आणील ॥४३॥
 तरी हा रचूनि दृढतर उपाय ॥ मिरवत आहे मारुती भय ॥ तरी तयाचे हस्ते साधावे कार्य ॥ मच्छिंद्राते आणोनी ॥४४॥
 याउपरी बोले पद्मिणी युवती ॥ रामचरणीं श्रीमारुती ॥ कैसें माते द्यावी गती ॥ ऐसें म्हणावे महाराजा ॥४५॥

परी ऐसिये बोलप्रकरणी ॥ मारुतीच मिरवला विषयध्वनी ॥ मग तव सुत मच्छिंद्र कोटूनी ॥ येथें येईल महाराजा ॥४६॥
 ऐसं अंतरिक्ष ऐकतां वचन ॥ म्हणे विषयोपद्रवरहित वायूनंदन ॥ ब्रह्मचर्यव्रतातें लोटून ॥ रतिसुखातें मिरवेल ॥४७॥
 तरी हा संशय सोडूनि गोरटी ॥ अर्थ धरिजे इतुका पोटी ॥ मच्छिंद्रा लाहसील येणे कोटी ॥ हनुमंतेकरुनियां ॥४८॥
 ऐसं सांगूनिया अंतरिक्ष ॥ स्वस्थाना गेला वसु दक्ष ॥ येरीकडे मैनाकिनी प्रत्यक्ष ॥ स्त्रीराज्यांत प्रवर्तली ॥४९॥
 शृंगार मुरडा राजपट्टणी ॥ भ्रमणकरितां ती पद्मिणी ॥ तो ते चर्मिकेचे सदनी ॥ सहजस्थिती पातली ॥५०॥
 सहजस्थितीं जाऊनि ओसरी ॥ बसती झाली शुभगात्री ॥ तों ती चर्मिका पाहूनी नेत्री ॥ बोलती झाली तियेतें ॥५१॥
 म्हणे माय वो शुभाननी ॥ कोठे अससी लावण्यखाणी ॥ येरी म्हणे वो मायबहिणी ॥ सिंहलद्वीर्पी मी असते ॥५२॥
 परी अंतरिक्षवसूचे शापेकरुन ॥ पाहतें झालें माय हें भुवन ॥ आतां माझें संगोपन ॥ कोणी करील कळेना ॥५३॥
 ऐसी ऐकूनि पद्मिणीवाणी ॥ बोलती झाली ती चर्चिणी ॥ म्हणे माय वो माझे स्थानी ॥ राहूनि सुख भोर्गी कां ॥५४॥
 स्वहस्ते करुनि षाक ॥ हरीत जा माये तृष्णभूक ॥ मी आपुल्या गृहींची एक ॥ तारंबळ होतसे ॥५५॥
 तरी माय वो उपेक्षा सोडून ॥ सेवीं माय वो माझें सदन ॥ कन्येसमान तुज पाळीन ॥ सर्व सुख देऊनियां ॥५६॥
 ऐसी ऐकूनि तियेची वार्ता ॥ परम तोषली हदर्या दुहिता ॥ मग तेथोंचि राहूनि बल्लवी हस्ता ॥ क्रियेलागी आराधी ॥५७॥
 हस्ते करुनि पाकनिष्पती ॥ हरीत चर्मिकेचे क्षुधेप्रती ॥ शेवटीं भोजनक्रियेसंगर्ती ॥ आपण सेवी नित्यशा ॥५८॥
 यासही लोटतां बहुत दिन ॥ कीलोतळा राज्यस्वामीण ॥ आयुष्य सरलें जरा व्यापून ॥ मग मंत्र्यालागी बोलतसे ॥५९॥
 म्हणे आयुष्य सरलें निकट ॥ तरी कोणास हो दयावा राज्यपट ॥ मंत्री म्हणे माळिका चोखट ॥ गजशुंडी विराजवावी ॥६०॥
 सकळ स्त्रिय पाचारुन ॥ गज प्रेरावा माळ देऊन ॥ त्यासी भेटेल दैववान ॥ माळग्रहणी ग्रीवेत ॥६१॥
 ऐसं बोलता मंत्री तये वेळा ॥ परम तोषली कीलोतळा ॥ मग सुदिन पाहूनि कार्यमंगळा ॥ अर्पिली माळा गजशुंडी ॥६२॥
 समग्र स्त्रियांची सभा करुन ॥ मग तो प्रेरिला माळ देऊन ॥ तें प्रांतीं मैनाकिनी पाहून ॥ माळ ग्रीवेत ओपिली ॥६३॥
 या उपरांतिक भोगितां राणीव ॥ आचरली पूर्वोक्त तपपर्व ॥ वश केला मनोभावें ॥ रामदूत तियेने ॥६४॥
 वश झाला अंजनीनंदन ॥ हें पूर्वोच लिहिलें कथन ॥ वायुसुतें मच्छिंद्राकारण ॥ निवेदलें प्रकरण पूर्वी ॥६५॥
 तरी असो ऐसं कथन ॥ सिंहलद्वीर्पी मैनाकिनी नाम ॥ मातापितरांच्या आवडीकरुन ॥ नाम ऐसं विराजले ॥६६॥
 यापरी सिंहलद्वीर्पीची दारा ॥ म्हणोनि सर्वाच्या वागुतरा ॥ पद्मिणी नाम सर्वांचारा ॥ बोभावती कटकांत ॥६७॥
 कीलोतळेचं पावली आसन ॥ म्हणोनि कीलोतळा ऐसं नाम असो गुप्तरुपें वायुनंदनें ॥ सावध केली कीलोतळा ॥६८॥
 सावध करोनि तीतें ॥ म्हणे कीलोतळे ऐके मात ॥ तुवां मज ठेवूनि वचनांत ॥ मच्छिंद्रनाथ आणविला ॥६९॥
 तरी तव वचनापासून ॥ सुटलों आहें अर्थ करुन ॥ परी तव सुखासी पातलें विघ्न ॥ मच्छिंद्रशिष्य येतो कीं ॥७०॥
 तो मच्छिंद्राहुनि प्रतापवंत ॥ नार्मी मिरवला गोरक्षनाथ ॥ तो अजिंक्य असे तयाचें सामर्थ्य ॥ वर्णवेना वाचेसी ॥७१॥
 म्यां तुझ्यासाठी यत्न केला ॥ श्रीराम मध्यस्थ घातला ॥ परी अवमानूनि उभयतांला ॥ मच्छिंद्रा नेंड म्हणतसे ॥७२॥
 तरी तो आतां येईल येथें ॥ त्यासी सज्ज करुनि प्रीतातें ॥ गोंवूनि घ्यावा कोणे हितार्थ ॥ सुखसंपत्ति दावूनियं ॥७३॥
 परी तो नोहे मच्छिंद्रासमान ॥ विषयीं विरक्त तपोधन ॥ कैसा राहील नवलविधान ॥ सर्वोपरी विरक्त तो ॥७४॥
 परी वाचागौरव द्रव्यगौरव ॥ आसनगौरव वसनगौरव ॥ भोजनादि नानावैभवें ॥ गौरवोनि गोंवावा ॥७५॥
 जैसा जतन करी पावक ॥ संगर्हीं जे गौरवी राख ॥ कीं चिंधीवेष्टणे रक्षणे माणिक ॥ होत आहे शुभाननी ॥७६॥
 तैसा बहुविध गौरव करुन ॥ तुष्ट करावें तयाचें मन ॥ ऐसं सांगूनि वायुनंदन ॥ गमन करिता पैं झाला ॥७७॥
 परी ती चपळ मैनाकिनी ॥ मारुति बैसविला कनकासनी ॥ षोडशोपचारें पूजा करोनी ॥ बोळविला महाराजा ॥७८॥
 स्वस्थाना गेला वायुसुत ॥ येरीकडे गोरक्षनाथ ॥ वेश्याकटकीं मार्गी येत ॥ मुक्काममुक्कामामासी साधूनियां ॥७९॥
 जैसे पक्षी करिती गमन ॥ या तरुूनि त्या तरुवरी जाऊन ॥ तेवीं गोरक्ष मुक्काम करुन ॥ शृंगमुर्डी पातला ॥८०॥
 गांवानिकट पेठें ॥ धर्मशाळा होती त्यांत ॥ वेश्याकटकीं राहूनि तेथ ॥ शिबिरापरी योजिले ॥८१॥
 मग ती वेश्या मुख्य नायिका ॥ कलिंगा नामें मुख्य दोंदिका ॥ साजसरंजाम घेऊनि लिका ॥ राजसदनीं चालिली ॥८२॥
 सर्व वेश्या सात पाच ॥ घेऊनि रूपवत गुणवंत साच ॥ ऐसं कटकीं करोनि संच ॥ राजांगणी मिरवली ॥८३॥
 राजद्वारां उभी राहून ॥ पाठविलें वर्तमान ॥ द्वाररक्षके आंत जाऊन ॥ वेश्याकटकीं सांगितले ॥८४॥
 हे महाराजा राजद्वारां ॥ कलावती कलाकुसरी ॥ रूपवती गुणगंभीरी ॥ भेटीलागीं पातली ॥८५॥
 तरी आजेप्रमाणें वदूं तीतें ॥ ऐसी ऐकतां किलोतळा मात ॥ म्हणे घेऊनि या सभास्थानांत ॥ अवधे समारंभेंमी ॥८६॥
 ऐसं ऐकतां द्वारां दूर्तीं ॥ सर्वचि पातली द्वारावती ॥ घेऊनि कलिंगा कलावती ॥ सभास्थानीं पातली ॥८७॥

तों कनकतगर्टीं रत्नकोंदणीं ॥ मच्छिंद्र मिरवला कनकासनीं ॥ निकट बैसली मैनाकिनी ॥ निजभारे शोभलीं ॥८८॥
 जैसी नभीं उडुगणज्योती ॥ मध्यें मिरवला रोहिणीपती ॥ त्याचि न्यायें मच्छिंद्राभोवती ॥ सकळ स्त्रिया विराजल्या ॥८९॥
 कीं तेजःपुंज हाटकासनीं ॥ हिरा मिरवला शुद्ध कोंदणीं ॥ नवरत्न हिरे वेष्टित हिरकणी ॥ तैसा शोभला मच्छिंद्र ॥९०॥
 कीं शैल्या नव्हेत त्या रशिमज्वला ॥ मध्यें मच्छिंद्र अर्कगोळा ॥ कनकासनीं ते सदनीं सकळां ॥ राजसभेंत मिरवत ॥९१॥
 असो ऐसी सभा सघन ॥ कलिंगा दृष्टीनें पाहोन ॥ मग बोलती झाली सभेवचन ॥ मैनाकिनीरायाते ॥९२॥
 हे महाराजा शैल्यापती ॥ ऐकूनि नामाभिधानकीर्ती ॥ सोडूनि आपुल्या देशप्रती ॥ येथें आले महाराजा ॥९३॥
 तरी कीर्तिध्वज फडकत अवनीं ॥ तैसी अवलोकनी आली करणी ॥ मही कलावंत राजभुवर्नी ॥ विराजतसे महाराजा ॥९४॥
 बृहद्रथ राजा हस्तिनापुरी ॥ कीर्तिध्वज धर्माचारी ॥ यचि नीर्तीं बंगलधरिर्वी ॥ गोपीचंद विराजला ॥९५॥
 याचि नीर्तीं कीर्तिध्वज ॥ शैल्यादेशी कीलोतलानाम राज ॥ ऐसी वरुनि सत्कीर्तिभाज ॥ येथें आले महाराजा ॥९६॥
 ऐसी बोलतां कलिंगा युवती ॥ परम तोषला कीलोतलाभूपती ॥ मग समुच्चयें विचार करोनि अन्नभुक्ती ॥ देऊनि बोले कीलोतला ॥९७॥
 तंव ती कलिंगा येऊनि शिविरीं ॥ मध्यान्हसमया सारोनि उपरी ॥ साजसरंजाम सजूनि परी ॥ सावध राढीं बैसली ॥९८॥
 तों येरीकडे मैनाकिनी ॥ येऊनि बैसली सभास्थानीं ॥ सभामंडप श्रृंगारोनी ॥ दीपमाळा रचियेल्या ॥९९॥
 लावूनि स्फटिकांची कूपिका ॥ मेणबती लावोनि दीपिका ॥ अगरबतींगंध लोकां ॥ घाणोघाणीं मिरवतसे ॥१००॥
 तवकीं भरोनि गंगेरी पाने । विडे रचिले त्रयोदशगुणी । त्यांत फुले अत्तरदाणी । लोकांमाजी मिरवतसे ॥ १०१ ॥
 ऐसिये सभे कटकासन । मूळ पाठविले कलिंगलाग्न । तंव ती आपुला सरंजाम घेऊन । दिव्यतेजें मिरवली ॥ १०२ ॥
 येरी कलिंगा राजसदना जात । सर्वे चालिला गोरक्षनाथ । परी कलिंगे पाचारोनि एकान्त । गुज सांगे तियेसी ॥ १०३ ॥
 म्हणे वो एक गुणगंभीरी ॥ तूं नाट्या करिसील सभेभीतरी ॥ तरी मृदंगवाद्य माझे करीं ॥ सभास्थानीं ओरीं कां ॥४॥
 शैल्यासभे कटकस्थानीं ॥ रिझवितां माजे वाजवणीं ॥ मग द्रव्यलाभ घे ओढोनि ॥ मानेल तैसें माग तेथें ॥५॥
 ऐसें ऐकतां कलिंगा वदत ॥ हे वरिष्ठ महाराजा गुणसमर्थ ॥ सभेस्थानीं स्त्रिया समस्त ॥ पुरुष नसे त्या ठारीं ॥६॥
 तरी तुम्हांलार्गीं तेथे नेतां ॥ वितके वाढेल संशय चित्ता ॥ स्त्रीदेशांत पुरुष व्यक्त ॥ कोठेचि नाहीं म्हणोनि ॥७॥
 ऐसें ऐकूनि तपोद्रुम ॥ म्हणे एके वो सुमध्यमे ॥ अंगनावेषे येतों नटून ॥ रंग तुझा लुटावया ॥८॥
 माझी इच्छ होइल पूर्ण ॥ तूंतेही मिळेल अपार धन ॥ मग ती कलिंगा आवडीने ॥ अवश्य नाथा म्हणतसे ॥९॥
 मग लेवूनि कंचुकीसार ॥ परिधानिलें उत्तम चीर ॥ जटावियुक्त करोनि भार ॥ भांग मुक्तांनी भरियेला ॥११०॥
 भाळीं चर्चूनि कुकुमकोर ॥ सोगया अंजनी मिरवले नेत्र ॥ कबरीकरुनि चौरपदर ॥ नाभिस्थानीं खोविला ॥११॥
 काढोनि कर्णमुद्रिकाभूषण ॥ ताटके केलीं परिधान ॥ तेही कोंदणीं जडावरत्ने ॥ नक्षत्रांसम झळकती ॥१२॥
 कीं एकाग्र करुनि रोहिणीपती ॥ करुं पातले श्रवणीं वस्ती ॥ मुक्तघोष नासिकाप्रती ॥ सरजी नथ शोभतसे ॥१३॥
 पाचकंकणजडित भूषण ॥ ग्रीवेमाजी अपार हेम ॥ नाना नर्गीं हाटकगुण ॥ मुक्तलडा शोभल्या ॥१४॥
 असो आतां किती वर्णन ॥ अंगनावेषे गोरक्षनंदन ॥ परम शोभला चपलेपण ॥ वैश्यांगणी तळपतसे ॥१५॥
 आर्थीच पूर्ण हेमकांती अवतारी ॥ त्यावरी नटला हेमशंगारी ॥ मग वर्णदशास्वरुपापरी ॥ रंभा दासी शोभली ॥१६॥
 ऐसिया आव्हानानुनि पैंजणी ती ॥ मृदंग कवळूनि प्रतिहारी ॥ नटनृत्यस्वरुपी राजपंकती ॥ जाणूनियां मिरविली ॥१७॥
 परी त्या शैल्या शुभाननी ॥ पाहती पुरवंडा सुलोचनी ॥ एकमेका बोलती वाणी ॥ मदनबाळी हेही असे ॥१८॥
 सकळ नाट्यकलावती ॥ विकळस्वरूप नीच दिसती ॥ म्हणती धन्य विधात्याप्रती ॥ रचिली मूर्ति अनुपम्य ॥१९॥
 समस्त वदूं जरी उर्वशी ॥ तरी हिच्यापुढे वाटती दासी ॥ चपळतेजें सहजेंसी ॥ तळपत आहे बाळी हे ॥१२०॥
 सहज सोडोनि प्रत्योदक ॥ नाद दर्शबी अलौलिक ॥ पाहतेपणीं पडूनि टक ॥ विस्मयाते पडती त्या ॥२१॥
 वाद्यनादानें व्यक्तीत ॥ भेळवीं ताल अति अदभुत ॥ परी सकळ शैल्यांचे चक्षु तेथ ॥ एका ठारीं मीनले ॥२२॥
 कलिंगा मुख्य नायकिणी ॥ परी पुरवंडा दैन्यवाणी ॥ जैसें उदया येतां तरणी ॥ सकळ तेजा लोषती ॥२३॥
 असो नाट्यदारा कलिंगेसहित ॥ उऱ्या राहिल्या करुं नृत्य ॥ तें करीं कवळूनि मृदंगाते ॥ कुशळ वाजवी पुरवंडा ॥२४॥
 संगीत स्वरित गायन ॥ शैल्या सकळ तुकावती मान ॥ अहा अहा बोलूनि वचन ॥ धन्य म्हणती कलिंगा ॥२५॥
 सकळ शैल्या सभांगणीं ॥ त्यांत मच्छिंद्रनाथ कनकासनीं ॥ कीं पदमाळिके चिंतामणी ॥ हिरा चमक दावीतसे ॥२६॥
 पुढारां पाहूनि गुरुनाथ्य ॥ मनच्या मर्नी नमन करीत ॥ परम हेलावे आनंदे चित ॥ म्हणे कृतार्थ झालों मी ॥२७॥
 आतां श्रीगुरुचे पाहिले चरण ॥ सकळ झालों तापहीन ॥ मग स्फुरण ये कुशळपणीं ॥ वाद्यकळा मिरवीतसे ॥२८॥
 तें नृत्य गीत संगीत होतां ॥ पाहूनि लाजे विधिदुहिता ॥ लाजत अप्सरा गंधर्व माथा ॥ ठेऊनि पाहती चरणाते ॥२९॥

तानमान रंगप्रकार ॥ तल्लीन झाले सकळ भार ॥ मान तुकावूनि नाथ मच्छिंद्र ॥ अहा अहा म्हणतसे ॥१३०॥
 मग परिधानावया उंच वस्त्र ॥ काढूनि हस्तें देत मच्छिंद्रनाथ ॥ तों पुढारा पाहुनि हर्ष बळवंत ॥ लाघवकळे वर्तवी ॥३१॥
 मृदंगवाद्य वाजवितां ॥ अदभुतपण कुशळता ॥ तया नादातें अक्षरव्यक्ता ॥ भांतीभांती काढितसे ॥३२॥
 त्या अक्षरामाजी अक्षर ॥ मच्छिंद्रनामे चमत्कार ॥ दावूनि पुढे तोचि व्यवहार ॥ रंगासमान नाचवी ॥३३॥
 मृदंग अक्षरी तैर्सी चर्या ॥ दावीतसे गुरुवर्या ॥ "चलो मच्छिंदर गोरख आया" ॥ पुन्हा अक्षरे आच्छादी ॥३४॥
 परी अक्षरे मच्छिंद्रातें ॥ श्रवण होतां पाहे भवतें ॥ चिती चाकाटूनि म्हणे येथें ॥ कोठूनि आला गोरक्ष ॥३५॥
 येरीकडे सहज चालीं ॥ गोरक्ष वाजवी गायनपाउलीं ॥ रंजीत देखतां गुरुमाउली ॥ तीचि अक्षरे आणीतसे ॥३६॥
 आणिता अक्षरे पूर्वव्यक्त ॥ होतांचि मच्छिंद्र दचकत ॥ भंवतें पाहूनि गोरक्षनाथ ॥ कोठे आहे म्हणतसे ॥३७॥
 शैल्या आणि कलावासिनी ॥ तयासी व्यक्त न पाहतां नयनी ॥ कोठूनि पडतसे अक्षरच्वनी ॥ श्रवणी आमुचे साजणी ॥३८॥
 पिशाचवाणी भंवतीं पाहतसे ॥ घडीघडी चित दचकतसे ॥ थडथडोनी हृदय उडतसे ॥ आला गोरक्ष म्हणोनी ॥३९॥
 मग न आवडे सभा कनकासन ॥ मुख वाळलें झालें म्लान ॥ मग कोणी ऐकेना गायन चिर्तीं फार व्यापिले ॥१४०॥
 "चलो मच्छिंदर गोरख आया" ॥ जंव जंव अक्षरे हीं ऐकूनियां ॥ तंव तंव दच्कूनि गेली काया ॥ काळिमा तेव्हां येतसे ॥४१॥
 तंव पाहूनि कीलोतळा ॥ हदयी पेटूनि चिंतानळा ॥ काळिंबी काया म्हणूनि सकळा ॥ रोमांच उठती शरीरी ॥४२॥
 तंव पाहूनि कीलोतळा ॥ म्हणे महाराजा तपपाळा ॥ सुरस रंगीं मुखकमळा ॥ काळिंबी कां वरियेली ॥४३॥
 येरी म्हणे वो मैनाकिनी ॥ मातें दिसते विपरीत करणी ॥ मच्छिंद्रशिष्य गोरक्ष अवनी ॥ भय आहे तयाचे ॥४४॥
 तो परम पवित्र भक्तचूडामणी ॥ विषया नातळे इंद्रियदमनी ॥ महाप्रतारें तपोखणी ॥ बैरागी तो असे हो ॥४५॥
 अगे तो येतां तव पट्टणी ॥ नेर्इल मातें स्वदेशअवनी ॥ मग तव रतीची सुखयामिनी ॥ गोरक्षअंकी नासेल ॥४६॥
 ऐसें ऐकतां कीलोतळा ॥ मारुतिसूचनेचा खूणगरळा ॥ हदर्यी व्यापूनि जाळूं लागला ॥ मुख कोमाविति यें झाली ॥४७॥
 मग तो रंग नाट्यकृती ॥ विरस होउनि नावडे चिर्ती ॥ हदयालर्यीं ते चिंताभगवती ॥ नांदती झाली प्रत्यक्ष ॥४८॥
 नाट्यरंगाचा आनंदवेष ॥ बळी आव्हानिला एकाचि भाष ॥ मग रंगदेवता पडूनि ओस ॥ उठवी आपुल्या ठाण्याते ॥४९॥
 जैसी पयसेंधवा पडे गांठीं ॥ मग विरस होउनि नासल्या गोष्टी ॥ मिरवला हा तन्न्याय पोटीं ॥ भय उभयतां आतळे ॥५०॥
 परी ती चतुर मैनाकिनी ॥ गायनस्वर आव्हान कार्नी ॥ तों मृदुंगवाद्यीं उठोनि ध्वनि ॥ चलो गुप्त गोरख आया ॥५१॥
 ऐसा नाद अक्षरस्थित ॥ कीलोतळा श्रवण करीत ॥ मग बोलावूनि कलावंत ॥ उत्तराते आराधी ॥५२॥
 म्हणे तव सारंगी संगीती ॥ वाजत आहे उत्तमा गर्ती ॥ परी आमुच्या साजसंग्हाप्रती ॥ आजी पाहूं वाजवोनी ॥५३॥
 ऐसें ऐकतां कलिंगा पद्मिनी ॥ म्हणे आणा पाहूं वाजवोनी ॥ मग ती कीलोतळा आजापोनी ॥ साज आणूनि ठेवितसे ॥५४॥
 तोंही साज पुढे घेऊनी ॥ वाजविती कुशळपणी ॥ परी सुस्वर गाण्यात अक्षर पूर्ण ॥ तेंचि काढी पुन्हां पुन्हां ॥५५॥
 तेही ऐकूनि मैनाकिनी ॥ मग सेविका आपुली कलावंतिनी ॥ कलिंगाचा साज देऊनी ॥ उभी केली पाठीमागें ॥५६॥
 तीतें सांगे रहस्ययुक्ती ॥ पुढारां वाद्ये अक्षरे काढिती ॥ त्याचि नीतीं अक्षरस्थिती ॥ तूंही बोलर्वी मृदंगा ॥५७॥
 परी ती वाजवितां कलावंतिणी ॥ तैसी अक्षरे न येती कार्नी ॥ मग पुढे तिचा हात धरेनि ॥ एकांतासी यें गेली ॥५८॥
 सलीलपणी चरणी माथा ॥ ठेवूनि पुसे तीसी वार्ता ॥ माये तूं कोण सांग आतां ॥ सकळ संशय सोडूनी ॥५९॥
 जरी ही गोष्ट ठेविसी चोरुन ॥ तरी तुज तुझ्या गुरुची आण ॥ मातें वदें कीं प्रांजळपण ॥ कोण कोणाची तूं अससी ॥६०॥
 ऐसी भूपिणी बोलतां वचन ॥ मनांत विचारी गोरक्षनंदन ॥ प्रगट होण्याचा समय पूर्ण ॥ हाचि सुलक्षण दिसतसे ॥६१॥
 मग बोलता झाला प्रांजळ वचन ॥ माये मी नसें सर्वथा कामिण ॥ श्रीमच्छिंद्राचा प्रिय नंदन ॥ गोरक्षानामे मिरवतसे ॥६२॥
 तरी स्त्रीवेषनटी नारी ॥ नटोनि निर्धीं तव राजद्वारी ॥ ऐसे ऐकतां ती सुंदरी ॥ पुन्हा चरणी लोटली ॥६३॥
 मग पुरुषपरिधान आणोनि त्वरित ॥ श्रीगोरक्षनाथा नेसवीत ॥ म्हणे तूं माझा सुत ॥ भेटलासी दैवाने ॥६४॥
 पूर्वी नाथानें नामाभिधान ॥ तब रुपी केलें निवेदन ॥ निवेदन होतांचि तनमनप्राण ॥ तव भेटी उद्देले ॥६५॥
 उद्देले परी सांगूं काय ॥ जैसें सेवितां कां जगन्याय ॥ कीं गृहीं वत्स काननी गाय ॥ परी प्राण वत्सा ठेवीतसे ॥६६॥
 कीं जलावेगळी मासोळी ॥ होतां रिघूं पाहे पुन्हां जर्ली ॥ तन्न्यायें मोहकाजळी लागली ॥ तुजसाठीं मज बा रे ॥६७॥
 मग हाटकशृंगार करुनि व्यक्त ॥ जडितकोंदणीं लेववीत ॥ रत्नमुद्रिका रणबिंदीसहित ॥ मुक्ततुरा लाविला ॥६८॥
 भरजरीचे कनकवणी ॥ परिधानिला चीरभूषणी ॥ मस्तकीं मंदिल नवरत्नी ॥ शिरपेंच वरी जडियेला ॥६९॥
 हस्ताग्रीं बाहुवट ॥ हेमकोंदणीं लखलखाट ॥ सर्व भूषणीं तेजवट ॥ शृंगारिला नाथ तो ॥७०॥
 मग हस्त धरुनि कीलोतळा ॥ येती झाली सभामंडळा ॥ येतांचि मच्छिंद्रें देखिली डोळां ॥ पुरुषव्यक्त कामिनी ॥७१॥

मनांत म्हणे मच्छिंद्रनाथ ॥ पुरुष कैंचा आला येथ ॥ निकट येतां कीलोतक्ळेते ॥ हस्ते खुणावी कोण तो ॥७२॥
 येरीकडे हस्तखुणे संकेती ॥ पाहूनि म्हणे गोरक्षजती ॥ तुमचा उद्देश धरुनि चिर्ती ॥ भेटीलार्गी पातला ॥७३॥
 परी आज उदेला दैवआदित्य ॥ भेटला माझा प्राणसुत ॥ सकळ राज्याचा धैर्यवंत ॥ बाळ गोरक्ष माझा हा ॥७४॥
 आतां सकळ कंचणी ॥ फिटूनि गेली अंतःकरणी ॥ सकळ वैभव राजमांडणी ॥ संगोपील बाळ हा ॥७५॥
 आणि पाठिंबा बळिवंत ॥ सहोदर वडील गोरक्षनाथ ॥ धाकुटा मीन तुमचा सुत ॥ संगोपीलं तयासी ॥७६॥
 म्हणूनि समूल माझी कंचणी ॥ फिटूनि गेली दूर अवर्नी ॥ वृद्धापकाळीं चक्रपाणी ॥ कृपे वेष्टिला आपणासी ॥७७॥
 ऐसे बोलतां मैनाकिनी ॥ गोरक्ष हास्य करी मर्नी ॥ चिर्ती म्हणे बळेचि तरणी ॥ अंधारयीरी भूषीतसे ॥७८॥
 आम्ही विरक्त शुद्ध वैष्णव ॥ आम्हां कासायासी वैभव ॥ विधवेलार्गी कुंकुमटेव ॥ खटाटोप कासाया ॥७९॥
 कीं परिसालागीम कनक शृंगार ॥ कीं तक्रीं तुष्टी देव अमर ॥ तैसे आम्ही विरक्त थोर ॥ राजवैभव कासाया ॥१०॥
 कीं ग्रामगौतमीची कास ॥ दुर्घट काढूनि अंजुलीस ॥ ते पयोबृद्धीस पाजूनि सुरस ॥ तुष्ट चिर्ती मिरवला ॥११॥
 कीं सकळ महीचा नृपनाथ ॥ अंजुली धान्याचा गरजवंत ॥ कीं मित्र तेजाची भिक्षा मागत ॥ काजव्याचे जाऊनि ॥१२॥
 तयाचि न्याये आम्हांसी वैभव ॥ कायसे पद थोर राणीव ॥ येरी जल्पतसे आपुला भाव ॥ निःसंगा संग जाऊनी ॥१३॥
 परी असो कार्यापुरती ॥ ऐकूनि घ्यावी येतती मात ॥ श्रीगुरु मर्जी आली करतलांत ॥ मारुं लाथ वैभवासी ॥१४॥
 ऐसे गोरक्ष कल्पूनि मर्नी ॥ येरीकडे मच्छिंद्रमुनी ॥ कीलोतक्ळेचे शब्द ऐकूनी ॥ आसनाहूनि ऊठिला ॥१५॥
 अतिप्रेमा दाढूनि पोटी ॥ गोरक्षगळा घातली मिठी ॥ करीं कवळूनि हदयपोटी ॥ प्रेमे सदगद आलिंगिला ॥१६॥
 मग कलिंगेते पाचारुन ॥ अमूप द्रव्य दिधलेंख वसन ॥ गौरवूनि तियेचे मन ॥ स्वस्थानाते बोलविले ॥१७॥
 येरीकडे मंडपांत ॥ शैल्यासहित मच्छिंद्रनाथ ॥ निकट बैसवूनि गोरक्षाते ॥ योगक्षेम पुसतसे ॥१८॥
 बद्रिकाश्रमीं तपोराहाटी ॥ तितुके सांगे गोरक्षजेठी ॥ कंटकार्गीं पादांगुष्ठी ॥ दावादश वर्षे संपादिली ॥१९॥
 उपरी तप झालिया पूर्ण ॥ माव करी उमारमण ॥ सकळ देवां बोलावून ॥ आतिथ्यही मिरवते ॥१९०॥
 ऐशी झालिया तपराहाटी ॥ परी तव वियोग साहीना पोटी ॥ क्षणाक्षणां होउनि कट्टी ॥ शोक करुं रिघतसे ॥१९१॥
 जया पदाचे होता स्मरण ॥ अंतीं जठर जाय वेष्टून ॥ म्लानवदर्नीं ओस कानन ॥ दाही दिशा दिसतसे ॥१९२॥
 मग उदकापासूनि जैसा मीन ॥ तरफङ्गून देऊं पाहत प्राण ॥ तेर्वी माझें अंतःकरण ॥ दुःखडोहीं हेलावे ॥१९३॥
 परी प्रारब्धयोग दारुन ॥ येथें भेटले तुमचे चरण ॥ आतां गेलियां प्राण ॥ एकाकी कदा न वसें मी ॥१९४॥
 ऐसे ऐकतां वचनयुक्तीं ॥ पुन्हां धरीतसे हदयाप्रती ॥ म्हणे वत्सा तुज मागुती ॥ एकांगे कदा न करीं मी ॥१९५॥
 मुळीहून बाळपण ॥ तुवां न जाणिले मजविण ॥ सकळ करुनि लालन ॥ स्थावरपणी मिरविले ॥१९६॥
 जगावेगळी जळमासोळी ॥ विभक्त न होय कवणे काळी ॥ तेर्वी मम चित्तदर्दीत तपोमौळी ॥ विभक्त झाला नाहींस ॥१९७॥
 परी न व्हावे ते घडूनि आले ॥ श्रीमारुतीने मज गोविले ॥ गौरविले परी सदा फोले ॥ वैभव वाटे तुजविण बा ॥१९८॥
 बा भोजन करितां षड्सान्नी ॥ तुझें स्मरण होतसे मनी ॥ बा तो ग्रास ठेवितां आनर्नी ॥ विषासमान वाटतसे ॥१९९॥
 मग अश्रुने पूर्ण भरती नयन ॥ तुजजवळी लागे माझा प्राण ॥ मग मर्तिमंत तूं जठरीं येऊन ॥ उभा राहसी माझिया ॥२००॥
 मग ताप उपजे मनांत ॥ अहा बाळकासी टाकोनि वनांत ॥ आलों मी फिरत फिरत ॥ हेंचि चिंतन निशिदिनी ॥१॥
 बा तुजविण करितां तीर्थभ्रमण ॥ परी ओस दिशा बोभावे मन ॥ मनांत जल्पे वत्स टाळून ॥ कैसा आलों मी पापी ॥२॥
 ऐसे बोलता मात ॥ मग बोलता झाला गोरक्षनाथ ॥ हे महाराजा माझी ऐके मात ॥ तूं सुत बहु असती ॥३॥
 जया देशीं कराल गमन ॥ तेथेंचि सुत कराल निर्माण ॥ मग तुमच्या मोहाचे आवरण ॥ वांटले जाय महाराजा ॥४॥
 परी एकचि तूं माझी आई ॥ मन माझें एकेच ठारी ॥ मग जैसी पहा गती पाही ॥ जळविण मीनाते ॥५॥
 कीं अर्का कुमुदिनी असती अपार ॥ तो मोह करील कोणावर ॥ परी कुमुदा तो एकचि मित्र ॥ सुखापरी आणाया ॥६॥
 कीं चंद्रा चकोर असती बहुत ॥ परी चकोरा एकचि रोहिणीनाथ ॥ त्याचि न्याये जननी माते ॥ अससी एकचि मातेंख तूं ॥७॥
 जळांत असती बहुत जळचर ॥ परी जळचरा असते एकचि नीर ॥ तन्न्याये मज माहेर ॥ एकचि मच्छिंद्र आराधिला ॥८॥
 श्लाद्य पुरुषा अन्य युवती ॥ परी युवतीसी एकचि पती ॥ तन्न्याये कृपामूर्ती ॥ माझें जीवन तूं अससी ॥९॥
 घानासी अपार असती चातक ॥ परी चातकासी घन तो एक ॥ तेर्वी तूं माते जननीजनक ॥ एकचि अससी महाराजा ॥२१०॥
 ऐसे म्हणूनि गोरक्षनाथ ॥ नेत्रीं आणी अश्रुपात ॥ ते पाहूनि अंतरिक्षसुत ॥ प्रेमे हदर्यीं कळवळला ॥११॥
 म्हणे तान्हुल्या सत्य वचन ॥ तुज कोणी नसे मजविण ॥ ऐसे म्हणूनि मुखचुंबन ॥ कुरवळूनि धरीतसे ॥१२॥
 मग सभास्थान विसर्जून ॥ पाकशाळेत उभयतां जाऊन ॥ श्रीगोरक्षा तारीं घेऊन ॥ भोजनाते सारिले ॥१३॥

भोजन झालिया एकासनी ॥ निद्रा करिती उभय जर्णी ॥ दिनोदर्यी स्नाने करोनि ॥ एकासनी बैसती ॥१४॥
 एका अंकीं मीननाथ ॥ एका अंकीं गोरक्षसुत ॥ कनकासनीं राजसभेत ॥ घेऊनि नाथ बैसती ॥१५॥
 जैसा वक्रतुंड बडानन ॥ घेऊनि बैसे उमारमण ॥ कीं माय यशोदेजवली रामकृष्ण ॥ उभय अंकीं मिरवती ॥१६॥
 असो आतां हें कथन ॥ पुढे शुखें झालें संपन्न ॥ तें पुढिले अध्यार्थीं निरुपण ॥ होइल श्रोती श्रवण कीजे ॥१७॥
 तें मच्छिंद्र उभय अंकीं ॥ घेऊनि सुतसुताची फेडील बाकी ॥ शैल्यांनी वेष्टूनि सुखासनीं हाटकीं ॥ नित्य मिरवे मच्छिंद्र तो ॥१८॥
 नरहरिवर्शीं धुन्डीसुत ॥ नरहरि मालू नाम ज्यातें ॥ तो श्रीगुरुकृपे रसाळ कथेते ॥ निवेदील श्रोतियां ॥१९॥
 स्वस्ति श्रीभक्तिकथासार ॥ संमत गोरक्षकाव्य किमयागार ॥ सदा परिसोत भाविक चतुर ॥ विंशतितमाध्याय गोड हा ॥२२०॥
 श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ शुभं भवतु ॥ अध्याय ॥२०॥ ओट्या ॥२२०॥
 श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ शुभं भवतु ॥ नवनाथभक्तिसार विंशतितमाध्याय समाप्त ॥

श्री नवनाथ भक्तिसार पोथी - अध्याय २१

अध्याय २१

श्रीगणेशाय नमः

जयजयाजी जगन्नायका ॥ जगजजनका जगत्पालका ॥ विश्व व्यापूनि अवशेषका ॥ विश्वंभर म्हणविसी ॥१॥
 जरी सकळ विद्यांचे भरणे ॥ करिसी कायावाचामने ॥ तरी मीच काय विश्वार्तीने ॥ उरलों असें महाराजा ॥२॥
 जरी मी असें विश्वांत ॥ तरी पाळण होईल सहजस्थिर्तीन ॥ ऐसें असोनि संकट तुम्हाते ॥ कवण्या अर्थी घालावे ॥३॥
 परी मम वासनेची मळी ॥ रसनांतरी हेलावली ॥ तयाचीं सुकृत फळे जीं आलीं ॥ तीं तुज पक्क ओपीत महाराजा ॥४॥
 तरी तेंही तुज योग्य भूषणस्थित ॥ मज न वाटे पंढरीनाथ ॥ परी सूक्ष्म शिकवीत भक्तां मात ॥ मोक्षगांवांत प्रणविसी ॥५॥
 तरी आतां असो कैसे ॥ स्वीकारिलं बोबड्या बोलास ॥ मागिले अध्यार्थीं सुधारस ॥ गोरक्ष मच्छिंद्र भेटले ॥६॥
 भेटले परी एकविचारी ॥ गुरुशिष्य असती त्या धवळारी ॥ नानाविलासभोगउपचारी ॥ भोगताती सुखसोहळे ॥७॥
 शैल्यारजनितंबिनी । मुख्य नायिका कीलोतळा स्वामिनी । मोह दर्शवी गोरक्षलागुनी । स्वसुताहूनि आगळा ॥८॥
 आसन वसन भूषणांसहित ॥ स्वइच्छे तया उपचारीत ॥ पैल करुनि मीननाथ ॥ संगोपीत गोरक्षबाळा ॥९॥
 जैसा चातकालागी घन ॥ स्वलीले करी उदकपान ॥ कीं तान्हयाला कासें लावून ॥ पय पाजिती गौतमी ॥१०॥
 पाजी परी कैशा स्थिति ॥ उभवोनि महामोहपर्वती ॥ वत्सासी लावोनि कांससंपती ॥ शरीर चाढी तयावे ॥११॥
 त्याची नीर्तीं कीलोतळा ॥ संगोपीत गोरक्षबाळा ॥ भोजन घालीत अपार लळा ॥ तान्हयाते पाजीतसे ॥१२॥
 भलतैसें ललितपणे ॥ श्रीगोरक्षा घाली भोजन ॥ निकट मक्षिका उडवोन ॥ निजकरे जेववीतसे ॥१३॥
 नाना दावोनि चवणे ॥ अधिकाधिक करवी भोजन ॥ ऐसिये परी माउलपण ॥ नित्य नित्य वाढवी ॥१४॥
 ऐसा असोनि उपचार ॥ बरें न मानी गोरक्ष अंतरे ॥ चिर्तीं म्हणे पडतो विसर ॥ योगधर्मविचाराचा ॥१५॥
 ऐसें चिंतीत मने ॥ मग भोग तो रोगाचि जाणे ॥ जेवीं षड्स रेगियाकारणे ॥ विषापरी वाटती ॥१६॥
 मग नित्य बैठकीं बैसून ॥ एकांतस्थिर्तीं समाधान ॥ धृति वृति ऐसी वाहून ॥ करी भाषण मच्छिंद्रा ॥१७॥
 हे महाराजा योगपती ॥ आपण बसता या देशाप्रती ॥ परी हें अश्लाघ नाथपंथी ॥ माते योग्य दिसेना ॥१८॥
 कीं पितळधातूचे तगटीं हिरा ॥ कदा शोभेना वैरागरा ॥ कीं राव घेऊनि नरोटीपात्रा ॥ भोजन करी श्लाघ्यत्वे ॥१९॥
 श्रीमूर्ति चांगुळपणे ॥ महास्मशानीं करी स्थापन ॥ तैसा येथें तुमचा वास जाण ॥ दिसत आहे महाराजा ॥२०॥
 पहा जी योगधर्मी ॥ तुम्ही बैसलां निःस्पृह होवोनि ॥ तेणेंकरुनि ब्रह्मांडधार्मी ॥ कीर्तिंध्वज उभारिला ॥२१॥
 मृत्यू पाताळ एकवीस स्वर्ग ॥ व्यापिले आहे जितुके जग ॥ तितुके वांच्छिती आपुला योग ॥ चरणरज सेवावया ॥२२॥
 ऐसी प्रजा प्रौढपणी ॥ असोनि पडावे गर्ते अवर्नी ॥ चिंताहारक चिंतामणी ॥ अजाग्रीवी शोभेना ॥२३॥
 तरी पाहें कृपालु महाराज ॥ उभारिला जो कीर्तिंध्वज ॥ तो धुव मिरवेल तेजःपुंज ॥ ऐसें करी महाराजा ॥२४॥
 ऐसें झालिया आणिक कारण ॥ तुम्ही पूर्वीचे अहां कोण ॥ आला कवण कार्याकारण ॥ कार्याकार्य विचारा ॥२५॥
 कीं पूर्वी पहा ब्रह्मस्थिती ॥ श्रीकविनारायणाची होती ॥ लोकोपकारा अवतार क्षितीं ॥ जगामाजी मिरवला ॥२६॥
 आपण आचरलां तपाचरण ॥ शुभमार्गा लावावे जन ॥ धर्यपंथिका प्रजावान ॥ जगामाजी मिरवावया ॥२७॥
 ऐसें असता प्रौढपण ॥ ते न आचारावे धर्म ॥ मग जगासी बोल काय म्हणवोन ॥ अर्थाअर्थी ठेवावे ॥२८॥
 जात्या वरमाया आळशीण ॥ मम काय पहावी वळाडीण ॥ राव तस्कर मग प्रजाजने ॥ कोणे घरी रिघावे ॥२९॥
 कीं अर्कचि ग्रासिला महातिमिर्णी ॥ मग रश्मी वांचती कोणेपरी ॥ उडुगणपती तेजविकारी ॥ जात्या होती तेवी तारागणे ॥३०॥

तेर्वी तुम्ही दुष्कृत आचरतां ॥ लोकही आचरती तुम्हांदेखतां ॥ अवतारदीक्षेलागी माथां ॥ दोष होईल जाणिजे ॥३॥
 तरी आर्धीच असावें सावधान ॥ अर्थाअर्थी संग वर्जून ॥ अंग लिप्त मलाकारणं ॥ तिळतुल्यही नसावें ॥३२॥
 नसतां ओशाळ कोणापाठीं ॥ कळिकाळातें मारूं काठी ॥ निर्भयपणं महीपाठीं ॥ सर्वा वंदय होऊं कीं ॥३३॥
 तरी महाराजा ऐकें वचन ॥ सकळ वैभव त्यजून ॥ निःसंग व्हावें संगेकरुन ॥ दुःखसरिता तरवी ॥३४॥
 प्रथमचि दुःखकारण ॥ विषयहस्तें बीज रजोगुण ॥ रजा अंकुर येत तरतरोन ॥ क्रोधपात्री हेलावे ॥३५॥
 मग क्रोधयंत्रीं तृतीयसंधी ॥ मदकुसुमें क्रियानिधी ॥ मदकुसुमांचे संधीं ॥ मत्सरगंध हेलावे ॥३६॥
 गंधकुसुमें ऐक्यता ॥ होताचि दैवे विषयफळता ॥ मग विषयफळीं अपार महिमता ॥ मोहर शोभें वेष्टीतसे ॥३७॥
 मग वेष्टिलिया मोहर अंतीं ॥ दैवें फळें पक्कपणा येती ॥ मग तीं भक्षितां दुःखव्यावृत्ती ॥ यमपुरी भोगावी ॥३८॥
 मग तें शिवहळाहळाहूनि अधिक ॥ कीं महा उरगमुखींचे विख ॥ मग प्राणहारक नव्हे सुख ॥ दुःखावे परी सोशीतसे ॥३९॥
 मग दुःखाचिये उपाधी ॥ शोधीत फिराव्या जानआौधी ॥ तरी प्रथम पाऊल कृपानिधी ॥ भिवोनियां ठेवावे ॥४०॥
 तरी आतां योगदुमा ॥ चिर्तीं निवटोनि विषयश्रमा ॥ सावधपणे योगक्षेमा ॥ चिंता मर्नी विसरावी ॥४१॥
 ऐसी विजापना युक्तिप्रयुक्तीं ॥ करुनि तोषविला मच्छिंद्रयती ॥ तंव निवटूनि विषयभांती ॥ विरक्तता उदेली ॥४२॥
 मग म्हणे वो गोरक्षनाथा ॥ तूं जें बोललासी तें यथार्था ॥ निकें न पाहती अशा वृत्ता ॥ भष्टदैवा दिसेना ॥४३॥
 तरी आतां असो कैसें ॥ जाऊं पाहूं आपुला देश ॥ ऐसें म्हणोनि करतळभाष ॥ गोरक्षकातें दीधली ॥४४॥
 कीं गंगाजळनिर्मळपण ॥ परी महीचे व्यक्तकरोन ॥ गढळपणे पात्र भरुन ॥ समुद्रातें हेलावे ॥४५॥
 भाक देऊनि समाधान ॥ चिर्तीं मिरवी गोरक्षनंदन ॥ मग गुरुशिष्य तेथूनि उठोन ॥ पाकशाळे पातले ॥४६॥
 पाकशाळे करुनि भोजन ॥ करिते झाले उभयतां शयन ॥ कीलोतळामेळे मच्छिंद्रनंदन ॥ शयर्नीं सुगम पैं झाले ॥४७॥
 झाले परी मच्छिंद्रनाथ ॥ कीलोतळें सांगे वृतांत ॥ म्हणे मातें गोरक्षनाथ ॥ घेऊनि जातो शुभानने ॥४८॥
 जातो परी तव मोहिनी ॥ घोटपळीत माझे प्राणांलागुनी ॥ त्यातें उपाय न दिसे कामिनी ॥ काय आतां करावे ॥४९॥
 येरी म्हणे तुम्ही न जातां ॥ कैसा नेईल कवणे अर्थी ॥ मच्छिंद्र म्हणे मज सर्वथा ॥ वचनामाजी गोंविले ॥५०॥
 विरक्तपणाच्या सांगोनि गोष्टी ॥ वैराग्य उपजविले माझे पोटी ॥ तया भाषे संतुष्टदृष्टी ॥ वचनामाजी गुंतलों ॥५१॥
 तरी आतां काय उपाय ॥ सरला सर्वस्वी करूं काय ॥ तुझा देखोनि विनय ॥ जीव होय कासाविस ॥५२॥
 तरी आतां ऐक वचनी ॥ उपाय आहे नितंबिनी ॥ तुवाचि त्यातें घ्यावें मोहोनी ॥ बहुधा अर्थीकरोनियां ॥५३॥
 येरी म्हणे जी प्राणनाथ ॥ म्यां उभविला उपायपर्वत ॥ परी तो न रोधी वज्रवत ॥ विरक्तीते मिरवी तो ॥५४॥
 ऐसें असतां त्या प्रवाही ॥ उपाय मोहाचा चालत नाही ॥ मच्छिंद्र म्हणे करुनि पाही ॥ यत्न आणिक पुढारां ॥५५॥
 ऐसें भाषण करितां उभयतां ॥ निशा लोटती सर्वही असतां ॥ उपाय मोहाचा चिंतन करितां ॥ गोरक्ष येऊनि बोलतसे ॥५६॥
 म्हणे माय वो ऐक वचन ॥ मज करूं वाटतें तीर्थाटन ॥ तरी मच्छिंद्रनाथा सर्वे घेऊन ॥ तीर्था आम्ही जातसों ॥५७॥
 येरी म्हणे वत्सा ऐक ॥ तूं ज्येष्ठ सुत माझा एक ॥ तूं वरिष्ठ अलोलिक ॥ मम मर्नी ठसलासी ॥५८॥
 कीं स्त्रिया राज्यसंपत्ती ॥ त्यात तूं शोभसी नृपती ॥ आणि धाकटा बंधु धरुनि हातीं ॥ शत्रु जिंकशील वाटतसे ॥५९॥
 तरी तूं सकळ राज्याचा धीर ॥ आम्ही उगलेंचि सुख घेणार ॥ अन्नवस्त्राचा अंगीकार ॥ करुनि असों तव सदनीं ॥६०॥
 बा रे नाथाचा वृद्धापकाळ ॥ दिवसेंदिवस वाढतसे सबळ ॥ तैसें माझें शरीर विकळ ॥ दिवसेंदिवस होईल कीं ॥६१॥
 मग आम्हां वृद्धांचे दीनपण ॥ हरील बा कोण तुझ्याविण ॥ आणि धाकट्या बंधूंचे संगोपन ॥ कोण करील तुजवांचुनी ॥६२॥
 बाळा तुजवांचूनि मनाचें कोड ॥ कोण पुरवील तूं गेल्या पुढे ॥ मायेवांचूनि न ये रडे ॥ संगोपिता तूं अससी ॥६३॥
 बा देवा रे आमुचा सकळ तिलक ॥ तूं अससी राजनायक ॥ तूं गेलिया आम्हीं भीक ॥ घरोघरीं मागावी ॥६४॥
 तरी ऐसें विपतिकोडे ॥ मज न दाखवी दृष्टीपुढे ॥ तरी मज योजूनि विहीरआडे ॥ लोटूनि मग जाई पां ॥६५॥
 ऐशा बोलतां रसाल युक्ती ॥ परी न मोहे गोरक्ष चिर्ती ॥ जैसें मेघसिंचन झालिया पर्वती ॥ अचळ भंगावीण तो ॥६६॥
 ऐसें कीलोतळें ऐकूनि वचन ॥ म्हणे माय तूं करिसी सत्य भाषण ॥ परी काय गे तूंते बोलून ॥ वैभव माझें दाखवावे ॥६७॥
 तिहीं लोकीं गे चार खुट ॥ आमुचे असे गे राज्यपट ॥ तूंते बोलाया अधिक वरिष्ठ ॥ काय स्त्रियांचे राज्य हें ॥६८॥
 तरी माय वो आतां कैसें ॥ आम्ही जातों तीर्थावळीस ॥ तुम्ही स्वस्थ असूनि ग्रामास ॥ संपत्ती भोगा आपुली ॥६९॥
 आम्हांसी काय संपत्ति कारण ॥ आमुची संपत्ति योगधारण ॥ सुकृतक्रियाआचरण ॥ सुखसंपन्न भोगावे ॥७०॥
 ऐसें निकट बोलूनि तीतें ॥ म्हणे आजा द्यावी जी आमुतें ॥ येरी म्हणे जी ऐक मातें ॥ मम हेतू जाऊं नये ॥७१॥
 चिर्तीं विचारी कीलोतळा ॥ परम दक्षतेने या बाळा ॥ उपरी दाराविषय घालोनि गळां ॥ यत्नेंकरुनि अडकावू ॥७२॥

हैं योजनि म्हणे जाणे तीर्थासी ॥ तरी एक बा अटक घाटूं तुजसी ॥ इतुका संवत्सर मजपासी ॥ वस्ती करुनि असावे ॥७३॥
येरी म्हणे एक माते ॥ षण्मास लोटले मज येथे ॥ आतां न राहे माते कल्पाते ॥ तीर्थावळी जाणे की ॥७४॥
याउपरी बोले कीलोतळा ॥ षण्मास तरी संगती द्यावी मला ॥ थोडकियासाठीं उतावेळा ॥ होऊं नको मम वत्सा ॥७५॥
मग मी समाधानेकरुन । श्रीनाथ तुजसवे देऊन । तीर्थावळीते बोलवीन । समारंभे पाडसा ॥ ७६ ॥
ऐसे बोलतां बोल रसाळ । विवेकी जानतपोबाळ । चिर्तीं म्हणे षण्मास काळ । आतां जाईल निघूनी ॥ ७७ ॥

मग अवश्य म्हणे तपोकीर्णी । षण्मास वस्ती करुं सदनीं । परी अमुक दिन निश्चय करोनी । ठेवीं आम्हां जावया ॥ ७८ ॥
तो दिवस आलियापाठीं । आम्ही न वसूं महीतळवटी । मग यत्न केलिया तुम्ही कोटी । फोल माते होतील ॥ ७९ ॥

तरी आतां कोणता दिन ॥ दावी माते निश्चयेंकरुन ॥ येरी म्हणे प्रतिपदकारण ॥ बोलवीन तुम्हांसी ॥८०॥
मुहूर्त संवत्सरप्रतिपदेस ॥ मग न पुसतां कोणास ॥ तया दिनीं गमन तुम्हांस ॥ भोजन झालिया करवीन ॥८१॥
ऐसा निश्चय मैनाकिनी ॥ बोलूनि स्थिर केला भुवनी ॥ पुढे कांहीएक दिवसांलागुनी ॥ गोरक्षाते पाचारी ॥८२॥
निकट बैसवूनि आपुलेजवळी ॥ अति स्नेहाने मुख कवळी ॥ म्हणे बा रे कामना मम हदयकमळी ॥ वेधली असे एक ॥८३॥
कामना म्हणशील तरी कोण ॥ स्नुषा असावी मजकारण ॥ तरी उत्तम दारा तुज निपुण ॥ करुं ऐसे वाटते ॥८४॥
मग मी बाळा स्नुषेसहित ॥ काळ क्रमीत बैसेन येथे ॥ तों तुम्हीं करुनि यावे तीर्थ ॥ आपुले राज्य सेवाया ॥८५॥
षण्मास बाळा येथे असासी ॥ अंगीकारीं मुख्य संबंधासी ॥ अंगीकारिलिया तव मानसी ॥ मोह माझा उपजेल ॥८६॥
म्हणशील तरी विधिपूर्वक ॥ लग्न तुझें करीन निक ॥ परी मम चित्ताचे काम दोंदिक ॥ फेडशी इतुके पाडसा ॥८७॥
गोरक्ष ऐसे बोल ऐकूनी ॥ म्हणतसे एका मम जननी ॥ न्यां काता दोन गुरुकृपेनी ॥ वरिल्या आहेत जननीये ॥८८॥
वरिल्या आहेत तरी चांग ॥ नित्य भोगितों करुनि योग ॥ म्हणशील कवण नार्मीं सांग ॥ तरी कर्णमुद्रिका म्हणती त्यां ॥८९॥
तया कांतालार्गी सोडून ॥ अन्य कांता न वरी व्यभिचारीण ॥ हैं योग्य नव्हे मजकारण ॥ गुरुभक्ती जननीये ॥९०॥
ऐसे बोलतां गोरक्षनाथ ॥ कीलोतळा बैसली स्वस्थचित ॥ म्हणे नाथ हा विरक्त ॥ कदा नातळे विशयाते ॥९१॥
यापरी लोटलिया त्या दिवशी ॥ आणिका एके दिनीं परदेशी ॥ एक शैली उत्तमराशी ॥ सेवेलार्गी पाठविली ॥९२॥
भोजन झालिया राढीं निर्भर ॥ शैली संचरली तें मंदिर ॥ अत्युत्तम सारीपाट करै ॥ कवळोनियां पातली ॥९३॥
सदनीं संचरतां बोले वचन ॥ म्हणे हे गोरक्षनंदन ॥ मी सारीपाट करीं कवळून ॥ खेळावया आणिला कीं ॥९४॥
तरी खेळ खेळूं एकटभावे ॥ ऐसे उदेले माझिया जीवे ॥ येरु म्हणे अवश्य यावे ॥ पूर्ण कामना करावया ॥९५॥
ऐसे म्हणतां नितंबिनी ॥ सारीपाट पसरुनि निकट येऊनी ॥ परी द्यूत खेळतां शुभाननी ॥ नेत्रबाण खोंचीतसे ॥९६॥
खोंचीत परी विषयपर ॥ बोल बोलत अनिवार ॥ बोल नव्हे तें महावज ॥ तपर्पत मंगावया ॥९७॥
ऐसे बोलत आणिक कर्णी ॥ दाखवितसे नितंबिनी ॥ मौळीचा चीरपदर काढूनी ॥ भूमीवरी सोडीतसे ॥९८॥
श्रृंगारव्यक्त नेत्रकटाक्ष ॥ तुकवोनि खेळ खेळे गोरक्ष ॥ खेळ खेळतां मग प्रत्यक्ष ॥ जाणूनि चीर सरसावी ॥९९॥
उघडी एकचि जानू करुन ॥ दावी आपुले नग्नपण ॥ परी तो विरक्त गौरनंदन ॥ विषयाते आतळेना ॥१००॥
मग नाना संवाद नाना स्तुती ॥ दावितां ती श्रमली युवती ॥ परी हा विरक्त कोणे अर्थी ॥ आतळेना तियेते ॥१॥
मग ती आपुले चिर्तीं श्रमोन ॥ राहती झाली दीनवदन ॥ कीलोतळेते वर्तमान ॥ सर्व सांगूनि गेलीसे ॥२॥
यावरी कीलोतळा संपत्तीसी ॥ गोरक्षा दावी भलते मिसी ॥ रत्नमुक्तमाणिकराशी ॥ श्रृंगारादि अचाट ॥३॥
परी दावूनि सहजस्थित ॥ म्हणे वत्सा हैं तुझेंचि वित ॥ चंद्रसूर्यअवधीपर्यंत ॥ भोगिसील पाडसा ॥४॥
ऐसे कीलोतळा ॥ परी हा न मळे आशामळा ॥ जेवीं मुक्ता लिपिलिया काजळा ॥ श्वेतवर्ण सांडीना ॥५॥
ऐशा युक्तिप्रयुक्ती करितां ॥ निकट वृति आली तत्त्वतां ॥ मग कीलोतळेच्या मोहे चित्ता ॥ नित्य हुंबाडा येतसे ॥६॥
मीननाथ जवळ घेऊन ॥ नेवीं लोटलें अपार जीवन ॥ ती आणि शैल्या सेवकी पाहून ॥ दुःखी होती तैशाचि ॥७॥
मग त्या म्हणती वो माय स्वामिनी । आम्ही मोहूं गोरक्षालागुनी । तुम्ही चिंता कदापि मनीं । आणू नका महाराजा ॥ १०८ ॥
ऐसे बोलूनि शैल्या युवती । कीलोतळेसी समजाविती । ऐसे बोलतां दिनव्यावृत्ती । प्रतिपदा आली असे ॥ १०९ ॥
मग त्या दिवशी आनंदमहिमा ॥ गुढ्या उभारिल्या ग्रामोग्रामा ॥ परी श्रृंगाररूप प्रवाहोत्तमा ॥ मचिंद्रयोगी बुडाले ॥११०॥
कैचा आनंद कैंची पाकनिष्पत्ती ॥ कैंची गुढी शोकव्यावृत्ती ॥ सकळ ग्रामीं शैल्या युवती ॥ मचिंद्रयोगे हळहल्ल्या ॥११॥
एक म्हणती हा नाथ ॥ राज्यप्रकरणी प्रतापवंत ॥ उदार धैर्यपर्वत ॥ दयाळ आगळा मायेहुनी ॥१२॥
एक म्हणती चागुलपणा ॥ यापुढे उणीव वाटे मदना ॥ कनकारनीं सभास्थाना ॥ अर्कासमान वाटतसे ॥१३॥

एक म्हणती ऐसा पुरुष ॥ दैवं लाधला होता आम्हांस ॥ गोरक्ष विवसी आली त्यास ॥ घेऊनि मेला जातसे ॥१४॥
 ऐशापरी बहुधा युक्तीं ॥ गोरक्षातें शिव्या देती ॥ अहो मच्छिंद्रअर्कप्रती ॥ राहुग्रह हा भेटला ॥१५॥
 एक म्हणती नोहे गोरक्षक ॥ आम्हां भेटला यम देख ॥ मोहपाश घालूनि प्रत्यक्ष ॥ मच्छिंद्र प्राण नेतसे ॥१६॥
 हा कोणीकडोनि आला मेला ॥ कां आमुच्या देशासी आला ॥ मच्छिंद्र मांदुस घेऊन चालला ॥ बलात्कारे तस्कर हा ॥१७॥
 एक म्हणती अदैव पूर्ण ॥ ऐसे लाधले होते स्थान ॥ त्या सुखासी लाथ मारुन ॥ जात आहे करंटा ॥१८॥
 काय करील अभागयपण ॥ घरोघरीं आक मागून ॥ त्या तुकड्यांचे झाले स्मरण ॥ षड्रसान्न आवडेना ॥१९॥
 उतम चीर अन्न भूषण ॥ सांडूनि करील चिंध्या लेपन ॥ महाल माड्या नावडे सदन ॥ सेवील कानन अदैवी ॥२०॥
 ऐसे बहुधा बहुयुक्ती ॥ बोलताती त्या युवती ॥ बोलूनी वियोंगे आरंबळती ॥ मच्छिंद्र मच्छिंद्र म्हणोनि ॥२१॥
 ऐसेपरी सकळ ग्रामांत ॥ संचरलीसे विकळ मात ॥ येरीकडे गोरक्षनाथ ॥ कुबडी फावडी संयोगी ॥२२॥
 अंगी लेवूनी कंथाभूषण ॥ माळा गळा दाट घालून ॥ सिंगी सारंगी करीं कवळून ॥ नाथापाशीं पातला ॥२३॥
 चरणीं अर्पूनियां भाळ ॥ म्हणे स्वामी आली वेळ ॥ उठा वेगीं उतावेळ ॥ गमन करावया मार्गात ॥२४॥
 तें पाहूनि कीलोतळा ॥ सबळ उदक आणीत डोळा ॥ म्हणे स्थिर होई कां बाळा ॥ भोजन सारिल्या जाईजे ॥२५॥
 मग पाक कुरुनि अति निगुती ॥ गुरुशिष्य बैसवूनि एक पंक्ती ॥ वाढितां बोलती झाली युवती ॥ विचक्षण कीलोतळा ॥२६॥
 म्हणे महाराज मच्छिंद्रनाथ ॥ तुम्ही जातां स्वदेशांत ॥ परी मीननाथ तुमचा सुत ॥ ठेवितां कीं संगे नेतां ॥२७॥
 नाथ म्हणे वो शुभाननी ॥ जैसे भावेल तुझिये मर्नी ॥ तैसीच नीति आचरुनी ॥ मीननाथ रक्षूं गे ॥२८॥
 मग बोलती झाली कीलोतळा ॥ तुम्हीं संगे न्यावें बाळा ॥ येथे रक्षण केऊते बाळा ॥ भुभुःकारी होईल कीं ॥२९॥
 तुम्हीं होतां निकट येथे ॥ म्हणवूनि भुभुःकार न बाधी त्याते ॥ तुम्हीं गेलिया कोण येथे ॥ रक्षण करील बाळाचे ॥३०॥
 आणिक एक घेत लक्ष ॥ मातें शापिले वसू उपरिईशे ॥ तुमचा पिता जो प्रत्यक्ष ॥ वीर्यसंघ आराधिला ॥३१॥
 तयाचा विचक्षण सबळ शाप ॥ मीं सोडिले सिंहलद्वीप ॥ त्या शापाचे पूर्ण माप ॥ भरुनि आले महाराजा ॥३२॥
 तरी उःशापाचा समय आला आतां ॥ फळासी येईल तुम्ही जातां ॥ उपरिचर वसू तुमचा पिता ॥ येऊनि नेईल मजलार्गी ॥३३॥
 मग बाळाचे संगोपन ॥ कोण करील मायेविण ॥ यातें जरी न्यावें स्वर्गाकारण ॥ मनुष्यदेह नयेचि ॥३४॥
 तरी सांगाया हेंचि कारण ॥ मीननाथ सर्वे नेणे ॥ मग अवश्य म्हणे मच्छिंद्रनंदन ॥ भोजन कुरुन उठले ॥३५॥
 कीलोतळाही भोजन करुनी ॥ मेननाथाकडे पाहूनी बोल न निघे तिचे वदनीं ॥ परी हदर्यी डोंब पाजळला ॥३६॥
 मच्छिंद्रमोहाच्या स्नेहेंकरुनि आपार ॥ अनिवार मोहाचे वैश्वानर ॥ पेट घेता शिखेपर ॥ दुःख आकाशीं प्रगटले ॥३७॥
 मोह उचंबळोनि अत्यंत चिंता ॥ नेत्रीं लोटली अश्रुसरिता ॥ तें पाहूनियां शैल्या समस्ता ॥ गोरक्षातें वेष्टिती ॥३८॥
 म्हणती गोरक्षा ऐक वचन ॥ करु नको रे कठिण मन ॥ मच्छिंद्र आमुचा घेऊनि प्राण ॥ जाऊ नको महाराजा ॥३९॥
 पहा पहा सुखसंपती ॥ राज्यवैभव केर्वी गती ॥ ऐशा टाकूनि स्वसुखाप्रती ॥ कानन सेवूं नको रे ॥४०॥
 महाल मुलुख तुज हस्ती ॥ अश्व फिरणे चातकगती ॥ हे सुख टाकूनि राज्यसंपती ॥ कानन सेवूं नको रे ॥४१॥
 महाल मुलुख तुज स्वाधीन ॥ प्रजालोकादि करिताती नमन ॥ ऐसा टाकूनि बळमान ॥ कानन सेवूं नको रे ॥४२॥
 हिरे रत्ने माणिक मोर्ती ॥ परम तेजसी नक्षत्रज्योती ॥ स्वीकारुनि भूषणाप्रती ॥ सुखसंपती भोगावी ॥४३॥
 आम्ही झालों तुमच्या दासी ॥ नित्य आचरुं सेवेसी ॥ रतिसुखासी नटूं तैसे ॥ हे सुखसंपन्न भोगी कां ॥४४॥
 कला कुशला विद्या सांग ॥ सभेस्थार्नीं रागरंग ॥ ऐसे टाकूनि प्रेमभोग ॥ कानन सेवूं नको रे ॥४५॥
 जरी जरतारी दीपती चीर ॥ परिधार्नीं कीं इच्छापर ॥ ऐशिया सुखा करी निर्धार ॥ कानन सेवूं नको रे ॥४६॥
 जडितरत्न हेमशृंगार ॥ भूषणीक मनोहर ॥ ऐसे टाकूनि सुख मनोहर ॥ कानना जाऊ नको रे ॥४७॥
 चुवा चंदन अर्गजा गंध ॥ अंगीं चर्चू आम्ही प्रसिद्ध ॥ ऐसे टाकूनि सुखवृद् ॥ कानना जाऊ नको रे ॥४८॥
 कनकासर्नीं विराजमान ॥ दिससी जैसा सहस्रनयन ॥ ऐशा सुखाचा त्याग कुरुन ॥ कानना जाऊ नको रे ॥४९॥
 द्रव्यराशी अमूप भांडार ॥ भरले असती अपरंपार ॥ किल्ले कोट टाकूनि सुंदर ॥ कानन सेवूं नको रे ॥५०॥
 ऐशा सुखाची उतम जाती ॥ टाकूनि जासी दुःखव्यावृती ॥ महीं भ्रमण काननक्षितीं ॥ दुःख अपार आहे रे ॥५१॥
 शालदुशाल भूषणमाळा ॥ टाकूनि घेसी दुःख कशाला ॥ सांडूनि षड्रस अन्न विपुला ॥ कंदमूळ खाशील ॥५२॥
 उंच आसन मृदु कैसे ॥ मंचकीं शस्या कुसुमकेश ॥ तें टाकूनि महीस ॥ लोळसील कानर्नी ॥५३॥
 तरी गोरक्षा मनुष्यदेही ॥ वृत्ति आणी विवेकप्रवाही ॥ राज्यासनाचे सुख घेई ॥ सकळ मही भोगीं कां ॥५४॥
 अरे या देशीं शत्रुभय ॥ अन्य राजाचे नाहीं भय ॥ ऐसे स्थान आनंदमय ॥ तरी सकळ मही भोगीं कां ॥५५॥

ऐसें बहुतांपरी उपदेशीं ॥ दाविती तया सुखासी ॥ परी विरक्त स्वचित्तेसीं ॥ आशेलागीं आतळेना ॥५६॥
 मग धिक्कारुनि सकळ युवती ॥ म्हणे आम्हां कासया व्हावी संपती ॥ प्राण टाकोनि शवाहाती ॥ तुम्हीच मिरवा जर्गी हो ॥५७॥
 अगे आम्हांसी वोढण शयनावसर्नी ॥ वरती आकाश खालीं मेदिनी ॥ शयन करितों योगधारणी ॥ अलक्षीं लक्ष लावूनियां ॥५८॥
 ऐसी बहुतां नीतीं तयेसी वाणी ॥ म्हणे दूर लंडी गोड बंगालिणी ॥ ऐसें म्हणोनि तये अवर्नी ॥ पाऊल ठेवितां पैं झाला ॥५९॥
 मग किलोतळें करुनि नमन ॥ स्कंधीं वाहिला मच्छिंदनंदन ॥ श्रीमच्छिंद्र सर्वे घेऊन ॥ ग्रामाबाहेर पैं आला ॥६०॥
 परी कीलोतळेने गोरक्षकासी चोरुन ॥ कनकवीट आणिली भांडारांतून ॥ मच्छिंदनाथाकरीं अर्पण ॥ भस्म झोळीत टाकिली ॥६१॥
 परी मच्छिंद्राच्या मोहं करुन ॥ घोंटाळीत पंचप्राण ॥ नेत्रीं अपार अश्रुजीवन ॥ मोहं नयन वर्षत ॥६२॥
 मग गांवाबाहेर मैनाकिनी ॥ माथा ठेवी नाथाचे चरणी ॥ गोरक्ष हदर्यीं कवळोनी ॥ निरवीतसें तयाते ॥६३॥
 म्हणे वत्सा माझो नाथा ॥ घेऊनि जासील अन्य देशांत ॥ परी क्षुधा तृष्णा जाणोनि याते ॥ सुख देई पाडसा ॥६४॥
 बा रे अशक्त मच्छिंद्रनाथ ॥ दिधलासे तुझिया हातांत ॥ योजन अर्धयोजन महीते ॥ सुख देई पाडसा ॥६५॥
 बा रे मच्छिंद्र शांतीचा अचळू ॥ परी फारचि असे अति भुकाळू ॥ तरी मच्छिंद्राच्या क्षुधानळू ॥ बाळासमान जाण रे ॥६६॥
 जैसें मीननाथाचें लहानपण ॥ त्याचि रीतीं मच्छिंद्रातें मान ॥ हे उभयतां आहेत क्षीण ॥ तुझे ओटीत वाहिले ॥६७॥
 यापरी तूते सांग किती ॥ तू जेथें अससी बा सर्वजमूर्ती ॥ सच्छिष्य असें तूते म्हणती ॥ कारण भक्ती पाहोनी ॥६८॥
 ऐसें वदेनि कीलोतळा ॥ मिठी घाली गोरक्षगळा ॥ म्हणे बारे तूते वेळोवेळा ॥ निरवितें जीर्वीं धरी बा ॥६९॥
 ऐसें म्हणोनि हंबरडा फोडीत ॥ परम अटटहास्यें शब्द करीत ॥ म्हणे आतां कैसा नाथ ॥ निजडोळां देखेन मी ॥७०॥
 ऐसी मोहाची उभवी वार्ता ॥ तें गोरक्षक पाहोनि म्हणे चित्ता ॥ वेगें निघावें नातरी ममता ॥ मच्छिंद्रातें दाटेल ॥७१॥
 मग श्रीगुरुचा धरोनि हात ॥ लगबगें चालिला गोरक्षनाथ ॥ पाउलापाउलीं दुरावत ॥ तों तों आरंबळे कीलोतळा ॥७२॥
 पालथा घालोनि पर्वत ॥ अदृश्य झाले तिन्ही नाथ ॥ मग कीलोतळा मस्तक महीप्रत ॥ आपटीतसे तेघवां ॥७३॥
 गायीसमान हंबरडा मारीत ॥ हस्तें वक्षःस्थळ पिटीत ॥ म्हणे आतां मच्छिंद्रनाथ ॥ दृष्टीं कैसा पडेल ॥७४॥
 ऐसा मच्छिंद्र गुणी ॥ सदा शांत म्हातारपणी ॥ दयाविधि कृपानिधि पूर्ण ॥ कोठे पाहूं मच्छिंद्रा ॥७५॥
 म्हणे बाईं गे शचीनाथ ॥ तैसा आपांगाजी मिरवत ॥ ऐसा स्वामी दयावत ॥ कोठे पाहूं निजदृष्टीं ॥७६॥
 अहा मज कृपणाचें धन ॥ गोरक्षतस्करें नेलें चोरुन ॥ आतां नाथें कठीण मन ॥ कैसें केलें मजविष्यर्णी ॥७७॥
 आहा मज वत्साचें अविधीवन ॥ गोरक्षघन गेला गिळोन ॥ की मज अंधाची काठी हिरोन ॥ गोरक्षक निर्दयें नेली गे ॥७८॥
 आतां आवोनि मंदिरांत ॥ काय कोठे पाहों नाथ ॥ दाही दिशा ओस माते ॥ वाटताती साजणी ॥७९॥
 सभेस्थानीं कनकासर्नी ॥ जेवीं बैसला दिसे तरणी ॥ आतां तें आसन वसन पाहोनी ॥ पाठी लागेल गे माये ॥८०॥
 अगे राजवैभव सकळ भार ॥ माते वाटते ओस नगर ॥ आतां माझा नाथ मच्छिंद्र ॥ कैं पाहीन निजदृष्टीं ॥८१॥
 ऐसा हा मच्छिंद्रपुरुष ॥ कोठे हिंडतां न देखों देश ॥ अति स्नेहाळू माया विशेष ॥ मायेहूनि पाळीतसे ॥८२॥
 बाईं गे बाईं निजतां शयनीं ॥ काय सांगू तयाची करणी ॥ तीन वेळां मज उठवोनी ॥ तान्हेलीस म्हणते ॥८३॥
 मग आपुले करीं उदकङ्गारी ॥ लावी माजिये मुखपात्री ॥ उदक पाजोनि कृपागात्री ॥ जठर माझें चापीतसे ॥८४॥
 रिक्त जठर लागतां त्याते ॥ म्हणे अससी क्षुधाङ्कांत ॥ मग पाचारोनि परिचारिकेते ॥ बळेंचि भोजन घालीतसे ॥८५॥
 ऐशिया मोहाची दयाकोटी ॥ वागवीत होता आपुले पोटी ॥ अति निर्दय होवोनि शेवटी ॥ कैसा सोडोनि पैं गेला ॥८६॥
 ऐसें बोलोनि वागुतर ॥ मस्तक आपटिले महीवर ॥ मुखीं मृतिका वारंवार ॥ घालोनि हंबरडा फोडीतसे ॥८७॥
 ऐशिया दुःखाची सबळ कहाणी ॥ उपरिचरवसूच्या पडली कानी ॥ मग तो विमानीं बैसोनी ॥ तियेपाशीं पातला ॥८८॥
 विमान ठेवोनि तये अवर्नी ॥ निकट पातला कृपेंकरुनी ॥ निकट येता धरिला पाणी ॥ म्हणे पापिणी हें काय ॥८९॥
 तूं स्वर्गवासिनि शुभाननी ॥ येथें आलीस शांकरुनी ॥ तें शापमोचन गे येथोनि ॥ झालें आहे सुख मानी कां ॥९०॥
 मग करें कुरवाळोनि कीलोतळा ॥ धरिता झाला हदयकमळा ॥ अश्रु डोळां पुसोनि ते वेळां ॥ सदनामाजी आणीतसे ॥९१॥
 सदना आणूनि ते युवती ॥ बोधिता झाला नाना युकर्ती ॥ तो बोध असे भक्तिसार ग्रंथी ॥ पुढले अध्यार्थी ऐकावा ॥९२॥
 भक्तिसार उत्तम ग्रंथ ॥ ऐकतां होय पुण्यवंत ॥ तरी श्रोते देऊनि चित ॥ ग्रंथ आदरे ऐकावा ॥९३॥
 नरहरिवंशी धुंडीसुत ॥ अनन्य तुम्हां शरणागत ॥ मालू ऐसें नाम देहाते ॥ संतकृपेने व्यापिले ॥९४॥
 स्वस्ति श्रीभक्तिकथासार ग्रंथ ॥ स्वयं बोलिला पंढरीनाथ ॥ सदा संतसज्जन परिसोत ॥ ईश्वरीकृपेकरोनियां ॥९५॥
 स्वस्ति श्रीभक्तिकथासार ॥ संमत गोरक्षकाव्य किमयागार ॥ सदा परिसोत भाविक चतुर ॥ एकविंशतितमाध्याय गोड हा ॥९६॥

॥ नवनाथभक्तिसार एकविंशतिमाध्याय समाप्त ॥

श्री नवनाथ भक्तिसार पोथी - अध्याय २२

अध्याय २२

श्रीगणेशाय नमः

जयजयाजी कमळाकांता ॥ कमळानाभा कमलोदभवपिता ॥ कमळपत्राक्षा दुःखहर्ता ॥ पुढे ग्रंथ रसाल बोलवी ॥१॥
 भक्तिसारग्रंथ हा रत्न ॥ बोलवीं श्रोत्याकारण ॥ मागिले अध्यार्थीं गोरक्षनंदन ॥ मच्छिंद्र घेऊनि गेला असे ॥२॥
 नेला तरी किलोतला ॥ बुडालीसे सांगडी ॥ शोकावधींजला ॥ तें उपरिचवसू तरणि आगळा ॥ काढावया पातला ॥३॥
 स्थावरबोधाची बांधूनि सांगडी ॥ शोकावधींत घातली उडी ॥ शब्दार्थी मारुनि बुडी ॥ धैर्यकांसे धरियेले ॥४॥
 धरिल्यावरी बाहेर काढुनि ॥ म्हणे माय वो सावधानी ॥ शोक सांडी अशाश्वत गहनी ॥ शाश्वत नाहीं कांहींच ॥५॥
 पाहतेपणीं जें जें दश्य ॥ तें आभासपणीं पावे नाश ॥ तूं शोक करिसी शब्दप्राप्तीस ॥ श्लाद्य तूते लागेना ॥६॥
 तूं कोठील मच्छिंद्र कोण ॥ स्वर्ग भूमीचा झाला संगम ॥ योग तितुका भोगकाम ॥ सरुनि गेला जननीये ॥७॥
 तूं अससी स्वर्गवासिनी ॥ मच्छिंद्र स्तविला जन्मोनी ॥ परी प्रारब्धे सहजयोगेंकरुनी ॥ गाठीं पडली उभयतां ॥८॥
 पडली परी मच्छिंद्र स्तविला जन्मोनी ॥ परी प्रारब्धे तूं आपुले स्वहित निश्चित ॥ सांभाळीं कीं जननीये ॥९॥
 तूं झालीस पदच्युत ॥ तरी तें सांभाळी निश्चित ॥ तरी आतां मानूनि व्यक्त ॥ होऊनि चाल जननीये ॥१०॥
 तूं पातलिया सिंहलद्वीप ॥ मग मच्छिंद्रयोगें स्थावरकंदर्प ॥ पूर्ण होईल शुद्धसंकल्प ॥ मच्छिंद्र दृष्टीं पाहूनियां ॥११॥
 द्वादश वर्ष झालिया पूर्ण ॥ तूते भेटवीन मच्छिंद्रनंदन ॥ मीननाथादि तपोधन ॥ गोरक्ष दृष्टीं पाहसील तूं ॥१२॥
 म्हणशील यावया मच्छिंद्रनंदन ॥ काय पडेल न्या कारण ॥ सिंहलद्वीपीं पाकशासन ॥ महामख आरंभील ॥१३॥
 तेव्हां विष्णु विरेंची रुद्र ॥ तया स्थानी येती भ्रद्र ॥ सकळ देवादिक मित्र चंद्र ॥ एका ठार्यी मिळतील ॥१४॥
 ते नवनाथादि प्रतापवंत ॥ ऐक्य करील शचीनाथ ॥ गहिनी गोपीचंद्र भर्तरि सहित ॥ एक्या ठार्यी मिळतील ॥१५॥
 तरी आतां शोक का व्यर्थ ॥ सांडी प्रांजळ करीं चित ॥ विमानारुढ होऊन त्वरित ॥ सिंहलद्वीपीं चाल कीं ॥१६॥
 ऐसें ऐकोनि मैनाकिनी ॥ महाराजा शवशुरप्राजी ॥ द्वादशवर्ष मच्छिंद्र नयनी ॥ दावीन ऐसें म्हणतसां ॥१७॥
 तरी मखमंडप पाकशासन ॥ करी अथवा न करो पूर्ण ॥ जरी मज दावाल मम नंदन ॥ तरी मज भाष्य द्यावी कीं ॥१८॥
 भाष्य दिधल्या अंतरपुर्टी ॥ विश्वासरत्ना रक्षीन पोटी ॥ मग हे शोक दरिद्रपाठी ॥ चित सांडील महाराजा ॥१९॥
 ऐसें बोलतां मैनाकिनी ॥ शवशुर हास्य करी आनन्दी ॥ मग करतळभाष्य देऊनी ॥ संतुष्ट केले सुनेते ॥२०॥
 यावरी बोले कीलोतला ॥ मातें नेतां स्वर्गमंडळा ॥ परी नृपपणीं या स्थळा ॥ कोणालागी स्थापावे ॥२१॥
 येरु म्हणे ऐक वचन ॥ सर्वे सेवेसी आहेत क्रियावान ॥ दैर्भामा उत्तम नामानें ॥ राज्य तीते ओरीं कां ॥२२॥
 मग अवश्य म्हणे मैनाकिनी ॥ दैर्भामा राज्यासर्नी ॥ बैसविली अभिषेक करुनी ॥ राज्यपदीं तेथवा ॥२३॥
 राज्यां ओपूनि दैर्भामा ॥ मिळती झाली विमानसंगमा ॥ परी सकळ देशीच्या शैल्या रामा ॥ शोकाकुळ झाल्या कीं ॥२४॥
 म्हणती माय वो शुभाननी ॥ तुम्ही जातां आम्हांसी टाकुनी ॥ आम्हां पाडसांची हरिणी ॥ दयाळू माय अससी तूं ॥२५॥
 असो ऐशा बहुधा शक्ती ॥ शैल्या शोकाकुलित होती ॥ मग तितुक्यां समजावूनि युक्ती ॥ विमानयानीं आरुढली ॥२६॥
 दैर्भामेसी नीतिप्रकार ॥ सांगूनि युक्ती समग्र ॥ यथासमान प्रजेचा भार ॥ सांभाळीं कां साजणीये ॥२७॥
 जेथील तेथें हित फार । तेसें केले गोचर । मग विमानीं आपण सश्वशुर । स्वर्गमार्गे गमताती ॥ २८ ॥
 असो विमान पावे द्वीपाप्रती । पदा स्थापिली ते युक्ती । मग तो उपरिचर सहजगती । आपुल्या स्थाना पैं गेला ॥ २९ ॥
 जैसीं दिनखेळमेळें । चरुं जाती पक्षिकुळे । येरी होतां सायंकाळे । आपुल्या स्थाना सेविती ॥ ३० ॥
 त्याचि न्यायें उपरिदक्षें ॥ आणि कीलोतला पदमिनी प्रत्यक्ष ॥ शाषमोचन सायंकाळास ॥ स्थाना पावली आपुल्या ॥३१॥
 कीं अब्धींचे अपार जीवन ॥ व्यापी महीते मेहमुखाने ॥ परी तें पुन्हां सरिक्षाओघाने ॥ ठार्यीचे ठार्यी जातसे ॥३२॥
 त्याचिया न्यायें स्नुषा शवशुर ॥ पावते झाले स्वस्थानावर ॥ परी तें इकडे नाथ मच्छिंद्र ॥ गौडबंगाली पातला ॥३३॥
 मीननाथ स्कंधीं वाहून ॥ मार्गावरी करिती गमन ॥ तों शैल्येंदेशसीमा उल्लंघून ॥ गौडबंगालीं पातले ॥३४॥
 मार्गीं लागतां ग्राम कोणी ॥ त्या ग्रामांत संचरोनी ॥ गोरक्ष भिक्षा आणी मागुनी ॥ उदरापुरती तिघांच्या ॥३५॥
 ऐसेपरी निर्वापण ॥ मार्गीं करिताती गमन ॥ तों कौलबंगाला सांडून ॥ गौडबंगाली पातले ॥३६॥
 मार्गीं चालता सहजस्थिती ॥ तो कनिफा पूर्वी भेटला तयांप्रती ॥ तेथें पातल्या त्रिवर्गमूर्ती ॥ गमन करितां मार्गाते ॥३७॥
 तेथें येताचि गोरक्ष जेठी ॥ स्मरण झालें तयाचे पोटी ॥ कीं अच्युतवृक्षापुर्टी ॥ कानिफाची भेटी झालीसे ॥३८॥

झाली परी हैं उत्तम स्थान ॥ महायशस्वी पुण्यवान ॥ मातें दाबिले श्रीगुरुचं चरण ॥ जैसे चुकल्या वत्सासी ॥३९॥
 प्रत्यक्ष माझी मच्छिंद्राणी ॥ गेली होती आदिपट्टराणी ॥ मी पाडस रानोरानी ॥ निढळ्यावाणी लागतसे ॥४०॥
 कीं मज वत्साची गाउली ॥ सहज रानी चरावया गेली ॥ शैल्या व्याघ्रे आव्हाटिली ॥ ती भेटविली रायानें ॥४१॥
 मग स्कंधी होता नाथ मीन ॥ तथालागी मही ठेवून ॥ दृढ पार्यी केलें नमन ॥ नेत्री अशु लोटले ॥४२॥
 तें पाहूनि मच्छिंद्रनाथ ॥ बोलता झाला गोरक्षातें ॥ म्हणे बाळा अश्रुपात ॥ निज चक्षुसी कां आले ॥४३॥
 ऐसें बोलतां मच्छिंद्रनाथ ॥ मग सकळ दुःखाचे मंडण ॥ तें गोरक्षचिर्ती प्रविष्ट होऊन ॥ नेत्री नीर अपार लोटलें ॥४४॥
 सांगू जातां मुखानें ॥ तो कंठ आलासे भरुन ॥ मग क्षण एक तया स्थार्नी बैसून ॥ स्थिर चित पैं केलें ॥४५॥
 जैसे आकाशी अभ्य दाटतां ॥ पुन्हां निर्मळ होय तत्वतां ॥ तैसें दुःख मोह चिंता ॥ टाकून निर्मळ पैं केले ॥४६॥
 मग बद्रीकाश्रमापासूनि कथन ॥ दुःखव्यावृति अतिगहन ॥ कानिफा भेटीपर्यंत वदून ॥ ठाव पशस्वी म्हणतसे ॥४७॥
 याचि ठार्यी कानिफाभेटी ॥ झाली मातें कृपा जेठी ॥ तुमची शुद्धी तद्वान्वटी ॥ येथेचि लाधली महाराजा ॥४८॥
 तरी हैं स्थान पुण्यवान ॥ तुमचे दाविले मज चरण ॥ तरी है स्थान धनवंत पूर्ण ॥ चुकलें धन मज दिधलें ॥४९॥
 दुःखसरिते प्रवाहें वेष्टी ॥ बुडतां वांचविले देऊनि पृष्ठी ॥ कीं दुःख व्याघ्राच्या आसडूनि होठी ॥ माये भेटी केली असे ॥५०॥
 कीं तुमचा वियोग प्रलयानल ॥ तयांत मी पडलों होतों बाळ ॥ परी जागा नोहे हा घन शीतल ॥ मातें झाला महाराजा ॥५१॥
 कीं तुमचा वियोगकृतांतपाश ॥ लागला होता मम कंठास ॥ परी जागा नोहे हा सुधारस ॥ मज भेटला महाराजा ॥५२॥
 ऐसें म्हणोनि वारंवार ॥ नेत्री लोटती अश्रुपूर ॥ परम कनवाळू नाथ मच्छिंद्र ॥ हदर्यी धरी गोरक्षा ॥५३॥
 मुख कुरवाळूनि आपले हस्ते ॥ सच्छिज्याचे अशु पुसीत ॥ मनांत म्हणे हा भाग्यवंत ॥ गुरुभक्त एकचि हा ॥५४॥
 मग गोरक्षाचें समाधान ॥ करुनियां मच्छिंद्रनंदन ॥ मग मीननाथा कडे घेऊन ॥ ऊठ वत्सा म्हणतसे ॥५५॥
 पुढे मार्गी करितां गमन ॥ जालिंदराचें वर्तमान ॥ सांगता झाला गोरक्षनंदन ॥ श्रीमच्छिंद्राकारणे ॥५६॥
 गौडबंगाल हेळापट्टण ॥ तुमचा गुरु जालिंदर पूर्ण ॥ नाथपर्यंती हा अनुग्रहकारण ॥ श्रीदत्ताचा मिरवितसे ॥५७॥
 तो महाराज योगभष्ट ॥ पावला आहे महाकष्ट ॥ गोपीचंदे करुनि अनिष्ट ॥ महींगर्ती घालता ॥५८॥
 मुळापासोनि सकळ कथन ॥ मच्छिंद्रा केलें निवेदन ॥ परी नाथ मच्छिंद्र तें ऐकून ॥ चिर्ती परम क्षोभला ॥५९॥
 म्हणे ऐसा राजा आहे नष्ट ॥ तरी आतां करीन त्याचें तल्पट ॥ नगरी पालथी घालीन सुघट ॥ महीपालथा मिरवीन तो ॥६०॥
 ऐसें बोलोनि विक्षेप चिर्ती ॥ पुढे मागें परमगर्ती ॥ एकदोन मुक्काम साधिती क्षिती ॥ हेळापट्टणी पातले ॥६१॥
 ग्रामानिकट ग्रामस्थ भेटती ॥ त्यांते वृत्तांत विचारीन जाती ॥ ते म्हणती कानिफा येऊनि क्षिती ॥ मुक्त केलें जालिंदरा ॥६२॥
 राया गोपीचंदा अनुग्रह देऊनी ॥ जर्गी मिरवला अमरपणी ॥ तेणे गुरुदीक्षा घेऊनी ॥ तपालार्गी तो गेला ॥६३॥
 राया मुक्तचंदा स्थापून ॥ राज्यपर्दी राज्यासन ॥ देऊनियां अग्निनंदन ॥ तोही गेला षण्मास ॥६४॥
 सकळ कथा मुळाहूनी ॥ मच्छिंद्रासी सांगितली ग्रामस्थांनी ॥ तें मच्छिंद्राचे पडतां श्रवणी ॥ शांतपणी मिरवला ॥६५॥
 जैसा प्रलयानलावरती ॥ घनवृष्टीची होय व्यक्ती ॥ मग सकळ उवाळा पाहूनि अती ॥ अदृश्य होय पावक तो ॥६६॥
 कीं साधक पातला असतां ॥ कीं श्रीगुरुचा संसर्ग होतां ॥ होतांचि सिद्धकाची व्यथा ॥ नासूनि जाय ते क्षणी ॥६७॥
 कीं तम ढिसाळ दाटल्या अवनी ॥ उदय होतांचि वासरमणी ॥ मग सकळ तम नाश पावूनी ॥ दिशा मिरविती उजळल्या ॥६८॥
 तन्न्यायें मच्छिंद्रसंताप ॥ ग्रामस्थं बोलतां झाला लोप ॥ शांति वरुनि मोहकंदर्प ॥ चित्तामाजी द्रवलासे ॥६९॥
 यापरी तो मच्छिंद्रनंदन ॥ ग्रामस्थं विचारी मुख्यत्वकरुन ॥ अधिकारी राज्यनिपुण ॥ कोण आहे प्राज्ञिक तेथं ॥७०॥
 येरी म्हणती योगदुमा ॥ श्रेष्ठ करणिका राजा उगमा ॥ मैनावती शुभानना ॥ प्राज्ञिकवंत मिरवतसे ॥७१॥
 त्या मातेनें अर्थ धरुन ॥ पुत्र मिरविला जी अमरपणे ॥ तुष्ट करोनि जालिंदरमन ॥ अमर झाली आपणही ॥७२॥
 ऐसें बोलतां ग्रामस्थ युक्तीं ॥ मनांत म्हणे मच्छिंद्र यती ॥ ऐसा प्राज्ञिक आहे सती ॥ भेटी घ्याची तियेची ॥७३॥
 ऐसिये धृती चिर्ती कल्पून ॥ चालते झाले त्रिवर्गजन ॥ ग्रामद्वारा शीघ्र येऊन ॥ द्वावरक्षकां सांगती ॥७४॥
 म्हणती जालिंदर जो प्रजावंत ॥ तयाचा सहोदर मच्छिंद्रनाथ ॥ ग्रामद्वारीं आहे तिष्ठत ॥ जाऊनि सांगा सतीसी ॥७५॥
 अहो अहो द्वावरपाळ ॥ सांगा चला उतावेळ ॥ मैनावती लक्षूनि सकळ ॥ वृत्तांत तियेते निवेदावा ॥७६॥
 ऐसें द्वावरपाळ ऐकून ॥ मच्छिंद्रा करिते झाले नमन ॥ म्हणती महाराजा आजा प्रमाण ॥ श्रुत करूं सतीसी ॥७७॥
 म्हणती महाराज मच्छिंद्रजती ॥ जालिंदरसहोदर म्हणवितो क्षिती ॥ तो येऊनि ग्रामद्वाराप्रती ॥ तिष्ठत आहे महाराजा ॥७८॥
 ऐसे ऐकूनि मैनावती ॥ म्हणे कैसी वृत्ति कैसी स्थिती ॥ कैसी आहे भूषण व्यक्ती ॥ अङ्गासानङ्गास दाक्षेते ॥७९॥
 येरी म्हने जी महाराजा ॥ कनककांति तेजःपुंजा ॥ बालार्किरणी विजयधवजा ॥ आम्हालार्गी दिसतसे ॥८०॥

माय वो आम्हां दिसतो ऐसा ॥ कीं न पावला योनिसंभवसा अवतारदीक्षे स्वर्गवासा ॥ करील जनां वाटतसे ॥८१॥
 शैली कंथा लेवूनि भूषण ॥ शिंगी सारंगी समागम ॥ कुबडी फावडी करीं कवळून ॥ उभा द्वारीं असे तो ॥८२॥
 आणिक एक सचिंद्रव्य त्यासी ॥ संग्रही आहे सुखसेवेसी ॥ परी तो शिष्यासमान अभ्यासी ॥ आम्हालागीं भासतसे ॥८३॥
 धृति वृत्ति दीक्षेलागून ॥ जानवैराग्यस्वरूपवान ॥ आम्हालागीं समसमान ॥ गुरुशिष्य वाटती ॥८४॥
 त्याचि रीतीं स्वरूप अपार ॥ तान्हुले एक असे किशोर ॥ परी त्रिवर्ग स्वरूपसागर ॥ नक्षत्रमणी भासती ॥८५॥
 ऐसें सांगतां द्वावरक्षक ॥ मंत्रीं पाचारिला प्रत्योदक ॥ मग स्वयं घेऊनि सुखासन कटक ॥ सामोरी जातसे युवती ते ॥८६॥
 कटकासवं द्वारीं येऊन ॥ वंदिती झाली मचिंद्रनंदन ॥ मग त्रिवर्गातं सुखासन ॥ ओपूनि नेतसे मंदिरा ॥८७॥
 नेतांचि मंदिरा राजभुवनी ॥ आवं बैसविला कनकासनी ॥ षोडशोपचारं पूजूनि मुनी ॥ नमवाणी गौरविले ॥८८॥
 हे महाराजा तपोसविता ॥ कोणीकडूनि येणं झालें आतां ॥ आम्हां आळशावरी सरिता ॥ प्रेमांबु लोटतसे ॥८९॥
 कीं दरिद्र्याचें द्रव्यहरण ॥ करुं मांदुस धांवली आपण ॥ कीं चिता बोधी अंतःकरण ॥ बुडतां धावे चितामणी ॥९०॥
 कीं मृत्युसमर्थी हस्तपादास ॥ ओढितां परम दुःखलेशास ॥ तें पाहूनियां अमरपीयूष ॥ धावं घेत कृपेने ॥९१॥
 कीं तृष्णासंकटीं प्राण ॥ तों गंगाओघ आला धांवून ॥ कीं क्षुर्धं पेटला जठाराग्न ॥ पयोब्धी तों पातला ॥९२॥
 तन्न्यायें अभाग्य भागी ॥ येथें पातलेत तुम्हीं जोगी ॥ परी कोणाच्या वचनप्रसंगी ॥ आम्हां दर्शवा महाराजा ॥९३॥
 येरी म्हणें वो माते ऐक ॥ उपरिचरवसू माझा जनक ॥ मच्छदेही देहादिक ॥ आम्हालागी मिरवतसे ॥९४॥
 यापरी श्रीगुरुजानदृष्टी ॥ तो अनुसायासुत शुक्तिकेपोटी ॥ तेणं कवळूनि मौळी मुष्टीं ॥ वरदपात्री मिरवला ॥९५॥
 मज अनुग्रह प्राप्त झाला ॥ त्यावरी श्रीजालिंदराला ॥ प्राप्त होऊनि वैराग्याला ॥ भूषवीतसे जननीय ॥९६॥
 धाकटा बंधु गुरुभक्त ॥ मज विराजला जालिन्दरनाथ ॥ परी या ग्रामीं पापी अवस्थेत ॥ पावला हें ऐकिले ॥९७॥
 म्हणूनि उग्रता धूरनि पोटी ॥ लंधीत आलों महीपाठी ॥ परी उत्तम संग्रह ग्रामजेठी ॥ समस्तांनी सांगितले ॥९८॥
 तेणं करुनि कोप कंदर्प ॥ झाला जननी सर्व लोप ॥ तरी तूं धान्य जानदीप ॥ महीवरी अससी वो ॥९९॥
 आपुल्या हितासी गृहीं आणून ॥ शेवटीं परम प्राजेकरून ॥ तुवां मिळविला स्वानंदघन ॥ धन्य धन्य अससी तूं ॥१००॥
 धन्य धन्य मही ऐक । निवूनि पूर्वजपातक दौंदिक (श्रेष्ठ) । सनाथपणाची घेऊनि भाक । स्वर्गवासा मिरविशी ॥ १०१ ॥
 तरी तारक लोकां बेचाळिसां । कुळा झालीस भावाव्यूहरसा । कीं भगीरथकूप पितृउद्देशा । मिरवलासे त्रिभुवनी ॥ १०२ ॥
 कीं विनतेचें दास्यपण । गरुडं साठविले पीयूष देऊन । तेवीं तूं कुळांत सकळांकारण । तारक झालीस सर्वकाळी ॥ १०३ ॥
 ऐसें नाथ बोलतां युक्तीं । चरणीं माथा ठेवीं सती । म्हणे महाराजा कृपामूर्ती । सदैव केले तुम्हींच ॥ १०४ ॥
 तुमच्या दृष्टीचा सहज झळकू । कृपापात्र वरिला मशकू । मम प्रजे मोहशठकू । मिरवला हे महाराजा ॥ १०५ ॥
 अहा तुमचे पडिवाडं (तुलनेस) । न येती कल्पतरु झाडं । परी वासनेसमान कोडं । बरें वाईट मिरवतसे ॥ १०६ ॥
 तैसी तुमची नवहे स्थिती । साधक कल्याण मिरवी मती । कीं परीस देतां समानगती । बरें वाईट मिरवतसे ॥ १०७ ॥
 परीस लोहाचें करी कनक । परी स्वदीक्षेची न तुटे भीक । तेवीं तुम्हीं नोहेत साधक । आपुलेसमान करितां कीं ॥ १०८ ॥
 ऐशी उद्धारपूर्ण कोटी । तुम्हीं मिरवितां महीपाठीं । उदार तरी समता होटीं । मेघ अपूर वाटतसे ॥ १०९ ॥
 मेघ उदार म्हणती लोक । परी तो अपूर ओसरे उदक । तस्मात् तुमचें औदार्य दौंदिक । समतापदासी मिरवेना ॥ ११० ॥
 तरी तुमची वर्णितां स्तुती । अपूर्ण असे माझी मती । ऐसें म्हणूनि मैनावती । चरणीं माथा ठेवीतसे ॥ १११ ॥
 मग आसन वसन भूषणासहित । अन्नपानादि अन्य पदार्थ । सिद्ध करुनि मनोरथ । उष्ट करीत नाथासी ॥ ११२ ॥
 तीन रात्री वस्ती करुन । सर्वा आशीर्वाद देऊन । मग निघता झाला मचिंद्रनंदन । गोरक्षानाथादिकरुनियां ॥ ११३ ॥
 सकळ कटकासहित । बोळवों निघाला चंद्रमुक्त । मैनावती आणि ग्रामस्थ । एक कोस बोळविती ॥ ११४ ॥
 सकळीं चरणावरीं ठेवून माथा । परतते झाले बोळवोनि नाथा । मग आपुले सदर्नीं येऊनीं तत्वतां । धन्य नाथ म्हणतात ॥ ११५ ॥
 येरीकडे मचिंद्रनाथ । त्रिवर्गादि गमन करीत । ग्रामोग्राम मुक्काम साधीत । जगन्नार्थी पातले ॥ ११६ ॥
 तेथें करुनि उद्धिस्नान (समुद्रस्नान) । जगन्नाथाचें घेऊनि दर्शन । तीन रात्रीं तेथें राहून । तीर्थविधी सारिला तो ॥ ११७ ॥
 तेथूनि निघोनि पुनः मार्गी । गमन करीत मग योगी । तों सौराष्ट्रग्राम मुक्काम प्रसंगी । जाऊनि तेथें राहिले ॥ ११८ ॥
 रात्र क्रमोनि जैसी तैसी । दुसरे दिनीं मित्रोदयासी । गोरक्ष सांवरोनि भिक्षाझोळीसी । भिक्षालागीं प्रवर्तला ॥ ११९ ॥
 भिक्षा मागोनि सदनोसदनीं । परम श्रमोनि आला सदनीं । तों येरीकडे शिविरस्थानीं । शयनीं असे मीननाथ ॥ १२० ॥
 तो मचिंद्रनाथानें उठवोन । बैसविला शौचाकारण । तों तें संर्धीत भिक्षा मागोन । गोरक्षनाथ पातला ॥ १२१ ॥
 ग्रामांत हिंडतां सदनोसदनीं । श्रमें विटलासे मर्नी । तो येतांचि स्थानीं श्रमोनी । मचिंद्रनाथ बोलतसे ॥ १२२ ॥

म्हणे गोरक्ष मीननाथ । शौचासी बैसविला आहे गल्लीत । तरी तूं त्याते प्रक्षाळनि त्वरित । घेऊनि येई पाडसा ॥ १२३ ॥
 ऐसे बोलतां मच्छिंद्रनाथ । भिक्षाझोळी ठेवूनि तेथे । लक्षूनि पातला मीननाथ । गल्लीमाजी जाऊनियां ॥ १२४ ॥
 तो मीननाथ परम अज्ञान । हस्तपाद भरले विष्ठेने । अंगव्यक्त गोरक्ष विष्ठा पाहोन । परम चिर्ती विटलासे ॥ १२५ ॥
 मनांत म्हणे मच्छिंद्रासी । कीं परम असे विवसी । विषयउपद्रव संन्याशासी । व्यर्थ कासया पाहिजे ॥ १२६ ॥
 कीं कबरीभाराविण बोडकी । कुंकूं खटाटोप हुडकी । तेर्वीं मच्छिंद्रमनीं उपद्रव शेखीं । काय आज सुचला हो ॥ १२७ ॥
 जन्मांधासी अवर्ना । तोचि संभार रक्षी कार्ना । निगडी (बंधनांत अडकलेल्या) मनुष्या षड्सानीं । खटाटोप कासया ॥ १२८ ॥
 कीं परम भ्याड सोडी सदन । शस्त्रसंभारापरी संगोपन । ज्याचें काय आसन वसन । त्या वस्त्रभूषण कासया ॥ १२९ ॥
 कीं रानींचे रानसावज उन्मत्त । द्रव्य देऊनि त्या कारवें शांत । तेर्वीं निःस्पृहताविषय अत्यंत । गोड कांहीच वाटेना ॥ १३० ॥
 ऐसे बोलुनि गौरनंदन । मीननाथाते करी कवळून । इष्ट करी मच्छिंद्राकारणे । उचलोनियां तेथवां ॥ १३१ ॥
 विष्ठेव्यक्त मीननाथ । पाहोनि मच्छिंद्र बोलत । म्हणे गोरक्षा सरितेआंत । धुवोनि आर्णी बाळका ॥ १३२ ॥
 अवश्य म्हणोनि गोरक्षनाथ । तैसाचि उठोनि सरिते जात । संचार करितां सरितेंत । तो उतम दगड देखिला ॥ १३३ ॥
 देखिले परी एकांतस्थान । मनांत म्हणे न्यावें धुवोन । परी अंतर्बाह्य मळी निवटवून । नाथालार्णी दाखवूं ॥ १३४ ॥
 ऐसे विचारुनि चितांत । पर्दीं धरिला मीननाथ । खडकावरी आपटोनि त्वरित । गतप्राण यें केला ॥ १३५ ॥
 सरिते उदक असे अपार । त्यांत प्रवेशते झाले रुधिर । तें सर्व अपार जळचर । भक्ष्य म्हणोनि धांवले ॥ १३६ ॥
 मच्छ मगरी कबंधदेही (मोठ्या शरीराचे) । मग तळपती त्या प्रवाहीं । तें अपार जळचरें पाहूनि डोहीं । मनांत म्हणतसे गोरक्ष ॥ १३७ ॥
 म्हणे जीवं गेला मीननाथ । तरी याचे घालो सदावर्त । एक जीवावरी तृप्त होत । आहेत जीव सकळ हे ॥ १३८ ॥
 ऐसा विचार करुनि मर्नी । त्वचा घेतली काढूनी । रति रति मांस तुकडे करोनी । जळचरांते ओपीतसे ॥ १३९ ॥
 उरल्या अस्थी त्या जळांत । टाळूनि तेथूनि उठला नाथ । परी त्या जळा नसे अंत । अस्थी तळीं व्यक्त जाहल्याती ॥ १४० ॥
 ऐसे करितां गौरनंदन । मांस तें सकळ गेले आटून । मांस सरल्या आंतडे पूर्ण । जळचरांते भक्षविले ॥ १४१ ॥
 एक त्वचेरहित भाग । कांहीं न ठेवी वरते अव्यंग । खडकीं पवित्र करुनि चांग । त्वचा घेऊनि चालला ॥ १४२ ॥
 चालला परी तो सदनीं । तों शिबिरीं नसे मच्छिंद्रमुनी । शांभवीअर्था बाजारभुवर्नी । संचरलासे महाराजा ॥ १४३ ॥
 तों येतांचि येथे *गोरक्षनाथ* । मग तान्हा पसरी प्रावर्णा त्वचेंत । मित्रशिंग पाहोनि वात । सुकावया घातले ॥ १४४ ॥
 तों येरीकडे मच्छिंदनंदन । शांभवी आलासे घेऊन । कंदा कुटका सिद्ध करुन । आसनावरी बैसला ॥ १४५ ॥
 बैसला परी गोरक्षाते । म्हणे बा रे कोठे मीननाथ । येरी म्हणे धुवोनि त्याते । स्वच्छ आणिले महाराजा ॥ १४६ ॥
 मच्छिंद्र म्हणे आणिले परी । कोठे ठेविला न दिसे नेत्रीं । येरी म्हणे तान्हा प्रावरीं । सुकूं घातला महाराजा ॥ १४७ ॥
 म्हणे मच्छिंद्र काय बोलसी । घातला सुकूं ऐसे म्हणसी । येरी म्हणे कीं असत्य तुम्हांसी । भाषण माझें वाटतसे ॥ १४८ ॥
 तरी बाहेर शीघ्र येवोन । स्वचक्षूने पहावा विलोकून । ऐसे बोलतां मच्छिंदनंदन । तेचि क्षणीं बाहेर येतसे ॥ १४९ ॥
 म्हणे कोठे रे मीननाथ । परी पाहतां म्हणे तान्हा प्रावर्णाते । न्याहाळोनि पाहतां त्वचेंते । मग धरणीं आंग सांडीतसे ॥ १५० ॥
 म्हणे अहा रे काय केले । बाळ माझें कैसे मारविले । अंग धरणीवरी टाकिले । वरी लोळे गडबडां ॥ १५१ ॥
 अहा अहा म्हणूनी । मृतिका उचलोनि घाली वदनीं । आणि वक्षःस्थळा पिटूनी । शोक करी आक्रोशे ॥ १५२ ॥
 परम मोहें आरंबळत । उठोनिं त्वचा कवळीत । हृदयीं लावूनि आठवीत । बाळकाच्या गुणांते ॥ १५३ ॥
 अहा तुझा मी असे जनक । परम शत्रु होतों एक । जननीये तोडूनि बाळक । तुज आणिले कैसे म्यां ॥ १५४ ॥
 म्हणे अहा रे मीननाथा । मज सांडूनि कैसा गेलासी आतां । एकटा परदेशीं सोडूनि तत्त्वतां । मार्ग मिळाला तुज केवीं ॥ १५५ ॥
 आतां तूंते कीलोतळा । कोठूनि पाहील मुखकमळा । तुझा कापिला गळा । कैसा येथे आणूनी ॥ १५६ ॥
 बाळका स्त्रियांचे राज्यांत । भुभुःकारे पावशील मृत्य । म्हणोनि बा रे तुजसी येथे । रक्षणते आणिले ॥ १५७ ॥
 आणिले परी तुज निश्चितीं । कृतांत झाला गोरक्ष जती । ऐसे म्हणोनि धरणीप्रती । अंग टाकी धडाडून ॥ १५८ ॥
 पुनः उठे मच्छिंदनंदन । त्वचा हृदयीं धरी कवळून । म्हणे बाळा तुजसमान । पुत्र कैंचा मज आतां ॥ १५९ ॥
 अहा बाळाचे चांगुलपण । मज भासतसे जैसा मदन । अहा बाळाचे उतम गुण । कोण अर्थी वर्णू मी ॥ १६० ॥
 बाळा लोटली वर्षे तीन । परी काय सांगूं मंजुळ बोलणे । अहा ताता ऐसे म्हणोन हांक मारीत होतासी तूं ॥ १६१ ॥
 बा रे तनू असतां कोंवळी । परी शयनीहूनि उठसी उषःकाळी । माथा ठेवूनि मम पदकमळी । अहो तात ऐसे म्हणसी ॥ १६२ ॥
 बा तूं वसत होतासी मम शेजारी । मर्यादा रक्षीत होतासी अंतर्सी । अरे कठिण वागुतरी । शब्द वाहिला नाहीं म्यां ॥ १६३ ॥
 बा रे भोजन करितां ताटी । चतुरपणाची परम हातवटी । आपुल्या पुढे ठेवूनि इष्टी । ग्रास घेसी बाळका ॥ १६४ ॥

अहा रे अहा मीननाथ बाळा । परमज्ञानी वाचा रसाळा । लिप्त कदा नव्हेसी मळा । शुद्ध मुखकमळा मिरविशी ॥ १६५ ॥
 अहा बा रे चक्षुघ्राण । कर्धी न पाहिले तुझे मळिण । आजि तुझे अंग विष्ठावेष्टन । कैसें अमंगल जावया ॥ १६६ ॥
 बा रे कर्धी मजवांचून । न राहसी एकांतपण । आजिचे दिनीं शयनीं मज सोडून । कैसा परत गेलासी ॥ १६७ ॥
 बा रे माय तुझी कीलोतळा । तिचा कर्धी न पाहसी लळा । आसनीं शयनीं मजपासूनि बाळा । पैल झाला नाहींस तू ॥ १६८ ॥
 तरी ऐसं असूनि तुझे मनीं । आजि मज गेलासी सोडूनी । अहा एकदां येऊनि अवनीं । मुख दावीं मज बाळा ॥ १६९ ॥
 ऐसं म्हणोनि मच्छिंद्रनाथ । हंबरडा गायीसमान फोडीत । अहा माझा मीननाथ । कोणी दाखवा म्हणतसे ॥ १७० ॥
 भूमीं लोळे अश्रु नयनीं । नेत्रीं ढाळितां न समाये पाणी । वक्षःस्थळादि पिटूनि अवनीं । दाखवा म्हणे मीननाथ ॥ १७१ ॥
 ऐसं म्हणोनि आक्रंदत । तें पाहूनि गोरक्षनाथ । मनांत म्हणे अद्यापि भांत । गेली नाहीं श्रीगुरुची ॥ १७२ ॥
 मग पुढे गोरक्षनाथ होऊन । म्हणे महाराजा कां घेतां अज्ञानपण । कोण तुम्ही कोणाचा नंदन । करितां रुदन त्यासाठी ॥ १७३ ॥
 अहो पुरते पाहतां कोण मेला । अशाश्वताचा भार हरला । शाश्वत अचळ आहे बोला । कदा काळीं न मरे तो ॥ १७४ ॥
 अहो तुमचा मीननाथ । नामधारी असे त्यांत । तो कदा न मरे योजिल्या घात । आहे शाश्वत महाराजा ॥ १७५ ॥
 तो कदा न मरे शस्त्रघातांनीं । त्यांते न जाळी कदा वन्ही । अनिळ न शोषी ना बुडवी पाणी । शाश्वत चिन्हीं नांदतसे ॥ १७६ ॥
 ऐसं बोलतां गोरक्षक । परी कदा न सोडी शोक । अहा अहा मीननाथ । ऐसं म्हणोनि आक्रंदे ॥ १७७ ॥
 ऐसिये आग्रहाचा अर्थ । तें पाहूनियां गोरक्षनाथ । मग संजीवनीमंत्राप्रत । स्मरण करितां पै झाला ॥ १७८ ॥
 करी कवळूनि भस्मचिमुटी । संजीवनीमंत्र जपे ओठीं । त्वचेप्रती सोडिता झाला मुष्टी । मीननाथ उठला ॥ १७९ ॥
 उठांचि मीननाथ । मच्छिंद्राचे गळा पडत । मच्छिंद्र पाहूनि हृदयांत । परम मोहें धरीतसे ॥ १८० ॥
 चुंबन घेऊनि म्हणे बाळा । कोठे गेला होतासी खेळा । मज टाकूनि विनयस्थळा । गमन केले होते कीं ॥ १८१ ॥
 ऐसं म्हणोनि जैसे तैसे । तोही अस्त पावला दिवस । दुसरे दिनीं मीननाथास । घेऊनि ते चालिले ॥ १८२ ॥
 मार्गी चालतां त्रिवर्ग जाण । गोरक्ष करितां झाला बोलणे । हे महाराजा मच्छिंद्रनंदन । चित द्यावें मम बोला ॥ १८३ ॥
 तुमचा प्रताप पाहतां अवनीं । निर्जीव जीववाल वाटे मनीं । ऐसे असुनि सुतालागुनी । रुदन केले हे काय ॥ १८४ ॥
 तरी हें रुदन करावया कारण । काय होते बोला वचन । ऐसे मीननाथ सहस्रावधीने । संजीवनीने निर्माल ॥ १८५ ॥
 तरी हें आश्चर्य वाटे मनीं । स्वामी पडले शोकरुदनी । कीं चिंताहारक चिंतामणी । तो चिंतेमाजी पडियेला ॥ १८६ ॥
 ऐसं ऐकोनि मच्छिंद्रनाथ । म्हणे तुवां मारिले किमर्थ । येऱे म्हणे मोहभावार्थ । तो पहावया तुमचा ॥ १८७ ॥
 तुम्हीं वैराग्यशील म्हणवितां । तरी माया लंघूनि व्हावें परता । आशा मनशा तृष्णा ममता । लिप्त नसावी शरीराते ॥ १८८ ॥
 ऐशा परीक्षाभावनेसीं । म्यां मारिले मीननाथासी । परी प्राज्ञिक तुम्हीं सर्वज्ञराशी । रुदन कासया केले जी ॥ १८९ ॥
 येरी म्हणे वत्सा ऐक । तूं शिष्य माझा अससी एक । तरी म्यांही परीक्षेचे कौतुक । तुझे बाळा पाहिले असे ॥ १९० ॥
 बा रे आशा तृष्णा मनशा कामना । काम क्रोध मद मत्सर वासना । हे मोहमांदुसी मायासदना । नांदणुकी करितात ॥ १९१ ॥
 तरी तुझे ठारीं मायालेश । आहे कीं नाहीं महापुरुष । हें पहावया रुदनास । आरंभिले म्या पाडसा ॥ १९२ ॥
 आम्ही अलक्षकरुपी पाहणे । आणि विजानज्ञानाने विवरणे । याचि कौतुके जाणपणे । पाहिले म्यां पाडसा ॥ १९३ ॥
 बा रे शाश्वत अशाश्वत । तुज कळले कीं नाहीं होते या भांतीत । तयाची परीक्षा रुदननिमित । तुझी घेतली पाडसा ॥ १९४ ॥
 आतां बा रे तुझे वयस्पण । समूळ आजि झाले हरण । पयतोयाचेनि कारण । हसपुरुष मिरविसी ॥ १९५ ॥
 ऐसं बोलतां गुरुनाथ । गोरक्ष चरणीं माथा ठेवीत । म्हणे महाराजा तुम्हीं सनाथ । या देहासी वैं केले ॥ १९६ ॥
 ऐसं बोलोनि वागुतर । पुन्हा गमती मार्गापर । मुक्काममुक्कामीं जानविचार । गुरुशिष्य करिताती ॥ १९७ ॥
 असो यापरी करितां गमन । पुढे कथा येईल वर्तून । नरहरिवंशी धुंडीनंदन । श्रोत्यांते सांगेल ॥ १९८ ॥
 तरी पुढिले अध्यार्थी कथाशी । पुण्यपर्वत पापनाशी । श्रोते स्वीकारुनि मानसीं । अवधानिया बैसावे ॥ १९९ ॥
 तरी नरहरिवंशी धुंडीसुत । तुमचा आहे शरणागत । मालू नाम ठेविले सत्य । तो कथा सांगेल तुम्हांसी ॥ २०० ॥
 स्वस्ति श्रीभक्तिकथासार । समस्त गोरक्षकाव्य किमयागार । सदा परिसोत भाविक चतुर । द्वाविंशतिमाध्याय गोड हा ॥ २०१ ॥

श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ शुभं भवतु ॥
 || श्रीनवनाथभक्तिसार द्वाविंशतिमाध्याय संपूर्ण ॥

श्री नवनाथ भक्तिसार पोथी - अध्याय २३

अध्याय २३

श्रीगणेशाय नमः

जयजयाजी कमळानना । दुष्टदानवअसुरमर्दना । भक्तकामचकोरचंद्रानना । यादवेंद्रा आदिपुरुषा ॥ १ ॥
 हे पयाविधिवासा यदुकुलटिल्का । पुढे बोलवी कथानका । जेणे श्रोतियां चित्तदोंदिका । आनंदाविधि उचंबळे ॥ २ ॥
 मागिले अध्यार्थी सौराष्ट्रग्रामी । गोरक्षानें मीननाथ मारुनी । पुन्हा उठविले परीक्षा देऊनी । श्रीगुरुच्या भावने ॥ ३ ॥
 मच्छिंद्रे धरुनि अज्ञानपण । मीननाथासवें केले रुदन । परी गोरक्षाचें जाणीवपण । परीक्षेते आणिले ॥ ४ ॥
 असो यापरी तेथूनि निघून । मार्गी करीत चालिले गमन । तों तैलगंदेशी गोदासंगमन । समुद्रतीरा पातले ॥ ५ ॥
 गोदासंगर्मी करुनि स्नान । आत्मलिंग शिवातें भावे पुजून । तेथूनि गोदेचें तट धरुन । पश्चिमदिशे गमताती ॥ ६ ॥
 तों बारा लिंगांतील लिंग समर्थ । औंद्या आणि परली वैजनाथ । तें करुनियां सव्य गोदातीर्थ । घेऊनियां चालिले ते ॥ ७ ॥
 ते मार्गी चालतां गोदा सव्य । तों वाल्मीकस्थान विपिनमय । गर्भगिरी पर्वतप्राय । येऊनियां तेथें पांचले ॥ ८ ॥
 तें रान कर्कश अचाट । गगनचुंबित तरु अफाट । न मिळे वाट चालावया ॥ ९ ॥
 व्याघ्र जंबूक शार्दूल हरी । वराह रीस काननांतरी । हिंडती ते उन्मत्तापरी । उग वेष दावूनियां ॥ १० ॥
 जाळिया वेली कर्दळी सघन । कीं जेथें रश्मीचें न पावे दर्शन । कीं अर्कोदया लपे गगन । ऐसा भास वाटतसे ॥ ११ ॥
 बोरी बाभळ पळस शमी । रातांजन कंदर्प अनेकनामी । खैर हिंवर कंटकधामी । काननांत तरु मिरवती ॥ १२ ॥
 एकतुराट अकीं फुलाट । वरकड तीक्ष्ण कंटकनट । तेवीं कनकखंडजाळी अचाट । पर्णकुटिका जैशा कीं ॥ १३ ॥
 तयांमाजी तृण उचित । स्थावर तरु जाहले व्यक्त । तेणे धरादेवीचें सहसा नितांत झांकिन्नले ॥ १४ ॥
 अहा तें कानन सुरस । वसन नेसविले भूदेवीस । हरितवर्णी कुसुमपदास । बुटलिंग (कशिद्याचें कामाप्रमाणे) मिरवली ॥ १५ ॥
 म्हणाल कासया नेसली वसन । तों परपुरुष दिनकर गगनी । म्हणूनि कुळवंत दारा लज्जेने । स्वशरीरा लपवी ती ॥ १६ ॥
 म्हणूनि मित्रकांता जागा । सांडूनि बैसल्या अंबुजभागा । धरादेवीच्या लज्जत मार्गा । लक्ष्मियां रक्षिले ॥ १७ ॥
 ऐसियापरी कानन अचाट । दर्शन नोहे महीपाठ । तेथें पाहूनि मच्छिंद्र सुभट । मनामाजी दचकला ॥ १८ ॥
 दचकला परी कवण अर्थ । कनकवीट जे होती भस्मझोर्लीत । तस्कर कोणी हरतील तीतें । म्हणूनि चिर्तीं विस्मित ॥ १९ ॥
 तैसा नव्हे आणिक अर्थ । गोरक्षाचा लोभी स्वार्थ । पहावया परीक्षेत । मच्छिंद्रनाथ उदेला ॥ २० ॥
 आपण घेऊनि अज्ञान । पाहे गोरक्षाचें लक्षण । नातरी प्रतापवान । तस्करभय त्यां नाहीं ॥ २१ ॥
 कीं ये तमाचा प्रतापजेठी । अर्का संचरे भय पोटीं । कीं उदधीची वळी चंचुपुटीं । लागतां कोप काय थरथराटे ॥ २२ ॥
 कीं मशकाचे उड्डाणे । मंदराजळ व्यापेल कीं भयावें । कीं सर्पकृत किंवा वृचिकदंशावें । खगेंद्रा काय भय त्याचें ॥ २३ ॥
 तन्न्यायें मच्छिंद्रनाथ । पाळूं न शके तस्करभयातें । परी गोरक्षाचें चित्त । परीक्षेसी उदेले ॥ २४ ॥
 कल्पूनि चिर्तीं ऐसियापरी । मग गोरक्षकातें जेती वागुतरीं । बोलता जाहला काननांतरीं । पाचारुनि निकट्टवें ॥ २५ ॥
 म्हणे वत्सा ऐक बा कैसें । उद्भट दिसे विपिन कर्कश । तरी काहीं भय अरण्यास । नांदतें कीं तस्करीं ॥ २६ ॥
 परम पूर्ण व्यक्त तरुदाटी । जेथे अर्क न पडे दृष्टीं । ऐसिये काननीं कर्कश पोटीं । मज भय आजि संचरले ॥ २७ ॥
 तरी बाळा प्राजवंता । आहे कीं नाहीं भय सांग आतां । तस्करभयाची समूल वार्ता । काननांत न येवो या ॥ २८ ॥
 ऐसें बोलतां मच्छिंद्रनाथ । गोरक्ष विचार करी मनांत । म्हणे तस्करभय गुरुते । काय म्हणूनि उदेले ॥ २९ ॥
 तया शब्दोदयाचा अर्थ । श्रीगुरुजवळीं असेल वित । म्हणूनि हा शब्द उदयवंत । झाला असेल निश्चयें ॥ ३० ॥
 तरी तो म्हणे ताता कैसें समजावें । फुलवरुनि रुखा (झाडाला) दयावीं नांवें । ऐसें शब्दावरुनि मान समजावें । ओळखावें सुजांनी ॥ ३१ ॥
 तस्मात् गुरुपाशीं वित । आहे काय ऐसें विचारीत । तरी या शब्दाची असे भांत । निरसूनि दूर करावी ॥ ३२ ॥
 ऐसें योजूनि गोरक्षनाथ । मौन धरोनि मार्गी चालत । परी काननीं अधिकोतरांत । भयानक दिसे पदोपदीं ॥ ३३ ॥
 जंव जंव कानन भयानक दिसे । तंव तंव गोरक्षा मच्छिंद्र पुसे । म्हणे बा रे अरण्य बहु कर्कश । पदोपदीं दिसतसे ॥ ३४ ॥
 तरी तस्करभय येथें । आहे कीं नाहीं सांग मातें । परी गोरक्ष उत्तरातें । कांहीच तयातें न देई ॥ ३५ ॥
 जैसा विश्वामित्र समर्थ । मखरक्षणा (यजाचे रक्षण करण्यास) त्या श्रीरामार्था । स्तवितां तेणे दशरथातें । परी उत्तर न देई कांहीच ॥ ३६ ॥
 त्याचि न्यायें गोरक्ष मौन धरोनी । गमतसेच सुंपंथ अवर्णी । तो पुढे चालतां देखिले पाणी । संचलपणीं स्थिरावले ॥ ३७ ॥
 उदक पाहतां संचलवंत । गोरक्षा वदे मच्छिंद्रनाथ । म्हणे बा गोरक्षा संचरत येथ । उदक आहे नेटके ॥ ३८ ॥
 तरी माझी झोळी कक्षेत घालून । पुढे कांहीसें करी गमन । तों मीही येतो लगबगेकरुन । दिशा फिरुन पाडसा ॥ ३९ ॥
 ऐसें म्हणतां मच्छिंद्रनाथ । अवश्य गोरक्ष म्हणे त्यास । मग स्कंधीं वाहूनि मीननाथास । कक्षीं झोळी घातली ॥ ४० ॥
 परी घालितां कक्षे झोळी । वजनवस्त लागे हस्तकमळी । मग मनांत म्हणे प्रतापबळी । भय यांतचि नांदतसे ॥ ४१ ॥
 ऐसें म्हणोनि स्वचितांत । स्कंधीं वाहूनि मीननाथ । मच्छिंद्र सोडूनि थिल्लरांत । पुढे जात सचिष्य ॥ ४२ ॥

पुढे जातां शतपावलीं । कक्षेत्नि भिक्षाङ्गोळी काढिली । त्यांत पाहतां देखिली । वीट उत्तम हाटकाची ॥ ४३ ॥
 पाहतांची दृष्टीं कनकवीट । म्हणे कीं फुका झ्याला मच्छिंद्रनाथ सुभट । मग दाट लक्ष्मि तृण अफाट । झुगरिली वीट त्यामाजी ॥ ४४ ॥
 त्या कनकविटेसमाकृती । पाषाण पाहूनि गोरक्षजती । झोळींत घालूनि कक्षेपती । पुन्हा नेसवी झोळींते ॥ ४५ ॥
 कक्षे झोळी घालून । स्कंधीं पुन्हा मीननाथ घेऊनि । लगबगोनी मार्गगमन । करीत असे नाथ तो ॥ ४६ ॥
 सुपंथ लक्षितां तांतडीने । एक कोस गेला त्वरेकरुन । तो मच्छिंद्रनाथ दिशा फिरुन । जात मागुता तांतडी ॥ ४७ ॥
 पुढे जातसे गोरक्षनाथ । मागूनि मच्छिंद्र लगबगा येत । परी तो नाटोपे गोरक्षनाथ । मार्ग क्रमितां मच्छिंद्रा ॥ ४८ ॥
 परी इतुक्या नेटे भावे । मार्ग मिळतां नाटोपावे । तरी लघुशंकेलागीं धावे । संगतसंगर्मीं मिळाल्या ॥ ४९ ॥
 यापरी शौचा सर्वाशीं जावे । लागत आहे सर्वानुभवे । संगतसंगर्मीं होऊनियां ठावे । विसांवयासी महाराजा ॥ ५० ॥
 ऐसियापरी आहे गमन । तेवीं मच्छिंद्रा आले घडून । परम तांतडीं करितां गमन । परी तो न मिळे गोरक्ष ॥ ५१ ॥
 ऐसेपरी गोरक्षनंदन । पुढे चालता सुपंथपथाने । मार्ग काढिला दीड योजन । जाणूनि खूण अंतरींची ॥ ५२ ॥
 तो अवचत देखिला तरु । गोरक्ष पाहे दृष्टीपूरु । मनांत म्हणे व्हावे स्थिरु । येऊं द्यावे नाथासी ॥ ५३ ॥
 ऐसे योजूनि स्वचितांत । पाहतां झाला उंबरतरुते । तों त्या ठारीं पोखरणी अद्भुत । वामतीर्थ देखिले ॥ ५४ ॥
 मग झोळीं काढिली कक्षेतून । स्कंधींचा उतरिला नाथ मीन । मग अंबुपात्र करीं कवळून । पोखरणीत उतरला ॥ ५५ ॥
 सारुनि आपुले स्नान । अंगीं भस्म केले लेपन । उपरी आपुले नेम सारुन । घातले स्नान मीननाथा ॥ ५६ ॥
 तों मार्गाहूनि मच्छिंद्रनाथ । अति तांतडीने आले तेथे । स्नान करुनि यथास्थित । नित्यकर्म सारिले ॥ ५७ ॥
 सकळ सारिले नित्यनेमा । बैसले मार्गीं विश्रामा । बैसल्या उपशब्दउगमा । पुन्हा दावी मच्छिंद्र ॥ ५८ ॥
 म्हणे बा रे गोरक्षनाथ । कर्कश अरण्य येथपर्यंत । आपणा लागले भयानकवत । पुढेही लागेल ऐसेचि ॥ ५९ ॥
 येऱे म्हणे जी गुरुराय । याहूनि पुढे अधिक काय । मच्छिंद्र म्हणे काहीं भय । कानर्नीं या आहे कीं ॥ ६० ॥
 गोरक्ष म्हणे वागुतर । कीं महाराजा असतां जड पर डर । होता जो तो डर थोर । मागेचि राहिला आहे जी ॥ ६१ ॥
 आतां नाहीं डर कैंचा । स्वस्थ असावे कायावाचा । मागें राहिला भाव साचा । जड डराचा महाराजा ॥ ६२ ॥
 तरी आतां कृपादेही । आपणांपाशीं डर नाहीं । मग भय कैंचे काननप्रवाहीं । जड असल्या अचाट ॥ ६३ ॥
 यावरी बोले मच्छिंद्रनाथ । आपणांजवळी जड आहे बहुत हाटकवीट भस्मझोळींत । स्त्रीराज्यांतूनि आणिली ॥ ६४ ॥
 म्हणूनि तूते भय स्थित । विचरतां काननांत । येरु म्हणे अशाश्वत । जडही असे डर गेला ॥ ६५ ॥
 ऐसे म्हणतां गोरक्षनाथ । मच्छिंद्राचे काय चित्तांत । चित्तीं म्हणे हाटकविटेते । सांडिली कीं कळेना ॥ ६६ ॥
 ऐसे जाणूनि स्वचितांत । मच्छिंद्र तळमळी पहावयाते । परी गोरक्ष मच्छिंद्राचा धरुनि हात । पर्वतावरी नेतसे ॥ ६७ ॥
 तो महापर्वत गर्भगिरी । उभे चढतांचि लघुशंका करी । पर्वतमाथां गोरक्ष मौन वरी । वृत समजेल म्हणूनी ॥ ६८ ॥
 मग दोन घटिका स्वस्तिक्षेम । सेविती ते विश्राम उपरी । अवयव परिधानून । मार्ग क्रमूं म्हणताती ॥ ६९ ॥
 ज्याचे त्याने वस्त्रभूषण । अंगीं केले परिधान । आपुल्या झोळ्या घेवोन । कक्षे अडकवून बांधिती ॥ ७० ॥
 तों मच्छिंद्र आपुली घेऊनि झोळी । विकासनि पाहे नेत्रकमळीं । तों कनक नसे पाषाणवळी । झोळीमाजी नांदतसे ॥ ७१ ॥
 तें पाहूनि मच्छिंद्रनाथ । धरणीवरी अंग टाकीत । अहा अहा म्हणूनि आरंबळत । कनकवीट गेली म्हणोनी ॥ ७२ ॥
 मच्छिंद्र बोले क्रोधेंकरोन । तुवां टाकिले रे माझे धन । तूते ओझें काय दारुण । झाले होतें त्याचे ॥ ७३ ॥
 अहा आतां काय करु । कोठे पाहू हा आंगारु (सोने) । परम यत्ने वेचूनि शरीरु । हाटक (सोने) आणीले होतें म्यां ॥ ७४ ॥
 तरी हा थोर मध्यें अनर्थ । कैसा योजिला श्रीभगवंते । हातीचे सांडूनि गेले वित । तरी देवक्षोभ जाणावा ॥ ७५ ॥
 ऐसे म्हणोनि दडदडा धांवत । पुन्हा परतोनि मागें पहाता । ठाईं ठाईं चांचपीत । उकरीत महीसी ॥ ७६ ॥
 ऐसी करोनि अपार चेष्टा । अंग टाकी महीं प्रतिष्ठा । गडबडा लोळोनि स्फुंदे स्पष्टा । करकमळे पिटीतसे ॥ ७७ ॥
 पुनः पुनः मही उकरीत । इकडे तिकडे पाषाण करीत । आलावरती ठेवूनि हस्त । कर्म बुडाले म्हणतसे ॥ ७८ ॥
 ऐसे म्हणोनि आक्रोश करीत । दीर्घस्वरे हंबरडा फोडीत । जीवास सोळूं म्हणत । कैसें केले देवाने ॥ ७९ ॥
 पिशाचासम भ्रमण करीत । म्हणे माझें येथें आहे वित । धांवोनि उकरा महीते । कोणीतरी येऊनियां ॥ ८० ॥
 गोरक्षापाशीं शीघ्र येऊन । म्हणे तूं माझें न देशी धन । तूं कोण कोणाचा येऊन । पाळतीने मिरविसी ॥ ८१ ॥
 ऐसे अनओळखीने बोलत । तेणे हृदयीं दचकला गोरक्षनाथ । मग मच्छिंद्राचा धरोनि हात । पर्वतावरी नेतसे ॥ ८२ ॥
 तो महानग पर्वत गर्भगिरी । उभे चढले त्यावरी । चढतां लघुशंका करी । पर्वतमाथां गोरक्ष ॥ ८३ ॥
 सिद्धियोग मंत्र जपूनी । मंत्रधार कनकवर्णी । सकळ पर्वत दैदीप्यमानी । शुद्ध हाटकी मिरवला ॥ ८४ ॥

मग श्रीगुरुसी नमन करुन । म्हणे लागेल तितुके घेईजे सोनें । तें मच्छिंद्र पाहूनियां जाण । म्हणे धन्य धन्य गोरक्ष ॥ ८५ ॥
 गोरक्ष म्हणे गुरुनाथा । लागेल तितुके द्यावें कनका । येरु म्हणे तूं परीस निका । लाभलासी पाडसा ॥ ८६ ॥
 मग हृदयीं धरुनि गोरक्षनाथ । म्हणे वा धन्य आहेस सुत । सकळ सिद्धींचे माहेर युक्त । होऊनि जर्गीं मिरविसी ॥ ८७ ॥
 मग मी ऐसा परीस टाकोन । काय करुं फार सुवर्ण । उतम निधानालार्गीं सांडन । वल्लीरसा कां पहावें ॥ ८८ ॥
 हातींचा टाकूनि राजहंस । व्यर्थ कवळूं फोल वायस । कीं कामधेनू असतां गृहास । तक्र मागे घरोघरी ॥ ८९ ॥
 दैवें निधी लाभल्या हातीं । किमर्थ शोधाव्या किमयायुक्ती । चिंतामणीची असतां वस्ती । चिंता करावी खासयातें ॥ ९० ॥
 तें बाळका कैसें कळे पूर्ण । अर्थ लाधला तुजयोगानें । आतां कासया व्हावें सुवर्ण । सकळनिधी अससी तूं ॥ ९१ ॥
 ऐसें बोलतां मच्छिंद्रनाथ । उपरी गोरक्ष विचार करीत । म्हणे महाराजा आजिपर्यत । कनक झोळीं वागविलें ॥ ९३ ॥
 येरु म्हणे वत्सा ऐक । मम हृदयीची होती भूक । कीं आपुले देशीं मोडूनि हाटक । बहु साधूतें पूजावें ॥ ९४ ॥
 तया हाटकाचे करुनि अन्न । मेळवावे अपार संतजन । भंडारा करावा ऐसें मन । मनकामनेतें वेधलें ॥ ९५ ॥
 इतुकाचि अर्थ होता चिर्तीं । म्हणोनि वागविलें हाटकाप्रती । यावरी बोले गोरक्षजती । तरी ही कामना फेडीन मी ॥ ९६ ॥
 मग पर्वतीं बैसवेनि मच्छिंद्रनाथ । आपण पुन्हां उतरला खालता । उचलोनि नेलें मीननाथा । पर्वतमार्थी गोरक्षके ॥ ९७ ॥
 मग गंधर्वास्त्र जपोनि होटीं । स्वर्गा प्रेरिली भस्मचिमुटी । तेणकरुनि महीतळवटीं । चित्रसेन उतरला ॥ ९८ ॥
 श्रीनाथासी करुनि नमन । उभा राहिला कर जोडून । म्हणे महाराजा आजा कोण । काय कार्य करावें मीं ॥ ९९ ॥
 येरु म्हणे गंधर्वनाथा । आणिक पाचारीं गंधर्व येथें । त्यांसी पाठवूनि महीवरतें । मेळा करा सर्वाहीं ॥ १०० ॥

नाना बैरागी संन्यासी । जपी तपी संतयोगियांसी । येथें आणोनि समाजेंसी । अन्नदानें ऊत्साह करावा ॥ १०१ ॥
 सुरवरगंधर्वगणसहित । देवदानवकिन्नरांसहित । मेळवोनि अपरिमित । आनंदउत्साह करावा ॥ १०२ ॥
 ऐसें सांगतांचि चित्रसेनातें । मग चित्रसेन पाचारी गंधर्वातें । एकशत गंधर्व महीवरते । प्रकट झाले येवोनि ॥ १०३ ॥
 मग त्या गंधर्वासी चित्रसेनें । सांगूनि सर्व वर्तमान । दाही दिशा प्रेरणा करुन । प्रजावंत आणिले कीं ॥ १०४ ॥
 जपी तपी योगशील । गुप्त प्रकट आणिले सकळ । नवनाथादि ऋषिमंडळ । येऊनियां पोहोचले ॥ १०५ ॥
 शुक दत्तात्रेय याजवल्की । वसिष्ठ वामदेव कपिल शेखी । व्यास पाराशर नारद ऋषी । वाल्मीक पाचारिले गंधर्वी ॥ १०६ ॥
 आठ्यायर्शीं सहस्र ऋषिभार । स्वर्गीहूनि उतरले देवकिन्नर । गणगंधर्वादि वसुलोक अपार । तपोलोक पातले ॥ १०७ ॥
 त्यांतचि अष्टवसूसहित । उपरिचर आला विमानव्यक्त । तेणे येतांचि मच्छिंद्रास वृतांत । कीलोतळेचा सांगितला ॥ १०८ ॥
 कीं सोडून स्त्रीदेश अवनी । सिंहलद्वीपा गेली मैनाकिनी । परी तुमच्या वियोगेंकरूनी । क्षीणशरीर झालीसे ॥ १०९ ॥
 तरी असो कैसें तें । भेटेल तुम्हां ईश्वरसते । परी योगक्षेम स्वशरीरातें । आहांत कीं त्रिवर्ग ॥ ११० ॥
 मच्छिंद्र म्हणे अहो जी ताता । तव कृपेची दृष्टी असतां । सदा मिरवूं सर्व क्षेत्रात । पदोपदीं अर्थातें ॥ १११ ॥
 ऐसें वदतां उभय जाण । तों देवांसह उतरला पाकशासन । ब्रह्मा विष्णु रुद्रादि पूर्ण । महीलार्गीं उतरले ॥ ११२ ॥
 श्रीनाथासी भेटोनि सकळा । मग ठाईं ठाईं सर्व मंडळ विराजूनि वार्ता सकळा । ठाईं ठाईं करिताती ॥ ११३ ॥
 येरीकडे गोरक्षनाथें । पाचारुनि मच्छिंद्रातें । म्हणे समुदाय अपरिमित । मिळाला कीं महाराजा ॥ ११४ ॥
 तरी तुमची कनकवीट । आणोनि देतों सुभट । तितुक्यांत अर्थ सारोनि सुभट । बोलवावें समस्तातें ॥ ११५ ॥
 यावरी बोले मच्छिंद्रनाथ । काय करुं ही कनकवीट । तुजएवढा शिष्यवर्गात । असतां चिंता नसे मज ॥ ११६ ॥
 ऐसें बोलतां मच्छिंद्रनाथ । गदगदा हांसे गोरक्षसुत । म्हणे महाराजा प्रतापवंत । सकळ तुम्ही प्रकटलां ॥ ११७ ॥
 ऐसें बोलोनि वागुतरीं । माथा ठेवी चरणांवरी । म्हणे महाराजा स्वशरीरीं । स्वस्थ आपण असावे ॥ ११८ ॥
 अष्टसिद्धी अणिमा गरिमा । प्राप्ति प्राकाम्य आणि महिमा । वशित्व ईशित्व आठवी प्रतिमा । सिद्धीलार्गीं पाचारा ॥ ११९ ॥
 पाचारिल्या अष्टजणी । येवोनि लागल्या गोरक्षचरणी । म्हणती आजा करा स्वामी । कामनेसह अर्थातें ॥ १२० ॥
 येरु म्हणे वो प्रियभामिनी । तृप्त करावें मंडळीलागुनी । षड्सान्नरुचीकरोनी । संतुष्ट सर्व करावे ॥ १२१ ॥
 मग तेथ अवश्य म्हणोनि सिद्धी । वैचित्या झाल्या आपुल्या बुद्धी । अन्न निर्मिले पर्वतमांदी । षड्सादि पक्कान्ने ॥ १२२ ॥
 ऐशा सिद्धी योजिल्या कामा । याचिपरी सडासंमार्जन आरामा । सप्तही संख्या नेमूनि उतमा । मही पवित्र करीतसे ॥ १२३ ॥
 तरी त्या सप्तही सटव्या कोण । ऐका तयांचीं नामाभिधानें । आणि तयांतें काय कामानें । निरोपिलें विधीनें ॥ १२४ ॥
 तरी त्या उत्पत्तिस्थानीं जन्मकाळा । जावोनि लक्षावें यांनीं बाळा । विधिअक्षरे लिहिलीं भाळा । वाचूनि सटव्या पाहती ॥ १२५ ॥
 जरी सप्त सटव्या मानवासी । शोभा न मिरवे असुरप्रदेशीं । रानसटवी वनचरांसी । विलोकूनि जातसे ॥ १२६ ॥

वृषभ अश्व गांवाचे पशु । घोडसटवी आहे त्यांस । वासतसटवी खेचरांस । पक्षीकुळा मिरवतसे ॥ १२७ ॥
 अंबुधासटवी जलचरांत । सबुधासटवी उदधी जात । ऐसिया कार्मी सटव्या सात । कमलोदभवे लाविल्या ॥ १२८ ॥
 त्या सातही परिचारिका । सडासंमार्जन करिती निका । यापरी वाढणे आनंदोदीका । जळदेवता आराधिल्या ॥ १२९ ॥
 कुमारी धनदा नंदा विमळा । लक्ष्मी विख्याता प्रबळ जानमंगळा । नववी समर्थ देवता बाळा । ह्या नवही वाढिती सकळांते ॥ १३० ॥
 गंधर्वे करावे पाचारणे । समाचार घ्यावा अष्टवसुने । चौकी द्यावी भैरवाने । अष्टदिशा अष्टांनी ॥ १३१ ॥
 उपरिचरवसुने कंपलवी । सकळांसी दक्षिणा द्यावी । मच्छिंद्र करीत आघवी । प्रदक्षिणा भावार्थ ॥ १३२ ॥
 चित्रसेन गंधर्वपती । तांबूल देतसे सर्वाप्रती । आणि तीर्थ जे भागीरथी । तोय वाढी सर्वांते ॥ १३३ ॥
 यापरी अष्टोत्तरशत तीर्थ । पाणी वाहती समर्थ । आणि उचलणे उच्छिष्टपात्रांते । ऐशी कामे करिताती ॥ १३४ ॥
 महानुभाव जो उमापती । अति आदरे स्वपंकती । अप्सरा किन्नर गायन करिती । नारदादि येवोनियां ॥ १३५ ॥
 ऐसे नेम नेमूनि कामा । दिधले ऐसे कार्यउगमा । आनंदोत्साह होतां सुकर्मा । सर्वानंद हेलावे ॥ १३६ ॥
 ऐसी होतां आनंदस्थिती । परी गहनी आठवला गोरक्षचिर्ती । मग येवोनियां मच्छिंद्राप्रती । बोलता झाला प्राज्ञिक ॥ १३७ ॥
 हे महाराजा गुरुनाथा । प्राणिमात्र आले समर्था । परी कर्दमपुतळा गहिनीनाथा । येथें आणावा वाटते ॥ १३८ ॥
 ऐसे मोहक ऐकोनि वचन । म्हणे गंधर्वा पाठवोन । कौंतिगेसहित मधुब्राह्मण । बाळासह आणावा ॥ १३९ ॥
 मग चित्रसेना सांगोनि वृत्तांत । पत्र लिहिले मधुविप्रांते । सुलोचन गंधर्वाचे ओपूनि हस्ते । कनकगिरीशी पाठविला ॥ १४० ॥
 गंधर्व जावोनि कनकगिरीसी । भेटोनि कौंतिगे मधुविप्रासी । मग आनंदोत्सव वृत्तांतासी । निवेदिले सकळ तेथ ॥ १४१ ॥
 मग पत्र देवोनि त्याहाती । वाचूनि पाहे विप्रमूर्ती । पाचारण ही मजकुरशक्ती । ध्यानालागीं संचरली ॥ १४२ ॥
 मग बाळासह सपरिवार । येता झाला मधुविप्र । मुक्कामोमुक्काम महीवर । साधूनियां पौचला ॥ १४३ ॥
 सप्तवर्षी गहिनीनाथा । आणुनि लोटला पदावरुता । मच्छिंद्र अंकी घेवोनि त्याते । प्रेमे चुंबन घेतसे ॥ १४४ ॥
 अति स्नेहाने करोनि लालन । म्हणे अवतारी करभंजन । गैबी जन्मला गहिनीनाम । सकळांलागीं दिठावी ॥ १४५ ॥
 ऐसिये स्नेहाचापरम अवसर । पाहोनि बोलता झाला शंकर । कीं आम्हांलागीं पुढे अवतार । घेणे आहे मच्छिंद्रा ॥ १४६ ॥
 तरी त्या अवतरणी नेमस्ती । मही मिरवे नामाप्रती । तरी त्या अनुग्रहाचे स्थिर्ती । गहिनीनाथ घदविला ॥ १४७ ॥
 तरी याते विद्या अभ्यासून । सकळ अधिकारी करावा पूर्ण । मी अनुग्रह याचा घेईन । पुढिले ते अवतारी ॥ १४८ ॥
 ऐसे सांगतां शिव त्यास । मग बोलावूनि गोरक्षास । प्रत्यक्ष अनुग्रह गहिनीनाथास । गोरक्षापासोनि देवविला ॥ १४९ ॥
 सर्व देवांचे साक्षीसहित । मौळी ठेविला वरदहस्त । ब्रह्मपरायण गहिनीनाथ । जाहला सत्य परियेसा ॥ १५० ॥
 अनुग्रहउत्साह मंडळीस । एक मास उभवला आनंद द्रुम । मग कुबेरा पाचारुनि नेम । सांगता झाला गोरक्ष ॥ १५१ ॥
 म्हणे हा कनकगिरी जा घेवोन । आम्हां देई अपार भूषण । सकळ मंडळी गौरवोन । पाठविणे स्वस्थाना ॥ १५२ ॥
 मग तो कुबेर बोले वचन । येथेंचि असो द्यावे धन । मी लागेल तैसे इच्छेसमान । भूषणांते आणितो ॥ १५३ ॥
 मग अपार दिंडे वस्त्रे आणोन । महत्वासारखे दिधले वांटोन । द्रव्यादि देवोनि याचकजन । तोषविले सकळ ॥ १५४ ॥
 सकळ तोषले पावोनि मान । पावती आपुले स्वस्थाना । परी मच्छिंद्र तेथें राहोन । अभ्यासिती गहिनीते ॥ १५५ ॥
 उपरी गंधर्व मच्छिंद्रपिता । तो आपुले स्वस्थाना जातां । त्यासवै देऊनि मीननाथा । सिंहलद्वीर्पी पाठविले ॥ १५६ ॥
 उपरिचरवसुने मीननाथ । केला कीलोतलेच्या हस्तगत । मच्छिंद्राचा सकळ वृत्तांत । निवेदिला तियेसी ॥ १५७ ॥
 कीलोतळेने ऐकोनि वृत्तांत । नेत्री आणिले अशुपात । म्हणे आतां मातं मच्छिंद्रनाथ । कैसा भेटेल कळेना ॥ १५८ ॥
 उपरिचर बोले वो शुभाननी । चिंता न करीं कांहीं मर्नी । एक वेळा मच्छिंद्रमुनी । निजदृष्टीं पाहसील ॥ १५९ ॥
 ऐसे म्हणोनि उपरिचर गेला । येरीकडे कीलोतळा । हृदयीं कवळोनि मीननाथबाळा । प्रेमे चुंबन घेतसे ॥ १६० ॥
 म्हणे बाळा माङ्गिये खंती । होतसे कीं तुजप्रती । सोडूनि आलासी नाथ निगुती । श्रीमच्छिंद्र पितयाते ॥ १६१ ॥
 ऐसे बोलूनि मीननाथाते । वारंवार चुंबन घेत । येरीकडे गर्भाद्वीते गहिनी विद्या अभ्यासी ॥ १६२ ॥
 तये वेळेसी कोण कोण तेथें । राहिले होते ऐका नाथ । विचार करोनि उमाकांत । गर्भाद्वीते राहिले ॥ १६३ ॥
 अदृश्य अस्त्र नगीं प्रेरून । स्वस्थाना गेला कुबेर निघोन । तेणे नग तो कनकवर्ण । झांकोळून यें गेला ॥ १६४ ॥
 परी गर्भाद्विपर्वतांत । वस्ती राहिला उमाकांत । तो अद्यापि आहे स्वस्थानांत । म्हातारदेव म्हणती त्या ॥ १६५ ॥
 तयाचिया पश्चिम दिशेसी । कानिफा राहिला शिष्यकटकेसी । वस्ती करोनि नाम या ग्रामासी । मठी ऐसे ठेविले ॥ १६६ ॥
 तयाचे दक्षिण पर्वती । राहता झाला मच्छिंद्रजती । त्याहूनि पूर्वस महीपर्वती । जालिंदर राहिला ॥ १६७ ॥
 आणि त्या पर्वतापैलदेशी । नागनाथ राहिला वडवानळेशी । आणि रेवणसिद्ध तया महीसी । विटेगार्मी राहिला ॥ १६८ ॥

वामतीर्थं गर्भादिपर्वतीं । राहता झाला गोरक्षजती । सेवेसी शिष्यं ठेवोनि सप्ती । विदया सांगे गहिनीते ॥ १६९ ॥
एक वर्षपर्यंत । अभ्यासिला गहिनीनाथ । सकल विद्येयं स्वसामर्थ्यं । तया देहीं सांठविले ॥ १७० ॥
परी कोतीगांवीं मधुब्राह्मण । गेले होते गहिनीस ठेवोन । ते जालिंदरासमीप दिशेकारण । वस्तीलार्णी विराजले ॥ १७१ ॥
विराजिले परी गहिनीनाथ । अभ्यासिते झाले पात्रभरित । मग गोरक्षें बोल्वोनि त्याते । विप्रापार्णी पाठविला ॥ १७२ ॥
यावरी त्या वस्तीस । वसते झाले बहुत दिवस । शके दहाशें वर्षास । समाधीं त्यांनी घेतल्या ॥ १७३ ॥
घेतल्या परी यवनधर्म । कबरव्यक्त झाले आश्रम । पुढे औरंगजेब तें पाहून । पुसता झाला लोकांसी ॥ १७४ ॥
हया कोणाच्या असती कबरी । ते म्हणती तव पूर्वजांच्या साचारी । मठींत कान्होबापर्वतीं मच्छेद । आवडते स्थान त्यांचे ते ॥ १७५ ॥
त्याहूनि पूर्वेसी जालिंदर । विराजली त्याची कबर । त्याहूनि खालता वल्ली थोर । गहिनीनाथ नांदतसे ॥ १७६ ॥
मग तेणे ऐकोनि ऐसी मात । पालटिले त्या नांवाते । जानपीर जालिंदराते । ठेविले असे राजाने ॥ १७७ ॥
गहिनीनाथासी गैबी पीर । नाम ठेविले तेवीं साचार । महजदी बांधोनि पुजारे । ठाईं ठाईं स्थापिले ॥ १७८ ॥
मच्छेद आणि कानिफाचे । नामाभिधान बदलूनि साचे । मायाबा कान्होबा बोलोनि साचे । यवन पुजारी स्थापिले ॥ १७९ ॥
कल्याण कलबुर्णी बाबाचैतन्य । राजबागशर नाम ठेविले त्याने । म्हणाल केले यवनकारण । ऐसे विपरीत त्या राये ॥ १८० ॥
परी समाधीं पाहिल्या कबरीऐशा । म्हणोनि त्याते पडला भास । कीं हे पीर असतील यवनकुळाचे । म्हणोनि प्रविष्ट करावे ॥ १८१ ॥
म्हणोनि ऐसे कृत्य घडले । यापरी ऐकोनि श्रोता बोले । कीं कबरयुक्त नाथ केले भले । काय म्हणोनि झालेती ॥ १८२ ॥
तरी ते अंतरसाक्ष नाथ । यवन राजे होतील महीते । ते छळतील हिंदुदेवांते । म्हणोनि कबरी बांधल्या ॥ १८३ ॥
परी हे असो आतां कथन । मध्यें कथा असती दैदीप्यमान । नाथांनी योजुनि आपुलाले स्थान । ठाईं ठाईं राहिले ॥ १८४ ॥
गोरक्ष सटव्या ठेवोनि रक्षण । निघता झाला तीर्थकारण । त्या सटव्या तेथें अद्यापि राहून । रक्षिताती स्थानासी ॥ १८५ ॥
यापरी पुढे गोरक्षनाथ । भेटेल जाऊनि भर्तीते । ती कथा पुढे रसाळभरित । श्रोतिये श्रवणीं स्वीकारा ॥ १८६ ॥
नरहरिवंशीं धुंडीकुमर । कवि मालू असे संतकिंकर । कथा सांगेल भक्तिसार । भर्तीचे आख्यान ॥ १८७ ॥
स्वस्ति श्रीभक्तिकथासार ॥ संमत गोरक्षकाव्य किमयागार । सदा परिसोत भाविक चतुर । ब्रयोविंशाध्याय गोड हा ॥ १८८ ॥

॥ श्रीनवनाथभक्तिसार ब्रयोविंशाध्याय संपूर्ण ॥

श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ शुभं भवतु ॥ अध्याय २३ ॥ ओव्या ॥ १८८ ॥

श्री नवनाथ भक्तिसार पोथी - अध्याय २४

अध्याय २४

श्रीगणेशाय नमः

जयजयाजी निरंजना ॥ अलक्ष गोचरव्यक्त निर्गुणा ॥ पूर्णब्रह्मा मायाहरणा ॥ चक्रचालका आदिपुरुषा ॥ १ ॥
हे गुणातीता सर्वत्वभरिता ॥ सगुणरूपा लक्ष्मीकांता ॥ मागिले अध्यार्थीं रसाळ कथा ॥ मच्छंद्रोत्सव दाविला ॥ २ ॥
एका सुवर्णविटेसाठीं ॥ कनकगिरी करी गोरक्षजेठी ॥ आतां मम वाग्वटी ॥ भर्तीरी आख्यान वदर्वी कां ॥ ३ ॥
तरी श्रोते ऐका कथन ॥ पूर्वी मित्रश्मी करितां गमन ॥ वातचक्रीं प्रेरुनि स्यंदन ॥ अस्ताचळा जातसे ॥ ४ ॥
तों उर्वशी विमानासनी ॥ येत होती भूलोकअवनी ॥ तंव ती दारा मुख्यमंडनी ॥ मदनबाळी देखिली ॥ ५ ॥
देखतांचि पंचबाणी ॥ शरीर वेधले मित्रावरुणी ॥ वेधतांचि इंद्रियस्थानी ॥ येऊनि रेत झागटले ॥ ६ ॥
झागटतांचि इंद्रिय रेत ॥ स्थान सोडूनि झाले विभक्त ॥ विभक्त होता पतन त्वरित ॥ आकाशाहूनि पैं झाले ॥ ७ ॥
परी आकाशाहूनि होतांचि पतन ॥ वातानें तें विभक्तपण ॥ द्विभाग झाले महीकारण ॥ येऊनियां आदळले ॥ ८ ॥
एक भाग लोमश आश्रमा ॥ येऊनि पावला थेट उत्तमा ॥ घटीं पडतांचि तनू उत्तमा ॥ आगस्तीची ओतली ॥ ९ ॥
यापरी दुसरा भाग ॥ तो कौलिक कृषीच्या आश्रमा चांग ॥ येतांचि कैसा झाला वेग ॥ तोचि श्रवण करा आता ॥ १० ॥
कौलिक घेऊनि पात्र भर्ती ॥ मिक्षोददेश धरुनि अंतरीं ॥ निघता झाला सदनाबाहेरी ॥ वस्तीपर्यटण करावया ॥ ११ ॥
परी कौलिक येतांचि बाहेर ॥ भर्तीरी ठेवूनि महीवर ॥ बंद करीतसे सदनद्वार ॥ कवीटाळे देऊनियां ॥ १२ ॥
परी भर्तीरी ठेविली अंगणात ॥ तों आकाशांतूनि रेत त्यात ॥ येऊनियां अकस्मात ॥ भाग एक आदळला ॥ १३ ॥
तों इकडे कौलिक कृषी ॥ टाळे देऊनि गृहदवारासी ॥ येऊनि पाहे भर्तीरीसी ॥ तों रेत व्यक्त देखिले ॥ १४ ॥
रेतव्यक्त देखतांचि पात्र ॥ अंतःकरणीं विचारी तो पवित्र ॥ चित्तीं म्हणे वरुणीमित्र ॥ रेत सांडिले भर्तीरी ॥ १५ ॥
तरी यांत धूमीनारायण ॥ अवतार घेईल कलींत पूर्ण ॥ तीन शत एक सहस्र दिन ॥ वर्षे लोटलीं कलीचीं ॥ १६ ॥
इतकीं वर्षे कलीची गेलिया ॥ धूर्मीनारायण अवतरेल भर्तीरी या ॥ तरी आतां भर्तीरी रक्षूनियां ॥ ठेवूं आश्रमीं तैसीच ॥ १७ ॥

मग ती भर्ती रेतव्यकती ॥ रक्षिता झाला आश्रमाप्रती ॥ त्यास दिवस लोटतां बहुतां ॥ पुढे कलि लागला ॥१८॥
 मग तो कौलिक ऋषी ॥ गुप्त विचारितां प्रगट देशी ॥ भर्ती नेऊनि मंदराचलासी ॥ गृहाद्वारीं ठेविली ॥१९॥
 गृहाद्वारीं ठेवूनि पात्र ॥ तो अदृश्य विचरे पवित्र ॥ तों कलि लोटतां वर्ष तीन सहस्र ॥ एकशते तीन वर्ष ॥२०॥
 तों द्वारकाधीशअंशे करुन ॥ भर्तींत संचरला धृमीनारायण ॥ जीवित्व व्यक्त रेताकारण ॥ होतांचि वाढी लागला ॥२१॥
 वाढी लागतां दिवसेंदिवस ॥ पुतळा रेखित चालिला विशेष ॥ पूर्ण भरतां नवमास ॥ सिद्ध झाला तो पुतळा ॥२२॥
 परी मधुमक्षिकेने पात्रांत ॥ मधूचैं जाळे केले होते ॥ तयाचे संगहें व्यक्त ॥ बाळ वाढी लागला ॥२३॥
 वाढी लागतां मधुबाळ ॥ नवमास लोटतां गेला काळ ॥ परी तो देहे होता स्थूल ॥ भर्ती पात्र मंगले ॥२४॥
 बहुत दिवसांचे पात्रसाधन ॥ झाले होते कुइजटपण ॥ त्यांत पर्जन्यकाळीं कड्यावरुन ॥ पर्वत कोसळता लोटले ॥२५॥
 कोसळतां परी एक पाषाण ॥ गडबडीत पातला ते स्थान ॥ परी पावतांचि पात्रासी झगडोन ॥ भर्ती भंग पावती ॥२६॥
 भर्ती भंगतांचि बाळ त्यांत ॥ तेजस्वी मिरवले शकलांत ॥ मक्षिकेचे मोहळ व्यक्त ॥ तेहों एकांग जाहले ॥२७॥
 मग त्यांत निर्मळपणीं बाळ विरक्त ॥ मिरवों लागले स्वतेजांत ॥ जैसे अभ वेगळे होतां दीप्त ॥ निर्मळपणीं मिरवतसे ॥२८॥
 कीं स्थिरावल्या जैसे जीवन ॥ तळा बैसले गदूळपण ॥ ते बाळ भर्ती शुक्तिकारत्न ॥ विमुक्त झाले वेष्टणा ॥२९॥
 परी कडा कोसळला कडकडीत ॥ शब्द जाहले अति नेट ॥ तेणकुरुनि मक्षिका अचाट ॥ भय पावोनि पळाल्या ॥३०॥
 येरीकडे एकटे बाळ ॥ शब्दरुदनीं करी कोल्हाळ ॥ तेथें चरे कुरंगमेळ ॥ तया ठार्यी पातल ॥३१॥
 तयांत गरोदर कुरंगिणी ॥ चरत आली तये स्थार्नी ॥ तों बाळ रुदन करितां नयर्नी ॥ निवांत तुर्णी पडलेंसे ॥३२॥
 तरी अफाट तृण दिसे महीं ॥ त्यांतही बाळ सबळ प्रवाहीं ॥ चरत येतां हरिणी तया ठार्यी ॥ प्रसूत झाली बाळ पै ॥३३॥
 प्रसूत होतां बाळे दोन्ही ॥ झालीं असतां कुरंगिणी ॥ पुनः मार्गे पाहे परतोनी ॥ तों तीन बाळे देखिलीं ॥३४॥
 माझींच बाळे त्रिवर्ग असती ॥ ऐसा भास ओढवला चिर्ती ॥ मग जिव्हा लावूनि तयांप्रती ॥ चाढूनि घेतले असे ॥३५॥
 परी तो खडतरपणी दोन्ही पाडसे तीते ॥ संध्याअवसरीं झगडलीं स्तनाते ॥ परी हें बाळ नेणे पानाते ॥ स्तन कवळावे कैसे ते ॥३६॥
 मग ते कुरंगिणी लोटूनि पाडस ॥ चहूंकडे ठेवूनि चौपदांस ॥ मग वत्सलोनि लावी कांसेस ॥ मुख त्याचें थानासी ॥३७॥
 ऐसे लोटतां कांहीएक दिवस ॥ तों ते रागूं लागले महीस ॥ मग ते मृगी लावूनी थानास ॥ संगोपन करीतसे ॥३८॥
 ऐसें करवोनि स्तनपार्नी ॥ नित्य पाजी कुरंगिनी ॥ आपुले मुखींची जिव्हा लावूनी ॥ करी क्षाळण शरीरासी ॥३९॥
 पाडसे ठेवूनि तया स्थार्नी ॥ चरूं जातसे विपिना हरिणी ॥ घडोघडी येतसे परतोनी ॥ जाई पाजूनि बाळाते ॥४०॥
 ऐसें करितां संगोपन ॥ वर्ष लोटलीं तयाते दोन ॥ मग हरिणामध्येंचि जाऊन ॥ पत्रे भक्ती वृक्षांची ॥४१॥
 परी त्या वनचरांचे मेळी ॥ विचारितां सावजभाषा सकळी ॥ स्पष्ट होऊनि त्या मंडळी ॥ त्यांसमान बोलतसे ॥४२॥
 हस्तिवर्ग गायी म्हैशी व्याघ्र ॥ जंबुक लांडगे हरिण भयंकर ॥ शार्दूळ रोही गेंडा सांबर ॥ भाषा समजे सकळांची ॥४३॥
 सर्प किडे मुंगी पाळी ॥ पक्षी यांची बोली सकळी ॥ तैसेंचि कोकूनि उतर पावलीं ॥ देत असे सकळांसी ॥४४॥
 ऐसियापरी वनचर - रंगणी ॥ प्रत्यक्ष अवतार विचरे कानर्नी ॥ जिकडे जिकडे जाय हरिणी ॥ तिकडे तिकडे जातसे ॥४५॥
 ऐसें पांच वर्षपर्यंत ॥ हरिणीमार्गे तो हिडत ॥ तों एके दिवशी चरत ॥ हरिणी आली त्या मार्गे ॥४६॥
 कानर्नी चरतां मार्गे नेटे ॥ तो बाळही आला ते वाटे ॥ तों मार्गे सहस्रीपुरुष भाट ॥ मग त्या वाटे तीं येती ॥४७॥
 त्या भाटा जयसिंग नाम ॥ कांता रेणुका सुमध्यम ॥ परी उभयतांचा एक नेम ॥ एकचिर्तीं वर्तती ॥४८॥
 प्रवर्तती परी कैसे अलोटी ॥ शत्रुमित्र ऐक्यदृष्टी ॥ कीं धनदघातका मोह पोटी ॥ समानचि वर्ततसे ॥४९॥
 तन्न्यायें पुरुषकांता ॥ प्रपंचराहाटीं वर्तत असतां ॥ तों सहज त्या मार्गे येतां ॥ तया ठार्यी पातले ॥५०॥
 पातले परी मार्गावरती ॥ बाळ देखिले दिव्यशक्ती ॥ बालार्ककिरणी तेजाकृती ॥ लखलखित देखिले ॥५१॥
 कीं सहजासहज करावया गमन ॥ महीं उतरला रोहिणीरमण ॥ कीं पावकतेजकांती वसन ॥ गुंडाळले वाटतसे ॥५२॥
 ऐशापरी तेजःपुंज ॥ जयसिंग भाट देखतां सहज ॥ मनांत म्हणे अर्कतेज ॥ बाळ असे कोणाचे ॥५३॥
 ऐसें स्त्रियेसी म्हणतसे ॥ ऐसिया अरण्यांत असे ॥ बाळ सांडूनि गेली सुरस ॥ मातापिता कैसी तीं ॥५४॥
 कीं सहजचाली चालतां ॥ यांत चुकली याची माता ॥ ऐसे अपार संशय घेतां ॥ तयापाशीं पातले ॥५५॥
 पातले परी बाळ पाहोन ॥ अयें व्याप्त झाले मन ॥ मग मृग बोलिले आरंबळोन ॥ पळूं लागले मार्गाते ॥५६॥
 ते पाहूनि जयसिंग भाटे ॥ धांवोनि धरिली बालकाची पाठ ॥ पाठीं लागूनि धरुनि मनगट ॥ उभा केला बाळ तो ॥५७॥
 उभा करुनि त्याते बोलत ॥ म्हणे बाळा सांडीं भयाते ॥ तूते भेटवीन तव मातेते ॥ माता कोण ती सांग ॥५८॥
 परी तें कुरंगभाषेकरुन ॥ आरंबळतसे छंदेकरुन ॥ नेत्रा लोटले अपार जीवन ॥ हांक मारी हरिणीते ॥५९॥

परी ते हरिणी बाळ पाहून ॥ कासावीस झाले परम प्राण ॥ परी मनुष्यभयेंकरुन ॥ निकट येऊं शकेना ॥६०॥
 हरिणी आपुले ठार्याच्या ठार्यी ॥ परम आरंबळे महीते देहीं ॥ येरीकडे मार्गप्रवाहीं ॥ भाट बोले बाळाते ॥६१॥
 म्हणे वत्सा व्यर्थ कां रडसी ॥ कोण मातापिता आहे तुजसी ॥ सोडूनि गेलीं अरण्यासी ॥ तरी भेटवूं तुज आतां ॥६२॥
 परी कुरंगभाषेकरुन ॥ द्यां द्यां करुनि करी रुदन ॥ मग भाटम्हणे हें वाचाहीन ॥ मुखसंभ वाटतसे ॥६३॥
 मग हस्तखुणेने पुसे त्यांते ॥ परी खूणही तें नेणे परते ॥ मग जयसिंग म्हणे आपुले मनाते ॥ परम अजानी बालक हें ॥६४॥
 तरी आतां असो कैसे ॥ यांते आपुल्या न्यावें वस्तीस ॥ याची जननी भेटल्यास ॥ हस्तगत यांते करु ॥६५॥
 ऐसा विचार करुनि मनासी ॥ उचलूनि घेतला स्कस्कधासी ॥ परी तें आरंबळेनि हरिणीसी ॥ पाचारीत अट्टहास्ये ॥६६॥
 परी ती कुरंगभाषा कांहीं ॥ जयसिंगाते माहीत नाहीं ॥ तैसें वाहूनि मार्गप्रवाहीं ॥ घेऊनि जात बालका ॥६७॥
 परी त्या बालकासी घेऊनि जातां ॥ अति आरंबळे हरिणी चिता ॥ सव्यअपसव्य वेढा भंवता ॥ घेऊन हंबरडा मारीतसे ॥६८॥
 बालावरी ठेवूनी दृष्टी ॥ धांव घेतसे पाठोपाठीं ॥ ठार्यीं ठार्यीं महीतटीं ॥ उभी राहूनि आरंबळे ॥६९॥
 ऐसी हरिणी आरंबळत ॥ दुरोनि त्यासी मार्ग गमत ॥ परी तो जयसिंग पाहूनि मनात ॥ विचार करी आपुल्या ॥७०॥
 म्हणे ही हरिणी कवणे अर्थी ॥ हिंडत आहे काननाप्रती ॥ पाडस चुकार झालें निगुर्तीं ॥ म्हणोनि हिंडे विपिनी ही ॥७१॥
 ऐसियेपरी चिर्तीं भास ॥ भासूनि गमन करितसे मार्गास ॥ गमन करितां स्वगृहास ॥ वस्तीत जाऊनि पोहोंचला ॥७२॥
 मग ती वस्ती पाहोनि हरिणी ॥ विपिना गेली निराशपर्णी ॥ परी ठार्यीं ठार्यीं उभी राहूनि ॥ हंबरडा मारी आक्रोशे ॥७३॥
 येरीकडे जयसिंग भाट ॥ येतां ग्रामा झाला प्रविष्ट ॥ बाल ओपूनि कांते सुभट ॥ वस्ती फिरुं पातला ॥७४॥
 सकळ वस्तीची फेरी फिरुन ॥ पुन्हां शिबिरा येत परतोन ॥ ऐसे करितां मास तीन ॥ लोटूनि गेले वस्तीसी ॥७५॥
 परी तें बाल आरंबळतां ॥ भयाने राहिली सकळ व्यथा ॥ मग थोडी थोडी संवय लागतां ॥ हरिणीस विसर पडला ॥७६॥
 तेचि नीर्तीं बाल विसर ॥ शनैक पडला कुरंगापर ॥ मग भोजनपानादिक सारासार ॥ कळीं सविस्तर लागतें ॥७७॥
 बोली चाली शनैःशनैक ॥ प्रविष्ट जाहलें तें बालक ॥ मग हांका मारी जननी जनक ॥ भक्षावया मागतसे ॥७८॥
 असो ऐसियापरी अलोट ॥ ग्रामोग्रामीं हिंडे भाट ॥ हिंडतां हिंडतां भागीरथी तट ॥ काशीक्षेत्रीं पातला ॥७९॥
 पातला परी विश्वेश्वरीं ॥ दर्शना जात देवालयांतरीं ॥ स्नान करुनि भागीरथीतरीं ॥ बाल घेऊनि गेला असे ॥८०॥
 विश्वेश्वराचं दर्शन करीत ॥ तों लिंगातूनि बोलिला उमाकांत ॥ यावें भर्तरीअवतारांत ॥ दृश्य झालां तुम्हीं कीं ॥८१॥
 ऐसे ऐकूनि नमस्कारितां ॥ शब्दोदयीं झाला बोलता ॥ त्याचे ते शब्द सहजता ॥ जयसिंगे ऐकिले ॥८२॥
 मग तो मनात करी विचार ॥ बाल हें करितां नमस्कार ॥ शिवलिंग बोले अति मधुर ॥ भर्तरी ऐसे म्हणोनि ॥८३॥
 तरी हा आहे कोन अवतारदक्ष ॥ स्वर्गवासी आहे प्रत्यक्ष ॥ परी प्रारब्धयोगे आम्हां सुलक्ष ॥ प्राप्त झाला वाटतसे ॥८४॥
 जैसा दारिद्रिया मांदुसघट ॥ सहज चालतां आदले वाट ॥ तेवीं आम्हां बाल चोखट ॥ प्राप्त झालें दैवयोगे ॥८५॥
 कीं चिंतातुरासी चिंतामणी ॥ अवचट लाधला मार्गकरुनी ॥ तेवीं मातें अवतारतरणी ॥ प्राप्त झाला दैवाने ॥८६॥
 कीं दुष्ट काळाची थोर रहाटी ॥ प्राण अन्नाविण होतां कट्टी ॥ तें सुरभि येऊनि कृपाहोटीं ॥ थान आपुले ओपीतसे ॥८७॥
 तन्न्याय मातें झालें ॥ निर्वा दैवें बाल लाधलें ॥ लाधलें परी पुण्य पावलें ॥ अवतारी दिसतो हा ॥८८॥
 हें पुण्य तरी वर्णू केवढे ॥ जयासाठी हा स्थूलवट दगड ॥ हर्षे पावूनि संस्कारपाड ॥ यावें भर्तरी म्हणतसे ॥८९॥
 तरी आतां भर्तरी नाम ॥ थोर पाचारुं वाचेकारण ॥ ऐसीं चिर्तीं कल्पना योजून ॥ पुन्हां शिबिरा पातले ॥९०॥
 पातले परी कांतेलागून ॥ सर्व निवेदिले वर्तमान ॥ म्हणे हा पुत्र तुजकारण ॥ अवतारदक्ष सांपडला ॥९१॥
 तरी हा अवतारदक्ष कैसा ॥ म्हणशील तरी वो वाग्रसा ॥ तरी शिव प्रत्यक्ष बोलिला ऐसा ॥ यावें भर्तरी म्हणोनी ॥९२॥
 अगे हा बाल करितां नमन ॥ धवनि हे निघाली लिंगातून ॥ ती म्यां ऐकिली आपुल्या काने ॥ म्हणोनि म्हणतों अवतार हा ॥९३॥
 तरी आतां येथूनि याते ॥ भर्तरी ऐसे नाम निश्वित ॥ पाचारुनि अंतर्भूत ॥ पालन करीं बालाचे ॥९४॥
 ऐसे सांगूनि तो युवती ॥ टाकूनि गेला फेरीप्रती ॥ परी श्रोते चिर्तीं कल्पना घेती ॥ शिव कां बोलिला भर्तरी ॥९५॥
 यावें भर्तरी ऐसे वचन ॥ किमर्थ बदला उमारमण ॥ तरी तो भर्तरीत पावला जन्म ॥ म्हणोनि शिव बोलिला असे ॥९६॥
 भर्तरी अवतार सघन ॥ यावें भर्तरी ऐसे म्हणोन ॥ तरी आतां ऐसे एका वचन ॥ कथा पुढे परिसावी ॥९७॥
 ऐसे जयसिंग रेणुकेसी ॥ सांगूनि वर्तमान तियेसी ॥ भर्तरी नाम आनंदेसी ॥ पाचारीत उभयतां ॥९८॥
 त्या उभयतांचे जठरांतरीं ॥ संतति नसे संसारविहारीं ॥ म्हणोनि स्नेहाची भोहित लहरी ॥ बोलली असे तयाते ॥९९॥
 रेणुका नित्य बैसवोनि अंकीं ॥ चुंबन घेतले लालनअंकीं ॥ नाना पदार्थ मागितले कीं ॥ आणूनि देती उमयतां ॥१००॥
 आसन वसन भोजन पान ॥ देती करिती बहु लालन ॥ बाल खेळतांना पाहून ॥ हर्षयुक्त होती ते ॥१॥

बाल भर्ती पंचवर्षी ॥ बोबडे बोले नाचे महीसी ॥ नाच नाचोनि धांवोनि कंठासी ॥ मिठी घाली मातेच्या ॥२॥
 मिठी घालितां रेणुका सती ॥ उचलूनि घेत अंगावरती ॥ चुंबन घेतां उभय तीं ॥ हास्यवदन करिताती ॥३॥
 हांसूनि एकमेकां म्हणती ॥ ईश्वर पावला आपणांप्रती ॥ उदरीं नसतां स्वसंतती ॥ ईश्वरें दिधली कृपेने ॥४॥
 दिधली परी आक्षेप चितासी ॥ घेऊनि म्हणती या बाळासी ॥ मातापिता चुकल्यासी ॥ शोधित असतील महीते ॥५॥
 परी ते शोधितां कोठे ॥ अवचित जरी पडली गांठ ॥ मग ते आपणां पासूनि नेटे ॥ घेऊनि जातील बाळाते ॥६॥
 ऐसी चिंता उभय तीं ॥ नित्य त्विय हदर्यां वाहती ॥ अहा हैं बाल अलोलिक स्थिती ॥ स्वरुपा मिती नसे याच्या ॥७॥
 ऐसे बाल हैं परम सगुण ॥ हैं तों नेतील आम्हांपासून ॥ ऐसे चिंतिती परी मन ॥ घोटाळत उभयतांचे ॥८॥
 मग ते उभयतां विचार करिती ॥ कीं यास सोडूनि क्षेंप्रताती ॥ मही हिंडतां कोणे क्षिती ॥ गांठी पडेल तयांची ॥९॥
 मग त्या क्षेत्री स्थळ पाहून ॥ राहते झाले भिक्षुकपणे ॥ भिक्षा मागूनि क्षेत्राकारण ॥ निर्वाहाते चालविती ॥१०॥
 यापरी ते भर्ती बाल ॥ मेळ मुलांचे स्थावरमंडल ॥ तयांमार्जी खेळे खेळ ॥ राजचिन्हे सर्वस्वीं ॥११॥
 आपण सर्वाचा होऊनि राव ॥ मुलांचीच मुले सर्व ॥ काठीचे करुनि अश्व ॥ शाळा लाविल्या तयाने ॥१२॥
 मंत्री परिचारक पायदळ जन ॥ स्वार झुंझार कारकून ॥ नाना वेष मुलांस दाखवून ॥ राजचिन्हे करीतसे ॥१३॥
 तरी खेळ नव्हे भविष्य होणार ॥ होय भाग्याचा संस्कार ॥ जैसे ज्याचे भाग्य पर ॥ चिन्हे उदय पावरी ॥१४॥
 तरी असो राजचिन्ही ॥ खेळ खेळतां बालपणी ॥ तों एके दिवशीं आरोहणोनी ॥ काष्ठशालिके पळताती ॥१५॥
 पळती ते वाताकृती ॥ मुखे हो हो करुनि म्हणती ॥ हो हो म्हणूनि थापटिती ॥ काष्ठशालिके अश्वाते ॥१६॥
 ऐसे खेळतां सोडूनि क्षेत्र ॥ धांवती भरते काननी सर्वत्र ॥ एकांत विपिनी खेळ खेळत ॥ सान्निध कोणी नसेचि ॥१७॥
 परी ते काननचव्हाट्यांत ॥ भर्ती धांवतां शालिका अश्वाते ॥ तों पायासी ठेंच लागूनि महीते ॥ उलथोनियां पडियेला ॥१८॥
 पडिला महीं कासावीस ॥ होऊनि सांडिले शुद्धबुद्धीस ॥ नेत्रे विकासूनि महीते ॥ दाविता झाला तत्कर्णी ॥१९॥
 ते श्वेतवर्ण पाहूनि नयन ॥ अर्भके पळार्ली भयेकरुन ॥ म्हणती भर्ती पावला मरण ॥ भूत होईल आता हा ॥२०॥
 मग हा आपुल्या लागोनि पाठी ॥ भक्षील सकळ मग शेवटी ॥ ऐसे भय मानूनि पोटी ॥ पळूनि गेलीं अर्भके ॥२१॥
 जाऊनि भागीरथीघांटावर ॥ करीत बैसलीं आहेत विचार ॥ म्हणती भर्तरिया भूत थोर ॥ होऊनि हिंडे ग्रामांत ॥२२॥
 मग गडे हो आपण गल्लीसी ॥ कैसे खेळावे भक्षील आपणांसी ॥ तरी आतां आपुले ग्रामासी ॥ खेळ खेळूं सदनांत ॥२३॥
 यापरी दुसरा अर्भक बोलत ॥ कीं बरवे सांडिले काननाते ॥ मनुष्य कोणी नव्हते तेथे ॥ भक्षिले असते आपणांसी ॥२४॥
 ऐसे अर्भक घांटावर ॥ करीत बैसले आहेत विचार ॥ तों येरीकडे मूर्छां अपार ॥ भर्तराते वेधली ॥२५॥
 महीं पडलासे उलथोन ॥ शरीर सुकले तेणेकरुन ॥ ठार्यी ठार्यी भेदले पाषाण ॥ रुधिर तेणे वाहातसे ॥२६॥
 ऐसे होतां अवस्थेसी ॥ मैत्रावरुणे पाहिते त्यासी ॥ मग पुत्रमोह हदयासी ॥ परम कळबळा दाटला ॥२७॥
 मग महीस मित्रावरुणी ॥ येता झाला स्नेहेंकरुनी ॥ अति लगबगे बाल उचलोनी ॥ हदयालार्गीं कवळिले ॥२८॥
 त्वरे आणूनि भागीरथीजीवन ॥ तयासी करविले तोयपान ॥ हदयालार्गीं आलिंगून ॥ सावध केले बाळासी ॥२९॥
 आणि पाहूनि स्वयें कृपाहृष्टी ॥ मग दुःखलेशाची झाली फिटी ॥ पाषाणघांव घसवटी ॥ अदृश्यपणे मिरविले ॥३०॥
 मग तो बाल सावधपणी ॥ अंकीं घेऊनि मिरवोनी ॥ परम स्नेहें मुखावरोनी ॥ वरदहस्ते कुरवाळी ॥३१॥
 यापरी विप्राचा वेष धरोनि ॥ तेथोनि चालिला मित्रावरुणी ॥ भर्तीचा धरोनि पाणी ॥ सदनालार्गीं आणीतसे ॥३२॥
 तों मार्गीं येतां घावरे ॥ पाहते झाले सर्व किशोर ॥ पाहतांचि म्हणती भर्ती थोर ॥ भूत होऊन आला रे ॥३३॥
 ऐसे म्हणूनि आरडोनी ॥ पळताती अति भयेकरुनी ॥ आपुलाले सदना जाऊनी ॥ भयें दडती संधीत ॥३४॥
 येरीकडे मित्रावरुणी ॥ सदनीं आला त्यासी घेऊनी ॥ माता रेणुकेसी पाचारोनी ॥ म्हणे सांभाळी बाळाते ॥३५॥
 मग ते चरणीं ठेवूनि माथा ॥ म्हणे महाराजा हे ताता ॥ आपण कोण्या ग्रामी असता ॥ परम स्नेहाळू आहां कीं ॥३६॥
 ते रेणुका प्रेमल सती ॥ पाहतां विप्र दिव्य मूर्ती ॥ वस्त्रासन टाकूनि निगुती ॥ बैसविले त्यावरी ॥३७॥
 मग म्हणे बालका करीं कवळून ॥ आणिले तुम्हीं मोहेंकरुन ॥ तरी सकळ संशय सोडून ॥ नामाभिधान मज सांगा ॥३८॥
 येरी म्हणे वो सती ऐक ॥ या बाळाचा मी असें जनक ॥ म्हणोनि स्नेहावे दोंदिक ॥ तरी तुजपाशीं मी आलों ॥३९॥
 तरी बाल तुजकारणे ॥ कायावाचा केले अर्पण ॥ परी तूंही आतां संशय टाकून ॥ संगोपन करीं याचे ॥४०॥
 ते ऐकून बोले ऐसे ॥ तुम्हीं बालकाचे जनक कैसे ॥ येरी म्हणे वो अनायासे ॥ कथा ऐक बाळाची ॥४१॥
 अगे मी विप्रवेषे तूंते ॥ दिसत आहे परी मी दैवत ॥ मित्रावरुणी नाम माते ॥ महीलार्गीं वदतात ॥४२॥
 मग मूळांपासूनि तीते कथन ॥ भर्तीपात्रव्यक्त जनन ॥ हरिणीस्तनीचे संगोपन ॥ सकळ निर्णय बदलासे ॥४३॥

तरी या बालाचं संभवन ॥ अपूर्व आहे महीकारण ॥ परी असो पूर्ण दैवानें ॥ लाभ झाला तुज याचा ॥४४॥
 झाला परी आर्तभूत ॥ जगी म्हणावी कां आपुला सुत ॥ काया वाचा बुद्धि सुत ॥ रक्षण करी उचित हैं ॥४५॥
 ऐसें सांगूनि मित्रावरुणी ॥ जाता झाला आपुले स्थानी ॥ येरीकडे नितंबिनी ॥ परम चिर्तीं तोषली ॥४६॥
 मग भ्रतारासी सांगूनि वर्तमान ॥ तोही हर्षे ऐकून ॥ मग जननीजनकांचे भय पूर्ण ॥ बालप्रकरणीं फिटलें कीं ॥४७॥
 जैसे वस्त्र स्पर्शिल्या साबणी ॥ सकळ मलाची होय हानी ॥ ठेवी मित्रावरुण वाचेकरुनी ॥ सकळ संशय फिटलासे ॥४८॥
 किंवा गढूळ झालें असतां उदक ॥ स्थिरावल्या दावी पवित्र मुख ॥ तेवीं त्याचा समूळ धाक ॥ फिटूनि गेला तत्काळ ॥४९॥
 की दारा सगुणपर ॥ गृहीं असतां गरोदर ॥ परी प्रसूतीचे भय थोर ॥ प्रसूत झालिया फिटतसे ॥५०॥
 कीं अनभ्यस्त कांसे लागतां ॥ परम भय मानी पार होतां ॥ परी पार झालिया सकळ चिंता ॥ फिटोनि जाय सरितेची ॥५१॥
 कीं अचाट काननीं तस्करभयातें ॥ मार्ग मिळाला भयव्यक्त ॥ परी वस्ती पावल्या स्वस्थचित ॥ भयापासूनि होतसे ॥५२॥
 तन्नायें मित्रावरुणी ॥ वार्ता ऐकतां उभय कर्णी ॥ भयमुक्त होती आनंदोनी ॥ हेलावे चित्त पूर्णत्वे ॥५३॥
 जैसें दुःख जाऊनि होतां सुख ॥ पोसे शरीर दोंदिक ॥ तेवीं त्यांचे चिर्तीं बलाइक ॥ आनंदाचा उदेला ॥५४॥
 मग ते अतिप्रेमेंकरुन ॥ आशापाशाचें गुंतले बंधन ॥ मग परम स्नेहाचा खुंट उभवोन ॥ गरके घालिति त्यासवे ॥५५॥
 ऐसियापरी दिवसेंदिवस ॥ परम उदेले लालनपालनास ॥ तंव काशीक्षेत्री पुण्यवस्तीस ॥ पंच वरुषे लोटलीं ॥५६॥
 तां षडशवर्षी भर्तीनाथ ॥ पूर्ण झाला वयें व्यक्त ॥ जयसिंग आणि रेणुकेप्रत ॥ लग्नविचार सूचला ॥५७॥
 मग उभयतां बसूनि एकांती ॥ म्हणती चला जाऊ स्वदेशाप्रती ॥ लक्ष्मीं संबंधा जाती ॥ लग्न करु बालाचं ॥५८॥
 ऐसा विचार उभयतां करोनि ॥ सोडितें झाले क्षेत्रालागोनी ॥ माळवादेशीं त्यांचा ग्राम उद्देशोनी ॥ मार्ग धरितां तयाचा ॥५९॥
 मार्गीं चालतां ग्रामोग्रामीं ॥ भिक्षा करिती भिक्षुकधर्मी ॥ मार्गीं चालता भविष्य वर्मी ॥ विकट झगटलें येऊनि ॥६०॥
 मार्गीं चालतां काननांत ॥ तस्कर येऊनि अकस्मात ॥ जयसिंग शस्त्रघातें ॥ मुक्त केला प्राणाते ॥६१॥
 जवळी होतें वित कांही ॥ तें हिरोनि नेलें तस्करीं उपार्यी ॥ जयसिंगाचें प्रेत महीं ॥ निचेष्टित पडियेते ॥६२॥
 मग तें पाहूनि रेणुका सती ॥ प्रेत कवळूनि देहानिगुती ॥ परम शोके देहाप्रती ॥ सांडिती झाली तेधवां ॥६३॥
 मग तीं उभयतां स्त्रीपुरुष ॥ भर्तीरें काढें मेळवूनि विशेष ॥ अग्नि लावूनि उभयतांस ॥ शोकडोहीं बुडाला ॥६४॥
 उभयतांचे करितां दहन ॥ परी शोकविशोके पोळे प्राण ॥ म्हणे अहा तात मातेने ॥ कैसें सोडिलें काननीं या ॥६५॥
 अहा तुम्ही जननी जनक ॥ पाहते झालां परत्रलोक ॥ यापरी महीतं मायिक ॥ कोणी नसे मजलागी ॥६६॥
 अहा जननी रेणुकानाम्नी ॥ कैसी गेली मज सोडोनी ॥ आतां आई आई म्हणोनि वाणी ॥ बोलावूं मी कोणाते ॥६७॥
 अहा जननी तूं परम मायिक ॥ जाणत होतीस तृष्णाभूक ॥ आतां निकटपणी लोक ॥ परम कैसे पाहतील ॥६८॥
 अहा जननी रात्रीतून ॥ तीन वेळां उठोन ॥ करवीत होतीस तोयपान ॥ तरी मन निष्ठुर कां केले ॥६९॥
 अहा हदर्या धरुनि करिसी चुंबन ॥ वाचे म्हणसी बाल हैं तान्हें ॥ ऐसें म्हणोनि उदकपान ॥ करवीत अससी नित्यशा ॥७०॥
 ऐसी माय तूं सघन ॥ असोनि केले निष्ठुरपण ॥ मज ऐशा वर्नी सोडून ॥ गेलीस कैसी जननीये ॥७१॥
 अहा ताता जयसिंगनामी ॥ कैसा गेलासी मज टाकुना ॥ आता पृथ्वीवर दैन्यवाणी ॥ कोठे राहूं निराशिवत ॥७२॥
 अहा ताता बाहेर जातां ॥ खाऊ मजला आणीत होतां ॥ तो मुगुटी खोवूनि सदर्नी येतां ॥ पाचारुनि मज देशी ॥७३॥
 ऐसा मोह असतां पोटीं ॥ सांडूनि गेलासि विपिनीं देठीं ॥ ऐसें म्हणूनि करसंपुटी ॥ वक्षःस्थळ पिटीतसे ॥७४॥
 ऐसें रुदन करीत करीत ॥ पेटवूनि झाला शांताचित ॥ परी तो तेथूनि न उठे त्वरित ॥ प्राण सोडूं पाहातसे ॥७५॥
 तों मार्गेकरुन व्यवसाइक ॥ त्या वंजारे वृषभकटक ॥ त्यांनीं पाहूनि त्याचा शोक ॥ परम चिर्तीं कळबळले ॥७६॥
 मग तयापाशीं येऊन ॥ पुसोनि घेतले वर्तमान ॥ वर्तमान कळल्या बोलती वचन ॥ बोधनीती तयाते ॥७७॥
 म्हणती अगा भटसुता ॥ शोक कारसी अति वृथा ॥ होणार झालें विषममाथा ॥ विधिअक्षरे नेमीत ॥७८॥
 जरी तू आतां करिसी शोक ॥ तरी काय मिळतील जननी जनक ॥ ईश्वरकरणी प्रारब्ध फुटके ॥ आपुलेंचि म्हणावे ॥७९॥
 तरी आतां धैर्य करुन ॥ हित पहावें आपुलें आपण ॥ संसार करुनि आपुले मतीने ॥ तिन्ही लोकीं मिरवावें ॥८०॥
 ऐसें म्हणूनि बोध अपार ॥ उठविला त्याचा धरुनि कर ॥ मग संगे घेऊनि मुक्कामावर ॥ आणिलासे भर्ती ॥८१॥
 मुक्कामीं राहूनि सकळ जन ॥ रात्रीं देऊनि अन्नपान ॥ दुसरे दिवशीं सवें घेऊन ॥ पुन्हां जात व्यवसई ॥८२॥
 ऐसेपरी सात पांच दिन ॥ शोक करितां गेले लोटून ॥ मग दिवसेंदिवस होऊनि विस्मरण ॥ सहजस्थिती वर्ततसे ॥८३॥
 मग त्या व्यवसायिकां सहज ॥ करु लागला तयांचे काज ॥ काज होता तेजःपुंज ॥ सकळ चाहती आदराने ॥८४॥
 मग आसन वसन भूषणासहित ॥ व्यवसाइक सकळ संपादित ॥ ऐसेपरी कांहीं दिवस त्या स्थिर्तीत ॥ लोटून गेले तयाचे ॥८५॥

यापरी व्यवसाइक ॥ धान्य भरुनि अति अमूप ॥ उज्जनि शहर अवंतिक ॥ मार्ग धरिला तयाचा ॥८६॥
 मार्ग सरतां वृक्षमकटका ॥ येऊनि पोहांचला अवंतिका ॥ तेथं कथेचा रस निका ॥ होईल तो स्वीकारा पुढे ॥८७॥
 म्हणाल पुढिले अध्यायी रस ॥ उगाचि मानाल स्वचितास ॥ ऐसें तरी न म्हणावें पीयूष ॥ चवी घेतां कळों येईल ॥८८॥
 तरी ती कथा सुधारस थोर ॥ वाढी श्रोत्या धुंडीकुमर ॥ मालू ऐसा नामोच्चार ॥ नरहरिकृपे मिरवतसे ॥८९॥
 स्वस्ति श्रीभक्तिकथासार ॥ संमत गोरक्षकाव्य किमयागार ॥ सदा परिसोत भाविक चतुर ॥ चतुर्विंशति अध्याय गोड हा ॥१९०॥

श्रीगोपालकृष्णार्पणमस्तु ॥

॥ नवनाथभक्तिसार चतुर्विंशतिमध्याय समाप्त ॥

श्री नवनाथ भक्तिसार पोथी - अध्याय २५

अध्याय २५

श्रीगणेशाय नमः

जयजयाजी वासुदेवा ॥ वासनाद्वासुदेवा मायाअवयवा ॥ म्हणोनि तूर्ते माधवा ॥ सगुणस्थिति विराजे ॥१॥
 हे चक्रचाळका यदुपति ॥ वदर्वी आतां रसाळ युक्ती ॥ जेणे श्रोते आनंद पावती ॥ नवरसांते वेधूनियां ॥२॥
 मागिले अध्यायीं भर्तरीनाथ ॥ अवंतिके आला व्यवसायाते ॥ तें जननादि पाळण यथाश्रुत ॥ वदविले महाराजा ॥३॥
 यापरी पुढे कथा गहन ॥ वदर्वी नवरसां सुढाळपण ॥ ऐसे वदतां रुक्मणीरमण ॥ संतोष चिर्तीं जाहला ॥४॥
 जाहला तरी आतां श्रोतीं ॥ कथा स्वीकारा श्रवणार्थी ॥ व्यवसायिक घेऊनि भर्तरीप्रती ॥ अवंतिकेसी पातले ॥५॥
 पातले परी ग्रामाजवळी ॥ करिते झाले शिबिरस्थळी ॥ रचोनि गोण्या कनकपट सकळी ॥ शिबिरावरी विराजले ॥६॥
 ऐसियेपरी व्यवसायिक ॥ उतरते झाले स्थानस्थायिक ॥ तों अस्ताचळा गेला अर्क ॥ व्यवसायिक मिळाले ॥७॥
 अग्नि पेटवूनि एक्या ठार्यी ॥ शेक घेटी व्यवसायी ॥ तों निकट येऊनि जंबुक महीं ॥ कोल्हाळ केला एकचि ॥८॥
 कोल्हाळ केला परी स्वभाषेत ॥ बोलते झाले जंबुक समस्त ॥ व्यवसायिक हो या स्थिर्तीं ॥ बैसूं नका सावध व्हा ॥९॥
 तुम्हांवरी आहे धाडी ॥ महातस्कर बळी प्रोढी ॥ द्रव्य हरुनि नेतील तांतडी ॥ सावध होऊनि बैसा रे ॥१०॥
 ऐसे जंबुक बोलतां वार्णी ॥ भर्तरी ऐकता झाला कार्णी ॥ ऐकतांचि विचार अंतःकरणी ॥ करिता झाला महाराजा ॥११॥
 मनांत म्हणे व्यवसायिक अन्न ॥ आपण करीत आहो भक्षण ॥ तरी यांते श्रुत करुन ॥ उपकाराते सारावे ॥१२॥
 कीं मातेचा उपकार ॥ जेवीं फेडीतसे खगेंद्र ॥ तेवी व्यवसायिकांचा उपकार ॥ जंबुकांचे भाष्य तेचि रीतीं सागावे ॥१३॥
 मग म्हणे सकळ व्यवसायिकां ॥ तुम्ही असावध राहूं नका ॥ तस्कर धाड घालूं आले ऐका ॥ येत आहेती तुम्हांवरते ॥१४॥
 म्हणती कळले कशावरुन ॥ तरी जंबुक बोले स्वभाषेकरुन ॥ भुक्त तरी माषा मज कळून ॥ येत आहे महाराजा ॥१५॥
 तरी मीं तुमचे भक्षिले अन्न ॥ म्हणूनि वदलों गुप्त न ठेवून ॥ ऐसे बोले भर्तरी वचन ॥ विश्वासाते दाटले ॥१६॥
 मग ते व्यवसायिक जन ॥ नाना शस्त्रे करुनि धारण ॥ बैसते झाले सावधपणे ॥ काष्ठवणी योजूनियां ॥१७॥
 पोटी घालूनि मालभरती ॥ सावध पहरे देती भंवतीं ॥ तों तस्कर घाडी शतानुशर्तीं ॥ येऊनियां पोचले ॥१८॥
 पांचले परी व्यवसायिक ॥ परम झुंझार ब्रीदायिक ॥ यंत्रघायें तस्कर सकळिक ॥ जर्जर केले सर्वस्वीं ॥१९॥
 परम जर्जर तस्कर होतां ॥ मग वित्ताची सोडूनि वार्ता ॥ पळते झाले शस्त्रघाता साहवेना शस्त्रघात ॥२०॥
 असो तस्कर शतानुशर्ते ॥ पळूनि गेले शस्त्रघाते ॥ मग निवारण होऊनि हडबडत ॥ बैसले शांत व्यवसायिक ॥२१॥
 शांत होउनि भर्तरीयासी ॥ घेऊनि बैसले मंडपासी ॥ परी सावधपणीं लोटलिया निशी ॥ दीड प्रहर राहिली ॥२२॥
 राहिली दीड प्रहर रात्र ॥ पुन्हा जंबुक येऊनि तेथ ॥ भुक्ती सर्व मंडळासहित ॥ व्यवसायिक ऐकती ॥२३॥
 ऐकती परी भर्तरीते ॥ पुन्हा पुसती प्रश्न उक्ते ॥ कीं पुन्हा जंबुक येऊनि येथें ॥ काय बोलले तें सांग ॥२४॥
 ऐसे बोलतां व्यवसायिक ॥ सांगता झाला वरदायक ॥ म्हणे आतां कोल्हे भुक्ते ॥ वदले आहेत ते ऐका ॥२५॥
 तरी उतर दिशेहूनि आतां पांथिक ॥ येत आहे दक्षिणे जात ॥ शिववरदी महासमर्थ ॥ राक्षस जाणे असे तो ॥२६॥
 तयापाशीं चार रत्ने ॥ असती तेजस्वी दैदीप्यमान ॥ तरी त्याते येईल जो मारुन ॥ पूर्णलाभ तो लाभेल ॥२७॥
 परी तो लाभ म्हणाल केउता ॥ तरी तयाचा रुधिरटिळा रेखितां ॥ पावेल मग लाभ सावधौमता ॥ अवंतिकेमाजी दक्ष तो ॥२८॥
 तरी त्याते योजूनि मरण ॥ रुधिरें वस्त्र आणावें भरुन ॥ ग्रामद्वारीं टिळा रेखून ॥ विजय भाळीं रेखावा ॥२९॥
 ऐसे भर्तरी बोलतां त्याते ॥ तों विक्रम नृप होतां तेथे ॥ ऐकतांचि शस्त्र हाताते ॥ कवळूनियां चालिला ॥३०॥
 यापरी श्रोते कल्पना घेती ॥ शिववरदे त्या दानवाप्रती ॥ काय धन लाभले क्षिर्तीं ॥ तेचि कथानक सांगावे ॥३१॥
 मग कवि म्हणे तो दानव ॥ पूर्वी स्वर्गीचा होय गंधर्व ॥ चित्रमा गंधर्व तयाचे नांव ॥ महाप्रतापी आगळा ॥३२॥

तो सहजस्थिरीं कैलासासी ॥ जाता झाला भावें मानसी ॥ तों उमेसह दद्युतकर्मासी ॥ शिव बैसले खेळत ॥३३॥
 तों चित्रमा गंधर्वनाथ ॥ येऊनि पाँचला अकस्मात् ॥ तो उमेसहित उमाकांत ॥ भावेंकरुनि नमियेला ॥३४॥
 नमितां देखिले नीलकंठे ॥ मग आश्वासन देऊनि संनिध नीट ॥ विराजवूनि गंधर्वभट ॥ तुष्ट केला मानसी ॥३५॥
 निकट गंधर्वा बैसवून ॥ खेळ खेळती दोघे जण ॥ तों अंबेने खेळीं डाव जिंकोन ॥ शिवावरी आणियेला ॥३६॥
 आणिला परी अक्षभास ॥ द्विविध भासला उभयतांस ॥ तेणेंकरुनि प्रतिवादास ॥ प्रवर्तली उभयतां ॥३७॥
 शिव म्हणे पडले अठरा ॥ अंबा म्हणे पडले बारा ॥ ऐसा बोलण्यांत फेरा ॥ उभयतांसी पडियेला ॥३८॥
 मग ते उभय वदती ॥ विवादितां गंधर्वा पुसती ॥ तेणें शिवपक्ष धरुनि चिर्ती ॥ अष्टादश पडले म्हणतसे ॥३९॥
 परी ते पोबारा खरेपणी ॥ असतां क्षोभली मृडानी ॥ म्हणे गंधर्वा शिवपक्ष धरोनी ॥ बोलतोसी ऐसें तूं ॥४०॥
 परी तव देहीं असत्यवस्ती ॥ आहे सद्व यापमती ॥ तरी तूं जाऊनि मृत्युक्षिती ॥ राक्षसरुपे वर्तसील ॥४१॥
 ऐसें बोलतां दक्षनंदिनी ॥ गंधर्व व्यापला कंपेकरोनी ॥ अंगीं रोमांच उठवूनी ॥ शिवचरणीं लागला ॥४२॥
 म्हणे महाराजा चंद्रमौळी ॥ तव पक्ष धरितं येणें काळीं ॥ मुखा लागली शापकाजळी ॥ तरी आतां काय करु ॥४३॥
 ऐसें म्हणोनि अश्रु भरुन ॥ आले उभय लोचन ॥ तेणेंकरुनि चिर्तीं प्रसन्न ॥ पशुपति दाटला ॥४४॥
 म्हणे चित्रमा गंधर्वनाथा ॥ न करीं शापाची सहसा चिंता ॥ पुढे सुरोचन गंधर्व महीपर्वता ॥ शक्रशापे वर्तला कीं ॥४५॥
 वर्तला परी तया क्षिर्ती ॥ पुत्र होईल तयाप्रती ॥ तया पुत्राचेनि हार्ती ॥ मुक्त होशील सुजाणा ॥४६॥
 तो शस्त्रघातें राक्षसततूतें ॥ तव प्राणातें करील विभक्त ॥ येरी म्हणे लाभ त्यात ॥ मज मारावया कायसा ॥४७॥
 शिव म्हणे तूतैं मुक्त करितां ॥ रुधिरटिळक रेखितां माथां ॥ तेणें टिळके सर्व शोभता ॥ मही भोगील भोगातें ॥४८॥
 तों चित्रमा गंधर्व बोलत ॥ त्या पुत्रासी काय हें माहीत ॥ तरी तो येऊनि मम वधातें ॥ प्रवर्तल महाराजा ॥४९॥
 ऐसें ऐकूनि उमाकांत ॥ म्हणे धृमिन अवतार अर्तरीनाथ ॥ त्यांचे मुखें होईल श्रुत ॥ सुरोचना पुत्रासी ॥५०॥
 ऐसें बोलतां पंचानन ॥ मग स्वस्य झालें तयाचें मन ॥ मग दिव्यदेहा आश्रमीं ठेवून दानवदेहीं अवतरला ॥५१॥
 अवतरला परी बळहीन ॥ येत होता मार्ग करुन ॥ तों शस्त्र नेऊनि विक्रम ॥ काननाप्रती प्रवर्तला ॥५२॥
 यापरी आणिक श्रोते बोलती ॥ सुरोचन गंधर्व महीवरती ॥ शक्रशापे पातला निगुती ॥ कैशा अर्थी तें वदावें ॥५३॥
 कवि म्हणे वो ऐका वचन ॥ अमरपुरीं पाकशासन ॥ सभंस्थानीं सभा करुन ॥ गंधर्वादिक बैसले ॥५४॥
 पुढे अप्सरा नृत्य करिती ॥ नेटके हावभाव दाविती ॥ तिलोतमा आणि मेनका युवती ॥ अर्कज्योति लावण्य ॥५५॥
 कैसें त्यांचें चागुलपण ॥ ग्रंथीं किती करुं वर्णन ॥ तरी तयांचें स्वरूप पाहतां मदन ॥ मूर्छांगत होतसे ॥५६॥
 ज्या सभास्थानीं नाट्य करितां ॥ दाविती चमचमका समता ॥ जयांचे नेत्रकटाक्ष पाहतां ॥ जपी तपी नाडती ॥५७॥
 मग मुनी येऊनि लुंगी कांसोटी ॥ सोडूनी धांवती तयांचे पाठी ॥ मग कैचें आचरण योगराहाटी ॥ होती कष्टी कंदपें ॥५८॥
 ऐसी गुणजानस्वरूपस्थिती ॥ लावण्यलतिका चंद्रज्योती ॥ नाट्य करिती ते सभेप्रती ॥ वेधे चिर्तीं कंदर्प ॥५९॥
 ते नाट्य करितां सुरपतीं ॥ सुरोचन गंधर्व पंचबाणी ॥ अति वेधला निशिदिनी ॥ लाज सोडूनि तिजकारणे ॥६०॥
 परम वेधतां पंचबाणी ॥ देवसभेत मदें न गणूनी ॥ एकाएकीं सभेत मुक्त होती ॥ मेनकेत स्पर्शातसे ॥६१॥
 धरुनि मेनकेचा हस्त ॥ कुच हस्तानें करी व्यक्त ॥ तें पाहूनि शचीनाथ ॥ परम चिर्तीं क्षोभला ॥६२॥
 म्हणे सभास्थानीं सोडूनि लाज ॥ कवळीत रंभेते कामिकाजें ॥ तरी हा ऐसा अधमधवज ॥ पदच्युत होवो कां ॥६३॥
 जयातें न कळे रागरांग ॥ हीनबुद्धि कामियोग ॥ तरी हा पतन पावो स्वर्ग ॥ महागर्दभ होवो कां ॥६४॥
 ऐसें बोलतां पाकशासन ॥ तत्काळ झाला तेथूनि पतन ॥ पतन होता सहस्रनयन ॥ तुष्ट केला स्तुतीनें ॥६५॥
 म्हणे महाराजा अमरनाथा ॥ उःशाप द्यावा मातें आतां ॥ हें कर्म घडलें असतां ॥ परी क्षमा करावी जी ॥६६॥
 तूं दयावत प्रजाराशी ॥ सदा कळवळा हदयी पाळिशी ॥ तरी पोटी घालूनि अपराधासी ॥ क्षमादान ओपावें ॥६७॥
 तूं माय भी लेकरुं सहसा ॥ न गर्णी माझे अपराधलेशा ॥ तरी तूं दृष्टि समपीयूषा ॥ मिरवीं कां मजवरी ॥६८॥
 ऐसें स्तुतीचें वदतां वचन ॥ संतुष्ट झाला पाकशासन ॥ म्हणे द्वादशवर्षी पुन्हां परतोन ॥ स्वस्थानातें येशील कीं ॥६९॥
 येशील परी कैसें कर्म ॥ मथुराधीश जो नरेंद्रोतम ॥ ज्याते सत्यवर्मा नाम ॥ महीलार्गी मिरवतसे ॥७०॥
 तयाची कन्या लावण्यराशी ॥ सद्विवेकीं पुण्यराशी ॥ तीतें वरोनि कृत्रिमासीं ॥ विक्रमातें तोषवावें ॥७१॥
 ता विष्णुविक्रममूर्ती ऐसी ॥ स्वशक मिरवेल महीसी ॥ तो येता तव उदारसी ॥ मुक्त होशील महाराजा ॥७२॥
 पाहतां विक्रमसुताचें मुख ॥ हरेल सर्व शापदुःख ॥ मग भूलोकांते होवोनि विन्मुख ॥ स्वर्वगलोकवासी होसी तूं ॥७३॥
 ऐसें बोलतां सहस्रनयन ॥ गंधर्वा पावला तुष्टभान ॥ जैसें मृत्युवेळीं पियूषपान ॥ लाभलेसे दैवावें ॥७४॥

कीं अत्यंत दारिद्र्य झाल्यास प्राप्त ॥ दैवं मांदुसलाभ होत ॥ कीं सरिताओर्धीं जात वाहात ॥ सांगडी हाता लागली ॥७५॥
 कीं परम दुष्काळीं न मिळे अन्न ॥ भणंगरुप दावी दुरुन ॥ ते आपंगिले सुरमीने ॥ तैसें झाले गंधर्वी ॥७६॥
 असो मग तो सुरोचन ॥ तया झाले स्वर्गपतन ॥ वायुचक्रीं मिथुलाकानन ॥ सेविता झाला येऊनी ॥७७॥
 परी तो येतांचि स्पर्शितां मही ॥ होऊनि गेला गर्दभदेही ॥ मग रासभपंकती काननप्रवाही ॥ चरं लागे नित्यशा ॥७८॥
 तंव त्या गांवीं कुल्लाळ कमठ ॥ उत्तम नामें असे सुभट ॥ तो संचरोनि काननवाटे ॥ गर्दभाते शोधीतस ॥७९॥
 शोध शोधितां कमठ कुल्लाळ ॥ देखिले गर्दभमंडल ॥ त्या गर्दभात हा शापबळ ॥ गर्दभरुपी मिरवतसे ॥८०॥
 मग तेणे हांकीनि गर्दभ समस्त ॥ नेता झाला स्वसदनांत ॥ त्याजसवे गर्दभ त्यांत ॥ कुल्लाळशाळे गेला असे ॥८१॥
 गेला परी बहु दिवस ॥ तया कुल्लाळगृहीं असे ॥ यावरी कमठ तो स्वसदनास ॥ दरिद्रांत पावला ॥८२॥
 तेणे करुनि गर्दभ समस्त ॥ ओपिले परा घेऊनि वित ॥ परी तो गर्दभ स्वसदनांत ॥ रक्षोनियां ठेविला ॥८३॥
 रक्षिला परी एकटा द्वारी ॥ गर्दभ मर्नीं विचार करी ॥ एकांतीं एकट्यापरी ॥ कमठ कुल्लाळे ठेविला ॥८४॥
 मग रात्र पाहोनि दोन प्रहर ॥ कुल्लाळांते बोले उत्तर ॥ कीं सत्यवर्म्याची कन्या सुंदर ॥ करुनि द्यावी मज कांता ॥८५॥
 ऐसे दिनोदिन पुकारितां ॥ कमठ कानी होय ऐकता ॥ मग सदनाबाहेर येऊनि तत्त्वां ॥ निजदृष्टीने विलोकी ॥८६॥
 विलोकी परी कोठे कांहीं ॥ पाहत्याप्रती वसत नाहीं ॥ कोण बोलतो बोल प्रवाहीं ॥ तोही कोण कळेना ॥८७॥
 ऐसा होऊनि साशंकित ॥ पुन्हां सदनामाजी जात ॥ तों गर्दभ पुन्हां पाचरुनि त्याते ॥ दारा द्यावी म्हणतसे ॥८८॥
 पुन्हां कमठ येत परतोन ॥ पाहतां बोले याचे वदन ॥ परी गर्दभ बोलतो ऐसे वचन ॥ हैं तों कोणा कळेना ॥८९॥
 मग साशंकित होय चित्ती ॥ कोण बोले तो गृहाप्रति ॥ संशय येत तया चित्ती ॥ उभा राहे कमठ तो ॥९०॥
 कमठ सन्मुख उभा असतां ॥ गर्दभ विचार करी चिता ॥ म्हणे भांति फेडावी आतां ॥ आपुलिया शब्दाची ॥९१॥
 मग कमठा जवळी पाचारुन ॥ बोलता झाला गर्दभ वचन ॥ म्हणे महाराजा संशयं दारुण ॥ पाहात अससी किमर्थ तू ॥९२॥
 परी भी नित्य बोलतां वाणी ॥ तूं ऐकतोसी कार्नी ॥ तरी सत्यवर्म्याची मज नंदिनी ॥ करुनि देई ते भाजा ॥९३॥
 ऐसे गर्दभ बोलतां वचन ॥ कमठ खोंचे भयेंकरुन ॥ जरी हैं ऐकिले पराने ॥ तरी शिक्षा होईल आमुते ॥९४॥
 अहा अहा रे प्रत्यक्ष गर्दभ तंव ॥ मिसळू पाहशी सोयराणीव ॥ मेरु मशक तेवीं मानव ॥ समरंगण मिरविशी ॥९५॥
 कोठे राजा कोठे रजक ॥ कोठे तूं रे मागणार भीक ॥ कोठे मेरु कोठे मशक ॥ अर्कीं खद्योत मिरवला ॥९६॥
 ऐसा विचार कमठ करीत ॥ म्हणे बरवे नव्हे यांत ॥ तरी आतां त्यजूनि ग्रामाते ॥ परदेशाप्रती वसावे ॥९७॥
 तरी आतां विष्यांस ॥ कळांत सत्यवर्म रायास ॥ तो शिर छेदूनि कसायास ॥ अर्पील जाण निर्धारे ॥९८॥
 ऐसा विचार करितां चित्ती ॥ तों उदयास पावला गभस्ती ॥ मग कांतेसी सांगूनि गर्दभनीती ॥ पलायनास निश्चय केला ये ॥९९॥
 परी ते मूढ दोधेजण ॥ जयांलागी नसे जान ॥ कीं प्रत्यक्ष पशूने बोलावे वचन ॥ हैं आश्चर्य वाटेना ॥१००॥
 पशू असती वाचारहित ॥ हा गर्दभ बोलतो मात ॥ तरी हा पशू नव्हे निश्वित ॥ प्रजावंत समजेना ॥१॥
 म्हणोनि असती मूढपणे ॥ योजिले त्यांनीं पलायन ॥ त्याचि गर्दभी ग्रंथिका वाहोन ॥ संसारग्रंथिका भरियेली ॥२॥
 संसार वाहोनि गर्दभावरता ॥ त्यासें चालती उभयतां ॥ सहजस्थितीं चाल चालतां ॥ ग्रामदवारीं ते आले ॥३॥
 परी द्वारक्षक तेथे असती ॥ तिहीं पाहतां तयांची स्थिती ॥ समजोनि त्यांची पलायनरीती ॥ तार्किकजानेंकरुनियां ॥४॥
 मग ते हटकीती कमठाकारणे ॥ म्हणतीं संसार गर्दभीं वाहोन ॥ किमर्थ तूं पलायन ॥ करिशी सांग कमठा रे ॥५॥
 ऐसे पुसतां द्वारक्षक ॥ तेव्हां तो झाला भयें व्यापक ॥ न बोले वचन कांहींएक ॥ मुखस्तंभ बावरियेला ॥६॥
 तरी ते नाना युक्तिप्रयुक्तीं ॥ पलायना अर्थ पुसती ॥ परी तो न वदे दुःखाप्रती ॥ संशयांत मिरवतसे ॥७॥
 मनांत म्हणे कमठ कुल्लाळ ॥ जरी हा अर्थ वदूं केवळ ॥ तरी सध्यां हा वडवानळ ॥ अंग स्पर्शील आमुचे ॥८॥
 म्हणूनि त्याते न बोलेचि कांहीं ॥ मुखस्तंभ विचरे वाचाप्रवाही ॥ मग ते द्वारपाळ प्रजादेही ॥ अटक करिती कमठाते ॥९॥
 म्हणती ऐसी वस्ती टाकून ॥ कमठा तूं करिशी पक्लायन ॥ तरी तें रायाते श्रुत करुन ॥ मग बोलवूं तुज कमठा ॥१०॥
 ऐसे वदूनि द्वारपाळ ॥ राजांगणीं जाऊनि चपळ ॥ म्हणती महाराजा कुमठ कुल्लाळ ॥ ग्रामांतूनि जातसे ॥११॥
 मग त्वरे पाठवूनि आपुले दूत ॥ कमठ आणिला राजसभेत ॥ सभास्थानीं जातांच त्याते ॥ राव स्वमुखें पुसतसे ॥१२॥
 म्हणे काय झाली दुःखमात ॥ कोणते दुःख तुज वसत ॥ झाले म्हणोनि ग्रामाते ॥ सांडूनियां जासी तूं ॥१३॥
 ऐसी असतां महाराहाटी ॥ तूं कोणे अर्थ झालासी कट्टी ॥ तरी तो अर्थ वदेनि होटी ॥ श्रुत करी आमुते ॥१४॥
 म्हणे कमठा सत्यवर्मा ॥ नांव मिरवत नहीं आम्हां ॥ तरी सत्य चालवीन नेमां ॥ नामासमान वर्ततसे ॥१५॥
 ऐसे बोलतां राव वचन ॥ कमठ बोले रायाकारणे ॥ हे महाराजा प्रजापालन करणे ॥ दक्ष तुम्हीच अहा कीं ॥१६॥

परी मातें दुःख जें आहे ॥ तें वाचेने बोलता न ये ॥ बोलों जाता प्राण जाये ॥ देहमुक्त होईन ॥१७॥
 राव म्हणे मजकडून ॥ जात असेल तुझा प्राण ॥ तरी अन्याय माफ करीन ॥ रक्षीन प्राण तुझा की ॥१८॥
 तरी या बोलाकारणे ॥ संशय मिरवीत असेल मने ॥ तरी माझे सदैव वचन ॥ घेई घेई कमठा तू ॥१९॥
 ऐसी बोलतां राजेंद्र वाणी ॥ कमठ तुकावी ग्रीवेलागुनी ॥ म्हणे महाराजा ऐसी वाणी ॥ भाष द्यावी मज आतां ॥२०॥
 अवश्य म्हणोनि सत्यवर्मा ॥ करतळभाष देत उतमा ॥ मग म्हणे कमठा क्लेशवर्मा ॥ वदोनि दावीं मज आतां ॥२१॥
 येरु म्हणे नरेशा ॥ एकांतीं दावीं शब्दलेशा ॥ ऐसे बोलतां कमठ सहसा ॥ एकांतां चालिले ॥२२॥
 कमठ आणि नरेंद्रोतम ॥ एकांतीं बैसले शुद्ध आश्रमा ॥ मग कमठ म्हणे राया कामा ॥ मम क्लेशाचे अवधारी ॥२३॥
 हे राया तूं सर्वज्ञमूर्ती ॥ तव उदरीची कन्या युवती ॥ नाम जियेचे सत्यवती ॥ महीवरती मिरवतसे ॥२४॥
 तरी काय सांगू विपर्यास ॥ एक गर्दभ मम सदनास ॥ तो रात्री पाचारुनि आम्हांस ॥ विपरीत वाणी बोलतसे ॥२५॥
 बोलतसे कैसे रीतीं ॥ कीं मज दारा करुनि दे सत्यवती ॥ ऐसे बोलतां चकवर्तीं ॥ भये व्यप्त मन माझे ॥२६॥
 अहो हे पशु काय बोलत ॥ जरी रायातें होत श्रुत ॥ मत तो मातें सदनासहि ॥ कोपानळीं जाळील ॥२७॥
 ऐशा भयाची उमजोनि वार्ता ॥ त्रास योजिला आपुले चिता ॥ म्हणोनि राया सोडोनि स्वार्था ॥ ग्रामाबाहेर जातसे ॥२८॥
 ऐसे बोलतां कमठ कुल्लाळ ॥ मग विचार करीतसे नृपाळ ॥ चिर्तीं म्हणे पशू केवळ ॥ वाचारहित असती कीं ॥२९॥
 तरी तो पशु न म्हणावा सर्वथा ॥ कोणीतरी असेल देवता ॥ परीक्षेविण माङ्गिये चिता ॥ पशुवेषं नटला असे ॥१३०॥
 ऐसा विचार करुनि चिर्तीं ॥ बोलता झाला कमठाप्रती ॥ म्हणे कमठा भय चिर्तीं ॥ धरून कोया हेत् ॥३१॥
 तरी आतां कुशलपणे ॥ दावूं आपलें भावलक्षण ॥ आणि तयाची परीक्षा करून ॥ सत्यवती ओपावी ॥३२॥
 तरी तूं आतां सेवोनि सदन ॥ स्वस्थ करीं आपुले मन ॥ गर्दभ करितां तूंते भाषाण ॥ उत्तरयुक्ती तूं ऐक ॥३३॥
 तूंते बोलतां गर्दभ मात ॥ तरी त्यातें उत्तर द्यावे त्वरित ॥ कीं हा प्रकार रायातें श्रुत ॥ केला असे महाराजा ॥३४॥
 केलें परी राजउत्तर ॥ आलें आहे तव बोलावर ॥ तरी धातुतामाचे मिथुळानगर ॥ करुनि द्यावे सर्वस्वे ॥३५॥
 पूर्ण झालिया तामवती ॥ मग आपुल्यातें देईल सत्यवती ॥ ऐसे सांगूनि तयाप्रती ॥ तुष्ट करीं चितातें ॥३६॥
 ऐसे कमठा नरेंद्रोतमें ॥ सांगोनि दिला उत्तरनेम ॥ तुष्ट करोनि मनोधर्म ॥ बोलविला कमठ तो ॥३७॥
 मग तुष्ट होवोनि कमठ चिर्तीं ॥ जाता झाला सदनाप्रती ॥ तों अस्ताचळा पावोनि गभस्ती ॥ महीं रात्र संचरली ॥३८॥
 राव झाली दोन प्रहर ॥ तंव गर्दभ बोले उत्तर ॥ हे कमठा तूं नरेश्वर ॥ सत्यवती दे मातें ॥३९॥
 ऐसे बोलतां पशु युक्तीं ॥ कमठ उत्तर दे तयाप्रती ॥ म्हणे महाराजा नृपाप्रती ॥ श्रुत केले आहे मीं ॥१४०॥
 केल्यावरी प्रत्युत्तर ॥ रायें दिधलें अनिवार ॥ कीं तामधातूचे मिथुळानगर ॥ करुनि द्यावे आमुतें ॥४१॥
 ग्राम झालिया तामसदनी ॥ अर्पीन त्यातें नंदिनी ॥ ऐसिया बोलप्रकरणी ॥ बोलिला आहे नरेंद्र तो ॥४२॥
 तरी ऐसिया बोला सरळा ॥ असेल कांहीं दावा कळा ॥ तुष्ट करोनि नरेंद्रपळा ॥ सत्यवती वरावी ॥४३॥
 त्यातें तामवती देवोन ॥ ग्रहण करावे कन्यारत्न ॥ जैसे दानवां सुरा देवोन ॥ पियूष घेतले देवांनी ॥४४॥
 किंवा कष्टातें कचं ओपूनी ॥ हरोनि गेला संजीवनी ॥ तेवीं रायातें तुष्ट करोनी ॥ सत्यवती हरीं कां ॥४५॥
 तरी कांच देवोनि पाच घेणे ॥ हे तों बुद्धिमंतलक्षण ॥ असेल कांहीं या प्रमाण ॥ करुनि दावीं महाराजा ॥४६॥
 ऐशी कमठ बोलतां उक्ती ॥ हास्य करी गंधर्वपती ॥ म्हणे रायाची विशाळ मती ॥ नव्हे कमठा या प्रकरणी ॥४७॥
 अरे हेमतगटीं ॥ रत्नकोंदणीं ॥ जरी तो आराधित वाणी ॥ तरी करोनि देतों येचि क्षणीं ॥ अमरनगरीसमान कीं ॥४८॥
 कीं सबळ शक्काची संपती ॥ आणूनि देतों तयाप्रती ॥ तेथें मागणे तामवती ॥ अदैववाणी हे काय ॥४९॥
 असे सकळकानानाब्धिसुरभिरत्न ॥ कल्पतरु आदि चौदा करुनी ॥ तें तामवती मागणे वाणी ॥ अदैववाणी हे काय ॥१५०॥
 कीं सुरभि अब्धिरत्न ॥ मागतां देतों आणून ॥ तेथें तामवती नगर पूर्ण ॥ अदैववाणी हे काय ॥५१॥
 के रेवाकाननीचे पाषाण ॥ निधि चिंतामणी देतों करुन ॥ तें तामवती नगर मागोन ॥ अदैवपणे हे काय ॥५२॥
 तरी आतां असो कैसें ॥ जैसे ज्याचें संचित असे ॥ तैसी बुद्धी होय प्रकाश ॥ प्रारब्धबळे अनुक्रमें ॥५३॥
 तरी कमठा अति निगुर्ती ॥ जावोनि सांगावे रायाप्रती ॥ कीं मिथुळाग्राम तामवती ॥ ग्रहण करीं नरेंद्रा ॥५४॥
 अवश्य म्हणोनि कुल्लाळ ॥ जावोनि वंदिला मिथुळापळ ॥ म्हणे महाराजा भूपा कुशळ ॥ बोलिला तें ऐकावे ॥५५॥
 म्हणे सिद्ध करोनि सत्यवती ॥ कृपे ओपिजे माझे हातीं ॥ आज रात्री तामवती ॥ निजदृष्टीं पाहशील ॥५६॥
 ऐसे पशूचे वागवचन ॥ कमठमुखे राव ऐकून ॥ अवश्य कुल्लाळातें म्हणून ॥ सदनातें पाठवी ॥५७॥
 कुल्लाळ येतांचि स्वधामा ॥ म्हणे प्राजिका गर्दभोतमा ॥ राया सांगतां ऐसा महिमा ॥ स्वीकारिले रायाने ॥५८॥

केला प्रत्यक्ष विश्वकर्मा ॥ तो म्हणे महाराजा गंधर्वोत्तमा ॥ कवण कामिक काम तुम्हां ॥ वेधलासे महाराजा ॥५९॥
 येरु म्हणे विराटस्वरूप तनया ॥ मुख्य माझी तों ब्रह्मकाया ॥ काम उदेला गुरुराया ॥ मिथुळा कीजे तामवती ॥६०॥
 विश्वकर्मा तुझें नाम ॥ तरी जाणसी सकळ विश्वाचें कर्म ॥ कर्म ओपूनि जगदुम ॥ सुपंथ पंथा लाविले ॥६१॥
 तरी सकळकर्म निर्माणकर्ता ॥ म्हणोनि विश्वकर्मा नाम शोभत ॥ आहेस म्हणोनि त्या अर्थ ॥ पाचारिले तूतें मीं ॥६२॥
 तरी जगदगुरु तू कर्मपाड ॥ निवारी तू माझें इतुके साकडे ॥ तामवती मिथुळकोट ॥ करुनि द्यावी महाराजा ॥६३॥
 ऐसी एकतां गंधर्वबाणी ॥ मागिले प्रहरीची यामिनी ॥ विश्वकर्मा ग्रामधार्मी ॥ कृपा करेनि हांसतसे ॥६४॥
 कृपाहृष्टी अविट करितां ॥ तामधातु ग्राम समस्त ॥ व्याप्त धामें सर्वथा ॥ तामवर्णी लखलखीत ॥६५॥
 राजा अंत्यजादि सर्वे सकळ ॥ कोणी न उरला धार्मी दुर्बळ ॥ तामवटिका सकळ स्थळ ॥ ग्राम मिथुळा मिरवले ॥६६॥
 ऐसें करोनि विश्वकर्मा ॥ अदृश्य गेला आपुले धामा ॥ येरीकडे उदयोतमा ॥ होतां पाहती ग्रामजन ॥६७॥
 तों तामधातु अंगणासहित ॥ धामें विराजलीं सुशोभित ॥ ऐसें पाहतांचि अपरिमिति ॥ ठक पडले जगासी ॥६८॥
 म्हणती हें काय अपूर्व झालें ॥ न धडे तेंचि घडून आले ॥ परी रायें पाहतांचि जाणवले ॥ खूणपरीक्षा चिताते ॥६९॥
 मग मनांत म्हणे सत्यवर्मा ॥ कन्या ओपितां सुकर्मा ॥ परी लौकिक अति जगदुर्गमा ॥ हेळणेते पावेन मी ॥७०॥
 तरी हें जग दुर्गम नोहे भलें ॥ द्विमुख सावज होऊनि बैसलें ॥ पैशून्याचि देखूनि पावलें ॥ दंशावया धावती ॥७१॥
 तरी आतां गुप्तगुप्तें ॥ कन्या ओपूनि कुल्लाळाते ॥ स्वग्रामधामाकारणे विभक्त ॥ दूरदेशीं बसवावी ॥७२॥
 ऐसा विचार योजूनि चितीं ॥ मग पाचारुनि कमठाप्रती ॥ लोकनिंदेच्या सकळार्थी ॥ सुचविले तयाने ॥७३॥
 म्हणे महाराजा ऐक ॥ कन्या गर्दभा ओपितां देख ॥ लोकनिंदा पतनशब्द चार्वाक ॥ प्रविष्ट होईल भवनीं की ॥७४॥
 तरी लावण्य चपळा सत्यवती ॥ घेऊनि जावी सदनाप्रती ॥ परी या गांवीं न करुनि वस्ती ॥ दूरदेशीं वसावे ॥७५॥
 ऐसें बोलतां राव स्पष्ट ॥ अवश्य म्हणे कुल्लाळ कमठ ॥ मग सदनीं येऊनि संसारथाट ॥ वस्त्रीं ग्रंथिका वाहिली ॥७६॥
 अर्क झाला अस्तमानी ॥ पुन्हां प्रवेशे राजसदनी ॥ म्हणे राया ग्रंथिका बांधनी ॥ सिद्ध आहे जावया ॥७७॥
 राव पाचारुनि कन्या युवती ॥ म्हणे पवित्र सत्यवती ॥ तूतें अपिती देवाप्रती ॥ स्वीकारावे तयाते ॥७८॥
 म्हणशील परीक्षिले कैसें ॥ तरी मिथुळा तामवती लेशें ॥ क्षण न लोटतां केले असे ॥ तस्मात् देव निश्चयें तो ॥७९॥
 तरी तू त्या स्वीकारून ॥ ओळखी आणिजे कोणाचा कोण ॥ मीं तोचि परीक्षिला निश्चयें करून ॥ देवतारुपी गर्दभ तो ॥८०॥
 करिसी सहसा अनमान ॥ तरी कायावाचामने करून ॥ शुचि होऊनि उतीर्ण ॥ उभयकुळां हेंचि करी ॥८१॥
 जरी गर्दभ म्हणूनि अमपानिसी ॥ तरी डाग लागेल मम कुळासी ॥ आणि तो कोपला विपर्यासी ॥ पतनशापा ओपील की ॥८२॥
 तरी ऐसें करीं नंदनी ॥ युक्तिप्रयुक्तीं तयालागुनी ॥ गर्दभदेहाचा त्याग करूनी ॥ स्वस्वरुपीं मिरवीं कां ॥८३॥
 तेणेंकुरुनि उभयकुळपक्षी ॥ उद्धारार्थ मिरवेल दक्षी ॥ तरी आतां शुद्धकांक्षी कमठसदना सेर्वीं कां ॥८४॥
 ऐसें बोलतां तींते सदनीं ॥ अवश्य म्हणूनि शुभाननी ॥ मग कुल्लाळ गृही जात घेऊनी ॥ निशीमाजी संचरली ॥८५॥
 संचरली घरी म्हणतां ॥ बोटा लावूनि दावीं भर्ता ॥ सत्यवती ऐसें बोलतां ॥ राव पुसे कमठाते ॥८६॥
 राव पुसे कमठासही ॥ दावितांचि राव लागे पार्यी ॥ म्हणे महाराजा हे जांवई ॥ पाळण करी कन्येचे ॥८७॥
 ऐसें बोलतां तयापर ॥ गर्दभ बोलता झाला याते म्हणतील काई ॥ परी हे असे थोर ॥ मी जांवई तुज असे ॥८८॥
 पाहें माझी कळा गर्दभदेही ॥ लोक याते म्हणतील काई ॥ परी हे असो निंदाप्रवाही ॥ परी धन्य भाग्य तुझें की ॥८९॥
 राया तरी ऐक मात ॥ शक्तशार्पे गर्दभदेहाते ॥ मी विचरतों कृतिमर्ते ॥ नातरी सुरोचन गंधर्व मी ॥९०॥
 मग मूळापासूनि समूळ कथा ॥ सांगूनि तोषविले नृपनाथा ॥ ऐसी नृपे ऐकूनि वार्ता ॥ तुष्ट चितीं मिरवला ॥९१॥
 मग देऊनि लावण्यराशी ॥ राव गेला स्वसदनासी ॥ भर्ता देऊनि सत्यवतीसी ॥ कुल्लाळाते प्रार्थूनियां ॥९२॥
 राव जातां स्वसदनीं ॥ कमठ सत्यवतीसी घेऊनी ॥ अवंतिकेचा मार्ग धरूनी ॥ गमन करी रात्रीं तो ॥९३॥
 असो आतां पुढिले अध्यार्थी ॥ सत्यवती करील काई ॥ तेचि कथा परिसावी ॥ अवधान देऊनियां ॥९४॥
 धुंडीसुत नरहरिवंशी ॥ मालू नटला संतसेवेसी ॥ सेवाप्रसाद तयापाशीं रात्रिंदिन मागतसे ॥९५॥
 इतिश्रीभक्तिकथासार ॥ संमत गोरक्षकाट्य किमयागर ॥ सदा परिसोत भाविक चतुर ॥ पंचविंशति अध्याय गोड हा ॥९६॥

श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ शुभं भवतु ॥

श्री नवनाथ भक्तिसार पोथी - अध्याय २६

अध्याय २६

श्रीगणेशाय नमः

जयजयाजी कमलापती ॥ सर्वसाक्षी आदिमूर्ती ॥ पूर्णब्रह्मा सनातनज्योती ॥ रुक्मणीपते जगदात्मया ॥१॥
 हे दीननाथा दीनबंधू ॥ मुनिमानसरंजना कृपासिंधू ॥ तरी आतां कथासुबोधू ॥ रसज शब्दीं वदर्दीं कां ॥२॥
 मागिले अध्यार्थी कथन ॥ गंधर्व नार्मीं सुरोचन ॥ शक्रशार्पे गर्दभ होऊन ॥ सत्यवती वरियेली ॥३॥
 तरी ही असो मागीत कथा ॥ सिंहावलोकनीं पहा आतां ॥ कमठ कुल्लाळ काननपंथा ॥ अवंतिके जातसे ॥४॥
 गंधर्वगर्दभी संसार वाहोन ॥ स्वदारेसहित सत्यवतीरत्न ॥ मार्गी चालता मुक्कामोमुक्काम ॥ अवंतिके पातला ॥५॥
 कुल्लाळगृहीं सदन पाहून ॥ राहते झाले समुच्चयेकरुन ॥ परी सत्यवतीते सुदाळपणे ॥ कन्येसमान पाळीतसे ॥६॥
 सकळ मोहायें मायाफळ ॥ सत्यवतीते अर्पी कुल्लाळ ॥ आसनवसनादि सकळ ॥ इच्छेसमान पाळीतसे ॥७॥
 तां एके दिवर्शीं सत्यवती ॥ म्हणे ताता कमठमूर्ती ॥ मम लग्नातें करुनि पती ॥ माझा मज दार्वी कां ॥८॥
 येरी म्हणे वो अवश्य माय ॥ या बोलाचा फेडीन संशय ॥ मग रात्रीं अवसर पाहूनि समय ॥ गंधर्वापाशीं पातला ॥९॥
 म्हणे महाराजा पशुपती ॥ कामना वेधली जे तव चितीं ॥ ती फळासी येऊनि निगुती ॥ तुजलागी पावती झाली ॥१०॥
 तरी या अर्था सुलक्षण ॥ पुढे व्हावें मंगलकारण ॥ सत्यवती उत्तम रत्न ॥ वाट पाहे पतीची ॥११॥
 तरी या प्रश्नाचे उत्तर देऊन ॥ उभर्यी मिरवावें समाधान ॥ ऐसे ऐकतां संकटवचन ॥ गंधर्वराज वदतसे ॥१२॥
 तरी असो अन्य विधीते ॥ प्रविष्ट न व्हावें हे लोकांत ॥ तरी योजूनि असुरी लग्नांत ॥ सत्यवती स्वीकारू ॥१३॥
 म्हणे महाराजा कमठा ऐक ॥ मंगलविधी नसे एक ॥ आसुरीविधीपूर्वक ॥ हा सोहळा मिरवितसे ॥१४॥
 ऐसे बोलतां गंधर्वराव ॥ कमठ म्हणे आहे बरवें ॥ परी एक संर्धी उदित भाव ॥ उदय पावला महाराजा ॥१५॥
 म्हणे संदेह कवण कैसे ॥ परी आपण वर्ततां पशू ऐसे ॥ तरी या मिषें संग मनुष्यें ॥ कैसी रीती घडेल की ॥१६॥
 तरी संदेह फेडूनि माझा ॥ प्रिय करावी आपुली भाजा ॥ ऐसे ऐकूनि कामठ चोजा ॥ उत्तरा उत्तर देतसे ॥१७॥
 तो म्हणे महाराजा कमठा ऐक ॥ रत्न सत्यवती अलोलिक ॥ क्रतुसमय सत्य दोंदिक ॥ श्रुत करावे आम्हांते ॥१८॥
 तुवां श्रुत केलिया दृष्टी ॥ दावीन आपुली स्वरूपकोटी ॥ गंधर्ववेषें इच्छा पाटी ॥ पूर्णपणी आणीन की ॥१९॥
 सत्यवती उत्तम जाया ॥ चतुर्थदिनी एकांत ठाया ॥ तुष्ट करीन गंधर्वी काया ॥ वरुनिया महाराजा ॥२०॥
 ऐसी बोलतां गंधर्व वाणी ॥ तुष्ट झाला कमठ मर्नी ॥ स्वधामात संचरोनी ॥ वृतांत कन्येसी निवेदिला ॥२१॥
 म्हणे माये वो सत्यवती ॥ कामना जे आहे तव चितीं ॥ ते क्रतुकाळीं कामाहुती ॥ गंधर्वराज ओपील गे ॥२२॥
 आपुल्या स्वरूपा प्रगट करुन ॥ करुं योजितों आसुरा लग्न ॥ तरी तेंचि वरुनि समाधान ॥ सुखालागीं पावशील ॥२३॥
 ऐसे सांगूनि कमठ कुल्लाळ ॥ शयनीं पहुडला उतावेळ ॥ ती निशा लोटूनि उदयकाळ ॥ गभस्तीचा पातला ॥२४॥
 तेही लोटल्या दिनोदिन ॥ समय पातला क्रतुकालमान ॥ चतुर्थ दिनी कुल्लाळ जाऊन ॥ श्रुत करी गंधर्वाते ॥२५॥
 म्हणे महाराजा गंधर्वनाथा ॥ योजिला समय आला आतां ॥ तरी उभय काम पूर्ण होतां ॥ स्वीकारावें महाराजा ॥२६॥
 ऐसे बोलता कमठ वाणी ॥ वेष गर्दभी तत्क्षणी ॥ सोडूनि स्वस्वरूपा प्रगट करुन ॥ महीलागीं मिरवला ॥२७॥
 मिरवला परी जैसा गभस्ती ॥ वस्त्राभरणी कनककांती ॥ कमठे पाहूनि चित्तसरती ॥ आनंदतोय हेलावे ॥२८॥
 चिती म्हणे भाग्यवंत ॥ मजसमान नाही या माहीत ॥ स्वर्गवासी गंधर्व दैवत ॥ ममगृहीं वर्ततसे ॥२९॥
 अहा ती धन्य सत्यवती ॥ बैसलीसे पुण्यपर्वती ॥ ऐसा स्वामी जियते पती ॥ निजदैवें लाधला ॥३०॥
 राहिला परी वर्णनासी मती ॥ नसे बोलावया अनुसंमती ॥ स्वर्गफळचि लागलें हाती ॥ सत्यवतीकारणे ॥३१॥
 जैसे अमरां पीयूषदान ॥ आतुडले मंथनीं दैवेकरुन ॥ कीं दानवांत नवनिधिधन ॥ कुबेर लाधला पुण्याने ॥३२॥
 कीं शिवमौळींचे दृढासन ॥ दैवें लाधला रोहिणीरमण ॥ तेवीं गंधर्वसुरोचन ॥ सत्यवती ही लाधली ॥३३॥
 कीं प्रत्यक्ष सूर्यनारायण ॥ पाठीं वाहे श्यामकर्ण ॥ तन्न्यायें दैवेकरुन ॥ सत्यवती लाधली ॥३४॥
 कीं अबिजा दारा कमला नामे ॥ विष्णुसी लाधली दैवेकरुन ॥ तेवीं गंधर्वस्वामी सुरोचन ॥ सत्यवती लाधली ॥३५॥
 ऐसा विस्मय कमठ पोटी ॥ करीत आहे हर्ष देठी ॥ मग भाळ ठेवूनि चरणसंपुर्टी ॥ विनवणी करीतसे ॥३६॥
 म्हणे महाराजा स्वर्गधामका ॥ अहा भी अबुद्ध असें या लोकां ॥ नेणूनि तव प्रतापआवांका ॥ कष्टविलें पापिष्ठे ॥३७॥
 तव पृष्ठी ते ग्रंथिका वाहूनी ॥ गर्दभ भाविला आपुले मर्नी ॥ अहमूढ मी अबुद्धखाणी ॥ आरोहण केलें पापिष्ठे ॥३८॥
 अहा स्वामिया ऐसी कोटी ॥ असूनि मृतिका वाहिली पाठीं ॥ नेणूनि तूर्ते केलें कष्टी ॥ मीही दुरात्म्या पापिष्ठे ॥३९॥
 अहा कर्म हे अनिवार ॥ आरोहतां तव पृष्ठीवर ॥ तें दुरात्मा मुष्टिप्रहार ॥ करीत होतों पापिष्ठ ॥४०॥
 तरी ऐसिया अपराधांसी ॥ क्षमा करीं गा दयाराशी ॥ ऐसे म्हणोनि पुन्हा चरणांसी ॥ निजमौळी अर्पितसे ॥४१॥
 मग सुरोचन गंधर्व हात ॥ धरुनि कमठ सदर्नी नेत ॥ म्हणे महाराजा स्वकांतेते ॥ सांभाळावें सर्वस्वीं ॥४२॥

मग सुरोचन गंधर्व एकांतासी ॥ पाचारिलें सत्यवतीसी ॥ येरी येतांचि षोडशोपचारेसी ॥ गंधर्वराज पूजियेला ॥४३॥
 मग अति प्रीतीं संवादस्थितीं ॥ ऐक्य भावानें उभय रमती ॥ आसुरी विवाहकामार्थ रती ॥ तुष्ट चिर्तीं मिरवला ॥४४॥
 मिरवले परी त्याच रात्री ॥ गर्भ संभवला सत्यवती ॥ प्रारब्धयोगे पुत्रवंती ॥ जठस्थार्नी राहिला ॥४५॥
 यापरी गंधर्वराज ॥ म्हणतसे सत्यवतीभाज ॥ पुत्रसुखातें पाहिलें चोज ॥ स्वर्गवास करीन मी ॥४६॥
 शक्तशापापासूनि कथा ॥ सत्यवतीतें होय सांगता ॥ कथा सांगूनि म्हणे आतां ॥ सुख क्षेमांत असावें ॥४७॥
 तरी तुज आतां राजबाळी ॥ पुत्र उल्हासील येणे काळी ॥ परी तो पुत्र महाबाळी ॥ राज्यासर्नी मिरवेल ॥४८॥
 मिरवेल परी धर्मदाता ॥ विक्रम नार्मी जगाविख्यात ॥ धैर्य राशि औदार्यवंत ॥ शक्रकर्ता मिरवेल ॥४९॥
 ऐसा पुत्र तूं चूडामणी ॥ लाधसील वो शुभाननी ॥ मी तव ऋणापासूनी ॥ मुक्त झालें सर्वस्वी ॥५०॥
 आतां उरलें शापमोचन ॥ पाहतांचि गे पुत्रवदन ॥ अमूल्य स्वर्गसुखा पावेन ॥ स्वस्थानासी जाऊनी ॥५१॥
 यावरी पुढे तूं गोरटी ॥ मम क्षती न करी आपुले पोटी ॥ विक्रमपुत्र पाळूनि शेवटी ॥ सकळ सुखा भोगीं कां ॥५२॥
 ऐसें सांगूनि सुरोचन ॥ पुन्हां गर्दभवेश धरून ॥ सर्वेचि सेविलें आपुलें ठाण ॥ अंगणांत येऊनियां ॥५३॥
 यापुढे दिवसानुदिवस ॥ गर्भ लागला आहे वाढीस ॥ परी लोक पुसती कुल्लाळास ॥ सत्यवती कोण ही ॥५४॥
 येरु म्हणे मम कुमरी ॥ मोहे आणिली आहे माहेरी ॥ गरोदरपण निवटल्यावरी ॥ पुन्हां जाईल स्वसदना ॥५५॥
 ऐसें जगतातें करुनि भाषण ॥ तुष्ट मिरवे सकळांचे मन ॥ यापरी तीतें नवमास पूर्ण ॥ गर्भस्थार्नी विराजले ॥५६॥
 तो सुलक्ष समयो सुलक्ष तिथी ॥ नक्षत्र करण शुभयोगांती ॥ चंद्रबळ तारानीती ॥ प्रसूत झाली सुलक्षणी ॥५७॥
 बाळ पाहतां शुभाननी ॥ तेजःपुंज लावण्यखाणी ॥ कीं सरळ तेज ओपूनि तरणी ॥ पाहुणचारी आरथिला ॥५८॥
 पुढे पाहतां संस्कारासी ॥ वारसें केलें द्वादश दिवसी ॥ पाळणां घालूनि बाळकासी ॥ विक्रम नाम ठेविलें ॥५९॥
 नाम ठेविलें सुदिनास ॥ तों अर्क प्रवर्तला अस्तप्रदेश ॥ सुरोचन गर्दभवेश ॥ सांडिता झाला तत्क्षणी ॥६०॥
 मग संचरुनि सदनातें ॥ सत्यवतीतें म्हणे कांते ॥ शीघ्र आणीं पाहूं दे बाळकातें ॥ पुत्रमुख या काळी ॥६१॥
 बैसोनियां वस्त्रासर्नी ॥ सत्यवती देत बाळ आणूनि ॥ अंकीं सुरोचन गंधर्व घेऊनी ॥ पुत्रमुख पाहिलें ॥६२॥
 पुत्रमुख पाहतां दृष्टी ॥ आटूनि गेल्या शापकोटी ॥ तों अमरीं जाणवले शक्रपोटी ॥ मातलीतें पाठविलें ॥६३॥
 विमान रोहणा मातली घेवोनी ॥ येता झाला अवंतिकास्थार्नी ॥ शीघ्र द्वारी आसन ठेवोनी ॥ सदनामाजी संचरला ॥६४॥
 तो सुरोचन गंधर्व बाळ घेऊन ॥ परम स्नेहानें घेत चुंबन ॥ तों मातली सन्निध उभा राहून ॥ बोलता झाला गंधर्वाते ॥६५॥
 म्हणे महाराजा सुरोचना ॥ मज पाठविलें पाकशासने ॥ तरी आतां आरुढोनि विमाना ॥ अमरस्थानी चलावें ॥६६॥
 आतां सोडूनि पुत्रमोहातें ॥ चला वेगीं देवनाथ ॥ अहा वाट आपुली पहात ॥ शापमोचन जाहलिया ॥६७॥
 ऐसें बोलतां मातली वचन ॥ सत्यवतीतें बाळक ओपून ॥ म्हणे कांते समाधान ॥ ठेवीं आतां जातों आम्ही ॥६८॥
 ऐसें बोलतां सत्यवती ॥ म्हणे महाराजा गंधर्वपती ॥ बाळ तान्हुलें टाकूनि क्षिर्ती ॥ कैसें जातां महाराजा ॥६९॥
 तुम्ही गेलिया सोडूनि मातें ॥ कोण आहे मम देहातें ॥ निढळपणीं परदेशातें ॥ सोडूनी कैसै जातां जी ॥७०॥
 ऐसें म्हणोनि सत्यवती ॥ हंबरडा फोडिला वृती ॥ अश्रु भरुनि नेत्रपाती ॥ दुःखसरिता लोटतसे ॥७१॥
 म्हणे महाराजा तुजकारण ॥ जनक माझा सत्यवर्मा जाणू ॥ तुटला आहे निर्लोभ होऊन ॥ कैसें सोडूनि मज जातां ॥७२॥
 अहा महाराजा तुम्हासाठी ॥ सर्व सोडूनि भांडारकोटी ॥ जनकजननीची पाडूनि तुटी ॥ जोड केली म्यां तुमची ॥७३॥
 तरी आतां मज सोडून ॥ तुम्ही जातां निढळवणे ॥ मातें करोनि दीनपण ॥ योग्य तुम्हां दिसेना ॥७४॥
 ऐसें बोलता सत्यवती ॥ हृदयीं धरी सरोचन पती ॥ चुंबन घेऊन अश्रु वाहती ॥ पुसोनियां वदतसे ॥७५॥
 ऐके युवती शुभाननी ॥ तुज स्मरण होतां माझें मर्नी ॥ त्याच वेळां उतरुनि अवर्नी ॥ भेटी दईन तूतें गे ॥७६॥
 ऐसें देऊनि भाष्यउत्तर ॥ शांतविले युवतीअंतर ॥ मग आरोहूनि विमानावर ॥ कमठास पुसेनि निघाला ॥७७॥
 सत्यवतीचा धरुनि तें हस्त ॥ कमठा ओपूनि मोहित ॥ म्हणे तनयाचा मम सांप्रत ॥ सांभाळ करी महाराजा ॥७८॥
 ऐसें वदोनि सुरोचन ॥ पाहता झाला शुक्रस्थान ॥ येरीकडे बाळ तान्हें ॥ वयवर्धन होतसे ॥७९॥
 दिवसानुदिवस होता थोर ॥ सप्तवर्षी झाला कुमार ॥ मग मुलांसी खेळता झाला सत्वर ॥ राजचिन्हीं खेळतसे ॥८०॥
 ऐसें खेळतां मुलांत ॥ द्वादश वर्ष लोटलीं त्यांत ॥ ईर्षं पडोनि बाळखेळांत ॥ विद्येलार्णी लागला ॥८१॥
 विद्या तरी सहजचिन्हीं ॥ शास्त्रआधार अश्वारोहणी ॥ सहज सेवकाश्रयेंकरुनी ॥ विद्येलार्णी अळ्यासी ॥८२॥
 सहज मग तों विद्येकारणी ॥ ओळखी पडली राजांगणी ॥ राजमंडळी सर्व प्राणी ॥ विक्रमातें ओळखिती ॥८३॥
 पुढे षोडश वर्षावरुते ॥ इष्टत्वें भेटविला विक्रमगयां ॥ पाडक चाकरी अर्पूनि यातें ॥ ग्रामरक्षणी ठेविले ॥८४॥

ग्रामरक्षण दरवाजावरती ॥ पहारा गाजवूनि गाजवी राती ॥ तों व्यवसायी बाजारक्षिती ॥ तेथें येऊनि राहिले ॥८४॥
 तयांमाजी भर्तरीनाथ ॥ वनचरसावजी भाषा जाणत ॥ कोल्हे भुंकतांचि अकस्मात ॥ भाषा सांगे तयांची ॥८५॥
 म्हणे उत्तरदिशेहूनि दानव ॥ निर्बळपर्णी होऊनि मानव ॥ दक्षिणादिशेचा धरूनि गौरव ॥ जात आहे पांथिक तो ॥८६॥
 तरी त्याच्या सामोरे जाऊन ॥ वधील कोणी तयाकारण ॥ वधिल्या ग्रामद्वारा पूर्ण ॥ रुधिरटिळा रेखावा ॥८७॥
 आणि दुसरे आपुले भाळा ॥ तेचि क्षणीं रेखिजे टिळा ॥ तो अवंतिका उत्तमस्थळा ॥ नृपत्वाते मिरवेल ॥८८॥
 ऐसी ऐकतां भर्तरीवाणी ॥ विक्रम जातसे शस्त्र घेऊनी ॥ येथर्यात कथा रंजनी ॥ पूर्व अध्यार्यो वदलीसे ॥९०॥
 तरी श्रोते बुद्धिवान ॥ पाहती सिंहावलोकन ॥ चित्रमा गंधर्व शापोन ॥ राक्षसदेहीं मिरवला ॥९१॥
 मिरवला परी शापमोचन ॥ बोलिला वरदें शाप सघन ॥ तों ती घडी निटावून ॥ रांगत फिरत ये वेळा ॥९२॥
 तरी शापवचनीं शापमोचन ॥ शिववरदें शाप सघन ॥ बोलिला असे त्रिनयन ॥ कीं शापें गंधर्व सुरोचन राहिला कीं ॥९३॥
 तयाच्या वीर्येकरोन ॥ निर्माण होईल विक्रमनंदन ॥ त्याच्या हस्ते पावोनि मरण राक्षसशरीरा सांडसी तू ॥९४॥
 ऐसा उःशाप शिववरदेसी ॥ होतां चित्रमा गंधर्वासी ॥ तो समय भर्तरीवागुतरासी ॥ येवोनियां झागटला ॥९५॥
 असो ही मागील कथा ॥ विक्रम भर्तरीचे शब्द ऐकतां ॥ शस्त्र सज्जोनि समोरा पंथा ॥ चित्रमा गंधर्वा होतसे ॥ ॥९६॥
 तंव चित्रमा गंधर्व ॥ राक्षसापारी करोनि भाव ॥ मानवरुप धरूनि स्वभावें ॥ येत आहे पांथिक तो ॥९७॥
 येत आहे परंतु चार ॥ अमूल्य रत्ने तेज अपार ॥ मुष्टीं घेऊनि राक्षस थोर ॥ मानववेषें गमतसे ॥९८॥
 तों विक्रम जाऊनि तया निकटीं ॥ शस्त्रविद्येते विपुल जेठीं ॥ सामोरा होऊनि मौळीं दृष्टीं ॥ असीलतेसी प्रेरीतसे ॥९९॥
 सकळ प्रहार भेदितां घारी ॥ राक्षस उलथोनि पडला मही ॥ प्राण कासावीत होऊनि देही ॥ पडत झाला तत्काळ ॥१००॥
 मही पडतां चित्रमा गंधर्व ॥ विक्रम प्रजावान प्रसिद्ध ॥ वस्त्रे भिजवूनि रुधिरें शुद्ध ॥ भाळीं टिळा रेखिला ॥१॥
 तों राक्षस होऊनि गतप्राण ॥ दिव्यदेहीं निघे तेथून ॥ गंधर्वरुपी स्वपदा पात्रोन ॥ विक्रमाते वंदिले ॥२॥
 मग गंधर्व करितां स्वयं दृष्टी ॥ विमान उत्तरले महीतळवटी ॥ त्यांत आरोहण करितां जेठी ॥ विक्रम पुसे तयाते ॥३॥
 म्हणे महाराजा राक्षस पूर्ण ॥ स्वर्गा करूं जासी गमन ॥ ही तों कळा राक्षसांकारण ॥ दुर्लभपर्णी वाटतसे ॥४॥
 मग शिवफांसेखेळापासून ॥ विक्रमा सांगितले शापकथन ॥ आपुले चित्रमा गंधर्व नाम ॥ सांगूनि गेला स्वस्थाना ॥५॥
 येरीकडे प्रेतशरीरी ॥ चाचपूनि पाहे करीं ॥ तों चार रत्ने मुष्टीमाझारी ॥ तेजःपुंज देखिलीं ॥६॥
 तिघे चिंतामणी वैदुर्यवंत ॥ सकळ कामद चवर्थे अत्यदभुत ॥ ऐशीं चारी रत्ने विख्यात ॥ सकळ कार्या चालती ॥७॥
 विक्रम देखतां हर्षवंत ॥ मग तो भर्तरी धन्य म्हणत ॥ ऐसा पुरुष प्रजावंत ॥ अवतारदक्ष म्हणावा ॥८॥
 जैसा वृक्षांत कल्पतरु ॥ दैन्यहारी सुखपरु ॥ तन्न्यायें नगरांत हा नरु ॥ श्रेष्ठ जर्गीं भासतसे ॥९॥
 कीं पश्माजी धेनुजाती ॥ त्यांत सुरभी कामना द्रवती ॥ तन्न्यायें मनुष्यजाती ॥ श्रेष्ठ जर्गीं भासतसे ॥१०॥
 कीं रत्नामाजी वैदुर्यवंत ॥ निघती चिंतामणी उपकारस्थित ॥ तन्न्यायें मनुष्यांत ॥ श्रेष्ठ जर्गीं भासतसे ॥११॥
 कीं पाषाणजाती उपकारस्थित ॥ परीसपणाते मिरवत ॥ तन्न्यायें मनुष्यांत ॥ श्रेष्ठ जर्गीं भासतसे ॥१२॥
 ऐशी भावना धरूनि चिर्ती ॥ आणिक कामना वरीतसे पुढती ॥ ऐसा पुरुष स्वसांगाती ॥ त्रैलोक्यांत मिरवेल ॥१३॥
 ऐसा विचार मार्ग करून ॥ पाहता झाला द्वारग्राम ॥ रुधिरटिळा द्वारासी उत्तम ॥ चर्चूनियां निघाला ॥१४॥
 ऐसा निघूनि अतित्वारा ॥ आला व्यवसायिक शिविरा ॥ तंव ते भर्तरीस घालूनि घेरा ॥ सकळ बैसले वेष्टुनी ॥१५॥
 त्यांत जाऊनि मध्यस्थानी ॥ बैसला व्यवसायिकांत गुणी ॥ परी बैसल्या दिसे तरणी ॥ कीं नक्षत्रस्वामी नक्षत्रांत ॥१६॥
 त्याचि रीती भर्तरीनाथ ॥ कीं चंद्रज्योती तेजवंत ॥ असो व्यवसायिक विक्रमाते ॥ पुसती कोण तुम्ही जी ॥१७॥
 येरी म्हणे व्यवसायिक ॥ आम्ही असों राजसेवक ॥ राजआजे ग्रामरक्षक ॥ देशावरी नांदतसों ॥१८॥
 तरी सहजस्थितीं मनाची ओज ॥ तुम्हा भेटीस पातलों सहज ॥ उत्तम तुमच्या गोष्टी गुज ॥ ऐकूनिया हर्षलो ॥१९॥
 येरी म्हणे आमुच्या गोष्टी ॥ उत्तम कोणत्या ऐकिल्या जेठी ॥ विक्रम म्हणे तुम्हां दृष्टी ॥ सन्मुख पहारा देतसे ॥२०॥
 तुम्ही खालीं मी कुशवती ॥ निकट पाहारा देतो रात्री ॥ तुम्ही बोलतां तितुके निगुर्ती ॥ श्रवण होतसे आम्हाते ॥२१॥
 परी हैं आतां असो कैसी ॥ तुम्हांवरी आली धाडी आली विशेषी ॥ ते श्रुत झाली कैसी तुम्हांसी ॥ म्हणोनि शोधा पातलों ॥२२॥
 तुम्हांवरी आली धाडी ॥ हे राया सकळ कळली प्रौढी ॥ परी तुमच्या मुखीं कळतां निवाडी ॥ रक्षण करू तैसेंचि ॥२३॥
 तरी ते तुम्ही दृष्टिव्यक्ती ॥ तस्कर पाहिले किती जमाती ॥ येरी म्हणती एकशती ॥ दृष्टीगोचार झाले जी ॥२४॥
 विक्रम म्हणे तस्कर येतां ॥ कैशी कळली तुम्हां वार्ता ॥ येरी म्हणे कोल्हे भुंकतां ॥ वर्णन केलें या वाचे ॥२५॥
 स्वहस्तानें उठवून ॥ भर्तरीसी दाखविती तया लागून ॥ येरी म्हणे नार्मीं कोण ॥ मिरवत आहे हा बावा ॥२६॥

व्यवसायिक म्हणती त्याते ॥ भर्तरी नाम आहे त्याते ॥ मग हष्टी पाहूनि प्रांजळवंत ॥ पूर्ण ओळखी जाहली ॥२७॥
 क्षणैक बैसवूनि नाना भाषण ॥ व्यवसायिकांचे तोषवी मन ॥ मग उठता झाला त्यांपासून ॥ चालतां ग्रामी संचरला ॥२८॥
 तैसाचि जाऊनि आला एकांती ॥ भेट झाली जकात्याप्रती ॥ तंव मागिल्या घटकाराती ॥ सदनाबाहेर येतसे ॥२९॥
 उदकपात्र विराजते हाती ॥ जात होता दिशेप्रती ॥ तो हटकूनि बैसविला क्षिर्ती ॥ वदे त्याते रसज ॥१३०॥
 म्हणे आपुले ग्रामी कटक ॥ वृषभथाटी व्यवसायिक ॥ तयांचे जकातीनाऱ्ये देख ॥ हिशेबाते घेतले ॥३१॥
 तरी त्या वर्तली नार्णी ॥ मी देईन त्रैअर्थगुणी ॥ तरी भर्तरी नार्मी तया पै रत्नी ॥ मागूनि घ्यावे महाराज ॥३२॥
 म्हणाल भर्तरी नामे कोण ॥ तरी मम बंधू पाठीचे रत्न ॥ कार्यविभक्त आत्मा होऊन ॥ व्यवसायिकां हिंडतसे ॥३३॥
 तरी तयाचे आमुचे संगोपन ॥ केलिया थोर वाढेल धर्म ॥ आणि पुण्याचा स्थावर संगम ॥ परलोकाते मिरवेल ॥३४॥
 ऐशा बहुप्रकारयुक्ती ॥ सांगूनि जकातदाराप्रती ॥ हें ऐकूनि म्लानितमती ॥ द्रव्यलोभे तोषला ॥३५॥
 द्रव्यलाभ तरी कैसा ॥ त्रिगुणार्थ होता ऐसा ॥ मग मेलिया जेवीं जात ठसा ॥ संजीवनी होऊनि आगळा ॥३६॥
 तरी द्रव्य न म्हणावे अमृतवल्ली ॥ निर्जीव मनुष्यासी संजीवनी ठेली ॥ आणि दुसरा मार्ग तयाजवळी ॥ मायिकपर्णी विराजे ॥३७॥
 तरी धनाचे बहु भास ॥ वर्ते सुखदुःखा लेश ॥ धनकांता धवळार सुरस ॥ सर्वसुखा संपादी ॥३८॥
 धने मोक्षाची पाहील वाट ॥ धने भोगील महीपाठ ॥ धनोंचि नरक भोगील अचाट ॥ यमपदा जाऊनी ॥३९॥
 धनाचा अपार तमास ॥ सुसंग कुसंग खेळे फांसा ॥ सर्व यशकर्ता सबळ पैसा ॥ इष्टा नष्टा वर्ततसे ॥१४०॥
 असा जयास विक्रम बोलतां ॥ जकाती सहज आला होता ॥ म्हणे विक्रमा ते कामदुहिता ॥ पूर्ण करीन मी तुझी की ॥४१॥
 ऐसे बोलूनि करतळवचन ॥ देऊनि तोषविले तयाचे मन ॥ मग विक्रमाते बोळवून ॥ शौचविधि सारिला ॥४२॥
 सकळ झाले एकांती करणे ॥ सेविता झाला आपुले आसन ॥ मग भृत्यांलागीं बोलावून ॥ व्यवसायिकां पाचारिले ॥४३॥
 गोण्या माल टिपी लावून ॥ हिशेबापरी बोलूनि धन ॥ तंव ते व्यवसायिक आणून ॥ तयां करीं ओपीतसे ॥४४॥
 यापरी बोले जकाती ॥ म्हणे व्यवसायिक ऐका युक्ती ॥ भर्तरी नामे कोण जमाती ॥ तुम्हांमाजी आहे रे ॥४५॥
 येरी म्हणती उगलाचि पोसोनी ॥ आहे आमुचे मंडळांगर्णी ॥ जकाती म्हणे आमुच्या नयर्णी ॥ कैसा आहे पाहू द्या ॥४६॥
 तंव त्याते पाचारुनि ॥ दाविते झाले विमुटखाणी ॥ म्हणती हाचि आमुच्या गणी ॥ विराजित आहे महाराजा ॥४७॥
 मग जकाती पाहूनि भर्तरीसी ॥ म्हणे हा प्रत्यक्ष महीचा शशी ॥ कोणी तरी अवतारासी ॥ महीलागी विराजला ॥४८॥
 तरी आतां असो कैसे ॥ हा आपुल्या गांवांत असाचा पुरुष ॥ व्यवसायिक रानमाणूस ॥ या गणीं योग्य दिसेना ॥४९॥
 ऐसा तके आणूनि मर्नी ॥ बोलविलाहे पाहू नयर्णी ॥ मग व्यवसायिकांचा मुख्य स्वामी ॥ एकांतात पै नेला ॥१५०॥
 एकांती नेतां म्हणे व्यवसायांते ॥ तुमचे द्रव्य देऊ तुम्हांते ॥ माफीचिठी करुनि जी त्वरित ॥ तुम्हालांगी बोळवून ॥५१॥
 तरी पुन्हां परतोन ॥ माल आणा सबळ भरुन ॥ तोंबरी तुम्हांसवे ठेवून ॥ ग्रामवस्ती येथे असावे ॥५२॥
 म्हणशील तरी निराश्रित ॥ पोते ठेवूनि नाही जात ॥ बाकी साकी येणे आम्हांते ॥ गांवामाजी उरली असे ॥५३॥
 तरी सकळ हिशेबप्रकरण ॥ माहीत आहे जकात्याकारण ॥ तरी त्यापाशीं शेर घेउन ॥ तयासंमती वर्तावे ॥५४॥
 मग अवश्य म्हणे भर्तरीनाथ ॥ राहीन म्हणे सर्वासंमते ॥ देणे घेणे सकळार्थ ॥ उकळोनि येईन माघारा ॥५५॥
 ऐसे म्हणोनि त्वरा करीत ॥ व्यवसायी घेवोनि भर्तरीते ॥ येऊनि शीघ्र जकातगृहाते ॥ तयाहाती बोळविले ॥५६॥
 ओपिले परी कैसे बोलून ॥ की तुमचे गृहीं आमुचा गडी जाण ॥ ग्रामावळीते वसूल करुन ॥ जकात तुमची सांबरील ॥५७॥
 आम्ही येऊ पुन्हां परतोन ॥ तोंबरी करा त्याचे संगोपन ॥ आपुले द्रव्य घ्या फेडून ॥ उरल्या हातीं या ओपा ॥५८॥
 ऐसे बोलूनि तया देखती ॥ ओपिते झाले जकाती हाती ॥ उतम भाषन पुसूनि तयाप्रती ॥ शिबिराते पातले ॥५९॥
 मालटाल उरला विकून ॥ निघते झाले मग तेथून ॥ येरीकडे विक्रमाकारण ॥ पाचारिले जकात्याने ॥१६०॥
 नेऊनि तया एकांतासी ॥ म्हणे केले सांगितल्या व्रतासी ॥ मग हिशेब दाखवूनि बेरजेसी ॥ द्रव्य आर्णी म्हणतसे ॥६१॥
 ऐसे बोलतां अकाती वचन ॥ तों काढूनि देतसे एक रत्न ॥ म्हणे हें तुजपाशीं असूं दे गहाण ॥ संजायितपणासी ॥६२॥
 तुझें द्रव्य त्रैभाग्यार्थ ॥ देऊनि घेऊं स्वरत्नाते ॥ ऐसे वदतां जकात्याते ॥ अवश्यपणी होतसे ॥६३॥
 याउपरी भर्तरीनिमित्ये ॥ म्हणे बंधूचे ओळखीते ॥ न बोलूनि कांहीच त्याते ॥ भोजना पाठवा मम गृही ॥६४॥
 नित्य नित्य भोजनीं गांठ ॥ पडतां होईल ओळखी दाट ॥ मग सहज बोलण्याचा मेहपाट ॥ खुणाखुण मिळेल की ॥६५॥
 बाहेर निघाले उभयताते ॥ ऐसे सांगूनि एकांताते ॥ मग जकाती पाहूनि भर्तरीते ॥ विक्रमाते बोलतसे ॥६६॥
 म्हणे विक्रमा ऐक वचन ॥ आम्हांपासूनि शेर घेऊन जाणे ॥ तयाची पाकनिष्पती करुनि जाण ॥ हा गडी आमुचा संगोपा ॥६७॥
 तुझ्या गृहीं तुझी माता ॥ आहे विक्रमा पाकनिष्पतीकरिता ॥ तरी या भर्तरीचे आतां ॥ संगोपन करावे ॥६८॥

ऐसें विक्रम ऐकतां वचन ॥ म्हणे स्वीकारीन तुमचे बोलणे ॥ मग भर्तीचा हात धरून ॥ स्वसदनासी पैं नेला ॥६९॥
 द्वारानिकटीं टाकूनि वसन ॥ त्यावरी बैसविला भर्तीरत्न ॥ चार घटिका करुनि भाषण ॥ गृहामाजी संचरला ॥७०॥
 माता पाचारुनि सत्यवती ॥ निकट बैसवूनि एकांती ॥ तर्जनीखुणेन दाखवूनि जती ॥ वृत्तांत सर्व सांडतसे ॥७१॥
 जंबुकबोल भाष्यापासून ॥ तीतें सांगितले सकळ कथन ॥ स्वकर्णी मिरवला लोभिक रत्न ॥ तोही धीट पैं केला ॥७२॥
 ऐसियेपरी धीट होतां संतोष मानी सत्यवनी मात ॥ उपरांत विक्रम झाला सांगता ॥ भर्तीविषयीं वचनाते ॥७३॥
 म्हणे माते मज्हूनि अधिक ॥ भर्तीचे मानी स्नेह दोंदिक ॥ पूर्ण अवतारीक पाठीरक्षक ॥ पुढे मातें होईल गे ॥७४॥
 तरी आतां दुसरा सुत ॥ ज्येष्ठपणी मिरवेल लोकांत ॥ अणुरेणुइतुके यांत ॥ भिन्न पडू नेंदीं की ॥७५॥
 सकळ मोहाची करुनि गवसणी ॥ लेवर्वीं भर्तीशीरालागूनी ॥ आणि तो वर्तल स्वइच्छापणी ॥ तैसे वर्तू दे त्यासी की ॥७६॥
 ऐसें सांगूनि मातेप्रती ॥ पुन्हां बाहे आला विक्रमनृपती ॥ तों पाकसिद्धि होतांचि त्याप्रती ॥ भोजनातें सारिले ॥७७॥
 भोजन झालिय सर्वे जाऊन ॥ पाहता झाला दुर्गमस्थान ॥ मग चार घडी घाती होऊन ॥ अनुवादिले रजनीते ॥७८॥
 यापरी भर्ती तेथून ॥ पाहता झाला जकातीस्थान ॥ जकातदार त्यातें देखून ॥ भर्तीते बोलतसे ॥७९॥
 म्हणे भर्तीराव ऐका वचन ॥ तुम्हीं असावे सदन धरून ॥ कार्यालागतां पाचारुन ॥ घेत जाऊं तुम्हांसी ॥८०॥
 मग अवश्य म्हणोनि भर्तीनाथ ॥ विक्रमसदना पुन्हां येत ॥ मग दिवसानुदिवस ते वस्तीत ॥ मोहपूरी लोटला ॥८१॥
 आर्धीच माय ती सत्यवती ॥ त्यावरी पुत्राची ऐकोनि युक्ति ॥ परम मोहातें भर्ती जती ॥ गुंडाळूनि घेतला ॥८२॥
 जैसा उदकाविण मत्स्य होत ॥ तळमळ करी होतां विभक्त ॥ कीं धेनूलागीं वत्स नितांत ॥ विसर कदा घडेना ॥८३॥
 तन्न्यायें मग त्रिवर्ण जण ॥ मोहे वेष्टिले हरणीकारण ॥ एकमेकांच्या दृष्टीविण ॥ विरह होतां तळमळती ॥८४॥
 असो ऐसी मोहस्थिति ॥ बंधूपणे जर्गीं मिरवती ॥ यावरी पुढे आतां श्रोतीं ॥ अवधान द्यावे कथेते ॥८५॥
 नरहरवंशीं धुंडीनंदन ॥ पुढिले अध्यायां सांगेल कथन ॥ कवि मालू नामाभिधान ॥ सेवक असे संतांचा ॥८६॥
 स्वस्ति श्रीभक्तिकथासार ॥ संमत गोरक्षकाव्य किमयागार ॥ सदा परिसोत भाविक चतुर ॥ षडविंशति अध्याय गोड हा ॥८७॥

॥ नवनाथभक्तिसार षडविंशतितमोऽध्याय समाप्त ॥

श्री नवनाथ भक्तिसार पोथी - अध्याय २६

अध्याय २७

श्रीगणेशाय नमः

जयजयाजी जगदुदधारा ॥ विश्वव्यापका विश्वंभरा ॥ जगसृजित्या करुणाकरा ॥ दिगंबरा आदिपुरुषा ॥१॥
 पूर्णब्रह्म सनातना ॥ पंढरीअधीशा रुक्मिणीरमणा ॥ पुढे ग्रथरचनामहिमाना ॥ बोलर्वीं कां महाराजा ॥२॥
 मागिले अध्यार्थी निरुपण ॥ भर्ती आणि दुजा विक्रम ॥ प्रेमसागरीं भक्ति प्रेम ॥ उभय सरिता लोटल्या ॥३॥
 मग ते उभयतां एक दुर्गी ॥ ग्रास रक्षिती एक प्रसंगी ॥ तों एके दिवर्शीं शुभमार्गी ॥ दैव उदया पातले ॥४॥
 मोक्षपुन्या असती सप्तम ॥ तयांतील तें अवंतिका ग्राम ॥ तेथील नृपति नरेंद्रोत्तम ॥ शुभविक्रम विराजे ॥५॥
 तया जठरीं ती सूक्ष्म वेली ॥ सकळ देहीं संचार पावली ॥ पावली परिभवे परतली ॥ संभव तो न ये सांगावया ॥६॥
 ऐसी कन्या असें उदरीं ॥ तीही धाकूटी बरवंटावरी ॥ कीं लवणाब्धीची लहरी ॥ मदनबाळी शोभतए ॥७॥
 नाम जियेचें सुमेधावती ॥ तीक्ष्णबुद्धि असे युवती ॥ परी चंद्रकला नक्षत्रज्योती ॥ सांग स्वरूपीं मिरवतसे ॥८॥
 तंव कोणे एके दिवर्शीं ॥ बैसली होती रायापार्शी ॥ रायें परम लालनेसी ॥ अंकावरी घेतली ॥९॥
 परम सौंदर्य मुखमंडन ॥ रायें कवळुनि घेतलें चुंबन ॥ उपरी कल्पने वेधले मन ॥ वराविषयीं ॥१०॥
 मग सुमति मंत्री पाचारुनी ॥ बोलता झाला शुभविक्रम वाणी ॥ म्हणे सुमेधावती मम नंदिनी ॥ उपवर ती दिसतसे ॥११॥
 तरी इतुके स्वामित्वपण ॥ पुरुष योजावा दिव्यरत्न ॥ यावरी मंत्री बोले वचन ॥ राजउक्ती ऐकूनियां ॥१२॥
 म्हणे महाराजा सुरतयोग ॥ जराव्यापक सर्वाग ॥ ऐसिया काळीं विषयरंग ॥ सरसावला तुम्हांते ॥१३॥
 उदरीं नाहीं वंश संतती ॥ जरा व्यापिली शरीराप्रती ॥ तरी कामना एक वेधली चित्ती ॥ सुमेधावतीकडूनियं ॥१४॥
 तरी स्वआत्मजा लावण्यराशी ॥ दावितों पहा जया वरासी ॥ त्यांते स्थापूनि राज्यासनासी ॥ करावे सुरत वैभवाते ॥१५॥
 मग तो वर जामातसुत ॥ उभयपणीं या जगांत ॥ मिरवूनि जरेते सकळ हित ॥ संगोपील तुम्हांसी ॥१६॥
 तरी ऐसिये मम वचन ॥ सिद्धार्थ करा आपुले मन ॥ तरी सुत घ्यावा कन्या देऊन ॥ पुढिलिया सुखाते ॥१७॥
 ऐसें मंत्री बोलतां वचन ॥ मान तुकावी शुभविक्रम ॥ म्हणे अवश्य ऐसांचि करणे ॥ योजिलिया अर्थाते ॥१८॥
 तरी प्राज्ञिक एक यांत ॥ गोष्ट सुचली आहे माते ॥ आर्धी योजूनि अधिकाराते ॥ वरी जामात मानवावा ॥१९॥

तरी प्राजिक करावें ऐसें ॥ समारंभी गजशुंडेस ॥ माळ ओपूनि राज्यासनास ॥ स्वामित्वपर्णी मिरवावें ॥२०॥
 मग तो सहज ईश्वरीसर्ते ॥ लोकांत मिरवेल महीपती ॥ कन्या अर्पूनि उपरांती ॥ सर्वसुखा ओपावें ॥२१॥
 ऐसें बोलतां शुभविक्रम नृपती ॥ तेंचि मानलें मंत्रिकाप्रती ॥ मग शुभमाळा मंडपक्षिती ॥ महोत्सव मांडिला ॥२२॥
 पाहूनि दिन सुदिन मास ॥ उभारिले मंडपास ॥ गुढ्या तोरणे पताकांस ॥ राजसदन शोभलें ॥२३॥
 वस्त्राभरणी कनककोंदर्णी ॥ भूर्मी मिरवला कुंजर रत्नी ॥ दिव्यमाळा शुंडी ओपूनी ॥ नगरामाझारी संचरला ॥२४॥
 मागें मंत्री मानव विप्रांसहित ॥ चक्षुदीक्षा करी नृपनाथ ॥ तों दिव्यकुंजर घेऊनि माळतें ॥ नगरामाजी संचरला ॥२५॥
 आर्धी सभामंडपीचे जन ॥ दिग्गजें सर्व विलोकून ॥ उपरी नगरामाजी गमन ॥ करिता झाला कुंजर तो ॥२६॥
 मग सकळ ग्रामीचे ग्रामजन ॥ पाहती ठाई ठाई उभे राहून ॥ तों ग्राम शोधीत दुर्गा येऊन ॥ विक्रमाते विलोकी ॥२७॥
 गज येऊनि दुर्गानिकट ॥ उभा राहे न चाले वाट ॥ तो दुर्गा विक्रमासह हे अष्ट ॥ सेवाधारी असती कीं ॥२८॥
 गज खुंटता पाहे नृपती ॥ खालीं पाचारी अष्टाप्रती ॥ एकामागें एक उतरती ॥ दुर्गायान्या विशाळ ॥२९॥
 तों सर्वामागूनि उतरतां विक्रम ॥ गज आनंदोनि धावे सप्रेम ॥ कुसुममाळा ग्रीवेलागून ॥ शुंडांडे ओपिली ॥३०॥
 माळा ग्रीवे ओपितां गज ॥ वाद्ये वाजती जाहले चोज ॥ गजस्कंधी वाहूनि राज ॥ शृंगारमंडपी आणिला ॥३१॥
 मग ओपूनियां कनकासन ॥ निकट रायें मंत्री बैसवून ॥ परी सहज चर्चा जातीलागून ॥ कुल्लाळशब्द निघाला ॥३२॥
 तेणे करुनि राव चिर्ती ॥ कांहींसा झाला साशंकित ॥ मग मंत्रिका नेऊनि एकांती ॥ कुल्लाळशब्द दर्शवी ॥३३॥
 म्हणे योजिल्या अर्थाप्रती ॥ भिन्न अर्पाया सुमेधावती ॥ आम्हां क्षत्रियां कुल्लाळजाती ॥ वर्ण भिन्न दिसतो हा ॥३४॥
 ऐसें बोलता शुभविक्रमराव ॥ मंत्रांही व्यापिला संशयभावे ॥ परी तो सर्वज्ञ शोधार्णव ॥ राव घेऊनि वहिवटला ॥३५॥
 सर्वे येऊनि मंडपाबाहेर ॥ त्या अष्ट सोबत्यां बोलावूनि बाहेर ॥ निकट बैसवूनि जातीविचार ॥ पुसतां झाला तयांसी ॥३६॥
 ते म्हणती नेणों कोण जाती ॥ कुल्लाळ म्हणती विक्रमाग्रती ॥ परी याचा शोध कुल्लाळजाती ॥ कवणालार्गी पुसवा ॥३७॥
 मग तो मंत्री परस्परे ॥ कमठा पाचारुनि वागुतरे ॥ एकांती नेऊनि परम आदरे ॥ जातिवृतांत पुसतसे ॥३८॥
 मग तों कमठ मुळापासून ॥ सांगता झाला विक्रमकथन ॥ माता क्षत्रियकुळी सत्यवर्म ॥ मिथुळापतीची दर्शवी ॥३९॥
 याउपरी पिता सुरोचन ॥ दर्शवी स्वर्गीचे गंधर्वरत्न ॥ ऐसें ऐकतां वर्तमान ॥ मंत्री तोषमान होतसे ॥४०॥
 मग कमठासी नेऊनि रायासमोर ॥ तेथेंही वदविलें वागुतर ॥ रावही ऐकूनि तें उत्तर ॥ परम चिर्ती तोषला ॥४१॥
 तोषूनी मंत्रिका पुन्हा बोलत ॥ मंत्री म्हणे कमठ घेऊनि आंत ॥ भीच जातों महाराज्यांत ॥ तरी पाचरण पाठवा सत्यवर्म्याते ॥४२॥
 अवश्य म्हणे शुभविक्रमनृपती ॥ बोलविता झाला मंत्रिकाप्रती ॥ मग कमठ आणि मंत्री सुमती ॥ मिथुळेलागीं पातले ॥४३॥
 राये सत्यवर्म ऐकून ॥ सदर्नी नेलें गौरवून ॥ मग कमठ मंत्री सत्यवर्म ॥ एकांतासी बैसले ॥४४॥
 ते एकांती कमठ विचार ॥ सांगता झाला सविस्तर ॥ कीं सत्यवतीचे उदेलें जठर ॥ विक्रमफळ मिरवलें ॥४५॥
 तरी आतां दैवेंकरुन ॥ पौत्रा लाभलें राजचिन्ह ॥ तरी संशयद्रुम आपण चालून ॥ मुळापासूनि खुडावा ॥४६॥
 ऐसी सांगूनि सकळ कथा ॥ योगक्षेमाची सांगितली वार्ता ॥ स्वर्गवास गंधर्वजामाता ॥ झाल्यासह कथियेले ॥४७॥
 रायें ऐकूनि सकळ विस्तार ॥ चित्सरिते आनंदप्र ॥ दाटोनि पृतनेसह संभार ॥ शुभविक्रमसंगर्मी मिळाला ॥४८॥
 भेटून सत्यवतीते ॥ सकळ पुसूनि वृतांताते ॥ मग शुभविक्रमरायाचे चिर्ती ॥ अंतीं पांग फिटला ॥४९॥
 याउपरी सुधोषमेळी ॥ विक्रम अभिषेकिला राज्यनव्हाळी ॥ मग राज्यपदीं तयें काळीं ॥ बैसविला महाराजा ॥५०॥
 छत्रचामरे माथां मिरवती ॥ तें राज्यासनीविक्रम नृपति ॥ गहिवरोनि तोषविला प्रजापती ॥ याचकां धन वांटिले ॥५१॥
 ऐसा समारंभ झालियापाठी ॥ मग सुमेधा अर्पिली गोरटी ॥ तोही आनंद महीपाठी ॥ मंगलाचा भिरवला ॥५२॥
 यापरी सत्यवर्म ॥ परम संस्काराचा आनंद घेऊन ॥ आपुलें राज्य विक्रमा देऊन ॥ उचित आनंद संपादीत ॥५३॥
 सत्यवतीउदर्दीचे रत्न ॥ राज्य ओपिले तया आंदण ॥ उभयराज्यीं सार्वभौम ॥ विक्रमनृपति मिरवला ॥५४॥
 असो ऐसी वहिवाट करुन निघता झाला सत्यवर्म ॥ येरीकडे राव विक्रम ॥ भर्तीरीते ओपी युवराज्या ॥५५॥
 मग उभय बंधु समाधानी ॥ राज्य करिती अवंतिकास्थानी ॥ तों सुमंत मंत्रिका एके दिनीं ॥ अर्थ एक सूचला ॥५६॥
 कीं आपुली कन्या पिंगला ॥ देऊ राया भर्तीरीला ॥ मग विक्रमा पुसूनि सोहळा ॥ शुद्ध तिथि लग्नाची ॥५७॥
 परी ते तेथें विक्षेप आला अवचिता ॥ कुटाळ मिळाला रजक तत्वतां ॥ मंत्रिका आराटूनि सांगे वार्ता ॥ शोध करा जातीचा ॥५८॥
 ऐसें बोलतां रजक त्याते ॥ पुन्हां बोलविलें कमठकुल्लाळाते ॥ त्याते पुसतां सविस्तर तें ॥ कुल्लाळ म्हणे श्रुत नाहीं ॥५९॥
 मग सत्यवतीते विचारीत ॥ भर्तीरी तुमचा कैसा सुत ॥ तीही म्हणे उदरव्यक्त ॥ भर्तीरी नव्हे माझा कीं ॥६०॥
 ऐसी ऐकूनि तयाची उक्ती ॥ विक्रमा विचारी मंत्री सुमती ॥ तोही म्हणे नेणों जाती ॥ बंधु मानिला भावार्थ ॥६१॥

ऐसें बोलतां राव विक्रम ॥ संशर्यो पडला मंत्री सुगम ॥ मग भर्तीस पुसता झाला वर्म ॥ प्रांजल सांगे भर्ती ॥६२॥
 मित्रावरुणीरेतापासून ॥ वनांतरी वाढलों हरिणीपासून ॥ आटसंगतीं व्यवसायादि करुन ॥ सकळ कथन निरुपिले ॥६३॥
 परी मंत्रिका न पडे विश्वास ॥ चिर्तीं म्हणे स्वकार्यास ॥ ऐसें भाषण करीतसे विशेष ॥ सत्य केवी मानावे ॥६४॥
 तरी आतां असो कैसें ॥ हा म्हणवितो मित्रपिता आम्हांस ॥ तरी याचे हस्ते मित्रावरुणीस ॥ कार्यालार्गीं पाचारावे ॥६५॥
 ऐसें मंत्री चिर्तीं योजूनी ॥ म्हणे तुमचा पिता मित्रावरुणी ॥ तरी स्वमंगलातें बोलावूनी ॥ आम्हां हष्टीं दाखवा ॥६६॥
 भर्ती असे तुमची माता ॥ तरी ती झाली विगिलिता ॥ परी लग्नविधातें आपुला पिता ॥ सोहळा घेऊनि पाचारा ॥६७॥
 ऐसें बोलतां मंत्री त्यातें ॥ म्हणे अघटित काय यातें ॥ मग उभा राहूनि अंगणातें ॥ उद्धर्वद्वष्टीं करीतसे ॥६८॥
 म्हणे मित्रावरुणी मम ताता ॥ हा देह असेल तव रेता ॥ तरी मज बाळाची धरुनि आस्था ॥ मंगलासी येई कां ॥६९॥
 ऐसे बोलूनि दीर्घवार्णी ॥ घ्यान करीतसे आपुले मनीं ॥ हें जाणवले अंतःकरणीं ॥ मित्रावरुणीच्या तेधवां ॥७०॥
 मग वातचक्रीं आगमन ॥ अवंतीनगरीं स्वतां येऊन ॥ बोलता झाला मंत्रिकालागून ॥ शुभविक्रम रायाच्या ॥७१॥
 म्हणे मंत्रिका सर्व सुमूर्ती ॥ सकळ संशयाची सांडी भांती ॥ मम सुता विवाहाप्रती ॥ कन्यादान ओपी कां ॥७२॥
 म्हणसील जरी मंगळा निक ॥ वराचा सिद्ध असावा जनक ॥ तरी पुष्पवृष्टि मंगळघोष ॥ सुरवरां हार्तीं करवीन ॥७३॥
 याउपरी राया विक्रमाच्या तातातें । सुरोचन गंधर्वा पाठवीन येथें ॥ सकळ संशय सांडूनि त्वरितें ॥ सुखें द्यावी पिंगला ॥७४॥
 म्यां जरी यावे मृत्युभूमीं ॥ तरी दाहतील बहुत प्राणी ॥ तस्मात् सकळ संशय सोडोनी ॥ पिंगला अर्पी मम सुता ॥७५॥
 ऐसें तन्मुखीचं ऐकूनि वचन ॥ परितोषले मंत्रिकाचं मन ॥ सकळ संशयातें सांडून ॥ लग्नसोहळा मांडिला ॥७६॥
 मग नेमिल्या तिथीस सीमांतपूजन ॥ ते संधीत उतरला गंधर्व सुरोचन ॥ स्वकांता सत्यवतीसी भेटून ॥ विक्रमांते पाचारी ॥७७॥
 विक्रम येऊनि त्वरितात्वरित ॥ तातचरणीं माथा ठेवोत ॥ मग बोलावूनि सुमंत्रिकातें ॥ सुरोचनातें भेटवी ॥७८॥
 असो सुरोचन गंधर्वपती ॥ दिव्यतेजे पाहूनि क्षिर्तीं ॥ अतिनम होऊनि चिर्तीं ॥ निकट बैसे गंधर्वी ॥७९॥
 निकट बैसतां सुरोचन ॥ म्हणे सुमति तूं दैववान ॥ प्रत्यक्ष धृमीनारायण ॥ सोयरा केला जामात ॥८०॥
 अरे भर्तीपुत्र अवतारदक्ष ॥ मित्रावरुणीचा अवतार प्रत्यक्ष ॥ तुवां जामात केला प्रत्यक्ष ॥ सकळ दैवां मिरवला ॥८१॥
 ऐसें बोलतां सुरोचन ॥ पुन्हां वंदिता झाला चरण ॥ म्हणे मम भाग्य खरें उत्तम ॥ सोयरे झाले देव कीं ॥८२॥
 तरी मी एक अर्थार्थी ॥ दैववान असें त्रिजगतीं ॥ तरी चलावें मंडपाप्रती ॥ करुं सीमांतपूजना ॥८३॥
 अवश्य म्हणोनि सुरोचन ॥ मानववेणी मंडपीं येऊन ॥ समारंभे करिती सीमांत पूजन ॥ करुनि विधि उरकिला ॥८४॥
 वधूवरातें आशीर्वद देतां ॥ कुसुमे वर्षती स्वर्गदेवता ॥ अष्टके झालिया करतलहस्ता ॥ टाळी पिटिती आनंदे ॥८५॥
 मग नाना वाद्यांचा गजर ॥ तेणे कोंदले सकळ अंबर ॥ स्वर्गी गर्जती जयजयकार ॥ सुरवर विमानी बैसूनियां ॥८६॥
 असो पांच दिवस उत्तम सोहळा ॥ नाना रत्नरंगमाळा ॥ सकळ तोषवूनि वन्हाळपाळा ॥ बोळविले सुमतीने ॥८७॥
 याचकांसी अपार धन ॥ रायें बोळविले देऊन ॥ एक मास गंधर्व सुरोचन ॥ तया ठार्यो राहिला ॥८८॥
 वरपिता मिरवला सुरोचन ॥ वरमाय सत्यवतीरत्न ॥ असो सकळां पुत्रसोहळामान ॥ सुमतीने ओपिला ॥८९॥
 यापरी एक मासाची अरुती ॥ सुरोचन तोषविला सहसत्यवती ॥ मग विचारुनि शुभविक्रमरायाप्रती ॥ स्वस्थानासी पैं गेला ॥९०॥
 येरीकडे अवंतिकेत ॥ दिवसेंदिवस लोटले बहुत ॥ पिंगला नामे स्वरूपवंत ॥ ऋतकाळ पावली ॥९१॥
 मग उभयतां एकपणे ॥ सदा विचरती संतोषमने ॥ याउपरी भर्तीने लग्ने केली अमूप ॥९२॥
 द्वादश शत कमिनी करोनि ॥ सदा विचरे भोगासनी ॥ परी मुख्य दारा पिंगला नामी ॥ पट्टराणी मिरवत ॥९३॥
 जैसा नवलक्ष नक्षत्रांत ॥ तेजें मिरवे नक्षत्रनाथ ॥ तेवीं द्वादश शतांत ॥ पिंगला नामे मिरवतसे ॥९४॥
 असो युवराज्याच्या मंडणीं ॥ भर्ती राणा मिरवे भूषणीं ॥ परी तयासमीप हिरकणी ॥ पिंगला मिरवे वैडूर्या ॥९५॥
 कीं अर्का शोभवी रश्मिकिरण ॥ कीं घृतीं शर्करा दावी गोडपण ॥ तेवीं भर्ती पिंगलारत्न ॥ स्वस्वरूपी मिरवतसे ॥९६॥
 ऐसें उभयतांचं एकचित ॥ कीं लोह मिळालें चुंबकात ॥ कीं कर्दम उदकातें ॥ कदाकाळीं सांडीना ॥९७॥
 सभामंडपीं राय असतां ॥ परी पिंगलेस वदे सदा चिता ॥ रायासही न गमे तीतें पाहतां ॥ घडोघडी पाहतसे ॥९८॥
 पाहूनियां पिंगलेचें वदन ॥ मग राया सुचे कारभार पूर्ण ॥ जैसे अमालिया पूर्ण ॥ अमल सर्वदा पाहिजे ॥९९॥
 तन्न्यायें उभयतांशीं ॥ ऐक्यप्रीति वर्ते प्रपंचासी ॥ ऐसे लोटतां बहुत दिवसीं ॥ वय अर्धे पातले ॥१००॥
 तों एके दिवशीं पारधीलागूनी ॥ राव जातसे घोर विपिनीं ॥ तों वरुनि पाहे मित्रावरुणी ॥ पुत्रचंद्र हष्टीने ॥१॥
 पाहतां विचारी मनांत ॥ कीं मम वीर्याचे उदेले सुत ॥ एक अगस्ती दुसरा भर्तीनाथ ॥ मृत्युभूमी कारणे ॥२॥
 परी त्यांत अगस्तीने हित केले ॥ चपळपणाने स्वयंभ वरिले ॥ परी भर्तीरीचे मन गुंतले ॥ राज्यवैभवाकारणे ॥३॥

तरी अहिताचा विषयप्याला ॥ राया भर्तीस गड वाटला ॥ हितालागीं सर्वस्वीं चुकला ॥ अचलपद तोचि राया ॥४॥
 तरी हा विषयपदापासून ॥ कैसा सुटेल स्वबुद्धीनें ॥ याचें हित याजकारणे ॥ प्राप्त कैसें होईल की ॥५॥
 नवनाथांतील अवतार ॥ धृग्मीनारायण महाथोर ॥ परी वेण्टिला विषयतिमिर ॥ सुटेल कैसा कळेना ॥६॥
 ऐसा मोह उपजोनि पोटी ॥ उतरता झाला महीतळवटी ॥ अनुसूयात्मजाची घेऊनि भेटी ॥ वर्तमान निवेदिले ॥७॥
 म्हणे महाराजा योगदुमा ॥ काम वेधला आहे आम्हां ॥ तरी त्या कामाची सत्यभावना ॥ ऐकूनि घेई महाराजा ॥८॥
 तुम्ही विजयप्रतापध्वज ॥ मिरवलां मर्हीं तेजःपुंज ॥ तरी मिरवला मम आत्मज ॥ मच्छिंद्रासम भर्तीरी ॥९॥
 तूं रायपंथ मिरवून ॥ सच्छिष्य मिरवले जगांत रत्न ॥ ते चितीं मम नंदन ॥ प्रविष्ट करीं याचि जागी ॥१०॥
 यावरी बोले अनुसूयासुत ॥ चिंता न करीं भर्तीरीनाथ ॥ माझे प्रसादे जाण सत्य ॥ जगामाजी मिरवेल ॥११॥
 मिरवेल परी कैसे रीती ॥ चिरंजीव शोभे महीवरती ॥ यावत् मही तावत् जती ॥ भर्तीरीनाथ मिरवेल ॥१२॥
 हे पूर्वीच भविष्योत्तर ॥ आहे समर्था मम गोचर ॥ दिधले उत्तर केले वागुत्र ॥ मम वचनीं सर्वथा ॥१३॥
 तरी आतां संशयासीं न रहावे ॥ आतां स्वस्थचित असावे ॥ मी यत्न करुनि भर्तीरीराव ॥ नाथपंथी मिरवीन ॥१४॥
 ऐसे बोलूनि अत्रिनंदन ॥ बोलविला मित्रावरुण ॥ आपण तेचि घडी कृपा करुन ॥ भर्तीरीपासीं जातसे ॥१५॥
 तों येरीकडे भर्तीरी नृपती ॥ पारधीस्तव काननाप्रती ॥ मृग्येकरितां हिंडे निगुती ॥ नाना वने उपवनादि ॥१६॥
 सर्वे सेना अपरिमित ॥ विपिनीं विस्तारली कृतांतवत ॥ चवदा लक्ष वाताकृत ॥ वाजी फिरती विपिनीं ते ॥१७॥
 हेमतगटीं शृंगारासहित ॥ पाखरा झालरी शोभती मुक्त ॥ अलंकारे कोंदणयुक्त ॥ रत्ने मिरवी नवविध ॥१८॥
 तरी ते शृंगार म्हणा वाचे ॥ कीं मोहर उजाळे नक्षत्रांचे ॥ तेवीं रत्ने चमकपणाचे ॥ भाव दाखविती नक्षत्रांचे पै ॥१९॥
 अहो ते हय न म्हणूं वाचे ॥ रत्न उदेले उद्धितदराचे ॥ तेणे इंदिरा हषोनि नाचे ॥ बंधू म्हणोनि शृंगारी ॥२०॥
 त्याचि नीतिं एक लक्ष ॥ दिनसमान गज प्रत्यक्ष ॥ विशाळ शुंडांड सुलक्ष ॥ चंद्रतेज मिरवले ॥२१॥
 मिरवले परी कैसे भावे ॥ इंदूस मानले बंधुभावे ॥ म्हणोनि सर्व पूर्ण स्वभावे ॥ चमत्कार दावीतसे ॥२२॥
 त्याही दंती शुद्धकोंदर्णी ॥ चुडे मिरवती हाटकखाणी ॥ त्यांत हिरे नक्षत्रे आणोनी ॥ इंदुराज मिरवितसे ॥२३॥
 आणि स्वतां तोचि मुक्तासंपत्ती ॥ वरदबाळ ओपित्याप्रती ॥ झालरी अग्रगण्य निगुती ॥ एकसारा अर्चियेल्या ॥२४॥
 चांदवे अंबारी कोंदणयुक्त ॥ नवरत्नादि सगुण मुक्त ॥ कळसतेजीं लावूनि आदित्य ॥ म्हणती विसावा घेई कां ॥२५॥
 आणि रायासमान पंचशत ॥ राजविनवणी प्रजावंत ॥ सरदारनामीं भूषणभरित ॥ मूर्तीं जेवीं गभस्तीच्या ॥२६॥
 तयां माथां कनकचीर ॥ सहज तेज छत्र चंद्राकार ॥ तयांच्या कळसदीप्तीवर ॥ भानुतेज लाजतसे ॥२७॥
 रायामार्थी अर्धशत ॥ कनक अंबरी हाटक व्यक्त ॥ पाच माणिकी मणियुक्त ॥ हेमें गुफिल्या झालरी ॥२८॥
 ऐसिया छत्रकळसउद्देशी ॥ वैदूर्यरत्ने जडिल्या राशी ॥ पद्मरागे आदित्य मानर्सी ॥ विरह करु म्हणतसे ॥२९॥
 विरह तरी केउता तरणी ॥ व्यर्थ फिरतसे अंबरभमणी ॥ तरी वैदूर्यरत्नांच्या पंक्तीलागुनी ॥ येऊनि सुख भोगी कां ॥३०॥
 वने विरहे उदास चिती ॥ अस्ताचळीं जातां गभस्ती ॥ चतुर्थ प्रहरीं शिणली वृती ॥ रत्नपंक्ती इच्छितसे ॥३१॥
 असो आतां विरहअर्के ॥ म्हणे संपत्ती मिरवला मम बाळक ॥ तेणे तो अर्क पावूनि सुख ॥ अस्ताचळा मावळतसे ॥३२॥
 असो ऐशा भाषणस्थिती ॥ अचाट विपिनीं भर्तीरी नृपती ॥ मृग्या करितां वाताकृती ॥ काननांत हिंडनिया ॥३३॥
 परी समयास आला मास चैत्र ॥ पुत्रचंद्रा पहावया मित्र ॥ स्थिरावे तेणे रशिम उलट्यंत्र ॥ काननांत लखलखी ॥३४॥
 तें रश्मीचं तीव्रपण ॥ चमू हळहळी तृष्णेकरुन ॥ मग राव भर्तीरी मृग्या सांडन ॥ उदक शोधूं धावतसे ॥३५॥
 परी पंचत्रयचतुर्थीत ॥ काननविरहित योजनशत ॥ उदक न दिसे ऐसे भावीत ॥ कानन रुक्ष मिरवतसे ॥३६॥
 फार व्यापिले तृष्णेकरुन ॥ कोणी सोडूं पाहती प्राण ॥ कोणी हिंडेनि रानोरान ॥ लवन जीवन पहाती ॥३७॥
 कोणी त्रासूनि पाला भक्षिती ॥ कोणी लघुशंका सेविती ॥ कोणी तरुच्या सावलीं क्षिती ॥ धरुनियां पडियेले ॥३८॥
 ऐसी पृतना आहालपणी ॥ व्यापिली आहे तृष्णेकरुनी ॥ रावही तैसाच क्लेशें काननी ॥ पाणी पाणी म्हणतसे ॥३९॥
 प्राण झाला कासावीस ॥ हदर्यी न सांठवे श्वासोच्छवास ॥ मुर्खीं कोरड पडली विशेष ॥ जिव्हा लोटूं लागलीसे ॥४०॥
 ऐसे क्लेशाचे प्रकरणी ॥ श्रीदत्तात्रेय काननी ॥ गुप्तवेषे असोनी ॥ रायामागे हिंडतसे ॥४१॥
 तो विपिनीं मध्यें गोंगावत ॥ काय करी अत्रिसुत ॥ मायेचे सरोवर रचूनि तेथ ॥ छंदे व्यक्त दाखवी ॥४२॥
 निर्मलपणीं गंगाजळ ॥ दाटोनि पात्र उचंबळे ॥ कुमुदिनी विकासित घालूनि पाळे ॥ नांदताती सभोवती ॥४३॥
 आणि तया सरसीकांठी ॥ बहु फलित तरुदाटी ॥ अनेक पक्षी मराळकोटी ॥ पंकितसरी दाटल्या ॥४४॥
 शीतल छाया शीतल जीवन ॥ सरोवर मिरवले गहिंवरपणे ॥ तये तर्टीं पर्णकुटी करुन ॥ अत्रिआत्मज मिरवला ॥४५॥

तों येरीकडे नृपनाथ ॥ क्लेशे हिंडतां काननांत ॥ तों सरोवर ठार्यी देखोनि अकस्प्रात ॥ एकटाचि पातला ॥४६॥
 परमदेखूनि गहिवरें जीवन ॥ धांव घेतसे नृपचिद्रत्न ॥ सरसीकांठी जाऊन ॥ जीवन स्पर्शू टेकला ॥४७॥
 आतां स्पशावें आंजळांत ॥ तों तिकडूनि उठला अत्रिसुत ॥ प्रत्योदक करें कवळूनि हात ॥ रायावरी धांवला ॥४८॥
 अरे अरे वाचे म्हणून ॥ म्हणे न स्वीकारीं माझे जीवन ॥ तूं कोणाचा आहेस कोण ॥ आर्धी माते सांगे की ॥४९॥
 येरी पावोनि देहातें ॥ अयं दाटलां नृपनाथ ॥ कांहीं न बोले क्षिर्तीत ॥ टकमकां पहातसे ॥१५०॥
 अवधूत म्हणतसे कां रे मौन ॥ धरुनि कांहीं न बोलसी वचन ॥ माता पिता गुरु कोण ॥ तव देही मिरवले ॥५१॥
 मातापिता गुरुसहित ॥ सांगूनि करीं उदकपानातें ॥ नातरी सेवितां पावसी मृत्यु ॥ जीवन येथेंचि हें राया ॥५२॥
 ऐसें ऐकूनि भर्तीरीनाथ ॥ पदावरी लोटला त्वरित ॥ नमूनि जन्मकथेसहित अत्रिसुता सांगितलें ॥५३॥
 भर्तीरीमाता पावसांठवर्णी ॥ पिता मिरवला मित्रावरुणी ॥ ऐसें प्रकरण दत्तालागुनी ॥ मूळापासोनि सांगितलें ॥५४॥
 येरी म्हणे गुरु कोण ॥ भर्तीरी म्हणे नाहीं अजून ॥ ऐसें ऐकूनि अत्रिनंदन ॥ बोलता झाला तयासी ॥५५॥
 म्हणे राया व्यवस्थित ॥ मिरवलासी या देहातें ॥ अद्यापि गुरु नाहीं तूंतें ॥ अष्टबुद्धि मिरविसी ॥५६॥
 तरी तूंख पूर्वीचा परम पापिष्ठ ॥ म्हणूनि गुरु न मिळाला वरिष्ठ ॥ तरी आतां क्रियानष्ट ॥ स्पर्श न करी जळातें ॥५७॥
 तुवां स्पर्श केलिया पाणी ॥ सकळ तोय जाईल आटोनी ॥ निगुरुत्वाचा विटाळ मानूनी ॥ तोय त्रासा पावेल ॥५८॥
 तुवां स्पर्श केलिया पाणी ॥ सकळ तोय जाईल आटोनी ॥ निगुरुत्वाचा विटाळ मानूनी ॥ तोय त्रासा पावेल ॥५९॥
 मग तोय आटल्या निगुर्ती ॥ मम कोपाची पावकशेखी ॥ आसडोनि तव देहाप्रती ॥ भस्म करील क्षणार्थ ॥५१॥
 ऐसें बोलतां अत्रिनंदन ॥ भर्तीरी करीतसे नमन ॥ म्हणे महाराजा तृष्णे प्राण ॥ जात आहे माझा की ॥१६०॥
 तरी आता अनुग्रह देऊन ॥ आपण वांचवा माझा प्राण ॥ दत म्हणे तव अनुग्रहास मम मन ॥ द्यावया योग्य दिसेना ॥६१॥
 अरे मम अनुग्रहासाठी ॥ शिव विरिंची घालिती मिठी ॥ तरी अनुग्रहातें पूर्ण कोटी ॥ तुळे पदरीं दिसेना ॥६२॥
 ऐसे भागले थोर नायक ॥ तरी नातुडे अनुग्रह दोंदिक ॥ तों तेथे तूं मशक ॥ अनुग्रह वांछिसी ॥६३॥
 भर्तीरी म्हणे हें तो निश्चित ॥ परी तृष्णेने होतों प्राणरहित ॥ तुम्ही कृपाळु परम संत ॥ दया क्षमा पाळितां ॥६४॥
 जगाचें न साहे कीचकपण ॥ त्वरेंचि हरतां दैन्याकारण ॥ तरी माझा वांचवूनि प्राण ॥ धर्मसाधन मिरवावें ॥६५॥
 ऐसें ऐकतां तपोराशी ॥ म्हणे अनुग्रह देईन तुजसी ॥ परी पूर्ण तप द्वादशवर्षी ॥ आचरावें या स्थळा ॥६६॥
 त्या तपःपुण्यांशेकरुन ॥ योग्य होसील अनुग्रहाकारण ॥ राव म्हणे सध्याचे प्राण ॥ तृष्णेकरोनि जातो की ॥६७॥
 मग द्वादश वर्षे वांचल्यावरती ॥ कैसी घडेल कृपामूर्ती ॥ दत्तात्रेय म्हणे तपापुढती ॥ संकल्पाते करावें ॥६८॥
 काया वाचा चित मन ॥ संकल्प झालिया पुण्यवर्धन ॥ वर्धन झालिया पाजीन जीवन ॥ सकळ बाधा वो चुके ॥६९॥
 येरी म्हणे महाराजा ॥ संकल्प करीन सांगितल्या चोजा ॥ परी आतां मातें उदक पाजा ॥ प्राण रक्षा माझा की ॥१७०॥
 नाथ गुरु संकल्प करिसी ॥ कीं तपा आचरण द्वादश वर्षी ॥ परी तैसें वैभवासी ॥ पुन्हां लिप्त न व्हावें ॥७१॥
 वमनासमान पाळूनि सर्व ॥ विरक्तपणाची बरवी ठेव ॥ योगामाजी नित्य बैसावें ॥ आयुष्यमर्यादापर्यत ॥७२॥
 ऐसें ऐकतां राव कुठित ॥ विचारदर्दीं व्यापिलें चित ॥ म्हणे कैसी करावी रीत ॥ प्राण कासावीत होतसे ॥७३॥
 तरी तो पूर्ण प्रजावंत ॥ म्हणे महाराजा हे नाथ ॥ मी प्रपंचरहणीरुप ॥ मुक्त झालें नाहीं अद्यापि ॥७४॥
 परी पितृश्राद्ध पितृकृण ॥ मातेसी केलिया गयावर्जन ॥ कांते पुत्र झालिल्यावीण ॥ कांताकृण फिटेना ॥७५॥
 पुत्रविवाह स्नुषामेळी ॥ कृणमुक्त होय शुद्धमौली ॥ ऐसिया कृणाची स्थावरकाजळी ॥ फिटली नाहीं महाराजा ॥७६॥
 तरी द्वादश वरुषेंपर्यत ॥ प्रपंच आचरुं द्यावा मातें ॥ उपरी योजूनि पूर्ण योगातें ॥ केलिया संकल्प समान कीं ॥७७॥
 ऐसे बोलता तई भूपाळ ॥ अवश्य म्हणे अनसूयाबाळ ॥ मग कमंडलू भरुनि जळ ॥ तयापासीं वै आला ॥७८॥
 उदक ओपूनि करयुग्मी ॥ संकल्प करवीं मनोधर्मी ॥ कीं द्वादशवरुषे संकल्पनार्मी ॥ पुण्ययोग आचरेन ॥७९॥
 यापरी तन मन धन ॥ काया वाचा जीवित्व पूर्ण गुरुसंकल्पीं सोडूनि जीवन ॥ अनुग्रह देतसे ॥१८०॥
 मौळीं ठेवूनि वरदहस्त ॥ कर्णी बीजमंत्र अर्पात ॥ आपुला करोनि शरणागत ॥ नाम आपुले सांगतसे ॥८१॥
 म्हणे वत्सा ओळख मातें ॥ मी दत्तात्रेय अत्रिसुत ॥ परी तव दैव भाग्यवंत ॥ मम कर मौळीं विराजला ॥८२॥
 परी अनुग्रह होतांचि प्राप्त ॥ मायिक सरोवरासहित झाला गुप्त ॥ इतुके केलें जया अर्थी ॥ व्यर्थ होऊं पहातसे ॥८३॥
 ऐसी चिंता मानसीं बहुत ॥ करिता झाला भर्तीरीनाथ ॥ म्हणे महाराजा गुरुनाथ ॥ प्राण जाऊं पाहे आतां ॥८४॥
 ऐसे ऐकतां भर्तीरीवचन ॥ भोगावती पाचारी अत्रिनंदन ॥ तरी ती सरिता अपार जीवन ॥ घेऊनियां धांवली ॥८५॥
 सुरभीचें करुनि चिंतन ॥ मही दर्शविली देदीप्यमान ॥ नेमक सहज उपजवोनि अन्न ॥ पर्वतासमान मिरवलें ॥८६॥

मग चमूसहित नृपनाथ ॥ भोगावतीचे स्नान करीत ॥ उत्तम अन्न स्वीकारुनि समस्त ॥ दर्शन करोनि चालिले ॥८७॥
 पृतनेसहित तुष्टचिर्ती ॥ मृगया करुनि येत नृपती ॥ येरीकडे भोगावती ॥ तिचे स्थाना पाठविली ॥८८॥
 कामधेनू स्वर्गस्थानी ॥ पाठवोनि अदृश्य झाला मुनी ॥ येरीकडे मृगया करोनी ॥ भर्तरी गेला गांवांत ॥८९॥
 तरी आतां पुढे श्रोती ॥ कथा स्वीकारावी सुधारसंपती ॥ धुंडीसुत मालू वदेल उक्ती ॥ नरहरिप्रसादेकरुनियां ॥९०॥
 स्वस्ति श्रीभक्तिकथासार ॥ संमत गोरक्षकाव्य किमयागार ॥ सदा परिसोत भाविक चतुर ॥ सप्तविंशति अध्याय गोड हा ॥९१॥

श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ शुभं भवतु ॥ सप्तविंशति अध्याय समाप्त ॥

श्री नवनाथ भक्तिसार पोथी - अध्याय २८

अध्याय २८

श्रीगणेशाय नमः

जयजयाजी जगदुद्धारा ॥ अखिल निरंजना निर्विकारा ॥ भक्तमानसचकोरचंद्रा ॥ प्रेमांबुधारा ओसरसी ॥१॥
 तरी तूं असतां कृपाळु आई ॥ माय माझे विठाबाई ॥ तरी आतां ग्रंथप्रवाहीं ॥ येऊनियां बैसे गे ॥२॥
 मागिले अध्यार्थी प्रेमेकरुन ॥ वैभर्वी मेळविला राव विक्रम ॥ भर्तरीसंगर्मीं पिंगलालग्न ॥ दत्तानुग्रह लाधला ॥३॥
 उपरी मृगया करुनी ॥ अवंतिकास्थाना जाऊनि ॥ राजधार्मीं कनकासनी ॥ सभामंडर्पी बैसला ॥४॥
 क्षणैक बैसूनि त्वरितात्वरित ॥ पाकशाळे गेला नृपनाथ ॥ पक्कान्न सेवूनि अंतापुरात ॥ पिंगलागृहीं संचरला ॥५॥
 कनकमंचकीं सुमनशेजी ॥ राव बैसवी पिंगला अर्जी ॥ बोडशोपचारेंकरुनि पूजी ॥ श्रद्धापूर्वक पिंगला ॥६॥
 परम प्रीतीं भावारुढ ॥ रायं दर्शविलें चिर्तीं कोड ॥ मग करी कवळूनि स्नेहपाडे ॥ निकट घेत पिंगला ॥७॥
 तीतें वामांकीं बैसवोन ॥ परम प्रीतीनें घेत चुंबन ॥ वाचेनें म्हणे तुजसमान ॥ अन्य दारा नावडती ॥८॥
 अगे पिंगले माझें मन ॥ आवी मम देहींचे ऐक्यरत्न ॥ जैसे मित्र आणि रशिमचिन्ह ॥ ऐक्यदेहीं मिरवती ॥९॥
 कीं राजमौळीं तेजें आगळा ॥ द्वितीये शोभली त्याची कळा ॥ तेवीं माते तूं पिंगला ॥ मम चित्तावरी धांवे ॥१०॥
 अगे हे पिंगले माझा भाव ॥ पिंगलार्भर्तीं ऐक्यनांव ॥ एकाचि देहीं मज वाढीव ॥ भासे भास शुभानने ॥११॥
 जैशी शर्करा आणि गोडी ॥ नामें भिन्न परी ऐक्यप्रौढी ॥ तेवीं तूं पिंगला माझे पाठीं ॥ भासे भास शुभानने ॥१२॥
 जैसा उद्धी आणि लहरी ॥ परी ऐक्यता सागरी ॥ तेवीं मातें तूं सुंदरी ॥ भास भाससी शुभानने ॥१३॥
 ऐसें म्हणूनि परम प्रीतीं ॥ पुन्हां चुंबन घेत नृपती ॥ मग भोगूनि सकाम रीतीं ॥ संतुष्ट चिर्तीं मिरवला ॥१४॥
 मग विचार सुचला एक गहन ॥ आनंदे बैसती प्रीतीकरुन ॥ बैसल्या पिंगला बोलूनि वचन ॥ विडा ब्रयोदशगुणी देतसे ॥१५॥
 म्हणे हे महाराजा नृपवरा ॥ मम देहींचे प्राणप्रियेश्वरा ॥ मम मानसचकोरचंद्रा ॥ प्रेमांबु मिरवतसे ॥१६॥
 तरी तुम्हां आम्हां गांठी ॥ गांठी गांठिल्या त्या परमेष्ठीं ॥ गांठिल्या परी चित्तदेठीं ॥ ऐक्यभास भासतसे ॥१७॥
 जसें लवण उद्की मिश्रित ॥ भिन्न न दावी दृष्टीत ॥ तन्न्यायें ऐक्यचित ॥ रावणराणी शोभत ॥१८॥
 तरी ऐसा मिश्रित अर्थ ॥ उदया पावला असे ऐक्यचित ॥ परी नेणूनि निर्दय परम कृतांत ॥ जगामाजी मिरवतसे ॥१९॥
 चिर्तीं चित्तभय काया ॥ हरण करीत असे राया ॥ तरी नेणों आपण विषयचिंते या ॥ बुद्धि जरी संचरली ॥२०॥
 संचरतां परी एक त्यांते मातें दिसत उचितार्थ ॥ तुम्हांआधी मातें मृत्यु ॥ सुगम चित्ता वाटतसे ॥२१॥
 तरी हें ऐसें इच्छिल्याप्रमाण ॥ ईश्वरसते जरी आलें घडोन ॥ मग परम बरवें दैववान ॥ जर्णी असें मी एक ॥२२॥
 ऐसें बोलतां शुभाननी ॥ राव ऐकूनि बोले वाणी ॥ नेणों सखे ईश्वरकरणी ॥ पुढील काहीं वदवेना ॥२३॥
 मज आधी तूं कामिनी ॥ मृत्यु पावों इच्छिसी मर्नी ॥ परंतु नेणों निर्दयपर्णी ॥ मित्रात्मज मिरवतसे ॥२४॥
 तो कदा न जाणे वेदविधी ॥ सदा वर्ततसे बिघडबुद्धी ॥ नेणों मज मृत्यु तुज आधी ॥ आल्या काय करशील ॥२५॥
 ऐसें ऐकूनि वदे पिंगला ॥ नेणों कैसे असे जी भाळा ॥ रेखिली विधीने अकळ कळा ॥ कळत नाहीं महाराजा ॥२६॥
 परी ऐशा घडल्या गोष्टी ॥ भी राहाणार नाहीं महीपाठीं ॥ देह दाहूनिया हव्यवाटी ॥ गमन करीन तुम्हांसह ॥२७॥
 राव ऐकूनि बोले वचन ॥ पुरे आतां तुझे बोलणे ॥ प्राणांहूनि प्रिय कोण ॥ घात त्याचा करवेना ॥२८॥
 तरी हे बोल उगलेचि फोल ॥ माझिया तोषाचें करिसी मोल ॥ परी समय येतां तव पाऊल ॥ मागेचि धांव घेणार ॥२९॥
 तरी अनुभव माझिये चित्ता ॥ सहज आहे मजला पाहतां ॥ अगे राज्यासनीं विपुल वार्ता ॥ सेवक श्रवण माझें करविती ॥३०॥
 करविती परी कैशा रीतीं ॥ समरंगणीचा भाव दाविती ॥ शत्रुअनली प्राणाहुती ॥ वेंचूं ऐसें म्हणताती ॥३१॥
 तरी समय पडतां दृष्टी ॥ जीवित्व रक्षिती बारा वार्टी ॥ मग कोण कोठील मोह पोटीं ॥ जीवित्वाचा वरिती गे ॥३२॥
 तरी हें तैसे तुझें बोलणे ॥ दावीत मातें चांगुलपण ॥ परी समय पडतां अर्थ ॥ भिन्न दुसराचि आहे गे ॥३३॥

कीं बहुरुपियाचे खेळमेळीं ॥ होऊनि बैसती महाबळी ॥ परी ते श्रूपणाची नव्हाळी ॥ समरभूमीं चालेना ॥३४॥
 कीं श्वानपुच्छाची कैशी उग्रता ॥ परी हार तेचि पडे बळी देखतां ॥ जैसी पालीची दृष्टी देखतां ॥ वृश्चक नांगी उतरीतसे ॥३५॥
 तन्न्यायें तव बोलणे ॥ मातें दिसतें सहज स्थितीने ॥ ऐसें बोलतां भर्तीनंदने ॥ पिंगला वदे स्वामीसी ॥३६॥
 म्हणे महाराजा प्राणेश्वरा ॥ या बोलाच वाग्दोरा ॥ कंठीं बांधिला आहे नरा ॥ काया वाचा मानर्सी ॥३७॥
 तरी आतां व्यर्थ बोलून ॥ नेणो घडेल अर्थ कोण ॥ ईश्वरसतेचें प्रमाण ब्रह्मांदिका कळेना ॥३८॥
 परी माझिये भावनेएसे ॥ येत आहे स्वचितास ॥ विधवा शब्द शरीरास ॥ लिप्त होणार नाहीं कीं ॥३९॥
 जरी म्हणाल कैशावरुन ॥ तरी काया वाचा चित मन ॥ तुम्हांलागीं केलें अर्पण ॥ साक्ष असे ईश्वर तो ॥४०॥
 तरी ईश्वर तो सत्याश्रित ॥ आहे म्हणती सकळ जगती ॥ तरी वैधृत्य शब्द जगमुखात ॥ मातें लिप्त होणार नाहीं कीं ॥४१॥
 असो बीज पेरिलें तैसे फळ ॥ दुमकोमादि दावी सकळ ॥ तेवीं माझो चाली सरळ ॥ फळ उमटेल तैसेंचि ॥४२॥
 ऐसें बोलूनि निवांतपणीं ॥ स्तब्ध राहिली कामिनी ॥ परी रायाचे अंतःकरणीं ॥ शब्द सदृश मिरवले ॥४३॥
 मिरवले परी ठेविले मनांत ॥ चमत्कार पाहूं कोण दिवसांत ॥ असो हे जल्प बहु दिनांत ॥ सारिते झाले प्रीतीने ॥४४॥
 सहज कोण एके दिवर्शी ॥ राव जातसे पारधीसी ॥ मृगुया खेळतां विपिनासी ॥ आठव झाला कांतेचा ॥४५॥
 कीं आम्ही उभयतां दोधे जण ॥ बैसलों होतों सुखसंपन्न ॥ तयामाजी मृत्यु बोलोन ॥ निश्चयविलें कांतेने ॥४६॥
 तुम्ही झालिया गतप्राण ॥ तुम्हांसवे करीन गमन ॥ तरी त्या बोलाचें साचपण ॥ आज पाहूं निश्चये ॥४७॥
 ऐसी चिर्तीं योजना करुन ॥ मृगया करीत फिरे कानन ॥ तों अकस्मात देखिला नयने ॥ मृग एक नेटका ॥४८॥
 राव देखतां तयापाठी ॥ लागूनि शीघ्र महीं आहाटी ॥ शीणचि त्या जीवीं बहु मेळथाटी ॥ मृग जीवंत धरियेला ॥४९॥
 धरियेला परी हस्तेंकरुन ॥ तयाची ग्रीवा छेदून ॥ मुकुटासह काढूनि भूषणे ॥ रुधिरे अस्त्रे भिजविलीं ॥५०॥
 भिजवोनियां सेवकाहार्ती ॥ देता झाला शीघ्र नृपती ॥ अन्य भूषणे उभवूनि कांती ॥ सुखासर्नी बैसला ॥५१॥
 उतम छाया पाहून ॥ तयाखालीं नृप जाऊन ॥ उतम चीर कनकवर्ण ॥ मृदू गालिचा आंथरला ॥५२॥
 तयावरी बैसूनि नृपती ॥ मंडळी दुरावूनि बैसे एकांती ॥ परी रुधिरवस्त्रे जयाहार्ती ॥ तयालागीं पाचारी ॥५३॥
 म्हणे ही रक्तवस्त्रे घेऊन ॥ सेवका पिंगलें गांठीं स्थान ॥ वस्त्रे तीते गोचर करुन ॥ राव निमाला म्हणावे ॥५४॥
 निमाला परी कैसे रीती ॥ जरी पिंगला बोलले उक्ती ॥ तरी व्याघ्र संधानीं जीवित्वाहुती ॥ घेऊनियां पळाला ॥५५॥
 ऐसें वदोनि राव भृत्याते ॥ गुप्त पाठविला अवंतिकेते ॥ राजसदना जाऊनि भृत्ये ॥ पिंगलें विलोकिले ॥५६॥
 मौळीचीरासह सकळ ॥ रुधिरव्याप्त वस्त्रे सबळ ॥ पुढे ठेवूनि करकमळ ॥ जोडूनियां बोलतसे ॥५७॥
 म्हणे जी महाराज महीस्वामिनी ॥ मृगया करीत राव काननी ॥ अवचित व्याघ्र जाळीतुनी ॥ उठला राया न कळतां ॥५८॥
 मागाहूनि साधूनि उड्डाण ॥ राव धरिला ग्रीवेकारण ॥ धरितांचि हरुनि प्राण ॥ रुधिर पिठुनि पळाला ॥५९॥
 आतं त्याचें करुनि दहन ॥ चमू येईल सकळ परतोन ॥ ऐसे पिंगला ऐकून ॥ हदय पिटी आक्रोशे ॥६०॥
 हदय पिटूनि महीवरती ॥ भावे आपटी निष्ठुरगती ॥ अहा म्हणूनि केश हार्ती ॥ धरोनियां लुंचीतसे ॥६१॥
 शब्द करुनि अट्टाहास ॥ हंबरडा मारुनि उदास ॥ पुन्हां महीते मस्तकास ॥ वारंवार आफळीतसे ॥६२॥
 मृतिका घेऊनि टाकी मुखांत ॥ म्हणे हा जी प्राणनाथ ॥ कैसे टाकूनि गेलांत मातें ॥ परत्रदेशभुवनासी ॥६३॥
 अहा महाराजा प्राणेश्वरा ॥ कूर्पी कापिला कैसा दोरा ॥ अहा तव प्रीतीचा मोहझारा ॥ आज कैसा आटला जी ॥६४॥
 अहो मम प्राणनाथा ॥ मजविण तुम्हां क्षण गमत नव्हता ॥ प्रीती सोडूनि कैसे आतां ॥ परत्र देशा गमलेती ॥६५॥
 ऐसें म्हणोनि आरंबळत ॥ तों अंतःपुरीं समजली मात ॥ स्त्रिया राजाच्या द्वादश शत ॥ आरंबळत पातल्या ॥६६॥
 एक हदय पिटिती आपुले हस्तीं ॥ एक धांवती महीं पडती ॥ एक ऐकतांचि झाली वरती ॥ महीलागीं मूर्च्छित ॥६७॥
 एक हंबरडा फोडूनि ऊर्ध्वे ॥ म्हणती आमुचा गेला निध ॥ आतां महीते स्त्रीवृद् ॥ दीनवंत झालों कीं ॥६८॥
 ऐसें म्हणोनि आरंबळती ॥ एकमेकींच्या गळां पडती ॥ हदय पिटूनि आपटिती ॥ महीलागीं मस्तक तें ॥६९॥
 ऐसा सकळ अंतःपुरांत ॥ कोल्हाळ झाला अदभुत ॥ परी पिंगला दारा प्रीतीं बहुत ॥ शोक करी आक्रोशे ॥७०॥
 म्हणे महाराजा निढळवाणी ॥ मज कैसे गेलेत जी सांडोनी ॥ मोहाचा सकळ तरणी ॥ लोपोनियां महाराजा ॥७१॥
 बाळाहूनि मोह अत्यंत ॥ मजविष्यां पाळीत होतेत ॥ तो मोह दवडूनि निष्ठुरवर ॥ सांडूनि कैसे गेलांत ॥७२॥
 अहो तुम्ही राया सिंहासनी ॥ बैसत असतां राजकारणी ॥ परी मम स्मरण होतां मर्नी ॥ या धांवूनि सदनांत ॥७३॥
 ऐसें म्हणोनि धरणीवर शरीर ॥ पिंगला टाकी वारंवार ॥ आजि सकळ सांडोनि राज्यभार ॥ कैसा गेलासी महाराजा ॥७४॥
 पाहूनि माझें मुखमंडन ॥ पुन्हां सेविसी राज्यासन ॥ मोह आजि सकळ सांडोन ॥ कैसा गेलासी महाराजा ॥७५॥

अहा पिंगला अंडजखाणी ॥ कोठे गेलीसे मम पक्षिणी ॥ दाही दिशा ओस करोनी ॥ अचर रानीं चरावया ॥७६॥
 मम पाडसाची हरिणी ॥ परत्र तृण गोड पाहुनी ॥ तिकडेचि गुंतली लोभेंकरुनी ॥ माझा लोभ सांडोनियां ॥७७॥
 अहा मज आंधब्याची काठी ॥ हिसकूनि नेली निर्दद्ये पोरटी ॥ कीं क्षुधिताची अन्नवाटी ॥ जिंतूनि नेली भणंगे ॥७८॥
 अहा राया मजवांचून ॥ तूंते गमत नवहते एक क्षण ॥ आज निष्ठुर मन करुन ॥ कैसा गेलासी महाराजा ॥७९॥
 अहा राया उत्तम पदार्थ ॥ जो महीलार्गी उत्पन्न होत ॥ तो मम आर्धी नृपनाथे ॥ भक्षिला नाहीं कर्दीं कीं ॥८०॥
 मातें बैसवोनि निजअंकास ॥ मुखीं ओपीत होता ग्रास ॥ ऐसेपरी सांडोनि प्रीतीस ॥ परत्र कैसे गेलांत ॥८१॥
 ऐसेपरी नाना गुण ॥ आक्रंदतसे आठवून ॥ मग ते सेवेकातें पाचारुन ॥ शश्यासहित्य करवीतसे ॥८२॥
 रायमौळीचा चीरमुगुट ॥ परिधानी कबरी अलोट ॥ स्फुरण दाटोनि मग बळकट ॥ उत्तम चीरीं कवळिला ॥८३॥
 स्वामीचें वस्त्र परिधान करुन ॥ घेती झाली सतीचें वाण ॥ स्मशानवाटिकेचें साधन ॥ सिद्ध केले तत्काळ ॥८४॥
 मग सकळ समारंभासहित ॥ येती झाली स्मशानवाटिकेत ॥ अग्निकुंडी विधाने करुन त्यांत ॥ सबळ अग्निं चेतविला ॥८५॥
 अग्निं लावितां विधानशक्तीं ॥ दाहूनि वर्तल अंगारनीतीं ॥ धगधगोनि कुंडाप्रती ॥ पावक शक्तिं दावीतसे ॥८६॥
 ऐसिया प्रकरणीं पेटविला वन्ही ॥ होतां पातली सौदामिनी ॥ अग्निकुंडी शिळा स्थापोनी ॥ निरोप मागे सर्वातें ॥८७॥
 सकळां जय देऊन आशीर्वचन ॥ जय जय भर्ता ऐसें म्हणोन ॥ तुझा देह तुज अर्पण ॥ शीघ्रकाळीं होवो कां ॥८८॥
 ऐसे म्हणोनि अग्निकुंडांत ॥ सांडिती झाली स्वशरीरातें ॥ परी त्या पावकीं होतां स्थित ॥ गुंडालोनि गेली सर्वसर्वी ॥८९॥
 मग ते याचक अपार जन ॥ धन्य म्हणती तियेकारण ॥ स्वहित केलें पिंगलेने ॥ स्वामीसर्वे गम्भूनियां ॥९०॥
 अहा पिंगला ऐसें म्हणती ॥ पवित्र जाया सत्यवती ॥ उदार कर्ण स्वकुळाप्रती ॥ परकुळातें तारील ॥९१॥
 भर्तीरीपरी करितां परलोक ॥ विव्हळ चिती करिती शोक ॥ म्हणती आम्हां प्रजेचें दौंदिक ॥ ईश्वरें कैसे नेलें हो ॥९२॥
 ऐसें म्हणोनि आक्रंदती ॥ भर्तीरी म्हणोनि आठविती ॥ असो पावकीं दाहोनि सती ॥ लोक निघाले माघारे ॥९३॥
 आपुलाल्या सदनीं जाऊन ॥ बैसले असतीं मुख वाळवोन ॥ अहा भर्तीरी ऐसें म्हणोन ॥ श्वासोच्छवास सोडिती ॥९४॥
 आणि राजसदनीं स्त्रियांचा मेळ ॥ शोक करीत अति तुंबल ॥ तों येरीकडे विपिनीं नृपाळ ॥ मृगया करुनि येतसे ॥९५॥
 तों अस्तासी गेला चंडमणी ॥ रात्र दाटली परम विपिनी ॥ म्हणोनि राजा उठोनी ॥ नगराप्रती चालिला ॥९६॥
 पावकतेजीं देदीप्यमान ॥ हिलाल मार्गीं प्रदीप्त करुन ॥ जातां भृत्य पाठविला वस्त्रे देऊन ॥ आठव तयाचा यें झाला ॥९७॥
 राव बैसूनि सुखासनीं ॥ येतां मार्गीं मशाली पेटवोनी ॥ त्यांत चंद्रज्योती शशिसमानी ॥ दिशेलार्गी उजळती ॥९८॥
 आठव होतांचि म्हणे चितांत ॥ अबुद्धिपणे स्त्रियांची जात ॥ नेणों गृहीं कैसी मात ॥ घडोनि आली असेल कीं ॥९९॥
 म्यांहीं केले मूढपण ॥ शोध केला नाहीं आणिका पाठवोन ॥ सकळ भांतीत चित गोंवोन ॥ पाठीं लागलों मृगाच्या ॥१००॥
 परी मातें दिसतें अहित ॥ मूर्खपण घेतला स्वपदरांत ॥ ऐसी चिंता करीत ॥ अवंतिके पातला ॥१॥
 परी यांत श्रोते कल्पना घेती ॥ पिंगला दाहिली पावशक्ति ॥ तेव्हां विक्रम नृपती ॥ शोध कैसा अंतरला ॥२॥
 आणि जो भृत्य आला वस्त्रे घेऊन ॥ तेणे कैसे पाहिले निर्वाण ॥ तरी तो पिंगलेतें वस्त्रे देऊन ॥ आला होता अरण्यांत ॥३॥
 परी रायाची न पडूनि गाठी ॥ कटक शोधितां महीपाठीं ॥ मग तो अस्तमान होतां शेवटी ॥ कटकालार्गी मिळाला ॥४॥
 आणि त्या समर्थी विक्रम नृपवरे ॥ सेविले होतें मातुळघर ॥ मिथुळेस जाऊनि समाचार ॥ सत्यवर्म्याचा घेतसे ॥५॥
 मग सुमतिप्रधान चमूसहित ॥ शुभविक्रमरायादि प्रजावंत ॥ सकळ मंडळीही जानभरित ॥ रायासर्वे गेली ती ॥६॥
 गृहीं तितुके स्त्रीमंडळ ॥ ग्रामजनादि रक्षपाळ ॥ सकळ अबुद्धि केवळ ॥ ज्यांते शक्तिं नातुडली ॥७॥
 ऐसा समय आला घडून ॥ तों त्यांतही घडले अपार विघ्न ॥ पिंगला अबुद्धिपणे रत्न ॥ देहान्त पावली ॥८॥
 असो पाहिली मार्गवाट ॥ राव भर्तीरी चमूनेट ॥ येऊनि अवंतिकेनिकट ॥ ग्रामद्वारीं संचारला ॥९॥
 तंव ते उठोनि द्वारपाळ ॥ रायासमार झाले सकळ ॥ आशचर्य मानूनि उतावळ ॥ रायाप्रती वदताती ॥१०॥
 म्हणती परी कैसे रीतीं ॥ नमोतरें मंजुळ करिती ॥ मुजरे करुनि निवेदिती ॥ पिंगलेचा वृतांत ॥११॥
 म्हणती महाराज दिनमणी ॥ भृत्य एक आला वनांतूनी ॥ तो दुश्विन्ह वदोनि वाणी ॥ ग्राम बुडविला शोकांत ॥१२॥
 परी त्या शोकाची ऊर्धवनळी ॥ सती पडली सुमति बळी ॥ नरस्वामिनी पिंगला दवडिली ॥ परत्र देशीं गेलीसें ॥१३॥
 तरी तियेची करुनि बोळवण ॥ आतांचि गृहीं आले सकळ जन ॥ स्मशानवाटिका झाली भस्म ॥ एक प्रहर लोटला ॥१४॥
 ऐसें राव ऐकतां वचन ॥ परम घावरले अंतःकरण ॥ मग सुखासनांतूनि उडी टाकून ॥ स्मशानवाटिके पातला ॥१५॥
 पातला परी आक्रंदत ॥ अट्टहास्ये शब्द करीत ॥ अति लगबगे धांवत ॥ स्मशानवाटिकेजवळीं यें ॥१६॥
 पातला परी चूम मागें ॥ करीत जातसे अति लाग ॥ सकळ कुळवृद्ध योग ॥ रायालार्गी कवळिती ॥१७॥

राव जाता स्मशानमहीसी ॥ पहात पिंगलेचे चितेसी ॥ रव विरागी होऊनि मानसी ॥ उडी टाकं म्हणतसे ॥१८॥
 परी ते चमूमेळीचे गृहस्थ थोर ॥ रायासी कवळूनि धरिती समग्र ॥ स्मशानकुडीचा वैश्वानर ॥ वेष्टनियां बैसले ॥१९॥
 परी राव ते उद्देशी ॥ प्राणघात इच्छी मानसी ॥ परी वेष्टन पडतां शरीरासी ॥ उपाय कांहीं चालेना ॥२०॥
 मग बैसल्या ठायीं आरंबळत ॥ महीं मस्तकाते आपटीत ॥ हदय पिटूनि शोक करीत ॥ मूर्च्छनेलागी पावतसे ॥२१॥
 मूर्च्छा गेलिया पुन्हां उठत ॥ अग्नीं आहुती द्यावया पहात ॥ परी अपार जनांचे वेष्टन बहुत ॥ बळ कांहीं चालेना ॥२२॥
 ऊर्ध्व करुनि आपुला माथा ॥ घडी घडी पाहे पिंगलाचिता ॥ अहा म्हणोनि भाळ तत्त्वात ॥ महीलागीं आफळीतसे ॥२३॥
 आफळूनि आठवी पिंगलेचे गुण ॥ म्हणे कैसी वो गेलीस मज सांडून ॥ मातें मृत्युमहीं ठेवून ॥ परव्र कैसी झालीस ॥२४॥
 हें पिंगले तुझे मन ॥ गमत नव्हतें मजवांचून ॥ आतां कैसी निष्ठुर होऊन ॥ परव्रदेशीं गेलीस तू ॥२५॥
 हे पिंगले तुझा मी पती ॥ नव्हतों शत्रु होतो या जगती ॥ कैसें जल्पूनि कुडेमती ॥ भस्म तूतें म्यां केलें ॥२६॥
 अहा मी पतित दुष्ट दुर्जन ॥ मूर्च्छमतीने घेतला प्राण ॥ तरी मी तुझा शत्रु पूर्ण ॥ पति न म्हणे पिंगले ॥२७॥
 ऐसें म्हणोनि अंग धरणी ॥ टाकी हा हा शब्द करोनी ॥ हदय पिटी दणाणोनी ॥ महीं मस्तक आफळीतसे ॥२८॥
 अहा पिंगला म्हणोन ॥ हांक मारी अट्टहास्येंकरुन ॥ अहा पिंगले एकदां तव वदन ॥ मज वृष्टी दावीं कां ॥२९॥
 अहा पिंगले परव्रभुवर्नी ॥ गेलीस मातें तूं सांडोनी ॥ हदय पिटी दणाणोनी ॥ महीं मस्तक आफळीतसे ॥३०॥
 हें पिंगले आसनीं शयनी ॥ मज बैसवीत होतीस अंतःकरणी ॥ आतां माझा विसर धरोनि ॥ कैसी राहसी परव्र ॥३१॥
 अहा पिंगले तुजवांचून ॥ सर्वत्र मातें दिशा शून्य ॥ अहा पिंगला माझा प्राण ॥ उडी टाकून गेलासे ॥३२॥
 अहा पिंगले तुजवांचून ॥ सर्वत्र मातें दिशा शून्य ॥ शून्यमंदिरी निद्राशयन ॥ कैसें येईल सांग पा ॥३३॥
 अहा पिंगले माझी अधिक ॥ जाणत होतीस तृष्णाभूक ॥ आतां निष्ठुर मन केलें निक ॥ कैसी सांडूनि गेलीस तू ॥३४॥
 अहा पिंगले माझे शयनी ॥ होतीस मृदू भाषणे करुनी ॥ पाहतां उर्वशी दिसे नयनी ॥ संतोष माझा होतसे ॥३५॥
 ऐसें पाहूनि सुंगंधद्रव्य मी ॥ रुंजी घाली षट्पदकामी ॥ ऐसें सुखसरितासंगर्णी ॥ सुख कोठे पाहूं आतां ॥३६॥
 यापरी पिंगले तव गुण ॥ दयचे भांडार मुक्त करुन ॥ कीं जगाचे करिसी पालन ॥ धर्मानुकूले सर्वस्वी ॥३७॥
 ऐसिया प्रजेचे पहुडपण ॥ पिंगले कोठे मी जाऊन ॥ ऐसें म्हणूनि धडाडून ॥ धरणीं अंग सांडीतसे ॥३८॥
 यापरी सर्व जाणोनि लोक ॥ रायाचा पाहूनि शोक ॥ गहिवर येतसे आणीक ॥ शोकशब्देंकरुनियां ॥३९॥
 कीं तरु मलयागरा ॥ गंधी मिरवती समग्रा ॥ तैसें रायाच्या शोकपारा ॥ शोके व्याकुळित जाहले ॥४०॥
 असो हा ग्रामांत वृत्तांत सकळा ॥ कळला परी सुखवसा झाला ॥ जैसा प्राण जावोनि आला ॥ शवशरीरा पुन्हां की ॥४१॥
 मग गांवीचे ग्रामजन ॥ स्मशानाजवळी आले धावोन ॥ परी रायाचा शोक पाहून ॥ तेही तैसेचि होती ऐं ॥४२॥
 परी तो मायिक सहजस्थिती ॥ दुःखरहित शोकावरती ॥ जैसे बहुरुपी खेळाप्रती ॥ शूरत्व मिरविती अपार ॥४३॥
 कीं गुर्जरदेशीं चाल सधन ॥ रुदन घेती मोल देऊन ॥ तैसे घरचे सर्व जन ॥ येती प्रेतसंस्कार करावया ॥४४॥
 तन्न्यायें शोक करीत ॥ राव पडला शोकार्णवांत ॥ न वर्णवे तो आकांत ॥ अल्प येथे वर्णिला ॥४५॥
 असो ऐसी रुदनस्थिती ॥ ज्याची त्याला माया चिती ॥ परी ते लोक अभाव नीर्ती ॥ समजाविती रायातें ॥४६॥
 तुम्हीं सर्वज सकळराशी ॥ बोध करिता अन्य जनासी ॥ होऊनी गेलें होणारासी ॥ आश्चर्य याचे कायसें ॥४७॥
 म्हणती महाराजा अविष्योत्तर ॥ होऊनि गेलें ते होणार ॥ तयाच शोक करणे चतुर ॥ योग्य आम्हां दिसेना ॥४८॥
 अशाश्वताचा शोक करणे ॥ तरी काय शाश्वत आपुले जिणे ॥ पिंगला गेली आपणही जाणे ॥ कदाकाळीं सुटेना ॥४९॥
 पहा आपुले पूर्वज अपार ॥ मृत्यु पावले समग्र ॥ एकामार्गे एक सर्वत्र ॥ गेले न राहिले मेदिनी ॥५०॥
 कीं आजा गेला नातु उरला ॥ ऐसा कोणी पाहिला ॥ तरी अशाश्वताचा घट भरला ॥ रिता होय क्षणमात्रे ॥५१॥
 तरी हे सकळ अशाश्वतपण ॥ पूर्ण मानिती जानवान ॥ तरी तयाचा शोक करुन ॥ व्यर्थ जीवा कष्टवितां ॥५२॥
 अहा पाहती जपी तपी ॥ सिद्ध साधक नानारूपी ॥ कोण वांचले देहसंकल्पी ॥ मृत्युभुवर्नी महाराजा ॥५३॥
 तरी जी जी जाईल घडी ॥ तीं सुखाचीच मानावी प्रौढी ॥ ईश्वरनार्मी ठेवूनि गोडी ॥ चित स्थिर असावे ॥५४॥
 ऐसें बोधितां सर्वहीं जग ॥ युक्तिप्रयुक्तीं नानाबोध ॥ परी रायाचे हदय चांग ॥ शोककाजळी उजळेना ॥५५॥
 मग ते ग्रामीचे सकळ जन ॥ थकित झाले बोध करुन ॥ एकामार्गे एक उठोन ॥ आपुल्या सदना सेविती ॥५६॥
 असो तीही लोटली रात्री ॥ उदया आला गभस्ती ॥ पिंगलाचितेची पाहुनि शांती ॥ पावक झाला अदृश्य ॥५७॥
 मग तो मानूनि दुसरा दिन ॥ पुन्हां पातले आप्तजन ॥ उत्तरक्रिया संपादोन ॥ अस्थिमिलन केले तें ॥५८॥
 तें भर्तीरावें पाहून ॥ चितीं विचार करितां पूर्ण ॥ घेऊं देईना अस्थिसंचयन ॥ स्पर्श कोणा न करवी ॥५९॥

आपण बैसूनि चिता रक्षीत ॥ कोणा लावूं देईना हात ॥ मग ते आप्त जन समस्त ॥ पुन्हां गेले माघारे ॥१६०॥
 परी तो राव तैसाचि चितेत ॥ बैसता झाला दिवसरात ॥ अन्नपाणी त्यजूनि समस्त ॥ पिंगला पिंगला म्हणतसे ॥१६१॥
 मग हें निर्वाणीचे वर्तमान ॥ मिथुळेसी दूत सांगती जाऊन ॥ राव विक्रम करितां श्रवण ॥ निघता झाला तेथोनी ॥१६२॥
 सत्यवर्मादि शुभविक्रम ॥ विक्रमादि सुमति प्रधान ॥ परम शोकार्णव रचून ॥ अवंतिके पातले ॥१६३॥
 मग येतांचि स्मशानवाटी ॥ पिंगला आणूनि चितदृष्टि ॥ परम शोके जाहला कष्टी ॥ शोकसिंधूत निमग्न ॥१६४॥
 आठवी सर्व कन्येचे गुण ॥ म्हणें मम हातीचें गेले निधान ॥ विक्रम म्हणे मम गृहीचे रत्न ॥ काळतस्करे नेले कीं ॥१६५॥
 अहा माउली उभयकुळांत ॥ तारक झाली भवसरितें ॥ पुन्हां दीपाची लावी वात ॥ अदृश्य कैसी झाली वो ॥१६६॥
 अहा स्त्रीकटकीं अंतःपुरीं ॥ मुख्य मिरवीत होती सजानलहरी ॥ जैसा हस्ती चमूभीतीरी ॥ चांगुलपण दावीतसे ॥१६७॥
 रुपवंत गुणवंत ॥ सर्व लक्षणीं ज्ञानवंत ॥ सूचक सदा सर्वकाळ संगोपीत ॥ चित सकळांचे लक्षी कीं ॥१६८॥
 ऐसे आठवोनि नाना गुण ॥ शोक करी अति दारुण ॥ मग विक्रम नृपति पुढे होऊन ॥ भर्तेरीलांगीं समजावी ॥१६९॥
 नाना युक्ति नाना वचन ॥ भर्तेरीचे बोधी मन ॥ परी तो नायके पिसाटपण ॥ पिंगला पिंगला वदतसे ॥१७०॥
 परी राव बोध करितां उत्तम ॥ लोटून गेला दिन दशम ॥ मग विक्रमें उत्तरक्रिया करुन ॥ शुचिभूत जाहला ॥७१॥
 यापरी पुढे तेरावे दिवर्शी ॥ जातिभोजन दानमानेसी ॥ सर्व उरकोनि राज्यासनासी ॥ घेऊनि राव बैसला ॥७२॥
 भर्तीरी न सोडी स्मशानवाटिका ॥ धरुनि बैसला अचल निका ॥ जैसा वृद्धे धरुनि हेका ॥ विष्णु बैसला स्मशानी ॥७३॥
 ऐसेपरी अचलपण ॥ मिरवता झाला मित्रनंदन ॥ परि नित्य नित्य विक्रम येऊन ॥ बोध त्यातें करीतसे ॥७४॥
 ऐसा बोध करितां नित्य ॥ द्वादश वर्ष लोटलीं सत्य ॥ पर्णतृप्त भक्तूनि जीवित ॥ उदकआहारे राखिले ॥७५॥
 अहा देवा अनाथनाथा ॥ कैसे केले त्वां अनंता ॥ पिंगला माझी सगुण कांता ॥ तूते कैसी आवडली ॥७६॥
 ऐसे म्हणोनि नामोच्चार ॥ शोक करीतसे वारंवार ॥ रात्रदिवस चिर्ती विसर ॥ पिंगलेचा पडेना ॥७७॥
 कृश शरीर झालें तेण ॥ कंठी उरलासे प्राण ॥ मुखीं आणूनि हरीचें नाम ॥ शोके पिंगला वदतसे ॥७८॥
 ऐसीं लोटलीं द्वादश वर्ष ॥ शुचिष्मंत झालें शरीर कृश ॥ तें पाहूनियां अति क्लेश ॥ मित्रावरुणी द्रवलासे ॥७९॥
 पुत्रमोहाचे अपार भरते ॥ लोट लोटले चितसरिते ॥ मग मित्रावरुणी तुष्टेनि मनांत ॥ अत्रिजानिकटीं पातला ॥८०॥
 तंव तो प्राज्ञिक अत्रिनंदन ॥ मित्रावरुणीस सन्मान देऊन ॥ म्हणे महाराजा कामना कोण ॥ धरुनि येथें आलासी ॥८१॥
 येरी म्हणे जी द्विजोत्तमा ॥ जानलतिकेच्या फलद्रुमा ॥ जाणत असूनि पुससी आम्हां ॥ अजानत्व घेऊनि ॥८२॥
 तरी तव शिष्य जो भर्तीरी ॥ त्याची कैसी झाली परी ॥ तें हदर्यां आणूनि हितातें वरी ॥ विलोकी कां महाराजा ॥८३॥
 मग तो महाराजा ज्ञानवान ॥ हदर्यां पाहे विचारुन ॥ तों विपत्काळीं शोकेकरुन ॥ भर्तीरीनाथ मिरवला ॥८४॥
 अति क्लेश तयाचे पाहून ॥ परम द्रवला मोहेंकरुन । मग मित्रावरुणीते बोले वचन ॥ चिंता न करी महाराजा ॥८५॥
 तुम्हीं जावे स्वस्थानासी ॥ मी भर्तीरीचे आहे उद्देशी ॥ स्वहित करीन चिंता मानर्सी ॥ पाळू नका महाराजा ॥८६॥
 माझा शिष्य जो मचिंद्रनाथ ॥ तयाचा गोरक्ष प्रजावंत ॥ तो महीं भ्रमत करीत तीर्थ ॥ येथें येईल महाराजा ॥८७॥
 तो परम आहे प्रजावान ॥ तयासी तेथे पाठवीन ॥ तो नाना प्रयुक्ती करुन ॥ शुद्ध पंथा आणील कीं ॥८८॥
 ऐसे बोलता मित्रावरुणीसी ॥ संतोषे मिरवला तो चितासी ॥ मग पुसूनी अनसूयात्मजासी ॥ स्वस्थानासी यें गेला ॥८९॥
 यावरी पुढील अध्यार्थीं कथा सुंदर ॥ अध्यात्मदीपिका मनोहर ॥ मालू सांगे धुंडीकुमर ॥ नरहरीकृपेकरोनियां ॥९०॥
 दत सांगेल गोरक्षनाथा ॥ गोरक्ष येऊनि विरहसरिता ॥ शोषण करील तत्त्वतां ॥ घटोदभवाचे कृपेने ॥९१॥
 स्वस्ति श्रीभक्तिकथासार ॥ संमत गोरक्षकाढ्य किमयागार ॥ सदा परिसोत भाविक चतुर ॥ अष्टाविंशति अध्याय गोड हा ॥९२॥
 श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ अध्याय २८ ॥ ओव्या ॥९२॥

॥ नवनाथभक्तिसार अष्टाविंशतिमोध्याय समाप्त ॥

श्री नवनाथ भक्तिसार पोथी - अध्याय २९

अध्याय २९

श्रीगणेशाय नमः ॥

रुक्मणीवरा कमलकांता । चाणूरमर्दना वसुदेवसुता कंसारी तूं जगत्राता । वासुदेव जगदीशा ॥ १ ॥
 शेषशायी हलधरभाता । भावप्रिया सुरदर्शनदर्शिता । द्रौपदीलज्जारक्षणकर्ता । पाठिराखा मिरविसी ॥ २ ॥
 जैसा पांडवांचा पा ठिराखा । तैसा मिरविसी मम दोंदिका । भक्तिसारग्रंथकौतुका । वाग्वरदा म्हणविसी ॥ ३ ॥
 मागिले अध्यार्थीं विरहस्थिती । लाधली गाढत्वें भर्तीप्रती । पिंगलेकरितां स्मशानक्षिर्तीं । पूर्ण तप आचरला ॥ ४ ॥

तया कलेशाचे उद्देशी । मित्रावरुणी दत्तापार्शी । श्रुत करुनि स्वस्थानासी । येऊनियां पोहोंचला ॥ ५ ॥
 इतुकी कथा सिंहावलोकनी । चिर्तीं धरावी श्रोतेजनी । यापरी पुढे ग्रंथमांडणी । सिद्ध अवधार्णी असावे ॥ ६ ॥
 असो गर्भाद्रीत मच्छिंद्रनाथ । ठेवूनि गोरक्ष करावया तीर्थ । महीलार्णी भमत । गिरनाराप्रती पातला ॥ ७ ॥
 तेथे भेटोनि दत्ताब्रेयासी । भावे नमिलें प्रेमराशी । श्रीदत्तं धरोनि हृदयासी । आनंदानें उचंबळता ॥ ८ ॥
 श्रीकरपद्दें मुखमंडन । गोरक्षाचें कुरवाळूनि वदन । तरीनिकट बैसविला हस्त धरोन । अलाई बलाई घेतसे ॥ ९ ॥
 मांहितवार्णी पुस्तसे त्याते । म्हणे कोठे रे मच्छिंद्रनाथ । तूं सोडोनि निरपेक्ष त्याते । महीलार्णी भमतोसी ॥ १० ॥
 येरु सांगे पुन्हा नमोन । गर्भाद्रिपर्वतीं मच्छिंद्रनंदन । राहिलासे स्वसुखेंकरुन । जपजाप्याते योजूनियां ॥ ११ ॥
 मुहूर्तपूर्ण स्वसुखासी । लाविलें असे तीर्थस्थानासी । मग मी नानातीर्थ उद्देशी । करीत आलें परियेसा ॥ १२ ॥
 ऐसा वदोनि वृतांत । याउपरी बोले अत्रिसुत । वत्सा कार्य लागते माते । त्या कार्याते संपादी ॥ १३ ॥
 तरी म्हणसी कार्य कवण । भर्तीरी मम अनुग्रही नंदन । तो स्वकांतेकरिता स्मशान । द्वादश संवत्सर सेवीतसे ॥ १४ ॥
 अन्नोदकाचा त्याग करुन । सेवोनि आहे तृणपर्ण । कांता कांता चिंतन करुन । द्वादश वर्ष बैसला ॥ १५ ॥
 तरी तुवां जावोनि तेथे । सावध करीं युक्तीप्रयुक्तीं । सकळ दार्वीं अशाश्वत । आपुलें पंथी मिरवावे ॥ १६ ॥
 त्यासी मीं अनुग्रह जेव्हां दिधला । तेव्हांचि गुंतविला संकल्पाला । कीं सोडूनि वैभवपंथाला । नाथपर्णी मिरवेन मी ॥ १७ ॥
 तरी तया बोलासी जाण । दिवस लोटूनि गेले पूर्ण । मग जन्मापासूनि सकळ कथन । भर्तीरीच्या सांगीतले ॥ १८ ॥
 समुच्चयगोष्ट ऐकूनि कथन । मान तुकावी गोरक्षनंदन । म्हणे महाराजा तव कृपेने । कार्य सत्य करीन हें ॥ १९ ॥
 तंव आज्ञा यापरी माते असतां । मग भर्तीलोहाते आणीन कनकता । ही अशक्य नसे माते वार्ता । अर्थ घडला सहजचि ॥ २० ॥
 हे महाराजा तूं कृपाघन । वर्षलासी मम देहाकारण । तें भर्तीरीतरुते जानकण । अनायासे करणेंचि ॥ २१ ॥
 तव कृपा जवळी असतां । मग भर्तीक्षुधेची कामवार्ता । ही अशक्य नसे माते करीतां । तृप्त सिद्धीते भिनवाया ॥ २२ ॥
 कीं तव कामकल्पतरु । मम चित्तांगर्णी पावला विस्तारु । येथे भर्तीहीनत्वाविचारु । दरिद्राते उरेना ॥ २३ ॥
 तरी आतां बोलतों प्रमाण । कार्य आपुलें करुनि दईन । ऐसे म्हणोनि वंदोनि चरण । शीघ्रगती निघाला ॥ २४ ॥
 व्यानअस्त्र जपोनि होटीं । आळीं चर्चिली भस्मचिमुटी । मग व्यानमंत्रे महीपाठीं । गमन करु निघाला ॥ २५ ॥
 लवता डोळ्याचें पाते । क्षणे आला अवंतिकेप्रत । पन्नास योजने निमिषांत क्षितींत । लंघेनियां पातला ॥ २६ ॥
 तों गोरक्ष येतां स्मशानानिकट । दुरोनि पाहे भर्तीरी नीट । तों सर्वांग दिसे अति कृशवट । अस्थिगत प्राण देखिला ॥ २७ ॥
 मुखीं तितुकीच सहजध्वनी । म्हणे हे राम बरवी केली करणी । आम्हां उभयतांची तुटी करोनी । पिंगला नेली जवळिके ॥ २८ ॥
 ऐसी सहजध्वनि ऐकोन । पाहूनि तयाचे कृशपण । परम चिर्तीं हळहळोन । चकचकाव मानीतसे ॥ २९ ॥
 चिर्तीं म्हणे अहा कठिण । राव आचरे परम निर्वाण । अस्थिमय राहिला प्राण । त्वचा व्यक्त होऊनियां ॥ ३० ॥
 तरी ऐसा विरह जयासी । बाणलाहे पूर्ण मानसी । तों वरपांगीं वाग्वरासी । कदाकाळीं मानीना ॥ ३१ ॥
 तरी याते आम्ही जें बोलूं । तें तें सकळ होय फोलूं । जैसा क्षुधेला वेळूं । पळवा तेथे मिरवेना ॥ ३२ ॥
 जैसा खापरासी परीस भेटे । व्यर्थ होय यत्नपाठ । तेव्हीं बोधितां बोध अचाट । व्यर्थपर्णी मिरवेल ॥ ३३ ॥
 कीं हिंगतरु अपार विपिनी । त्यांत मैलागरु स्थापिला वर्नी । तयासुगंधलिप्त दुर्गंध वर्नी । कदाकाळीं चालेना ॥ ३४ ॥
 कीं शर्करेचे आळीपाळी । शकावणाच्या (कडू वृदावनाच्या) वेष्टिल्या वेली । परी त्या कटुन्वपणा सकळीं । मधुरपणा मिरवेना ॥ ३५ ॥
 कीं चतुराननाचे हस्तकमळी । जन्मभर स्थापिले दरिद्र आळी । तें व्यवसायेंकरुनि नव्हाळी । कदाकाळीं चालेना ॥ ३६ ॥
 तरी आतां विचार येतां । योजावा कांहीं बोधरहिता । ज्याते जैसी कामना स्थिति । तैसी स्थिति वर्तावी ॥ ३७ ॥
 कीं श्वपुच्छा चक्रवेढा । नीट होण्या यत्न पाडा । तेव्हीं राव झाला वेढा । शब्दबोध चालेना ॥ ३८ ॥
 जैसा जो तैसाचि होतां स्थित । मग संतोष मिरवे चित । संतोष मिरवल्या कार्य प्राप्त । घडोनि येते सकळिकां ॥ ३९ ॥
 पहा राम शत्रु दानवां । परी बिभिषण मिरवला भिन्नभावा । तेणेकरुनि स्ववैभवा । भंगू दिलें नाहींच कीं ॥ ४० ॥
 कीं बळिया रायाचें जिणे । त्यासी मिरवला तो वामन । मातृशत्रु फरशधर होऊन । तातासमान वहिवटला ॥ ४१ ॥
 तन्न्यायेंकरुनि येथे । रायासी ओपावे सर्व हित । संतोष मिरवोनि अत्रिसुता । कीर्तिध्वज लावावा ॥ ४२ ॥
 मग जाऊनि अवंतिकेत । कुल्लाळगृहीं संचार करीत । एक गाडगे आणूनि त्याते । बाटली नाम ठेविले ॥ ४३ ॥
 रंग चित्रविचित्र । देऊनि रोगर्णी केले पवित्र । मग तें चमकपर्णी पात्र । तेजालार्णी दर्शवी ॥ ४४ ॥
 परी अंतरी पात्र कच्चेपर्णी । वरी रंग दावी लखलखोनी । जेव्हीं वाढीव ब्रह्मज्ञानी । परी अंतरीं हिंगो (अगदी टाकाऊ) ॥ ४५ ॥
 बोलतां जानी विशेष । कीं प्रत्यक्ष मिळाला स्वरुपास । ऐसे भासले तरी आँफस । परी अंतरीं हिंगो ॥ ४६ ॥

नव तं मडके कच्चेपर्णी । वरी सुढाळ दिसे रंगप्रकरणी । असो गोरक्षनाथ ते धेऊनी । स्मशानवाटिके पोहोंचला ॥ ४७ ॥
 भर्तरीजवळी येतां । दृष्टीसन्मुख तत्त्वतां । ठेंचेचे निमित करुनि नाथ । भूमीलागीं पडतसे ॥ ४८ ॥
 अंग धरणी देत टाकून । सोंग दावी मूर्छापण । त्या संधीत बाटली कवळून । बाटलीलागीं न्याहाळी ॥ ४९ ॥
 असो बाटली गेली फुटोन । मग सोंग मूर्छेचे सांवरोन । भंवते पाहे विलोकून । बाटली झाली शतचूर्ण ॥ ५० ॥
 तंव ती देखिली शतचूर्ण । मग उठता झाला अहा म्हणोन । म्हणे माझी माय बहिण । बाटले कैसी फुटलीस तू ॥ ५१ ॥
 सकळ मेलवूनि तिचे खापर । शोक करीतसे वारंवार । ऊद्वशब्दे गहिंवर । लोकांमाजी दाखवी ॥ ५२ ॥
 म्हणे अहा माझी बाटली । दैवं कैसी फुटोनि गेली । आतां ती माझी परम माउली । कोण रानी धुंडाळू ॥ ५३ ॥
 अहा माय गेलीस सोडोन । आतां तुजसाठीं वेंचीन प्राण । अहा विधात्या कैसे घडोन । आणिले तुवां या ठार्यी ॥ ५४ ॥
 अहा माझी माय बहिण । कैसी गेलीस सोडोनी । दाही दिशा मजलागोनी । ओस करोनि गेलीस ॥ ५५ ॥
 माय गे माय या ठार्यी । तूं वांचसी असतीस आपुले देही । मी पावलों असतों मृत्युप्रवाहीं । त्यांत कल्याण मानितों ॥ ५६ ॥
 ऐसे शब्द रायें ऐकोन । हास्य करी गदगदोन । चिर्तीं म्हणे पावलिया मरण । मडक्यासी काय मग करितां ॥ ५७ ॥
 ऐसी अंदेशा आणोनि चिर्तीं । हास्य वारंवार करी नृपती । येरीकडे गोरक्ष क्षिर्तीं । आरंबळे अट्टहासे ॥ ५८ ॥
 धरणी टाकोनि शरीर । हृदय पिटी उभय करीं । अहा बाटली वागुतरीं । ऐसे म्हणोनि आरंबळे ॥ ५९ ॥
 म्हणे तूं गेलीस माय बहिणी । परी माझें आटले सुदैवपाणी । अहा माझा वासरमणी । अस्ताचळा गेलासे ॥ ६० ॥
 अहा बाटली माझें धन । कोणे दुर्जनें नेलें हिरावोन । अहा बाटले तुझें वदन । एकदां दावीं मजलागी ॥ ६१ ॥
 अहा बाटली परम धूर्जटी । कोणी हिरावली मम अंधाची काठी । ऐसे म्हणतसे वाघटीं । माय वदन दावीं गे ॥ ६२ ॥
 ऐसे म्हणोनि दीर्घरुदन । करीत आहे अट्टहासेंकरोन । परी राव भर्तरी ते पाहून । चितामाजी चाकाटे (आश्चर्य करी) ॥ ६३ ॥
 अहा पिंगला हा पिंगला । ऐसा घोष करीत बैसला । परी ते पाहूनि विसरला । मर्नी आश्चर्य बहु मानी ॥ ६४ ॥
 म्हणे वेंचितां दमडी अडका । तयासाठी धरुनि आवांका । नाशवंत जाणे सर्व निका । शोक केवीं करीतसे ॥ ६५ ॥
 ऐसे जल्पूनि चिर्तीं । निवांत बैसला तये क्षिर्तीं । परी हुडहुडी तरुफलाप्रती । शांतपणे राहीना ॥ ६६ ॥
 सुशब्दवाक्या अमृतपर । सिंचिता झाला वागुतर । म्हणे योगिया कां चिंतातुर । शोक करिसी हे सांग ॥ ६७ ॥
 अरे वेंचिता सापिका कवडी । मडके येंडल पुन्हां आवडी । तयासाठीं शोकपरवडी । करिसी काय हे मूर्खा ॥ ६८ ॥
 ऐसे उत्तरदुमाचें फळ । अर्थी ओपितां नृपाळ । यावरी गोरक्षबाळ । बोलता झाला तयाते ॥ ६९ ॥
 म्हणे महाराजा नृपाळा । तूं शोक करिसी कवण मेळा । तरी दुःखाबिधशोकजाळा । प्रचीति पाहे आपुली ॥ ७० ॥
 तरी अहा पांथस्थ तूं प्रकाम । कंठी लागला जगाचा उगम । तरी त्या उभवोनि अनर्थधाम । सुख कैसे नांदेल ॥ ७१ ॥
 तरी आपाणवरुनि नृपती । घ्यावी जगाची अर्थप्रचीती । माझी बाटली फुटल्या क्षिर्तीं । दुःख जाणे मी एक ॥ ७२ ॥
 राव ऐकूनि वागुतरा । पुन्हां म्हणतसे ऐकिंजे नरा । मम दुःखाचा दृष्टांत खरा । प्रचीतिरुपी धरिला त्वां ॥ ७३ ॥
 परी माझी पिंगला राणी । मान पावली जेवीं सौदामिनी । हरपली जैसी सौदामिनी । परतोनि कैसी प्राप्त होय ॥ ७४ ॥
 शतानुशत मडकीं मिळत । प्राप्त करुनि देईन क्षणांत । पिंगलेसमान स्त्रीरत्न । कैंचे दुसरे मिळेल ॥ ७५ ॥
 यावरी गोरक्ष बोले वचन । तुळ्या पिंगला लक्षावधि जाण । प्राप्त करीन एक क्षण । परी ऐसी बाटली मिळेना ॥ ७६ ॥
 ऐसे ऐकूनि नराधिप । म्हणे पिंगलेचे स्वरूप । गुनवती गंभीर प्रदीप । लक्षावधि दाविसी ॥ ७७ ॥
 तरी लक्षावधि पिंगला माते । आतांचि दाखविं सदगुरुभिते । तूंते बाटल्या शतानुशते । सिद्ध करितों या ठाया ॥ ७८ ॥
 तरी तुळा चमत्कारु । दावीं माते कल्पतरु । जैसा भूषण कृपापुरु । गुरुसुत तो गहिंवरला ॥ ७९ ॥
 तरी बा समान करणी । माते मिरवेल अंतःकरणी । नातरी ढिसाळ बाटल्यावाणी । परी अर्थ हिंगूच दिसतसे ॥ ८० ॥
 जैसे मृगजळाचे पाणी । परी अबिधसमान वाटे खाणी । परी तृष्णाकोडाचा वासरमणी । अस्ताचळीं पावेना ॥ ८१ ॥
 कीं शुद्ध ओडंबरी घन (पाणी नसलेले ढग) । स्वर्गाहूनि करी गर्जन । परी तोय लेशमान । महीलागीं आतळेना ॥ ८२ ॥
 कीं काजवा जो तो दिढवा दावी । तरी कां तिमिरास तो आटवी । तेवीं बोल फोलप्रवाहीं । मिरवूं नको योगेंद्रा ॥ ८३ ॥
 ऐसे ऐकतां तयाचे वचन । म्हणे राया नरेंद्रोतमा । पिंगलाउदय लक्षावधीन । केलिया मज देसील काय ॥ ८४ ॥
 येरु म्हणे पिंगला नयना । दाविलिया पुरवीत इच्छिली कामना । राज्यवैभव सुखसेवना । संकल्पीन तुजलागी ॥ ८५ ॥
 ऐसे बोलतां नरेंद्रपाळ । साक्ष कोण म्हणे गोरक्षबाळ । येरु म्हणे पंचमंडळ । साक्षभूत असती बा ॥ ८६ ॥
 आणि अनलादि स्वर्गसविता । जळपाताळ जळमही मान्यता हे साक्ष असती बा देखतां । पशु पक्षी मृगादिक ॥ ८७ ॥
 जरी मज न घडे बोलासमान । तरी पूर्वज सर्व पावती हीन । स्वर्गवासी पावती पतन । नरकवास ओगिती ॥ ८८ ॥

आणि शतजन्म रौरवकर । महीं भोगीन वारंवार । जरी मी न ओर्पीं राज्यसंभार । तुजलार्गी महाराजा ॥ ८९ ॥
 ऐसें बोलूनि शपथपूर्वक । पुन्हां बोले शपथदायक । म्हणे महाराजा हे तपपाळक । बोलासमान दार्वी कीं ॥ ९० ॥
 जरी या बोलासमान रहाणी । तूं न दाखविसी मातें नयनी । तरी नरक पावसील सहस्रजन्मी । विहित वाचे अनृतत्वे ॥ ९१ ॥
 ऐसी राजेंद्र बोले वाणी । सत्यार्थ म्हणतसे योगतरणी । मग कामिनीअस्त्र पिंगलानेमीं । प्रयोगातें उच्चारी ॥ ९२ ॥
 मग सहज करुनि ऊर्ध्व दृष्टी । फेकिता झाला भस्मचिमुटी । तंव ते कामिनीअस्त्रापोटी । स्त्रिया कोटी उतरल्या ॥ ९३ ॥
 मुख्य पिंगला जी भस्म झाली । तीच अनंत मूर्ति धरुनि उतरली । पाठीं पोटीं व्यापिली । सन्मुख उभी राहिली रायाच्या ॥ ९४ ॥
 राव पाहूनि पिंगलास्वरूप । मोह कामाचा उजळला दीप । सकळांसी बैसवोनि आपणासमीप । संसारखुणा पुसतसे ॥ ९५ ॥
 परी त्या पिंगला संगुणसरिता । सर्व सांगती अचूक वार्ता । सांगूनि उपरी बोधअर्था । रायाप्रती बोलती ॥ ९६ ॥
 म्हणती महाराजा प्राणेश्वरा । मम विरहाचे शल्य बैसलें अंतरा । परी अशाश्वताचा माथां भारा । फुकटपणी वाहिला ॥ ९७ ॥
 म्यां चितीं करुनि तुमची प्रीती । दाहूनि घेतलें देहाप्रती । पुन्हां उदय गोरक्षजतीं । अनंत दृश्य यें केलें ॥ ९८ ॥
 केलें तरी तुम्हांभावनीं । मिरवणे मज पुन्हां अवर्नी । परी शेवटी मृत्युपणाची काचणी । तुम्हां आम्हां असेचि ॥ ९९ ॥
 तरी राया महाभोजा । आतां संग सोडूनि माझा । मोक्षमहीतर्णीं धवजा । लावोनियां उभारी ॥ १०० ॥
 यापरी माझा काम चितीं । वरुनि आचरलां संसारनीती । परी मुक्तिमोक्षाची मांदुस हार्ती । चढणार नाहीं महाराजा ॥ १०१ ॥
 मी पिंगला तुमची कांता । आचार आचरलें पतिव्रता । तेणे डौरवोनि श्रीवरें माथा । दिधलें हिता मजलार्गी ॥ १०२ ॥
 आतां तुमचे सर्व हित । तुम्ही विलोका प्रजावंत । मी तुमची दासी तुम्हां संमत । चालूं शंके महाराजा ॥ १०३ ॥
 ऐसें वदोनि निवांतपणी । पिंगला बैसली राव वेष्टोनी । परी तो चमत्कार पाहोनी । विस्मय त्यासी वाटला ॥ १०४ ॥
 मग धांवूनि गोरक्षचरणी । लोटूं पाहे दंडवत अवर्नी । परी सर्वज्ञ गोरक्ष धरुनि पाणी । रायाप्रती बोलतसे ॥ १०५ ॥
 हे महाराज महीपाळ । माझा गुरु जो मचिंद्रदबाळ । मचिंद्रनामे प्रतापशीळ । शिष्य आहे दत्ताचा ॥ १०६ ॥
 तरी यापूर्वीं तुझिया देहीं । दत्तानुग्रह लाधला पाहीं । तरी तूं मचिंद्रसहोदर महीं । गुरु माझा अससी कीं ॥ १०७ ॥
 तरी तूं वंदय आहेसी मातें । म्हणोनि नमना अनुचित । तरी माझा साष्टांग प्रणिपात । तव चरणीं असो कीं ॥ १०८ ॥
 तरी राया सदगुरुभाता । सांग कीं कामना केर्वी उद्भवली चिता । राज्यवैभव संसारदुहिता । पिंगला ओगूं इच्छितसे ॥ १०९ ॥
 किंवा सोडूनि सकळ संपत्ती । कामनाविरह वैराग्य चितीं । आचरूं ऐसी बोधमती । तरी स्थिति सांगें कीं ॥ ११० ॥
 जैसी कामना असे चिता । तैसीच लाभेल तेजभरिता । ऐसें बोलतां गोरक्षनाथा । राव बोले उत्तर ॥ १११ ॥
 म्हणे महाराजा द्वादश वरुषां । बैसलों पिंगला उद्देशा । परी पिंगला स्वरुपास । प्राप्त झाली नाहीं कीं ॥ ११२ ॥
 तरी येऊनि त्वरितात्वरित । पिंगला दाविल्या शतानुशत । तरी ऐसें सबळ सामर्थ्य । राज्यपदीं दिसेना ॥ ११३ ॥
 मी पूर्वीच भांतीं वेष्टिलों । श्रीगुरुचे हातापासूनि निसटलों । निसटलों परी कष्टलों । संसारतापामाझारीं ॥ ११४ ॥
 तरी आतां कृपाघन । दत्तर्दशनाचें अपार जीवन । मज चातका करीं पान । कृपाघन महाराजा ॥ ११५ ॥
 आतां मातें संसारराहणी । राज्यवैभव सुखावणी । तुच्छ लागे योगधर्मी । प्रतापानें हीन तें ॥ ११६ ॥
 धन्य तूं एक प्रत्ययास । पिंगला दाविली चमत्कारास । जेर्वी आवर्डीं कुरुपाळास । कौरवदर्शना दाविलें ॥ ११७ ॥
 तैसें पूर्ण कथेंत । दर्शन करविलें मातें तेथ । तरी मी न राहें भवभांतीत । वेष्टोनियां महाराजा ॥ ११८ ॥
 आतां आचरेन पूर्ण योगा । साधीन सकळ कलांसीं प्रयोगा । माझा स्वामी अनसूयाकुशिंगा । रत्न मातें दार्वी कां ॥ ११९ ॥
 गोरक्ष म्हणे विरहें नृपाळा । मर्नी वरिली आहे पिंगला । तरी लक्षावधी प्राप्त या वेळा । तूं झाल्या महाराजा ॥ १२० ॥
 तरी तितुक्या ओगूनि आतां । संतुष्ट करीं आपुल्या चिता । येऱे म्हणे एकीकरितां । दुःख इतुके भोगिलें ॥ १२१ ॥
 मग लक्षावधी ओगून । तयांचें दुःख अवर्णन । कोर्णीं भोगावें चंद्राकमान । अवधीतें सांडोनियां ॥ १२२ ॥
 एक वृश्चिक दंशिल्या अंगा । वेदना होती भोगा । त्यांत लक्षानुलक्ष सुयोगा । दंशिल्या काय सांगावें ॥ १२३ ॥
 तरी आतां असो कैसें । पुन्हां अदृश्य करीं पिंगलेस । आणि तूं राज्यवैभवास । संभाळ करीं महाराजा ॥ १२४ ॥
 तरी माझिया स्वामीचे चरण । आतां दार्वीं मजकारण । इतुका उपकार करून । कीर्तिंद्वजा मिरवीं कां ॥ १२५ ॥
 मग अवश्य म्हणे गोरक्षसुत । करी अदृश्य पिंगला समस्त । मग धरोनि भर्तेरीनाथाचा हस्त । नगरामाजी आणिला ॥ १२६ ॥
 आणिला तेव्हां हर्ष समस्तां । लोटती झाली आनंदसरिता । विक्रमरायाने माथा । गोरक्षचरणीं ठेविला ॥ १२७ ॥
 रायें बैसवोनि कनकासर्णी । षोडशोपचारें पूजिला मुनी । मग जोडोनियां पाणी (हात) । गोरक्षकातें पुसतसे ॥ १२८ ॥
 म्हणे महाराजा मम भाता । पिंगलाविरहें पेटल्या चिता । कैसा आणिला देहावरता । तरी ती कथा सांगावी ॥ १२९ ॥
 मग रायातें सांगूनि सकळ कथन । तुष्ट केला मनोधर्म । उपरी वैराग्यसंकेत पावून । पुढील कार्य सांगीतले ॥ १३० ॥

परी विक्रम तो सर्व मर्मज । तुष्टतांचि मिरवी मनोधर्म । यावरी बोलतां झाला वचन । गोरक्षकातें तेधवां ॥ १३१ ॥
 हे महाराजा कृपामूर्ती । आपण बरीच योजिली युक्ती । परी आपण येथे षण्मास वस्ती । आत्न्या समवेत करावी ॥ १३२ ॥
 म्हणाल तरी काय कारण । तरी द्वादश वर्षे सोडिलें अन्न । तेणे कृश शरीर होऊन । प्राण डोळां उरलासे ॥ १३३ ॥
 म्हणोनि आपणां विनंतिपत्र । पुढे वाढितों पवित्र । तरी ते स्वाद्वन्न सेवोनि चित्र । मम मानसा पोसावे ॥ १३४ ॥
 यावरी बोले गोरक्षजती । जाणत आहे माझे चिर्ती । परी नेणों यावरी पुढे मती । कैसी होईल रायाची ॥ १३५ ॥
 त्याकरितां तप्तातप्त । देईन रायाचे हाती हित । आतां राहणे योग्य मातें । दिसत नाही महाराजा ॥ १३६ ॥
 ऐसे विक्रमा गोरक्ष बोलोन । प्रविष्ट झाले सकळांकारण । द्वादशशातें राण्या आदिकरोन । वृतान्त त्यातें समजला ॥ १३७ ॥
 मग तें असुख मानूनि चिर्ती । शोके युवती विव्हळ होती । गोरक्षातें शिव्या देती । मेला मेला म्हणूनियां ॥ १३८ ॥
 नाना वलग्ना बोलती ऐसी । म्हणती होता दृष्टीसरसी । मेल्यानें येऊनि घातलें फांशी । दूरदेशीं न्यावया ॥ १३९ ॥
 तरी याचे जळो वदन । नेतो आमुचे सौभाग्यरत्न । ऐसे म्हणोनि म्लानवदन । रुदनातें दाविती ॥ १४० ॥
 असो यापरी विक्रमाकरितां । विरात्र झाला राहता । मग भर्तरी गोरक्ष उभयतां । निघते झाले तेथोनी ॥ १४१ ॥
 राव विक्रमा आनंद चिर्ती । उभयतांचे येऊनि संगतीं । बोलवीतसे अति प्रीतीं । गोरक्षातें वंदूनियां ॥ १४२ ॥
 परी स्त्रियांचे कटकां (समुदायांत) । थोर ओढवला आकांत । शरीर टाकूनि भूमीवरते । आरंबळती अट्टहास्ये ॥ १४३ ॥
 आठवोनि रायाचे निपुण गुण । स्त्रिया करिती अट्टहास्ये रुदन । म्हणती आमुचा गेला प्राण । रावशरीरीं मिरवला ॥ १४४ ॥
 येरीकडे गोरक्षनाथ । भर्तरी आणि विक्रमासहित । अपार मंडळ प्रजावंत । गांवाबाहेर पातले ॥ १४५ ॥
 तों गोरक्ष पुसे भर्तरीतें । की राज्यवैभव अत्युद्भुत । यांत मानस जरी गुंडाळत । असेल तरी मज सांग ॥ १४६ ॥
 ऐसी ऐकोनि गोरक्षवार्ता । भर्तरी बोले प्रांजळ अर्था । हे महाराजा वैभव नलगे चिता । योग आचरुं वाटतसे ॥ १४७ ॥
 राज्यवैभव कनककामिनी । वाटलें मातें नीच वमनाहुनी (ओकारी) । लक्ष लावोनि श्रीगुरुचरणीं । प्रचीत (अनुभव) घेऊनि वहिवाटला ॥ १४८ ॥
 मग आपुली शैली शिंगी कंथा । देता झाला राया यशवंता । भिक्षाझोळी घेऊनि हाता । कुबडी फावडी ओपीतसे ॥ १४९ ॥
 ऐसिया सरंजामेंकरुन । रायासी बोलता झाला वचन । वैभव मानसीं वमनासमान । तरी प्रचीत दार्वी कां ॥ १५० ॥
 तरी संचरोनि अंतःपुरांत । कामिनी तुङ्या द्वादश शत । त्या परक्या मानूनि चितांत । भिक्षा मागूनि येई मम दृष्टी ॥ १५१ ॥
 ऐसे ऐकूनि भर्तरीनाथ । अवश्य म्हणे काय आहे यांत । मग तैसाचि उठूनि कृतांतवत । अंतःपुरांत संचरला ॥ १५२ ॥
 आदेश अलक्ष निरंजन । शब्द गाजवी सवालपण । शिंगी सारंगी वाजवोन । स्त्रियांचे सदर्नीं फिरतसे ॥ १५३ ॥
 तों ते आर्धीच स्त्रीकटक । बैसलें होतें करीत शोक । याउपरी पाहूनि रायाचे मुख । आक्रंदती अट्टहास्ये ॥ १५४ ॥
 एक धरणीवरी लोळती । एक कबरीकेश तोडिती । एक मृतिका मुर्खीं घालिती । मस्तक आपटिती धरणीये ॥ १५५ ॥
 महीं आपटूनि कपाळ । रुधिरें व्यक्त करिती बंबाळ । एक उभयहस्तें वक्षःस्थळ । धबधबां पिटिती वै ॥ १५६ ॥
 एक रडती एक पडती । एक शोके मूर्च्छित होती । परिचारिका धांवोनि हस्तीं । सावध करिती तयांते ॥ १५७ ॥
 एक म्हणे रायासमान । उपरी न देखों शतजन्म । अहा रायाचे मायिक धन । मायेहूनि आगळिक ॥ १५८ ॥
 एक म्हणती अहा राव । कैसा मिटला आमुचा भाव । अहा विधात्या आमुचे दैव । कैसे रेखिलें निजभाळा ॥ १५९ ॥
 जैं वत्सालागीं गाय । एक घडी न टाकूनि जाय । त्याचि नीतीं तो पतिराय । होय माय आमुचा ॥ १६० ॥
 अगे स्नेहेंकरुनि एकशयनीं । परमस्नेहाचे चांगुलपणीं । किंचित कोमाइलें पहात वदर्नीं । अर्थ पुसे तयाचा ॥ १६१ ॥
 पुसे परी इष्टार्थासमान । राव पूर्ण करी स्नेहेंकरुन । जैसी माय करी कन्येकारण । तैसा लळा पाळीतसे ॥ १६२ ॥
 ऐसी माया जयाचे चिर्ती । तो आतां होऊनि निष्ठुरमती । कैसा जातसे अदृश्य क्षिर्ती । आम्हां वश करुनियां ॥ १६३ ॥
 तरी आतां अर्थहीन । राया जातात आमुचे प्राण । आम्हां निढळवाणी (निराक्षित) करुन । अघोर रानीं सोडिसी ॥ १६४ ॥
 ऐसे म्हणोनि आरंबळती । उलथोनि महीवरती पडती । पुन्हां उठोनि रायासी पाहती । दैन्यवाणी शरीरें ॥ १६५ ॥
 मग म्हणती अहा जी राव । मिरवत होतासी कैसा भाव । कीं महीलागीं कामदेव । अवतार दुसरा दिसतसे ॥ १६६ ॥
 अहा राजाचे वैभववर्णन । ठेंगणा वाटतसे सहस्रनयन । तो कृशशरीर दैन्यवाणा । भिक्षा मागे घरोघरीं ॥ १६७ ॥
 ऐसे बोलूनि पहात त्याते । पुन्हां साडिती शरीराते । मग सकळ उठोनि रायाते । वेष्टन घातलें स्त्रियांनीं ॥ १६८ ॥
 म्हणती राया आम्हां सांडून । दूर देशीं नको करुं गमन । येथेचि पाहूनि चंद्रवदन । तुष्ट होतों आम्ही कीं ॥ १६९ ॥
 तरी आतां निःस्पृह निराश । दाही दिशा पडल्या उदास । तरी मुक्त करुनि आमुच्या प्राणांस । पाऊल मग पुढे ठेवावे ॥ १७० ॥
 ऐसे बोलतां राया मनीं । संचरला क्रोधद्विमूर्धनी । मग कुबडी उगारोनी । निघता झाला माघारा ॥ १७१ ॥
 परी तो गोरक्ष गुप्तहेर । पाहात होता चमत्कार । राव निघतां त्यजूनि स्त्रिया सत्वर । मान तुकावी गोरक्ष ॥ १७२ ॥

असो भर्ती सहजस्थितीं । निघतां मार्गे त्या युवती । आरंबळोनि पाठीं येती । नको जाऊं म्हणोनिया ॥ १७३ ॥
 आज द्वादश वर्षपर्यंत । बैसला होतासी स्मशानांत । आतां जोग आचरण करुनि वनांत । तैसाचि येथें राहें कां ॥ १७४ ॥
 परी तो राव सकळ सांडोन । गांवाबाहेर आला परतोन । येरीकडे विक्रम उज्जयिनीं । स्त्रिया गेल्या स्वस्थाना ॥ १७५ ॥
 यापरी गोरक्ष भर्तीनाथ । पुसोनि निघाले विक्रमातों । मग पदीं पदीं दुरवा होत । अर्ध कोस पैं गेले ॥ १७६ ॥
 येरीकडे विक्रम नृपती । परतोनि आला स्वस्थानाप्रती । परी अट्टहास्य पाहूनि अंतःपुराप्रती । संचार करिता यें झाला ॥ १७७ ॥
 मग माय बहिणी कन्यासमान । सकळां तोषवी बोध करुन । येरीकडे उभय जन । मार्गाप्रती गमताती ॥ १७८ ॥
 परी कृशशरीरीं भर्तीनाथ । अशक्त पद ठेवी कंठेना पंथ । मग व्यानअस्त्र भस्मचिमुर्टीत । स्थापिता झाला गोरक्ष ॥ १७९ ॥
 मग तें भस्म चर्चितां भाळीं । झङ्गानि गेली अशक्तकाजळी । मग क्षण पार्ती लागतां डोळीं । गिरनारपर्वतीं पौंचला ॥ १८० ॥
 तों जातां देखे अत्रिनंदन । पार्यां लोटले उभय जन । मग मायें उभयतां कवळून । वरदइंदु कुरवाळी ॥ १८१ ॥
 म्हणे वत्सा गोरक्षनाथा । भर्तीकरितां शिणविलें तूं । ऐसें म्हणोनि कुरवाळीत । वारंवार मुखाते ॥ १८२ ॥
 त्याचि प्रकरणीं मोहस्थिती । राया भर्तीतें संपादिती । म्हणे वत्सा श्रम बहुती । आणिलें येथें मम वत्सें ॥ १८३ ॥
 असो स्थिति वृत्ति धृति सकळा । एकमेकातें घोंटाळा । निवेदनीं चिर्तीं संचियेला । तोषाप्रती तरी वरितील ॥ १८४ ॥
 असो आतां तुष्टलक्षण । पुढील अध्यायीं सांगेल धुँडीनंदन । मालू नरहरिकृपेकरुन । संतर्गणीं मिरवला ॥ १८५ ॥
 स्वस्ति श्रीभक्तिकथासार । संमत गोरक्षकाट्य किमयागार । सदा परिसोत भाविक चतुर । नवविंशतिमाध्याय गोड हा ॥ १८६ ॥

श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ शुभं भवतु ॥ श्रीरस्तु ॥
 ॥ श्रीनवनाथभक्तिसार नवविंशतिमाध्याय संपूर्ण ॥

श्री नवनाथ भक्तिसार पोथी - अध्याय ३०

अध्याय ३०

श्रीगणेशाय नमः

जयजयाजी जगदुद्धारा ॥ पंढरीअर्धीशा रुक्मिणीवरा ॥ सर्वसाक्षी दिगंबरा ॥ पुढे गंथ बोलवी कां ॥१॥
 मागिले अध्यायीं अनुसंधान ॥ भर्तीरीस आले विरक्तपण ॥ गोरक्षजतीचे समागमें करुन ॥ गिरनार अचळा पौंचला ॥२॥
 पौंचला परी रात्रदिन ॥ लेऊनि स्नेहाचें अपार रत्न ॥ तेणेकरुनि उभयतां जाण ॥ सुशोभित यें झालें ॥३॥
 यावरी गोरक्ष तीन रात्री ॥ राहता झाला गिरनारपर्वती ॥ मग पुसूनी श्रीदत्ताप्रती ॥ मचिंद्राकडे चालिला ॥४॥
 चालिला परी अत्रिसुत ॥ म्हणे बाळा गोरक्षनाथा ॥ मचिंद्रवत्स मम देहातें ॥ भेटला नाहीं बहुत दिवस ॥५॥
 तरी तयाचे भेटी माझे चक्षु ॥ परम भुकेले योगदक्षु ॥ तरी त्या आणूनि मज प्रत्यक्षु ॥ भेटर्वीं कां जिवलगा ॥६॥
 ऐसी ऐकातां दत्तात्रेयवाणी ॥ भेटवीन म्हणे गोरक्षमुनी ॥ मग श्रीदत्तात्रेयचरणां नमूनी ॥ निघता झाला गोरक्ष ॥७॥
 श्रीमचिंद्रनाथमार्ग धरुन चालता झाला गोरक्षनंदन ॥ येरीकडे रायाकारण ॥ काय करी महाराजा ॥८॥
 नाथदीक्षा देऊनि त्यासी ॥ मौळीं स्थायीं वरदहस्तासी ॥ चिरंजीवपद देऊनि त्यासी ॥ अक्षय केला महाराजा ॥९॥
 जोंवरी कल्याण असे धरित्री ॥ चिरंजीव केला राव भर्ती ॥ ऐसें वचन वागुतरी ॥ प्रसादाते ओपिलें ॥१०॥
 याउपरी अभ्यासास ॥ प्रारंभी नेमिला भर्तीदास ॥ ब्रह्मजान रसायनास ॥ कविता वेद सांगितला ॥११॥
 ज्योतिष व्याकरण धनुर्धर ॥ जलतरणादि संगीतोत्तर ॥ वैद्य अश्व रोहिणी अपार ॥ गाढ आर्धीच होता तो ॥१२॥
 कोकशास्त्रादि नारक - कळा ॥ चातुर्थभाष्य बोल रसाळा ॥ भीमांसादि पातंजला ॥ प्रवीण केला महाराजा ॥१३॥
 यापरी वैद्यशास्त्र गहन ॥ सांगता झाला अत्रिनंदन ॥ वातास्त्रादिक जलद पूर्ण ॥ अग्निअस्त्र सांगितलें ॥१४॥
 कामास्त्र धर्मास्त्र वाताकर्षण ॥ वज्रास्त्र पर्वतास्त्र वासवशक्तिदारुण ॥ नागास्त्र खगेदास्त्र अस्त्रजीवनीं जीवन ॥ ब्रह्मास्त्रादि उपदेशी ॥१५॥
 देवास्त्र काळास्त्र आणि मोहन ॥ रुद्राक्ष विरक्तास्त्र आते निपुण ॥ निर्वाण अस्त्रादि दानवप्रवीण ॥ रत्वनास्त्रादि सांगितली ॥१६॥
 कार्तिकास्त्र आणि स्पर्शास्त्र ॥ विभक्तास्त्रादि मानवास्त्र ॥ विहंगम प्लवंगम कामिनीअस्त्र ॥ सकळ अस्त्रादि उपदेशी ॥१७॥
 यावरी शस्त्रविद्या सघन ॥ पूर्वी होता राव निपुण ॥ त्रिशूल फरश अंकुश मान ॥ धनुष्य तोमर असिलता ॥१८॥
 परज मुदगर बरसी ॥ मांडूक चळें गदा उद्देशी ॥ दारुकयंत्रे शस्त्रेसी बरसी ॥ कुठारादिकीं प्रवीण ॥१९॥
 ऐसा शस्त्रविद्येकारण ॥ पूर्वच होता राव प्रवीण ॥ त्यावरी अस्त्रविद्यारत्न ॥ गुरुमुखें लाधला ॥२०॥
 मग ते विद्येसी अर्थ शेवटी ॥ कीं कोंदण विराजे रत्नतगटी ॥ मग त्या हेमावटी ॥ मोल काय बोलावें ॥२१॥
 कीं सुगंधित मलयागार ॥ त्या मिश्रित झालें मृगमदकेशर ॥ मग त्या गंधातें वागुतर ॥ कवण अर्थी बोलावें ॥२२॥

असो विद्यासंपन्न ॥ भर्तीतें करुनि अत्रिनंदन ॥ उपरी साबरी व्यक्त करुन सदनातें पाठवी ॥२३॥
 नाग पन्नग उभय ठार्या ॥ सकळ दैवतें तया प्रवाही ॥ मित्र कुंडासनीं वेढूनी मही ॥ पाठवीत महाराजा ॥२४॥
 मग तेथें जाऊनि भर्तीरीनाथ ॥ साधिले सकळ बावन्न वीरांतें ॥ जैसा मच्छंद्र झाला कलेशवंत ॥ त्याचि क्लेशा वरियेले ॥२५॥
 मग सकळ देव करुनि प्रसन्न ॥ पाहती श्रीगुरुचे चरण ॥ मग सर्वे घेऊनि अत्रिनंदन ॥ बद्रिकाश्रमी पातला ॥२६॥
 तेथें बैसवूनि पूर्ण तपासी ॥ मग घेऊनि गिरनारपर्वतासी ॥ राहते झाले सुखवस्तीमी ॥ मच्छंद्रमार्ग विलोकीत ॥२७॥
 तों येरीकडे गोरक्षनाथ ॥ पहाता झाला गर्भगिरी पर्वत ॥ परम आवर्डी आनंदभरित ॥ मच्छंद्रातें भेटला ॥२८॥
 उपरी चरणीं ठेवूनि माथां ॥ म्हणे महाराजा आनंदभरिता ॥ तुमच्यां भेटीची क्षुधा नितांत ॥ कामानळू दाटला ॥२९॥
 तरी तयाची घेंठ भेटी ॥ आनंदे होड दाटला पोटी ॥ जैसी इंदूची अर्णवा गांठी ॥ प्रेमे लहरी उचंबळे ॥३०॥
 कीं सोमातें कुमुदपती ॥ भेटी चुंबक काम वांचिती ॥ तन्न्यायें त्रिविधमूर्ती ॥ कामिनली भेटसी ॥३१॥
 ऐसी गोरक्षकाची ऐकतां वाणी ॥ तोहि पडला कामवेष्टणी ॥ म्हणे वत्सा माझा स्वामी ॥ पाहू ऐसे वाटतसे ॥३२॥
 मग काहीं दिवस तेथें राहून ॥ करिते झाले उभय गमन ॥ वैदर्भदेशीचा मार्ग धरून ॥ गमत असती उभयतां ॥३३॥
 तों कौंडिंयपुरीं सहज ग्रामांत ॥ करु गेले उभय भिक्षेते ॥ तों तेर्थीच शशांगर नृपनाथ ॥ कोपलासे स्वसुता ॥३४॥
 कोपला परी चौहटआंत ॥ दूताहातीं ओपूनी सुत ॥ खंडित करुनि पदहस्त ॥ चौहटाते टाकिला ॥३५॥
 यावरी श्रोते कल्पना घेती ॥ राव कोपला सुतावरती ॥ तो कोप तया कवण अर्थी ॥ सुतावरी पेटला ॥३६॥
 तरी हे कविज महाराजा ॥ दावा सकळ निर्णयचोजा ॥ गृद्धत्व ठेवूनि गंथी भोजा ॥ प्रांजळपणीं असावा ॥३७॥
 ऐसे ऐकतां श्रोत्यांचे वचन ॥ कवि म्हणे घ्या अनुसंधान ॥ तेर्थीचा राव शशांगर नाम ॥ प्रजावंत धार्मिक ॥३८॥
 धैर्य औदार्य बाळ संपत्ती ॥ सत्वस्थ यश करी कांती ॥ ऐसा असूनि शशांगर नृपती ॥ परी संतति नसे त्या ॥३९॥
 संतति नसे तेणेकरुन ॥ राव पेटला चिर्ती उद्विग्न ॥ न आवडे वैभव राज्यकारण ॥ छत्रसिंहासन नावडे ॥४०॥
 नावडे आसन वसन शयन ॥ नावडे अन्नोदकादि पान ॥ नावडे चातुर्यभोगादि गायन ॥ कणाकुशळ गुणस्त्री ॥४१॥
 सदा विराजूनि एकांतस्थार्णी ॥ वंशलतेची करी घोकणी ॥ तों एके दिवर्णी मंदाकिनी ॥ कांता बोले रायातें ॥४२॥
 म्हणे महाराजा नरेंद्रोतमा ॥ धाक धरितां संततिकामा ॥ परी लल्लाटरेषेच्या विधिउपमा ॥ नसल्या व्यर्थ कां धाक ॥४३॥
 तरी सर्वजा सहजस्थिती ॥ चित मिरवा प्रांजळवृत्ती ॥ व्यर्थ कांचणी शरीराप्रती ॥ न भंगू द्यावें अनलातें ॥४४॥
 राया वडवानळ चिंताकलेश ॥ शरीरा साहूनि हरी प्रजेस ॥ प्रजेविण संसार ओस ॥ होत आहे महाराजा ॥४५॥
 ऐसे बोलतां मंदाकिनी ॥ परी राया बोध न वाटे मर्नी ॥ चितदर्दीं व्यग्र कांचणी ॥ संसारवल्ली सोडीन ॥४६॥
 दिवसानुदिवस अति थोर ॥ नावरे चिंतावैश्वानर ॥ मग एके दिवर्णी अति निष्ठुर ॥ शिव आराधू बैसला ॥४७॥
 मंत्रिकातें पाचारुन ॥ वैभव केले त्यां स्वाधीन ॥ सर्वे स्वल्प दूत घेऊन ॥ दक्षिण दिशे चालिला ॥४८॥
 रामेश्वरा काम वरुन ॥ जात शिवातें करु प्रसन्न ॥ तों मार्गी चालतां कृष्णासंगम ॥ तुंगभद्रीं भेटला ॥४९॥
 तेथें राहता मुक्कामासां ॥ शयन करितां निशीसी ॥ दशकर पंचानन स्वप्नासी ॥ येऊनिया बोलतसे ॥५०॥
 म्हणे राया संसारवल्ली ॥ तव चिंतदर्दीं चिंता व्यापिली ॥ तरी याचि ठार्या संतानवल्ली ॥ प्राप्त होईल तुज राया ॥५१॥
 परी कृष्णातुंगभद्रा उभयसरिती ॥ संगम चिमट्यांत तटक्षिती ॥ अपर्णसहित माझी मूर्ती ॥ नित्य अची त्या लिंगी ॥५२॥
 लिंग अर्चिता सकाम कामा ॥ स्वार्थ पावशी नरेंद्रोतमा ॥ याविण खंती जावया तुम्हां ॥ अन्य उपाय नसेचि ॥५३॥
 ऐसा स्वप्नी दृष्टांत होतां ॥ तेंचि आवडे नरेशचिता ॥ मग मित्रोहसंगमसरिता ॥ जाऊनियां विलोकी ॥५४॥
 तों जुनाट लिंग दिसलें तेथ ॥ होतें तटीं प्रतिष्ठेरहित ॥ रावें पाहूनि सप्रेमभरित ॥ प्रतिष्ठेत मिरविले ॥५५॥
 मेळवूनि पंचोपचारक ॥ तया उभवूनि प्रेम दोंदिक ॥ प्राणप्रतिष्ठा करुनि आरचक ॥ तया ठार्या मिरवला ॥५६॥
 तयालार्णीं उत्साह थोर ॥ भावने रक्षी रामेश्वर ॥ परी कीर्तिध्वजे संस्कार ॥ अपार लोक मग येती ॥५७॥
 करुनि हराचे जयजयकार ॥ अखंड होता नार्मीं गजर ॥ जय जय शिव संगमेश्वर ॥ ऐसे लोक बोधाती ॥५८॥
 परी तयानिकट मध्यक्षिती ॥ भद्रसंगम ग्रामवस्ती ॥ तयामाजी भूदेव जाती ॥ एक असे प्राजिक ॥५९॥
 मित्राचार्य तयाचें नाम ॥ वेदपाठकी उत्तमोत्तम ॥ तयाचि दारा शरयू नाम ॥ पतिव्रता आगळी ॥६०॥
 आगळी परी संततीविण ॥ दोधे होती अति क्षीण ॥ मग ते उभयतां मुलक्षण ॥ त्याच शिवा अर्चिती ॥६१॥
 ऐसे लोटतां काहीं दिवस ॥ तों स्वर्गी वर्तलें काय कथेम ॥ सर्व गण मिळूनि सभेस ॥ शिव बैसले वेष्टुनी ॥६२॥
 सुधाम अति मनोहारक ॥ रत्नजांडत तें हाटक ॥ तरी धाम नोहे वेदूर्यविकासिक ॥ शिवसभा मिरवतसे ॥६३॥
 ऐसिये सभे ते काळी ॥ बैसली असतां गणमंडळी ॥ सुरोचना अप्सरा चंद्रमौळी ॥ पाचारिता पैं झाला ॥६४॥

तंव ती सुरोचना देवांगना ॥ वेगी येऊनि सिद्धांगणा ॥ मदनांतकाच्या लागूनि चरणा ॥ नाट्यपरी वहिवटली ॥६५॥
 नाट्ये करितां चातुर्यगायन ॥ चतुर्थ स्वरी परम संपूर्ण ॥ तानमार्नी संकेत दावून ॥ नृत्य करी आगळी ॥६६॥
 परी नृत्य करितां भावनेत ॥ भावना कल्पी स्वचितांत ॥ कीं स्मरातीते होऊनि रत ॥ कामभावने निवटावे ॥६७॥
 ऐसिये कामर्नी पेटूनि कामा ॥ परी काम दाटला शेरीरउगमा ॥ तेणकरुनि नाट्ये उतम ॥ नृत्य करितां चांचरली ॥६८॥
 चाचणी पाहूनि अपर्णाकात ॥ तियेची भावना आणूनि चितांत ॥ म्हणे कामीण कामानलातें ॥ पेटली ही अप्सरा ॥६९॥
 तरी अहंकार विलक्षण ॥ योग्य नव्हे ही कामीण ॥ तरी ईतें सुलभ जन्म ॥ देऊनियां रत व्हावें ॥७०॥
 ऐसी कल्पना आणूनि चितीं ॥ बोलतां झाला पशुपती ॥ म्हणे सुरोचने काम चितीं ॥ तुङ्गा माते समजला ॥७१॥
 तरी तूं ऐसिया भष्टपर्णी ॥ शीघ्र पावसी मृत्यु अवर्नी ॥ भद्रसंगर्मी जन्म घेऊनी ॥ विप्रकुशी मिरवसी ॥७२॥
 मित्राचार्य पिता तया नाम ॥ माता शरयू परम सुगम ॥ तियेचे कुशीं तुज जन्म ॥ मानवदेहीं मिरवीं कां ॥७३॥
 ऐसें वदता झाला अंत ॥ सुरोचना भयभीत ॥ चितीं म्हणे स्वर्गच्युत ॥ हीनदैवे झालें मी ॥७४॥
 अहा चितीं उदेले दैवमांदुस ॥ तेथें उदेला दैवे खईस ॥ तेवी इच्छल्या शिरवतीस ॥ अलाभातें मिरवलें ॥७५॥
 अहा जी करु जातां एक ॥ प्रारब्ध घडवी अनेक ॥ करी कवळिता रत्नमाणिक ॥ काचप्रणि निवडिला ॥७६॥
 ऐसी सुरोचना चितीं चिंतून ॥ करिती झाली म्लानवदन ॥ उपरी तिनें स्तुतिस्तवन ॥ शिवालार्गी आरंभिलें ॥७७॥
 म्हणे महाराजा कैलासपती ॥ नंदीवहना चक्रवर्ती ॥ त्रिशूलपाणी सर्वांगी विभूती ॥ व्यक्ताव्यक्त अससी तूं ॥७८॥
 फरशांकुश गदा तोमर ॥ डंमरु चक्र कपालपात्र ॥ इहीं शोभती दशकर ॥ रुडमुंडभूषणिका ॥७९॥
 भाळी इंदू कबरी गंगा ॥ श्वेतवर्णा करिती योगा ॥ वस्ती सुलक्षणे आवडे नगा ॥ पूर्ण जोगा साधावया ॥८०॥
 तरी हे उमामायाधवा ॥ देवा श्रेष्ठा महाभावा ॥ विजानधारणी अनुभवा ॥ महादेव तुज म्हणती ॥८१॥
 तरी आतां प्रजावंता ॥ चुकुर माझी वारी व्यथा ॥ भोळेपर्णी मानूनि चिता ॥ उश्शापातें वदावें ॥८२॥
 ऐसी ऐकूनि तियेची वाणी ॥ तोषला मृडानीवर मर्नी ॥ म्हणे सुरोचने तूंते अवर्नी ॥ प्राप्त होईल निश्चयें ॥८३॥
 परी माते तूं अर्चितां ॥ प्रत्यक्ष होऊनि तुङ्गिया अर्था ॥ मग सहज माझा स्पर्श होतां ॥ स्वस्थानातें तूं येशी ॥८४॥
 हाचि माझा वरउश्शाप ॥ तरी खेदातें करीं लोप ॥ ऐसें बोलतां गणणिवभूप ॥ चालती झाली उर्वशी ॥८५॥
 भद्रसंगर्मी विप्रोत्तम ॥ मित्राचार्य पवित्र नाम ॥ शरयु कांते वरितां काम ॥ दृश्य झाली जठरातें ॥८६॥
 पुढे लोटतां दिवसानुदिवस ॥ पूर्ण होतां नव मास ॥ कन्यारत्नपंकजास ॥ उदय झाला वेल्हाळ ॥८७॥
 परी ती ठायीची उर्वशी ॥ कवणा न वर्णवे स्वरूपासी ॥ बालाकंकिरणी सतेजराशी ॥ कनकपंकजा मिरवतसे ॥८८॥
 चंद्राननी आकर्ण नयन ॥ खंजरीटकलिका देदीप्यमान ॥ जिचे पाहतां मुखमंडन ॥ मदन मूर्छा वरीतसे ॥८९॥
 जिचे दंत माणिकवर्णी ॥ अधर विकासत सुहास्यवदनी दंततेजें पाषाणतरणी ॥ रत्नपंकजा मिरवतसे ॥९०॥
 पवळदेठी अधरभार ॥ सरळ नासिक पदनस्थिर ॥ परमतेजवंत वस्त्र ॥ पाहूनि चंद्र लाजतसे ॥९१॥
 चंपकमालतीसुवासमाला ॥ कीं मलयागरें दिधली कळा ॥ ऐसें गंधी षटपदमेळा ॥ रुजावया धांवतसे ॥९२॥
 एक कोश वनांत ॥ तरु होती तैं सुगंधित ॥ मृतिका करुनि मृगमदास ॥ सर सर परतें म्हणविती ॥९३॥
 ऐसियेपरी गजगामिनी ॥ दिवसेंदिवस वृद्धि होऊनि ॥ द्वादश वरुणे पवित्रपर्णी ॥ कंदंबा ऐसें मिरवतसे ॥९४॥
 परी ती कंदंबा शुभाननी ॥ द्वादश वरुणे इंद्रियदमर्नी ॥ पिता पतीतें पडतां यत्नीं ॥ परी ती न वरी भर्त्यातें ॥९५॥
 सदा विरक्त शिवस्मरणी ॥ शिवध्यान आसर्नी शयनी ॥ काया वाचा अंतःकरणी ॥ शिववेद्ये वेधली ॥९६॥
 शिवार्चनी तात माता ॥ जाती नित्य उभयतां ॥ तयांसंगे लावण्यलता ॥ कंदंबाही जातसे ॥९७॥
 बाळपर्णी नित्यनित्य ॥ शिवा दर्शन तियेसी होत ॥ पुढे होतां वयस्थित ॥ शिव स्वतः अर्चीतसे ॥९८॥
 ऐसीं लोटतां द्वादश वरुणे ॥ तों कोणे एके सुदिन दिनास ॥ गृहीं सांडूनि तातमातेस ॥ शिवालयी गेली ते ॥९९॥
 तंव ते समर्थी देवलांत ॥ कोणीच नसे एकांतात ॥ कंदंबा तेथे संचार करीत ॥ एकटपणी शुभांगी ॥१००॥
 जय जय हर म्हणूनि वाणी ॥ मस्तक ठेवी महीलागुनी ॥ ते समर्थी मृडानीवर तीलागुनी ॥ अदृश्य होता त्या ठार्यी ॥१॥
 गुप्त तेथ शिव पंचानन ॥ पाहता झाला तियेकारण ॥ परी ती दारा सुलक्षण ॥ मुखमंडणी देखिली ॥२॥
 जैसी चपळा तेजभरित ॥ शिवधार्मी लखलखित ॥ तीतें पाहतां अपर्णानाथ ॥ कामवेष्टणीं पडियेला ॥३॥
 मग हास्ययुक्त होऊनि कुमारतात ॥ मर्नी इच्छी व्हावें रत ॥ ऐसें योजूनि चपळवंत ॥ धरूं पाहे ती चपळा ॥४॥
 परी तो शिव तेजखाणी ॥ धांवतां देखिला जैसा तरणी ॥ तेणकरुनि भयभीत होऊनि ॥ पळूं लागे कंदंबा ॥५॥
 शिवालयातें सोडूनि बाहेरी ॥ येती झाली विप्रकुमरी ॥ परी तो शिव कामातुर ॥ तियेमांगे धांविन्नला ॥६॥

पुढे कदंबा मार्गे भव ॥ उभयतां महीतें घेती धांव ॥ धांव घेतां सदाशिवे ॥ जाऊनियां स्पर्शिली ॥७॥
 परी शिवस्पर्श होतां तीतें ॥ सांडी मानवतनूतें ॥ सुगेचना अप्सरा होऊनि त्वरित ॥ स्वर्गाप्रती चालिली ॥८॥
 चालिली परी एकीकडे ॥ शिवकामाचा उजळिला पाड ॥ ठाव सांडूनि इंद्रियपाड ॥ द्रव द्रवला महीतें ॥९॥
 द्रव द्रवतां महीपाठीं ॥ पाहतां झाला कृष्णातटी ॥ उदक मिळतां एकवटी ॥ सकळ मासे संचरले ॥१०॥
 संचरले परी पूर्वीपासून ॥ तये समर्यां पर्वतघन ॥ तेण प्रवाहीं कृष्णासंगमर्नी ॥ रेतपात मिरवला ॥११॥
 पर्जन्यकाळी तो अचाट ॥ जात होता कृष्णपात्रांत ॥ तये संधीत राव सुभट ॥ स्नानालार्गी मिरवला ॥१२॥
 स्नान करुनि शशांगर ॥ तर्टी बैसला होऊनि स्थिर ॥ स्नानसंध्या सारोनि समग्र ॥ अर्धप्रदार्णी प्रवर्तला ॥१३॥
 करीं घेतां कृष्णाजीवन ॥ तों रेत दाटले अंजुळीत येऊन ॥ मानवदेहाचा स्पर्श होऊन ॥ रेतीं पुतळा रचियेला ॥१४॥
 रचिला परी न लागतां क्षण ॥ सकळ अवयव दैदीप्यमान ॥ रायं पाहतां प्रत्यक्ष वदन ॥ बाळतनूते देखिले ॥१५॥
 पाहतांचि राजा हर्षयुक्त ॥ म्हणे मज पावला उमाकांत ॥ अयोनसंभव सुत ॥ प्रतापदक्ष मज झाला ॥१६॥
 तरी हा कोणी महीअवतार ॥ असेल विरिंचि हरि हर ॥ वाचस्पति सहस्त्रनेत्र ॥ अवनीवरी उतरला ॥१७॥
 ऐसा आनंद मानोनि चिर्तीं ॥ उठता झाला तो नृपती ॥ बाळक कवळोनि हदयाप्रती ॥ शिबिरा प्रविष्ट यें झाला ॥१८॥
 मंदाकिनी सुंदर कांता ॥ परम सत्वस्थ पतिव्रता ॥ तिये करीं बाळ ओपितां ॥ पाहोनि तेही आनंदे ॥१९॥
 रायासी म्हणे मंदाकिनी ॥ बाळ कोणाचा आणिला स्वामी ॥ राव म्हणे अर्ध्यजीवर्नी ॥ उदय पावला करपात्री ॥२०॥
 तरी हा ईश्वरे पुत्र तत्ते ॥ दिधला आहे उमाकांते ॥ तरी पालन करुनि महीतें ॥ पुत्रवती मिरवें कां ॥२१॥
 ऐसी ऐकूनि नरेंद्र वाणी ॥ परम हर्षली मंदाकिनी ॥ मग अति स्नेहाचे भरतें आणूनी ॥ बाळ हदयीं कवळिला ॥२२॥
 लावितांचि स्तन मुखासी ॥ पान्हा आला स्तनासी ॥ संस्कारोनि कृष्णागर नामासी ॥ दवादशावे दिनीं स्थापिले ॥२३॥
 यावरी राव शिवापासून ॥ निघतां झाला मग तेथून ॥ कौंडण्यग्राम अपूर्व स्थान ॥ येऊनियां पोंचला ॥२४॥
 यावरी दिवसानुदिवस ॥ कृष्णागर पावला दश वर्ष ॥ मग विवाहचिंता शशांगरास ॥ स्नुषारुपी दाटली ॥२५॥
 मग कर्दयमंत्री पुरोहित ॥ ऐक्य करुनि नृपनाथ ॥ देशावरी पाठवीत ॥ सुलक्षण कुमारी योजावया ॥२६॥
 परी राव सांगे मंत्रिकाकारण ॥ कीं कुमारी पहावी सुलक्षण ॥ रुपवती गुणानें समान ॥ कृष्णागरासारखी ॥२७॥
 अवश्य म्हणोनि मंत्रिकवृद ॥ जात देशातें समुच्चयवृद ॥ पुरोहितादि पाहती संबंध ॥ कृष्णागर रायाचा ॥२८॥
 नाना क्षेत्र राज्य पाहूनि ॥ कुमारी पाहे मंत्री नयर्नी ॥ परी कृष्णागराच्या रुप मांडणी ॥ एकही कन्या आढळेना ॥२९॥
 सकळ मंत्री देशोदेश ॥ पाहू श्रमले कुमारीस ॥ परी सर्वसंपन्न तयास ॥ कोणी एक आढळेना ॥३०॥
 रुप पाहती तों गुण हीन ॥ गुण पाहती तों स्वरुप हीन ॥ रुप गुण असतां घटित समान ॥ उभयतांचे येईना ॥३१॥
 ऐसियेपरी सांगोपांग ॥ कोठेहि दिसेना शुभमार्ग ॥ अति श्रमोनि लागवेग ॥ स्वस्थानासी पातले ॥३२॥
 रायासी भेटूनि सांगती वृतांत ॥ कीं कन्यारत्ने अपरिमित ॥ गुणरुपघितार्थ ॥ कोणी एक दिसेना ॥३३॥
 आजवरी महाराजा ॥ द्विसंवत्सर लोटले काजा ॥ परी कन्यारत्न चोजा ॥ नातळे ऐसें झालेंसे ॥३४॥
 ऐसें रायातें मंत्री सांगून ॥ पाहते झाले आपुलीं स्थानें ॥ याउपरी षणभास दिन ॥ लोटूनि गेले तयापाशी ॥३५॥
 याउपरी कोणे एके दिवशी ॥ कृतातभृत्य येऊनी महीशी ॥ घेऊनि गेले मंदाकिनीसी ॥ परत्रदेशाकारणे ॥३६॥
 मग मुशरीर मंदाकिनी ॥ रायं शशांगरे पाहनी ॥ परम विव्हळ झाला वियोगेंकरुनी ॥ शोकार्णवीं दाटला ॥३७॥
 परी कैसाही असला मायिक देही ॥ मेल्यामार्गे मरत नाही ॥ असो उचंबळोनि शोकप्रवाही ॥ हुंदकिया संपादि ॥३८॥
 उपरी उतरक्रिया करुनि ॥ राव सेवी सिंहासन ॥ त्यासही लोटल्या संवत्सर पूर्ण ॥ श्राद्धदशा उरकली ॥३९॥
 उरकली परी कामिनीविण ॥ राया चिर्तीं न वाटे कल्याण ॥ कामानर्ढीं पंचप्राण ॥ व्याकुळ बहु होतासी ॥४०॥
 परी राव तो इंद्रियदमनी ॥ कदा न पाहे व्यभिचार मर्नी ॥ मग मंत्रिकासी बोलावुनी ॥ निकट बैसवी आपुल्या ॥४१॥
 म्हणे मकरंदा सुलक्षणा ॥ तूं करुं गेलासी देशभ्रमणा ॥ परी कुमारी रुपवंत आणि सगुणा ॥ कोणी तरी आढळली कां ॥४२॥
 मंत्री म्हणे जी नृपनाथ ॥ कुमारी आहे स्वरुपवंत ॥ आणि गुणही उत्तम दिसत ॥ परी घटित दिसेना ॥४३॥
 उपरी मंत्रिका बोलत ॥ जरी सुतालार्गी न उतरे घटित ॥ तरी आमुचे नामीं घटितार्थ ॥ शोध शोधूनि पहावा ॥४४॥
 मंत्री म्हणे जी पुरोहितें ॥ टिप्पणे आणिली आहेत लिखितें ॥ तरी त्यातें पाचारुनि संबंधातें ॥ विलोकूनि पाहिजे ॥४५॥
 मग पाचारुनि पुरोहितास ॥ सकळ कुमारीची टिप्पणे पहात ॥ तों चित्रकुटीचा नृपनाथ ॥ घटितार्थ आवडला ॥४६॥
 नाम जया भुजध्वज ॥ धार्मिक प्राजिक महाराज ॥ तयाची कन्या तेजःपुंज ॥ भुजावंती मिरवला ॥४७॥
 रुपवंत गुणवंत ॥ तया नार्मी आले घटित ॥ मग पाचारुनि मंत्रिकातें ॥ तया स्थार्णीं पाठविले ॥४८॥

मंत्री जाऊनि चित्रकूटासी ॥ पुन्हां भेटनि भुजध्वजासी ॥ वृतांत सांगूनि सकळ रायासी ॥ लग्नपत्रिका काढिली ॥४९॥
 लग्नपत्रिका आणि भृत्य ॥ लिहूनि पाठविले अर्जदास्त ॥ रायापाशी येतांचि दूत ॥ वर्तमान निवेदिती ॥५०॥
 लग्नपत्रिका आणि दूत ॥ पाहूनि राव संतोषत ॥ मग सरंजार्मी जाऊनि तेथ ॥ लग्नसोहळा उरकला ॥५१॥
 मग ती कांता घेवोनि राव ॥ पाहता झाला आपुला ठाव ॥ उपरी दिवसेंदिवस थोरीव ॥ भुजावंती झालीसे ॥५२॥
 ब्रयोदश वर्ष व्यवस्थित ॥ भुजावंती मही मिरवत ॥ येरीकडे सप्तदश वर्षात ॥ कृष्णागरु मिरवला ॥५३॥
 परी भुजावंती अंतःपुरांत ॥ धाम उभविले एकांत ॥ अगम्य जितुके रायातें ॥ तितुके ती मिरवत ॥५४॥
 असो एकांती भुजावंती ॥ सापत्नसुताची ऐकीव उकती ॥ होती परी दृष्टिव्यक्ती ॥ एकमेकांते पाहती ती ॥५५॥
 तो कोणे एके सुदिनाशी ॥ राव गेला मृगयेसी ॥ कृष्णागरु धामासी ॥ वेदोनियां पहातसे ॥५६॥
 सहज वावडी घेवोनि हाती ॥ चित रंजवी खेळा निगुती ॥ तो येरीकडे भुजावंती ॥ धामावरी आलीसे ॥५७॥
 राजकिशोर पाहूनि नयनी ॥ दृष्टी वंचली सुतालागूनी ॥ तेणे वेष्टनि पंचबाणी ॥ परिचारिके बोलत ॥५८॥
 म्हणे पैल धामाप्रती ॥ वावडी उडवी वाताकृती ॥ त्यातें पाचारुनि उत्तमगती ॥ स्वधामातें आण वेगे ॥५९॥
 ऐसें ऐकूनि दासी वचन ॥ पाहती झाली रजनंदन ॥ रायासी म्हणे तव मातेने ॥ चिर्ती हेतू वरियेला ॥६०॥
 तरी महाराजा उत्तम जेठी ॥ शीघ्र चलावें तियेचे भेटी ॥ राव ऐकोनि कर्णपुर्टी ॥ अवश्य म्हणे येतो की ॥६१॥
 भवंडीदोर देत सेवकाहाती ॥ आपण निघे सर्वजमूर्ती ॥ सहज चाले सदनाप्रती ॥ जात आनंदेकरोनियां ॥६२॥
 रायें करुनि आणिले लग्न ॥ तेव्हां गेला होता दर्शना ॥ तयासी लोटले बहुत दिन ॥ म्हणे आजि सुदिन उगवला ॥६३॥
 मज आज वत्साते माउली ॥ कोणीकडूनि पान्हावली ॥ तरी आज भाऱ्य साउली ॥ सफळ पूर्ण झालीसे ॥६४॥
 ऐसा आनंदोत्साह चिर्ती ॥ मानूनि जातसे नृपती ॥ सहज चालीं सदनाप्रती ॥ जावोनियां पौचला ॥६५॥
 तंव ती दारा उपरीवरी ॥ येतां पाहिले कृष्णागरी ॥ खालीं उतरुनि शयनगुहारी ॥ पाहती झाली वेल्हाळी ॥६६॥
 शयनसदनाचे धरुनि द्वार ॥ उभी राहिली ती सुकुमार ॥ तों परिचारिका कृष्णागार ॥ घेऊनियां पौचली ॥६७॥
 पौचली परी हस्तसंकेते ॥ रायाप्रती दावी सदनाते ॥ आपुल्या घरीं दासी जात ॥ भेट करुनि उभयतां ॥६८॥
 येरीकडे कृष्णागर ॥ चालीं चालतां गेला समोर ॥ जातांचि करी नमस्कार ॥ सापत्न माता म्हणोनि ॥६९॥
 परी ती बाळा मदनबाळी ॥ वेष्टिली होती कामानळी ॥ तेणे चितदर्दी काजळी ॥ अज्ञानपर्णी मिरवितसे ॥७०॥
 सुतं केला नमस्कार ॥ परी ती न वदे यावर ॥ तें पाहुनियां कृष्णागर ॥ मनामाजी चाकाटला ॥७१॥
 परी निकट झालिया त्या वास ॥ येरी जाऊनि धरी हस्तास ॥ म्हणे माझे तुष्ट मानस ॥ कामानळे विझर्वी कां ॥७२॥
 राया तव स्वरुप अर्ककांत ॥ द्रवते झालें कामानळांत ॥ तरी चितेविण जाळूं पहात ॥ शांत करीं महाराजा ॥७३॥
 ऐसें ऐकतां तियेचे वचन ॥ राव कोपे क्रोधेंकरुन ॥ म्हणे सेवूनि राहसी कानन ॥ सावजापरी काय वो ॥७४॥
 तूं प्रत्यक्ष माझी सापत्न माता ॥ कुडी बुद्धी वरिसी चिता ॥ तरी या कृत्या कोण त्राता ॥ तूते होईल पुढारा ॥७५॥
 अहा स्त्रीजाती अमंगळा ॥ दुर्गमसरिता परम चांडाळा ॥ नेणे अनर्थासह बंडाळा ॥ जगामाजी वाढविती ॥७६॥
 ऐसें म्हणोनि कृष्णागर ॥ आसडूनि चालिला आपुला पदर ॥ सदना येऊनि खेळावर ॥ तैसाचि पुन्हां वहिवाटला ॥७७॥
 येरीकडे भुजावंती ॥ सुत ऐसे समजतां चिर्ती ॥ परम भयाचे व्याप्ती ॥ दासीलागीं पाचारी ॥ म्हणे बाई वो झालें विघ्न ॥७८॥
 प्रेम भयानक घेईल प्राण ॥ तो परपुरुष नव्हता सापत्ननंदन ॥ अर्थ औंगळ झाला गे ॥७९॥
 तरी हा झाला वृतांत ॥ आतां रायास कील श्रुत ॥ श्रुत झालिया प्राणघात ॥ मिरवेल सखे मम देही ॥८०॥
 तरी आतां विष घेऊन ॥ द्यावा वाटते आपुला प्राण ॥ प्राण हरल्या सकळ कल्याण ॥ मजप्रती वाटतसे ॥८१॥
 विपरीतात विपरीत करणी ॥ गुप्त राहील सकळ जर्नी ॥ नातरी वांचल्या विटंबनी ॥ नाना क्लेशां भोगावे ॥८२॥
 तरी यांतचि सारगोष्टी ॥ हेत मिरवावे मृत्युवार्टी ॥ नातरी वांचल्या राव शेवटी ॥ विटंबोनि मारील गे ॥८३॥
 मारिल्यास सर्व लोकांत ॥ बाई गे होईल अपकीर्त ॥ म्हणतील रांड परम कुजात ॥ भष्टबुद्धि पापिणी ॥८४॥
 असो ऐसा दुर्घट विचार ॥ ओढवला तरी सारांत सार ॥ गुप्तप्रकरणीं प्राणावर ॥ उदार व्हावें आपणचि ॥८५॥
 ऐसी तीते बोलतां युवती ॥ सखी होईल उत्तराप्रती ॥ तें पुढील अध्यार्थीं भक्तिसारग्रंथी ॥ श्रवण करा श्रोते हो ॥८६॥
 तरी हा ग्रंथ भक्तिसार ॥ तुम्हींच वदवितां मनोहर ॥ निमित मात्र धुंडीकुमर ॥ मालू नरहीचा मिरवितसे ॥८७॥
 स्वस्ति श्रीभक्तिकथासार ॥ संमत गोरक्षकाव्य किमयागार ॥ सदा परिसोत भाविक चतुर ॥ त्रिंशति अध्याय गोड हा ॥८८॥
 श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ अध्याय ॥३०॥ औंच्या ॥८८॥
 ॥ नवनाथभक्तिसार त्रिंशति अध्याय समाप्त ॥

श्री नवनाथ भक्तिसार पोथी - अध्याय ३१

अध्याय ३१

श्रीगणेशाय नमः

जयजयाजी जगत्पालका ॥ जगत्पते वैकुंठनायका ॥ जगत्सूजका यदुकुलठिळका ॥ भक्तसखा तू होसी ॥१॥
निखिलजीवन निर्विकारा ॥ विवेकरत्नवैरागरा ॥ शुद्धसत्त्वगुणगंभीरा ॥ रुक्मिणीवरदा दीनबधी ॥२॥
हे कृपार्णवा पंढरीनाथा ॥ पुढे बोलवी भक्तिसारगंथा ॥ मागिले अध्यार्थी अनाथनाथा ॥ जन्म चौरंगीचा करविला ॥३॥
करविला परी त्याचें कथन ॥ राहिलें तें गंथी लेखन ॥ आतां करवीं जगज्जीवन ॥ पुढे वैखरी बैसूनियां ॥४॥
तरी गताध्यार्थी सापत्नमाता ॥ लोटली तातें कामसरिता ॥ परी कृष्णागर प्राजिक सुता ॥ बळेचि नेलें पाचारुनी ॥५॥
करुनि जननीचा घिककारु ॥ सदना गेला होता कृष्णागरु ॥ येरी सखी जीवापारु ॥ पाचारिली होता कीं ॥६॥
तिये सांगूनि सकल वृत्तात ॥ प्राणघातासी झाली होती उदित ॥ परी ती सखी प्रजावंत ॥ देत मसलते तियेसी ॥७॥
म्हणे बाईं वो भुजावंती ॥ ईश्वरकरणी प्रारब्धगती ॥ जैसे असेल तेसी पुढती ॥ घडून येईल भिंत नको ॥८॥
परी तूतें सांगेन हित कांहीं ॥ तेसेचि धरुनि जीवीं ॥ नको कष्ट मानू आपुले देहीं ॥ शयन शयनीं करी आतां ॥९॥
शयन शयनीं केलिया पूर्ण ॥ राव येईल पारधीहून ॥ आल्या सेवील तुझें सदन ॥ परी तू उठू नको कीं ॥१०॥
मग तो राव पुसेल तूतें ॥ तंव तूं सोंग दावीं शोकाकुलतें ॥ रुदन करुनि वदें रायातें ॥ प्राणरहित होय भी ॥११॥
आतां काय ठेवूनि प्राण ॥ झाला नाहीं अब्रक्षण ॥ ऐसें बोलतां राव वचन ॥ पुढे तुजशीं पुसेल ॥१२॥
पुसतां वदे कीं प्रांजलवंत ॥ कृष्णागर तुमचा सुत ॥ कामुक होऊनि मम सदनात ॥ स्पर्शावया धांवला ॥१३॥
धांवला परी यत्नेकरुन ॥ बळे दिधला मागें लोटून ॥ ऐसें होतां अनुचित प्राण ॥ कैसा ठेवू महाराजा ॥१४॥
ऐशा परी आराधनि युक्तीं ॥ क्रोंध उपजर्वीं रायचितीं ॥ क्रोधवश झालिया राय नृपती ॥ कलहें मुला सोडील कीं ॥१५॥
मग तो कदा ना म्हणे सुत ॥ त्वरें करील प्राणरहित ॥ मग तूं सदनीं आनंदभरित ॥ सुखलाभातें सेवीं कां ॥१६॥
अंगीं विपत्रुचा कोंब चांग ॥ खुडूनि टाकिल्यानें मार्ग ॥ मग विषाचा शरीरी लाग ॥ कोठूनि होईल जननीये ॥१७॥
आर्धीं ठेचिल्या उरगमुख ॥ मग केंचें मिरवेल विषदुःख ॥ कंटकी धरिल्या वृश्चिक ॥ वेदनेतें मिरवेन ॥१८॥
कीं वन्हि असतां धूमा कार ॥ वरी सांडावे लगबगे नीर ॥ मग धांव सदनापर ॥ घेत नाहीं जननीये ॥१९॥
तरी कृष्णागराचा वसवसा ॥ तव हदयी मिरवे स्वबालफांसा ॥ तरी राया सांगूनि ऐशिया लेशा ॥ दुःखसरिता लोटवीं ॥२०॥
तरी त्या उदकाचे आर्धीं वळण ॥ दुःखसरिते बांधावे बंधन ॥ बंधन बांधिल्या सजीवपणे ॥ सुखे पुढे मिरवीं कां ॥२१॥
ऐसी सांगूनि ती युवती ॥ गेली आपुल्या सदनाप्रती ॥ येरीकडे भुजावंती ॥ कनकमंचकीं पहुडली ॥२२॥
त्यजूनि अन्नोदक स्नान ॥ कैचे श्रृंगार कुंकुमलेण ॥ सर्व उपचारातें त्यजून ॥ विन्मुख तई पहुडली ॥२३॥
तों येरुकडे शशांगर ॥ पारधी खेळूनि काननभर ॥ चिंताबधीची फोडूनि लहर ॥ सदना तदा जातसे ॥२४॥
नाना गजरें यंत्रस्थित ॥ चमूअब्धीचा लोट लोटीत ॥ क्षेत्रपार्तीं पूर्ण भरित ॥ चमृतोयें तेधवां ॥२५॥
यावरी राव तो पूर्ण जानी ॥ संचार करी आपुले सदनीं ॥ दृष्टिसमोर न देखितां राणी ॥ परिचारिके विचारीतसे ॥२६॥
म्हणे कोठे आहे भुजावंती ॥ सन्मुख कां न आली पारधीप्रती ॥ आजि चुकुर होऊनि चितीं ॥ निंबलोणा नातळली ते ॥२७॥
रायातें बोलती परिचारिका ॥ हे महाराजा सद्विवेका ॥ आजि राणी कवण दुःखा ॥ दुखावली कळेना ॥२८॥
तेणेंकरुनि शयनापाटी ॥ निजली आहे होऊनि कष्टी ॥ होतांचि शब्द कर्णपुटी ॥ सदनामाजी संचरला ॥२९॥
तों ती मंचकीं भुजावंती ॥ राव देखूनि बोले युक्तीं ॥ म्हणे कां हो कवण अर्थी ॥ शयन केलें जिवलगे ॥३०॥
परी तई उतरा न देती ॥ कांहींच न बोले रायाप्रती ॥ जीवन आणूनि नेत्रपार्ती ॥ अश्रु ढाळी ढळळां ॥३१॥
तें पाहुनियां राव दयाल ॥ चिंती दाटला मोहें केवळ ॥ मंचकीं बैसे उतावेल ॥ हदर्यी धर्यी कांतेतें ॥३२॥
अश्रुधारा नेत्रपार्ती ॥ राव पुसी स्वयें हस्तीं ॥ चुंबन घेऊनि लालननीर्ती ॥ अंकावरी बैसवीतसे ॥३३॥
अंकीं बैसवोनि स्वदारारत्न ॥ हेम जडावया करी यत्न ॥ राव कोंदणी हाटकप्रयत्न ॥ अर्थरत्ना जोडीतसे ॥३४॥
म्हणे सुखसरिते ॥ कोठूनि भेदलें गढोळ चितीं ॥ दुःखघनाचा वर्षाव अमित ॥ कोणे केला तो सांग ॥३५॥
मी राव महीचा भूप ॥ मी बोलणारा दर्पसर्प ॥ ऐशा व्याघ्राचा करोनि लोप ॥ दिधलें माप दुःखाचे ॥३६॥
तरी ती कवण पुरुष नारी ॥ तूतें अन्य झाली भारी ॥ तरी मातें बोलूनि वैखरी ॥ निमित्तमात्र दावीं कां ॥३७॥
अगे सहज दिठवा होते ॥ दावीन त्यातें अर्कसुत ॥ या बोलाची सहज भांत ॥ मानू नको जिवलगे ॥३८॥
अगे प्रिय तू मातें अससी ॥ कोण गांजील उद्देशी ॥ हरिबालातें जंबुकलेशी ॥ दुःखदरी मिरवेना ॥३९॥

अगे मशकाचेनि पाडा ॥ धडके उतरे गिरीचा कडा ॥ कीं रामरक्षे भूतवडा ॥ रक्षणिया बैसतसे ॥४०॥
 तेवीं तूं माझी पट्टराणी ॥ कोण घालूं शके काचणी ॥ नाम दर्शवीं प्रांजळपणी ॥ मग ऊर्वी न ठेवीं तयाते ॥४१॥
 ऐसें ऐकतां राववचन ॥ हदर्यीं तोषली अर्थार्थी सघन ॥ म्हणे महाराजा तव नंदन ॥ भष्टबुद्धी व्यापिला ॥४२॥
 आपण गेलिया पारधीसी ॥ एकांत पाहूनि मम उद्देशीं ॥ येथे येऊनि स्मरलेशी ॥ हस्त माझा धरियेला ॥४३॥
 धरिला परी निर्दयवंते ॥ कामे ओढिता झाला हस्त ॥ म्हणे चालावे एकांतांत ॥ सुखसंवाद भोगावा ॥४४॥
 मग म्यां पाहूनि कामिकवृती ॥ हात आंसडूनि घेतला निगुर्ती ॥ भयार्थ मानूनि आपुले चिर्ती ॥ सदनामाजी पावले ॥४५॥
 पळता कोणे झाली अवस्था ॥ उलथूनि पडले महीवरती ॥ परी म्यां धरुनि तैशीच शकती ॥ आड कवाड पैं केले ॥४६॥
 मग तो छलबलत्वहीन ॥ होऊनि पाहे आपुले सदन ॥ तस्मात् आतां आपुला प्राण ॥ ठेवीत नाही महाराजा ॥४७॥
 भलतैसिया गरळांत ॥ घेऊनि करीन प्राण मुक्त ॥ परी धैर्य वरिले तुम्हांकरितां ॥ तुमचा मुखेंदु पहावा ॥४८॥
 मज वाटले पारधीचे कानन ॥ अति तीव्र कर्कश भयाण ॥ त्यातूनि तुम्ही जीवतपणे ॥ कैसे याल वाटले ॥४९॥
 ऐसेपरी धुसधुशीत ॥ संचार होतां हदयांत ॥ म्हणोनि महाराजा येथपर्यंत ॥ प्राण देहीं रक्षियेले ॥५०॥
 आतां याचि बोलापाठीं ॥ मी चकोर देहीं चंचुपुटीं ॥ तव आनन्ददूचे जीवन शेवटी ॥ लक्ष्णि तुष्ट झाले असें ॥५१॥
 ऐसें बोलतां भुजावंती ॥ परम क्रोधावला नृपती ॥ परी क्रोध नव्हे क्षिर्ती ॥ वडवानलचि पेटला ॥५२॥
 वडवानल तरी कैसा ॥ शिखा मिरवी अंबरलेशा ॥ सुतरत्नालागी कैसा ॥ ग्रासूं पाहे क्षणांत ॥५३॥
 मग तैसाचि येऊनि सदनाबाहये ॥ आरक्त नेत्रीं भवता पाहे ॥ म्हणे कोणी तरी येथे आहे ॥ पुढे यावे माझिया ॥५४॥
 तंव ते भृत्य धांवत येती ॥ भृत्य नव्हे ते कृतांत दिसती ॥ राव वरुनि क्रोधरीती ॥ स्वतां त्यांते लोटीतसे ॥५५॥
 म्हणे भृत्य हो याचि पावली ॥ जाऊनि मम सुताची करा होळी ॥ अथवा बंधन करुनि हस्तवेली ॥ खंडोनियां टाकाव्या ॥५६॥
 ऐसें बोले नृपनाथ ॥ दूत धांवती वाताकृत ॥ सदन वेढूनि राजसुत ॥ मृत्युमर्ही नेलासे ॥५७॥
 परी ते सेवक जानखाणी ॥ पुनः जाती राजांगणी ॥ म्हणती महाराजा मृत्युभुवर्नी ॥ कृष्णागरु पैं नेला ॥५८॥
 राव क्रोधें तयां पहात ॥ म्हणे हस्तपादांते करा खंडित ॥ पुनः येवोनि सांगत ॥ धांवधांवोनि रायाते ॥५९॥
 तरी रायाचा कोपानल ॥ कदा न होय शीतल ॥ पुनः पाहेनि दूतमेळ ॥ तीच आजा आजापा ॥६०॥
 परी ते भृत्य देहस्थिर्ती ॥ म्हणती हा स्वामी राजसुत ॥ यासी वधितां काय अनर्थ ॥ कैसा होईल कळेना ॥६१॥
 ऐसे संदेहें भयस्थित ॥ पुनः जाती राजांगणांत ॥ परी तो राव अति संतप्त ॥ तीच आजा आजापी ॥६२॥
 मग ते दूत निष्ठुरपणी ॥ चौरंग आणिती कनककोदणी ॥ तयालागी बैसवोनी ॥ कार्यावर्तीं वहिवटले ॥६३॥
 शुद्ध चन्हाटे बांधोनि हस्त ॥ तदा नेत कृष्णागराते ॥ म्हणती बंधसिद्ध कले हस्त ॥ खंडविखंड कराव्या ॥६४॥
 परी कृष्णागर चव्हाटां नेला ॥ हा वृतांत सकळ ग्रामांत कळला ॥ मग चुंगारचुंगार मेळा ॥ विलोकावया धांवती ॥६५॥
 येरीकडे येरीकडे राजांगणी ॥ मिळाले थोर प्रार्जी ॥ परी नृपतीचा क्रोधाचि पाहुनी ॥ बोलो न शकती कदाचित ॥६६॥
 तरी वृतीचा क्रोधानल ॥ लोकबोलाचे सुभद्रजळ ॥ प्राशने भेणे उतावेळ ॥ धांव मार्गे घेतसे ॥६७॥
 येरीकडे चव्हाटेंशी ॥ कनकचौरंगी राजसुतासी ॥ दूरीं बैसवोनि हस्तपादांसी ॥ योजिते झाले छेदावया ॥६८॥
 शस्त्र करुनियां नग्न त्वरित ॥ एके घायाळ कले हस्त ॥ तैसेचि झाले चरण व्यक्त ॥ भग्न होऊनि पडियेला ॥६९॥
 एकचि आकांत वर्तला तेथे ॥ कोणी कोणा न विचारी जेथे ॥ पाहूनि सकळ संग्रामाते ॥ भयभीत संपूर्ण ॥७०॥
 उपरी योजूनि पद निगुर्ती ॥ तीक्ष्णधारा शस्त्रे हाणिती ॥ तीहीं एका घाये क्षिती पदकमलीं पडियेली ॥७१॥
 मग रुधिराचा भडभडाट ॥ महीं लोटला अपार लोट ॥ जेर्वीं युवतिकुममळवट ॥ तेर्वीं धारा शोभती ॥७२॥
 परी राव तो कृष्णागर ॥ मूर्छ्येने व्यापूनि तीव्र ॥ कनकासर्नीं चौरंगावर ॥ उलथोनियां पडियेला ॥७३॥
 प्राण होऊनि कासावीस ॥ मुखावरी दाटला फेस ॥ उपरी कोरड पडली मुखास ॥ श्वेतनयन पैं केले ॥७४॥
 मग तें दुःख पाहूनि लोक ॥ दुःखानें करिती महाशोक ॥ अहा कृष्णागरासारखें माणिक ॥ व्यर्थ राये भंगिले ॥७५॥
 एक म्हणती म्हातारपणी ॥ राव चळला आहे प्राजी ॥ ऐसा पुत्र लावण्यखाणी ॥ नष्ट केला पदवीचा ॥७६॥
 तरी राजा परम भष्ट ॥ झाला आहे निर्दय नष्ट ॥ आतां येथे राहतां उत्कृष्ट ॥ योग्य काहीं दिसेना ॥७७॥
 सहज प्रपंचाचे पातलीं ॥ पडतसे आड पातली ॥ परी राये हदर्यीं क्षमा न केली ॥ घात करील कर्धीं तो ॥७८॥
 अहा एकुलता एक बाळ ॥ त्यावरि पाखडिला क्रोधानल ॥ मग प्रजान्याया कैसा शीतल ॥ वृद्ध राव राहील हा ॥७९॥
 एक म्हणे राजनीती ॥ तैशीच आहे सर्व क्षिर्ती ॥ गृहीं दाविली क्रोधसंपती ॥ धाक पडेल प्रजेते ॥८०॥
 एक म्हणे भष्ट कृष्णागर ॥ कुबुद्धि धरिली मातेवर ॥ तें शिक्षा पावला साक्षात्कार ॥ राया दोष न लागेचि ॥८१॥

गौपीडक व्याघ्रे असला ॥ तरी कां मारु नये त्याला ॥ तरी रायानें धर्म पाळिला ॥ लोभ धरिला नाहीं की ॥८२॥
 वृश्चिक होतां दृष्टिव्यक्त ॥ तरी कां करु नये प्राणांत ॥ दुष्ट आहे कीं धुसधुसीत ॥ मारु नये कीं त्याला ॥८३॥
 ऐशा नानापरी युकर्ती ॥ तर्कवितकं जग बोलती ॥ अपार मेळा चवाठ्याप्रती ॥ मिळाला असे लोकांचा ॥८४॥
 त्यांत सहजासहज गमन ॥ गोरक्ष मच्छिंद्र उभय जाण ॥ करीत आले चव्हाटेकारणे ॥ तो अपार मेळा देखिला ॥८५॥
 सोङ्गनि गर्भाद्विपर्वताते ॥ न्यावे भेटीसी मच्छिंद्राते ॥ घेऊनि जाता गोरक्षनाथ ॥ आले होते त्या ठार्या ॥८६॥
 आले परी सहज चालीं ॥ नगरदीक्षेची कामना फिरली ॥ म्हणोनि पाहतां व्यवहारपाउली ॥ येवोनि तेथें धडकले ॥८७॥
 धडकले परी अपार मेळ ॥ पाहूनि त्यांत संचरले गौरबाळ ॥ तों कृष्णागर होऊनि विकळ ॥ कनकचौरंगी पडियेला ॥८८॥
 मग मच्छिंद्राते पाचारून ॥ दाविता झाला गौरनंदन ॥ जळचरसुते पाहून ॥ परम चिर्तीं द्रवलासे ॥८९॥
 परी त्याचा अन्याय काय ॥ लोकांपाशी पुसों जाय ॥ क्षण स्थिर करुनि हदय ॥ करणी विलोकी बाळाची ॥९०॥
 तों सहज अंतर्तीं दृष्टि करितां ॥ त्या समजली तयाची माता ॥ आणि कृष्णागरासी वरता ॥ अवतारदक्ष आढळला ॥९१॥
 ऐसा शोध शोधिल्या चिर्तीं ॥ मग क्रोधें दाटले तपोगभस्ती ॥ म्हणे अहो हे रां शक्ती ॥ प्रविष्ट झाली लोकांत ॥९२॥
 परी तो आहे मूर्ख राय ॥ चिर्तीं योजितां न ये न्याय ॥ बाळावरी तिनें घाय ॥ कोपशस्त्रीं योजिला ॥९३॥
 तरी ऐसा बुद्धिभृष्ट ॥ विषयलोभी अति वरिष्ठ ॥ मर्हीं नसावा महाभृष्ट ॥ महीमार आगळा ॥९४॥
 लागूनि कांतेच्या बुद्धिसंगर्तीं ॥ बाळालागीं केली आर्ती ॥ तस्मात् राव विषयभक्ती ॥ ठेवूं नये महीर्सी ॥९५॥
 ऐसें चिर्तीं धरुनि तेथून ॥ उभय निघाले मंडळांतून ॥ मग गोरक्षा सकळ खून ॥ निवेदिली रायाची ॥९६॥
 सकळ गोरक्षां निवेदन होता ॥ तोही आपुले हदर्या पाहतां ॥ पाहूनि म्हणे गुरुनाथा ॥ यांचे नांव रंगाते आणावे ॥९७॥
 कृष्णागर तो चौरंगीं व्यक्त ॥ म्हणोनि चौरंगी बोलला नितांत ॥ कृष्णागर हें नाम मर्हींत ॥ नाहीं म्हणोनि वदलासे ॥९८॥
 आणि हस्तपादादि सकळ ॥ एका चौरंगी झाले सकळ ॥ म्हणोनि चौरंगी गौरबाळ ॥ सहजस्थिर्तीं वदलासे ॥९९॥
 असो गोरक्ष मच्छिंद्राते ॥ म्हणे राजसदना जाऊं त्वरिते ॥ मागूनि घ्यावे चौरंगाते ॥ नाथपंथीं मिरवावया ॥१००॥
 मच्छिंद्र म्हणे कर्मशासन ॥ रावराणीते दुःख दावून ॥ मग न्यावा शिवनंदन ॥ नाथपंथीं मिरवावया ॥१॥
 गोरक्ष म्हणे हो नोहे ऐसें ॥ नऊं आर्धीं चौरंगास ॥ पूर्णपर्णीं नाथपंथास ॥ विद्यार्णव करावा ॥२॥
 मग तयाचेचि हार्ती ॥ रायासी दावावी प्रतापशक्ती ॥ आणि त्या रांडे चामुऱ्यप्रती ॥ ओपणे तें ओपावे ॥३॥
 तरी आतां सौम्य उपचार ॥ राया करु वागुतर ॥ मागून घ्या स्नेहपरिवार ॥ चौरंगीते महाराजा ॥४॥
 ऐसी गोरक्ष बोलतां वाणी ॥ अवश्य म्हणे मच्छिंद्रमुनी ॥ मग उभयतां राजसदनीं ॥ प्रविष्ट जाहले महाराजा ॥५॥
 पुढे धाङ्गनि द्वारारक्षक ॥ श्रुत करविले नांव दोंदिक ॥ कीं मच्छिंद्र गोरक्षक तपोनायक ॥ भेटीसी येती महाराजा ॥६॥
 रायें ऐकोनि ऐसें नाम ॥ मर्नी उचंबळे भावार्थ प्रेम ॥ मनांत म्हणे योगदुम ॥ वंद्य असती हरिहरा ॥७॥
 परी मम दैवार्णवा सुफळबांध ॥ मच्छिंद्रकृपेचा वोळला मेध ॥ ऐसे म्हणूनि लागवेग ॥ कनकासन सांडिले ॥८॥
 सम्यक सामोरा होऊनि नृपति ॥ दृष्टीं देखतां मच्छिंद्रजती ॥ भाळ ठेवूनि चरणांवरती ॥ आलिंगीतसे प्रेमानें ॥९॥
 म्हणे महाराजा अजानभंगा ॥ अजानपतिता बोधली गंगा ॥ वळूनि धीर पावल्या संगा ॥ कुशब्दपाप नाशील ॥१०॥
 ऐसें म्हणोनि राव पुढती ॥ नमिता झाला गोरक्षाप्रती ॥ भाळ ठेवूनि चरणांवरती ॥ सभेस्थानीं आणिले ॥११॥
 बैसवूनि कनकासर्नीं ॥ षोडशोपचारे पूजिले मुनी ॥ उपरी उभय जोङ्गनि पाणी ॥ उभा राहिला सन्मुख ॥१२॥
 म्हणे महाराजा योगदुमा ॥ तुमचे चरणीं असे मम प्रेमा ॥ दर्शन दिधत्तें अकितउगमा ॥ मम अभक्ताकारणे ॥१३॥
 तरी आतां कामशक्तीं ॥ वेध कोणता सांगा जती ॥ जेवीं ऋतुकाल द्रुमाप्रती ॥ फळे येतील तैशीच ॥१४॥
 तरी चिच्छक्तिउल्हासपणे ॥ अर्थ दावा मजकारण ॥ ते त्यावरी कामना पावन ॥ तुष्ट होईल महाराजा ॥१५॥
 ऐसें बोलतां नरेंद्रपाळ ॥ मच्छिंद्रचितद्रुमाचे फळ ॥ शब्दचातुर्यलापिका रसाळ ॥ चौरंगभार्वीं निघाले ॥१६॥
 म्हणे महाराजा नरेंद्रोत्तमा ॥ एक काम वेधला आम्हां ॥ आज तुमच्या कौँडण्यग्रामा ॥ शासर्नीं बाळ विलोकिला ॥१७॥
 राया तिष्ठतां तव कोपाग्न ॥ तयाचे हस्तपाद केले भग्न ॥ तो जरी तुमच्या अन्यायी उत्तम ॥ आम्हांलागीं ओपावा ॥१८॥
 राव ऐशी ऐकूनि मात ॥ हदर्यी गदगदोनि हांसत ॥ म्हणे महाराजा योगी समर्थ ॥ काय त्या कराल नेवोनि ॥१९॥
 म्हणाल करील सेवाभक्ती ॥ तरी भग्न झाला पदहस्ती ॥ तरी त्या पंथ गमाया शक्ती ॥ काहीं एक दिसेना ॥२०॥
 तुम्हीच वाहोनियां आपुल्या स्कंधीं ॥ वागवाल कीं कृपानिधी ॥ तो स्वामी तुम्ही सेवकबुद्धी ॥ आचराल कीं महाराजा ॥२१॥
 यावरी बोले मच्छिंद्रनाथ ॥ तो सत्यपणे शक्त कीं अशक्त ॥ इतुके वद कीं आमुचे अर्थ ॥ कासया तूं पाहशी ॥२२॥
 ऐसें बोलतां मच्छिंद्रजती ॥ अवश्य म्हणे शशांगरनृपती ॥ घेऊनि जावे आवडल्या चिर्तीं ॥ सिद्धसंकल्प महाराजा ॥२३॥

ऐसें बोलतां धरापाळ ॥ उठोनि आले तत्काळ ॥ परोपकारी अति कनवाळ ॥ चौरंगापाशी पातले ॥२४॥
 कनकचौरंगी सधीर युक्त ॥ तैसाचि उचलिला महीभुवसुत ॥ नेझनि आपुले शिबिरांत ॥ हस्तपाद तळविले ॥२५॥
 येथें श्रोते कल्पना घेती ॥ निजीवास सजीव करितो जती ॥ तेण चौरंगीहस्तपादांप्रती ॥ स्नेहकढयी कां तळविले ॥२६॥
 निर्जीव पुतळा नृत्य करीत ॥ तेथें मिरवले गहिनीनाथ ॥ मग हस्तपादनिमित ॥ काय अशक्य झातें तें ॥२७॥
 तरी कवि म्हणे पुढील कारण ॥ होतें म्हणोनि मच्छिंद्रानें ॥ लोहढर्थी द्विमूर्धनें ॥ स्नेहीं तळले पदहस्त ॥२८॥
 तूतें करोनि दुःखाचें शमन ॥ पुढें पहा म्हणती नेमानेम ॥ समान उत्तमोत्तम ॥ फळा मिरवूं यथासी ॥२९॥
 ऐसा विचार करुनि चिर्ती ॥ तळों लागले पदहस्ती ॥ मग तेथें राहेनि एक राती ॥ पुढें गमती महाराजा ॥३०॥
 चौरंगी स्कंधीं वाहून ॥ मार्ग गमीतसे गौरनंदन ॥ मग ग्राम पाहूनि निघून ॥ बद्रिकाश्रमीं पातले ॥३१॥
 शीघ्र जावोनि शिवालयांत ॥ भावें वंदिला उमाकांत ॥ उपरी चौरंगी ठेवूनि तेथ ॥ काननांत संचरले ॥३२॥
 काननीं हिंडता तेथ पाहीं ॥ तों एक गव्हर देखिले महीं ॥ देखतां विसरती तया ठारीं ॥ गुहागृहामाझारी ॥३३॥
 तंव तें गव्हर परम गोमट ॥ पाहूं बोलती प्रताप सुभट ॥ म्हणती चौरंगीनिश्चयतुलवट ॥ येथें कसून पहावा ॥३४॥
 पाहावें तरी कैसें रीतीं ॥ मग काय करिते झाले जती ॥ एक शिळा विस्तीर्ण शक्ति ॥ गोरक्षनाथें आणिली ॥३५॥
 आणिली परी गुहागृहांत ॥ उचलूनि वरल्या जमिनीत ॥ शस्त्र अस्त्र जल्पूनि तेथें ॥ अंधारव्यक्त केलेंसे ॥३६॥
 ऐसें कृत्य करुनि तेथें ॥ पुन्हां परतोनि आले नाथ ॥ स्कंधीं वाहूनि चौरंगीतें ॥ पुन्हां परतोनि गेले त्या ठारीं ॥३७॥
 तेव्हां गृहद्वारासमीप ॥ तरु एक होत विशाळरूप ॥ तयाखालीं प्रतापदीप ॥ सावलींत बैसले ॥३८॥
 बैसले परी गोरक्षासी ॥ मच्छिंद्र म्हणे भावउद्देशीं ॥ वा अनुग्रह चौरंगासी ॥ याच ठारीं ओपावा ॥३९॥
 ऐसें बोलतां मच्छिंद्रनाथ ॥ गोरक्ष वदतसे उत्तरातें ॥ मम अनुग्रह तपाश्रित ॥ लाभ होतसे महाराजा ॥४०॥
 तरी चौरंगीचें अनुष्ठान ॥ पूर्णस्वरूपीं मी पाहीन ॥ मग प्रसन्नचितें देइन ॥ अनुग्रह महाराजा ॥४१॥
 ऐसें बोलतां वरदउक्ती ॥ मच्छिंद्र म्हणे बरवी नीती ॥ तरी याचि ठारीं चौरंगीप्रती ॥ तपालागीं स्थापावा ॥४२॥
 ऐसें म्हणूनि गोरक्षासी ॥ पुसता झाला चौरंगासी ॥ हे बाळा तूं पूर्ण तपासी ॥ बसतोसी कीं या ठाया ॥४३॥
 यावरी बोले चौरंगनाथ ॥ मी मान्य तुमचे कर्तव्यांत ॥ जेथें ठेवाल राहीन तेथ ॥ सांगाल करीन तैसेंचि ॥४४॥
 परी एक मागणें आहे येथें ॥ तुम्ही जावें कोण्या देशातें ॥ परी प्रतिदिनीं माझा हेत ॥ कूर्मद्वष्टीं रक्षावा ॥४५॥
 इतके मातें दिधल्यास दान ॥ सकळांत माझे कल्याण ॥ दिवसानुदिवस माझे स्मरण ॥ तव धवळारीं पाळावें ॥४६॥
 तुम्हास होतां माझां स्मरण ॥ त्या कृपे होईल माझां पोषण ॥ जैसे कूर्मद्वष्टीकरुन ॥ बाळालागीं पोषीतसे ॥४७॥
 ऐसें बोलतां चौरंगनाथ ॥ उमय झाले तोषवंत ॥ मग उचलोनि गुहागृहांत ॥ चौरंगीतें ठेविले ॥४८॥
 ठेविले परी त्यास सांगती ॥ बा रे ऊर्ध्वं करीं कां दृष्टीप्रती ॥ शिळा सुटक दिसे क्षिर्ती ॥ पडेल वरती तुज राया ॥४९॥
 परी आपुले प्रसादेंकरुन ॥ तूतें देतों एक वरदान ॥ दृष्टी याजवरुन ॥ काढूं नको कदापि ॥५०॥
 जरी दृष्टी किंचित चुकुर ॥ होता पडेल अंगावर ॥ मग प्राण सोडूनि जाईल शरीर ॥ चूर्ण होशील रांगोळी ॥५१॥
 मग पुढील कार्य साधपर्यंत ॥ सकळ राहिले नरदेहांत ॥ तरी जतन करुनि शरीरांत ॥ हित आपुले जोडी कां ॥५२॥
 मग एक मंत्र सांगूनि कानीं ॥ म्हणे करी याची सदा घोकणी ॥ येणेंचि सर्व तपालागुनी ॥ प्राप्त होसील पाडसा ॥५३॥
 मग गोरक्ष जाऊनि उत्तम फळातें ॥ तया सामोरे आणूनि ठेवीत ॥ म्हणे हें फळ भक्षूनि निश्वितें ॥ पूर्ण तपा आचरी कां ॥५४॥
 परी आणिक राया तूतें ॥ दृष्टी रक्षावी जीवित्वनिमित ॥ मंत्र जपावा तपोअर्थ ॥ फळे भक्षारीं क्षुधेसी ॥५५॥
 ऐसी त्रिविधा गोष्टी तूतें ॥ सांगितली परी रक्षी जीवातें ॥ तों आम्ही लवकरी करुनि तीर्थातें ॥ तुजपासीं येऊं कीं ॥५६॥
 ऐसें सांगूनि चौरंगासी ॥ बाहेर निधे गोरक्षेंसी ॥ शिळा आपुले गुहाद्वारासी ॥ बंधन केले दृष्टोतर ॥५७॥
 या उपरांतीं तपाचारशक्ती ॥ चामुंडा स्मरला लावोनि चिर्ती ॥ तंव त्या स्मरतां येऊनि क्षिर्ती ॥ गोरक्षातें भेटल्या ॥५८॥
 म्हणती महाराजा योगोत्तमा ॥ कामना उदेली कोण तुम्हां ॥ तैसाचि अर्थ सांगूनि आम्हां ॥ स्वार्थालागीं मिरविजे ॥५९॥
 येरी म्हणे हो शुभाननी ॥ मम प्राण आहे या स्थानीं ॥ तरी तयाच्या क्षुधेलागुनी ॥ नित्य फळे ओपावीं ॥६०॥
 आणावी परी गुप्तार्थ ॥ फळे ठेवावीं त्या नकळत ॥ शिळे उचलूनि जावें त्वरित ॥ नित्य फळे ओपावीं ॥६१॥
 ऐसें सांगूनि चामुंडेसी ॥ चालते झाले तीर्थवासी ॥ सहज चालीं चालतां महीरीं ॥ गिरनारपर्वतीं पोंचले ॥६२॥
 येरीकडे चामुंडा सकळ ॥ उत्तम आणूनि देती फळ ॥ शिळा उचलूनि उतावेळ ॥ काननांत सांडिती ॥६३॥
 सांडिती परी कैसे रीतीं ॥ गुप्त सेवा करुनि जाती ॥ परी चौरंगी महाजती ॥ शिळाभयें दाटला ॥६४॥
 मनांत म्हणे गुरुवचन ॥ कीं शिळा घेईल तुझा प्राण ॥ म्हणोनि दृष्टीं याकारण ॥ अखंडित रक्षावें ॥६५॥

ऐसी भावना आणूनि चिती ॥ दृष्टी ठेवी शिळेप्रती ॥ मुखीं नाम मंत्रउक्ती ॥ आराधीत सर्वदा ॥६६॥
 परी त्या शिळेच्या भयेकरुन ॥ खाऊं विसरला फळाकारण ॥ किंचित वायूं होतां गमन ॥ तोचि आहार करीतसे ॥६७॥
 शिळेवरती सदा दृष्टी ॥ परी ऊर्ध्वभार्गी ओपिली दृष्टी ॥ अंग हालवेना महीपाठी ॥ अर्थ काहीं चालेना ॥६८॥
 जरी करावें चलनवलन ॥ नेणों दृष्टीसी चुकुरपण ॥ शिळा झालिया घेईल प्राण ॥ म्हणोनि न हाले ठायाते ॥६९॥
 फळे जरी चांचपूनि घ्यावें हाती ॥ नेणों तिकडे जाय अवचिती ॥ चित गेलिया इंद्रियें समस्ती ॥ तयामागें धांवती ॥७०॥
 मग चित बुद्धि अंतःकरण ॥ हें तों ऐक्य असती तिचे जण ॥ फळ स्पर्शितां भावनेकरुन ॥ भष्ट होईल सर्वस्वें ॥७१॥
 मग मंत्ररुपें स्मरणशक्ती ॥ आबुद्ध करील माझी मती ॥ म्हणोनि सांडिले फळप्राप्ती ॥ योगाहूनि लक्षीतसे ॥७२॥
 ऐसी उभयतां कांचणी करुन ॥ आटत चालिले रुधिर प्राण ॥ परी तें रुधिर मांस लक्ष्ण ॥ आटत आहे तंव सत्य ॥७३॥
 रुधिर मांसालागूनि भक्षीत ॥ भक्षूनि उदरकमय करीत ॥ शेवटी चितासी हरीत ॥ भक्षण करीतसे नित्यशः ॥७४॥
 चिता आटिले सकळ रुधिर ॥ पैं शरीर उरले अस्थिपंजर ॥ वरी उगवली त्वचा त्यावर ॥ गवसणीपरी विराजे ॥७५॥
 जोंबरी शरीरीं असे प्राण ॥ तोंबरी अस्थि त्वचा घाण ॥ प्राण भंगल्या भंग जाण ॥ सर्वत्रासी माहिती ॥७६॥
 नाडी त्वचा अस्थी ॥ चौरंगी उतरल्या देहाप्रती ॥ सूक्ष्म शरीरीं आपण भूर्ती ॥ त्रासूनियां पळाले ॥७७॥
 मग तो देह काष्ठासमान ॥ बोलारहित चलनवलनहीन ॥ ऐसे पाहूनि बाळ तान्हें ॥ वारूळ वरी रचियेले ॥७८॥
 मग तितुक्या दृष्टी हरल्याप्रती ॥ मुखीं ध्वनि मंत्रशक्ती ॥ तितुके उरे मग निश्विती ॥ जिकडे तिकडे झालीसे ॥७९॥
 ऐसेपरी चौरंगीते ॥ झालें आहे निजदेहाते ॥ यावरी पुढील स्वार्थ ॥ पुढील अध्यार्थी ऐका तें ॥८०॥
 तरी हा ग्रंथ नवरत्नहार ॥ आणि वैदूर्य स्वतेजापर ॥ तुम्हां श्रोतियां शृंगार ॥ धुंडीसुत अर्पीतसे ॥८१॥
 नरहरिवंश मालूते ॥ मालू नरहरीचा शरणागत ॥ तो हा अवितपूर्वक ग्रंथ ॥ श्रोतियाते संकलिपला ॥८२॥
 स्वस्ति श्रीभक्तिकथासार ॥ संमत गोरक्षकाव्य किमयागार ॥ सदा परिसोत श्रोते चतुर ॥ एकत्रिंशाध्याय गोड हा ॥८३॥

श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ अध्याय ॥३१॥ औंच्या ॥१८३॥ शुभं भवतु ॥

॥ नवनाथभक्तिसार एकत्रिंशाध्याय समाप्त ॥

श्री नवनाथ भक्तिसार पोथी - अध्याय ३२

अध्याय ३२

श्रीगणेशाय नमः

जयजय जगदुद्धारा ॥ जगदाश्रिता रुक्मिणीवरा ॥ दीनबंधो दयासागरा ॥ वीरा सुरवरा तूं एक ॥१॥
 तरी ऐसा प्रभू समर्थ सर्वा ॥ सुरवरांप्रती जैसा मधवा ॥ तरी आतां कृपार्णवा ॥ ग्रंथादर्मी येई कां ॥२॥
 मागिले अध्यार्थी कथन ॥ चौरंगी बैसे तपाकारण ॥ उपरी गोरक्ष मच्छिंद्रनंदन ॥ गिरनारगिरीं पोचले ॥३॥
 पोचले परी आनंदभरित ॥ प्रेमें वंदिला मच्छिंद्रनाथ ॥ पुढे पाहतांचि अत्रिसुत ॥ आनंदोहीं बुडाला ॥४॥
 मच्छिंद्राते कवळूनि हदर्यो ॥ म्हणे माझी आलीस गे आई ॥ चक्षु भीनले तुझे ठार्यो ॥ मार्ग पाहें पाडसापरी ॥५॥
 जैसे इंदूचे आगमन ॥ तिकडेचि हेलावे समुद्रजीवन ॥ तेरीं तुझे मार्गकरुन ॥ चक्षु वेधले माझे बा ॥६॥
 तरी आतां असो कैसें ॥ माझें मला भेटले पाडसें ॥ तरी वत्सा सांडूनि आम्हांस ॥ जाऊ नको पुढारां ॥७॥
 ऐसी धृति वृत्ति मती ॥ ऐक्य झाली उभयव्यक्ती ॥ जैसे जळ जळाप्रती ॥ ऐक्य होय मेळवितां ॥८॥
 मग नाना गोष्टी विचारप्रसंग ॥ तीर्थगमनादि योगसंयोग ॥ दुःखसुखादि सकळ प्रयोग ॥ एकमेकां निवेदिले ॥९॥
 आसन वसन भोजन शयनीं ॥ सदा सन्निध मच्छिंद्रमुनी ॥ जैसे अर्भका तान्हूले मर्नी ॥ माय नातळती होईना ॥१०॥
 ऐसे मोहाचिये परी ॥ षण्मास लोटले तें गिरीं ॥ यापरी गोरक्ष सदनांतरीं ॥ तीर्थस्थानीं जल्पतसे ॥११॥
 मग तो श्रीदत्ताकारण ॥ म्हणे महाराजा अत्रिनंदन ॥ तीर्थ केले साधुदर्शन ॥ करावया महाराज ॥१२॥
 तरी आम्हां आजा द्यावी ॥ आतां लंघूनि येतों मही ॥ मही धुंडाळल्या संगमप्रवाहीं ॥ साधु मिरवती महाराजा ॥१३॥
 तरी याचि निमित्ताकारणे ॥ आम्ही घेतला आहे जन्म ॥ सकळ जगाचे अज्ञानपण ॥ निवटावया महाराजा ॥१४॥
 ऐसे बोलतां गैरसुत ॥ दत्त ग्रीवा तुकावीत ॥ आणि पुढील जाणूनि भविष्यार्थ ॥ अवश्य म्हणे पाडका ॥१५॥
 मग परमप्रीतीं स्नेहेंकरुन ॥ बोलविता झाला उभयांकारण ॥ येरीं उभयें करुनि नमन ॥ पर्वताखाली उतरले ॥१६॥
 मार्गीं चालती उभय जण ॥ परी त्या पर्वता क्षणोक्षण ॥ पाहे मच्छिंद्रनंदन ॥ म्हणे प्राण अंतरला ॥१७॥
 प्रेमाक्षु ढाळी नयनी ॥ पुढे ठेवी पदालागुनी ॥ ऐसे चालतां तया अवर्नी ॥ दुरदुरावा पडला असे ॥१८॥
 मग मार्ग धरुनि काशीपुरी ॥ चालते झाले ते अवसरी ॥ मुक्कामोमुक्काम लंघितां धरित्री ॥ प्रयागस्थानीं पातले ॥१९॥

तां त्या गांवीं मूर्तिमंत ॥ औदार्यराशि प्रतापादित्य ॥ त्रिविक्रम नामें नृपनाथ ॥ धर्मप्राज्ञी नांदतसे ॥२०॥
 गज वाजी रथ संगतीं ॥ जयाची सेना अपरिमिती ॥ तरी अधर्मनाशार्थ निगुर्तीं ॥ सैन्यसिंधू मिरवला ॥२१॥
 भद्रासनी तो राजेश्वर ॥ जयाची संपति औडंबर ॥ पाहूनि लाजती अमर ॥ हा एक प्रभू म्हणती ते ॥२२॥
 ऐसियेपरी राजसंपत्ती ॥ परी उदरी नाहीं संतती ॥ तैशांत देहीं जरा निगुर्ती ॥ प्राप्त झाती बळत्वे ॥२३॥
 परी तो राजा सुगम प्राज ॥ परोपकारी अपार जान ॥ मूर्तिमंत जयाचें संधान ॥ पाळीत असे नेटका ॥२४॥
 तयाचे राज्यांत बावन्न वर्ण ॥ कोणी न देखों अकिंचन ॥ संत आलिया करिती पूजन ॥ सकळ जर्गी मिरवतसे ॥२५॥
 चौदा विद्यांमाजी कुशल ॥ जैसा दुसरा मूषकपाल ॥ हीनदीनांची माय कनवाल ॥ आणि काळ तत्काळ शत्रुचा ॥२६॥
 सकळ गृहीं देशवर ॥ त्या राजाचा परोपकार ॥ त्यामुळे मिरवती सकळ नर ॥ चिंताविरहित सुखाने ॥२७॥
 असो ऐसे तेजस्थिती ॥ तया देशीं पावले निगुर्ती ॥ तेथें सकळ नारीनर क्षिर्ती ॥ विजयवचनीं गर्हिवरले ॥२८॥
 यापरी तयाची गृहस्वामिनी ॥ जिये मिरवती जानखाणी ॥ पतिव्रता सौदामिनी ॥ षडर्णवगुणी गुणस्वी ॥२९॥
 कीं राव तो उत्तम धवळार ॥ तें दिसती ती स्तंभाकार ॥ कीं संसारमहीचा हांकणार ॥ अनंतरुपी नटलासे ॥३०॥
 ऐसेपरी राजयुती ॥ परी जरा पाहूनि रायाप्रती ॥ तेणे भयार्त होऊनि चिर्ती ॥ चिंतेमाजी पडली असे ॥३१॥
 म्हणे रायाचे सकळ अवसान ॥ जिंकूनि नेलें आहे जरेने ॥ नेणों दिवस येईल कोण ॥ संगतीसी सोडावया ॥३२॥
 ऐसीं चिंता व्यापिली चिर्ती ॥ तों रायासी भरली आयुष्यभरती ॥ तप्त शरीरी पाहूनि वृत्ती ॥ गमन करी परत्र ॥३३॥
 प्राण सांडुनि शरीरातें ॥ गेला असें निराळपंथे ॥ मर्ही उरलें असे प्रेत ॥ झाला आकांत राज्यांत ॥३४॥
 पवित्रनामी रेवती ललना ॥ अट्टहास करी शोकरुदना ॥ तेचि रीतीं इतर जनां ॥ दुःखप्रवाह लोटला असे ॥३५॥
 आठवूनि त्रिविक्रमरायाचे गुण ॥ परम आक्रंदती जन ॥ म्हणती पुनः या रायासमान ॥ होणार नाहीं दूसरा ॥३६॥
 ऐसे अट्टहास्यं घरोघरीं जन ॥ नारीनरादि दुःखसंपन्न ॥ तये संधीत गांवीं येऊन ॥ नाथ तेथें पातले ॥३७॥
 तें क्षेत्र महान प्रयागस्थान ॥ उभय संचरती त्याकारण ॥ तो गृहोगृहीं दुःखनिमग्न ॥ शोकाकुलित मिरवले ॥३८॥
 कोणी शरीर टाकीत अवर्नी ॥ कोणी पडले मूर्छां येऊनी ॥ कोणी योजूनि हदर्यां पाणी ॥ धबधबा पिटिती ते ॥३९॥
 कोणी येऊनि पिशाचवत ॥ इकडून तिकडे धांव घेत ॥ अहां म्हणूनि शरीरातें ॥ धरणीवरी ओसंडिती ॥४०॥
 कोणी धरणीवरी आपटिती भाळ ॥ रुधिरव्यक्त करुनि बांबाळ ॥ अहा त्रिविक्रमराव भूपाळ ॥ सोडूनि गेला म्हणताती ॥४१॥
 ऐसियेपरी एकचि आकांत ॥ नारीनरादि बोलती समस्त ॥ तें पाहूनि मच्छिंद्रनाथ ॥ परमाचिर्तीं कळवळला ॥४२॥
 सहज चालतां तेथ पथ ॥ ठायीं ठायीं उभा राहात ॥ त्या रायाचे गुण समस्त ॥ आठवूनि रडताती ॥४३॥
 धर्मज्ञानिक रायाचे गुण ॥ मोहकपणी होतां श्रवण ॥ तंव ते वेळीं तो मच्छिंद्रनंदन ॥ मोहदरीत रिघतसे ॥४४॥
 मनांत म्हणे धन्य पुरुष ॥ जयासाठीं जग पिसें ॥ जाहलें आहे तस्मात यास ॥ राव उपकारी वहिवाटला ॥४५॥
 तरी हा ऐसा भलेपणी ॥ राव मिरवला आहे अवर्नी ॥ तरी यातें पुनः आणोनी ॥ देहंगत करावा ॥४६॥
 ऐसें योजूनि स्वचितांत ॥ पाहें रायाचें आयुष्य भरत ॥ तंव तो राव तितुकियांत ॥ निरामर्यों पोंचला ॥४७॥
 राव नुरलासे जिवितपणी ॥ मिळाला ऐक्यें ब्रह्मचैतन्यी ॥ ऐसें देखतां अजीवितपणी ॥ मग उपाय ते हरले ॥४८॥
 कीं मुळांच बीजा नाहीं ठाव ॥ मग रुखपत्रीं केर्वी हेलाव ॥ तेर्वीं जीवितपणीं राणीव ॥ नातुडपणीं उतलीसे ॥४९॥
 मग स्तब्ध होऊनि मच्छिंद्रनंदन ॥ परतता झाला ग्रामातून ॥ परी मच्छिंद्राहूनि गौरनंदन ॥ कळवळला स्वचितांत ॥५०॥
 राज्यभार्गीं जगाचें बोलणें ॥ ऐकूनियां गौरनंदनानें ॥ मोहें चित्तस्फोट होऊन ॥ अश्रु ढाळी नयनाते ॥५१॥
 ऐसें स्थिती ग्रामातून ॥ निघते झाले उभय जण ॥ तों ग्रामाबाहेर निवांत कानर्नी ॥ शिवालय देखिते ॥५२॥
 तें पाहूनि एकांतस्थान ॥ जाते झाले तयाकारण ॥ तों पलीकडे मोहक जन ॥ प्रेतसंस्कार मांडिला ॥५३॥
 प्रेत स्कंधीं वाहूनि चतुर्थ ॥ येते झाले शिवालयांत ॥ सर्वे अपार जन वेष्टित ॥ शोकसिंधु उपासिती ॥५४॥
 परी आकळीकपणे वंचना ॥ शोकसिंधूची दावी भावना ॥ परम आटूनि आपुल्या प्राणा ॥ प्रेतालार्गीं कवटालिती ॥५५॥
 यापरी गांवोगांवीचे जन ॥ तेही ऐकूनि वर्तमान ॥ धांव घेती आक्रोशपणे ॥ आप्तजनांसारिखे ॥५६॥
 तें पाहूनियां गोरक्षनाथ ॥ परम कळवळूनियां चित्तांत ॥ बोलतां झाला मच्छिंद्राते ॥ ऐशा पुरुषा उठवावे ॥५७॥
 मच्छिंद्र ऐकून तयाची वाणी ॥ उगाचि बैसें म्हणे तयालागुनी ॥ परी स्थिर नोहे गोरक्षमुळी ॥ पुन्हां वागुतर देतसे ॥५८॥
 म्हणे जरी तुम्हीं न उठवाल यातें ॥ तरी मी उठवीन स्वसामर्थ्य ॥ मच्छिंद्र म्हणे तुझें सामर्थ्य ॥ त्यास उठवावया नसे की ॥५९॥
 ऐसें ऐकूनि गोरक्ष वदत ॥ म्हणे याच्यासाठी वेचीन जीवित ॥ परी सुखी करीन सकळ जनांते ॥ निश्चयेंसीं महाराजा ॥६०॥
 जरी न उठवें माझेनि राजा ॥ तरी अग्नीत ओपीन शरीर ओजा ॥ हाचि सिद्धार्थ पण माझा ॥ निश्चयेंसीं वरिला असे ॥६१॥

जरी ऐसिया बोला संमत ॥ जरी माते न घडे नाथ ॥ तरी रौरव भोगीन कोटि वर्षात ॥ कुंभीपाक महाराजा ॥६२॥
 ऐसें बोलतां दृढोतरवचन ॥ मग बोलता झाला मच्छिंद्रनंदन ॥ अहा वत्सा शोधाविण ॥ व्यर्थ काय वदलासी ॥६३॥
 सारोखपणे केलासी पण ॥ राव उतरला जीवित्वेकरुन ॥ ब्रह्मरुपी सनातन ॥ ऐकयरुपी मेळ झालासे ॥६४॥
 ऐसें बोलतां वसुआत्मज ॥ मग तो गोरक्षमहाराज ॥ हृदयीं शोधितां तेंचि ओज ॥ लक्षापरी भासतें ॥६५॥
 मग म्लान करुनि आपुलें वदन ॥ म्हणे आतां अग्नि घेईन ॥ मग प्रत्योदक तेथूनि उठून ॥ काष्ठांलागीं मेळविलें ॥६६॥
 तें पाहूनि मच्छिंद्रनाथ ॥ परम झाला भयभीत ॥ चिर्तीं म्हणे हा प्राणातें ॥ चुकणार नाहीं द्यावया ॥६७॥
 जेणे वडे आणायाकरितां ॥ चक्षु काढूनि आपुले हाता ॥ तोषविली विप्रदुहिता ॥ निबरगट हा असे ॥६८॥
 मग पाचारुनि गोरक्षातें ॥ बोलता झाली प्रांजळवत ॥ म्हणे बा रे सुखी करावें जनातें ॥ यालागीं वदलासी ॥६९॥
 तरी जनांचे उपकारास ॥ उदार झालासी प्राणास ॥ चिर्तीं तुझे समाधानास ॥ विचार एक ऐकावा ॥७०॥
 मी याचे देहस्थित ॥ होतों रक्षाया तुझा हेत ॥ परी बा माझिया शरीरास ॥ द्वादश वर्ष सांभाळीं ॥७१॥
 द्वादश वर्ष जाहलिया पूर्ण ॥ पुन्हां देहात देहांतर्गत होऊन ॥ सकळ जगाचें करुं कल्याण ॥ उपकारीं मिरवेन बा ॥७२॥
 ऐसे बोलतां मच्छिंद्रनाथ ॥ अवश्य गोरक्षक म्हणत ॥ मग शीघ्र सांडूनि शरीरातें ॥ रायशरीरीं संचरला ॥७३॥
 संचरला परी स्मशानहीं ॥ उठोनि बैसला राजदेहीं ॥ तें पाहोनियां लोक सर्वही ॥ आनंदसरिते मिरवले ॥७४॥
 जैसा पक्षियं मांडिला ठाव ॥ मिरवे वृक्षा अन्य वाव तेवीं देहातें सांडूनि बरवें ॥ रावदेहीं संचरला ॥७५॥
 लोक म्हणती आम्हां प्रजेकारण ॥ मोहें वेष्टिलें हरिहरांचे मन ॥ म्हणोनि होऊनि सुप्रसन्न ॥ रायालागीं जीविलें ॥७६॥
 एक म्हणती आयुष्य होतें ॥ काळें हरण केलें जीवत ॥ चुकारपणीं समजूनि मागुतें ॥ जीविलें रायातें ॥७७॥
 असो ऐशा बहुधा प्रकरणीं ॥ आनंद वदतसे जगाची वाणी ॥ मग ते परम हर्षकरुनी ॥ स्वस्थानातें पावले ॥७८॥
 विधिवत् कनकाचा पुतळा करुन ॥ स्मशानक्रिया संपादन ॥ पाहते झाले आपुलें स्थान ॥ आप्तजनांसमवेत ॥७९॥
 येरीकडे शिवालयांत ॥ सच्छिष्य महाराज गोरक्षनाथ ॥ रक्षावया गुरुचें प्रेत ॥ स्थानालागीं विचारी ॥८०॥
 तों तितुक्यांत आली पूजारणी ॥ होती शैवगुरविणी ॥ तियेलागीं पाचारुनी ॥ वृत्तांतातें निवेदी ॥८१॥
 म्हणे माये रायाकरितां ॥ आणि प्रजेची धरुनि ममता ॥ मम गुरु मच्छिंद्र केला सरता ॥ राजदेहाकारणे ॥८२॥
 तरी आतां श्रीगुरुचें प्रेत ॥ कवणा ठार्यी रक्षूं यातें ॥ जरी तुजला आहे माहीत ॥ ठात मातें सांग कीं ॥८३॥
 ठाव तरी म्हणसील कसा ॥ गुप्त जगांत न कळे लेशा ॥ पूर्ण झाली द्वादश वर्ष ॥ पुनः श्रीगुरु उठेल वो ॥८४॥
 तरी तूं ठाव ऐसा मनांत ॥ सागूनि दृढ रक्षीं प्रेत ॥ आणि स्वचितीं रक्षुनियां मात ॥ गुप्त जर्गीं वर्ते वो ॥८५॥
 तरी या कर्मासी साक्षभूत ॥ तुझें माझें उभय चित ॥ ही गोष्ट कळतां जगांत ॥ परम परम विक्षेप वाटेल गे ॥८६॥
 तरी आतां चिंतार्णवीं ॥ झालें कर्म वडवानलदेहीं ॥ धैर्यजळाचे प्रवाहडोहीं ॥ गुप्त यातें रक्षावें ॥८७॥
 ऐसें बोलतां तपःप्राजी ॥ अवश्य म्हणत शैवराणी ॥ मग त्या शिवालयामध्यें नेऊनी ॥ गुप्त गुहार दावीतसे ॥८८॥
 तेंही गुप्त गुहार जगांत ॥ माहीत नव्हतें किंचितार्थ ॥ तें दावूनि गोरक्षनाथ ॥ तुष्ट केला स्वदेहीं ॥८९॥
 मग तें गुहाग्रामीचें मुख ॥ मही विदारुनि पाहे देख ॥ उत्तम ठाव लक्षूनि तेथ ॥ प्रेत त्यांत ठेवीतसे ॥९०॥
 प्रेत ठेवोनि गुहागृहांत ॥ मुख आच्छादिलें त्वरितात्वरित ॥ गृह लक्षूनि पुन्हां आलयांत ॥ येवोनियां बैसला ॥९१॥
 बैसे परी शैवकांता ॥ म्हणे महाराजा गोरक्षनाथा ॥ द्वादश वर्ष रक्षीन प्रेता ॥ निश्चय त्वां केला असे ॥९२॥
 केला परी बोलें शरीर ॥ कैसें राहील साचोकार ॥ एकदिन नव्हे संवत्सर ॥ द्वादश निश्चय केला असे ॥९३॥
 ऐशी ऐकूनि तियेची वाणी ॥ गोरक्ष म्हणे वो शुभाननी ॥ चिरंजीवपद देहालागूनी ॥ मच्छिंद्रनाथ मिरवीतसे ॥९४॥
 तरी हा देह नाशरहित ॥ आहे मायाप्रळयवंत ॥ परी ऐसी जगांत मात ॥ प्रविष्ट न करीं जननीये ॥९५॥
 ऐसें उत्तर सांगूनि तीतें ॥ उभय चिर्तीं मिरवले शांत ॥ तों इकडे नृपनाथ ॥ अंतःपुरीं पातला ॥९६॥
 परी तो त्रिकाळजानी ॥ चांचरा न घे प्रजेलागुनी ॥ जेरीं माहितगार पूर्वचें सदर्नीं ॥ राज्यभुवर्नीं वर्ततसे ॥९७॥
 असो गेलिया अंतःपुरांत ॥ रेवती कांता प्रजावंत ॥ मंचकीं नेवोनि आपुला नाथ ॥ प्रीतीं आदरें आदरिला ॥९८॥
 स्नान भोजन झालियाउपरी ॥ राव बैसला मंचकावरी ॥ अंकीं बैसवोनि सदगुणालहरी ॥ अनंत वलगने वदतसे ॥९९॥
 परी जें कांता पुसे त्यातें ॥ तेंही प्राजिक प्रांजळ सांगत ॥ गुप्त प्रगटला वृत्तांत ॥ उत्तरा उत्तर देतसे ॥१००॥
 व्यंगरहित बोले वचन ॥ करी कांतेचें समाधान ॥ यावरी द्वितीय दिनीं मंगलस्नान ॥ करुनि सभे बैसला ॥१॥
 तेथेंही राजवैभवाकारणे ॥ अचूक वर्ते सकळ प्रकरणी ॥ मंत्रीं आणि सकळ जन ॥ भिन्न कांहीं दिसेना ॥२॥
 न्यायनीर्तीं झाला वहिवाट ॥ माहितासमान वर्तती पाठ ॥ स्नेहकूरता समान लोट ॥ रायासमान वर्तती ॥३॥

यापरी नित्य चतुर्थ प्रहरी ॥ सकल वैभवे वना करी स्वारी ॥ शिवदर्शना ग्रामाबाहेरी ॥ त्याचि देवालय येतसे ॥४॥
 प्रथम दिवशीं येतां राव ॥ शिवालयी उमाधव ॥ वंदितां देखोनि गोरक्ष प्राज्ञ अतीव ॥ संपादणी पुस्तसे ॥५॥
 म्हणे नाथ जी आदेशवंत ॥ किंती दिवस आलां येथ ॥ कवण स्थळीं वास्तव्य करीत ॥ कवण नाम मिरवतसे ॥६॥
 उभा राहोनि ऐसे नीती ॥ गोरक्षाते पुसे नृपती ॥ संपादणी ती जगाप्रती ॥ वृढा दावी महाराजा ॥७॥
 परी तो चाणाक्ष गोरक्षनाथ ॥ संपादनीचे उत्तर देत ॥ मग उत्तराउत्तर करुनि महीते ॥ शिवालयीं संचरले ॥८॥
 संचरले परी गोरक्षकाते ॥ घेवोनि गेला स्वसांगाते ॥ शिवालयीं नेमिला एकांत ॥ राव पुसे गोरक्षनाथा ॥९॥
 हस्तसंकेते खुणेंकरुन ॥ म्हणे देहाते बंधनसाधन ॥ कैसे रीती केले रक्षण ॥ ठाव लक्षोनि नेटका ॥१०॥
 मग तो प्राजिक गोरक्षनाथ ॥ बरबरभाषा सांगत ॥ सवे घेवोनि खूण दावीत ॥ गुहागृह रायाते ॥११॥
 असो ऐसे केलियापाठी ॥ गोरक्षे केलिया खूणदृष्टी ॥ मग क्षणे बैसोनि तळवर्टी ॥ राव स्थाना पैं गेला ॥१२॥
 गेला परी प्रतिदिनी ॥ राव येतसे शिवभुवर्णी ॥ आपुला शरीरठाव लक्षोनी ॥ शिवा नमोनि जातसे ॥१३॥
 क्षण एक बैसोनि गोरक्षाजवळी ॥ दावीत भक्ती प्रेमनव्हाळी ॥ आणि चित्ताची संशयकाजळी ॥ फेडूनि जात स्वस्थाना ॥१४॥
 ऐसियेपरी वहिवाटतां ॥ तीन मास लोटले पंथा ॥ यापरी एके दिवशीं बैसतां ॥ गोरक्षक पुसे रायाते ॥१५॥
 आम्ही जातों तीर्थाटनासी ॥ आपण असावे योगक्षेमर्सी ॥ वृष्टी ठेवोनि स्वहितासी ॥ स्वशरीरासी रक्षावे ॥१६॥
 अवश्य त्याते भूप म्हणत ॥ स्वधर्मे ठेवूं स्वशरीराते ॥ आपण जावे स्वस्थचिते ॥ तीर्थाटनी गमावे ॥१७॥
 ऐसे वदोनि गोरक्षकाते ॥ भूप पातला स्वस्थानात ॥ येरीकडे गोरक्षनाथ ॥ तीर्थस्थाना वहिवाटला ॥१८॥
 साही लोटले षण्मास ॥ रेवती कांता रतिसुखास ॥ ऋतुमंधी रेतगर्मास ॥ गरोदर पै ते झाली ॥१९॥
 दिवसेंदिवस नव मास ॥ लोटोनि गेले गर्भास सुदिनदिनीं प्रसूतीस ॥ रेवती कांता होतसे ॥२०॥
 प्रसूत झाल्या मदनाकृती ॥ बाळ पाहे माय रेवती ॥ बाळककर्णी तेजोतपती ॥ बाळ दृष्टीं देखिला ॥२१॥
 त्यासी लोटले द्वादश दिवस ॥ आनंदउत्सव पालखास ॥ बाळ पहुडोनि नाम त्यास ॥ धर्मनाथ ठेविले ॥२२॥
 त्यासही लोटली पांच वरुणे ॥ तों एके दिवशीं शिवालयास ॥ घेवोनि पूजेरे तबकास ॥ राजा राणी पातर्णी ॥२३॥
 सवे परिचारिका पंचशत ॥ लावण्यलतिका चपलवंत ॥ कीं राजार्णवीच्या लहरी अदभुत ॥ रेवतीसवे मिरवल्या ॥२४॥
 असो रेवती दासीसहित ॥ संचरोनि शिवालयांत ॥ प्रेमे पूजीतसे उमाकांत ॥ शुद्धभावेंकरोनिया ॥२५॥
 पूजा सांग जाहलियावरी ॥ शिवा प्रार्थीतसे वागुतर्णी ॥ हे महाराज त्रिपुरारी ॥ उमापती महानुभावा ॥२६॥
 तरी ऐसे करावे कृपानिधी ॥ श्रीराया त्रिविक्रमाआधी ॥ माते मरण देऊनि सार्थी ॥ सुवासिनीत्व माझे हे ॥२७॥
 ऐसे वदतां वाकसुगरिणी ॥ गदगदां हांसे शैवराणी ॥ तें रेवतीने पाहोनि ॥ तियेलार्णी पुस्तसे ॥२८॥
 म्हणे माय वो शैवदारा ॥ तुज हांसू कां आले वागुतरा ॥ म्हणे हास्य तव उत्तरा ॥ सहज आननी आले वो ॥२९॥
 रेवती म्हणे आश्चर्यविण ॥ न यावे विकासीपणा मन ॥ तरी तूं माये प्रांजल वचन ॥ सांग संशय सोडोनी ॥३०॥
 तंव ती बोले शैवराणी ॥ म्हणे माय वो हास्यचिन्ही ॥ तूंते वदतां कहाणी ॥ विपर्यास होईल गे ॥३१॥
 तरी माये माझे चित ॥ वदावया होते भयभीत ॥ नेणो कैसी पुढील मात ॥ घडोनि येईल कर्माते ॥३२॥
 आम्ही दुर्बळ तुम्ही समर्थ ॥ सहज कोपल्या होईल घात ॥ पतंग स्पर्शतां प्रलयानळात ॥ जीवित्वाते उरेना ॥३३॥
 कीं केसरीगृही अन्याय ॥ केलिया जंबुक जीवे जाय ॥ कीं नगर पेटां कोणे वांचावे ॥ जीवित्वाते हे माते ॥३४॥
 ऐसे बोलतां शैवराणी ॥ रेवती म्हणे माय बहिणी ॥ निर्भय होवोनि तुवां मर्नी ॥ रहस्यार्थ निरोर्णी ॥३५॥
 राव आणि माझे कांही ॥ भय असेल तुझे देही ॥ तरी आम्ही सहसा कोपप्रवाही ॥ तुजवरी न करु ॥३६॥
 ऐसे बोलोनि करतलभावास ॥ रेवती देत शैवकांतेस ॥ सकल हरुनि संशयास ॥ म्हणे वार्ता वद आतां ॥३७॥
 तरी ती प्रांजल बोले वाणी ॥ मग परिचारिका बाहेर काढूनी ॥ म्हणे सांगेन वो एकांतभुवनी ॥ एकांतस्थार्णी पैं गेल्या ॥३८॥
 एकांतालया गेतियावरी ॥ बोलती झाली शैवनारी ॥ म्हणे माये तूं सुवासीण स्वदेही ॥ कांही नाहींस जाण पां ॥३९॥
 राव त्रिविक्रम मृत्यु पावला ॥ तयाचे देही मच्छिंद्र संचरला ॥ आपला देह येथे सांडिला ॥ शिवालयामाझार्णी ॥४०॥
 मग तयाचा शिष्य गोरक्षनाथ ॥ गुहागृहा ठेवूनि गेला प्रेत ॥ द्वादश वर्ष नेमस्त ॥ नेम केला उभयतांर्णी ॥४१॥
 द्वादश वर्ष सरल्या शैवटी ॥ मच्छिंद्र वर्तेल स्वदेहराहाटी ॥ ऐसिये कथा माझिये दृष्टी ॥ झाली असे जननीये ॥४२॥
 तरी तुज वैधव्यपण ॥ असोनि बोलसी सुवासिण ॥ म्हणोनि हास्य आले मजलागून ॥ जाण जननी निश्चये ॥४३॥
 ऐसे ऐकुनि रेवती सती ॥ म्हणे दावीं कां मच्छिंद्रप्रेताप्रती ॥ येरी अवश्य म्हणोनि उक्ती ॥ गृहेमध्ये नेतसे ॥४४॥
 म्हणे माय वो येचि ठार्णी ॥ आच्छादिला मच्छिंद्रदेही ॥ तरी मही विदारुनि गुहागृही ॥ निजदृष्टीने पाहें कां ॥४५॥

ऐसें बोलोनि दावोनि तीतें ॥ शिवालर्यी गेली त्वरित ॥ येरीकडे संशयवंत ॥ रेवती स्थाना गेलीसे ॥४६॥
 गेलीसे परी एकांतासी ॥ विचार करी आपुले मानसी ॥ चिर्ती म्हणे पतिव्रतानेमासी ॥ दैवेंकरुनि नांडिले ॥४७॥
 नाहिसें परी संचितार्थ ॥ घडणार घडूनि आलें निश्चित ॥ परी पुढती आपुले हित ॥ विलोकावें आपणचि ॥४८॥
 पति निवर्तल्यापाठी ॥ लाधली मच्छिंद्रवीर्यकोठी ॥ परी पाहतां पातकदृष्टी ॥ वंशवेली दिसेना ॥४९॥
 पूर्वी भरतवंश काढून ॥ व्यासवीर्य केला उत्पन्न ॥ त्याही पुढे कुंतीरत्न ॥ त्याच नीर्ती आचरली ॥५०॥
 पंचदेवाचें वीर्य घेवेन ॥ निर्माण केले पांचहि जण ॥ तस्मात् वंशवेलीकारणें ॥ शिष्टदेह अर्पावा ॥५१॥
 तरी हा विचार पातकरहित ॥ घडोनि आला यत्नातीत ॥ परी द्वावदश वर्ष होतां भरित ॥ पुन्हां अनर्थ होईल हा ॥५२॥
 मच्छिंद्र जाईल स्वदेहाकारणें ॥ सुत धर्मनाथ अति सान ॥ राज्यवैभर्वी आसरा धरोन ॥ कवण रतीं राहील कीं ॥५३॥
 त्रिविक्रमदेहीं तपोबल ॥ आहे म्हणूनि विवतें बाळ ॥ तो गेलिया सावली शीतळ ॥ मजलागीं मिळेना ॥५४॥
 तरी आतां करावें कैसें ॥ दृष्टीं पाहें मच्छिंद्रदेहास ॥ दृष्टीं पाहिल्यावरी विनाश ॥ करोनियां सांडावा ॥५५॥
 देह झालिया छिन्नभिन्न ॥ मग कैसा संचरेल मच्छिंद्रनंदन ॥ मुळीच बीज केलिया भस्म ॥ बाहेर कांहीं उगवेना ॥५६॥
 ऐसा विचार करुनि चिर्ती ॥ एक परिचारिका घेवोनि सांगाती ॥ गांवाबाहेर मध्यरात्री ॥ येवोनियां पौंचली ॥५७॥
 आणिक एक गुप्तराहाटी ॥ दोन सबळ घेतले होते कामाठी ॥ त्वरें येऊनि शिवालयापाठी ॥ गुहाद्वार विदारिले ॥५८॥
 मोकळे केलें गुहाद्वार ॥ करिते झाले आंत संचार ॥ जातांचि तें कलेवर ॥ मच्छिंद्राचें देखिले ॥५९॥
 परी तें कलेवर तेजःपुंज ॥ कीं सजीवपर्णी दिसे सहज ॥ माणिकवर्णी सविताराज ॥ तियेलागी भासले ॥६०॥
 असो ऐसिये तेजोराशी ॥ मग शस्त्र घेवोनि अस्थिमांसासी ॥ रती रती छेदोनियां तयासी ॥ बाहेर तई काढिले ॥६१॥
 मग आग टाकोनि कान नांत ॥ विखरुनि दिधले पृथक् पृथक् तेथ ॥ तरी समान रज समस्त ॥ ठाई ठाई टाकिले ॥६२॥
 टाकिले परी पातळपणी ॥ रजरजाची होय मिळवणी ॥ ऐशापरी त्यासी करुनी ॥ स्वस्थानीं गेली ते ॥६३॥
 गुहागृहाचें मुख आच्छादून ॥ जैसें होतें तैसे करुन ॥ येरी घडल्या कारण ॥ उमा जागृत झालीसे ॥६४॥
 मग प्रत्यक्ष होऊनि बोलत ॥ म्हणे महाराजा कैलासनाथा ॥ जागृत व्हावें विपरीतपंथा ॥ अघटित झालें महाराजा ॥६५॥
 तुमचा मच्छिंद्रनंदन ॥ गेला आहे स्वदेह सांडून ॥ परी रेवतीदारा येऊन ॥ विधवंसिले शरीरासी ॥६६॥
 ऐसी ऐकांत उमेची मात ॥ खडबडूनि उठला कैलासनाथ ॥ हदर्यी पाहे तें विपरीत ॥ मच्छिंद्रदेही वर्तले ॥६७॥
 मग अंबेसी बोलता झाला शिव वचन ॥ म्हणे माझा आज गेला प्राण ॥ परी उमे यक्षिणी बोलावून ॥ सकळ शरीर वेंचीं कां ॥६८॥
 अस्थि त्वचा मांसासहित ॥ रती रती आग वेंचूनि समस्त ॥ एकत्र करुनि कैलासांत ॥ यक्षिणीहस्तीं पाठवीं ॥६९॥
 अवश्य म्हणूनि नगात्मजा ॥ यक्षिणी पाचारी विजयधवजा ॥ कोटी चामुंडा विभागकाजा ॥ महीलागीं उतरल्या ॥७०॥
 त्यांतें पाहूनि माय भवानी ॥ येतांचि सांगे कार्यालागुनी ॥ मच्छिंद्रशरीर समस्त वेंचोनी ॥ स्वर्गा न्यावें म्हणतसे ॥७१॥
 कैलासगिरी शिवगण बहुत ॥ त्यांत वीरभद्र मम सुत ॥ तयाहातीं ओपोनि समस्त प्रेत ॥ रक्षण दृढ सांगवें ॥७२॥
 ऐसें सांगूनि क्षणिक वार्त ॥ मर्हीं संचरल्या मांसशोधार्था ॥ सकळ शरीर वेंचूनि तत्त्वतां ॥ कैलासभुवनीं चालिल्या ॥७३॥
 कोटी चामुंडा प्रतापवंत ॥ यक्षिणीसह झाल्या स्वर्गस्थित ॥ कैलासगिरीं मग जात ॥ वीरभद्रातें निवेदिले ॥७४॥
 म्हणती परम हर्षकरुनी ॥ हे महाराज शिवगणी ॥ राजेश्वर भद्रासनी ॥ वृत्तांतातें ऐकावें ॥७५॥
 आमचा तुमचा शत्रु पूर्ण ॥ अवचट पावला आहे मरण ॥ रती रती देहाचे भाग जमवून ॥ आम्हीं आणिले महाराजा ॥७६॥
 तरी तो शत्रु म्हणशील कोण ॥ या भ्रूंडळा मच्छिंद्रनंदन ॥ त्यांनें आम्हांसी नगन करुन ॥ परम लज्जे विटंबिले ॥७७॥
 अष्टभैरव पाहोनि धरणी ॥ विटंबिले दशा करुनि ॥ रुधिरपूर लोटूनि अवर्नी ॥ विगतकळा वरियेली ॥७८॥
 आणि तुम्हांसवें घेतले कटक ॥ मौळीं पर्वत देऊनि देख ॥ वायुसुत करुनि आदिक ॥ विटंबिले महाराजा ॥७९॥
 सकळ देवांचा शत्रु कुजात ॥ बरा दैवें पावला घात ॥ तरी आतां प्रतापवंत ॥ दृढोतरीं शरीर रक्षावें ॥८०॥
 या मच्छिंद्राचा शिष्य गोरक्ष ॥ तो परम प्रतापवंत दक्ष ॥ तो जिंकूनि नेईल शरीर प्रत्यक्ष ॥ तरी सावध राहावें ॥८१॥
 सहजस्थितीतें दैवेंकरुन ॥ शत्रु पावला आहे मरण ॥ हालावांचूनि फेडविले हर्षकरुन ॥ तुम्हां आहां दैवानें ॥८२॥
 ऐसें सांगूनि हर्षयुक्त ॥ परी वीरभद्र तोषला आपुले चित्तांत ॥ मग भैरवादि समस्त ॥ अहा अहा म्हणताती ॥८३॥
 मग चौन्यायशी कोटी बहातर लक्ष ॥ शिवगण प्रतापी महादक्ष ॥ मच्छिंद्रशरीर वेष्टूनि प्रत्यक्ष ॥ रक्षणार्थ बैसविले ॥८४॥
 कोटी यक्षिणी चामुंडासहित ॥ डंखिनी शंखिनी पातल्या समस्त ॥ अस्त्रशस्त्रादि होऊनि उदित ॥ रक्षण करिती शरीराचें ॥८५॥
 येरीकडे त्रिविक्रमदेहात ॥ प्रतापशीळ जो मच्छिंद्रनाथ ॥ नित्य येऊनि शिवालयांत ॥ गुहागृहीं लक्षीतसे ॥८६॥
 परी तो ठाव जैसा तैसा ॥ दिसुनि येत दृष्टिभासा ॥ मग स्वस्थ भोगी संपत्तिविलासा ॥ राज्यासनीं बैसूनियां ॥८७॥

परी शरीरा झाला जो प्रयास ॥ हैं माहीत नवहतें काहीं देहास ॥ सदा भोगी संपत्तिविलास ॥ राजभुवना जातसे ॥८॥
 ऐसे नित्य राजविलास ॥ लोटूनि गेली वर्ष द्वादश ॥ तों येरीकडे तीर्थाटनास ॥ गोरक्ष सावध झाला असे ॥९॥
 तरी तो गोरक्ष पुढील अध्यारी ॥ काय करील तो प्रतापप्रवाही ॥ तरी श्रोते अवधान देही ॥ सिद्ध करा पुढारी ॥१०॥
 अवधान पाहूनि अर्थ बहुत ॥ कथा वदेल धुंडीसुत ॥ मालू नरहरीचा शरणागत ॥ दास संतांचा असे की ॥११॥
 स्वस्तिश्री ग्रंथ भक्तिसार ॥ समत गोरक्षकाव्य किमयागार ॥ सदा परिसोत भाविक चतुर ॥ द्वाविंशति अध्याय गोड हा ॥१२॥

श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ शुभं भवतु ॥ अध्याय ३२ ॥ अंब्या १९२॥

॥ नवनाथभक्तिसार द्वाविंशतिअध्याय समाप्त ॥

श्री नवनाथ भक्तिसार पोथी - अध्याय ३३

अध्याय ३३

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

जयजयाजी जगदुद्धारा ॥ कनकवर्णा नरहरि चतुरा ॥ ऐक्यत्वकारणे हरिहरां ॥ शक्य एक तुङ्हेचि ॥१॥
 तरी आतां कृपा करुनी ॥ ग्रंथ सुचर्वीं सुढाळ रत्नी ॥ शुभं योगी श्राव्य भाषणी ॥ स्वीकार कर्णी महाराजा ॥२॥
 मागिले अध्यारीं मच्छिंद्रनंदन ॥ त्रिविकमदेहीं संचरुन ॥ गोरक्ष तीर्थस्नानाकारणे ॥ धाडिलसे मच्छिंद्रे ॥३॥
 यापरी गोरक्षनाथ ॥ महीं भ्रमतां नानी तीर्थ ॥ तो गोदातटीं अकस्मात ॥ येऊनियां पोहोंचला ॥४॥
 तों गोदातटीं भामानगर ॥ तया अरण्यांत गौरकुमर ॥ परम झाला क्षुधातुर ॥ जठरानलें करुनियां ॥५॥
 ग्राम पाहतां तो अरण्यांत ॥ उदक एक योजन न मिळे तेथ ॥ तया स्थानी क्षुधाक्रांत ॥ अनल जैसा पेटला ॥६॥
 मार्गीं चालतां दिशा लक्षीत ॥ तों शेत देखिले अकस्मात ॥ कृषिकर्म प्रांजलवंत ॥ पाहूनि सुमार धरियेला ॥७॥
 तंव तो कृषीवल माणीकनामी ॥ वय दश वर्ष देहधर्मी ॥ मध्यान्हसमय साधूनी ॥ भोजनाते बैसला ॥८॥
 पात्र घेतलें पुढे वाढून ॥ कवळ करावा जों मुखीं अर्पण ॥ तों अकस्मात गौरीनंदन ॥ आदेश शब्द गाजवी ॥९॥
 तंव तो माणीक कृषि शेतीं ॥ ऐकूनि आदेश शब्दाप्रती ॥ योजिला कवळ ठेवूनि हातीं ॥ प्रेमें नमीत तयाते ॥१०॥
 म्हणे महाराजा तुम्ही कोण ॥ किमर्थ घेतलें आडरान ॥ येरु म्हणे मी तपोधन ॥ क्षुधानर्णी पेटलों ॥११॥
 परम झालां तृष्णाकांत ॥ म्हणोनि होऊनि आलों अतिथ ॥ तरी सन्निध अन्न असेल तूते ॥ भिक्षा आम्हां ओपावी ॥१२॥
 ऐशी ऐकतां तयाची वाणी ॥ म्हणे महाराजा योगेंद्रमुनी ॥ निधान आहे मनोधर्मी ॥ पात्र वाढिले भक्षावे ॥१३॥
 मग तो उठोनि त्याचि वेळी ॥ शीघ्र ओपी पत्रावळी ॥ आणि मृत्कुंभ भरोनि जवळी ॥ शीघ्र करी पुढारां ॥१४॥
 मग तो गोरक्ष तपोधन ॥ हस्तपाद प्रक्षाळून ॥ अन्नपात्र पुढे घेऊन ॥ जठराहुती घेतसे ॥१५॥
 पूर्ण झाल्या जठराहुती ॥ मग सहजचि तुष्ट झाला चिर्तीं ॥ कीं रुखा होतां जलप्राप्ती ॥ लवणाकार पावतसे ॥१६॥
 कीं दरिद्र्याप्रती देतां धन ॥ मग कां न पावे तुष्ट मन ॥ कीं यथेच्छ मेलविता झाल्याकारण ॥ तोष शरीरीं मिरवेना ॥१७॥
 तन्नाय कृषिनरेंद्रात्मा ॥ घडूनि आले तुष्टमहिमा ॥ मग प्रसन्न होऊनि चित्तद्रुमा ॥ वरदफळा दावी तो ॥१८॥
 म्हणे कृषिका कवण काम ॥ मिरवला हो देहधर्मी ॥ येरु ऐकोनि म्हणे स्वामी ॥ आतां कासया पुसतां हो ॥१९॥
 तरी महाराजा आटाआटी ॥ करावी प्रथम कार्यासाठी ॥ कार्य झालिया व्यर्थ चावटी ॥ अन्यासी कासया शिणवावे ॥२०॥
 तरी आतां कार्य झाले ॥ पुढे योर्जीं शीघ्र पातले ॥ गोरक्ष म्हणे बोलशी बोल ॥ सत्य असती तुङ्हे बा ॥२१॥
 परी तुवां मातें दिधलें अन्न ॥ तेणे मम चित झाले प्रसन्न ॥ तरी तव देहीं किंचित पण ॥ सत्य असेल वद मातें ॥२२॥
 जे जे कामना असेल तूते ॥ ती पूर्ण पावशी फळसहिते ॥ येरी ऐकूनि कृषी त्याते ॥ ऐसे उत्तर देतसे ॥२३॥
 म्हणे महाराजा महीपाठी ॥ तुम्हीच हिंडतां भिकेसाठी ॥ ते तुम्ही मोह धरुनि पोटीं ॥ मातें काय द्याल जी ॥२४॥
 भणंगापाशीं भणंग गेला ॥ तो काय देऊनि तृप्त झाला ॥ खडका उदकपान्हा बोला ॥ कदाकाळी दिसेना ॥२५॥
 तुम्ही तेवी हिंडतां अन्नासाठी ॥ आम्हां काय देणार जेठी ॥ नाथ म्हणे इच्छातुष्टा ॥ आतां तुङ्ही करीन बा ॥२६॥
 येरी म्हणे पुरे बोलणे ॥ काय आहे तुम्हांस्वाधीन ॥ तरी आणिक तुजकारण ॥ लागत असेल तें माग ॥२७॥
 नाथ म्हणे रे एक दान ॥ तुवां दिधल्या झालों प्रसन्न ॥ तरी कांहीतरी मजपासून ॥ मागूनि घेई कृषिराया ॥२८॥
 येरु म्हणे उगला ऐस ॥ तुवां काय द्यावे आम्हांस ॥ तरी काहीं न मागू सुरस ॥ पंथ आपुला क्रमीं कां ॥२९॥
 ऐसे बोलतां माणीकनामी ॥ गोरक्ष विचारी आपुले मर्नी ॥ आडबंग असती कृषिधर्मी ॥ सदा विपिनीं बैसूनियां ॥३०॥
 तरी हा मातें म्हणतो माग ॥ परी त्याच्याचि हितार्थ करावा लाग ॥ ऐसे विचारोनि मनोवेगे ॥ तयालार्णी बोलतसे ॥३१॥
 म्हणे कृषिराया ऐक वचन ॥ तू आम्हांसी म्हणशील देऊं देणे ॥ तरी मागें सरस वचन ॥ निश्चयें करुनियां बोलावे ॥३२॥

येरु म्हणे तापसा ऐक ॥ मातें दिससी महामूर्ख ॥ जो देणार आपुले आत्मसुख ॥ तो मागें सरणार नाहीं कीं ॥३३॥
 अरे चंद्र असे शीतलपणी ॥ तरी तो वर्षल दाहकपणी ॥ परी तो ढळणार नाहीं प्राणी ॥ मागें पाऊल कासया ॥३४॥
 सविताराज तेजोदीप्ती ॥ तोही अंधकारी करील वस्ती ॥ परी उदार तो औदार्याप्रती ॥ मागें पाऊल सारीना ॥३५॥
 मही गेलिया रसातळी ॥ परी औदार्यप्राप्ती महाबळी ॥ त्या कृष्णत्व कदाकाळी ॥ अंगालार्गी स्पर्शना ॥३६॥
 तरी कोणतें मागणें तूतें ॥ मागूनि घेईजे त्वरितें ॥ मी बोलतों निश्चयातें ॥ निश्चय माझा पाहीं कां ॥३७॥
 ऐशी बोलतां विपुल वार्ता ॥ गोरक्ष म्हणे आपुल्या चिता ॥ तरी मनाचे करणें मागूं आतां ॥ कैसा सांभाळील पाहू तो ॥३८॥
 ऐसा विचार करुनि चितीं ॥ म्हणे मज दार्वीं कां विपिनपती ॥ जें जें आवडेल तुजे चितीं ॥ तें तूं न करीं महाराजा ॥३९॥
 कांही एक इच्छील तुझें मन ॥ तें तूं न करणें हेंचि मागणें ॥ इतुके देऊनि तुष्टपण ॥ बोलवीं कां कृषिराजा ॥४०॥
 ऐशी वदतां तयाची वाणी ॥ अवश्य म्हणे कांषकर्मी ॥ हा धर्म आतां आपुले धर्मी ॥ अर्कअवधीं रक्षीन गा ॥४१॥
 ऐशी तेशी देऊनि भाक ॥ तुष्ट केलें शरीरास ॥ असो गोरक्ष त्या विपिनास ॥ सांडनियां चालिला ॥४२॥
 माणिकनामी कृषी शेतांत ॥ मुक्त करिता झाला औत ॥ येठें बांधूनि समस्त ॥ भार सकळ वाहातसे ॥४३॥
 वृषभा मागें दिधेलें लावून ॥ मौळीं घेत येठण उचलून ॥ मनांत म्हणे ग्रामासी जाऊन ॥ क्षुधाबल घालवावें ॥४४॥
 इतुकी मनीं योजना होतां ॥ स्मरण झालें गोरक्षनाथा ॥ पुत्र कल्याण आणितां चिता ॥ मनाचें करणें उल्लंधावें ॥४५॥
 मन इच्छीत असे घरीं जावया ॥ तरी आपण न जावें तया ठाया ॥ मग तेथेंचि उभा राहूनियां ॥ गाढ निद्रा करीतसे ॥४६॥
 मौळीं येठणाचा भार ॥ घेऊनि उभा महीवर ॥ नेत्र झांकूनि चिंतापर ॥ हरिनामीं योजितसे ॥४७॥
 मन इच्छी हालवूं अंग परी न हाले धडभाग ॥ स्थिर होऊनि संचरले ओघ ॥ वचनार्थ संपादी ॥४८॥
 तरुपर्ण जे येती उडोन ॥ तेचि करीतसे भक्षण ॥ मनीं येतां सांठवण ॥ तेही त्याग पर्णाचे करीतसे ॥४९॥
 मग सहजस्थितीं वायुलहर ॥ अकस्मात येतसे मुखावर ॥ तितकेचि प्राशन आहारपर ॥ अमल मन होतसे ॥५०॥
 तेणें कृश झालें शरीर ॥ सकळ आटूनि गेलें रुधिर ॥ मांस म्हणाया तिळभर ॥ स्वप्नामाजी दिसेना ॥५१॥
 त्वचा अस्थि झाल्या एक ॥ उभा राहिला कष्टदायक ॥ येरीकडे तपोबाळक ॥ बद्रिकाश्रमीं पातला ॥५२॥
 बद्रिकेदारा नमूनि त्वरित ॥ पाहूं चालिला चौरंगानाथ ॥ तंव गुहागृहीं शरीरावरतीं ॥ वाळवीवारुळ विराजले ॥५३॥
 मुखीं तितुकी नामावळी ॥ आणि नेत्रचंद्रीं असे शिळाभारीं ॥ असे स्थिर तया स्थळीं ॥ गोरक्षनाथ प्रगटला ॥५४॥
 त्वरित द्वाराची शिळा काढून ॥ पाहे तयाचे शरीराकारणें ॥ तों वारुळ गेलें वेष्टून ॥ सर्व अंगीं तयाच्या ॥५५॥
 शिळाचंद्रीं न हाले पाती ॥ रामशब्दे वलगे उक्ती ॥ तें पाहूनियां गोरक्ष जती ॥ परम चितीं हळहळला ॥५६॥
 मग शरीराचे वारुळ काढून ॥ पाहे तयाचे शरीराकारण ॥ तों हस्तपाद लवेंकरुन ॥ तपोबळें आले ते ॥५७॥
 मग सावध करुनि तयातें ॥ म्हणे पाहें मी आलों गोरक्षनाथ ॥ शीघ्र कवळूनि तयाचा हस्त ॥ बाह्यात्कारीं आणिले ॥५८॥
 मग कृपें करितां अवलोकन ॥ शरीरशक्ति आली दारुण ॥ मग उठूनि वंदी गोरक्षचरण ॥ म्हणे सनाथ झालों असें मी ॥५९॥
 यापरी तयासी आलिंगुनी नाथ ॥ म्हणे बा कैसा झाला चरितार्थ ॥ येरी म्हणे मज माहीत ॥ नाही चामुळे विचारी ॥६०॥
 मग विचारुनि चामुळेसी ॥ वृतांत पुसे चरितार्थासी ॥ येरु म्हणे आम्ही फळांसी ॥ देत होतों महाराजा ॥६१॥
 परी चौरंगी न करुनि भक्षण ॥ बैसला होता शिळा लक्ष्म ॥ मग फळेंचि पर्वताप्रमाणे ॥ गोरक्षातें दाविलीं ॥६२॥
 फळनगा पाहोनि तपोजठी ॥ विस्मय करी आपुल्या पोटी ॥ म्हणें धन्य याची तपोराहाटी ॥ ब्रह्मादिकां अतकर्य ॥६३॥
 परम चितीं कृपा वेष्टुनी ॥ मौळीं ठेविला वरदपाणी ॥ अनुग्रहयोज पुन्हां दाउनी ॥ ब्रह्मसनातन केला असे ॥६४॥
 पुढे चौरंगीसी घेऊन ॥ बद्रिकेदारालया आणून ॥ जागृत करुनि उमारमण चौरंगीतें भेटविला ॥६५॥
 मग तेथें राहूनि षण्मास ॥ सकळ करविला विद्याभ्यास ॥ अस्त्र शस्त्र बहुवस ॥ प्रवीण झाला महाराजा ॥६६॥
 मग सकळ देवांतें पाचारुन ॥ तपोबळे केलें सधन ॥ मग सकळ दैवतें तुष्ट करुन ॥ वरदप्रजा आराधिलें ॥६७॥
 सकळ देव वर देऊन ॥ पहाते झाले आपुले स्थान ॥ येरीकडे बद्रिकेदार नमून ॥ चौरंगीसह निघाला ॥६८॥
 त्वरें येऊनि वैदर्भ देशांत ॥ चौरंगीतें कौंडिण्यपुर दावीत ॥ म्हणे बा रे तव माता तात ॥ भेट घेई तयांची ॥६९॥
 भेटशी तरी कैसा त्यातें ॥ जर्गीं जाऊनि अति ख्यात ॥ हस्तपदाचे मुळणखडणनिमित ॥ उतरा सड घेईजे ॥७०॥
 राये छेदिलें तव हस्तपदासी ॥ परी धुसधुसी आहे मम मानसी ॥ तरी आपुला प्रतापसंगम रायासी ॥ निजदृष्टीं दार्वीं कां ॥७१॥
 अवश्य म्हणे चौरंगीनाथ ॥ भस्मचिमुठी कवळूनि हस्त ॥ रायाचें लक्ष्मूनि बागाईत ॥ वातास्त्रासी सोडीतसे ॥७२॥
 तंव तेथीचे वनकर ॥ सहा शत एक सहस्र ॥ वातचक्रं उडवूनि अंबर ॥ दाविता झाला तयांसी ॥७३॥
 पुन्हां वातअस्त्र घेत काढून ॥ तंव ते उतरती महीकारण ॥ किती पडले मूर्च्छना वेष्टून ॥ कितीएक ग्रामीं पळाले ॥७४॥

ते येऽनि राजांगणी ॥ सांगते झाले विपरीत करणी ॥ कोणी केली न दिसे नयनी ॥ आश्चर्य बहु होतसे ॥७५॥
 मग भृत्यांते पाचारून ॥ पुसूनि त्यांते वर्तमान ॥ कोणी केले आला कोण ॥ शोधालागी धाडीतसे ॥७६॥
 तां येरीकडे चौरंगीसहित ॥ पाणवठी बैसला गोरक्षनाथ ॥ हेर पाहूनि त्वरित ॥ रायापाशीं पातले ॥७७॥
 म्हणती महाराजा पाणवध्यासी ॥ बैसले आहेत दोन तापसी ॥ तीव्रतेजी कानफाटवेषी ॥ विद्यार्णव दिसताती ॥७८॥
 ऐसे ऐकूनि राजेश्वर ॥ स्वननी आपुला करी विचार ॥ आले असती गोरक्ष मच्छंद्र ॥ पुत्रदुःखें दवेषाने ॥७९॥
 तरी आतां त्वरेकरुन ॥ तयांसी जावे शरण ॥ नातरी ग्रामासी पालथें करुन ॥ प्राणांप्रती हरतील ॥८०॥
 ऐसा विचार करुनि मानसी ॥ राव सामोरा ये समारंभेसी ॥ गज वाजी शिविका रथांसी ॥ कटकासह येतसे ॥८१॥
 ग्रामाबाहेर कटक येतां ॥ गोरक्ष म्हणे चौरंगीनाथ ॥ आपुला प्रताप आतां ॥ निजदृष्टी दार्वी कां ॥८२॥
 ऐसी ऐकां गोरक्षगोष्टी ॥ पुन्हां कवळी भस्मचिमुटी ॥ वातास्त्र जल्पूनि पोटी ॥ चमूवरी प्रेरीतसे ॥८३॥
 मग ते वातास्त्र अति तीक्ष्ण ॥ चमूसह राया दाविते गगन ॥ रथ गज वाजा शिविकासन ॥ वातास्त्रे पाडिली ॥८४॥
 तेणेंकरुनि चभू समस्त ॥ गगनपंथे आरंबळत ॥ म्हणती हे महाराजा नाथ ॥ शरणागता तारावे ॥८५॥
 सकळ स्तविती दीनवाणी ॥ ते शब्द ऐकोनि तपोजानी ॥ चौरंगीसी म्हणे घे उतरोनी ॥ चमूसहित रायाते ॥८६॥
 मग तो कुशल प्रजावंत ॥ पर्वतास्त्र असे आड करीत ॥ मग सकळ आटूनि गेला वात ॥ चमू मिरवली नगमौळी ॥८७॥
 मग उभा करोनि आपुला कर ॥ म्हणे उतरुनि यावे चमू समग्र ॥ मग रायासह कटकभार ॥ उतरले तळवटी ॥८८॥
 मग समीप येतां शशांगर ॥ चौरंगीसी बोलिला गौरकुमर ॥ पितयासी करुनि नमस्कार ॥ तुष्ट चिर्ती मिरवी कां ॥८९॥
 ऐसे ऐकां गुरुनंदन ॥ धावूनि धरिले तातचरण ॥ म्हणे महाराजा मी तव नंदन ॥ निजदृष्टी देखें मज ॥९०॥
 ऐसे बोलां चौरंगनाथ ॥ रावे धावूनि धरिले हदयांत ॥ मग परम प्रीतीं गोरक्षाते ॥ चरणी भाळ अर्पीतसे ॥९१॥
 मग गोरक्षही धरुनि हदर्या ॥ म्हणे राया याचा प्रताप पाही ॥ येरी म्हणे तुजसमान आई ॥ भेटल्या न्यून कायसे ॥९२॥
 याउपरी तैसे चौरंगीनाथ ॥ वज्रास्त्र निर्माण करीत ॥ चूर्ण करुनि महापर्वत ॥ अदृश्यपंथी मिरवतसे ॥९३॥
 याउपरी शशांगर ॥ गोरक्षासी म्हणे चतुर ॥ आरोहण करुनि शिविकेवर ॥ राजसदनीं चला जी ॥९४॥
 याउपरी बोले चौरंगीनाथ ॥ आम्ही न येऊ तव गृहांत ॥ सापत्न मातुःश्रीचे कुडे मनांत ॥ हस्तपाद छेदिले ॥९५॥
 मग मूळापासोनि सकळ वृतांत ॥ रायालागीं केला श्रुत ॥ राव कोपोदधीत ॥ उचंबळला आगळा ॥९६॥
 सेवकालागीं आजा करीत ॥ ताडीत आणा राणी येथ ॥ ते ऐकूनि चौरंगीनाथ ॥ काय परी वदतसे ॥९७॥
 म्हणे ताता आपुले वचन ॥ हेचि शिक्षा आली घडून ॥ यापरी ताता आपुले कीर्तीने ॥ ब्रह्मांड भरेल महाराजा ॥९८॥
 तरी ऐसे न करी ताता ॥ सदर्नीच शिक्षा करावी प्रीता ॥ मग शिविकासनी बैसवूनि तत्त्वांत ॥ राजसदना पातले ॥९९॥
 राव जातां मंदिरांत ॥ पादत्राण घेऊनि हातांत ॥ ताडन करुनि पत्नीते ॥ म्हणे जाई येथूनी ॥१००॥
 द्वादश संवत्सरपर्यंत ॥ त्वां तप केले शुचिष्मंत ॥ तयाचे फळ कुडे मत ॥ भष्ट केले राज्यासी ॥१॥
 ते पाहूनि गोरक्षनाथे ॥ राया संबोधूनि केला शांत ॥ एक मास राहिला तेथ ॥ शशांगरभक्तीने ॥२॥
 यापरी गोरक्ष जातेसमर्या ॥ वंश वेष्टी मोहप्रवाही ॥ प्रसाद देऊनि राजदेही ॥ वीर्यवान पैं केला ॥३॥
 म्हणे कामिनी करुनि दुसरी ॥ भोगीं वंशलतेची लहरी ॥ ऐसे सांगूनि शशांगरी ॥ चौरंगीसह चालिला ॥४॥
 मार्गीं चालतां मुक्काम ॥ पाहते झाले प्रयागस्थान ॥ स्नान करुनि उत्तोमातम ॥ शिवालयीं पातले ॥५॥
 येतांचि करुनि शिवदर्शन ॥ मग शिवदारे बोलूनि वचन ॥ गुरुकलेवराचे वर्तमान ॥ तियेलागी पुस्तसे ॥६॥
 तंव ती होऊनि भयभीत ॥ बोलती झाली चाचरे घेत ॥ शरीरेकरुनि थरथरां कोपित ॥ पायावरी लोटली ॥७॥
 म्हणे महाराजा गुरुनाथा ॥ राजाभाजा रेवतीकांता ॥ तिनें माते भष्टवूनि चित्ता ॥ पुसूनि घेतले होतें कीं ॥८॥
 याउपरी दुसऱ्यालागुनी ॥ वदले नाहीं कलेवर कहाणी ॥ परी नेणीं भय वाटे मर्नी ॥ कलेवर पहा निजदृष्टी ॥९॥
 स्त्रीजाती बोलती एक ॥ परी करणी करिती आणिक ॥ मज वाटसे ती चाळक ॥ समक्ष दृष्टीं पहावे ॥१०॥
 ऐसी ऐकूनि तियेची वाणी ॥ परम घाबरला गोरक्षमुनी ॥ मग एकांत गुहासदनी ॥ विदारुनि पाहतसे ॥११॥
 तंव ते मोकळे गुहागार ॥ आंत नाहीं कलेवर ॥ मग नेत्री दाटूनि मोहाचा पूर ॥ शोकसिधु उचंबळे ॥१२॥
 तंव तो म्हणे महाराजा प्रजावंता ॥ सोङूनि दिधली माजी ममता ॥ आतां येथे गुरुनाथा ॥ कवणे ठार्यी पाहूं मी ॥१३॥
 ऐसे म्हणूनि आरंबळत ॥ धरणीप्रती शेरीर टाकीत ॥ तंव ती शैवदारा मोहस्थित ॥ होऊनि त्यांते बोलतसे ॥१४॥
 म्हणे महाराजा धैर्य धर्मी ॥ भीं राजांगने जाऊनि सत्वरी ॥ पुसूनि येते मच्छंद्रशरीरी ॥ वृतांत कैसा झाला तो ॥१५॥
 ऐसे बोलूनि गोरक्षाते ॥ शैवदारा अंतःपुरांत ॥ शीघ्र जाऊनि रेवतीते ॥ राजनेमाने नमियले ॥१६॥

तंव ती पाहूनि शैवकामिनी ॥ म्हणे कां आलीस वो माय बहिणी ॥ येरी म्हणे अंतःकरणी ॥ आठव मातें झालासे ॥१७॥
 म्हणाला तरी आठव कोण ॥ तरी द्वादश वर्ष आली भरुन ॥ तुम्हांलागी सांगितली खूण ॥ राजभागी विचारा ॥१८॥
 ऐसी एकतां तियेची वाणी ॥ एकांता ने ते राजपत्नी ॥ म्हणे माय वो अंतःकरणी ॥ चिंता सोडीं सकळ ती ॥१९॥
 अगे तुजविरहित त्याचि दिवशी ॥ कलेवर काढूनि शस्त्रउददेशी ॥ वांटले गे रतिरती मांसी ॥ सकळ विपिनामाझारी ॥२०॥
 त्यासही लोटले बहुत दिवस ॥ अस्थिमांसाचा झाला नाश ॥ जीवजंतू खाऊनि त्यास ॥ विष्ठा मृतिका झाली असे ॥२१॥
 तरी या कार्याचा सकळ तरु ॥ समूळीं उपटिला बीजंकुरु ॥ आतां चिंतेचें फळ अपारु ॥ कोठूनि दृष्टी पडेल ॥२२॥
 ऐसे बोलता राजांगना ॥ परम चिंते व्यापिली मना ॥ म्हणे नेणौं पुढिल्या कर्मा ॥ कैसे घडोनि येईल ॥२३॥
 परी आतां असो कैसे श्रुत करावे गोरक्षास ॥ जें जें असेल प्रारब्धास ॥ भोग भोगणे लागेल ॥२४॥
 ऐसा विचार करुनि चिर्ती ॥ पुनश्व आली शिवालयाप्रती ॥ जे वदली रेवती युक्ती ॥ प्रांजळ तैसे सांगितले ॥२५॥
 सांगतां ऐकिले नाथे । परम पेटला क्रोधानळाते । म्हणे शिक्षा करावी राजभाजेते । दुःखार्णवीं बुडवूनियां ॥ १२६ ॥
 ऐसा विचार घटित मर्नी । परी पुनः करीत विवेकबंधन । रेवती माता मजकारण । मच्छिंद्रनार्थे लागतसे ॥ १२७ ॥

जरी अवजा करुन ॥ जंतूचे झाले भक्षण ॥ तरी आतां शोधार्थ मन ॥ मच्छिंद्रशरीरीं ठेवावे ॥२८॥
 न द्यावे तिसी शिक्षेकारणे ॥ तें नाश न पावे निश्चय पूर्ण ॥ कोणे तरी ठाया लागून ॥ मच्छिंद्रदेह असेल ॥२९॥
 मग बोलावूनि चौरंगीते ॥ म्हणे बा रक्षीं शरीराते ॥ मी देहासी सांडूनि त्रिभुवनाते ॥ कलेवर शोधार्थ जातां कीं ॥१३०॥
 परी रेवती येथील राजकांता ॥ प्रवर्तली आहे मच्छिंद्रघाता ॥ तैशीच वहिवटेल माझिया अर्था ॥ म्हणूनि सावध असावे ॥३१॥
 ऐसे सांगूनि चौरंगीते ॥ प्रवेश करी गुहागृहाते ॥ प्राण सान शरीराते ॥ भ्रमण करी दक्ष दिशा ॥३२॥
 सकळ शोधला जंबुद्वीप ॥ सरितार्णवीं सकळ आप ॥ ग्राम कानन सप्तदवीप ॥ रतीरती शोधिले ॥३३॥
 परी जीवजंतूची देहस्थिती होऊन ॥ शोधितां गुरुचे कलेवर पूर्ण ॥ कोणेतरी ठायालागून ॥ मच्छिंद्रदेह असेल ॥३४॥
 अतळ वितळ सुतळ पाताळ ॥ सप्तही पाताळस्थळ ॥ पिंडब्रह्मांड शोधूनि सकळ ॥ स्वर्गावरी चालिले ॥३५॥
 सुवर्लोक भुवर्लोक तपोलोक ॥ अर्यमा यक्षादि सत्यलोक ॥ कुबेर तारागणादि अनेक ॥ शोधूनियां पाहिले ॥३६॥
 एक भेरु स्वर्गपाठार ॥ गणगंधर्वादि अन्य सुरवर ॥ सकळ शरीरा करुनि संचार ॥ गुरुशरीरे शोधिले ॥३७॥
 उपरी पाहूनि वैकुंठ समस्त ॥ त्वरे पातला कैलासाप्रत ॥ तों होतांचि प्रवेश शिवगणांत ॥ धुंडाळूनि पाहतसे ॥३८॥
 तों शिवगणीं चामुंडासमुदायांत ॥ अस्थि त्वचा मांस देखे समस्त ॥ यापरी वीरभद्र सर्व गणांत ॥ गर्जेनियां सांगतसे ॥३९॥
 म्हणे द्वादश वर्षाचा सरला नेम ॥ मच्छिंद्रशवावाते करा रक्षण ॥ तयाचा शिष्य गौरनंदन ॥ कोणे रुपे येईल कीं ॥१४०॥
 ऐसी ऐकूनि तयाची वार्ता ॥ गोरक्ष तेथूनि झाला निघता ॥ तों येरीकडे चौरंगीनाथा ॥ काय सुचले होतें कीं ॥४१॥
 गोरक्षशवाजवळ बैसून ॥ आणीक सकळ अस्त्र व्यापून ॥ जेथे लाग न लागे देवांकारण ॥ ब्रह्मादिकांकरुनियां ॥४२॥
 ऐसे अस्त्र व्याप्त ॥ तैशांतूनि निघूनि गौरसुत ॥ गुप्तवेषे शरीरांत ॥ येऊनियां प्रवेशला ॥४३॥
 प्रवेशांचि अकस्मात ॥ उठूनि बैसला गौरसुत ॥ मार्ग सोडूनि गुहागृहांत ॥ बाहेर आले उभयतां ॥४४॥
 मग सिद्ध करुनि भस्मझोळी ॥ उभे राहिले दोन्ही बळी ॥ पर्वतास्त्र तेणे काळी ॥ अर्कावरी सोडिले ॥४५॥
 गोरक्षमुखीचे पर्वतास्त्र ॥ प्रविष्ट होतां अति स्वतंत्र ॥ माथां उचलितां अंबरपात्र ॥ भरोनियां निघाले ॥४६॥
 सवालक्ष योजनमिती ॥ स्वर्गीं उंच झाले गभस्ती ॥ त्याहूनि माथा द्विगुण पर्वती ॥ अंबराते मिरवला ॥४७॥
 मित्रमार्गीचा धरुनि रोक ॥ आकाशस्तंभ झाला एक ॥ तेणेकरुनि स्यंदर्नीं अर्क ॥ मार्गावरी अडखळला ॥४८॥
 चक्रपदा चालावया वाट ॥ न मिळे पाहूनि सुभट ॥ मग सज्ज करुनि गांडीवचिमुटी ॥ योजिता झाला महाराजा ॥४९॥
 तीव्रशरीरीं वज्रास्त्र ॥ योजूनि सोडी प्रविष्ट मित्र ॥ तेणेकरुनि पर्वतास्त्र ॥ भंगिता झाला ते क्षर्णीं ॥१५०॥
 परी पर्वतास्त्र भंगित होतां ॥ आदित्य विचारी आपुले चित्ता ॥ हे अस्त्र कोणाची प्रतापदुहिता ॥ आडमार्गी झाले असे ॥५१॥
 ऐसे पाहतां अर्क अंतरी ॥ तो समजला नर गोरक्षकेसरी ॥ मग स्यंदनासह महीवरी ॥ येऊनियां प्रगटला ॥५२॥
 येतां देखती अर्कराज ॥ काय करिती हो विजयधवज ॥ चंद्रास्त्राचे पेरुनि बीज ॥ कोटी चंद्र निर्मिले ॥५३॥
 तेणेकरुनि शीतळ प्रवाही ॥ मिरवती झाली मही ॥ मग तो सकळ दाह स्वभावी ॥ बाधू न शके अर्काचा ॥५४॥
 ऐसी समाधानस्थिती होतां ॥ परी समीप पावला प्रविष्ट सविता ॥ मग चौरंगी आणि गोरक्षनाथ ॥ अर्कचरणी लागती ॥५५॥
 यापरी भाविकस्थिति सांगून ॥ बोलता झाला जगलोचन ॥ बा रे तुज सुखसंबंध कोण ॥ दर्शवीं कां वाचेशीं ॥५६॥
 येरु म्हणती महाराजा ॥ आम्ही उदेलों एक काजा ॥ मच्छिंद्रदेह तेजःपुंजा ॥ शिवगणे हरियेला ॥५७॥

तरी आपण जाऊनि तेरें ॥ सुनीति सांगावी वीरभद्रातें ॥ की मच्छिंद्रदेह महीते ॥ पाठवूनि दयावा कीं ॥५८॥
 परी या कार्या बहुधा नीती ॥ सांगूनि जरी ना ऐकती ॥ मग मागूनि बोलावूनि घेऊं या क्षितीं ॥ युद्धालार्णी मिसळाया ॥५९॥
 ऐसें पर्वी महापर्वी ॥ आमुची जाऊनि करावी शिष्टाई ॥ इतुका उपकार मच्छिंद्रदेहीं ॥ आम्हांसी साह्य मिरवावें ॥६०॥
 ऐसें बोलतां गोरक्षनाथ ॥ आदित्य अवश्य त्यांते म्हणत ॥ मग त्या क्षणीं कैलासा जात ॥ त्वरित जाऊनि पोंचला ॥६१॥
 गर्णे पाहूनि अर्क येतां सहज ॥ पापांलार्णी विजयध्वज ॥ म्हणती येणे महाराज ॥ कवण्या अर्था झाले असें ॥६२॥
 आदित्य म्हणे एका वचन ॥ गोरक्षशिष्टाईसाधन ॥ करुं पातलों तुम्हांकारण ॥ मच्छिंद्रदेहाकारणे ॥६३॥
 तरी मम बोलणे आतां ॥ चित द्यावें परम हिता ॥ महीसी पाठवा मच्छिंद्रदेह आतां ॥ तुष्ट करीं गोरक्षा ॥६४॥
 तुम्हीं तुष्ट केलिया त्यास ॥ नाथपंथं वाढेल प्रीत ॥ ऐसें उत्तर बोलतां आदित्य ॥ वीरभद्र बोलतसे ॥६५॥
 हे महाराजा एक वचन ॥ आम्हांसी दुःख दिलें मच्छिंद्रानें ॥ तरी आतां गेलिया प्राण ॥ मही न दाऊं शबाते ॥६६॥
 जरी गोरक्ष झुंजेल आम्हांते ॥ तरी सिद्ध होऊं युद्धाते ॥ गोरक्ष जिंकूनि समरंगणाते ॥ मच्छिंद्रासम करुनि ठेवू ॥६७॥
 उपरी बोले नारायण ॥ मच्छिंद्रे दुःख दिलें तुम्हांकारण ॥ तेव्हां तुमचा प्रताप पळून ॥ कवण ठाय गेलासे ॥६८॥
 आतां अवचट घडते ऐसें ॥ म्हणूनि प्रौढ झाला मानसें ॥ परी मच्छिंद्र जैसा तैसाच गोरक्ष ॥ प्रतापबळी असे कीं ॥६९॥
 तेव्हां मच्छिंद्र होता एक ॥ आतां दोघे असती प्रतापअर्क ॥ ते कोपल्या सकळ धाक ॥ कृतांतासम योजिती ॥७०॥
 येरु म्हणती असो कैसे ॥ परी कदा न देऊं मच्छिंद्रास ॥ यापरी बोलतां राजस ॥ आवडेल तैसें करावें ॥७१॥
 परी एक आणिक वचन ॥ तुम्ही उतरा मर्हांकारण ॥ स्वर्गी करितां कंदन ॥ शिवलोकांत पावेल तें ॥७२॥
 म्हणती कीं यासी काय कारण ॥ तरी ते प्रतापी असती तीक्ष्ण ॥ कैलासगिरि पिष्ट होऊन ॥ खंड करितील क्षणाधें ॥७३॥
 परी ते पाहूनी येथील वस्ती ॥ विनाश होईल स्वर्गाप्रती ॥ मग त्या कोपे पशुपती ॥ शासन कील तुम्हांते ॥७४॥
 भवभवानी अति प्रीती ॥ करिती गोरक्षमच्छिंद्रांप्रती ॥ पहा शरीरज सर्वे चामुंडांहार्ती ॥ कैलासाते पाठविले ॥७५॥
 तरी आतां शिवा न कळतां ॥ मानेल तैसे करावें चिता ॥ ऐशी गोष्ट आदित्य बोलतां ॥ सर्वा परी मानलें ॥७६॥
 मग वीरभद्र म्हणे सर्व गणांसी ॥ तुम्ही युद्धा जावें सर्व महीसी ॥ दुःख लागतां काहीं रणासी ॥ मीही येतों मागून ॥७७॥
 मग अष्टभैरवगण ॥ अवश्य म्हणूनि करिती गमन ॥ विमाने प्रत्यक्ष घेऊन ॥ शस्त्रअस्त्रादिकीं उतरले ॥७८॥
 बहातर कोटी चौंन्यायर्णी लक्ष ॥ येतांचि देखे नाथ गोरक्ष ॥ मग चौरंगीते बोले प्रत्यक्ष ॥ सावध होई मम वत्सा ॥७९॥
 असो शिवगण येतांचि महीं ॥ लोटते झाले शस्त्रप्रवाहीं ॥ ते गोरक्ष पाहूनि त्या समर्थी ॥ वर्जास्त्र निर्मियेले ॥८०॥
 वज्रास्त्र पातले लव न लागतां ॥ सहस्र वेळा भवते फिरतां ॥ तेणे शिवगणांचे शर समस्त ॥ अंगी लिप्त न होती ॥८१॥
 ते पाहूनियां सकळ शिवगण ॥ योजिती अपार अस्त्रांकारण ॥ तितुक्याहीं अस्त्रां उभय जन ॥ लक्ष्य धरुनि उडविती ॥८२॥
 अग्निअस्त्र धूमास्त्र ॥ तयावरी प्रेरिती वातास्त्र ॥ वातास्त्रावरी उरगास्त्र ॥ प्रेरिते झाले शिवगण ॥८३॥
 काळास्त्र आणि वज्रास्त्र ॥ महाकठिण स्पर्शास्त्र ॥ तयामाजी दानवास्त्र ॥ प्रळय करीत आगळा ॥८४॥
 ते पाहूनि गोरक्षनाथ ॥ प्रेरिता झाला जलदास्त्र ॥ तयामांगे पर्वतास्त्र ॥ लागोपाठ करीतसे ॥८५॥
 तयामांगे खंगेंद्रास्त्र ॥ तयामांगे संजीवनी अस्त्र ॥ मग प्रेरी इंद्रास्त्र ॥ ते जाऊनिया झागेटे ॥८६॥
 विभक्तास्त्र देवास्त्र कठिण ॥ तीही झागटती त्वरेंकरुन ॥ ऐसें अस्त्र परिपूर्ण ॥ गण अस्त्र ते भंगिती ॥८७॥
 त्यात काय करी चौरंगीनाथ ॥ हळूचि मोहनास्त्र प्रेरीत ॥ ते संचरुनि गणहदयांत ॥ मग पिसाटपणे मिरवत ॥८८॥
 सर्वांसी नाहीं देहभान ॥ तेणे न कळे आलों कोणकार्यालागून ॥ पिशाचवृतीं भ्रमत रानोरान ॥ व्यर्थ फिरते जाहले ॥८९॥
 त्यांत आणिक चौरंगीनाथ ॥ प्रेरी प्रळयकाळीचा वात ॥ तेणे गण समस्त ॥ वायुचक्रीं पडियेले ॥९०॥
 तों वीरभद्र मागूनि चामुंडेसहित ॥ युद्धालार्णी आला त्वरित ॥ परी शिवगण पाहूनि अव्यवस्थित ॥ परम चिती क्षोभला ॥९१॥
 मग गंडीवाते टणत्कारोनी ॥ बाण योजिले अपार गुणी ॥ कामास्त्र ब्रह्मास्त्र कार्तिक तीनही ॥ विविध बाणीं पाडीतसे ॥९२॥
 जैसा प्रळयकाळीचा वडवानळ ॥ तो यत्नें न पावे कदा शीतळ ॥ तन्न्यायें शिवबाळ ॥ कोपानळी वेणिला ॥९३॥
 ते पाहूनि चौरंगीनाथ ॥ रतिअस्त्र प्रेरीत त्वरीत ॥ तेणे कामास्त्र त्वरें निश्चित ॥ मूर्चिंत होऊनि पडियेले ॥९४॥
 यावरी दुसरे चौरंगीनाथ ॥ दशासुरी अस्त्र प्रेरीत ॥ ते पाहूनियां नाभीसुत ॥ झडझडोनि पळतसे ॥९५॥
 चितीं म्हणे नोहे बरवें ॥ वेद हरतील आतां सर्व ॥ शंखासुर प्रतापार्णव ॥ पुनः उदय झाला असे ॥९६॥
 ऐसा विचार करुनि मर्नी ॥ ब्रह्मास्त्र दडविले अदृश्यपणी ॥ पुढे कमिनीअस्त्र चौरंगीमुनी ॥ ग्रेरिता झाला लवलाहे ॥९७॥
 ते पाहूनियां कार्तिकास्त्र ॥ पळूनि लपवी मुखपात्र ॥ परी चौरंगीचे पांचजन्यास्त्र ॥ प्रळयालार्णी मिरवले ॥९८॥
 ते पाहूनियां भद्रजाती ॥ मत्स्यास्त्र योजिले परन निगुती ॥ तेणे करुनि तदस्त्र शांती ॥ अदृश्य ते मिरवले ॥९९॥

परी परम कोपोनि तपोबल ॥ तीव्रास्त्र योजिलें तत्काळ ॥ संजीवनी योजूनि सबल ॥ सकल दानवां उठलें ॥२००॥
 ते दानव म्हणाल कोण कोण ॥ त्रिपुरसुंदराक्ष मलमृदु मान्य ॥ म्हैसासुर जालंधर प्राज ॥ काळयवन अघ बक ॥१॥
 हिरण्याक्ष हिरण्यकश्यपसहित ॥ मुचकुंद बळी वक्रदंत ॥ रावण इंद्रित कुंभकर्ण त्यांत ॥ सिंहनाद भरिताती ॥२॥
 ऐसे सबल राक्षस उठाता ॥ विमानयार्णी सुरवर असता ॥ अति भय मानूनि चिता ॥ विमानांते पळविती ॥३॥
 केंचे युद्ध कैचे पाहणे ॥ पळती सुर भयभीत होऊन ॥ तेहतीस कोटी देवतांकारण ॥ चिंता अपार व्यापिली ॥४॥
 म्हणे रावणे बंदीं घातलें ॥ दैवं दाशरथी रामे सोडिले ॥ आतां दैन्य भोगूनि आलें ॥ दुःख अपार येथवां ॥५॥
 ऐसे होऊनि भयभीत ॥ कंपे व्यापिले ते समस्त ॥ असो सुरवर जाऊनि वैकुंठात ॥ निवेदिती श्रीरंगा ॥६॥
 मग तो दयाल चक्रपाणी ॥ ऐसी ऐकूनि सुरवरवाणी ॥ म्हणे भोग आला परतुनी ॥ अवतारदीक्षेकारणे ॥७॥
 मग तो परम दचकूनि चिती ॥ शिव पाचारिला सुरवरांहाती ॥ बैसवूनि स्वसंगती ॥ विचित्र करनी निरोपिली ॥८॥
 म्हणे गोरक्षे केले अनुचित ॥ पुनः उठविले दानव समस्त ॥ आतां दानव तरी रसातळाप्रत ॥ मही सकल नेतील की ॥९॥
 एक एक दानवासाठी ॥ आपण माराया झालां कष्टी ॥ कल्पावरी अवतार जेठी ॥ धरुनियां भीडलो ॥२१०॥
 तरी आतां कैसे करावे ॥ निवटील कैलासा सकल दानव ॥ अहा मूर्ख तो वीरभद्राव ॥ व्यर्थ द्वेर्षी मिरवला ॥१॥
 मग सोडूनि वैकुंठासी ॥ येते झाले गोरक्षापासी ॥ म्हणती बा विपरीत महीसी ॥ पुत्रा हैं काय मांडिले ॥१२॥
 अरे एकएका राक्षसालागी ॥ आम्ही श्रमलों बहु प्रसंगी ॥ अवतार घेऊनि नाना रंगी ॥ हनन केले तयांचे ॥१३॥
 तरी आतां कृपा करून ॥ अदृश्य करीं दानवांकारण ॥ येरी म्हणे गुरुशवा आणून ॥ दयावे आर्धी मजलागी ॥१४॥
 मग शिवं बोलावूनि चामुंडेसी ॥ मचिंद्रदशवाते आणविले महीसी ॥ म्हने बा घेई आणि राक्षसांसी ॥ शांतदृष्टी दावीं कां ॥१५॥
 यापरी गोरक्ष म्हणे त्यांते ॥ दानव नोहेत अस्त्रव्यक्त ॥ संजीवनी प्रयोग देहस्थित ॥ दानव उदया पावले ॥१६॥
 तरी अवतार घेऊन ॥ पुनः योजा रणकंदन नातरी वीरभद्राची आस्था सोडून ॥ दयावी लागेल तुम्हांते ॥१७॥
 यावरी बोले भालदृष्टी ॥ येर पोर नाहीं म्हणे पोटी ॥ परी नाथा राक्षस जेठी ॥ दुःख देतील आम्हांते ॥१८॥
 एक मधुदैत्य माजला ॥ तेण पळविले रानोरानीं आम्हांला ॥ शेवटीं एकदशीने त्याला ॥ मृत्युमुखी पाठविले ॥१९॥
 ऐसे दुःख सांगावे किती ॥ तरी आतां कृपामूर्ती ॥ वेगी निवटी राक्षसांप्रती ॥ पुत्रमोह साडिला ॥२२०॥
 ऐसे शिव विष्णु बोलत ॥ येरीकडे राक्षस समस्त ॥ वीरभद्र पाहूनि झुंजत ॥ धनुष्यबाण कवळूनियां ॥२१॥
 परी तो प्रतापी भद्रजाती ॥ एकटा झुंजतो सर्वाप्रती ॥ नानाशस्त्रअस्त्राकृती ॥ निवारीत बलिष्ठ ॥२२॥
 तुष्ट होतां गोरक्ष जती ॥ वाताकर्षण अल्पयुक्ती ॥ भस्मचिमुटी रणकंदनाप्रती ॥ फेकूनियां देतसे ॥२३॥
 ऐसे वीरभद्र आणि राक्षस संपूर्ण ॥ एकमेळी माजले कंदन ॥ येरीकडे शिवविष्णूनी ॥ स्तुतीं तुष्टविला गोरक्ष ॥२४॥
 तेण दानव वीरभद्रासहित ॥ महीं पाडिले निचेष्ठित ॥ श्वासोच्छवास कोंडूनि समस्त ॥ प्राणरहित झाले ते ॥२५॥
 सबल अस्त्रेम वाताकर्षण ॥ ठाऊक नवहीं देवदानवांकारण ॥ परी नाथपंथीं तीं येऊन ॥ प्रसन्न झाला कृपेने ॥२६॥
 असो वीरभद्र आणि दानव समस्त ॥ रणीं निमाले प्रतापवंत ॥ त्यावरी गोरक्षे जल्पूनि अग्निअस्त्र ॥ सकल केले भस्म तेण ॥२७॥
 यावरी पुढे पंचानन ॥ वेष्टिले अति मोहाने ॥ तें पुढीले अध्यार्थी सकल कथन ॥ श्रोतियानी एकावे ॥२८॥
 परम साधन योजूनि चिती ॥ पाठ थापूनि वक्त्याप्रती ॥ भला भला म्हणवूनि उक्ती ॥ श्रोते करिती तत्कृपे ॥२९॥
 परम अवधाना योजूनि चित ॥ वक्ता जाहला धुंडीसुत ॥ नरहरि मालु नाम ज्यांत ॥ संतसेवे अनुसरला ॥२३०॥
 स्वास्त श्रीगंथ भक्तिकथासार ॥ संगत गोरक्षकाव्य किमयागार ॥ सदा परिसोत भाविक चतुर ॥ व्रयस्त्रिंशति अध्याय गोड हा ॥२३१॥
 श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ अध्याय ॥३३॥ औंच्या ॥२३१॥
 ॥ नवनाथभक्तिसार व्रयस्त्रिंशति अध्याय समाप्त ॥

श्री नवनाथ भक्तिसार पोथी - अध्याय ३४

अध्याय ३४

श्रीगणेशाय नमः

जयजयाजी रघूतमा ॥ आराध्य होसी प्लवंगमां ॥ जटायूनामी विहंगमा ॥ मुक्तिदाता रक्षक तू ॥१॥
 तरी आतां कथाप्रसंगा ॥ पुढे बोलवी नवरस प्रसंगा ॥ जेणे ऐकूनि श्रोतये अंगा ॥ अनुभवतील महाराजा ॥२॥
 मागिले अध्यार्थी करविले बोलणे ॥ मचिंद्राचे भूमंडळीं शरीर आणून ॥ वीरभद्र मारुनि केला भस्म ॥ दानवांसह रणांगणी ॥३॥
 तरी आतां पुढे कथा ॥ वीरभद्र निमाल्या उमाकांता ॥ सहज गुण आठवोनि चिता ॥ पुत्रमोहें वेष्टिला ॥४॥
 मुख वाळूनि झालें म्लान ॥ अश्रु लोटले दोन्ही नयर्णी ॥ परी न बोले कांहीं जटा वेष्टूनी ॥ पुत्र मोहें स्फुंदतसे ॥५॥

मनांत म्हणे हा हा पुत्रा ॥ परता धैर्या लावण्यगात्रा ॥ विद्यासंपन्न सर्वअस्त्रा ॥ जाणता एक होतास कीं ॥६॥
 अहा कैसा दैवहीन हातीचं गेले पुत्रनिधान ॥ काय असोनि अपार गण ॥ तया सरसी न पवती ॥७॥
 एक इंदु खर्णी नसतां ॥ अपार उडुगण असोनि वृथा ॥ तेवीं वीरभद्राविण सर्वथा ॥ हीन तेजें वाटती ॥८॥
 कीं मधूरा सर्वांगीं डोळे ॥ परी देखण्याचे मंदावले बुबुळे ॥ तेवीं वीरभद्राविण गण विकळे ॥ सर्व मातें भासती वैं ॥९॥
 कीं गांवे सकळ चांगुलपर्णी ॥ अंगी मिरविला लावण्यखाणी ॥ परी एक घाण गेले सांडोनी ॥ सकळ विकळ ती होती ॥१०॥
 तैसें माझ्या वीरभद्राविण ॥ सकळ विकळ दिसती गण ॥ अहा वीरभद्र माझा प्राण ॥ परत्र कैसा गेला सोडोनी ॥११॥
 ऐसें म्हणूनि मर्नीच्या मनांत ॥ पंचानन आरंबळत ॥ तीं चिन्हें जाणूनि गोरक्षनाथ ॥ चित्तमाजी कळवळला ॥१२॥
 मनांत म्हणे बद्रिकाश्रमातें ॥ मातें बैसविलें तया गुरुनाथें ॥ तै रात्रिंदिवस उमाकांत ॥ मजसाठीं श्रम पावे ॥१३॥
 मायेसमान पाळूनि लळा ॥ माता रक्षी जेवीं बाळा ॥ तरी ऐसा स्वामी चित्कांवळा ॥ पुत्रमोहें वेष्टिला असे ॥१४॥
 अहा तरी म्यां उपकार ॥ काय हो केला अनिवार ॥ ऐसा स्वामी शिणविला हर ॥ दुःख तुबळ देऊनियां ॥१५॥
 ऐसें म्हणून स्वचितांत ॥ पायां लागे गोरक्षनाथ ॥ म्हणे पुत्रदुःखावरी मोहवेष्टित ॥ चित तुमचे झालें कीं ॥१६॥
 तरी वीरभद्रातें आतां उठवीन ॥ परी अस्थि आणाव्या ओळखून ॥ येथें राक्षसांचे झालें कंदन ॥ राक्षसअस्थी मिरविती ॥१७॥
 त्यांत वीरभद्राच्या अस्थी ॥ मिसळल्या कृपामूर्ती ॥ म्हणूनि संशय वाटें चिर्णी ॥ वीरभद्रातें उठवावया ॥१८॥
 जरी ऐसिया मिसळल्या नाथा ॥ संजीवनीप्रयोग जपतां ॥ सकळ राक्षस उठतील मागुतां ॥ म्हणोनि चिंता व्यापिली ॥१९॥
 ऐसें बोलतां गोरक्षजती ॥ नीलग्रीव म्हणे कृपामूर्ती ॥ वीरभद्राच्या सकळ अस्थी ॥ ओळखून काढीन मी ॥२०॥
 माझे गण आहेत जितुले ॥ ते आसनीं भोजनीं भले ॥ मम नार्मीं रत झाले ॥ कायावाचाबुद्धीनें ॥२१॥
 तरी चित्तबुद्धिअंतःकरणी ॥ वीरभद्र नार्मीं गेला वेष्टोनी ॥ जागृत सुषुप्त स्वर्णी ॥ वेष्टिला असे मम नार्मी ॥२२॥
 ऐसें बोलूनि शंकर ॥ रणभूमीत करी संचार ॥ मग तेथें अस्थि उचलूनि सत्वर ॥ करणीं आपुल्या लावीतसे ॥२३॥
 ऐशियेपरी शोध करितां ॥ वीरभद्र जेथें पडला होता ॥ तेथे जाऊनि अवचट हस्ता ॥ अस्थी उचली तयाच्या ॥२४॥
 अस्थी उचलोनि करणीं लावीत ॥ तंव त्या अस्थी मंद शब्द करीत ॥ शिव शिव म्हणोनि शब्द येत ॥ शिवकरणीं तत्त्वतां ॥२५॥
 मग त्या अस्थी पंचानने ॥ गोळा केल्या परीक्षेनें ॥ जेथें होता गोरक्षनंदन ॥ तेथें आणूनि ठेविल्या ॥२६॥
 मग तो विद्यार्णवकेसरी ॥ भस्मचिमुटी कवळूनि करीं ॥ वीरभद्रनार्मीं साचोकार्णी ॥ संजीवनी स्मरला असे ॥२७॥
 होतां संजीवनीचा प्रयोग पूर्ण ॥ वीरभद्र उठला देह धरुन ॥ म्हणे माजें धनुष्यबाण ॥ कोठें आहे सांग कीं ॥२८॥
 व्यापले अपार राक्षस कोटी ॥ तितुके मारीन आतां जेठी ॥ उपरी गोरक्षा यमपुरी शेवटी ॥ प्रतापाने दावीन कीं ॥२९॥
 ऐसें वीरभद्र बोले वचन ॥ करीं धरीं पंचानन ॥ म्हणे बापा आतां शीण ॥ व्यर्थ बोलाचा न करी ॥३०॥
 मग हदयी कवळूनि त्यांत ॥ सांगितला सकळ वृत्तांत ॥ उपरी म्हणे उमाकांत ॥ स्नेह नार्थी धरावा ॥३१॥
 मग गोरक्ष आणि वीरभद्रजेठी ॥ उभयतांची करविली भेटी ॥ उपरी म्हणे स्नेहे पोटी ॥ उभयतांर्नीं रक्षावा ॥३२॥
 उपरी बहातर कोटी चौंच्यांयर्णीं लक्ष ॥ शिवगण प्रतापी महादक्ष ॥ ते वायुचक्रीं असतां प्रत्यक्ष ॥ उतरी गोरक्षक तयांसी ॥३३॥
 मग सकळ समुदाय एक करुन ॥ जाते झाले गोरक्ष नमून ॥ येरीकडे राव त्रिविक्रम ॥ राज्यवैर्भवीं गुंतला ॥३४॥
 गोरक्ष सकळ शवमांदुस ॥ रक्षन करी शिवालयास ॥ तों त्रिविक्रमराव दर्शनास ॥ अकस्मात पातला ॥३५॥
 राव देखतां गोरक्षासी ॥ प्रेमें मिठी घाली ग्रीवेसी ॥ निकट बैसवोनि त्यासी ॥ सर्व वृत्तांत विचारी ॥३६॥
 मग शवाचा जो झाला वृत्तांत ॥ तो सकळ त्यांतें केला श्रुत ॥ होतांचि तळमळ चित्तांत ॥ मचिंद्राच्या लागली ॥३७॥
 मग गोरक्षासी बोले वचन ॥ धैर्य धरावें कांहीं दिन ॥ धर्मनाथांते राज्यासन ॥ देऊनि येतो लगबगें ॥३८॥
 ऐसें बोलूनि प्रजानाथ ॥ स्वगृहीं आला त्वरितात्वरित ॥ बोला वोनि मत्रिकांते ॥ विचारांते घडविले ॥३९॥
 मग पाहूनि उत्तम दिन ॥ महीचे राव घेतले बोलावून ॥ राज्यपर्दीं स्वहस्ते अभिषेक करवून ॥ धर्मराज स्थापिला ॥४०॥
 याचकांसी देऊनि अपार धनें ॥ आणि भूपांलांगीं दिधली भूषणें ॥ परम स्नेहें बोलवून ॥ बंदिजन सोडविले ॥४१॥
 यासही लोटला एक मास ॥ राव त्रिविक्रम आपुल्या मंदिरीं खास ॥ देह सांडूनि शिवालयास ॥ तत्करणीं पातला ॥४२॥
 येरीकडे रेवती सती ॥ सहज गेली राजसदनाप्रती ॥ म्हणे महाराजा हे नृपती ॥ अजूनि कां हो निजलांत ॥४३॥
 परी तीतें न बोले कांहीं ॥ मग हालवोनि पाहे स्वहस्तप्रवाहीं ॥ तंव तें प्रेत मिरवले देहीं ॥ पाहोनि शोका वहिवाटे ॥४४॥
 रेवती शोक करितां तुबळ ॥ ऐकूनि धांवला धर्मनाथ बाळ ॥ मंत्री प्रजा सेवक सकळ ॥ हंबरडा बहु ऊठला ॥४५॥
 तो वृत्तांत शिवालयासी ॥ जनमुखें आला गोरक्षापाशी ॥ मग सिद्ध करुनि भस्मचिमुटीसी ॥ संजीवनी प्रयोजी ॥४६॥
 अस्थी मांस प्रयोजितां ॥ देह संगीन झाला त्वरित ॥ संगीन होतां मचिंद्रनाथा ॥ समय पावला रिघावया ॥४७॥

मच्छिंद्र देहीं संचार होतां ॥ उडूनि बैसला क्षण न लागतां ॥ येरीकडे रावप्रेत ॥ स्मशानवाटिके आणिले ॥४८॥
 प्रेत आणिले स्मशानी ॥ त्रिवर्ग पहावया निघाले मुनी ॥ तो रेवतीने दृष्टीं पाहोनी ॥ शोध आणविला तयाचा ॥४९॥
 करुनि रायाचें दहन ॥ स्नाना गेले सकळ जन ॥ परी धर्मराज दारुण ॥ शोक करी अदभुत वै ॥५०॥
 शोक करी तरी कैसा ॥ सोडूनि प्राणाचा भरंवसा ॥ लोक बोधितां न ये भासा ॥ आरंबळत असे आक्रोशे ॥५१॥
 उत्तरक्रिया झालिया उपरी ॥ न राहे रुदन तयाचे परी ॥ अन्नपाणी वर्जनि शरीरी ॥ प्रान देऊ म्हणतसे ॥५२॥
 मग मायेचा मोह अत्यंत ॥ त्यातें नेऊनि परम एकांतात ॥ म्हणे बाळा शोक कां व्यर्थ ॥ पित्याकरितां करितोसी ॥५३॥
 तरी आतां बाळ तुझा पितां ॥ चिरंजीव आहे महीवरुता ॥ प्रत्यक्ष जाऊनि शिवालयीं आतां ॥ निजदृष्टी विलोकी ॥५४॥
 तव पित्याचें मच्छिंद्र नाम ॥ चिरंजीव आहे उत्तमोत्तम ॥ ऐसे एकतां राजोत्तम ॥ पिसा कैसा म्हणतसे ॥५५॥
 मग प्रवेशादि सकळ वार्ता ॥ सांगती झाली निजसुत ॥ धर्मराया ऐकूनि तत्त्वतां ॥ तुष्ट झाला शरीरातें ॥५६॥
 मग शीघ्र घेऊनि कटकभार ॥ शिवालयीं आला अति सत्त्वर ॥ भावे नमुनि नाथ मच्छिंद्र ॥ शिविकासनीं वाहिला ॥५७॥
 नेऊनि आपले राजभवनी ॥ सेवा करीतसे प्रीतीकरुनी ॥ मग तो एक संवत्सर येथें राहुनी ॥ पुढे तीर्था चालिला ॥५८॥
 चालिला परी धर्मनाथ ॥ परम झाला शोकाकुलित ॥ म्हणें ताता तव सागातें ॥ मीही तीर्था येतो कीं ॥५९॥
 याउपरी बोले मच्छिंद्रनाथ ॥ बाळा द्वादश वर्षी येऊ येथें ॥ मग जोग देऊ गोरक्षहतें ॥ तूतें सर्वे नेईन मी ॥६०॥
 आतां रेवतीची सेवा करुन ॥ भोगीं आपुले राज्यासन जेथें रेवती तेथें प्राण ॥ माझा असे हो बालका ॥६१॥
 तिची सेवा केलियानें ॥ संतुष्ट आहे माझें मन ॥ ऐसे करुनि समाधान ॥ त्रिवर्ग तेथूनि निधाले ॥६२॥
 मग तीर्थाटनी श्वरण करिती ॥ येऊनि पोहांचले गोदातटी ॥ धामनगर काननपुटी ॥ येऊनियां पोहांचले ॥६३॥
 ग्रामनाम ऐकूनि कानीं ॥ गोरक्षाचे अंतःकरणीं ॥ स्मरण झालें कृषीधर्मी ॥ माणिकनामी कृषांचे ॥६४॥
 मम मच्छिंद्रातें सांगे समस्त ॥ अडबंग भेटला एक तेथें ॥ मी प्रसन्न होतां आपुल्या चितें ॥ कांही वर न वे तो ॥६५॥
 मग मुळापासूनि तयाचें कथन ॥ मच्छिंद्रा केलें निवेदन ॥ मच्छिंद्रें ऐकूनि वर्तमान ॥ म्हणें पुनः आतां पाहावा ॥६६॥
 मग शेतसुमार धरुनि चाली ॥ चालत आले त्रिवर्ग पाउलीं ॥ तों माणीकनामें निश्चयबळी ॥ काष्ठासमान देखिला ॥६७॥
 मौळीं विराजे वेष्टन ॥ बाबन्या रुळती महीकारण ॥ नखें जुळमट गेलीं होऊन ॥ मांस दिसेना तिळभरी ॥६८॥
 अस्थी त्वचा झालीं एक ॥ पोट झालें पृष्ठीं स्थायिक ॥ दृष्टी लावूनियां देख ॥ मंत्रजप करीतसे ॥६९॥
 ऐसी पाहतां तपाकृती ॥ गोरक्ष धन्य म्हणे चितीं ॥ मग नमूनि मच्छिंद्राप्रती ॥ अडबंग हाचि म्हणतसे ॥७०॥
 मग निकट येऊनि त्रिवर्ग जण ॥ बोलते झाले तयाकारण ॥ म्हणती आतां तपोधन ॥ पूर्ण तप करी कां रे ॥७१॥
 येरु वचन त्या देत ॥ तुमचें यांत काय जात ॥ धरुनि आपला शुद्ध पंथ ॥ गमन करावे येथूनियां ॥७२॥
 जें जें बोले मच्छिंद्रनाथ ॥ तया वांकडेपणे उत्तर देत ॥ मग गोरक्ष म्हणे मच्छिंद्रातें ॥ हा अडबंग असे महाराजा ॥७३॥
 तरी याचें आतां हित ॥ युक्तीने करितो बैसा स्वस्थ ॥ मग तुरुच्छायेनिकट तेथ ॥ मच्छिंद्र जाऊनि बैसला ॥७४॥
 चौरंगा आणि मच्छिंद्रनाथ ॥ गोरक्षाची मौज पाहत ॥ गोरक्ष जाऊनि वै तेथ ॥ अहा अहा म्हणतसे ॥७५॥
 अहा म्हणोनि वाणी ॥ म्हणे ऐसा महीतें दुजा स्वामी ॥ आमीं देखिला नाहीं नयर्नी ॥ तपोनिधि आगळा हो ॥७६॥
 समुद्रवलयांकित ॥ पृथिवी पाहिली आहे समस्त ॥ परी ऐसा तपोनाथ ॥ देखिला नाहीं निजदृष्टीं ॥७७॥
 तरी ऐसा स्वामी योगमुनी ॥ याचा अनुग्रह घ्यावा कोणी ॥ गुरु झालिया ऐसा प्राणी ॥ दैव अपार मिरवतसे ॥७८॥
 तरी आतां असो कैसे ॥ गुरु करावा आपणास ॥ ऐसे बोले त्यास ॥ प्रजावंत महाराजा ॥७९॥
 म्हणे स्वामी कृपा करुन ॥ मज अनुग्रही गुरु होऊन ॥ येरु बोलणे ऐकोन ॥ अडबंग म्हणे तयासी ॥८०॥
 बेटा येवढा थोर झाला ॥ अद्यापि अक्कल नाहीं त्याला ॥ गुरु करु म्हणतो आम्हांला ॥ मूर्खपणीं आगळा हा ॥८१॥
 मग मजला गुरु करु पाहशी ॥ तरी तूची कां बेट्या होईनासी मजसी ॥ ऐसे म्हणोनि स्वमुखासी ॥ तया कर्णी लावीतसे ॥८२॥
 कर्ण लागतां गोरक्षानीं ॥ सजानमंत्र ब्रह्मखाणी ॥ परम कृपे कर्णीं फुकूनी ॥ सनाथ केला क्षणार्थ ॥८३॥
 मंत्र पडतां कर्णपुटीं ॥ त्रैलोक्याची आली दृष्टी ॥ स्थावरजंगम एकथाटीं ॥ ब्रह्मरूप भासले ॥८४॥
 मग अर्थाअर्थी सकळ जान ॥ झाला बृहस्पतिसमान ॥ मग साडूनि आपुले तपःसाधन ॥ गोरक्षचरणीं लागला ॥८५॥
 मग गोरक्ष भस्मशक्तिप्रयोग ॥ प्रयोगूनि भाळीं चर्ची सांग ॥ तेणेंकरुनि सर्वांग ॥ शक्तिवान मिरवले ॥८६॥
 मग धरुनि शीघ्र तयाचा हस्त ॥ वृक्षाखालीं आणी नाथ ॥ म्हणे महाराजा कृपावंत ॥ अडबंग हाचि ओळखावा ॥८७॥
 हंसूनि बोले मच्छिंद्रमुनी ॥ या अडबंगातें अडभंग नार्मी ॥ पाचारावे सर्व येथोनी ॥ साजूकपणी या वाटतसे ॥८८॥
 मग अवश्य म्हणे गोरक्ष त्यास ॥ नाथदीक्षा दीधली खास ॥ मग शीघ्र घेऊनि व्यासंगास ॥ तीर्थलागीं जातसे ॥८९॥

मार्गी जातां सद्विद्येसी ॥ सकल तेव्हां पूर्ण अभ्यासी ॥ आपुल्या समान शस्त्रअस्त्रेसी ॥ अडभंग तो मिरवला ॥१०॥
 असो ऐसे चारी जण ॥ द्वादश वर्ष तीर्थाटन ॥ करुनि पुनः प्रयागकारण ॥ चारी सूर्य पातले ॥११॥
 येरीकडे धर्मरायासी ॥ पुत्र झाला सतेजराशी ॥ वडिलांचे नांव ठेविले त्यासी ॥ त्रिविक्रम म्हणोनियां ॥१२॥
 चौधे प्राजिक ग्रामी येतां ॥ श्रुत झाले धर्मनाथा ॥ मग कटकभारेसी शिविके तत्वतां ॥ बैसवोनि आणिले सदनासी ॥१३॥
 मग धृति वृति भक्ति सघन ॥ करुनि तोषविले मच्छिंद्रमन ॥ मग त्रिविक्रमसुता राज्यी स्थापून ॥ दीक्षा घेतली योगाची ॥१४॥
 माघमासीं पुण्यतिथी ॥ द्वितीयेसी धर्मराजाची बीज म्हणती ॥ तें दिवशीं गोरक्ष जती ॥ अनुग्रह देत तयाते ॥१५॥
 या उपरी देव मिळवूनि स्वर्गीचे ॥ आणि प्रजालोक त्या ग्रामीचे ॥ मेळवूनि चोज अनुग्रहाचे ॥ मोहळे रचिली अपार ॥१६॥
 अनुग्रह झाल्यावरती ॥ सकल बैसेनि एकपंकर्ती ॥ गोरक्ष कवळ घेऊनि हाती ॥ सर्वांमुखीं ओपीतसे ॥१७॥
 मग तो आनंद परम जेठी ॥ पाहूनि धांवले सुरवर थाटी ॥ तेही प्रसाद पावोनि शेवटी ॥ तुष्ट चित्ती मिरवले ॥१८॥
 मिरवले परी करिती भाषण ॥ ऐसाचि प्रसाद जन्मोजन्म ॥ प्रतिसंवत्सरीं असावा पूर्ण ॥ इच्छेलागीं वाटतसे ॥१९॥
 ऐसें बोलतां सुरवर सकळ ॥ एकोनि बोले तपोबळ ॥ माझें नाम घेऊनि केवळ ॥ अर्पा जगा प्रतिवर्षी ॥२०॥
 धर्मराजाची बीज म्हणवूनी ॥ उत्सव करावा तुम्ही सघन ॥ याचि नीती कुमारा सांगोनि ॥ कवळीं पाहे जगासी ॥२॥
 मंत्र स्फुरला म्हणूनि स्फुरमाण ॥ सकळ तुम्ही बोला वचन ॥ अंबलिपणे शक्तीसमान ॥ सदैव करा उत्सवो ॥२॥
 ऐसें महाराजा गोरक्ष बोलतां ॥ मानवले सुरवरांच्या चित्ता ॥ मग प्रतिवर्षी आनंदभरिता ॥ महाउत्सव करीत ॥३॥
 तेंपासूनि सहजासहज ॥ जर्गी मिरवतसे धर्मनाथाची बीज ॥ हें वृत्त आचरल्या महाराजा ॥ तुष्ट होतसे गोरक्ष ॥४॥
 पूर्वी किमयागार ग्रंथांत ॥ स्वयं बोलिला गोरक्षनाथ ॥ कीं बीजेचें जो आचरील व्रत ॥ शक्तीमान आपुल्या ॥५॥
 तयाचे गृहीं दोषदरिद्र ॥ रोगभोगादि विघ्नेंद्र ॥ स्वप्नामार्जीं संसार अभद्र ॥ पाहणार नाहीं निजदृष्टीं ॥६॥
 प्रत्यक्ष रमा सुखें सुरगणी ॥ त्या गृहीं होईल गृहवासिनी ॥ मग दोषदरिद्र तया अवनी ॥ स्पर्शावया येईना ॥७॥
 असो महात्म्य वदावें किती ॥ ते प्राजिक पावले सुखसंपती ॥ जैसी कामना वेधेल चित्ती ॥ तोचि अर्थ पावेल ॥८॥
 ऐसा गोरक्ष तयाकारण ॥ बोलिला आहे मूळग्रंथीं वचन ॥ तैसें येथें केलें लेखन ॥ विश्वासातें वरा कीं ॥९॥
 असो तेथें महोत्साह करुन ॥ धर्मनाथा नाथदीक्षा देऊन ॥ तेथोनि निघाले पांच जण ॥ नरशार्दूल ते ऐका ॥१०॥
 नाना तीर्थ करितां महीसी ॥ अभ्यासिले सद्विद्येसी ॥ शाबरी सहस्र अस्त्रासी ॥ प्रवीण केला महाराजा ॥११॥
 मग शेवटीं बद्रिकाश्रमीं जाऊन ॥ दृश्य केला उमारमण ॥ धर्मराज तया स्वाधीन ॥ तपालागीं बैसविला ॥१२॥
 द्वादश वर्षाचा केला नेम ॥ तपा बैसला नाथ धर्म ॥ येरु तेथूनि चौधे जण ॥ तीर्थालागीं चालिले ॥१३॥
 द्वादश संवत्सर तीर्थ करुन ॥ पुनः पाहिला बद्रिकाश्रम ॥ मग तेथें मावंदे अति दुर्गम ॥ बद्रिकाश्रमीं मांडिले ॥१४॥
 सकळ देव सुरवरांसहित ॥ पाचारुनि घेतले तेथ ॥ मावंदे झाल्या पूर्ण वराते ॥ देऊनि देव गेले पैं ॥१५॥
 मग तो धर्मराज सवें घेऊन ॥ फेरी करिती तीर्थाटन ॥ आतां पुढे एका कथन ॥ रेवणसिद्धधनाथाचे ॥१६॥
 पूर्वी अठऱ्यायशीं सहस्र कृषी ॥ झाले आहेत विधिवीर्यासी ॥ त्याचि समर्यां रेत महीसी ॥ रेवातीरी पडियेले ॥१७॥
 रेवातीरी तेही रेवेत ॥ रेत पडिले अकस्मात ॥ चमस नारायण संचार करुनि त्यांत ॥ देहद्वारीं मिरवला ॥१८॥
 बाळतनू अति सुकुमार ॥ बालार्ककिरणीं मनोहर ॥ उकरडां लोळे महीवर ॥ ठेहेंठेहें म्हणोनियां ॥१९॥
 तां त्या कानर्नीं कृषी एक ॥ उत्तम नाम सहनसारुक ॥ तो घट घेऊनि न्यायवा उदक ॥ रेवातीरा पातला ॥२०॥
 पातला परी अकस्मात ॥ येता झाला बाळ जेथ ॥ सहज चालीं पुढे चालत ॥ बाळ दृष्टीं देखिले ॥२१॥
 बाळ परम अति सुकुमार ॥ कांति कर्दळीगाभाभर ॥ पाहूनि तयाचें अंतर ॥ विव्हळ मोहें झाला असे ॥२२॥
 मग घट ठेवूनि महीलागीं ॥ धांवोनि तांतर्डीं उचली वेगीं ॥ मोहें कवळूनि हदयभागीं ॥ अति स्नेहें धरिलेसे ॥२३॥
 आर्धीच सहनसारुक नामानें ॥ तेथें दयेसी काय उणें ॥ आवडीने करुनि मुखचुंबन ॥ कुर्वाळीत प्रीतीनें ॥२४॥
 मग रिक्तपट भरुनि आर्डी ॥ ग्रामांत आला हरुषापाडी ॥ सदर्नीं प्रवेशूनि आवडी ॥ कांतेलागीं बोलतसे ॥२५॥
 म्हणे जिवलगे आजिचा दिन ॥ मातें झाला धातुहेस ॥ तरी शिवलतेलागीं द्रुम ॥ कुंभापरी मिरवला ॥२६॥
 सहज गेलों उदकाते ॥ रेवातीरी वाळवटीत ॥ आपण ईश्वरे दिधला सुत ॥ वंशावळी मिरवावया ॥२७॥
 ऐसी ऐकतां कांता गोष्टी ॥ म्हणे कोठे मज दाव दृष्टी ॥ तंव तो काढूनि वस्त्रपुटी ॥ करसंपुटीं देतसे ॥२८॥
 तंव ती कांता उत्तमनामी ॥ धर्मिकबुद्धी संसारधार्मी ॥ देखतां देहदर्मी ॥ हर्शसिंधु लोटला ॥२९॥
 जैसा पूर्ण चंद्र दृष्टी ॥ दृश्य होतां उदधिपोटीं आनंद भरुनि तोयदाटी ॥ उचंबळा दाटतसे ॥३०॥
 कीं दरिद्रियासी मांदुस होय दर्शन ॥ मग तयाचा आनंद वर्णल कोण ॥ तेवीं उत्तम मनोधर्म ॥ आनंदर्दीं मिरवितसे ॥३१॥

बाळ धरुनि हदयसंपुटी ॥ चुंबन घेत स्नेहाचे पोटी ॥ मग तैलउदकीं न्हाणूनि शेवटी ॥ पालखाते घातले ॥३२॥
 तियेचं तान्हुले होते घरी ॥ निजविला योगी तयाशेजारी ॥ स्तनपान केलियाउपरी ॥ बाळ निजे पालखी ॥३३॥
 असो ऐसे नित्यानित्य ॥ बाळ संगोपी ममते ॥ रेवणनाम ठेवोनि त्याते ॥ मोहेंकरुनि सांभाळी ॥३४॥
 रेवातीरीं बाळ रेवेत ॥ सांपडते म्हणूनि त्याते ॥ रेवणनाम साजुकवंत ॥ सहनसारुक ठेवोनियां ॥३५॥
 असो रेवणनामियाचे संगोपन ॥ करिता उभयतां पालन ॥ ऐसे लोटतां बहुत दिन ॥ प्रपंचरहाटी करितसे ॥३६॥
 द्वादशसंवत्सर प्रपंचरहाटी ॥ कृषिकर्मविद्यापाठी ॥ पूर्ण झाला आवुता जेठी ॥ पित्याहूनि आगळा ॥३७॥
 नांगर वरखरली पेरण ॥ काकपक्ष्यादि करी रक्षण ॥ ऐसा कृषिकर्मी निपुण ॥ रेवणनाथ झाला असे ॥३८॥
 तो कोणे एके दिवर्शी ॥ उठुनि मागिले प्रहरनिर्शी ॥ वृषभ सोडून काननासी ॥ चारावयासी चालिला ॥३९॥
 चांदणे पडले असे सुदृढ ॥ दृश्य होतसे महीची वाट ॥ सुदृढपणे गोचर वात ॥ निजचक्षूते होतसे ॥४०॥
 दादा म्हणूनि वृषभापाठी ॥ हांकीत चालिला आहे जेठी ॥ तो अनुसूयाशक्तिकारत्न वाटी ॥ पुढे झाले अकस्मात ॥४१॥
 परी तो महाराजा अत्रिनंदन ॥ पवनवेगे तयाचे गमन ॥ नेमिले ठार्यी करुनि स्नान ॥ गिरनार पर्वती जातसे ॥४२॥
 पार्यी खडावा सुशोभित ॥ एक अंचल अंगीं शोभत ॥ शुभ कौपीन विराजित ॥ कंठतटा वेष्टनी ॥४३॥
 मौळी वेष्टिल्या असती जटा ॥ दाही मिशा रंग पिंगटा ॥ सकळ जानियांचा वरिष्ठा ॥ कनककांति शोभतसे ॥४४॥
 ऐसा महाराजा अत्रिनंदन ॥ जो त्रितयदेवांचा अवतार पूर्ण ॥ अति लगबगे करीत गमन ॥ पुढील नेम मानुनियां ॥४५॥
 तों मार्गावरी अकस्मात ॥ वृषभगमन देखत ॥ वृषभाआड रेवणनाथ ॥ दृष्टी नाहीं आतळला ॥४६॥
 मानवगती तेणे देखोन ॥ पुढे आला अत्रिनंदन ॥ सहजस्थिती वृषभामागून ॥ पाऊले ठेवी चालावया ॥४७॥
 तों सर्वामागील वृषभ पूर्ण ॥ शरीरे मिरवे शीथलपण ॥ तयाआड नाथ रेवण ॥ बाळतनू चालतसे ॥४८॥
 तों वृषभामागे येत दत ॥ वृषभ बुजोनि पुढे पळत ॥ मागे अंतरतां रेवणनाथ ॥ त्यावरी दत आदळला ॥४९॥
 उभयदेहीं कामपणी ॥ ऐक्य झाली देहधरणी ॥ परी स्पर्श होतां अंतःकरणी ॥ जानदीप उजळला ॥५०॥
 विमूढपणीं कृषिकर्मात ॥ अज्ञान सर्वापरी वर्तत ॥ सदा बैसणे अरण्यात ॥ अबुदृधीपणे वर्ततसे ॥५१॥
 परी दतात्रेयाचा स्पर्श होतां ॥ पूर्वजन्माते झाला देखता ॥ चिर्तीं म्हणे मी महीवर असतां ॥ कवण स्थिती पावलों ॥५२॥
 आहे मी पूर्वचा नारायण प्रकाम ॥ परम प्राजिक चमसनाम ॥ ऐसे असूनि कृषिकर्म ॥ येथें करीत बैसलों ॥५३॥
 वंदय असतां तिही लोकांत ॥ आतां कोणी ओळखीना माते ॥ सदा काननीं झालों रत ॥ अहितकार्मी प्रपंच ॥५४॥
 ऐसें देहीं झालिया जान ॥ मग स्तब्ध धरुनि राहे मौन ॥ परी धडक बैसतां अत्रिनंदन ॥ कोण तू ऐसा पुसतसे ॥५५॥
 कोण तू ऐसें पुसतां दत ॥ करिता झाला प्रणिपात ॥ म्हणे महाराजा या देहांत ॥ अंश असे तुझा की ॥५६॥
 तुमचे देहीं विदेवांचे अंश ॥ परी सत्यगुणी जो महापुरुष ॥ तो मी येथें प्रपंचदेहास ॥ परम कष्टे कष्टलों ॥५७॥
 तरी आतां क्षेमोदयास ॥ उदित करा जी महापुरुष ॥ सनाथ करुनियां या देहास ॥ महीलागी मिरवावे ॥५८॥
 ऐसें म्हणोनि दृढोत्तर चरणी ॥ मौळी अर्पी प्रेमेंकरुनी ॥ म्हणे मज सनाथ केल्यावांचुनी ॥ कदा न सोर्डी तुम्हांते ॥५९॥
 ऐसें वदूनि वागवटी ॥ सदृढपणी देत मिठी ॥ परी आदरें प्रेमपोटी ॥ दतजेठी मिरवला ॥६०॥
 तयाचा पाहूनि भक्तिआदर ॥ सदृढपणी निश्चयपर ॥ मग कमङ्गलु ठेवूनि महीवर ॥ मौळी कर स्थापीतसे ॥६१॥
 भाळाखालीं घालूनि हात ॥ उठविला रेवणनाथ ॥ मनांत म्हणे हा सनाथ ॥ पूर्वाचाची असे की ॥६२॥
 हा नावामाजी असे एक ॥ नाथपंथी अवतार दौंटिक ॥ चमसनारायण प्रतापार्क ॥ महीवर विराजला ॥६३॥
 तरी आतां याते सनाथ ॥ करुनि वाढवावा नाथपंथ ॥ कृपे ठेवोनि मौळीं हस्त ॥ केला अंकित आपुला ॥६४॥
 कृपे मौळीं ठेविला कर ॥ परी अनुग्रहाचे केले अंतर ॥ म्हणाल कासयासाठीं उदार ॥ झाला नाहीं अनुग्रहा ॥६५॥
 तरी चिती योजिता झाला दत ॥ भक्तिश्रम यासी घडले नाहीत ॥ तरी कांही देहीं प्रायशिवत ॥ घडोनि यावे ययाते ॥६६॥
 तरी भक्तिश्रम घडतां सांग ॥ उपदेश मग दृश्यावा अव्यंग ॥ मग जानवैराग्याचा मार्ग ॥ ब्रह्मस्थिती मिरवेल हा ॥६७॥
 ऐसें म्हणूनि अनुग्रहारहित ॥ कृपा मौळीं ठेविला हस्त ॥ परी भक्तीलागीं रेवणनाथ ॥ काय करी महाराजा ॥६८॥
 एक सिद्धीची कळा त्याते ॥ सांगता झाला कृपावंत ॥ असतां बीज रोपूनि किंचित् ॥ दृष्टी ठेवील पुढारां ॥६९॥
 जैसे अर्भका देऊनि धन ॥ पिता मिरवी व्यवसायाकारण ॥ मग तयाचे पुढे चांगुलपण ॥ निजदृष्टीं पाहतसे ॥७०॥
 किंवा मर्हीत मेळवण ॥ घालूनि पाहती दुग्धाकारण ॥ कीं पत पहातसे देऊनि धन ॥ सावकार कुळाते ॥७१॥
 तेवीं सहस्रांशेंकरुन ॥ महीमान सिद्धीचे सांगून ॥ तुष्ट केले तयाचे मन ॥ प्रजावंते महाराजे ॥७२॥
 परी ती कळा होतांचि प्राप्त ॥ रेवण झाला आनंदभरित ॥ मग प्रेमें नमूनि अनुसूयासुत ॥ बोळविले तत्करणी ॥७३॥

परी विरह मानूनि चित्तीं ॥ चालता झाला काननाप्रती ॥ परी अंतरला आपुल्या हितीं ॥ निजपदातें पहावया ॥७४॥
 जैसे कोँडवळ्या कांजी ॥ देतां भूत होतसे राजी ॥ तैसा अल्पसिद्धीमाजी ॥ तुष्ट झाला तो पुरुष ॥७५॥
 परम लाधली होती धणी ॥ परंतु दवडिली अज्ञानपर्णी ॥ खापरासाठीं चिंतामणी ॥ सोङ्गुनि दिधला हातीचा ॥७६॥
 कीं सुरा लागूनि परम गोड ॥ सोडिली अमृतरसाची चाड ॥ कीं निर्मलपर्णी पाहूनि दगड ॥ परिस हातीचा सोडिला ॥७७॥
 तेवीं प्रत्यक्ष नाथ रेवण ॥ भुलला सिद्धिप्रकरणेकरुन ॥ सिद्धिबुद्धि अत्रिनंदन ॥ हातीचा सोडिला नायके ॥७८॥
 असो ऐशी संप्रदाययुक्ती ॥ निःस्पृह पातला आपुल्या शेती ॥ तेथील कथा होईल श्रोती ॥ पुढिले अध्यार्थी ऐकावी ॥७९॥
 धुंडीसुत नरहरिवंशी ॥ सांगेल तुम्हां श्रेतियांसी ॥ संतकृपें नाम देहासी ॥ मालू ऐसें म्हणती तया ॥८०॥
 स्वति श्रीभक्तिकथासार ॥ संमत गोरक्षकाट्य किमयागार ॥ सदा परिसोत भाविक चतुर ॥ चतुस्त्रिंशति अध्याय गोड हा ॥८१॥

श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ शुभं भवतु ॥ अध्याय ३४ ॥ औंव्या ॥८१॥

॥ नवनाथभक्तिसार चतुस्त्रिंशतिअध्याय समाप्त ॥

श्री नवनाथ भक्तिसार पोथी - अध्याय ३५

अध्याय ३५

श्रीगणेशाय नमः

श्रीसरस्वत्यै नमः ॥ श्रीगुरुभ्यो नमः ॥

जयजयाजी करुणाकरा ॥ पंढरीशा रुक्मणीवरा ॥ दीनबंधो दयासागरा ॥ पुढे ग्रंथ बोलवीं ॥१॥
 तूं दयाळ विश्वंभर ॥ बहुधा अर्थी हें चराचर ॥ भरण करिसी जन्म दिल्यावर ॥ कामनेतें लक्षुनी ॥२॥
 तरी मम कामनेचा अर्थ ॥ कीं ग्रंथाक्षरे व्हावीं रसभरित ॥ तरी ग्रंथांतरी भराभर उदित ॥ विश्वंभरा होई कां ॥३॥
 मागिले अध्यार्थी उत्तम कथन ॥ रेवणनाथाचा झाला जन्म ॥ सहनसारुके कृषिकर्म ॥ बोलूनियां दाविले ॥४॥
 दाविले परी दैवे करुन ॥ अवचट देखिला अत्रिनंदन ॥ जो शंकरसेवक तयालागून ॥ तेवि प्राप्त होतसे ॥५॥
 हिरातेज गूढ स्थानालागुनि ॥ डडे तरी तया काढी हिरकणी ॥ भेटीलार्गी येत धांवोनी ॥ लोहालार्गी चुंबक ॥६॥
 कां हंसपक्षी भक्षणांत ॥ कदा न भक्षी मुक्ताविरहित ॥ जरी गुंतला पिंजन्यांत ॥ परी तेवि भक्ष्य भक्षीतसे ॥७॥
 तेवीं रेवण योगमूर्ती ॥ मार्गीच भेटला अवचटगती ॥ दुर्घालार्गी शर्करा निश्वितीं ॥ लवण कांहीं मिरवेना ॥८॥
 असो ऐसा अवसर त्यांत ॥ घडला परी अबुद्धिवंत ॥ सिद्धिकळा घेऊनि चित्तांत ॥ अत्रिसुत दवडिला ॥९॥
 दर्ते केले शहाणपण ॥ किंचित कळा त्या दाखवून ॥ रक्षूनि आपुले सकळ भूषण ॥ गेला निघूनि महाराजा ॥१०॥
 जेवीं मर्कटा चणे देऊनि ॥ मार्गी हिंडविती बुद्धिमंत प्राणी ॥ तेवीं अत्रि आत्मज करणी ॥ करुनि गेला महाराजा ॥११॥
 येरीकडे रेवणनाथ ॥ वृषभ ठेवूनि स्वशेतांत ॥ येऊनियां सिद्ध आउत ॥ करिता झाला महाराजा ॥१२॥
 सकळ शेत झाल्यापाठीं ॥ नागदोर कवळूनि करसंपुर्टी ॥ आउतमार्गी फिरत जेठी ॥ गायनातें आरंभिले ॥१३॥
 आरंभिले परी दत्तवचन ॥ मंत्रप्रयोगे गाय गायन ॥ दत्तमहिमा ऐसें म्हणून ॥ वृषमातें बोलतसे ॥१४॥
 येरी महिमा ऐसें वचन ॥ सहज बोले प्रयोगानें ॥ परी महिमासिद्धि प्रत्यक्षपणे ॥ प्रगट झाली ते ठार्यी ॥१५॥
 सिद्धि येऊनि आउतापाशी ॥ म्हणे कामना कोण तुजसी ॥ येवे म्हणे तव नामासी ॥ श्रुत मातें करी कां ॥१६॥
 येरी म्हणे मी सिद्धि पूर्ण ॥ देहधारी महिमान ॥ ऐसें ऐकांत उत्तमोत्तम ॥ दत्तबोल आठवला ॥१७॥
 जेव्हां सिद्धि दत्त देता ॥ ते सिद्धीची सकळ वार्ता ॥ सांगोनियां रेवणनाथा ॥ गेला होता महाराजा ॥१८॥
 कीं हा प्रयोगितां मंत्र ॥ महिमा नामें सिद्धि पवित्र ॥ प्रत्यक्ष होईल तुजपुढे प्राप्त ॥ कामनेते पुरवावया ॥१९॥
 मागणे जे आर्थिक कामना मर्नी ॥ तूं तीस दाखवीं बोलूनी ॥ मग तितुके कार्यालागुनी ॥ सकळ कामना पुरवील ॥२०॥
 म्हणसील काय आहे प्रताप तिचा ॥ तरी वदतां न ये आपुले वाचा ॥ सकळ भोग जो महीचा ॥ प्राप्त करील क्षणार्थ ॥२१॥
 कानन तरु पाषाणपर ॥ जितुके असतील महीवर ॥ तितुके कल्पतरु साचार ॥ करुनि देईल क्षणार्थ ॥२२॥
 आणि तुळवट जेथ पाषाण खाणी ॥ तपाची दावी अपार करणी ॥ कीं परीस तेवीं चिंतामणी ॥ करुनि दावी क्षणार्थ ॥२३॥
 वसन भूषण धनकनकराशी ॥ अपार दावी नगऐसी ॥ जें जें वर्तल स्वकामनेसी ॥ तो तो अर्थ पुरवील बा ॥२४॥
 ऐसें सांगूनि अत्रिआत्मजे ॥ ओपिले होतें मंत्रबीज ॥ ऐसें श्रुत होतां सहजे ॥ दाटला होता गर्वाने ॥२५॥
 परंतु निःस्पृह होता आनंदभरित ॥ हांकीत होता शेतांत आउत ॥ मंत्रप्रयोगीं विचारीत ॥ सहजस्थिति केलीसे ॥२६॥
 परी महिमासिद्धि भेटतां त्यांते ॥ अधिक झाला आनंदभरित ॥ म्हणे सत्पंथ सांगोनि दत ॥ गेला असे महाराजा ॥२७॥
 मग हातीचा सोङ्गुनि आउतदोर ॥ तीतें बोलता होय उत्तर ॥ म्हणे शेतीं पैल असे तरुवर ॥ छायेकरुनि वेण्टिला ॥२८॥

तरी त्या शीतळ छायेते ॥ कणाच्या राशी अपरिमित ॥ कनक कर्णी एक क्षणांत ॥ चमत्कार दार्वी कां ॥२९॥
 दृष्टीं पडतां कनकराशी ॥ मग मी म्हणेन सिद्धि तुजसी ॥ मग जे कामना होईल देहासी ॥ ते मी तुजला सांगेन ॥३०॥
 तरी हे ऐसे परीक्षावचन ॥ आर्धी दार्वी मजकारण ॥ जैसा मोहोरा सूत गुंडोन ॥ अग्नि रक्षी परीक्षे ॥३१॥
 कीं पक्षिकुळाते हंसदृष्टीं ॥ परीक्षे ओपी पयतोयवाठी ॥ कीं परिसा पारख पाषाणथाठीं ॥ लोह मिरवी कनकाते ॥३२॥
 तेर्वी आतां परीक्षापण ॥ दावी मिरवूनि अपार सुवर्ण ॥ तेण मग संशयविरहित होवोन ॥ गोड होईल चित्ताते ॥३३॥
 ऐसे बोलतां रेवणनाथ ॥ सिद्धि आश्चर्य हास्य करीत ॥ म्हणे महाराजा एक क्षणांत ॥ कनकधने भरीन सकळ मही ॥३४॥
 मग सहज आणूनि कृपादृष्टीं ॥ विलोकीतसे महीपाठीं ॥ तों नगासमान कनकधनथाठी ॥ अपार राशी मिरवल्या ॥३५॥
 ते पाहूनि रेवणनाथ ॥ म्हणे माते तूं आहेसी सत्य ॥ तरी आतां सन्निध माते ॥ येथूनियां रक्षी कां ॥३६॥
 तूं सन्निध असतां सर्व काळ ॥ पुरविसी सकळ इच्छाफळ ॥ ऐसे बोलतां ती वेल्हाळ ॥ बोलती झाली तयाते ॥३७॥
 म्हणे सन्निध राहीन आतां ॥ परी गुप्त वर्तेन जगाकरितां ॥ तुवा न धरावी दर्शनस्पृता ॥ कार्य तुझे करीन मी ॥३८॥
 मग अवश्य म्हणे रेवणनाथ ॥ कार्यसंबंधी असावे उदित ॥ मग कनकधनराशी गुप्त ॥ अदृश्य सिद्धि मिरवली ॥३९॥
 त्यावरी सायंकाळपर्यत ॥ शेतीं प्रेरिले समग्र आउत ॥ मग गुरांसवे येऊनि गोठंगणांत ॥ वृषभांते बांधिले ॥४०॥
 रात्री करुनी शयनी शयन ॥ तों उदय झाला द्वितीय दिन ॥ मग मनांत म्हणे ब्रह्मनंदन ॥ व्यर्थ कां कष्टे कष्टावे ॥४१॥
 शेतीं सायंकाळपर्यत ॥ संवत्सर हांकावे आउत ॥ तरी आतां कष्ट केतते ॥ व्यर्थ शरीरा शिणवावे ॥४२॥
 निधान असतां आपुले हातीं ॥ दैन्य भोगावे कवणे अर्थी ॥ परीस लाधला धनप्राप्ती ॥ मेळवूं कां जावे देशांतरा ॥४३॥
 सुरसुरभी असतां घरी ॥ तक्र मागावे घरोघरी ॥ चिंतामणी ग्रीवेमाझारी ॥ असतां चिंता कां भोगावी ॥४४॥
 ऐशा कल्पना आणूनि चिर्तीं ॥ सोडोनि दिधिले जाणे शेतीं ॥ तो दिन येत प्रहरमिती ॥ सहनसारु बोलतसे ॥४५॥
 म्हणे वत्सा सोडूनि आउत ॥ गृहीं बैसलासी कवणे अर्थे ॥ येरु म्हणे जाऊनि शेतांत ॥ काय ताता करावे ॥४६॥
 कष्ट करितां रात्रंदिवस ॥ काय मिरवले फळास ॥ येरु म्हणे धान्य खावयास ॥ पिकवावे पाडसा ॥४७॥
 शेत पिकलिया अपार कर्णी ॥ मग सुख भोगूनि अवर्णी ॥ नातरी भांति खावयालागुनी ॥ पुढे होईल बाळका ॥४८॥
 ऐसे ऐकूनि तातवचन ॥ म्हणे कष्टे पिकवावे शेतीं अन्न ॥ तरी आपुले गृहीं काय न्यून ॥ म्हणोनि आतां कष्ट करावे ॥४९॥
 येरु म्हणे बा आपुल्या गृहासी ॥ काय आहे न कळे मजसी ॥ नित्य स्थापूनि येरयेरा कोरड्यासी ॥ दिवसपरी लोटीतसे ॥५०॥
 येरु म्हणे बोलसी खोटे ॥ सदन भरलेसे कनकवटे ॥ जाऊनि पहा खरे खोटे ॥ बोल माझे महाराजा ॥५१॥
 तंव तो हांसूनि सहजस्थितीं ॥ गमन करीतसे धवळाप्रती ॥ तों कनकराशी धन अपरिमिती ॥ गृहामाजी मिरवती ॥५२॥
 ते पाहूनियां सहनसारु ॥ चिर्तीं आश्चर्य मानी दौंदिक ॥ म्हणे कैसे झाले कौतुक ॥ बाळबोलेकरुनियां ॥५३॥
 मग परम होवोनि हर्षयुक्त ॥ म्हणे वरदपानी आहे सत्य ॥ कोणी अवतारी प्रतापवंत ॥ सिद्धमुनि हा असे ॥५४॥
 मग तो सहनसारुक ऋषी ॥ कदा न सांगे कवण्या कार्यासी ॥ प्रमाण मानूनि त्याचे बोलासी ॥ तदनुसारे वर्तत ॥५५॥
 मग तो रेवण ब्रह्मसुत ॥ काय करीतसे नित्यानित्य ॥ बुंधल ग्राम तो थोर अत्यंत ॥ मार्गावरी नांदतसे ॥५६॥
 ते पांथस्थ येतां मुक्कामासी ॥ पाचारुनि नेतसे सदनासी ॥ कामनेसमान आहारासी ॥ अन्न देतसे नित्यशा ॥५७॥
 मग गांवात पडली एक हांक ॥ कीं रेवण देत अन्न उदक ॥ मग चुंगावर चुंगा लोक ॥ पांथिक सत्वर धांवती ॥५८॥
 मग जैसी ज्याची इच्छा गहन ॥ तैसी पुरवी नाथ रेवण ॥ वस्त्रपात्र अपार धन ॥ देवोनियां बोलवी ॥५९॥
 रोगभोगादि मनुष्ये येती ॥ तीं सर्व दुःखांची पावूनि शांती ॥ धन्य म्हणूनि गृहासीं जाती ॥ यशकीर्ति वर्णीत ये ॥६०॥
 मग जगांत होऊनि प्रसिद्ध ॥ सर्वत्र म्हणती धन्य हा सिद्ध ॥ देशविदेशीं जनांचे वृद ॥ रेवणसिद्ध म्हणताती ॥६१॥
 तों कोणे एके दिवशी मच्छिंद्रनाथ ॥ मर्हीं करीत नानातीर्थ ॥ बुंधलग्रामीं अकस्मात ॥ मुक्कामाते पातला ॥६२॥
 वस्तीसी धर्मशाळेत राहून ॥ करीत बैसला श्रीगुरुचिंतन ॥ तों त्या गंवीचे कांहीं जण ॥ धर्मशाळेत पातले ॥६३॥
 येतांचि त्यांनी देखिला नाथ ॥ म्हणती बाबा उतरलासी येथ ॥ तरी सारावया आपुला भक्त ॥ रेवणसिद्ध पहावा ॥६४॥
 येरु पुसे त्यांते वचन ॥ रेवणसिद्ध आहे कोण ॥ मग ते सांगती मुळापासून ॥ कृषिकर्मी शोध हा ॥६५॥
 ऐसे ऐकतां मच्छिंद्रनाथ ॥ जाऊनि पाहे अंतरीं गुप्त ॥ तो दृष्टीं देखतां म्हणे चित्तांत ॥ अवतार असे हा एक ॥६६॥
 आमुचा सांगाती पूर्णाश ॥ हा नारायण प्राज चमस ॥ तरी प्रसन्न कोण झाला यास ॥ शोध करूं तयाचा ॥६७॥
 पुनः येवोनि धर्मशाळेत ॥ लोकांसी म्हणे गुरु कोण याते ॥ कोण मिरवला जगाते ॥ निजदेहाचे नाम सांगा ॥६८॥
 तंव ते म्हणती बाबा नाथ ॥ आम्हां नाहीं माहीत ॥ मग स्तब्ध राहूनि मच्छिंद्रनाथ ॥ काय करी महाराजा ॥६९॥
 पक्षिकुळाते पाचारुन ॥ घालिता झाला इच्छाभोजन ॥ एका कर्णी बैसवोन ॥ तुष्ट करुनि बोलवी ॥७०॥

शिरीं स्कंधीं पक्षिमेळा ॥ मच्छिंद्र बैसोनि वेष्टी सकळां ॥ जाय म्हणतां उतावेळा ॥ अंबरातें जाती यें ॥७१॥
 मग पाचारुनि वनचरांसी ॥ त्यांसही देत आहारासी ॥ आपुले हस्तें व्याघ्रसिंहांसी ॥ ग्रास देत महाराजा ॥७२॥
 ऐसे होतां कांहीएक दिवस ॥ लोक म्हणती महापुरुष ॥ हा ईश्वरचि म्हणूनि यास ॥ श्वापद विहंगम स्पर्शिती ॥७३॥
 मग धन्य धन्य म्हणूनि ख्याती ॥ रेवणसिद्धासी सांगती ॥ म्हणती आला आहे एक जती ॥ सर्वापरी अदभुत ॥७४॥
 विहंगमादि श्वापदगण ॥ सहज घेतसे पाचारुन ॥ तेही येती संशय सोडून ॥ भेटीलागी तयाच्या ॥७५॥
 करीं स्कंधीं करुनि आरोहण ॥ अन्नोदकातें सेववून ॥ जा म्हणतां करिती गमन ॥ तृप्त मना मिरवोनि ॥७६॥
 म्हणाल बोलणें व्यर्थ चावटी ॥ तरी आपण पहावें तया दृष्टी ॥ पक्षी श्वापदें कोट्यनुकोटी ॥ तयापाशीं येताती ॥७७॥
 ऐसें ऐकूनि रेवणसिद्ध ॥ पाहूं चालिला प्रतापसिद्ध ॥ तों येतां देखिले पक्षियांचे वृद् ॥ करीं शिरीं मिरवले ॥७८॥
 तें पाहूनि आशचर्यवंत ॥ म्हणे वनचरीं कैसें सांडिलें दैवत ॥ तरी फेडूं या संशयातें ॥ प्रत्यक्ष सिद्ध कोण हा ॥७९॥
 मग शीघ्र येवोनि आपुले सदनीं ॥ जाऊनि बैसले एकातं स्थानीं ॥ दत्तमंत्र प्रयोगूनी ॥ प्रत्यक्ष करु सिद्धीते ॥८०॥
 मग होतां प्रत्यक्ष सिद्धी ॥ म्हणे महाराजा विशाळबुद्धी ॥ कवण कामने काय सिद्धी ॥ प्रत्यक्ष केलें तुवां मातें ॥८१॥
 येरु म्हणे वो कृपासरिते ॥ तुष्ट करिसी सर्व जनांतें ॥ तेचि रीतीं पक्षिकुळांतें ॥ तुष्ट करी श्वापदे कीं ॥८२॥
 तुष्ट करिसी तरी कैसें ॥ हरुनि त्यांच्या देहबुद्धीस ॥ मम सन्निध स्वअंगास ॥ संगोपावें जननीये ॥८३॥
 येरी ऐकोन वागुतर ॥ म्हणे महाराजा पक्षी आणि वनचर ॥ होणार नाहीत अदैवतपर ॥ ब्रह्मवेत्यावांचोनी ॥८४॥
 जो स्थावर आणि जंगमांत ॥ सर्वाचि नांदे हदयांत ॥ तयाचिया गोष्टी ह्या निश्चित ॥ जो अदैवतपणे वसतसे ॥८५॥
 हे महाराजा ऐक बोला ॥ जो जळरुपीच होऊनि ठेला ॥ तो जळामाजी मिळावयाला ॥ अशक्य काय उरेल जी ॥८६॥
 तेवीं ब्रह्मपरायण होतां ॥ मग चराचरीं नुरे दैवतवार्ता ॥ अदैवेष्टा झाला सर्वभूतां ॥ चराचरी महाराजा ॥८७॥
 मग तो प्राणी सर्वभूत ॥ जगातें मानी आप्त ॥ आणि मग तेही मानिती त्यातें ॥ सखा सोडिरा कीं आमुचा ॥८८॥
 तरी आतां श्लाघ्यवंत ॥ आर्धी व्हावें ब्रह्मव्यक्त ॥ त्यावरी बोले रेवणनाथ ॥ ब्रह्मवेता करीं मातें ॥८९॥
 येरी म्हणे चातुर्यखाणी ॥ अत्रिनंदन तुझा स्वामी ॥ त्यातें स्तवेनि उगमी ॥ साध्य करुनि घेई कां ॥९०॥
 तुज तो साहय झाल्या जाण ॥ मग पक्षिश्वापदीं अदैवतपण ॥ काय असे तेवढे कठिण ॥ देवादिक येतील कीं ॥९१॥
 स्वर्लकं भूलोक तपोलोक ॥ स्वर्गवासी सुरवर अनेक ॥ चरणसेवा दोंदिक ॥ वांछितील मग तुझी ॥९२॥
 ऐसें सिद्धीं बोलतां वचन ॥ चितीं म्हणे हैंचि करीन ॥ मग सर्व त्याग करुन ॥ काननांत प्रवेशे ॥९३॥
 जयाठायीं भेटला दत ॥ तेथें जाऊनि बैसला नाथ ॥ दत्तस्मरणीं ठेवूनि चित ॥ वाट पाहे भेटीची ॥९४॥
 मर्नी दाटला भेटीचा योग ॥ तेणे अन्नोदकाचा झाला त्याग ॥ मग दिवसेंदिवस शरीरभोग ॥ शुष्ककाष्ठ दाहीतसे ॥९५॥
 चालले तरुचे पर्णभक्षण ॥ येतसे काय जें उडून ॥ दत्तवियोगें भेटांकारणे ॥ काये वाचे वेला ॥९६॥
 मग तें पाहून मच्छिंदनाथ ॥ म्हणें हा लागला प्रयत्नांत ॥ परी कोण गुरु आहे त्यातें ॥ समजला नाहीं अद्यापि ॥९७॥
 अहा गुरु तो ऐसा कैसा ॥ काळरत्ना दृढोत्तर घालूनि फांसा ॥ गेला आहे अभ्यासमासा ॥ निष्ठुर मन करुनियां ॥९८॥
 मग रेवणसिद्धाचा प्रताप ॥ पुसूनि घेतला जनमुखे माप ॥ ते म्हणती तो आहे जगबाप ॥ परोपकारी असे कीं ॥९९॥
 कितीएकां घातलें इच्छ अन्न ॥ कितीएकां दिधलें अपार धन ॥ अपार जगाते अकिञ्चनपण ॥ अर्थार्थी हरीतसे ॥१००॥
 ऐसी ऐकूनि जनाची गोष्टी ॥ चितीं म्हणे हा प्रतापकोटी ॥ सिद्धीं सकळ साधला जेठी ॥ कोठेतरी गुरुकृपे ॥१॥
 तरी आतां सिद्धि कोण ॥ झाली आहे या स्वाधीन ॥ त्या सिद्धीते पाचारुन ॥ वृतांत श्रुत व्हावा कीं ॥२॥
 मग अणिमा गरिमा लधिमा महिमा ॥ ईशित्व वशित्व प्राप्ति प्रकामा ॥ ऐशा अष्टसिद्धि नामा ॥ पाचारिल्या प्रत्यक्ष ॥३॥
 प्रत्यक्ष होत त्या शुभाननी ॥ श्रीनाथाच्या लागल्या चरणीं ॥ नाथ म्हणे त्यातें पाहुनी ॥ उत्तर मज सांगावें ॥४॥
 रेवणसिद्ध हा महापुरुष ॥ त्याचे सिद्धि दासत्वास ॥ कोणती सांगा आहे आम्हांस ॥ गुरुवाक्येंकरुनियां ॥५॥
 तंव ती बोलती झाली महिमा ॥ मातें ओपिलें दास्यनेमा ॥ श्रीदत्तात्रेययोगद्वामें ॥ मंत्रसिद्धिकरुनियां ॥६॥
 मग दत्तात्रेय हा ऐकूनि गुरु ॥ म्हणे हा बंधूचि साचारु ॥ आहे तरी सर्वापारु ॥ हित इच्छिणें तयाचें ॥७॥
 जैसा अर्धपिंडी भाग ॥ मारुतिदेहीं उद्भवला योग ॥ परी सीताहरणीं भोगिला भोग ॥ साहय होऊनि तयासी ॥८॥
 किंवा मागील संगेंकरुन ॥ गोपाळ झाले वानरगण ॥ सर्व साहय होऊन ॥ माहात्म्यीं कृष्ण वाढविला ॥९॥
 तेवीं आपुली ऐसी मती ॥ चमस नारायण स्वसंगतीं ॥ तरी या रेवणसिद्धाप्रती ॥ साहय आपण व्हावें सर्वस्वीं ॥१०॥
 मग तेथूनि निघे अतिवेग ॥ गिरनारपवर्ती आला चांग ॥ भेटूनि अत्रिआत्मजयोग ॥ रेवणसिद्धाचें वृत कथियेले ॥११॥
 सकालपणीं चरणी माथा ॥ ठेवूनि म्हणे अनाथनाथा ॥ हे गुरुराजा दयावंता ॥ साधकहिता भास्करु ॥१२॥

तरी अवनीं अवतारपूर्ण ॥ प्राप्तिक चमसनारायण ॥ तो तुम्हांकरितां क्लेश दारुण ॥ महीलार्गी भोगीतसे ॥१३॥
 निर्वाण धरुनि चिर्ती ॥ बैसला आहे काननाप्रती ॥ तरी कृपाबोध मारुतगती ॥ तयावरी सिंचावा ॥१४॥
 अहा एक सिद्धी आणूनि त्या भास ॥ घालूनि गळां घडोतर फांस ॥ तरी तो फांस झाला क्लेश ॥ मरणवाट त्या दावी ॥१५॥
 जेथें झाली तुमची भेटी ॥ तेथेंचि बैसला काननपुर्टी ॥ आहार त्यजूनि प्राण कंठी ॥ आणूनियां ठेविला तो ॥१६॥
 त्वचा झाली अस्थिव्यक्त ॥ देहींचे रुधिर आटले समस्त ॥ प्राण कासावीस चक्षु श्वेत ॥ कार्पाससम दिसताती ॥१७॥
 सरागीच्या शिरा दृश्या ॥ ढळळीत दिसती महापुरुष ॥ पोटपाठ ऐक्यलेश ॥ हरिकटीसम मिरवत ॥१८॥
 तरी महाराजा सदैव माउले ॥ वत्सा करावे काय इतुले ॥ अवकृपा करणे नव्हे भले ॥ महीलार्गी मिरवावे ॥१९॥
 लोहाचे कनक करी परिस ॥ तेणे सांडिला पाकरस ॥ तरी परीस ऐसें कोण त्यास ॥ म्हणेल दगड मिरवेल ॥२०॥
 कीं एक तमाचा अरि पूर्ण ॥ तेणे साडिले चांगुलपण ॥ मग सविताराज तया कोण ॥ महीलार्गी बोलेल कीं ॥२१॥
 आमुचा वरदपाणी ॥ स्पर्शिता जाय मौळीलागुनी ॥ मग तो सर्वालागूनि अवनीं ॥ ठेंगणेपणीं मानीतसे ॥२२॥
 ऐसी चाल सहजस्थित ॥ गुरुची असे कृपा मूर्त ॥ तरी रेवणनाथदेहआहुत ॥ कष्टानछी न सांडावी ॥२३॥
 पहा जीवने केली लावणी ॥ सुखा आणिले थोरपणी ॥ ते शुष्क केलिया मोहेंकरुनी ॥ बुडवू न शके जीवन ते ॥२४॥
 त्याचि नीर्तीं पीयूषा भास ॥ सेविल्या ओपी संजीवनपणास ॥ ते पुढे कोपल्या मृत्युपदास ॥ पाठवील कीं महाराजा ॥२५॥
 तरी त्या पीयूष रसाच्या गांवी ॥ स्वप्नामाजी मृत्यु नाही ॥ तैसें तुमच्या हदर्या ॥ औदार्य बहु वसतसे ॥२६॥
 ऐसे बोल त्या युक्तिवानाचे ॥ ऐक्नी दत्तहदर्या प्रेम नाचे ॥ डोलवूनि ग्रीवा साचें ॥ हास्य करी आनंदे ॥२७॥
 मग तो उदार शांत दाता ॥ सवे घेऊनि मच्छिंद्रनाथ ॥ व्यान अस्त्र जलपूनि चिता ॥ तया ठार्यी पातले ॥२८॥
 परी त्या उभय भव्यमूर्ती ॥ जैसे उतरले दोन गभस्ती ॥ कीं इंद्र वाचस्पती ॥ प्राजिकपणीं मिरवले ॥२९॥
 कीं एक हरि एक हर ॥ कीं द्रोण मंदराचल किमयागार ॥ प्रेममारुता होउनी स्वार ॥ तया ठार्यी पातले ॥३०॥
 तों येतांचि देखिला रेवणनाथ ॥ कृश शरीर काष्ठवत ॥ अस्थिमय प्राण व्यक्त ॥ वाट पाहे दत्ताची ॥३१॥
 अतिकलेशी कंठीं प्राण ॥ पाहूनि श्रमला अत्रिनंदन ॥ प्रेमें कवळिला सदयपणे ॥ माय जैसी बाळकाते ॥३२॥
 कीं वत्सलार्गीं जैसी गाय ॥ हंबरडा फोडी अति मोहे ॥ तेवीं अत्रिनंदने प्रेमहदर्ये ॥ प्रियभावे आलिंगिला ॥३३॥
 तेणेही चरणीं ठेवूनि माथा ॥ होय प्रेमक्षु ढाळिता ॥ म्हणे आजी भेटली माझी माता ॥ निंदळवाणी वत्साते ॥३४॥
 मग तो महाराज तपोराज ॥ हदर्या धरी अत्रिआत्मज ॥ मग साधकहिताचे चोज ॥ उल्हासें ओपीतसे ॥३५॥
 जैसे युतालार्गीं तात ॥ हिता ओपूनि परत्र होत ॥ तेवीं दर्वाससहोदर मोहित ॥ होऊनि हिता मोहीतसे ॥३६॥
 परम आराधूनि कृपें न्याहाळी ॥ कर्णीं ओपिली मंत्राळी ॥ तेणे तदघटी अज्ञानकाजळी ॥ निघूनि गेली सर्वस्वी ॥३७॥
 मग तो जानी हदर्या दिवटा ॥ नृत्य करीतसे तत्त्वचोहटा ॥ तेणे करुनि दैतकांटा ॥ अंकुराते खुडियेला ॥३८॥
 मग कृपें आराधूनि वज्रशक्ती ॥ भाळीं चर्चिली दिव्य विभूती ॥ तेणेकरुनि देहस्थिती ॥ शक्तिवान मिरवली ॥३९॥
 मग सर्वे घेऊनि रेवणनाथ ॥ गिरनारपर्वती गेला दत ॥ तेथें बैसूनि दिवस अमित ॥ विद्यावसन नेसविले ॥४०॥
 ब्रह्मज्ञानरसायन ॥ विपुलपणीं केले पान ॥ तेणेकरुनि ऐक्यपण ॥ चराचरीं मिरवले ॥४१॥
 ऐसा झाला तयाते आभास ॥ कीं मीच स्वामीचा भास ॥ मीच व्याप्त चराचरीं असें ॥ एकदेहीं मिरवले ॥४२॥
 मग पक्षिकुळा वनचरां सहित ॥ अचलपणी पापाणलता ॥ समीप येती पाचारितां ॥ रेवणनाथा वंदावया ॥४३॥
 ऐशी अद्वैत घटी होता ॥ मग रसायणादि शेघ कविता ॥ वेटपाठी ज्योतिषभर्था ॥ प्रवीण कळा व्याकरणी ॥४४॥
 धनुर्धर जळतरणी ॥ वैद्य नाटके चातुर्यगीत गायनी ॥ कोकशास्त्रादि अश्वारोहणी ॥ चतुर्दशविद्या निरोपिल्या ॥४५॥
 उपरी नानाशास्त्रप्रवीणी ॥ अस्त्रे सांगितलीं मच्छिंद्रासमान ॥ वज्रअस्त्रादि वाताकर्षण ॥ संजीवनी सांगितली ॥४६॥
 वातास्त्र धूमास्त्र अग्निअस्त्र ॥ नागास्त्र कामास्त्र पर्वतास्त्र ॥ जलदअस्त्रादि खर्गेंद्रास्त्र ॥ ब्रह्मास्त्रादि निरोपिली ॥४७॥
 निर्वाण रुदास्त्र वासवशक्ती ॥ देवास्त्र मोहनास्त्र दानवास्त्रगती ॥ असो ऐसे वर्णितां किती ॥ अपार अस्त्री मिरविला ॥४८॥
 मग नाथपंथीं दीक्षा देऊन ॥ उन्मनी मुद्रा फाडिले कान ॥ तत्त्वामार्जीं दिव्यज्ञान ॥ गळां कंथा ओपिली ॥४९॥
 देवविती शुद्ध सारंगी ॥ अनुहत वाजे नाना अंगी ॥ कुबडी फावडी देहप्रसंगी ॥ देह विदेही मिरवला ॥५०॥
 ऐसा होऊनि पूर्ण स्थित ॥ मग सर्वे घेऊनि मच्छिंद्रनाथ ॥ मार्तडपर्वतीं गेले त्वरित ॥ नागेश्वरस्थाना वंदिले ॥५१॥
 तेथें करुनि देवदर्शन ॥ वरद घेतला विद्येकारणे ॥ मग साबरीविद्या कवित्वरचन ॥ महीवर मिरवीतसे ॥५२॥
 असो सर्व साध्य झाल्यावरी ॥ मावदे मांडिले बहुतां गजरीं ॥ हरिहरादि साह्यकारी ॥ गिरनारपर्वतीं आणिले ॥५३॥
 सुवर्लोक भूलोक तपोलोक ॥ स्वर्गवासी पुण्यश्लोक ॥ गणगंधर्व सुरवर अनेक ॥ मावद्यास आणिले ॥५४॥

ब्रह्मा इंद्र वरुण कुबेर अशिवनीकुमार चंद्र भास्कर ॥ सकल समुच्चय पर्वताकार ॥ मावद्याते पातले ॥५५॥
 चार दिवस यथायुक्त ॥ सोहळा भोगिला अपरिमित ॥ मग प्रसन्न होऊनि सकल दैवते ॥ पूर्ण वरा ओपिले ॥५६॥
 वर देऊनि सकल विद्येशी ॥ जात झाले स्वस्थानासी ॥ रेवणासिद्धही तीर्थटनासी ॥ अत्रिआत्मजे पाठविला ॥५७॥
 तीर्थ हिंडतां अपार महीसी ॥ तों विठ्ठाग्रम मानदेशी ॥ तेथें येऊनि मुक्कामासी ॥ सहजस्थितीं राहिला ॥५८॥
 तों तेथें सरस्वती ब्राह्मण ॥ जान्हविका स्त्री तयालागून ॥ लावण्यलतिक स्वरूपवान ॥ चंद्रासी वदने लाजवितसे ॥५९॥
 उभय स्त्रीपुरुष एकचिती ॥ जेर्वी ते लोहचुंबकरीती ॥ किंवा जगप्रिय गमस्ती ॥ अवियोगप्रीतीं वाहिले ॥६०॥
 कीं मीनतोयाची संगती ॥ कीं विवरस्थाची एकनीती ॥ कीं भावांगी सिद्धभक्ती ॥ सदा धवळारीं नांदतसे ॥६१॥
 तन्न्याये उभयतां जाण ॥ प्रपंच वहिवाटिता एकप्रमाण ॥ परी इतुके असोनि जठरीं संतान ॥ शून्यपणे मिरवत ॥६२॥
 सप्त पुत्र झाले तयासी ॥ परी ते बाळपणीं पंचत्व देहासी ॥ सातवं आठवे दिवशी ॥ दहावे दिवशीं पंचत्व होय ॥६३॥
 असो षट्पुत्र देहान्त पावले ॥ यावरी सातवे उदय पावले ॥ ते द्वादश दिन वांचले ॥ तेणैं हर्षले विप्रमन ॥६४॥
 कांतेती म्हणे परम वेल्हाळे ॥ पंचम षष्ठ भक्षिले काळे ॥ हें द्वादश दिन वांचले केवळ ॥ काळवेळ लोटली येणे ॥६५॥
 एक आणि चुकल्यापरीस ॥ तों दश वर्षाचा होय आयुषी ॥ तरी आतां या पुत्रासी ॥ भय नसे सर्वथा गे ॥६६॥
 ऐसें कांतेसी बोलून वचन ॥ बारसें मांडिले परम आवडीने ॥ गृहीं करून पंचपक्कान्ने ॥ घाली भोजन विप्रांसी ॥६७॥
 तों ते दिवशीं रेवणनाथ ॥ भिक्षा करीत आला तेथ ॥ अलक्ष गाजवूनि त्या द्वाराते ॥ पुढे पाऊल ठेवीतसे ॥६८॥
 तंव त्या विप्रें देखिले दुरोनी ॥ वाढते पात्र ठेविले धरणी ॥ तैसाचि बाहेर येऊनी ॥ नाथानिकट लगबगे ॥६९॥
 तंव तेजःपुंज हाटककांती ॥ देखतां विप्र म्हणे चिती ॥ हा पूर्व तापसी अवतार क्षिती ॥ कोणी तरी आहे कीं ॥७०॥
 तैसाचि सोहळा लगबगेकरुन ॥ नाथचरणीं मस्तक ठेवोन ॥ म्हणे महाराजा प्रयोजन ॥ माझे घरीं आहे कीं ॥७१॥
 ऐसें असोनि मज दरिद्रियाचे मनोरथ ॥ डावलूनि जातां किमर्थ ॥ तरी हे तुम्हां नव्हे यथार्थ ॥ अनाथा सनाथ करावे ॥७२॥
 मी हीन दीन जाति ब्राह्मण ॥ काय करावा उत्तम वर्ण ॥ सेवाचोर अतिथिकारणे ॥ व्यर्थ संसारी मिरवतो ॥७३॥
 ऐसें बोलोनि म्लान वाणी ॥ माथां वारंवार ठेवी चरणी ॥ आपुला वर्णाश्रम टाकोनि ॥ विव्हळ झाला भावार्थ ॥७४॥
 त्यावरी नाथ बोले त्यासी ॥ आम्ही शूद्र तूं विप्र मिरविसी ॥ मज नमस्कारावया तुजसी ॥ अर्थ नाहीं जाणिजे ॥७५॥
 येरु ऐकूनि बोले वचन ॥ शूद्र जातीचा ब्राह्मण ॥ तो मातंगा करील नमन ॥ अन्य वर्ण चुकेल कैसा ॥७६॥
 कडू भक्षिता काय होय गोड ॥ होणार नाहीं धडफुढा ॥ प्राजिक मानिला जेणे वेडा ॥ तरी त्या पंडिता धिक्कार ॥७७॥
 तरी ऐसे वर्म निपुण ॥ मज कैसे येईल घडून ॥ परी देखावे श्रेष्ठ वचन ॥ ऐसी विनंती करीतसे ॥७८॥
 ऐसें बोलतां विप्र त्याते ॥ मनांत म्हणे रेवणनाथ ॥ हा विप्र आहे प्रजावंत ॥ बोलापरी चालतसे ॥७९॥
 नातरी बोल बोलतां सोपे ॥ आचार दावितां टीर कांपे ॥ तरी आतां असो याते स्वल्प ॥ सिद्धार्थाते मेळवूं ॥८०॥
 मग विप्राचा धरूनि हात ॥ संचार करी त्याचे गृहांत ॥ विप्रे नेवोनि स्वसदनांत ॥ महाराज बैसविला ॥८१॥
 पात्र लगबगे आणी वाढून ॥ सर्व पदार्थ भरी प्रेमेंकरुन ॥ पात्रानिकट बैसोन ॥ भोजन सारी नाथाचे ॥८२॥
 अन्य विप्रां विप्र नेमून ॥ सकळाचे करी संगोपन ॥ परी आपण न उठे नाथापासून ॥ परमभक्तीसी गुंतला ॥८३॥
 जैसी शर्करेसी पिपीलिका ॥ काढूं जातां दडपी मुखा ॥ तेवीं भक्तीचा धरूनि आवांका ॥ विप्र गुंतला नाथभक्ती ॥८४॥
 असो ऐसे परम भक्ती ॥ नाथाची झाली जठरतृप्ती ॥ येरीकडे विप्रपंगती ॥ गेले भोजन सारुनियां ॥८५॥
 विप्र गेले आपुले सदर्नी ॥ येरीकडे नाथालागूनी ॥ भोजन झाल्या नम वचर्नी ॥ बोलता झाला विप्र तो ॥८६॥
 म्हणे महाराजा आजिचा दिन ॥ वस्तीसी सेवावे माझे सदन ॥ उदयिक प्रातःकाळीं उठून ॥ जाणे असेल तरी जावे ॥८७॥
 पाहूनि तयाचा परम आदर ॥ अवश्य म्हणे विधिकुमर ॥ एकांतस्थानीं शयनावर ॥ नाथा नेऊनि पहुडविले ॥८८॥
 नाथ शयनीं होतां निद्रित ॥ आपण भोजन सारुनि त्वरित ॥ वारासार करुनि येत ॥ नाथापाशीं त्वरेने ॥८९॥
 तों सूर्य गेला अस्तासी ॥ मग उठूनि बैसला तापसी ॥ पुन्हा वंदूनि नाथचरणासी ॥ उपाहार करवा म्हणतसे ॥९०॥
 तंव नाथ म्हणे आतां भोजन ॥ झाले आहे न इच्छी मन ॥ मग आपुला नित्यनेम सारुन ॥ पुन्हां शयनीं पहुडला ॥९१॥
 सरस्वती ब्राह्मण निकट बैसून ॥ नाथाचे चुरीतसे चरण ॥ तों मध्यरात्री झाली पूर्ण ॥ तेव्हां विपर्यास वर्तला ॥९२॥
 बाळ जे होते मातेपाशी ॥ सटवीने झडपिले त्यासी ॥ परम ते झाले कासाविशी ॥ शोकसिंधु उचंबळला ॥९३॥
 हांक मारी स्वभर्त्याते ॥ म्हणे बाळ कासाविसी बहु होते ॥ विप्र म्हणे त्या कांतेते ॥ होईल तेसें होऊं दे ॥९४॥
 तूं न करीं आतां कांही अनुमान ॥ निद्राभंग होईल नाथाकारण ॥ आपुले प्रारब्ध मुळींच हीन ॥ बरवे कैसें होईल गे ॥९५॥
 मागें आचरलों कांहीं पाप ॥ ते भोगितों अमूप ॥ आतांहि मोडितां स्वामीची झांप ॥ सुलभ पुढे दिसेना ॥९६॥

ऐसें बोलूनि कांतेतें ॥ श्रीनाथाचे चरण चुरीत ॥ तों सवितासुताचे येऊनि दूत ॥ बाळ पाशीं आकर्षिला ॥१७॥
 काढूनि चैतन्य जीवदशारुप ॥ घेऊनि गेले यमासमीप ॥ येरीकडे शवस्वरुप ॥ बाळदेहीं मिरवलें ॥१८॥
 मग तो मायेचा मोह दारुण ॥ हदर्यां पेटला विरहअग्न ॥ मग मंद रुदन भरतां नयन ॥ जान्हवीं तेव्हां करीतसे ॥१९॥
 तों प्रातःकाळसमय झाला ॥ शयनीं नाथ जागृत झाला ॥ तों मंद रुदनार्थ आकर्षिला ॥ एकाएकीं तयानें ॥२०॥
 नाथें ऐकूनि मंद रुदन ॥ विप्रासी म्हणे रडतें कोण ॥ येरु म्हणे बाळकाचा प्राण कासावीस होतसे ॥१॥
 म्हणोनि मोहस्थित नाथा ॥ अज्ञानपर्णीं रडतें कांता ॥ ऐसी ऐकूनि तयाची वार्ता ॥ बाळा आणीं म्हणतसे ॥२॥
 मग तो विप्र स्वकांतेपाशीं ॥ येऊनि पाहे स्वपुत्राची ॥ तंव तें मिरवलें प्रेतदशेसी ॥ हांका मारुनि तेथवां ॥३॥
 म्हणे महाराजा प्राणरहित ॥ बाळ झालें निश्चित ॥ ऐसें ऐकूनि रेवणनाथ ॥ परम चितीं क्षोभला ॥४॥
 म्हणे मी या स्थळीं असतां ॥ कैसा डाव लाधला कृतांता ॥ तरी तो कृतांत पाहीन आतां ॥ पाहूनि नाहींसा करीन मी ॥५॥
 ऐसे दुर्घट शब्द वदोन ॥ ब्राह्मणासीं म्हणे बाळ आण ॥ तंव तें शरीर उचलोन ॥ नाथालागीं अर्पीतसे ॥६॥
 तंव तें बाळ परम गोमटे ॥ नाथ पाहे आपुले दृष्टीं ॥ चितीं हळहळूनि म्हणे नष्ट ॥ कर्म काय उदेलें ॥७॥
 विप्रासी म्हणे बाळ तूतें ॥ इतुकेचि झाले काय नितांत ॥ येरी म्हणे कृपावंत ॥ बाळ सातवें हें असे ॥८॥
 बाळ होतां बाळतपर्णी ॥ मृत्यु पावले पंचसप्तादिनी ॥ द्वादशदिन तपः प्राजी ॥ बाळ सातवें हें असे ॥९॥
 तरी आतां असो कैसें ॥ हीन प्रारब्ध आहे आम्हांस ॥ तें सुफळपर्णी कर्मलेश ॥ फळा कैसें येईल कीं ॥१०॥
 परी असो होणार तें झाले ॥ आमुचे सेवेसी चित रंगलें ॥ तें पुण्यांश हेंचि इतुलें ॥ वारंवार लाधो कीं ॥११॥
 ऐसी बोलतां विप्रहाणी ॥ अंतर जाणितले प्रांजलपर्णी ॥ मग सरस्वतीविप्रा पाचारूनी ॥ बोलता झाला महाराजा ॥१२॥
 म्हणे वत्सा तीन दिवस ॥ जतन करीं बाळतनूस ॥ मी स्वतः जाऊनि यमपुरी ॥ साती बाळें आणितों कीं ॥१३॥
 मग अमरमंत्र मंत्रूनि विभूती ॥ चर्चिली बाळशवाप्रती ॥ म्हणे विप्रा बाळ हें कितीं ॥ येणे नासणार नाहीं रे ॥१४॥
 ऐसे सांगूनि त्वरितात्वरित ॥ तेथूनि निघता झाला नाथ ॥ व्यानअस्त्र जल्पूनि सनाथ ॥ अतिवेगेसीं चालिला ॥१५॥
 भाँवतें अस्त्रांचं करी भ्रमण ॥ तेणे हिमालयाचे अंबुकण ॥ शीतळ करुनियां जाण ॥ यथास्थित मिरवले ॥१६॥
 जैसे शीताचे झुळकेआंत ॥ समीप पावक निश्वित ॥ तेणेकरुनि शरीरांत ॥ बाधा न करी अंगातें ॥१७॥
 तेवीं आदिनामास्त्र ॥ सव्य मेलवूनि योगपात्र ॥ व्यानास्त्र मुर्खीं स्तोत्र ॥ जल्पूनि गिरि वेधला ॥१८॥
 सहज चालिला यमपुरी ॥ संचर करी यक्षधवळारी ॥ तो धर्मराज पाहूनि नेत्री ॥ आसनाहूनि उठालासे ॥१९॥
 वैसवूनि आपुले कनकासनीं ॥ षोडशोपचारे पूजिला मुनी ॥ सहज करपुटीं नम्र वाणी ॥ धर्मराजें आरांधिला ॥२०॥
 म्हणे महाराजा योगदक्ष ॥ किमर्थ कार्मी योजिला पक्ष ॥ तरी तें वदूनि सुढाळ पक्ष ॥ मज यक्षातें तुष्टवीं ॥२१॥
 येरु म्हणे यमपुरनाथा ॥ मी सरस्वतीविप्राचे घरीं असतां ॥ तुवां येऊनि तयाच्या सुता ॥ हरण केलें कैसें रे ॥२२॥
 तरी जें घडूं नये तें घडलें ॥ परी आतां मागुती देइजे वहिलें ॥ आणि षट्पुत्र त्याचे कोठें ठेविले ॥ तेही आतां देई आणोनी ॥२३॥
 तरी या बोलासी वर्तन ॥ तूतें न ये जरी घडून ॥ मग मम कोपाचा प्रळयाग्न ॥ उरों न देई तुजलांगीं ॥२४॥
 ऐसे बोलतां रेवणनाथ ॥ विचार करी तेजोबिधिसुत ॥ म्हणे चांगलें बोलूनि यातें ॥ शिवधरेतें धाडावा ॥२५॥
 आपुल्या सर्वस्वीं निमित्याकडून ॥ अधिकारी करावा उमारमण ॥ हा सिद्ध तेथें गेल्यानें ॥ दृष्टीं पडेल प्रतापू ॥२६॥
 ऐसा विचार करुनि मानसीं ॥ बोलता झाला योगियासी ॥ म्हणे महाराजा मम बोलासी ॥ चित द्यावें यथार्थ ॥२७॥
 हे महाराजा हरिहर ॥ आणि तिजा तो नाभिकुमर ॥ हे मुख्य यांचा कारभार ॥ सकळ करणें तयांचे ॥२८॥
 जरी म्हणाल कैसे रीतीं ॥ त्रिवर्ग त्रिकार्मी असती ॥ शिव क्षयी विधि उत्पत्ती ॥ रक्षणशक्ति विष्णूचि ॥२९॥
 तरी यक्षपति तो तमोगुणविहारी ॥ आम्ही त्याची करितों चाकरी ॥ मारणे तारणे आमुच्या करीं ॥ कांहीं एक नसे जी ॥२३०॥
 तरी आतां प्रतापराशी ॥ गमन करावें कैलासासी ॥ आराधूनि शिवचितासी ॥ सप्तपुत्र न्यावे जी ॥२१॥
 आणीक खूण सांगतें उतर ॥ तेथेंचि आहेत सप्तकुमर ॥ तरी दावूनि आपुला बुद्धिसंचार ॥ कार्य आपुलें करणे जी ॥२२॥
 मजवरी जरी आलां आपण कोपोन ॥ तरी मी काय हीनदीन ॥ क्षयकर्ता उमारमण ॥ प्रसिद्धपर्णीं मिरवतसे ॥२३॥
 क्षयकर्ता आहे भव चराचरी ॥ शास्त्रादि बोलती साचार ॥ आपणही आहांत जाणिव सर्व ॥ अंतरंग सर्वाचे ॥२४॥
 ऐसे असोनि महाराज ॥ कां कोपानळी योजितां मज ॥ सोज्जवळतेजीं अर्काराज ॥ तमधवळारा नांदवितां ॥२५॥
 तुम्ही सर्वाचे जानदिवटे ॥ कूर्पीं पडतां अज्ञानवाटे ॥ हें योग्य नव्हे तुम्हां हळवटे ॥ धोपटपंथीं मिळाना कां ॥२६॥
 ऐसे बोलतां धर्मराज ॥ मान तुकावी तेजःपुंज ॥ म्हणे हें पंचाननाचे काज ॥ तें सत्यार्थ बोलसी तूं ॥२७॥
 तरी आतां कैलासीं जाईन ॥ कैसा आहे पंचानन ॥ तो सर्व दृष्टीं पाहीन ॥ अमित्रपन त्यासुदधां ॥२८॥

ऐसें बोलूनि योगधारणी ॥ उठता झाला मग तेथुनी ॥ व्यानअस्त्र मुखीं स्तवोनी ॥ कैलासाते पातला ॥३९॥
 आतां तेथें कथासार ॥ होईल तितुकी धुंडीकुमर ॥ मूळ काट्य ग्रंथापर ॥ नरहरिकृपे वर्णीत ॥२४०॥
 स्वस्ति श्रीभक्तिकथासार ॥ संमत गोरक्षकाट्य किमयागार ॥ सदा परिसोत भाविक चतुर ॥ पंचत्रिंशाध्याय गोड हा ॥२४१॥
 श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ शुभं भवतु ॥ अध्याय ३५ ॥ औंच्या २४१॥

श्री नवनाथ भक्तिसार पोथी - अध्याय ३६

अध्याय ३६

श्रीगणेशाय नमः

जयजयाजी भक्तरातका ॥ मम पूर्वजा जानार्का ॥ नरहरिनामे पुण्यश्लोका ॥ पुढे ग्रंथ बोलवीं ॥१॥
 मागिले अध्यार्थी कथन ॥ रेवणनाथाते अत्रिनंदन ॥ वरदचिते प्रसन्न होऊन ॥ सनाथ चिते केला असे ॥२॥
 कैला तरी प्रतापवंत ॥ परी सरस्वतीविप्राचा अभिप्राय हेत ॥ चिते करुनि कैला शांत ॥ रेवणनाथ गेला असे ॥३॥
 तरी आतां पुढे श्रोतीं ॥ परिसावे आवाहना ग्रंथ अर्थी ॥ रेवणनाथ कैलासाप्रती ॥ कैलासद्वारीं प्रगटला ॥४॥
 दिसे जैस भास्कर ॥ कीं उदय पावला रोहिणीवर ॥ कीं सहस्त्र चपलांचा एकभार ॥ अंगकांति मिरवतसे ॥५॥
 ऐसा महाराज तेजःपुंज ॥ ग्रामद्वारीं येतां भोज ॥ तंव ते शिवगण विजयध्वज ॥ रक्षणा असती द्वारांत ॥६॥
 त्यांनी पाहूनि योगमूर्ती ॥ हटकोनि उभा केला क्षिती ॥ म्हणती तुम्ही कोणती नूतन गणती ॥ जातां कोठे महाराजा ॥७॥
 येरु म्हणे रेवणनाथ ॥ नाम असे या देहाते ॥ विजयकरणी भवभेटीते ॥ आम्हां जाणे आहे कीं ॥८॥
 येरु म्हणती कवण कार्ये ॥ आम्हांलार्गी शीघ्र सांगावे ॥ नाथ म्हणे विप्रतनय ॥ सत्य चोरिला शिवाने ॥९॥
 तरी तयासी शिक्षा करुन ॥ घेऊनि जाईन विप्रनंदन ॥ ऐसे ऐकतां शिवगण ॥ परमचितीं क्षोभले ॥१०॥
 म्हणती बाबा बोलसी वचन ॥ यांत आम्हांसी आले समजोन ॥ तुमचा गुरु गंधर्व जाण ॥ आम्हांलार्गी वाटतो ॥११॥
 परी गंधर्वचा संस्कार ॥ पाहू आला प्रहार ॥ तरी तो तेथेंचि करावा आदर ॥ फीर माघारा येथोनी ॥१२॥
 ऐसे बोलती शिवगण त्यासी ॥ परम कोप चढला त्याचे मानसी ॥ म्हणे गुरु गंधर्ववंशी ॥ तरी तुम्हां दावितो ॥१३॥
 अरे तुम्ही गंधर्वासमान ॥ फिरों नका रानोरान ॥ ऐसे म्हणोनि करें अकितबंधन ॥ भस्मचिमुटी कवळिली ॥१४॥
 स्पर्शअस्त्र जपोनि होटीं ॥ फेकिता झाला भस्मचिमुटी ॥ तेणे द्वारापाळ महीपाठीं ॥ खिळोनियां राहिले ॥१५॥
 एक सहस्त्र तीन शत ॥ गण महीते केले व्यक्त ॥ उचलूं जातां स्वपदाते ॥ मही पदाते सोडिना ॥१६॥
 पद महीपासूनि कदा न सुटति ॥ म्हणोनि हस्त धरुनि काढूं जाती ॥ तेणे मही ते व्यक्त होती ॥ उभय हस्त गणांचे ॥१७॥
 ऐसे एक सहस्त्र तीन शत ॥ ओणवे केले महीं व्यक्त ॥ मग सर्वालार्गी बोले नाथ ॥ कोण गंधर्व सांगा रे ॥१८॥
 ऐसे विपरीत करणी ॥ प्रविष्ट होतां त्या शिवगणी ॥ हा वृतांत सकळ शिवभुवर्नी ॥ शिवालागी समजला ॥१९॥
 कैलासवासी शिवाचे गण ॥ त्यांनी विपर्यास पाहून ॥ परम भयभीत चितीं होऊन ॥ शिवालागी दर्शविती ॥२०॥
 उभे राहोनि शिवानिकट ॥ म्हणती महाराजा नीळकंठा ॥ एक मानव सुभट ॥ ग्रामद्वारीं पातलाहे ॥२१॥
 तेणे एक सहस्त्र तीन शत ॥ द्वारागण केले महीव्यक्त ॥ करचरण दोन्ही ओणवे समस्त ॥ आरंबळती महाराजा ॥२२॥
 ऐसी ऐकोनि शिवे मात ॥ कल्पांतभैरवां आजापीत ॥ म्हणे कोण आला येथ ॥ शिक्षा त्याते करा रे ॥२३॥
 ऐसे ऐकतां शिवचन ॥ अष्टही मैरव प्रलयाग्न ॥ सवे घेऊनि शतकोटी गण ॥ ग्रामद्वारीं पातले ॥२४॥
 तंव ते एक सहस्त्र तीन शत ॥ भैरवीं पाहिले महीव्यक्त ॥ मग परम कोपेनि पिनाकहात ॥ शर भया योजीतसे ॥२५॥
 तें नाथें चपळपणीं पाहून ॥ पुनः शस्त्रअस्त्रांचे संधान ॥ तीव्र कल्पूनि शतकोटिगण ॥ तयांसी तेथ खिळियले ॥२६॥
 अष्टभैरव प्रतापदर्प ॥ कदा न गणिती अस्त्रप्रताप ॥ टण्टकारुनि शरचाप ॥ तीव्र अस्त्रे योजिती ॥२७॥
 एक योजिती वातास्त्र प्रबळ ॥ एक योजिती प्रलयानळ ॥ एकीं नागास्त्र परम विशाळ ॥ विषधारा योजिले ॥२८॥
 एकीं धूमास्त्र योजिले कठिण ॥ एकीं वासवशक्ति केली निर्माण ॥ एकीं ब्रह्मास्त्र शापवचन ॥ शापादपि योजिले तें ॥२९॥
 एके वज्रास्त्र योजिले सबळ ॥ जें सकळ अस्त्रां असें अतुळ ॥ वीरभैरव तों साधनीं चपळ ॥ विभक्त अस्त्र निर्मातसे ॥३०॥
 ऐसी योजूनि सायकमुष्टी ॥ शर सोडिते झाले जेठी ॥ मग अष्टास्त्रांते प्रतापकोटी ॥ अंबराते मिरवले ॥३१॥
 तें पाहोनियां रेवणनाथे ॥ भस्मचिमुटी कवळूनि हाते ॥ एकदाचि उत्तीर्ण अष्ट अस्त्राते ॥ मुखेंकरोनि जपिन्नला ॥३२॥
 वातास्त्रावरी पर्वतास्त्र ॥ अग्निअस्त्रावरी जलदास्त्र ॥ नागास्त्रावरी खगेशास्त्र ॥ यापरी तो जल्पतसे ॥३३॥
 धूमास्त्रावरी आदित्यनामी ॥ वासवशक्तीते काळिका निर्माण ॥ शापादपि ब्रह्माखाणी ॥ स्तवनअस्त्र त्या ओपी ॥३४॥
 वज्रास्त्राते शक्रास्त्रे जपोन ॥ विभक्तास्त्र केले निर्माण ॥ मोहन अष्टअस्त्रांचे निवारण ॥ एकाचि वचने केले तें ॥३५॥

असो अष्टास्त्री अष्ट अस्त्रे जाऊन ॥ नाहीसें केले अंबरांत जाण ॥ परी ती अष्ट अस्त्रे उकलोन ॥ भैरवांवरी पडियेली ॥३६॥
 तेणे अष्टभैरव झाले जर्जर ॥ शिवालार्गी सांगती हेर ॥ हे महाराज उमावर ॥ भैरव क्षीण झालेती ॥३७॥
 तें ऐकोनि शिव चिर्ती ॥ सिद्ध गोसुत केला निगुर्ती ॥ अव्हानोनि रोहिणीपती ॥ त्रिशूल हाती मिरवला ॥३८॥
 चक्र खडग शर सायक ॥ अंकुश आणि डमरु देख ॥ शंख नरकपाळ हस्ती एक ॥ नंदी वाघदोर मिरवतसे ॥३९॥
 ऐशीयेपरी भूषण ॥ कामांतक तो शस्त्र संजोन ॥ परम संतापे उभा राहोन ॥ बहु त्वरे धांवला ॥४०॥
 तें पाहूनि रेवणनाथ ॥ चिर्ती म्हणे युद्ध कासया बहुत ॥ एकाचि अस्त्रे प्रतापवंत ॥ शिवालार्गी करावे ॥४१॥
 जल्पूनि अस्त्र वताकर्षण ॥ फुंकूनि देत भस्म जल्पून ॥ तें प्रविष्ट होतां तीव्रपण ॥ शिवश्वास आकर्षिला ॥४२॥
 तेणेंकरोनि उमास्वामी ॥ विकळ झाला नंदीवरोनी ॥ धीर न धरवे महीलागुनी ॥ उलथोनिया पडियेला ॥४३॥
 परम झाला गार्वी विकळ ॥ शस्त्रे मुठीर्ची सुटली सकळ ॥ मुखी रुधिर लोटलें तुंबळ ॥ सरितापार्ती मिरवले ॥४४॥
 अष्टभैरव अष्टशस्त्रेकरुन ॥ तेही पडले जर्जर होऊन ॥ तीव्र प्रहारे मूर्छाय येऊन ॥ महीवरती मिरवती ॥४५॥
 सकळ पडले शुद्धिरहित ॥ अष्टशस्त्रे तीं झालीं गुप्त ॥ परी गंधर्वा हा सकळ वृतांत ॥ युद्ध पाहतां समजला ॥४६॥
 मग ते परम तांतडीकरोन ॥ विष्णूसी ही जाणविती खून ॥ परम अवस्थेसी ऐकून ॥ कमलापति धांविन्नला ॥४७॥
 मनोवेगातें मार्गे टाकून ॥ शीघ्र पातला रमारमण ॥ नाथासन्मुख निकट येऊन ॥ हदर्यीं प्रीतीने कवळीतसे ॥४८॥
 हदर्यीं कवळूनि योगमूर्ती ॥ म्हणे महाराज तपःपती ॥ कवण कारणे विक्षेप चिर्ती ॥ कोपानळ पेटला ॥४९॥
 येरी म्हणे पंकजाक्ष ॥ मी सरस्वतीविप्राच्या गृहीं प्रत्यक्ष ॥ असतां शिवे धाइनि यक्ष ॥ पुत्र त्याचा मारिला ॥५०॥
 तरी त्या अभिप्रायेंकरुन ॥ आतां घेईन शिवाचा प्राण ॥ उपरी संजीवनीअस्त्रेकरुन ॥ बाळ उठवीन तयाचे ॥५१॥
 नातरी रक्षिणे असेल प्राण ॥ तरी सप्तबाळे द्या आणोन ॥ ऐसे नाथ बोले वचन ॥ विष्णु त्यातें बोलतसे ॥५२॥
 म्हणे महाराजा बाळे सप्त ॥ आहेत मजपार्तीं जीवदशाव्यक्त ॥ तरी सप्तही जीव तुम्हांतें ॥ हस्तगत करितों मी ॥५३॥
 जीवदशा तुम्हां करितां अर्पण ॥ पुढे देह तुम्ही करा निर्माण ॥ ऐसे नाथे ऐकूनि वचन ॥ अवश्य म्हणे तयाते ॥५४॥
 मग वातप्रेरक अस्त्र जपूनी ॥ सावध केला शूलपाणी ॥ उपरी विभक्तअस्त्र जपूनी ॥ गण सोडविले सकळिक ॥५५॥
 स्थितमंत्र सुखवास सघन ॥ अष्टभैरवा लाविले भस्म ॥ तेही झाले सुखरूप पूर्ण ॥ अस्त्रप्रहारावेगळे ॥५६॥
 मग सकळ सावध होऊनि प्रीती ॥ नमिते झाले योगपती ॥ मग सप्तजीवदशा देऊनि हाती ॥ बोळविला महाराजा ॥५७॥
 व्यानास्त्र मुखीं जपून । महीं उतरला तपोधन ॥ शीघ्र विप्रग्रामी येऊन ॥ सरस्वतीविप्रा सांगतसे ॥५८॥
 म्हणे बा रे पुकळेवर ॥ कुटी मेणासम समग्र ॥ ऐसे ऐकतां सरस्वतीविप्र ॥ उखळीं पुत्र वाहिला ॥५९॥
 कुटूनि केला मेणासमान ॥ मग समग्र भाग दिला आणून ॥ मग तयाचे यथाविभाग करुन ॥ सप्त पुतळे बनविले ॥६०॥
 सिद्ध पुतळे झालियावर ॥ संजीवनीप्रयोगीं वागुतर ॥ तेणे संजीव झाले समग्र ॥ जीवदशा प्रगृहनी ॥६१॥
 प्रगटती अट्टहास्य करुन ॥ रुदन करिती सप्तही नंदन ॥ मग सरस्वतीकांतेसी ओपून ॥ म्हणे पाळण करीं याचे ॥६२॥
 मग द्वादश दिवसां पालर्खी घालून ॥ सप्त पुत्रांचे ठेविले नाम ॥ सारंगीनाथ द्वितीयाकारण ॥ जोगीबा नाम ठेविले ॥६३॥
 तृतीय बालक निजानंद दिनानाथ ॥ नयननाथ मिरवला चतुर्थ ॥ यदुनाथनार्मीं पंचम समर्थ ॥ षष्ठ निरंजननार्मी मिरवला ॥६४॥
 सातवा महापुरुष गहिनीनाथ ॥ असे सप्त पुरुष जगविख्यात ॥ पुढे द्वादश वरुणे रेवणनार्थे ॥ अनुगृहीत केले ते ॥६५॥
 मग त्या सप्त शिष्यांकारण ॥ सिद्ध केले विद्या ओपून ॥ जर्गी मिरवले सिद्ध म्हणून ॥ चौन्यायशीं सिद्धांत पैं ॥६६॥
 मग तेथेचि राहूनि योगपती ॥ सेवा घेतसे सातांहाती ॥ असो रेवणनाथ विटे प्रांती ॥ अद्यापपर्यत नांदतसे ॥६७॥
 असो ऐसे कथेचे चांगुलपण ॥ जो नित्य करी श्रवण पठण ॥ बाळमृतीचा दोष जाऊन ॥ पुत्रवान होईल कीं ॥६८॥
 बाळे होऊनि दोषे मरती ॥ तिने सुस्नात होऊनि कथेप्रती ॥ मग बाळे तियेचीं चेवली न जाती ॥ हें गोरक्ष बोलिला जाण पां ॥६९॥
 तरी ऐशी दोषनिवारण ॥ कथा ऐकावी कमिकाने ॥ याउपरी वटसिद्धनाथाचे कथन ॥ स्वीकारावे श्रोत्यांनी ॥७०॥
 पूर्वी सरस्वतीचे उद्देशेकरुन ॥ ब्रह्मवीर्य गृहाते पडले खचोन ॥ सर्पिणीमस्तकीं अकस्मात येवोन ॥ आदळले ते समर्यां ॥७१॥
 मौळदंडी पडले रेत ॥ तंव ती पाहे अकस्मात ॥ चिर्ती म्हणे भक्ष महीतें ॥ पडला आहे सुढाळ ॥७२॥
 मग ते उचलोनि आनन्पुटी ॥ साठविती झाली आपुले पोटी ॥ परी साठवल्या रेत शेवटी ॥ गर्भ वाढी लागला ॥७३॥
 राहिला परी आस्तिकासी ॥ समजूनि आले अंतरासी ॥ कीं ब्रह्मवीर्य तक्षकात्मजेसी ॥ प्राप्त झाले तये वेळीं ॥७४॥
 झाले परी महासिद्ध ॥ उदरा येईल अवतार प्रसिद्ध ॥ जो नवांतील नारायण शुद्ध ॥ सिद्धनाथ म्हणतील जो ॥७५॥
 ऐसे जाणोनि आस्तिकमुनी ॥ पाहता झाला तक्षकनंदिनी ॥ समीप तीते पाचारुनी ॥ बोलता झाला महाराजा ॥७६॥
 म्हणे माया वो ऐक वचन ॥ तव तो भोग नव्हे दुर्बळवान ॥ तुज उदरीं नारायण ॥ आविर्होत्र येतो गे ॥७७॥

परी हैं तूतें सांगावया कारण ॥ पुढे आहे दुर्घट विघ्न ॥ जनमेजय राजयानें ॥ सर्पसत्र मांडिलेसे ॥७८॥

सकळ ऋषीचा धेवोनि मेळ ॥ मखकुँडी ठेविला प्रलयानळ ॥ सर्पसमिधा योजूनि सबळ ॥ ऋषिमंत्र आव्हानिती ॥७९॥

तरी माया वो सांगां किती ॥ बहु फण्यांची होईल आहुती ॥ तें अवगमोनि माझिये चिर्ती ॥ तुजपाशीं पातलों ॥८०॥

तरी आतां गर्भभरणीं ॥ स्वदेहातें बैसा आच्छादुनी ॥ येरी म्हणे कवणा स्थार्णी ॥ राहूं लपोनि महाराजा ॥८१॥

ऐसें बोलतां वागुत्र ॥ तों समीप देखता वटतरुवर ॥ तोही जुनाट काष्ठपोखर ॥ महीवरी मिरवतसे ॥८२॥

तें पाहूनियां आस्तिकसुनी ॥ म्हणे माय वो तक्षकनंदिनी ॥ या वटपोखरांत संचरोनी ॥ प्राण आपुला रक्षीं षें ॥८३॥

मग तक्षकात्मजबाळा ॥ रिघती झाली वटस्थळा ॥ काष्ठपोखरीं तपोवेल्हाळा ॥ गरोदरपण भोगीतसे ॥८४॥

परी आस्तिके अचळ वज्जप्रयोगीं ॥ सिंचिला तरु अंबुभार्गी ॥ अचळ करुनि तरु वेगीं ॥ हस्तिनापुरीं चालिला ॥८५॥

जाऊनि मखमंडपांत ॥ भेटूनि सकळ ऋषीते गुप्त ॥ तक्षकसुतेचा सकळ वृतांत ॥ निवेदिला तयासी ॥८६॥

म्हणे ब्रह्मवीर्य सनाथवंत ॥ तें उदरीं आहे नेमस्त ॥ तरी तो वटसिद्धनागनाथ ॥ प्रगट होईल महाराजा ॥८७॥

ऐसें सांगतसे वर्तमान ॥ जो नवांतील आविर्होत्र नारायण ॥ सर्पसर्वीं आपण ॥ योजूं नये तयासी षें ॥८८॥

ऐसें साकल्य वर्तमान ॥ ऐकूनि ऋषी तुकविती मान ॥ आपुले हदर्यी शोध करुन ॥ अवश्य म्हणती तयातें ॥८९॥

मग तक्षकात्मजा नाम पद्मिणी ॥ मंत्रप्रयोगीं देती सोडूनी ॥ येरीकडे उरगी गर्भिणी ॥ नवमासांते पुरलीसे ॥९०॥

तिकडे सर्पसत्र झाले समाप्त ॥ इकडे दिवस भरले नेमस्त ॥ मग प्रकृतिअंड होऊनि उदित ॥ प्रसूत झाली पद्मिणी ॥९१॥

असो वटवृक्षपाखरांत ॥ अंड राहिले दिवस बहुत ॥ आविर्होत्र नारायण त्यातं ॥ ईश्वरसते संचरला ॥९२॥

दिवसेंदिवस अंडांत ॥ वाढी लागलेसे जीववंत ॥ देह होतां सामर्थ्यवंत ॥ भग्न झालें अंड तें ॥९३॥

मग त्या तळवटपोखरांत ॥ बाळ रुदन करी अत्यंत ॥ निढळ वाणी कोणी त्यातें ॥ रक्षणातें नसेचि ॥९४॥

जैसी जळांतील जळमासोळी ॥ उड़ाण धेतां पडे वेगळी ॥ मग तीं अत्यंत चिर्तीं तळमळी ॥ तैसें झाले बाळका ॥९५॥

अट्टाहास्ये करीतसे रुदन ॥ तें पातला शुचि ब्राह्मण ॥ गौडजाती अथर्वण ॥ वेदभूषणीं मिरवतसे ॥९६॥

कोशधर्म तयाचें नाम ॥ आचारशील विद्यावान ॥ सहा शास्त्रीं पारंगत पूर्ण ॥ चतुर्विध जाणता तो ॥९७॥

अपर सूर्य तो सर्वजामूर्ती ॥ परी दरिद्र प्रारब्धगर्ती ॥ तेणेकरुनि संसारक्षिती ॥ परम चिर्तीं विटला ॥९८॥

विटला परी पत्रावळीकारण ॥ पाहता झाला वटस्थान ॥ पत्रे तोडावीं हैं मर्नी इच्छून ॥ तयानिकटीं पातला ॥९९॥

निकट येतां तया तरुतळवटी ॥ बाळ रडे तें कर्णपुर्टी ॥ ऐकूनि चहूंकडे फिरवी दृष्टी ॥ तों कांहीं दिसेना ॥१००॥

मनांत होय साशंकित ॥ म्हणे बाळरुदन कोठें होत ॥ स्वर्गीचे सुरवर त्यातें पाहात ॥ बोलते झाले तयातें ॥१॥

म्हणती कोशधर्मा सुशीळा ऐक ॥ या वटतरुत आहे बाळक ॥ तरी त्या मांदुसा तूं पाईक ॥ दृष्टिगोचर नव्हेसी ॥२॥

तरी प्रजावंता ऐक वचन ॥ तूं ते मांदुस काढून ॥ आपल्या गृहासी ते नेऊन ॥ संगोपन करीं त्याचें ॥३॥

तव घरीं येतां तें बालक ॥ सुदैव दशेचा उगवेल अर्क ॥ मग दरिद्रता सकळिक ॥ जाईल नासूनि महाराजा ॥४॥

जैसे परिसअंगसंगेकरुन ॥ लोहजाती होय सुवर्ण ॥ मग षडगुणेश्वर्य तयाकारण ॥ दृष्टी पडेना काळिमा ॥५॥

तेवीं तं बाळ गृहीं नेतां ॥ सकळ हरेल व्यथा दरिद्रता ॥ बाळ नव्हे प्रत्यक्ष सविता ॥ आविर्होत्र नारायण तो ॥६॥

ऐसें बोलोनि साचोकार ॥ सुरवरीं पाठविला एक शर ॥ तेणे तरु तो महीवर ॥ खंडनियां पडियेला ॥७॥

तरु खंड होतां त्वरित ॥ तों कोशधर्म बाळ देखत ॥ बालार्किरणीं तेज अदभुत ॥ नक्षत्रपतीते लाजविता ॥८॥

बाळ तेजस्वी मनोहर ॥ अंबरीं पाहते झाले सुरवर ॥ मग सकळीं धेवोनि कुसुमभार ॥ वर्षाव करिती आवार्थ ॥९॥

देखतांचि पदपद्मा ॥ सकळीं जोडोनि करयुग्मा ॥ नमोनियां योगसद्मा ॥ कोशधर्मा बोलती ते ॥१०॥

म्हणती महाराजा सभाग्यवंत ॥ तूं एक आहेसी भूमंडळात ॥ वटसिद्ध नागेशनाथ ॥ तूं प्राप्त झाला असे ॥११॥

तरी हा पद्मिणी नागिणीपोर्टी ॥ रक्षिला गेला तरुच्या तळवटी ॥ आणि सिद्धता पावूनि त्या नागवटी ॥ नाथ मिरवेल योग्यांचा ॥१२॥

ऐसी करणी झाली येथ ॥ म्हणोनि नाम वटसिद्धनागनाथ ॥ तरी तुम्ही आतां महीतें ॥ हेचि नांव पाचारा ॥१३॥

ऐसें ऐकोनि कोशधर्म ॥ बाळ उचलिले अति प्रेमें ॥ परम आनंदे आपुलें धाम ॥ सेवोनि कांतेप्रती बोलतसे ॥१४॥

तंव ती कांता सुरादेवी ॥ परम प्राज्ञिक सुशील मही ॥ धैर्य औदार्य सच्चपदवी ॥ लोकांमार्जी दावीतसे ॥१५॥

बाळ सत्यवतीने देखतां ॥ म्हणे मजकडे द्या लावण्यवंता ॥ तंव तें दृष्टिगोचर करितां ॥ बाळ अर्कासम दिसतसे ॥१६॥

मग हांसोनि बोले कोशधर्मा ॥ म्हणे महाराजा नरेंद्रोतमा ॥ बाळ कोणाचें उगमा ॥ आणिले तें मज सांगा ॥१७॥

मज वाटतें कीं बाळ नव्हे ॥ सानरुपी यमपिता झाला आहे ॥ कीं ईश्वरें सृष्टि पाहें ॥ दुजा चंद्र निर्मिला कीं ॥१८॥

कीं विद्युलता सकळ लाजिरवाण ॥ कीं मेघापरती लपवो स्वरुपानन ॥ म्हणोनि ईश्वरें तेज हरुन ॥ तुम्हांहार्ती दीधले ॥१९॥

कीं नक्षत्रांचा अपार मेळा ॥ नावडे ईश्वरा पृथकपाळा ॥ म्हणोनि हें समुच्चयेंकरुनि गोळा ॥ तुम्हांलागीं ओपिले ॥१२०॥
 ऐसें म्हणोनि स्नेहभरित ॥ बाळ उचलोनि हदर्यी लावीत ॥ मग कोशधर्म सकळ वृतांत ॥ निवेदिला कांतेते ॥२१॥
 सुरादेवीने सकळ कथन ॥ सुरवरवाक्यासी ऐकोन ॥ परम पावोनि समाधान ॥ पालखां घालोनि हालवीत ॥२२॥
 हदर्यी कवटाळितां बाळ ॥ पयाने दाटले कुचमंडळ ॥ पान्हावोनि बाळमुखकमळ ॥ पयोधरागी प्रेरीतसे ॥२३॥
 मग तें बाळ घोटीत क्षीर ॥ जठराग्नीचा दाहक उबार ॥ शांतवोनि शांतिपर ॥ बाळ मिरवे देहस्थ ॥२४॥
 अति लालने स्नेहभरित ॥ मार्जन न्हाणोनि घालता पालखांत ॥ नाम ठेविले वटसिद्धनाथ ॥ आँव्य मंगळे गातसे ॥२५॥
 मग दिवसेंदिवस राहणी घन ॥ सिंचन करी मोहसंजीवन ॥ सुरा देवीचे पंचप्राण ॥ निजांकुरी लवलवती ॥२६॥
 मग ती पल्लवाकार ॥ फळ दावी भक्तिपर ॥ परी तीक्ष्ण कटु व्यवहार ॥ स्वप्नामाजी दिसेना ॥२७॥
 जैसें तमारीचे गांवीं ॥ नांदू न शके तमाची पदवी ॥ कीं कामधेनूचे कांसेठाई ॥ क्षुधानळे पीडियेला ॥२८॥
 तेवीं सुरादेवीचे अंतःकरण ॥ कदा न दर्शकी भिन्नदर्शन ॥ परम मोहे गेली वेष्टोन ॥ पाशाण जेवीं शेवाळीं ॥२९॥
 असो ऐसे सुखस्थित ॥ बाळा लोटले दिवस बहुत ॥ सप्तवरुषी कोशसुत ॥ मौंजीबंधना मिरवला ॥१३०॥
 याउपरांतिक एके दिवर्शी ॥ सोडोनियां क्षेत्र काशी ॥ नागनाथ सहज खेळावयासी ॥ भागीरथीते पातला ॥३१॥
 ठळठळीत भरले दोन प्रहर ॥ काशीविश्वेश्वराचे समोर ॥ बाळ क्रीडतसे मनोहर ॥ अर्क जेवीं दुसरा ॥३२॥
 तों तेचि समर्या अकस्मात ॥ येता झाला अत्रिसुत ॥ येतांचि दृष्टी यथास्थित ॥ बाळावरी गेलीसे ॥३३॥
 तो बाळ तेजस्वी अर्कनीती ॥ खेळताहे स्वस्थगर्ती ॥ बहु मुळे बैसवोनि पंगर्ती ॥ लटकेचि अन्न वांटीतसे ॥३४॥
 मुळे गड्या गड्या म्हणोन ॥ धालो म्हणती सेवोनि अन्न ॥ आतां पुढे वाढणे ॥ वाढू नको आम्हांसी ॥३५॥
 परी तो तयांसी आग्रह करीत ॥ घ्या घ्या म्हणोनि वाचे वदत ॥ न घे त्याची विनंति करीत ॥ रसाळवाणीकरुनिया ॥३६॥
 तें पाहोनियां अनसूयासुत ॥ पाहोनि मर्नी हास्य करीत ॥ चिर्तीं म्हणे लटक्या अन्नातें ॥ मुळे धालों म्हणताती ॥३७॥
 तरी आतां आपण संचरोन ॥ मुलांलागीं द्यावे अन्न ॥ मग प्रत्यक्ष बाळतनु धरोन ॥ तयांमाजी संचरला ॥३८॥
 बाळ अंगर्णी उभा राहोन ॥ म्हणे अतिथ आला तुम्हांकारणे ॥ अन्न मागतो उदराकारणे ॥ तृप्त त्याते करावे ॥३९॥
 तंव तीं मुळे तीव्रपणे ॥ पाठी लागती वसवसोन ॥ म्हणती आमुचे मंडळात कोण ॥ आला असे आतां खेळावया ॥१४०॥
 कोणी दाटूनि पुढे येती ॥ कोणी शेळा उगारिती ॥ कोणी पाशाण घेती हाती ॥ जातोसी कीं माऱु तुज ॥४१॥
 ऐशीं मुळे दाविती चिन्ह ॥ तें श्रीनागनाथं पाहोन ॥ सकळ मुलांची इच्छा पाहून ॥ वारिता झाला स्वहस्ते ॥४२॥
 म्हणे गडे हो ऐका वचन ॥ आपण बैसलों सेवू अन्न ॥ त्यात अतिथ आला जाण ॥ त्यासी दवडू नये कीं ॥४३॥
 पहा आपुले घरी सांगे पिता ॥ विन्मुख कोणी न व्हा अतिथा ॥ तैसाचि आपण भिक्षुक मागता ॥ आला आहे समयासी ॥४४॥
 काढोनि अंगावरील चीर ॥ अंग पुसीतसे आपुले करीं ॥ गंध लावी भाळावरी ॥ शुष्कपूजा करीतसे ॥४५॥
 तरी अतिथाचे करुनि पूजन ॥ पोटभरी घालावे अन्न ॥ प्रत्यक्ष नाथ करीं धरोन ॥ बाळे अंगर्णी बैसविला ॥४६॥
 लटकेचि कल्पनेचे करुनि जीवन ॥ तया अतिथा घालिता स्नान ॥ हस्तपादावरी फिरवून ॥ करिती क्षालन अंगाचे ॥४७॥
 लटके मनाचे करुनि सुमन ॥ हार गुफिला कल्पनेकरुन ॥ तो अतिथाचे गळां घालोन ॥ लटका धूप दाविती ॥४८॥
 भावपूर्वक लावोनि नयन ॥ ऐक्य करिती पंचप्राण ॥ परी सहजदृष्टीतें जानपण ॥ आरती करिती अतिथीची ॥४९॥
 मग लटकेचि पात्र पुढे ठेवून ॥ कल्पूनि लटके आणूनि वाढिती अन्न ॥ मग उभय हस्त जोडून ॥ प्रार्थना करिती अतिथाची ॥५०॥
 नम वाचा रसाळ वचन ॥ म्हणती स्वामी सेवा अन्न ॥ वारंवार नमस्कार करोन ॥ आणीक वाढू म्हणताती ॥५१॥
 ऐसें आदराचे चांगुलपण ॥ पाहूनियां अत्रिनंदन ॥ चिर्तीं म्हणे प्रजावान ॥ बाळ सुशील आहे हा ॥५२॥
 उदारबुद्धीं तृप्ती करुन ॥ वर्तताहे दातृत्वपणे ॥ हे तों पूर्वीची योगसृष्टीकरोन ॥ योग्यावांचूनि घडेना ॥५३॥
 सुशब्द आणि विवेकशांती ॥ विचरे जयाचे देहाप्रती ॥ जरी पूर्वीचा योगभ्रष्टगती ॥ योग्यावांचूनि घडेना ॥५४॥
 स्नान आणि हरणी स्थिती ॥ याचक आर्तवान बहुत युक्ती ॥ तरी पूर्वीची योगश्रेष्ठ गती ॥ योग्यावांचूनि घडेना ॥५५॥
 उदारबुद्धि धार्मिक स्थिती ॥ विचार रसाळ सर्वाप्रती ॥ दुःख न देणे परांप्रती ॥ हें योग्यावांचूनि घडेना ॥५६॥
 ऐसें चिर्तीं अवगमून ॥ शोधी तयाचा पूर्वजन्म ॥ तों आविर्हीत्र नारायण ॥ निजमानसीं भासला ॥५७॥
 मग कृपासिद्धि वरुनि युक्ती ॥ देता झाला तयाची हाती ॥ जे जे वदे वाणी निश्विती ॥ ते ते पदार्थ मिरवावे ॥५८॥
 मग परम होऊनि हर्षयुक्त ॥ म्हणती हा एक उदेला महीनाथ ॥ समीप बोलावोनि त्याते ॥ हस्त धरी तयाचा ॥५९॥
 उपरी कर्णी सांगे मात ॥ भोजन घाली सकळ मुलांते ॥ परी तू न सेवीं सिद्धिअन्नाते ॥ कदाकाळीं बाळका रे ॥१६०॥
 नाथ आग्रहें त्या वाढीत ॥ तरी तें पात्र मिरवे अति अदभुत ॥ ज्या पदार्थाचें नाम मिरवे पात्रावरी ॥६१॥

मग तीं बाले अज्ञान पर्णे ॥ साचोकारी करिती भोजन ॥ ऐसे लोटले बहुत दिन ॥ नित्य खेल खेलताती ॥६२॥
 स्वनाम सांगूनि अत्रिनंदन ॥ चालता झाला पुसोनि नाम ॥ येरीकडे पंकतीं बैसवोन ॥ भोजन खेळी खेलती ॥६३॥
 आपुलाले गृहीं जाऊन ॥ सेविती काहीं किंचित अन्न ॥ ते चाटीबोटीकरुन ॥ अन्न नासती विखुरती ते ॥६४॥
 येथें यथेष्ट इच्छेसमान ॥ सर्व पदार्थ षड्सान्न ॥ मग ते गृहीचे कदन्न ॥ तुच्छपर्णी वाटले त्यां ॥६५॥
 जे ब्रह्मरूप रसाते धाले ॥ आपपर सकळ विसरले ॥ मायाद्वैतकांचीसी बैसले ॥ लाळ घोटीत सेवावया ॥६६॥
 कीं हाटकतगट जडावासी ॥ नवरत्नकोंदण त्या भूषणासी ॥ ते काय करुनि काचमण्यासी ॥ स्पर्शित होतील चितांत ॥६७॥
 कीं सुरगरंगी धाममंचकीं ॥ कुसुमगंधागरु सवितां थोर कीं ॥ तो त्यजूनि दुर्गंध लोकीं ॥ गल्लीमाजी पडेल कीं ॥६८॥
 तन्न्याय मुले सकळ ॥ सेविती षड्सान्नाते अमळ ॥ तयां गृहीचे कदन्न केवळ ॥ मिष्ट काहीं लागेना ॥६९॥
 मग ते तयांचे तात मात ॥ गृहीं मुलांसी पुसती यथार्थ ॥ तेही वदती प्रांजळवंत ॥ षड्स खेल अन्नाचा ॥१०॥
 म्हणती तुम्ही दरिद्रपर्णी ॥ सेविता कदन्न कांजीपाणी ॥ आम्ही नित्य सुरनदीवर जाऊनी ॥ षड्स अन्न सेवितो ॥७१॥
 तंव ते असत्य मानूनि चितीं ॥ गुप्तवेषं दुरुनि पाहती ॥ सरितातीरीं बैसवोनि पंकती ॥ नागनाथ वाढीतसे ॥७२॥
 मग ती चर्चा सर्वाग्रहीं ॥ प्रकट झाली सर्वदेहीं ॥ मग कोशधर्मासी सर्वही ॥ सुचविती अर्थाते ॥७३॥
 म्हणती विप्रा तव नंदन ॥ स्वर्गसरिते नित्य जाऊन ॥ अपार पंकती बैसवून ॥ षड्सान्न वाढीतसे ॥७४॥
 आम्ही प्रत्यक्ष पाहूनि दृष्टीं ॥ बोलतों तूते वागवटीं ॥ पात्रेविण उभय करपुटीं ॥ इच्छान्न वाढीतसे ॥७५॥
 नेणों कैशी करितो गती ॥ उगला हात ठेवितो क्षितीं ॥ पदार्थविवरणा वाचेप्रती ॥ होतां पदार्थ मिरवत ॥७६॥
 ऐसं ऐकोनि कोशधर्म ॥ आठवीं केले सुरवरांचे वचन ॥ कीं पुढे पावोनि सिद्धकर्म ॥ सिद्धनामे मिरवेल हा ॥७७॥
 ऐसी खून जाणूनि चितीं ॥ म्हणे आश्चर्य दावी लोकांप्रती ॥ ऐसं कोणासही या क्षितीं ॥ घडूनि येत नसे कीं ॥७८॥
 धिक्कार करुनि म्हणे तयांचा ॥ बाळ विकारी असत्य वाचा ॥ एके दिवशी हस्त सुताचा ॥ धरुनि बैसर्वी अंकासर्णी ॥७९॥
 घेऊनियां मुखचुंबन ॥ आणि कुरवाळी हस्ते वदन ॥ म्हणे बा रे मुलांकारणे ॥ भोजन घालिसी कैसे तू ॥१८०॥
 ऐसं पुसतां कोडेंकरुन ॥ तोही दाटला स्नेहेंकरुन ॥ तातासी म्हणे तुज भोजन ॥ तैसेंचि घालितों आतां मी ॥१८१॥
 अंकीहूनि तत्काळ उठोन ॥ क्षितीं हस्त ठेवी पात्र म्हणोन ॥ तंव ते प्रत्यक्ष पात्री दिसे अन्न ॥ कोशधर्म पहातसे ॥१८२॥
 उपरी बहुधा प्रत्यक्षपर्णी ॥ तंव ते पदार्थ दिसती नयर्नी ॥ खाद्यें उपजर्ली हैं पाहोनी ॥ मर्नी आश्चर्य मानिले ॥१८३॥
 मग मान तुकावूनि कोशधर्म ॥ म्हणे बाळा होते कैसे कर्म ॥ प्रसन्न झाले त्याचे नाम ॥ मजलार्गी सांगावे ॥१८४॥
 यावरी म्हणे ताता ऐक ॥ आमुचे खेळीं आले बालक ॥ तेणे सांगितले कौतुक ॥ ते तुजप्रती सांगतो ॥१८५॥
 तेणे माझा हस्त धरोन ॥ उगाचि कान फुकोन ॥ मौर्डीं हस्त ठेवोन ॥ वाढावया लाविले ॥१८६॥
 परी ते पोर आमुचे मेर्डी ॥ सहज रीतीं आले खेळी ॥ परी त्या पोरीं करोनि रळी ॥ वारिले म्यां सकळांते ॥१८७॥
 उपरी मीं त्या मुलांकारणे ॥ तोषविले मोठ्या गौरवाने ॥ जैसे तुम्ही अतिथाकारणे ॥ गौरवीतसां महाराजा ॥१८८॥
 लटकमटक स्नानभोजन ॥ सारुनि तयाचे पूजिले चरण ॥ नमस्कारुनि ते देखोन ॥ बोळविला महाराजा ॥१८९॥
 ऐसं ऐकोनि कोशधर्म ॥ आल्या अतिथा धरोनि नेम ॥ बाळाहातीं अतिथापूजा करोन ॥ तुष्टचित्तं बोळवी ॥१९०॥
 ऐसा पाहोनि विप्रनेम ॥ परम संतोषला दत्तात्रेयनाम ॥ चितीं म्हणे मार्ग सुगम ॥ बाळालार्गी लाधला ॥१९१॥
 तेणे करुनि सकळ क्षेत्रांत ॥ कीर्ति वाढली असंभावित ॥ महासिद्ध नारायणनाथ ॥ कितीकांनी आराधिला ॥१९२॥
 मग शतानुशत सहस्र पंकती ॥ षड्स अन्ने सेवोनि जाती ॥ बहुतांची कार्य होती ॥ कनक धन वसना पावती ते ॥१९३॥
 मग जिकडे तिकडे नागेशसिद्ध ॥ कीर्ति वानिती जन प्रसिद्ध ॥ पंचविषयां संतोषोनि ॥ इच्छिले कामा फळतसे ॥१९४॥
 मग अंगीं आले शहाणपण ॥ देहाचे गेते अज्ञानपण ॥ एके दिवशी ब्रह्मनंदन ॥ ताताजवळी बैसला ॥१९५॥
 तातासी म्हणे महाराज ॥ मम हाते पुरे जगाची चोज ॥ तरी कवणे अर्थी जगाचे काज ॥ कवण्या अर्थ फळतसे ॥१९६॥
 दत्तात्रेय नामे बाळवेष ॥ बालपर्णी भेटला आम्हांस ॥ तरी कोण महापुरुष ॥ प्रतापी बळे आगळा ॥१९७॥
 तात म्हणे तो दत्तात्रेयमुनी ॥ त्रयदेवांचा अवतार भुवर्नी ॥ सुफळ प्रारब्धें गेला भेटोनी ॥ तुजलार्गी पाडसा ॥१९८॥
 नागेश म्हणे आतां परतोन ॥ कैसा भेटेल अत्रिनंदन ॥ हैं सांगे मजलागून ॥ निवेदन करी महाराजा ॥१९९॥
 याउपरी बोले कोशधर्म ॥ बाळा तयाची भेटी दुर्गम ॥ तो एके ठार्यी नसे नेम ॥ अनेक क्षेत्रीं हिंडतसे ॥२००॥
 कोल्हापुर पांचाळेश्वर ॥ काशीक्षेत्र मातापुर ॥ ऐसीं हिंडतां अनेक क्षेत्रे ॥ कोठे पाहसी पाडसा ॥१॥
 परी प्रारब्धयोगेंकरोनी ॥ भेटतसे दत्तात्रेय मुनी ॥ यत्न केल्या भेटीलागुनी ॥ आतुडेना बाळका ॥२॥
 जैसा कल्पतरु चिंतामणी ॥ निधीपरीस लावण्यखाणी ॥ अवचटपर्णी मिळती ते ॥३॥

तेचि रीतीं अत्रिनंदन ॥ प्राप्त नव्हे यत्नेकरुन ॥ ऐसें सांगूनि कोशधर्म ॥ बाहेर गेला कार्यासी ॥४॥
 येरीकडे नागनाथ ॥ हदर्यी आपुले विचारीत ॥ कीं ऐसा रवि सनाथवंत ॥ निजदृष्टीने पहावा ॥५॥
 परी पांचाळेश्वरी मातापुरी ॥ जाऊनि शोधावें कोल्हापुरी ॥ जेथें जेथें वास धरिर्ती ॥ तेथें तेथें शोधावें ॥६॥
 मग पुसोनि मातेसी ॥ निघता झाला मुनिशोधासी ॥ मातापुरादि पांचाळेश्वरासी ॥ पाहूं पातला कोल्हापुरी ॥७॥
 क्षेत्र कोल्हापुरी संचरोन ॥ पुसता होय जनाकारणे ॥ कीं येथें तो अत्रिनंदन ॥ कोणे ठार्यी राहातसे ॥८॥
 ऐसें ऐकोनि लोक हांसती ॥ वेड लागले तूतें म्हणती ॥ अवधूत येतसे क्षेत्राप्रती ॥ तो कोणा प्रगट नव्हे रे ॥९॥
 कोण्या स्वरुपी येथें येऊन ॥ जात आहे भिक्षा मागोन ॥ ऐसे जनाचे बोल ऐकोन ॥ प्रत्युत्तर त्यां देतसे ॥१०॥
 म्हणे येथें भिक्षेकारणे ॥ येत आहे अत्रिनंदन ॥ तरी अन्य क्षेत्रीं भिक्षा मागणे ॥ तथा पडन नाही कीं ॥११॥
 येर म्हणती त्यासी ॥ भिक्षा मागावी कोल्हापुरासी ॥ याव्यतिरिक्त अन्य क्षेत्रासी ॥ अन्न न सेवी मागोनी ॥१२॥
 अन्य क्षेत्रीं तया अन्न ॥ चितीं न वाटे सुढाळपण ॥ यासम कैसें ग्राम आन ॥ पुण्यक्षेत्र हें असे ॥१३॥
 ऐसें क्षेत्र पुण्यपावन ॥ जरी या गांवीं न मिळे अन्न ॥ तरी उपवास करी अत्रिनंदन ॥ परी अन्य क्षेत्रीं सेवीना ॥१४॥
 अरे या गांवीचे शाकपत्र ॥ मानीत आहे परम पवित्र ॥ परी अन्य गांवीचे पक्कान्न स्वतंत्र ॥ विटाळापरी मानीतसे ॥१५॥
 जैसें एकपत्नी नरा ॥ कुरुप असेल जसे दारा ॥ तरी तीच भोगी व्यभिचारा ॥ लावण्यलतिका आकळीना ॥१६॥
 कीं विप्रकरीचे कदन्न ॥ सोडूनि शूद्राचे षड्स अन्न ॥ सेवील काय प्रसिद्ध ब्राह्मण ॥ मने देवता न वरीच ॥१७॥
 तेवीं दत्त क्षेत्र हें सोडून ॥ कदा न पाहे अन्य ग्राम ॥ ऐसे त्या जनाचे बोल ऐकोन ॥ विचार करी मग नाथ ॥१८॥
 चितीं म्हणे करोनि पाकाग्नी ॥ ग्रामांत पेटूं न द्यावा अग्नी ॥ सकळ क्षेत्रा भोजन घालोनी ॥ पाठवावे गृहीं गृहीं ॥१९॥
 मग तो स्वामी येतां भिक्षेसी ॥ कोठोनि अन्न वाढिती त्यासी ॥ मग सहजचि स्वकीर्तीसी ॥ आपणापासीं येईल कीं ॥२०॥
 येईल परी सिद्ध अन्न ॥ घेणार नाहीं भिक्षेलागून ॥ हेची ओळखी जाणोनि खून ॥ पाय वंदावे तयाचे ॥२१॥
 आणिक माझे विचारुनि नाम ॥ गेला आहे योगद्रुम ॥ तरी तोही भेटेल कृपेंकरोन ॥ नामाभिधान ऐकोनी ॥२२॥
 आणि मजही गेला सांगोनि जाण ॥ कीं सेवूं नको सिद्धान्न ॥ आणिकांते घारीं भोजन ॥ तुष्ट करी क्षुधार्थी ॥२३॥
 ऐसी सांगूनि गेला मात ॥ तो सेविणार नाहीं सिद्धान्नाते ॥ ऐसा उपाय योजूनि चितांत ॥ लक्ष्मीदेउळी संचरला ॥२४॥
 भेटूनि पुजारियासी ॥ ओवरी एक रहावयासी ॥ मागूनि घेत अति प्रीतीसी ॥ बंदोबस्ती नेटकी ॥२५॥
 परी तो पुजारी भक्तिवान ॥ अतिथपूजाकरोन ॥ नित्य पंक्तीसी घेवोन ॥ भोजनाते सारीतसे ॥२६॥
 ऐसे लोटता कांहीं दिवस ॥ पाचारुनि पुजान्यास ॥ म्हणे माझे आहे मनास ॥ ग्रामभोजन घालावे ॥२७॥
 परी तुम्हीं साहय होवोनि माते ॥ खटपटीसह सारावे कृत्य ॥ तंव तो हांसूनि बोलें त्याते ॥ फार बरे आहे जी ॥२८॥
 आम्ही खटपट करुं सघन ॥ परी तुम्हांपासीं कोठे अन्न ॥ उंगेचि कैसें ग्रामभोजन ॥ सबळ सामर्थ्य असावे ॥२९॥
 नाथ म्हणे ऐका वचन ॥ सर्व सामग्री ठेविली करोन ॥ परी खटपटीची आंगवण ॥ करा कार्य सिद्ध हें ॥२३०॥
 मग तो अवश्य म्हणोनि त्याते ॥ बोले आमुचे काय जाते ॥ पुण्यासाठीं धर्मकृत्य ॥ घडोनि येते आम्हांसी ॥३१॥
 ऐसे बोलोनि नाथाते ॥ पुजारी गेला स्वकार्याते ॥ येरीकडे ओवरीत ॥ काय करी महाराजा ॥३२॥
 कोरडे अन्नाचे घेवोनि नाम ॥ क्षितीसी ठेवी करपदम ॥ तो कनकराशीं पर्वतासमान ॥ तया ठार्यी बैसल्या ॥३३॥
 ऐशापरी अपार राशी ॥ निर्मिता झाला स्वकरेंसी ॥ घृतस्नेहादि सांठवणासी ॥ ओवरीमाजी विराजवीत ॥३४॥
 मग येवोनि पुजान्याचे सदर्नी ॥ आणिला करीं कवळोनी ॥ ओवरीमाजी शीघ्रगती नेवोनी ॥ सिद्धाश्रम दाविला ॥३५॥
 यावरी आतां पुढे कथन ॥ अन्नछत्रीं इच्छेसमान ॥ श्रीनागेंद्र सिद्ध करोन ॥ भेट घेईल दत्ताची ॥३६॥
 तरी ती कथा सुधाकर ॥ पुढे सेवा श्रवणद्वारे ॥ धुंडीसुत मालू सुरस ॥ हरिकृपे सांगेल कीं ॥३७॥
 स्वस्ति श्रीभक्तिकथासार ॥ संमत गोरक्षकाव्य किमयागर ॥ सदा परिसोत भाविक चतुर ॥ षट्ट्रिंशतितमोऽध्याय गोड हा ॥३८॥
 श्रीगोपालकृष्णार्पणमस्तु ॥ शुभं भवतु ॥ अध्याय ३६ ॥ आँव्या २३८ ॥

॥ नवनाथभक्तिसार षट्ट्रिंशतितमोऽध्याय समाप्त ॥

श्री नवनाथ भक्तिसार पोथी - अध्याय ३७

अध्याय ३७

श्रीगणेशाय नमः

जयजयाजी पंकजाक्षा ॥ आदिपुरुषा सर्वसाक्षा ॥ अव्यक्तव्यक्ता सर्वपरीक्षा ॥ महादक्षा रमावरा ॥१॥
 मागिले अध्यार्थी कथन ॥ करविले वटसिद्धनागनाथजन्म ॥ उपरी सिद्धकळा पावून ॥ कोल्हापुरी पातला ॥२॥

तेथें राहूनि लक्ष्मीआलयांत ॥ पुजारी करुनि हस्तगत ॥ सर्व सामग्री ओवरीत ॥ नेऊनियां दाखविली ॥३॥
 दाखवूनि म्हणे पुजान्यांसी ॥ सबळ पडल्या कनकराशी ॥ तरी हया सरतील ज्या दिवशी ॥ तंवरी संतर्पण योजावें ॥४॥
 योजावें तरी अन्यवर्ण ॥ कांहीच धरु नये भिन्न ॥ सकळांलागी करुनि पक्कान्न ॥ पंक्तीतें वाढावें ॥५॥
 गांवामाझी सकळांकारणे ॥ पेटून न दयावा पाकीं अग्न ॥ द्विवेळा त्रिवेळा घालूनि भोजन ॥ तुष्ट करावें सकळातें ॥६॥
 शेट सावकार राजा रंक ॥ सकळांसी आणूनि ओपावा पाक ॥ अंत्यजादि भुदेव लोक ॥ तुष्ट करावें सर्वासी ॥७॥
 ऐसें सांगूनि पुजान्यातें ॥ शीघ्र कामाठी आणवीत ॥ कार्ययोगे अपरिमित ॥ सकाम कार्मी योजिले ॥८॥
 उतम तिथी नेम करुन ॥ मांडव मंडप उभारुन ॥ पाकालागीं सज्ज करुन ॥ सर्व काम चालविले ॥९॥
 मग शिष्टाशिष्ट गृहीं धाडून ॥ तया दिधलें आमंत्रण ॥ येरीकडे पाक निर्माण ॥ करावया लाविले ॥१०॥
 आणि ग्रामद्वारी टिळा लावून ॥ भोजनदवंडी ग्रामी पिटून ॥ सर्व सामग्री सज्ज करुन ॥ काम चालीं चालविले ॥११॥
 शैव श्रावक आणि ब्राह्मण ॥ भेद चौन्यायर्शी देशांसमान ॥ देवाग्नी विप्र ऋषि ब्राह्मण ॥ पाक भिन्नभिन्न निर्मिती ॥१२॥
 पंच द्राविड देश मुलतानी ॥ मारवाडी गुर्जर हिंदुस्थानी ॥ हुसेनी पौँड मिळोनी ॥ देशजाती मिळाल्या ॥१३॥
 असो भेदाभेद अन्यजाती ॥ षड् मार्गांनी पाकविती ॥ खाज्या करंज्या कचुर मालती ॥ शिरा बुंदी करिताती ॥१४॥
 पुरी पोळी क्षिप्रा बहुत ॥ चमचमीत भाज्या वरणभात ॥ पंचमधु त्यांत अपार घृत ॥ इच्छेसमान मिरवले ॥१५॥
 असो पाकाग्नि सिद्ध करुन ॥ चालते पंक्तीं सेविती अन्न ॥ पुन्हां क्षुधा लागल्या परतून ॥ येऊनि अन्न सेविती ॥१६॥
 प्रथम पाक जातजाती ॥ तेथें नसे कांहीं अरुती ॥ किंतीक वाढूनि गृहासी नेती ॥ भोजन करुनि मन माने ॥१७॥
 कोणी कोरडेचि उपटूनि नेती अन्न ॥ नेऊनि भरिती आपुले सदन ॥ मग जिकडे तिकडे सिद्ध अन्न ॥ सर्व झालें गांवांत ॥१८॥
 राव रंक कुटुंबासहित ॥ अन्न सेवूनि होती तृप्त ॥ मग वन्ही इतुका दीपानिमित ॥ गृहोगृहीं मिरवला ॥१९॥
 असो यापरी एक मास ॥ ग्राम सेवी सिद्धअन्नास ॥ यावरी कथा अविसुतास ॥ कैसी वर्तली ती ऐका ॥२०॥
 प्रथम दिनीं अभिक्षेकारण ॥ गांवांत संचरे अविनंदन ॥ कुशिवतरुपी विरुपवान ॥ अभिक्षा मागे गृहोगृहीं ॥२१॥
 तंव ते घरोघरींचे जन ॥ म्हणती गांवांत प्रयोजन ॥ होतें तेथे आम्हां जाणें ॥ कुटुंबादि भोजना ॥२२॥
 तरी तूं सत्वरगती ॥ जाऊनि सारी कां आपुली भुक्ती ॥ व्यर्थ शीण कासायाप्रती ॥ वाईट कदन्न इच्छूनी ॥२३॥
 उत्तम पक्क अन्न टाकून ॥ व्यर्थ कां शिणसी दरिद्रवान ॥ कामधेनूचे कासे आनन ॥ कांडणकोंडा कां अभिक्षावा ॥२४॥
 कीं कल्पतरु बैसल्या ठारी ॥ इच्छेसमान पदार्थ देई ॥ मग कां शिणावें धांदूनि पारी ॥ मेळवावया भुक्तीते ॥२५॥
 परीस असतां गृहालागून ॥ मच चाकरी कासया करावी हेमाकारण ॥ आरये आतुडतां पीयुषपान ॥ मग वल्लीरसायण कां इच्छावें ॥२६॥
 तेवीं तूं प्रकरण करिसी येथें सोडूनि सुधारसअन्नातें ॥ कदन्नाकरितां या गांवात ॥ हिंडतोसी मतिमंदा ॥२७॥
 येपरी असों आम्ही गृहासी ॥ भोजना जातों आम्ही कुटुंबेसी ॥ पाक करावा कवणे अर्थेसी ॥ तुजलागीं ओपावया ॥२८॥
 ऐसीं घरोघरीं आषणे ॥ होती दत्तात्रेयाकारणे ॥ मग मनांत म्हणे प्रयोजन ॥ जाऊनि पाहूं निजदृष्टी ॥२९॥
 ऐसें योजूनि स्वचितांत ॥ तेथें पातला तपोनाथ ॥ उभा राहूनि पाकशाळेत ॥ पाक लक्षांत आणीतसे ॥३०॥
 तंव तो महाराज योगकारण ॥ देखतां ओळखी सिद्धिअन्न ॥ थोडे करितां नगसमान ॥ होय अपार न पचवितां ॥३१॥
 एक पोळी पडतांचि लागली ॥ परी सहस्रही वाढियेली ॥ ऐशा चिन्हें ओळखिली ॥ सिद्धिकळा महाराजें ॥३२॥
 मग तेथीच्या जनालागीं पुसत ॥ हें प्रयोजन एवढे कोण करीत ॥ येऱे म्हणती महासमर्थ ॥ वटसिद्धनागनाथ करितो कीं ॥३३॥
 ऐसें ऐकोनि अविसुत ॥ खूण जाणली स्वचितांत ॥ कीं म्यां मुलासी सिद्धपदार्थ ॥ काशीक्षेत्रीं ओपिले ॥३४॥
 तरी त्याचें नांव होतें यथार्थ ॥ वटसिद्धनागेश नागनाथ ॥ तरी तोचि काय आहे तेथें ॥ मोठेपणा मिरवावया ॥३५॥
 त्यासी वर्षे लोटली वीस ॥ तरी झाला असेल स्थूल देहास ॥ तरुणपर्णी महंतीस ॥ वाढवावया टेकला ॥३६॥
 टेकला परी मजकारणी ॥ गोचर व्हावें ही इच्छा मर्नी ॥ या गांवीचें संधान धरुनी ॥ संतर्पण मांडिले ॥३७॥
 हें गावीचें अभिक्षास्थान ॥ भ्रष्ट करावें सिद्धिअन्न ॥ सकळ गांवीचा पाक वर्जून ॥ केला अर्थ मजकरितां ॥३८॥
 तरी आतां असो कैसें ॥ आजिचा दिन करु उपवास ॥ ऐसें योजूनि स्वचितास ॥ स्वामी तेथूनि चालिला ॥३९॥
 चालिला परी आणिक जन ॥ पाचारिती बाळाकारण ॥ आपण जावें भोजन करुन ॥ तूं ऐसा कां जातोसी ॥४०॥
 ऐसें म्हणोनि हातीं धरिती ॥ पुन्हां पाकशाळे आणिती ॥ परी तो नायके योगपती ॥ गांवामाझीं संचरे ॥४१॥
 मग कणधान्याची अभिक्षा करीत ॥ लोक पुसतां त्यांतें वदत ॥ कीं आमुचा नेम अभिक्षारहित ॥ अन्न सेवीत नाहीं जी ॥४२॥
 ऐसें वदूनि सकळ लोकांत ॥ शुष्क अन्न मागूनि घेत ॥ काशीक्षेत्रीं जाऊनि त्वरित ॥ भोजनातें सारीतसे ॥४३॥
 ऐसें रीतीं एक मास ॥ लोटूनि गेला सहजस्थितीस ॥ परी नागनाथ स्वचितास ॥ विचार करितां पैं झाला ॥४४॥

महणे लोटला एक मास ॥ स्वामी न दिसे आम्हांस ॥ मग बोलावूनि ग्रामस्थांस ॥ पुसतां झाला महाराज ॥४५॥
 महणे गंवात कोणी येत ॥ अतिथ आहे भिक्षावंत ॥ तंव ते म्हणती सिद्धनाथ ॥ एक अतिथ येतो की ॥४६॥
 तो येथीचें तुमचें अन्न ॥ न सेवी मागतो भिक्षाकदन्न ॥ आम्ही पुसतां म्हणतो नेम ॥ माझा ऐसा आहे की ॥४७॥
 आम्ही सारितो येथें भोजन ॥ म्हणोनि न मिळे त्या पक्कान्न ॥ यास्तव कोरडे मागूनि धान्य ॥ नेत आहे महाराजा ॥४८॥
 ऐसें बोलतां सकळ ग्रामस्थ ॥ त्यांसी म्हणे नागनाथ ॥ मागू येतील जे गंवांत ॥ करा श्रुत मजलार्गी ॥४९॥
 त्यांसीं कांहीं न टाकून ॥ श्रुत करावें मजकारण ॥ मग मी जाऊनी ग्लानित वचने ॥ भोजन घालीन तयांसी ॥५०॥
 परी आणिक एक अर्थ ॥ कोरडे अन्न न्या गृहांत ॥ येरु येईल जंव भिक्षेते ॥ तेंचि अन्न वाढावे ॥५१॥
 त्यांणे हैं अन्न घेतल्या पदरी ॥ मग प्रयोजन आहे सांगा यापरी ॥ न घेई मग तुम्ही येऊनि झडकरी ॥ श्रुत करा मजलार्गी ॥५२॥
 ऐसें पांच पन्नासांसी ॥ नाथं सांगितले भाविकांसी ॥ जे कदाकाळी कार्यासी ॥ ठळणार नाहीत निश्चये ॥५३॥
 ऐसें सांगूनि सिद्धिअन्न ॥ त्याते दिधले वस्त्रीं बांधून ॥ मग आपुल्या गृहीं जाऊन ॥ वाट पहात बैसले ॥५४॥
 तों श्रीदतात्रेय अत्रिसुत ॥ भिक्षेसी आले अकस्मात ॥ तंव ते सिद्धिअन्न घेऊनि हातांत ॥ सन्मुख येती घालावया ॥५५॥
 म्हणती महाराजा आम्ही दीन ॥ आमुचे गृहीं कैचे अन्न ॥ परी नागनाथ ॥ कृपा करुन ॥ देतो अन्न आम्हांसी ॥५६॥
 तरी त्या भिक्षेते भिक्षा चोज ॥ तुम्हां वाढावे धर्मकाज ॥ ऐसें बोलती ते सहज ॥ श्रुत कराया दत्तासी ॥५७॥
 परम चतुर विचक्षण ॥ परीक्षा घेती श्रुत करुन ॥ परी तो त्रैदेवांचा अंश हैं ऐकून ॥ भिक्षेते आकळेना ॥५८॥
 मागें पाऊल तत्काळ ठेवून ॥ जात होय अत्रिनंदन ॥ मग तें आपुले गृहींचे अन्न ॥ घेऊनियां धांवती ॥५९॥
 म्हणती महाराजा नागनाथाचे अन्न ॥ आपणा न वाटे चिरीं प्रसन्न ॥ तरी आमुचे कष्टा चित देऊन ॥ विन्मुख होऊ नका जी ॥६०॥
 ऐसें सांगूनि भिक्षा देती ॥ तो घेत नाहीं प्रांजळ चिरीं ॥ मग लगबगे हेर जाती ॥ श्रुत करिती नाथासी ॥६१॥
 नाथासी होतां श्रुत मात ॥ शीघ्र चपळत्वे येत धांवत ॥ निकट येतां हस्तसंकेते ॥ हेर दाविती तयासी ॥६२॥
 तोही हस्तसंकेतखुणे ॥ अत्रिसुताच्या निकट जाऊन ॥ प्रथम करे कर कवळून ॥ चरणीं माथा ठेवीतसे ॥६३॥
 म्हणे महाराजा योगपती ॥ माय तूं मातली दयाळ किरीं ॥ तरी डावळूनि पाडसाप्रती ॥ गुप्त कैसा विचरसी ॥६४॥
 मज करुनियां निढळवान ॥ दैन्यवंत बहुत कानर्णी ॥ तेथें सांडूनि निष्ठुरपर्णी ॥ जासी कैसा वो माये ॥६५॥
 मज बाळपणी आपुले चोज ॥ दावूनियां तपोभोज ॥ गेलासी टाकूनि महाराज ॥ मागें दृष्टि न करितां ॥६६॥
 तरी मी सख्या तुजबांचुनी ॥ पडलों आहे घोर वर्नी ॥ मार्ग लक्षितां सूक्ष्मनयर्नी ॥ प्राण कंठीं उरला असे ॥६७॥
 जैसा चातक दृष्टीकरुन ॥ वाट पाहे अंबुद सधन ॥ कीं उखली हरिणीलागून ॥ वाट पाहे पाडस ॥६८॥
 वीस संवत्सर गेला काळ ॥ परी चिंतावन्ही दाही तळमळ ॥ ते शांत करावया जळ ॥ तुझे कांहीं दिसेना ॥६९॥
 आपावेगळी आपमासोळी ॥ तेवीं तव भेटी जीव तळमळी ॥ परी माये त्वां हदयगतकमळी ॥ निष्ठुर कैसे सांठविले ॥७०॥
 ऐसें म्हणोनि आरंबळत ॥ नेत्रअश्रूनी पाद क्षाळीत ॥ म्हणे अंतर देऊनि मातें ॥ गेलासी कैसा महाराजा ॥७१॥
 ऐसी वदूनि ग्लानित वाणी ॥ पूर लोटवी नेत्रजीवर्णी ॥ मग त्रयदेव परीक्षानयर्णी ॥ अंतराते ओळखी ॥७२॥
 चिरीं म्हणे प्रांजळवंत ॥ तापे तापला आहे नाथ ॥ मग मस्तकाखाली घालूनि हस्त ॥ उठविले महाराजे ॥७३॥
 प्रेमस्नेहे कवळूनि पाणी ॥ हदर्यीं कवळीला प्रेमेंकरुनी ॥ वामहस्ते कवळूनि मूळनी ॥ नेत्रअश्रु पुसीतसे ॥७४॥
 मग धरुनि शीघ्र हस्त ॥ नेत स्वामी एकांतां ॥ कृपे मौळीं ठेवूनि हस्त ॥ कर्णीं मंत्र ओपीला ॥७५॥
 देऊनि स्वमुखे आत्मखून ॥ केला ब्रह्मपरायण ॥ अपरंपर अज्ञानपण ॥ मुळाहूनी नाशिले ॥७६॥
 ऐसी होतां ब्रह्मस्थितकोटी ॥ तत्काळ गुरुकृपे पडली दृष्टी ॥ जैसें अभ्य वितुक्तां शेवटीं ॥ सुढाळ अर्क दिसतसे ॥७७॥
 तेवीं पाहतां दत्तस्वरूप ॥ मग उचंबळला आनंदकूप ॥ अहा म्हणोनि बाप बाप ॥ पदीं मौळी अर्पातसे ॥७८॥
 मग परम प्रिय अत्रिनंदन ॥ कीं घेतला स्नेहेंकरुन ॥ करे मुख कुरवळून ॥ मागील कथा निवेदी ॥७९॥
 आविर्होत्र नारायण ॥ आहेसी बा तूं महीकारण ॥ उरगीकुर्शी विधिवीर्यवान ॥ जन्म तुझा होय बा ॥८०॥
 तरी ही ऐसी मूळकथा ॥ मज आतुडली हदर्यीं शोधिता ॥ म्हणूनि बाळा तुङ्या हाता ॥ सिद्धिकळा ओपिली ॥८१॥
 तरी तुज भेटी दयावयाकारण ॥ इच्छित होतें माझें मन ॥ परी प्रारब्धयोगे करुन ॥ आजि घडूनि आले बा ॥८२॥
 जें प्रकरण समयोचित ॥ लोहचुंबका भेटी होत ॥ कीं समुद्रक्षारऐक्यवंत ॥ नगआवळी होतसे ॥८३॥
 तेवीं बापा तुज मज भेटी ॥ झाली प्रारब्धयोगकाठी ॥ ऐसें म्हणोनि हदयपुर्टी ॥ नाथालार्गी धरीतसे ॥८४॥
 मग उभय प्रतापवंत ॥ निघतां सांडूनि ते एकांत ॥ ग्रामाबाहेर निघोनि त्वरित ॥ काशीक्षेत्रीं चालिले ॥८५॥
 चालिले परी ऐसे रीती ॥ यानमंत्र प्रयोगी विभूर्ती ॥ नाथभार्लीं चर्चुनि निगुर्ती ॥ गमन दोधे करिताती ॥८६॥

मग पवनवेंगाचे गमन थकिता ॥ वाटे ऐसे गमती उभयतां ॥ लवतां नेत्रपातिये पातां ॥ काशीक्षेत्री पातले ॥८७॥
 तेथे काहींसे टेंकूनि क्षण ॥ सारिला आपुला नित्यनेम ॥ मग बद्रिकेदार चिर्तीं धरून ॥ गमन करिती त्या मार्गे ॥८८॥
 भार्णी प्रयोग दिव्य विभूती ॥ यानरुपाची महाशक्ती ॥ क्षणें बद्रिकाश्रमाप्रती ॥ जाऊनिया पोंचले ॥८९॥
 संचार करिती शिवालयांत ॥ प्रत्यक्ष झाला उमाकांत ॥ मग प्रेमआवर्डी उभवूनि पर्वत ॥ एकमेकां भेटती ॥९०॥
 यापरी तो उमाकांत ॥ श्रीदतातं विचारीत ॥ दुसरा कोण आहे भृत्य ॥ मेळविला सेवेसी ॥९१॥
 ऐसें बोलतां अनसूयासुत ॥ म्हणे महाराजा नाम या नागनाथ ॥ आविर्होत्र प्रतापवंत ॥ नारायण अवतार ॥९२॥
 ऐसें बोलतां उमारमण ॥ दत्तासी म्हणे ऐक वचन ॥ यातें सद्विद्या अभ्यासून ॥ नाथपंथीं मिळवावा कीं ॥९३॥
 मग अवश्य म्हणोनि अत्रिसुत ॥ राहता झाला षण्मास तेथे ॥ सांगूनि सकळ अस्त्रविद्येप्रत ॥ चवदा कळा चौसष्टी ॥९४॥
 उपरी नागपत्रीं अश्वत्थीं नेऊन ॥ केलें सकळ सिद्धार्थ साधन ॥ उपरी बद्रिकाश्रमीं जाऊन ॥ तपालागी बैसविले ॥९५॥
 नाथदीक्षा तत्काळ देऊनी ॥ उन्मनी मुद्रा लेवी कानी ॥ शिंगी शैली सिद्ध करूनी ॥ नाथालागीं ओषिली ॥९६॥
 असो ऐशा दीक्षारुपे ॥ द्वादश वर्षे केले तप ॥ मग स्वर्गदेव मेळवूनि अमूप ॥ वरालांगीं दीधले ॥९७॥
 मावदं करुनि देदीप्यमान ॥ तुष्ट करुनि स्वर्गीचे जन ॥ बोळविले स्थानोस्थान ॥ नाथा वर देऊनियां ॥९८॥
 यावरी पुढे तो अत्रिसुत ॥ नागनाथा बोळवीत ॥ म्हणे बा रे महीचे तीर्थ ॥ सांगोपांग करीं कां ॥९९॥
 तीर्थ अति मठीण ॥ तयांचा मळ सांडिती संतजन ॥ तस्मात् बा रे तीर्थाटन ॥ संतमेळीं करीं कां ॥१००॥
 मग अवश्य म्हणूनि नाथ प्रेममळ ॥ वंदूनि श्रीगुरुचे पदकमळ ॥ तीर्थ कराया उतावेळ ॥ महीवरी संचरला ॥१॥
 अत्रिसुत गेला गिरनारपर्वतीं ॥ येरीकडे नागनाथ जती ॥ तीर्थ करीन नाना क्षिती ॥ क्षिती बालेघाटी पातला ॥२॥
 तेथे पाहूनि शुद्ध कानन ॥ वस्तीसी राहिला मनोधर्म ॥ परी तो प्रतापी तपी सघन ॥ गांवोगांवी समजला ॥३॥
 मग अपार लोक येती दर्शना ॥ दिवसानुदिवस वाढे महिमा ॥ मग भवित्पुरस्करांची वाढली महिमा ॥ तुम्ही येथेचि वस्ती करावी ॥४॥
 मग अपार धर्म करून ॥ वस्तीसी राहिले अपार जन ॥ वडवाळ ऐसें ग्राम नाम ॥ नागनाथें ठेविले ॥५॥
 यापरी कोणे एके दिवर्शी ॥ मच्छिंद्र आला त्या ठायासी ॥ सहज राहता झाला वडवाळासी ॥ नाथकीर्ती ऐकिली ॥६॥
 म्हणोनि मच्छिंद्र दर्शना जात ॥ तो मठद्वारीं येऊनि त्वरित ॥ सदृढ चालतां द्वाराआंत ॥ स्वशिष्यांनी हटकिले ॥७॥
 म्हणती नाथबोवा ऐका वचन ॥ पुढे नका करूं गमन ॥ श्रीनागनाथातें सांगून ॥ तुम्हां नेऊं दर्शना ॥८॥
 तयाच्या परवानगीवांचून ॥ होत नाहीं कोणाचे गमन ॥ तस्मात् थांबावे एक क्षण ॥ आम्ही विचारुनि येतों की ॥९॥
 ऐसें मच्छिंद्रे ऐकता वचन ॥ कोपानळीं चढले मन ॥ चिर्तीं म्हणे हा संतजन ॥ कैंचा राववत दिसतसे ॥११०॥
 देवद्वार साधुद्वार ॥ मुक्त असावे निरंतर ॥ तरी कपटपर्णीचा संत वेव्हार ॥ संग्रहातें न ठेविती ॥११॥
 तरी येथे आहे बंड ॥ जग भोंदावयाचे केले प्रचंड ॥ तरी शिक्षा आतां उदंड ॥ दाखवावी या नरा ॥१२॥
 ऐसें क्रोधे चिर्तीं आणून ॥ त्या शिष्यांसी केले ताडण ॥ ताडण करितां बहुत जन ॥ सप्तशत शिष्य धांवले ॥१३॥
 तें पाहूनियां मच्छिंद्रनाथ ॥ स्पर्शकळा त्वरे प्रेरीत ॥ तेण झाले महीव्यक्त ॥ सातशें शिष्य सकळिक ॥१४॥
 महीव्यक्त सकळ होतां ॥ नाथमुखवटा ताडण ॥ करितां ॥ तंव ते आरंबळती आक्रोशवंत ॥ एक आरडा उठला ॥१५॥
 तों येरीकडे मठांत ॥ सदा ध्यानीं भरूनि नागनाथ ॥ कोल्हाळ आरडा ऐकूनि प्रांजलवंत ॥ देहावरी पातला ॥१६॥
 ध्यान भंगिले कोल्हाळेंकरून ॥ तेणे कोपानळीं पेटले मन ॥ मग उपरी वरी शीघ्र जाऊन ॥ निजदृष्टीं पहातसे ॥१७॥
 तें सातशें शिष्य महीव्यक्त ॥ झाले ते चलनवलनरहित ॥ एकटा तया गणीं नाथ ॥ मुखावरी मेदीतसे ॥१८॥
 ऐसें नागनाथें पाहून ॥ अत्यंत कोपला कोपानळांने ॥ म्हणे हा नाथ दीक्षेसी येतो दिसोन ॥ परी भष्टबुद्धी आहे कीं ॥१९॥
 शांति क्षमा दया पूर्ण ॥ पाळिजे साधूचे हेचि लक्षण ॥ स्वप्नामाजी तीव्रपण ॥ ठेवूं नये निजवृत्ती ॥२०॥
 तरी हा यातें नाहीं योग्य नाथ ॥ नाथपंथा लाविला डाग ॥ कोणता साधू होता मांग ॥ उपदेशिले ऐशासी ॥२१॥
 तरी यातें शिक्षा करून ॥ दीक्षा ध्यावी हिरोन ॥ ऐसें कोपोंचि जल्पून ॥ धुनीभस्म कवळिले ॥२२॥
 प्रथम गरुडबंधनविद्या जल्पून ॥ स्वर्गीं गरुडाचे केले बंधन ॥ सकळ नुरे चलनवलन ॥ स्वर्गीं व्यक्त केला असे ॥२३॥
 मग विभक्तास्त्र जल्पून ॥ शिष्य मुक्त केले महीकारण ॥ मुक्त होताचि सकळ जन ॥ नाथपृष्ठीं डडाले ॥२४॥
 तें पाहूनियां मच्छिंद्रनाथ ॥ म्हणे चूर्ण करावे हे समस्त ॥ मग जल्पूनि अस्त्रपर्वत ॥ महानग निर्मिला ॥२५॥
 तो पर्वत विशाळपर्णी ॥ येता झाला पंथगगर्नी ॥ तें नाथें पाहूनि नयनी ॥ शक्रवज जल्पिले ॥२६॥
 मग तो शीघ्र पाकशासन ॥ अंतराळीं वज्र देत सोडून ॥ तेणे पर्वत झाला चूर्ण ॥ मच्छिंद्रनाथ पाहूनी कोपला ॥२७॥
 मग जल्पूनि वाताकर्षण ॥ शक्र पाडिला महीकारण ॥ वज्रकाळीविद्या जल्पून ॥ वज्रालागीं निवटिले ॥२८॥

ते पाहनियां नागनाथ ॥ मर्नी क्षोभला अति अदभुत ॥ मग वातप्रेरक विदया त्वरित ॥ मेघास्त्रावरी टाकिली ॥२९॥
 तेरें शक्र सावध होऊन ॥ पळूं लागला भयेकरुन ॥ म्हणे हे प्रतापी गहन दोघे जण ॥ आपुले काम नसे येथे ॥३०॥
 ऐसें म्हणोनि भयस्थित ॥ शक्र स्थाना पळूनि जात ॥ येरीकडे मच्छिंद्रनाथ ॥ काय करितां पैं झाला ॥३१॥
 मग वासवशक्ति अति दारुण ॥ जल्पूनि मंत्रप्रयोगानें ॥ सिद्ध करुनि देदीप्यमान ॥ नागेशभागा पाठविली ॥३२॥
 परी ती शक्ति महादारुण ॥ सहस्रमित्रतेजेंकरुन ॥ प्रलयकाळीचा जैसा अग्न ॥ शब्द करीत येतसे ॥३३॥
 शब्द करितां कडकडाट ॥ खचूनि पडती गिरिकपाट ॥ धरा कांपे जळजळाट ॥ द्विभाग होऊ पाहातसे ॥३४॥
 श्वपदें पळती रानोरान ॥ दिग्गजां न मिळे कोठे ठिकाण ॥ पाताळभुवर्नी शेष दचकून ॥ मूर्धनीते सरसावी ॥३५॥
 एकाचि झाला हलकल्लोळ ॥ मर्हीचे जीव चराचर सकळ ॥ घाबरोनि झाला हडवळ ॥ क्षमेंत स्थळ पाहती ॥३६॥
 ऐसा पाहुनि महा आकांत ॥ काय करी नागनाथ ॥ सकळ दैवते बंधनविद्येत ॥ जल्पता झाला महाराजा ॥३७॥
 तेरें दैवतांचे बंधन समस्त ॥ मग न धावती स्फुरल्या विद्येत ॥ ऐसी केली गती कुठित ॥ सकळ अस्त्रशस्त्रांची ॥३८॥
 मग हेमाद्रिपर्वत दारुण ॥ अस्त्र योजिले महादारुण ॥ हेमाद्रि अस्त्र पावोन ॥ नाथें वासवी शक्ती टाकिली ॥३९॥
 ते पाहोनियां मच्छिंद्रनाथ ॥ शक्रजळालार्गी स्तवीत ॥ वरी बंधन झालें सकळ दैवत ॥ अस्त्रविद्या फळेना ॥४०॥
 मग नाना अस्त्रांचे प्रयोग युक्ती ॥ जपें परी ते सकळ व्यर्थ जाती ॥ मग निःशक्त मच्छिंद्र होवोनि जगती ॥ स्तब्धदृष्टीं पहातसे ॥४१॥
 तों येरीकडे नागनाथ ॥ नाना अस्त्रे जल्पोनि त्वरित ॥ पर्वतासमान तक्षक तेथे ॥ अस्त्रविद्येसीं धावले ॥४२॥
 मग मच्छिंद्रातें दंशं धांवती ॥ शतानुशत नाहीं गगती ॥ ते पाहोनि मच्छिंद्रजती ॥ गरुडास्त्र तेव्हां जपतसे ॥४३॥
 परी नागनाथें पूर्वप्रकरणी ॥ केले होते गरुडबंधन ॥ तेथें मच्छिंद्राचा योग पूर्ण ॥ व्यर्थ झाला गरुडास्त्री ॥४४॥
 मग ते सर्प उन्मत ॥ येवोनि डंखिती ठार्यी नाथ ॥ तेरें मच्छिंद्र हडबडीत ॥ प्राण सोडूं पाहतसे ॥४५॥
 मग अंतकाळीचा समय जाणून ॥ चित बुद्धी अंतःकरण ॥ काया वाचा तन मन ॥ गुरुचे चरण स्तवीतसे ॥४६॥
 स्तवीतसे परी केशा रीती ॥ ऊर्ध्वशब्द उद्धभटगति ॥ म्हणे महाराजा कृपामूर्ती ॥ अत्रिसुता धांव रे ॥४७॥
 मी बालक लडिवाळ जाण ॥ वेष्टलो असें सर्पबंधनें ॥ तरी माये तुजवांचून ॥ कोण सोडवील मज आतां ॥४८॥
 हे त्रयदेवअवतारखाणी ॥ मज पाडसाची तूं हरिणी ॥ व्याघ्र बैसला मम प्राणहरणी ॥ ये धांवोन लगबऱे ॥४९॥
 परम संकटीं पडलों येथे ॥ कैसी निद्रा लागली तूते ॥ सर्वसाक्षी असोनि जगाते ॥ नेत्र झांकिले मजविषयी ॥५०॥
 दत दत ऐसें म्हणोन ॥ शब्द फोडिला अट्टाहस्येंकरुन ॥ नेत्र झाले श्वेतवर्ण ॥ मुखीं हुंदका येतसे ॥५१॥
 परी दतात्रेयनामेंकरुन ॥ बाहे अट्टहस्यें वचन ॥ ते नागनाथें शब्द ऐकून ॥ साशक्ति होतसे ॥५२॥
 चितीं म्हणे मम गुरुचे ॥ स्मरण हा करितो किमर्थ वाचे ॥ तरी हा कोणाचा शिष्य याचे ॥ नांव विचारूं जावोनी ॥५३॥
 मग निकट येवोनि वटसिद्धनाथ ॥ पुसता झाला स्नेहभरित ॥ म्हणे कोण तुम्ही हो दीक्षावंत ॥ गुरु कोण तुमचा ॥५४॥
 येरु म्हणे आदश नाथा ॥ नाम मच्छिंद्र तत्वतां ॥ प्रसन्न करोनि अत्रिसुता ॥ अनुग्रह घेतला ॥५५॥
 तरी यासी नाथपंथ मूळ ॥ मी प्रथमभागीं दत्ताचें बाळ ॥ मजमागें जालिंदर सबळ ॥ दतानुग्रहीं मिरवला ॥५६॥
 तयामागे भर्तरीनाथ ॥ दततिष्य झाला जगविख्यात ॥ जोंवरी अवनी तांपर्यत ॥ चिरंजीव मिरवला ॥५७॥
 तयामागे रेवणनाथ ॥ दतानुग्रहीं प्रतापवंत ॥ जेणें जिंकोनि देव समस्त ॥ विप्रबाळें उठविलीं ॥५८॥
 तरी महाराजा नाथपंथांत ॥ मी दतात्रेयाचा ज्येष्ठ सुत ॥ ऐसें ऐकोनि वटसिद्धधनाथ ॥ मनामाजी कळवळला ॥५९॥
 मग सुपर्णांचे सोडून बंधन ॥ गरुडअस्त्र जपे वाचेकरण ॥ ऐसें होतां तत्काळ सुपर्ण ॥ महीवरी उतरले ॥६०॥
 उतरोनि नागकुळ समस्त ॥ होवोनियां भयभीत ॥ तत्काळ विष शोषूनि त्वरित ॥ अदृश्य ते पावले ॥६१॥
 असो नागकुळ विष शोषून ॥ अदृश्य झालिया भयेकरुन ॥ गरुडही उभयतां नमून ॥ स्वर्गाप्रती तो गेला ॥६२॥
 येरीकडे नागनाथ ॥ मच्छिंद्रचरणीं माथा ठेवीत ॥ म्हणे तातासमान वडिल भ्रात ॥ गुरु माझा तूं होसी ॥६३॥
 मग नेवोनियां स्वस्थानासी ॥ बैसविला आपणापाशी ॥ गौरवोनि उदार मानर्सी ॥ एक मास ठेविला ॥६४॥
 यावरी मच्छिंद्र एके दिवशी ॥ बोलता झाला नागनाथासी ॥ तुवा बंधन द्वारापाशी ॥ ठेविलें काय म्हणोनियां ॥६५॥
 भाविक येती दर्शनाते ॥ तव शिष्य येवों न देती त्याते ॥ तुज मज कळी याचि निमित्ते ॥ झाली असे महाराजा ॥६६॥
 यावरी बोले नागनाथ ॥ मी असतों सदा ध्यानस्थ ॥ जन हे येवोनि अपरिमित ॥ ध्यान माझें भंगिती ॥६७॥
 म्हणोनि द्वारीं ठेवितो रक्षण ॥ उपरी बोले मच्छिंद्रनंदन ॥ नाथा हें नव्हे चांगुलपण ॥ भूषणिक आपणासी ॥६८॥
 कोण जन ते हीन दीन ॥ व्हावया येती पवित्र पावन ॥ तरी ते द्वार अटक पाहोन ॥ विन्मुख मागें जाताती ॥६९॥
 तरी मुक्तद्वार आतां येथून ॥ ठेवीं जगाचें अकिंचनपण ॥ हरोनियां मनोधर्म ॥ रुढमार्गा वाढवीं ॥७०॥

ऐसें सांगोनि नागनाथासी ॥ मच्छिंद्र जाती तीर्थासी ॥ येरीकडे वडवाळगांवासी ॥ काय करी नाथ तो ॥७१॥
 मुक्तद्वार अगार टाकोन ॥ मग दर्शना येती अपार जन ॥ नाना जगाचें अकिंचनपण ॥ फिटोनि मागे जाताती ॥७२॥
 ऐसें असतां कोणे एके दिवशीं ॥ चांगुणा संतशिष्य होता त्यासी ॥ तयाची स्त्री पुण्यराशी ॥ मृत्यु पावली मठांत ॥७३॥
 तें पाहोनि वटसिद्धनाथ ॥ उठविती तयाचे कांतें ॥ तेणे बोभाट वडवाळ्यांत ॥ घरोघरीं संचरला ॥७४॥
 मग जयाचे घरी होत मृत ॥ आणूनि टाकिती मठा प्रेत ॥ उठवूनि नागनाथ ॥ सदना धाडी तयाच्या ॥७५॥
 ऐसें होतां बहुत दिवस ॥ संकट पडले यमधर्मास ॥ मग तो जाऊन सत्यलोकास ॥ विधीलार्गीं निवेदी ॥७६॥
 मग तो मूर्तिमंत चतुरानन ॥ वडवाळांत शीघ्र येवोन ॥ श्रीनाथाचा स्तव करोन ॥ राहविले त्या कर्मा ॥७७॥
 यापरी सहा शिष्य त्यातें ॥ सिद्धकळा लाधली नवांतें ॥ ते जगामाजी प्रसिद्धवंत ॥ सिद्धनार्मी मिरवले ॥७८॥
 चांगुलसिद्ध धर्मसिद्ध ॥ देवसिद्ध भोमसिद्ध ॥ देवनसिद्ध भोमनसिद्ध ॥ कोकिळ सुंदरचक्षू तो ॥७९॥
 ऐशा नवसिद्धांमाझारी ॥ विद्या ओपिली कवित्व साबरी ॥ देव जिंकोनि सत्वरी ॥ विद्यावरु मिरवले ॥८०॥
 बावन वीरांचे करोनि बंधन ॥ केळ्या साबरी विद्या स्वाधीन ॥ ते साबरी विद्या कवित्वरत्न ॥ नवसिद्धांत मिरवती ॥८१॥
 एक कोटी एक लक्ष ॥ नागनाथाची विद्या प्रत्यक्ष ॥ परोपकारी सौभ्य दक्ष ॥ पीडाकारक नव्हती ॥८२॥
 धांवरें खांडुक उसण ॥ टिके किरळ अहिरानैम ॥ वृश्चिकसर्पविषहरण ॥ ऐसी विद्या परोपकारी ॥८३॥
 असो ऐसी विद्या साबरी कवित ॥ नवांनी प्रगट केली जगांत ॥ यापरी दिवस लोटले बहुत ॥ कथा वर्तली विप्राची ॥८४॥
 समाधियोग सरला शेवट ॥ तें उद्धरिला बहिरंभट ॥ आणि रामाजी भक्त सुभट ॥ हेमकारक उद्धरिला ॥८५॥
 तरी त्या कथा पूर्ण भागांत ॥ वदलों भक्तिकथामृतगंथांत ॥ या उपरी चरपटीनाथ ॥ श्रवण करावें श्रोते हो ॥८६॥
 धुंडीमुत नरहरिवंशी ॥ मालू तो संतकृपेसी ॥ अवधान विद्ये सावकाशी ॥ श्रोते तुम्ही अवधारा ॥८७॥
 स्वस्ति श्रीभक्तिकथासार ॥ संमत गोरक्षकाव्य किमयागार ॥ सदा परिसोत भाविक चतुर ॥ सप्तत्रिंशतमोऽध्याय गोड हा ॥१८८॥
 श्रीपांडुरंगार्पणमस्तु ॥ शुभं भवतु ॥ अध्याय ३७ ॥ औंच्या १८८ ॥
 ॥ नवनाथभक्तिसार सप्तत्रिंशतिमऽध्याय समाप्त ॥

श्री नवनाथ भक्तिसार पोथी - अध्याय ३८

अध्याय ३८

श्रीगणेशाय नमः

जयजयाजी व्यंकटरमणा ॥ दयासागरा परिपूर्णा ॥ भक्तदुःखभंजना ॥ पुढे ग्रंथ बोलवीं ॥१॥
 मागिले अध्यायीं कथन ॥ नागनाथ भेटला अत्रिनंदन ॥ विद्याभ्यासें दीक्षाकारण ॥ नाथपंथी मिरवला ॥२॥
 उपरी मच्छिंद्राशीं खेळूनि रळी ॥ जिंकिला मच्छिंद्र तपोबळी ॥ तंव सिद्ध उत्पन्न करुनि मंडळी ॥ शाबरी विद्या ओपिली ॥३॥
 यावरी श्रोतीं पुढे कथन ॥ पूर्वी दक्षगृहीं वार्ता जाण ॥ निघाले विवाहयोजनालक्षण ॥ मंगळकार्याचे तेघवां ॥४॥
 हिमालयाची आत्मजा ॥ ती योजिली मंगलकाजा ॥ तेव्हां देवदानवमानवां भोजा ॥ पाचारण पाठविले ॥५॥
 तेणेंकरुनि दक्षागार ॥ भरोनि निघाला सुरवर ॥ मानवी दक्ष हरि हर ॥ सभास्थानीं बैसले ॥६॥
 मंडळी ऐसी सर्वासहित ॥ बैसली असे पार्वती त्यांत ॥ मंगलकला करुनि मंडपांत ॥ मिरवत असे नोवरी ॥७॥
 परी ते नोवरी स्वरूपखाणी ॥ कीं चंद्रकला नक्षत्रगणी ॥ तेजाला जैसी सौदामिनी ॥ उजळपणा कराया ॥८॥
 कीं सहस्र विद्युलतांचा पाळा ॥ ऐक्यपणे झाला गोळा ॥ सुरवरीं घनमंडळा ॥ चमकपणी शोभवी ॥९॥
 कीं अर्क प्रत्यक्ष दीक्षाबाळ ॥ सभासद मिरवे केवळ ॥ तयाचें प्रतिबिंब व्योर्मीं जळ ॥ ब्रह्माण्डकुर्डीं अर्क हा ॥१०॥
 ऐसियापरी लावण्यता ॥ सभेंत मिरवे जगन्माता ॥ ते स्वरूप देखूनि नाभिसुत ॥ कामानळ दाटला ॥११॥
 कामविरह चपळवंत ॥ नेणे विचार समयोचित ॥ स्थान सोडूनि इंद्रियांत ॥ लिंगामाजी पातला ॥१२॥
 तें विधीचा विरहकाम । अधीरपणीं द्रवला उत्तम । महीं प्राप्त होतां मनोधर्म । संकोचला विधि तो ॥ १३ ॥
 बैसल्याठार्यीचि करुन । रेत रगडियेले महीकारण । तें आगळे साठ सहस्र पूर्ण । भाग झाले रेताचे ॥ १४ ॥
 तें सांठवली जीवदशा । रेतीं झाल्या अपार प्रवेशा । साठ सहस्र ऋषी वेषे । वालखिल्य भार्गी मिरवले ॥ १५ ॥
 परी एक आगळा होता भाग ॥ तैसाचि राहिला तेऱ्ये चांग ॥ सेवक झाडी महीअंग ॥ केरसमानी मिसळला ॥१६॥
 उपरी सरतां मंगळनेम ॥ केला होता लज्जाहोम ॥ केर आणि तयाचें भस्म ॥ सेवक सांडिती सरितेंत ॥१७॥
 सरितेंत पडतां सकळ मेळ ॥ सर्व रेताचा सांडूनि मळ ॥ केर मग उगवोनि तळ ॥ निर्मळपणीं वर्तला ॥१८॥

मग तो जळी ढळळीत ॥ तरुनि प्रवाहीं वाहात जात ॥ तो वाहतां अकस्मात् ॥ कुशवेष्टनी आतुडला ॥१९॥
 तें जललहरीये नेटेकरुन ॥ कुशवेष्टीत पडे जाऊन ॥ तेथे लोटतां बहुत दिन ॥ कुशमुळ्यांनी वेष्टिला ॥२०॥
 यापरी बहुतां दिवशी ॥ ईश्वरआज्ञा अवतारक्रमासी ॥ पिप्पलायन त्या रेतासी ॥ नारायण संचरला ॥२१॥
 संचरला परी कैसे रीती ॥ रोहिसावजे विपिनीं असती ॥ तो मेळ त्या कुशवेष्टीप्रती ॥ उदकपाना पातला ॥२२॥
 त्यांत रोहिणी क्रृतुवंत ॥ मूल्न स्त्रवली प्रत्यक्ष रक्त ॥ तें भेदूनि वीर्यव्यक्त ॥ रेत वाढी लागले ॥२३॥
 कुशवेट परम भुवन ॥ तयामाजी हे सघन ॥ वाढी लागतां स्वेदजविधान ॥ कीटकन्याये करुनियां ॥२४॥
 अंडज जारज स्वेदज प्रकरण ॥ ऐसीं जीवां उत्पतिस्थाने ॥ असो या विधानेकरुन ॥ मूर्ति रचिलीं नवमास ॥२५॥
 देह वाढता सबलवंत ॥ कुशमूळ झाले त्रुटित ॥ मग ढाळपणीं महीवरती ॥ बाळ वृष्टीसी ते आले ॥२६॥
 तो त्या ठारीं अकस्मात् ॥ सत्यश्रवा विप्र भागीरथीत ॥ येवोनियां दर्भानिमित ॥ कुशवेष्टी विलोकी ॥२७॥
 तो विप्र असे परम सुशील ॥ पुनीतग्रामीं तयाचे स्थळ ॥ तेथे येतां वृष्टीं बाळ ॥ पाहिलेसे तेथवां ॥२८॥
 देखिले परी देदीप्यमान ॥ अर्कतेजे परम सुगण ॥ कीं प्रत्यक्ष चंद्रकळा जिंकोन ॥ आणिता झाला त्या ठारी ॥२९॥
 कीं अनंत मस्तकीचा मणी ॥ विसरुनि गेला ते स्थानी ॥ ऐसे भासले विप्रा मर्नी ॥ अति तेजस्वी चकचकाटे ॥३०॥
 चिर्तीं म्हणे हे बाळ ॥ कोणाचे आहे तेजःपुंजाळ ॥ कीं उर्वशी उदरकमळ ॥ टाकूनियां गेली असे ॥३१॥
 कीं राजबीज मनमोहन ॥ जळदेवतीं वृष्टी पाहून ॥ आणिले मातेच्या शेजेहून ॥ आपुले स्थानीं न्यावया ॥३२॥
 तरी याची पुनः माता ॥ येऊनि भेटेल कधी आतां ॥ परी प्रेमरहित लोभ ममता ॥ टाकूनि ती गेलीसे ॥३३॥
 ऐसा तर्कवितकं करीत ॥ परी तो बाळा न लावी हस्त ॥ कैसे न्यावं म्हणोनि मनांत ॥ पुढील अर्थ दिसेना ॥३४॥
 अति वितकं भेदले मन ॥ परी मोहे वेष्टिले पंच प्राण ॥ चिर्तीं म्हणे कैसे सोडून ॥ बाळालागीं जावे हो ॥३५॥
 अरण्य कर्कश तीर भागीरथी ॥ सावजे येती उदकप्रती ॥ वृष्टि पडतां तयाचि क्षिर्ती ॥ घात करतील बाळकाचा ॥३६॥
 ऐसे मोहे चिर्तीं जल्पून ॥ परी स्पर्श न करी भयेकरुन ॥ चिर्तीं म्हणे नेणों संधान ॥ कैसे आहे कळेना ॥३७॥
 ऐसे प्रकरणीं शंकित मानस ॥ बाळानिकट उभा असे ॥ परी स्वर्गाचे देव असती डोळस ॥ देखते झाले तयासी ॥३८॥
 बाळक करीतसे रुदन ॥ हस्तपादांते नाचवून ॥ तें स्वर्गी सुरवर पाहून ॥ नमन करिती भावाने ॥३९॥
 म्हणती हा पिप्पलायन नारायण ॥ आजि देखियले तयाचे घरण ॥ तरी आजिचा दिन परम सुदिन ॥ कृतकृत्य झालों कीं ॥४०॥
 मग सर्वत्र करुनि जयजयकार ॥ वर्षिते झाले कुसुमभार ॥ कुशवेष्टीत कुसुमे अपार ॥ खचूनियां पाडियेलीं ॥४१॥
 विप्र बाळाच्या अंगावरुनी ॥ कुसुमे अपरिमित काढूनी ॥ टाकी परी कुसुमालागोनी ॥ परी न सरे म्हणोनि दचकला ॥४२॥
 चिर्तीं म्हणे कैचे बाळप्रकरण ॥ पिशाचकरणी येते दिसोन ॥ अकस्मात् येऊनि कुसुमधन ॥ कोणीकडून वर्षती ॥४३॥
 ऐसा भयस्थित होऊनि चिर्ती ॥ पळूं लागला नगरवार्टी ॥ कैचे दर्भ चरणसंपुर्टी ॥ अति कवळूनि पळतसे ॥४४॥
 तें पाहूनि सुर समस्ती ॥ गदगदां हास्य करिती ॥ सत्यश्रव्यासी पळतो म्हणती ॥ उभा उभा पळूं नको ॥४५॥
 ते सत्यश्रवं शब्द ऐकोन ॥ परम घाबरला पडे उलथून ॥ चिर्तीं म्हणे पिशाच येऊन ॥ भक्षावया धांवले ॥४६॥
 ढळळीत भरले दोन प्रहर ॥ खेळी निघाले महीवर ॥ कैचे बाळक तें प्राणहर ॥ पिशाचकृत्ये मिरवला ॥४७॥
 ऐशा वितक्कल्पना आणूनी ॥ पळत आहे प्राण सोडुनी ॥ पळतां महीतें उलथुनी ॥ पुनः उठोनी पळतसे ॥४८॥
 सुरवर उभा उभा म्हणती ॥ तों त्याते न दिसे क्षिती ॥ परी शब्द सुस्वर होती ॥ पिशाच सत्य हे आहे ॥४९॥
 मग स्वर्गस्थ सुरवर शब्द सोडुनी ॥ नारदाते बोलती वचनी ॥ स्वामी तुम्हीं जाऊनी ॥ सत्यश्रव्याते सुचवावे ॥५०॥
 हा परम ब्र्याड ब्राह्मण ॥ सत्यवादी परी करी पलायन ॥ तरी त्याचा संशय छेडून ॥ टाकूनि बाळ त्या देईजे ॥५१॥
 ऐसे सुरवर कमलोदभवसुता ॥ बोलतांचि महाराज होय निघता ॥ ब्रह्मवीणा घेऊनि हाता ॥ महीवरती उतरला ॥५२॥
 आपुले स्वरुपाचा लोप करुन ॥ मानववेषी दिव्य ब्राह्मण ॥ सत्यश्रव्याचे पुढे जाऊन ॥ उभा राहे मार्गात तो ॥५३॥
 सत्यश्रवा भयभीत ॥ मार्गी पळतां शवास सांडीत ॥ पळत झळत मुनी जेथे ॥ येवोनि तेथे पोहांचला ॥५४॥
 प्राण झाला कासावीत ॥ मुखीं न निघे शवासोच्छवास ॥ तें पाहूनि नारद त्यास ॥ बोलता झाला महाराजा ॥५५॥
 म्हणे महाराजा किमर्थी ॥ घाबरलासी काय पंथी ॥ येरु म्हणे प्राणाहुती ॥ आजि झाली होती कीं ॥५६॥
 दर्भानिमित गेलों सरितेतीरा ॥ पिशाचकळा तेथे पाहिली चतुरा ॥ बाळवेषे मी मोहिलों विप्रा ॥ मीचि म्हणोनि टिकलों ॥५७॥
 टिकलों परी अकस्मात् ॥ अपार कुसुमे तेथे पळत ॥ तें पाहूनियां भयभीत ॥ होऊनियां पळालों ॥५८॥
 पळालों परी मागाहून ॥ अपार शब्दे पिशाचगण येऊन ॥ उभा राहे ऐसे म्हणोन ॥ वारंवार ऐकितों मी ॥५९॥
 परी मी न पाहे मागे ॥ पळत झळत आलों लगबगे ॥ ऐसी कथा सांगोपागे ॥ झाली असे मज विप्रा ॥६०॥

मग नारदें धरुनि त्याचा हात ॥ तरुखालतें नेऊनि त्वरित ॥ बैसवूनि त्या स्वस्थचित् ॥ वृत्तांतातें सांगतसे ॥६१॥
 म्हणे विप्रा ऐक वचन ॥ तू होतासी कुशबेटाकारण ॥ तेव्हां तुज म्यां विलोकून ॥ ऊर्ध्वदृष्टी पाहिले ॥६२॥
 पाहिले परी अंबरांत ॥ मज दृष्टीं पडलीं सुरवरदैवतें ॥ त्यांरीं कुसुमें घेऊनि हातांत ॥ तुजवरी झाँकिलीं ॥६३॥
 झाँकिलीं याचें कारण ॥ तुज बोलाविले नामाभिधाने ॥ येरी म्हणे माझेचि नाम ॥ सत्यश्रवा म्हणताती ॥६४॥
 नारद म्हणे असो कैसें ॥ सत्यश्रवा नाम तुज वसे ॥ म्हणोनि पुकारीत होते देव तैसें ॥ भूतचेष्टा नसे बा ॥६५॥
 तरी सत्यश्रवा तुझें नाम ॥ कोठे आहे तुझें धाम ॥ नाहीं ठाऊक आम्हां ग्राम ॥ कोण आहे सांग पां ॥६६॥
 असो इतुके त्यासी विचारुन ॥ पुढे बोलला एक वचन ॥ बालालागीं सदर्णीं नेऊन ॥ करीं पाळण प्रीतीं ॥६७॥
 ऐसें बोलूनि आणिक बोलले ॥ कीं हें बाळक ब्रह्म ठेले ॥ पिप्पलायन नारायण जन्मले ॥ अवतार प्रगट जाहला ॥६८॥
 तरी सकळ संशय सांडून ॥ बाळ नेई सदनालागून ॥ याचें करितां संगोपन ॥ सकळ सिद्धी साधती ॥६९॥
 ऐसें सुरवरांचे बोलणे ॥ विप्रा म्यां येथूनि ऐकिले काने ॥ असत्य मानूं नको जाणे ॥ देव सर्वही बोलती ॥७०॥
 सत्यश्रवा विचारी मानर्सी ॥ स्वर्गात नम नाम काय माहितीसी ॥ हाचि संशय धरुनि चित्तासी ॥ क्षण एक तिष्ठतसे ॥७१॥
 करुनि पाहे ऊर्ध्व दृष्टी ॥ तों देखिली अपार देवथाटी ॥ परी नारदकृपेची सर्व हातवटी ॥ देव दृष्टी पडियेले ॥७२॥
 मग नारदबोलें तुकावी मान ॥ म्हणे विप्रा बोलसी सत्यवचन ॥ माझे दृष्टीं सुरवरगण ॥ येथेनियां दिसती ऐं ॥७३॥
 तरी विप्रा ऐक सत्य वचन ॥ येईं माझ्या समागमेंकरुन ॥ कुशवेष्टीतील बाळ उचलोन ॥ मम करीं ओरीं कां ॥७४॥
 ऐसे बोल ऐकतां ॥ अवश्य म्हणे संवत्सरपिता ॥ मग नेऊनि सत्यश्रव्याचे हाता ॥ बाळकाकारणें ओपिले ॥७५॥
 सत्यश्रव्यातें नारदें ओपूनि बाळ ॥ तेणे योगें मन सुढाळ ॥ पोटीं आनंद भरोनि सबळ ॥ बाळ हदर्यी कवळीतसे ॥७६॥
 बाळ ओपूनि नारदमुनी ॥ बोलता झाला तयालागुनी ॥ सत्यश्रव्या बाळनार्मी ॥ चरपट ऐसें पाचारीं ॥७७॥
 चरपटनार्मी बाळ गुणी ॥ सुरवर बोलले आहेत वाणी ॥ ती ऐकिली निजश्रवणी ॥ तरी हेंचि नाम ठेवीं कां ॥७८॥
 अवश्य म्हणोनि सत्यश्रवा ॥ येता झाला निकट आपुल्या गांवा ॥ येरीकडे नारद देवां ॥ स्वर्गीं जाऊनि संचरला ॥७९॥
 सांगतां सकळ देवां वृत्तांत ॥ स्थाना गेले देव समस्त ॥ येरीकडे स्वसदनांत ॥ सत्यश्रवा संचरला ॥८०॥
 गृहीं कांता चंद्रानार्मी ॥ अति लावण्य धार्मिक लक्ष्मी ॥ पतिव्रता ती अपारनेमी ॥ कीं ती अनसूया दूसरी ॥८१॥
 तिचे निकट सत्यश्रवा ॥ उआ राहेनि बोले बरवा ॥ म्हणे कामिनी दर्भ मिळावा ॥ गेलों होतों कानर्नी ॥८२॥
 तेथें अवचट लाभ झाला ॥ सुत तूतें दैवं दिधला ॥ तरी पालन करुनि नाम याला ॥ चरपट ऐसें पाचारीं ॥८३॥
 तयाच्या योगेंकरुन ॥ सुरवरांचे पाहिले चरण ॥ मग मुळापासूनि सकळ कथन ॥ कांतेपाशीं वदला तो ॥८४॥
 कांता ऐकूनि वर्तमान ॥ तुकावीतसे आनंदें मान ॥ म्हणे दर्भभावें सेवितां विपिन ॥ वंशलता सांपडली ॥८५॥
 कीं खापर वेंचूं जातां अवर्णी ॥ तों सांपडला चिंतामणी ॥ तेवीं तुम्हां दैवेंकरुनी ॥ बाळ लाभले महाराजा ॥८६॥
 कीं भूत पूजावया मसणवर्टी ॥ जातां लक्ष्मी भेटे वार्टी ॥ तेवीं तुम्हां काननपुटी ॥ बाळलाभ झाला असे ॥८७॥
 कीं दगड उलथायाचे मिषें ॥ दैवं लाभला चोख परीस ॥ तेवीं तुम्हां लाभ सुरस ॥ बाळलाभ झाला असे ॥८८॥
 कीं सहज मर्कट धरूं जातां ॥ गांठ पडली हनुमंता ॥ तेवीं तुम्हां दर्भभावार्था ॥ बाळलाभ झाला असे ॥८९॥
 ऐसें म्हणोनि चंद्रा नारी ॥ बाळ हदर्यी कवळी करीं ॥ परी अति स्नेहचित्समुद्री ॥ आनंदलहरी उठवीत ॥९०॥
 जैसा दरिद्री पिशुन वनांत ॥ निजे परी मांदुस सांपडे त्यांत ॥ मग आनंद तयाचे हदयांत ॥ कवण अर्थी वर्णिला ॥९१॥
 तेवीं वाडोनि आनंदलहरी ॥ बाळा आलिंगी चंद्रा नारी ॥ मग स्नान पान पयोधरी ॥ करुनि पालखातें हालवीतसे ॥९२॥
 चरपट ऐसें बोलूनि नाम ॥ गीत गातसे साधूसम ॥ ऐसें सलील दावूनि प्रेम ॥ अपार दिवस लोटले ॥९३॥
 सप्त वर्षपर्यंत ॥ पालन केलें कालस्थित ॥ उपरी मौऱीबंधन त्यांत ॥ अति गजरें केलें असे ॥९४॥
 मग करवूनि वेदाध्ययन ॥ शास्त्रीविद्येत केलें निपुण ॥ मीमांसदि सकळ व्याकरण ॥ न्यायशास्त्र पढविलें ॥९५॥
 यापरी कोणे एके दिवर्शी ॥ गमन करितां देवऋषी ॥ सहज येत पुनीतग्रामासी ॥ स्मरण झाले नाथाचें ॥९६॥
 मग आगंतुकाचा वेष धरून ॥ पाहे सत्यश्रव्याचा आश्रम ॥ तों द्वादश वर्षाचा चरपट नाम ॥ महातेजस्वी दिसतसे ॥९७॥
 मग विप्रवेषे ते गृहभक्ती ॥ सारुनि पाहिली चरपटमूर्ती ॥ तों सुगम विद्येची दैदीप्यशक्ती ॥ तया देही देखिली ॥९८॥
 ब्रह्मरेतोदयप्राणी ॥ म्हणोनि बंधुत्व नारदमुनी ॥ त्या मोहानें सकळ करणी ॥ चरपटाची देखिली ॥९९॥
 परम तोष मानूनि चितीं ॥ जात बद्रिकाश्रमाप्रती ॥ तों आत्रेय आणि मच्छिंद्रजती ॥ निजदृष्टीं देखिले ॥१००॥
 मग भावेंकरुनि तये वेळां ॥ उभयतांसी जाऊनि भेटला ॥ त्यातें पाहूनि लोट लोटल ॥ चित्सरिती प्रेमाचा ॥१॥
 निकट बैसूनि तयांचे पंगर्ती ॥ परी एकाग्रीं मिळाल्या चतुर्थशक्ती ॥ मच्छिंद्रनाथ अपर्णापती ॥ दत्तात्रेय चतुर्थ तो ॥२॥

परी हे चौधेही एकाभ्यासी ॥ दीक्षावंत पूर्ण सन्यासी ॥ वैष्णवनामी भागवतदेशी ॥ प्रतापार्क तयांचा ॥३॥
 कीं निधी परीस चिंतामणी ॥ कीं चौथा कौस्तुभ वैद्युर्यखाणी ॥ ऐसे चौधेही एकासनी ॥ विराजले एकदां ते ॥४॥
 वार्तालता अपरिमित ॥ तों चरपटवार्ता विधिसुत ॥ मुळापासूनि पूर्ण कथित ॥ त्रिवर्गात सांगितली ॥५॥
 वार्ता ऐकतां आदिनाथ ॥ श्रीदत्तत्रेय बोलत ॥ कीं तुम्ही नवनारायणात ॥ सनाथ करु इच्छिले ॥६॥
 तो पिप्पलायन नारायण ॥ अवतार मिरवला चरपटनाम ॥ तया आतां सनाथ करुन ॥ कल्याणरुपी मिरवाल ॥७॥
 ऐसे बोलतां उमारमण ॥ बोलतां झाला अत्रिनंदन ॥ कीं महाराजा पश्चातापाविण ॥ हितप्राप्ती मिळेना ॥८॥
 तरी चरपटातें पश्चातापे ॥ मानला नार्ही जंववरी बापे ॥ त्यावरी अनुग्रहलोपे ॥ माझ्यावरी मिरवतसे ॥९॥
 यावरी बोले नारदमुनी ॥ हे अवधूता बोलसी वाणी ॥ तरी चरपटाचे अंतःकरणी ॥ पश्चाताप मिरवे तो ॥१०॥
 परी तुम्ही जीवासम भावे ॥ चरपटभार्गी मिरवा सदय ॥ तों पश्चातापउदय ॥ चरपटदेही करितों मी ॥११॥
 ऐसे बोलूनि अवधूताप्रती ॥ पाहिली शीघ्र लुप्तग्रामक्षिती ॥ पवित्र होऊनि विद्यार्थी ॥ सत्यश्रव्याते भेटला ॥१२॥
 म्हणे महाराजा गुरुवर्या ॥ मी विद्यार्थी विद्याकार्या ॥ तरी मजवरी करुन दया ॥ विद्यारत्न ओपावे ॥१३॥
 मग अवश्य म्हणोनि तो ब्राह्मण ॥ अभ्यासविद्येकारणे ॥ कुलंब ऐसे स्वदेहा नामाने ॥ सत्यश्रव्या वदलासे ॥१४॥
 कुलंब नामें नारदमुनी ॥ आणि चरपट नामेंकरोनी ॥ उभयतां बैसूनि एकासनी ॥ अभ्यास करिती सद्विद्या ॥१५॥
 परी कोठेही न लागे ठिकाण ॥ तो अवसर आल दैवेंकरोन ॥ तया ग्रामीं एक यजमान ॥ पाचारावया पातला ॥१६॥
 तयाचे गृहीं प्रयोजन ॥ करणे होतें आठीभरण ॥ तो ग्रामजोशी म्हणोन ॥ पाचारावया पातला ॥१७॥
 पातला परी सत्याश्रवा ॥ बैसला होता अर्घूनि देवा ॥ मग चरपटा सांगोनि मनोभावा ॥ नारदासह पाठविला ॥१८॥
 चरपट जाऊनि तयाचे धार्मी ॥ विधी उरकला मनोधर्मी ॥ उपरी यजमान दक्षिणापाणी ॥ येता झाला महाराजा ॥१९॥
 नारदे पाहूनिया संधी ॥ स्मरण झालें पूर्वविधी ॥ चरपटमनीं कलह नव्हता कर्धी ॥ परी नारदे योजिला ॥२०॥
 बैसलें होते कार्यालागुनी ॥ तों नारद बोले चरपटासी वाणी ॥ दक्षिणा न घेतां तूं गुणी ॥ योगपुरुषा योगजाना ॥२१॥
 जरी तूं दक्षिणा हार्ती घेसी ॥ तरी योग्य न वाटे आम्हांसी ॥ आपण उभयतां अजान विद्यार्थी ॥ भागभाग समजेना ॥२२॥
 तरी उगलाचि चाल चरपटा उठोनि ॥ सत्यश्रवा येईल तव दक्षिणा घेऊनि ॥ चरपट म्हणे रिक्तहस्तेकरोनी ॥ कैसें जावे सदनासी ॥२३॥
 नारद म्हणे तूं दक्षिणा घेसी ॥ परी अमान्य होईल तव पित्यासी ॥ येऱु म्हणे कसरतेसी ॥ करुनि दक्षिणा घेईन मी ॥२४॥
 कसरत करुनि सवाई पाडे ॥ द्रव्य ठेवितां तातापुढे ॥ मग तो काय बोलेल वाकुडे ॥ भलेपणा दावील की ॥२५॥
 तों ती दक्षिणा अति सान ॥ नव्हती उभयतांच्या स्वरूपप्रमाण ॥ तेणैकरुनि चरपट मने ॥ खिन्न झाला धार्मिक तो ॥२६॥
 ऐसे उभयांचे झाले भाषण ॥ तों यजमान आला दक्षिणा घेऊनि ॥ चरपटाहार्ती देत भिजवून ॥ अल्प दक्षिणा पहातसे ॥२७॥
 आर्धीच नारदे कळ लावूनी ॥ ठेविली होती अंतःकरणी ॥ त्यावरी लघु दक्षिणा पाहूनी ॥ कोप अत्यंत पावला ॥२८॥
 नारदे भाषणापूर्वी बीज ॥ पेरुनि ठेविले होतें सहज ॥ कोपतर फळविराज ॥ कलह उत्पन्न झाला पैं ॥२९॥
 मग बोलता झाला यजमानासी ॥ म्हणे तुम्हीं ओळखिले नार्ही आम्हांसी ॥ कवण कार्य कवण याचकासी ॥ द्यावे कैसें कळेना ॥३०॥
 यजमान म्हणे एक भटा ॥ याचका पैका दयावा मोठा ॥ परी दाता असेल करंटा ॥ मग याचके काय करणे ॥३१॥
 येरी म्हणे सामर्थ्य असतां ॥ तरी प्रवर्तावे कार्यार्थी ॥ ऐसेपरी बोलतां ॥ उभयतां कलह अपार वाढे ॥३२॥
 नारद तेथोनि निघोनी ॥ सत्यश्रवा विप्राजवळी येऊनी ॥ म्हणे दुखविला यजमान गुणी ॥ धडगत मज दिसेना ॥३३॥
 असंतुष्ट द्विज नष्ट ॥ ऐसे बोलती सर्व वरिष्ठ ॥ तरी चरपटानें केले शष्ठ ॥ यजमानकृत्य सर्वस्वी ॥३४॥
 आपण याचक संतुष्टवृत्ती ॥ सदा असावे गौरवयुक्ती ॥ आर्जव केलिया कार्य घडती ॥ न घडे तेंचि महाराजा ॥३५॥
 ऐसे बोलतां नारदमुनी ॥ कोप चढला सत्यश्रव्या लागुनी ॥ तत्काळ देवार्चन सोडोनी ॥ यजमानगृहीं पातला ॥३६॥
 तो यजमान आणि सुत ॥ बोलबोली ऐकिली समस्त ॥ तेंही पाहूनि साक्षवंत ॥ अति कोप वाढला ॥३७॥
 जैसा आर्धीच वैश्वानर ॥ त्यावरी सिंचिले स्नेह अपार ॥ कीं उन्मत झालिया पान मदिर ॥ त्यावरी संचार भूताचा ॥३८॥
 त्याची न्याये सत्यश्रवा ॥ कोपानळीं चढला बरवा ॥ येतांचि चरपटमुखीं रवा ॥ करपुटानें काढीतसे ॥३९॥
 ताडन होतां मुखावरती ॥ चरपटही पडला क्रोधाहुर्ती ॥ आर्धीच बोलतां यजमानाप्रती ॥ क्रोधोदके भिजलासे ॥४०॥
 त्यावरी चरपटनेत्री ॥ क्रोधाचे पूर लोटती ॥ मग सर्व त्यागूनि क्रोधें जल्पती ॥ गांवाबाहेर निघाला ॥४१॥
 गांवाबाहेर भगवतीदुर्ग ॥ जाऊनि बैसला गुप्तमार्ग ॥ पश्चातापे झाला योग ॥ मनामाजी दाटेना ॥४२॥
 येरीकडे नारदमुनी ॥ अंतरसाक्षी सर्व जाणुनी ॥ दिव्यभव्य विप्र प्राज्ञी ॥ वेष द्वितीय नटलासे ॥४३॥
 होऊनि दिव्य ब्राह्मण ॥ दुर्गलर्यां आला दर्शना म्हणोन ॥ भगवतीतें नमस्कारुन ॥ चरपटासमीप बैसला ॥४४॥

महणे कोण जी कां हो येथ ॥ बैसले आहां चिंतास्थित ॥ येरु ऐकूनि सकळ वृत्तांत ॥ तयापाशीं निवेदी ॥४५॥
 ऐकूनि चरपटाचं वचन ॥ महणे पिसाट झाला ब्राह्मण ॥ ऐशा क्रोधं पुत्रालागून ॥ दुखविलें वृद्धानें ॥४६॥
 आपुले चरणीं चरणसंपुट ॥ पुत्रापार्णीं येतां नीट ॥ मग पुत्रमर्यादा रक्षूनि चोखट ॥ माहात्म्य आपुले रक्षावें ॥४७॥
 ऐशीं चाल जगतांत ॥ प्रसिद्धपणी आहे वर्तत ॥ तरी मतिमंद तो वृद्ध निशित ॥ बुद्धिभष्ट म्हणावा ॥४८॥
 तरी ऐशियाचा संग त्यूजून ॥ तूं सेवावें महाकानन ॥ परतोनि त्याच्या वदना वदन ॥ दावूं नये पुत्रानें ॥४९॥
 ऐसें बोलतां नारदमुनी ॥ चरपटा क्रोधं अधिक मर्नी ॥ दाटला पश्चातापें करुनी ॥ अधिकोतर नेटका ॥१५०॥
 मग त्या विप्रालागीं बोलत ॥ महणे मम गृहीं जाऊन गुप्त ॥ कुलंब नाम विप्र यथार्थ ॥ पाचारुनि आणावा ॥५१॥
 त्यातें घेऊनि स्वसंगती ॥ आम्ही जाऊं विदेशाप्रती ॥ पाहूनि सबळ सदगुणमूर्ती ॥ विद्या सकळ अभ्यासू ॥५२॥
 अवश्य म्हणोनि तो ब्राह्मण ॥ भगवतीं दुर्गाबाहेर येऊन ॥ त्या स्वरुपा लोप करून ॥ कुलंबवेष नटलासे ॥५३॥
 पुन्हां त्यापाशीं शीघ्र येऊन ॥ केली चरपटालागीं देखण ॥ महणे पिसाट झाला तो ब्राह्मण ॥ हिताहित कळेना ॥५४॥
 तरी ऐसिया क्रोधापासी ॥ आम्ही न राहूं निश्चयेंसी ॥ तरी आणिक गुरु पाहूनि महीसी ॥ विद्येलागीं अभ्यासू ॥५५॥
 ऐसें बोलतां कुलंब वचन ॥ अधिकोतर चरपटमन ॥ पश्चाताप दाटून ॥ कुलंबचिर्तीं मिरवला ॥५६॥
 महणे सख्या अन्य क्षेत्रासी ॥ आपण राहूनि उभयतांसी ॥ दोघे एकचि मार्गासी ॥ वर्तणुकी राहूया ॥५७॥
 करुं एकचित्तें आपणास ॥ पडणार नाहीं दुःखलेश ॥ गुरु संपादूनि निःशेष ॥ विद्येलागीं अभ्यासू ॥५८॥
 ऐसें बोलतां चरपटासी ॥ अवश्य म्हणे विधिसुत त्यासी ॥ तत्काळ सांडनियां नगरासी ॥ मुनिराज ऊठला ॥५९॥
 मग चरपट आणि नारदमुनी ॥ उभयतां चालिले मार्ग लक्ष्मी ॥ पांच कोश लंघितां अवनी ॥ नारद बोले तयातें ॥१६०॥
 महणे सख्या ऐक वचन ॥ आपण पाहूं बद्रिकाश्रम ॥ श्रीबद्रिकेदारा नमून ॥ काशीक्षेत्रीं मग जाऊं ॥६१॥
 तये क्षेत्रीं विद्यावंत ॥ विप्र आहेत अपरिमित ॥ कोणी आवडेल जो चितांत ॥ विद्या त्यायाशीं अभ्यासू ॥६२॥
 ऐसें बोलतां कुलंब चरपटाप्रत ॥ अवश्य म्हणे विप्रपुत्र ॥ मार्ग धरूनि बद्रिकाश्रमातें ॥ पाहावया चालिले ॥६३॥
 मार्गीं करुनि भिक्षाटन ॥ पाहते झाले बद्रिकाश्रम ॥ केदारेश्वर देवालयांत जाऊन ॥ बद्रिकेदार नमियेला ॥६४॥
 नमितां उभयें श्रीकेदार समर्थ ॥ तों प्रगट झाले मच्छिंद्रदत ॥ तें पाहूनि विधिसुत ॥ तयापासीं पातले ॥६५॥
 दत्तचरणीं ठेवूनि माथा ॥ आणिक नमी मच्छिंद्रनाथा ॥ तें पाहूनि चरपटी तत्त्वतां ॥ तोही वंदी उभयतांसी ॥६६॥
 चरपटें उभयतां करुनि नमन ॥ पुसतसे तो कुलंबाकारण ॥ म्हणे महाराजा हे कोण ॥ उभयतां असती पैं ॥६७॥
 नारद म्हणे ओळखीं नयनीं ॥ अत्रिसुत हा दत्तात्रेय मुनी ॥ आणि मच्छिंद्र जती ऐकसी कानीं ॥ तोचि असे का ब्राह्मणा ॥६८॥
 यानंतर मी देवऋषी ॥ नारद म्हणती या देहासी ॥ तव कार्यार्थं कुलंबवेषी ॥ मानवदेहीं नटलों मी ॥६९॥
 ऐसे ऐकतां चरपटवचन ॥ कुलंबचरणीं माथा ठेवून ॥ म्हणे महाराजा स्वरुप दावून ॥ सनाथ करी मज आतां ॥१७०॥
 नारद म्हणे ऐक वचन ॥ आम्ही स्वरुप दावूं त्रिवर्ग जाण ॥ परी बा गुरुप्रसादाविण ॥ न देखवे गा तुजलागीं ॥७१॥
 तरी गुरुप्रसादमंत्र कानीं ॥ रिघाव होतांचि ध्यानीं ॥ मग आम्हीच काय दिसती त्रिभुवनीं ॥ ब्रह्मस्वरूप होशील तूं ॥७२॥
 यावरी बोले चरपटनाथ ॥ कोणता पाहूं गुरु येथ ॥ तुम्हांपक्षां प्रतिष्ठावंत ॥ भुवनत्रीं असेना ॥७३॥
 तरी मज अनुग्रह द्यावा येथे ॥ करावे स्वरुपीं सनाथ मातें ॥ नारद म्हणे दत्तात्रेयातें ॥ कारण आपुले संपादा ॥७४॥
 ऐसें बोलतां नारदमुनी ॥ श्रीदत्तात्रेय कृपा करुनी ॥ ठेविता झाला वरदपाणी ॥ चरपटमौळीं तेधवां ॥७५॥
 संकल्पित स्थित तनु मन ॥ कायावाचा जीवित्वप्राण ॥ चित बुद्धि अंतःकरण ॥ घेतलें गोदूनि संकल्पीं ॥७६॥
 मग वरदहस्त ठेवूनि मौळीं ॥ कर्णीं ओपिली मंत्रावळी ॥ ओपिताचि अज्ञानकाजळी ॥ फिटूनि गेली तात्काळ ॥७७॥
 ब्रह्मदर्शन खुणाव्यक्त ॥ होतांचि देखिलें सतत्व तेथ ॥ लखलखीत तेज अदभुत ॥ मित्रापरी भासले ॥७८॥
 कीं औंदुंबरींचा ठाव सांडून ॥ मिरवती पृथ्वीवरून ॥ तेवीं विधिपुत्र वसुनंदन ॥ तेजेकरुनि गहिवरले ॥७९॥
 तें चरपटें पाहूनि तेजोसविता ॥ त्रिवर्गा चरणीं ठेविला माथा ॥ तो अवसर पाहूनि तत्त्वतां ॥ उमाकांत प्रगटला ॥१८०॥
 प्रगट होतां अपर्णापती ॥ चरपटा सांगे मच्छिंद्रजती ॥ दशकर नर्मीकां कृपामूर्ती ॥ भेटावया आलासे ॥८१॥
 ऐसें ऐकतां चरपटनाथ ॥ शिवा नमीतसे आनंदभरित ॥ मग दशकर कवळूनि हदयांत ॥ मुखालागीं कुरवाळी ॥८२॥
 कुरवाळूनि म्हणे अत्रिसुता ॥ विद्या सांगावी चरपटनाथा ॥ नवांच्या गणीं करुनि सरता ॥ नाथपंथी मिरवी कां ॥८३॥
 अवश्य म्हणोनि अत्रिसुत ॥ चरपटासी विद्या अभ्यासीत ॥ सकळ शास्त्रीं झाला जात ॥ उपरी तपा बैसविला ॥८४॥
 मग नागपत्री अश्वर्थीं जाऊन ॥ द्वादश वर्ष वीरसाधन ॥ नऊ कोटी सात लक्ष रत्न ॥ शाबरी कवित्व पैं केले ॥८५॥
 यापरी मंत्रविद्या करुन ॥ मेळविले सुरवर मंडण ॥ स्वर्गदेवता तोषवून ॥ विद्यावरु घेतला ॥८६॥

मग श्रीगुरु अत्रिसुत ॥ सेविता झाला गिरनारपर्वत ॥ येरीकडे चरपटनाथ ॥ तीर्थावळी चालिला ॥८७॥
 श्रीरामेश्वर गोकर्ण महाबळेश्वर ॥ जगन्नाथ हरिहरेश्वर ॥ काशी मनकर्णिका विश्वेश्वर ॥ तीर्थ सेवीत चालिला ॥८८॥
 तीर्थ करितां अपरिमित ॥ सच्छिष्य नव झाले त्यांत ॥ ते नवशिष्य प्रख्यातवंत ॥ सिद्धकळा जाणती ॥८९॥
 राघवसिद्ध बाळसिद्ध ॥ गोकाटसिद्ध जाबुसिद्ध ॥ नैमित्यिक सारेंद्रवक हुक्ष प्रसिद्ध ॥ द्वारभैरव रणसिद्ध तो ॥९०॥
 ऐसे चरपटाचे नवसिद्ध वर्ण ॥ शाबरी विद्येंत असती पूर्ण ॥ चौन्यायशीं सिद्ध नवांपासून ॥ उदयवंत पावले ॥९१॥
 जोगी शारंगी निजानंद ॥ नैननिरंजन यदु प्रसिद्ध ॥ गैवनक्षुद्र कास्त सिद्ध ॥ रेवणाथाचे असती ऐं ॥९२॥
 उरेश सुरेश धुरेश कुहर ॥ केशमर्दन सुदृढकपूर ॥ भट्टेंद्र आणि कटभवा साबर ॥ हे नवसिद्ध भर्तीनाथाचे ॥९३॥
 दक्षेंद्र आणि अनिर्वा अपरोक्ष ॥ कामुकार्णव सहनसिद्ध प्रसिद्ध ॥ दक्षलायन देवसिद्ध ॥ पाक्षेंद्र साक्ष मच्छिंदाचे सिद्ध हे ॥९४॥
 निर्णयार्णव हरदंतान ॥ भोमान हुक्षे कृष्णपलायन ॥ हेमा क्षेत्रांत रत्नागर नाम ॥ गोरक्षाचे हे असती ॥९५॥
 विनयभास्कर दत्तघात ॥ पवनभार्गव सुक्षार्णव यथार्थ ॥ कविटशब्दी वधम प्रोक्षित ॥ नव जालिंदराचे हे असती ॥९६॥
 शारुक वालुक शरभ सहन ॥ प्रोक्षितशैर्म कोकिल नाम ॥ कोस्मितवाच संपति नवही पूर्ण ॥ कान्हिपाचे हे असती ॥९७॥
 यापरी चौरंगीचे सहा सिद्ध ॥ लोम भातरक चिरकालवृन्द ॥ नारायण काळिका सावजी प्रसिद्ध ॥ चौरंगीचे असती ऐं ॥९८॥
 मीननाथ आडबंगीनाथ ॥ यांचे सहा सिद्ध सिद्धिवंत ॥ सुलक्षा लुक्ष मोक्षार्णव समर्थ ॥ द्वार भद्राक्ष सहावा ॥९९॥
 एकूण चौन्यायशीं सिद्धांचा झाडा पूर्ण ॥ ग्रंथी वदला धुंडीनंदन ॥ मालूनरकिमयागर ॥ सदा परिसोत भाविक चतुर ॥
 अष्टविंशतितिमोऽध्याय गोड हा ॥२०१॥
 श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ ॥ शुभं भवतु ॥ ॥ अध्याय ३८॥ औंच्या २०१॥

॥ नवनाथभक्तिसार अष्टविंशतितिमोऽध्याय समाप्त ॥

श्री नवनाथ भक्तिसार पोथी - अध्याय ३९

अध्याय ३९

श्रीगणेशाय नमः

जयजयाजी आदिनाथा ॥ कर्पूरवर्णा उरगभूषिता ॥ बोलवीं पुढे ग्रंथार्था ॥ नवरसादि कृपेने ॥१॥
 मागिले अध्यार्थी केले कथन ॥ चरपटीचा होऊनि जन्म ॥ दत्तदीक्षा पुढे घेऊन ॥ नाथपंथी मिरवला ॥२॥
 उपरी एकादश नाथांपासून ॥ चौन्यायशीं सिद्ध झाले पूर्ण ॥ तयांचे सांगितले नाम ॥ यथाविधीकरुनियां ॥३॥
 एक गहनी वेगळा करून ॥ बहातर आठांर्णी केले निर्माण ॥ उपरी मीननाथ चौरंगी आडबंगण ॥ बारा सिद्ध निर्मिले ॥४॥
 एकूण चौन्यायशीं सिद्ध पूर्ण ॥ पुढे आतां ऐका कथन ॥ चरपटी करी तीर्थाटन ॥ कथा कैसी वर्तली ॥५॥
 गया प्रयाग काशीहून ॥ जगन्नाथ मलिकार्जुन ॥ फणिपर्वत रामेश्वर करून ॥ कुमारीदैवत पाहिले ॥६॥
 बारा मल्हार हिंगलाज ॥ बारा लिंगे तेजःपुंज ॥ सप्त मोक्षपुण्या पाहोनि सहज ॥ महीप्रदक्षिणा घातली ॥७॥
 सकळ महीचे झाले तीर्थ ॥ गुप्त प्रगटे अत्यदभुत ॥ परी एक राहिले इच्छिले तीर्थ ॥ स्वर्गपाताळ तीर्थात ॥८॥
 करुनि मणिकर्णिकेचे स्नान ॥ सकळ स्वर्ग यावे पाहून ॥ उपरी पाताळभुवर्नी जाण ॥ भोगावती वंदावया ॥९॥
 ऐसा विचार करुनि चिर्तीं ॥ गेला बद्रिकाश्रमाप्रती ॥ तेथें नमूनि उमापति ॥ पुढे चालिला महाराजा ॥१०॥
 व्यानप्रयोगीं भस्मचिमुटी ॥ चर्चूनियां निजललाटा ॥ तेणेंकरुनि वातगर्तीं ॥ गमनातें दावीतसे ॥११॥
 मग आदित्यानामी मंत्र जपून ॥ प्रत्यक्ष केला नारायण ॥ तो मागें पुढे सिद्ध होऊन ॥ मार्गापरी गमतसे ॥१२॥
 कीं मनयोगाचा धीर धरुनि करीं ॥ चरपट लंघी महेंद्रगिरी ॥ शैल्यबर्फलहरी ॥ अंगी झगट करीतसे ॥१३॥
 सवितातेज अति अदभुत परम तीव्र दाहाते करीत ॥ तेणेंकरुनि बर्फगांत ॥ वितल्पणी मिरवत ॥१४॥
 जैसे पर्जन्यकाळीं महीं ॥ वितळे मित्रतेजप्रवाही ॥ त्याचि न्यायें ते समर्थी ॥ हिमाचलकण वहिवटले ॥१५॥
 ऐसी करुनि गमनस्थिती ॥ लंघूनि गेला स्वर्गप्रती ॥ तों प्रथम शृंगमारुती ॥ सत्यलोका पाहिले ॥१६॥
 जाताचि गेला विधिसभेत ॥ चतुराननाचे चरण वंदीत ॥ वंदूनियां जोडूनी हस्त ॥ सन्मुख उभा राहिला ॥१७॥
 विधि पाहूनि चरपटासी ॥ म्हणे कोण आला योगाभ्यासी ॥ ऐसे बोलतां घडीसीं ॥ नारद उभा तें होता ॥१८॥
 तो तयाच्या सन्मुख होऊन ॥ म्हणे महाराजा चतुरानन ॥ मग मूळापासून जन्मकथन ॥ तयापासीं वदला तो ॥१९॥
 ऐकूनि विधि सर्व वतांत ॥ आनंदला अति अदभुत ॥ मग चरपटाचा धरुनि हस्त ॥ अंकावरी घेतला ॥२०॥
 हस्ते मुख कुरवाळून ॥ क्षणोक्षणीं घेत चुंबन ॥ म्हणे बाळा तुझें येणे ॥ कैसे झालें स्वर्गासी ॥२१॥

येरी म्हणे जी ताता ॥ नारदे ओपिलें दतहस्ता ॥ तेणे वरदपाणी माथां ॥ ठाऊक केला बाळासी ॥२२॥
 मग सकळ चरपटीतें विद्यार्णव ॥ वैखरीपत्रे आणूनि ठेव ॥ त्यावरी मोदाने कमलोदभवे ॥ श्रवणपात्री भरलासे ॥२३॥
 तो कुशल विद्यारत्न ॥ श्रवणशक्तीं कीं सांठवण ॥ परम आल्हादें आनंदन ॥ पुन्हां चुंबन घेतसे ॥२४॥
 यावरी बोले चतुरानन ॥ बाळा कामना वेधली कोण ॥ येरु म्हणे तव दर्शन ॥ मर्नी वाटले हो तात ॥२५॥
 यापरी होतां कामना चिर्तीं ॥ तेथेंचि वेधली कृपामूर्तीं ॥ कीं मनकर्णिका स्नाना निगुर्तीं ॥ भोगावती पहावी ॥२६॥
 यावरी बोले कमलोदभव ॥ बा रे एक संवत्सर येथें असावे ॥ त्यांत पर्वणी आल्यासी अपूर्व ॥ स्नानासी जाऊं सकळिक ॥२७॥
 ऐसे बोलतां कमलोदभवतात ॥ अवश्य म्हणे चरपटीनाथ ॥ यापरी राहतां सत्य लोकांत ॥ बहुत दिन लोटले ॥२८॥
 परी चरपट आणि नारदमुनी ॥ वर्तीं एकचितें खेळणी ॥ चैन न पडे एकावांचुनी ॥ एकमेकां क्षणार्ध ॥२९॥
 यापरी कथा पूर्वापारेसी ॥ नारद जातसे अमरपुरीसी ॥ तों ॥ सहस्रचक्षु देखतां त्यासी ॥ विनोदउक्तीं पाचारी ॥३०॥
 देखतांचि हा तपोवृद्ध म्हणे यावे कळीनारद ॥ ऐसे शक्राचे ऐकूनि शब्द ॥ मुनी क्षोभ पावला ॥३१॥
 चिर्तीं पेटतां कोपाग्नी ॥ अंतरीं जल्पे नारदमुनी ॥ म्हणे तोही समय तुजलागुनी ॥ एक वेळं दाखवीन ॥३२॥
 ऐसे म्हणून स्वचितांत ॥ नारद जातां आपुल्या स्थानाप्रत ॥ यासही लोटले दिन बहुत ॥ परी शब्द चितांत रक्षीतसे ॥३३॥
 तों सांप्रतकाळीं चरपुटमुनी ॥ विद्यापात्र प्रलयाग्नी ॥ तें पाहूनि जल्पे नारद मुनी ॥ इंद्र आहुर्तीं योजावा ॥३४॥
 ऐसे कामरत्नीं इच्छाधार्मी ॥ रक्षीत असतां देवस्वामी ॥ तों एके दिवर्शीं श्रवणउगर्मी ॥ श्रृंगारिला चरपट तो ॥३५॥
 म्हणे बांधवा ऐक वचन ॥ कामं वेधले माझें मन ॥ कीं अमरकुसुमवाटिकाश्रम ॥ पाहूं क्रीडेकारणे ॥३६॥
 चरपट म्हणे अवश्य मुनी ॥ चला जाऊं येचि क्षणी ॥ ऐसा विचार करोनि मर्नी ॥ अमरपुरीं चालिले ॥३७॥
 मार्गीं चालतां चरपटनाथ ॥ शांतपणे मर्हीं पाऊल पडत ॥ तें पाहूनि कमलोदभवसुत ॥ चरपटाते बोलतसे ॥३८॥
 म्हणे सखय जाणे येणे ॥ आहे परम लंबितवाणे ॥ तरी गमन ऐसे चालीने ॥ घडोनि कैसे येईल ॥३९॥
 चरपट म्हणे आम्ही मानव ॥ आमुची हीच चाली काय करावे ॥ तुम्हांपाशी असे चपल उपाव ॥ तरी तेणेंकरुनि मज न्यावे कीं ॥४०॥
 नारदे ऐसे शब्द ऐकून ॥ कार्यकामर्नीं मोहित मन ॥ मग मार्गलागी स्थिर होऊन ॥ गमनकळा अर्पिली ॥४१॥
 जो महादभुत कमलापती ॥ तेणे दिधली होती नारदाप्रती ॥ ती प्रारब्धबळे चरपटाप्रती ॥ लाधली असे अवचिर्ती ॥४२॥
 ती गमनकळा कैसी स्थित ॥ इच्छिल्या ठाया ती नेत ॥ आणि त्रिभुवनांतील सकळ वृतांत ॥ दृष्टीपुढे बैसतो ॥४३॥
 आयुष्य भावी वर्तमान ॥ गुप्तकृत्ये झाली होऊन ॥ कोण्या ठायी वसे कोण ॥ सकळ दृष्टी पडतसे ॥४४॥
 ऐसी कळा ती गमनस्थिती ॥ चरपटाते होतां प्राप्ती ॥ मग हदर्यीं सरिताभरतीं ॥ तोय आनंदाचे लोटले ॥४५॥
 मग उभय एके कलेंकरुन ॥ मार्गीं करिते झाले गमन ॥ एकासारखा एक चंडकिरण ॥ स्वर्गालागीं मिरवले ॥४६॥
 मग लवतां डोळिलायें पाते ॥ मनोवेगीं अपूर्व असत ॥ गगनचुंबित मार्ग अमरक्षिर्तीत ॥ कुसुमवाटिकेंत पातले ॥४७॥
 तंव तेथें नाना तरु विस्तीर्ण ॥ गगनचुंबित विशाल वन ॥ ज्यांच्या कुसुमसुंगंधेंकरुन ॥ अमोघ पाषाण मिरवती ॥४८॥
 सहस्र योजन कानन समस्त ॥ झाले आहे गंधव्यक्त ॥ ते पाहूनियां चरपटनाथ ॥ परम चिर्तीं आल्हादें ॥४९॥
 मग कुसुमवाटीं करितां गमन ॥ खेळती नाना क्रीडावचने ॥ खेळतां खेळतां येती दिसुन ॥ पीयूषफळे त्या ठाया ॥५०॥
 नारदासी म्हणे चरपटनांथ ॥ फळे भक्षार्वी कामना होत ॥ नारद म्हणे कोणी हस्त ॥ धरिला आहे तुमचा ॥५१॥
 मग मन मानेल तैसे फळ ॥ तोडूनियां तपोबळ ॥ भक्षण करिती एकमेळ ॥ उभय सुत विधीचे पै ॥५२॥
 तयांच्या बीजसाली सोडून ॥ पीयूषरसासी करिती सेवन ॥ उपरी सांडूनि तें स्थान ॥ अनेक स्थाने सेविती ॥५३॥
 फळे तोडितां पक्कशाखा ॥ मर्हीं पडती विभक्त रुखा ॥ ऐसी ठाई ठाई कुसुमवाटिका ॥ महीते दर्शवी ॥५४॥
 यापरी उभय ते समर्यी ॥ कुसुमे तोडिती गंधप्रवाही ॥ मणि भूषणमिंषे सर्व देहीं ॥ घेऊनि काहीं जाताती ॥५५॥
 तों ब्रह्मदेव देवतार्चनी ॥ बैसतां ठेविती पुढे नेऊनी ॥ म्हणती कोण येतो न कळे येथ ॥ सकळ नासूनि बागाइत ॥ जात आहे येथुनी ॥५६॥
 मग ते रक्षक पाळतीवरती ॥ गुप्त बैसती अन्यक्षेत्री ॥ तो ऐके दिनीं उभय ते ॥ कुसुमवाटिके संचरले ॥५७॥
 संचरतांचि विभक्त ठाया ॥ चरपट गेला फळे तोडावया ॥ तों रक्षक येऊनि पृष्ठीमाया ॥ चरपटाते धरियेले ॥५८॥
 तें नारदाने पाहून ॥ त्वरेकरुनि केले पलायन ॥ स्वस्थानासी जाऊन ॥ स्थिर होऊनि राहिला ॥५९॥
 येरीकडे लतिकापाळ ॥ धरुनियां चरपटबाळ ॥ येतांचि भेदिले मुखकमळ ॥ हस्तेंप्रहारेंकरुनियां ॥६०॥
 तेणे कोपोनि तपोकेसरी ॥ कीं अपूर्व आसे वैश्वानरी ॥ मग तीव्रशिखा आहुर्ती बनकरी ॥ चावावया धांवतसे ॥६१॥
 करीं कवळूनि भस्मचिमुटी ॥ वाताकर्षण जल्पे होटीं ॥ तेणेंकरुनि बनकर थाटीं ॥ व्याप्त झाले सकळिक ॥६२॥
 परम अस्त्र तें कठिण ॥ सकळांचे भेदले हदयस्थान ॥ तेणे देहींचा सकळ पवन ॥ कुंठित झाला ते समर्यी ॥६३॥

कुंठित होत श्वासोच्छवास ॥ तेण प्राण झाले कासाविस ॥ सकळ उलथोनि महीस ॥ डोळां विकास दाटला ॥६६॥
 गांवे कांपती थरथराट ॥ मुखीं रुधिराचा पूरलोट ॥ नेत्र वटारुनि स्थूलवट ॥ बुबुळांते दाविताती ॥ ॥६७॥
 ऐसा होतां विपर्यास ॥ तों आणिक बनकर त्या ठायास ॥ मागूनि येतां सहज स्थितीत ॥ तेथे पाहिले सकळिकां ॥६८॥
 तों अव्यवस्थित सकळ बनकर ॥ पडिले आहेत महीवर ॥ ऐसे पाहूनि करिती विचार ॥ तों सिद्ध बाळक पाहिला ॥६९॥
 परम तीव्र अति कठिण ॥ देदीप्यरूप तेज गहन ॥ त्याते दृष्टी पाहून ॥ मागचे मागे ते सरले ॥७०॥
 त्वरे येऊनि नगरक्षिती ॥ म्हणती महाराजा हे नृपती ॥ एक जोगी अर्कस्थिती ॥ आला असे महाराजा ॥७१॥
 बाळरूपी अति सान ॥ तेण बनकरांचे घेतले प्राण ॥ हदर्यी पेटला प्रलयानकासमान ॥ दशा मिरवू म्हणतसे ॥७२॥
 आणीक वल्ली तरु पाहात ॥ फिरत आहे बागाइत ॥ न चले आमुचे माहातम्य तेथ ॥ म्हणोनि आलो या ठाया ॥७३॥
 मग पाचारुनि सुरवरमेळ ॥ इंद्र म्हणे तुम्ही जाऊनि सकळ ॥ शासन करुनियां बाळ ॥ धरुनि आणा मजपुढे ॥७४॥
 नावरे तरी करा बंधन ॥ शस्त्रास्त्रीं करावे कंदन ॥ युक्तिप्रयुक्तिकरुन ॥ अरिष्टां दवडा कां ॥७५॥
 ऐसे बोलतां देवपाळ ॥ सकळ देव उठले सबळ ॥ चरपटप्रतापसमुद्रजळ ॥ प्राशन करुं पाहती ॥७६॥
 कीं तें सैन्य नोहे वडवानळ ॥ अति शोभूनि शिखाजाळ ॥ शस्त्रास्त्रीं महादळ ॥ घेऊनियां चालिले ॥७७॥
 येतांचि कुसुमवाटीनिकटी ॥ चरपट पाहता झाला दृष्टी ॥ मग सावध राहूनि कोपार्णव पोटी ॥ लहरा सोडू म्हणतसे ॥७८॥
 भस्मचिमुटीं करीं कवळून ॥ सावध उभा ब्रह्मनंदन ॥ तों देवसैन्य अपार धन ॥ निकट येऊनि बोलती ॥७९॥
 पाहूनि तयाचें तीव्रपण ॥ मर्नी म्हणे ब्रह्मनंदन ॥ व्यर्थ विद्या अपार शीण ॥ कासयासी करावा ॥८०॥
 सकळ अस्त्रप्रतापतरणी ॥ त्यांत अस्त्र मुकुटमणी ॥ तेंचि दंवंदासी पाठवूनि ॥ वाताकर्षण रुझवावा ॥८१॥
 मग हार्तीं भस्मचिमुटी ॥ वाताकर्षण झाले होटी ॥ पाहूनि देवेचमूथाटी ॥ सव्य अपसव्य फेंकीतसे ॥८२॥
 मग तो अस्त्रप्रयोग कठिण ॥ सकळ चमू घाली वेष्टून ॥ सर्वा हदर्यीं संचरुन ॥ आकर्षिला वात तो ॥८३॥
 सर्वांते वात होतां लिप्त ॥ श्वासोच्छवास झाले कुंठित ॥ मग ते शस्त्रअस्त्र हस्त ॥ मोकळोनि देताती ॥८४॥
 प्राण होऊनि कासाविस ॥ देह सांडिती स्वर्गमहीस ॥ रुधिर येऊनि आननास ॥ पूर वाहे भडभडां ॥८५॥
 नेत्रद्वारे वटारुन ॥ सकळ सांडू पाहती प्राण ॥ गांवे विकळ शवसमान ॥ सकळ कानर्नी मिरवले ॥८६॥
 ऐशा दशेंत देव सघन ॥ होतां येरीकडे पाकशासन ॥ हेर भृत्य पाठवून ॥ समाचार आणवी ॥८७॥
 येऊनि हेर पाहूनि तेथे ॥ सांगते झाले अमरपाळाते ॥ म्हणती महाराजा अत्यदभुत ॥ देव सर्वस्वीं निमाले ॥८८॥
 निमाले परी पुढे आतां ॥ येथे येऊनि अमरनाथा ॥ तुमचे सकळ जीविता ॥ ओस नगरी करील कीं ॥८९॥
 बाळरूप दिसतो सान ॥ परी कृतांताचा धेईल प्राण ॥ प्रलयरुद्र तो आकर्षण ॥ करील मही वाटतसे ॥९०॥
 कीं महाप्रळय आजीच आला ॥ ऐसेपरी भासे आम्हांला ॥ ऐसे ऐकूनि बहु बोलां ॥ पाकशासन दचकतसे ॥९१॥
 यावरी धैर्य धरोनि बोलत ॥ सिद्ध करा ऐसावत ॥ महाप्रळय वज्रघाते ॥ भग्न करणे तयार्सी ॥९२॥
 ऐसे ऐकूनि बोलती हेर ॥ म्हणती न्यून काय झुंजणार ॥ परी तो धनुष्यालार्गी शर ॥ न लावी अजूनि महाराजा ॥९३॥
 पाहतां पाहतां रणांगणी ॥ विपरीत करतो करणी ॥ उगीच श्वासोच्छवास कोंडुनी ॥ प्राण सोडितां झुंजार ॥९४॥
 तेथे तुमचें वज्रअस्त्र ॥ काय करील सहस्रनेत्र ॥ तयाची विद्या गुप्तक्षेत्र ॥ कांहीं करुं नेदीचि ॥९५॥
 नातरी उगलाचि जाईल प्राण ॥ मग सकळ राहील मुखभंजन ॥ तरी दशकाराते साहाय्य करुन ॥ येथे आणावा महाराज ॥९६॥
 त्याची होतांचि दृष्टी ॥ याची होय श्वासकुंठी ॥ तरी महाराजा हे दयाजेठी ॥ शिव साहय करावा ॥९७॥
 तरीच देव उठती पुढती ॥ नातरी सकळांची होऊनि शांती ॥ तस्मात् आतां युद्धाप्रती ॥ जाऊं नये महाराजा ॥९८॥
 ऐसे ऐकतां हेरभाषण ॥ उठता झाला पाकशासन ॥ वाहनारुढ प्रत्यक्ष होऊन ॥ कैलासासी पातला ॥९९॥
 तें शिवगणवेणित सदाशिव ॥ बैसला होता महादेव ॥ तों अकस्मात देवराव ॥ जाऊनियां पोहांचला ॥१००॥
 चरणावरी ठेवूनि माथा ॥ म्हणे महाराजा आदिनाथा ॥ तुम्हीं अमरपुरीं मज पतिता ॥ अमर करोनि बैसविले ॥१॥
 बैसविल्यावरी दानवे थोर ॥ गंजिल्यावरी वारंवार ॥ संकट निरसूनि सत्वर ॥ पदस्थापना मज केली ॥२॥
 परी आतां निर्वाण आले ॥ देव सकळ प्राणा मुकले ॥ सांगावया तुम्हांसी वहिले ॥ उरले आहे इतुका मी ॥३॥
 शिव म्हणे ऐसा कोण ॥ आला आहे स्वर्ग चढून ॥ शक्र म्हणे स्वदृष्टीने ॥ पाहिला नाहीं महाराजा ॥४॥
 कुसुमलतिकेचा केला नाश ॥ म्हणूनि पाठविले सर्व देवांस ॥ त्यांचा समूल होतां प्राणनाश ॥ पळूनि आलों येथे मी ॥५॥
 ऐसे ऐकतां शिवशंकर ॥ गणांसी आजा देत सत्वर ॥ सिद्ध होऊनि चला समग्र ॥ समागमें माझिया ॥६॥
 आणि विष्णूते करा श्रुत ॥ तो होवो अनायासे सहित ॥ ऐसे ऐकतां दूत ॥ विष्णूसमीप धांवती ॥७॥

मग गणांसहित अष्ट भैरव ॥ अष्ट पुत्र घेऊनि शिव ॥ शतकोटिसमुदाव ॥ अमरपुरीं पातला ॥८॥
 चढाओढी रणांत ॥ देव मिळाले समस्त ॥ चरपटीने दृष्टीं देखत ॥ भस्मचिमुटी कवळीती ॥९॥
 चितीं म्हणे कासया उशीर ॥ उगाचि शीण करावा थोर ॥ निवृति करुनि थोर व्यवहार ॥ बोलवावे सर्वासी ॥१०॥
 ऐसे सिद्ध करुनि वचन ॥ प्रयोगीं अस्त्र वाताकर्षण ॥ अस्त्रदेवता सिद्ध करुन ॥ श्वास बंद शिवासहित ॥११॥
 श्वास झाले कुठित ॥ शिवासहित देव झाले विगलित ॥ मूर्छना येऊनि भूमीवरी पडत ॥ प्राण सर्वाचे निघूं पाहती ॥१२॥
 असो शतकोटी गण ॥ शिवासह पाकशासन ॥ एकदांचि महीकारण ॥ ढासळून पाडिले ॥१३॥
 जैं तरु पल्लवशाखीं ॥ मूळ खडतां पडती शेखीं ॥ तेवीं अवस्था झाली निकी ॥ महीवरी पडतसे ॥१४॥
 त्यापरी शिवादि शतकोटी गण ॥ मुख आच्छादी पाकशासन ॥ पृष्ठपाटिके विकल प्राण ॥ मूर्छांगत झाले ते ॥१५॥
 अवधे पडिले निचेष्टित ॥ परी नारद दुरोनि विलोकित ॥ हस्तपाद खुडितां हंसत ॥ अमरनाथा पाहुनी ॥१६॥
 मनीं म्हणे बरं झालें ॥ अहंकारीं सर्व गळाले ॥ देवामाजी कित्येक मेले ॥ शव झालें शरीराचे ॥१७॥
 कुसुमलतापाळक बनकर ॥ तें सकळ सांडिले देहअवसर ॥ प्रेत होवोनि महीवर ॥ अर्येंकरुनि पडियेले ॥१८॥
 कोणा रुधिराचा भडभडाट ॥ मुर्खीं अपार पूर लोटत ॥ श्वेतवर्ण चक्षुपाट ॥ वटारुनि दाविती ॥१९॥
 येरीकडे शिवदूत ॥ गेले होते वैकुंठात ॥ विष्णु लक्ष्मीनि महादभुत ॥ वृतांत सर्व सांगती ॥२०॥
 म्हणती महाराजा कमलाक्षा ॥ महीदक्षा सर्वसाक्षा ॥ राक्षसारी मोक्षमोक्षा ॥ निजदासां कैवारी ॥२१॥
 नेणों अमरवर्णी कोण ॥ आला आहे बलिष्ट जाण ॥ तेणे सकळ देव केले तृण ॥ गतप्राण झाले ते ॥२२॥
 एकटा उरला अमरनाथ ॥ तोही शीघ्र येवूनि कैलासास ॥ स्तवूनियां उमानाथास ॥ युद्धालागीं गेलासे ॥२३॥
 शतकोटी गणांसहित ॥ वीरभद्रासह देव समस्त ॥ सर्वे घेवूनि उमानाथ ॥ युद्धालागीं गेलासे ॥२४॥
 अभ जातां अमरपुरीसी ॥ आम्हां पाठविले तुम्हांपासी ॥ आपण चलावे त्या कटकासी ॥ म्हणोन आम्हीं धांवलों ॥२५॥
 ऐसे ऐकतां मधुसूदन ॥ विचार न पाहतां विष्णुगण ॥ छपन्न कोटी मेळवून ॥ गरुडारुढ झालासे ॥२६॥
 टाळ ढोल दुंभिनाद ॥ समारंभे श्रीगोविंद ॥ अमरपुरीत झाला नाद ॥ ऐसे येवूनि पातले ॥२७॥
 समस्त बैसले घालूनि पोळा ॥ आन्हाटिती विष्णुमङ्डळा ॥ धरा मारा शब्दकोल्हाळा ॥ एकदांचि करिताती ॥२८॥
 शिवगण जे शिवासहित ॥ देवांसह अमरनाथ ॥ परम पाहूनि अवस्थित ॥ विष्णु मर्नी क्षोभला ॥२९॥
 सकळ दूतां आजापीत ॥ म्हणे तुमचा होय ताता ॥ धरा मारा आलंबित ॥ शस्त्रेअस्त्रे करुनियां ॥३०॥
 आपण घेवूनि सुदर्शन ॥ गांडीव सजविले लवोन ॥ इतुके चरपटनाथे लक्ष्मी ॥ भस्मचिमुटी कवळीतसे ॥३१॥
 मनांत म्हणे विष्णुकुमार ॥ सुदर्शन हे आह अनिवार ॥ तरी आपण आर्धीच वारासार ॥ करुनियां बैसावे ॥३२॥
 मग मोहनास्त्र जल्पूनि होटीं ॥ सुदर्शननार्मीं फेंकिती भस्मचिमुटी ॥ तें मोहनास्त्र सुदर्शनपोटीं ॥ जाऊनियां संचरले ॥३३॥
 तेणेंकरुनि सुदर्शन ॥ अचळ जड झाले मोहून ॥ तैसेंचि गांडीव आणि सकळ गण ॥ उठावले नेटकीं ॥३४॥
 तें पाहूनि चरणस्थित ॥ काय करिता झाला नाथ ॥ विष्णुगण करुनि समस्त ॥ वाताकर्षण योजिले ॥३५॥
 वाताकर्षणप्रयोग नेटीं ॥ गर्णी फेंकितां भस्मचिमुटी ॥ तेणे विष्णुकटक सुभट ॥ श्वासोच्छवासें दाटले ॥३६॥
 कोऱ्डतांचि श्वासोच्छवास ॥ धैर्य न उरे मग समस्तांस ॥ मग देह सांडूनि सकळ धरणीस ॥ धुळीमाजी लोळती ॥३७॥
 खरसायके मोकळे हस्त ॥ शस्त्रविकार झाला बहुत ॥ मुर्खीं रुधिर विचकूनि दांत ॥ नेत्र श्वेत करिताती ॥३८॥
 सकळ सांडूं पाहती प्राण ॥ हस्तपाद आपटिती दुःखी होवून ॥ तें पाहूनि मधुसूदन ॥ सुदर्शन प्रेरीतसे ॥३९॥
 सुदर्शनाते वैदूर्यखाणी ॥ कीं येवूनि राहिले सहस्र तरणी ॥ ऐसे अति चंचळाहुनी ॥ चपल महाअस्त्र तें ॥४०॥
 जैसा अश्वांत श्यामकर्ण ॥ कीं धेनुगणीं सुरभिरल्न ॥ तेवीं अस्त्र सुदर्शन ॥ जाजवल्यपणीं मिरवे तें ॥४१॥
 तें सुदर्शन कोपेंकरुन ॥ प्रेरिता झाला रमारमण ॥ परी तें नाथापाशीं येउन ॥ मोहेंकरुन वेष्टिले ॥४२॥
 चितीं म्हणे पिपलायन ॥ हा प्रत्यक्ष विष्णुनारायण ॥ स्वामी आपुला वाचवा प्राण ॥ घोट घेतला दिसेना ॥४३॥
 तरी हे युद्ध पूर्ण नाहीं ॥ माझी परीक्षा पाही ॥ निमित्ते सहज करुनियां काहीं ॥ खेळ मज दावीतसे ॥४४॥
 ऐसा विचार करुनि चितीं ॥ नमन केले नाथाप्रती ॥ नमूनियां दक्षिण हस्ती ॥ जाऊनियां विराजले ॥४५॥
 चरपटाहातीं सुदर्शन ॥ कुस्ती करितां मनोधर्म ॥ मग तो चरपट चांगुलपणे ॥ प्रत्यक्ष विष्णु भासतसे ॥ येरीकडे वैकुंठनाथ ॥४६॥
 आश्चर्य करीं स्वचितांत ॥ म्हणे मोहूनि सुदर्शनाते ॥ घेतले कैसे अरिष्टाने ॥४७॥
 मग हातीं गदा परताळून ॥ घेता झाला रमारमण ॥ तें चरपट तेथे दृष्टीं पाहून ॥ भस्मचिमुटी कवळीतसे ॥४८॥
 वाताकर्षणप्रयोगमंत्र ॥ सिद्ध करोनि तपपात्र ॥ समोर लक्षोनि कंजगात्र ॥ प्रेरी अस्त्र दुर्घट तें ॥४९॥

मग तें अस्त्र पवनगर्ती ॥ संचरतें झालें हदयाप्रती ॥ तेणं झालें अरिष्ट अती ॥ धडावूनि पडियेले ॥१५०॥
हस्तविभक्त होवूनि गदा ॥ पडती झाली क्षिर्ती आल्हादा ॥ पांचजन्य प्रियप्रद गोविंदा ॥ सोडूनियां मिरवत ॥१५१॥
ऐसा होतां अव्यवस्थित ॥ तें पाहूनियां चरपटनाथ ॥ मग विष्णुजवळी येवूनि त्वरित ॥ निजदृष्टी विलोकी ॥१५२॥
विलोकितां विष्णुलागुनी ॥ तों दृष्टीं पडला कौस्तुभमणी ॥ मग मनांत म्हणे आपणालागुनी ॥ भूषणातें घ्यावा हा ॥१५३॥
ऐसें म्हणोनि स्वचितांत ॥ वैजयंतीसी काढूनि घेत ॥ गळां ओपूनि मौळीं ठेवीत ॥ रत्नमुगुट विष्णूचा ॥१५४॥
शंखचक्र आदिकरुन ॥ हातीं घेतसे ब्रह्मनंदन ॥ गदा कक्षेमाजी घालून ॥ शिवापार्सी पातला ॥१५५॥
शिव पाहूनि निजदृष्टीं ॥ तों कपालपात्र आणिले पोटी ॥ तें घेवूनि झोळीं त्रिपुटी ॥ सोडूनियां चालिला ॥१५६॥
चिर्तीं गमनागमध्यान ॥ त्वरें पातला सत्यग्राम ॥ पितयापुर्धें शीघ्र येवून ॥ उभा राहिला चरपट ॥१५७॥
पांचजन्य सुदर्शन ॥ सव्य अपसव्य कराकारण ॥ कक्षे गदा हदयस्थान ॥ कौस्तुभ गळां शोभवी ॥१५८॥
तें पाहूनि नाभिसुत ॥ विष्णुचिन्हें भूषणस्थित ॥ मौळीं मुगुट विराजित ॥ अर्कतेजीं चमकूनिया ॥१५९॥
ऐसे चिन्हीं पाहतां विधी ॥ मर्नी दचकला विशाळबुद्धि ॥ म्हणे मुला काय त्रिशुद्धी ॥ केले आहेसी कळेना ॥१६०॥
मग चरपटाचा धरुनि हात ॥ आपुल्या अंकावरी घेत ॥ गोंजारुनि पुसत ॥ चिन्हें कोठूनी आणिली हीं ॥१६१॥
येरु म्हणे ऐक तात ॥ सहज शक्राच्या कुसुमलतांत ॥ खेळत होतों पहात अर्थ ॥ मातें बनकरें तोडिलें ॥१६२॥
मम म्यां कोरें बनकर ॥ मारुनि टाकिले महीवर ॥ तया कैवरें हरिहर ॥ झुंजावया पातले ॥१६३॥
मग मी चिर्तीं शांत होवून ॥ विकळ केले भवविभुप्राण ॥ तया अंगीची भूषणे घेऊन ॥ आलों आहे महाराजा ॥१६४॥
ऐसी ऐकतां चरपटगोष्टी ॥ परम दचकला परमेष्ठी ॥ मग हदर्यीं धरुनि नाथ चरपटी ॥ गैरवीत बाळातें ॥१६५॥
म्हणे वत्सा माझा तात ॥ आजा तुझा विष्णु निश्चित ॥ महादेव तो आराध्यदैवत ॥ मजसह जगाचा ॥१६६॥
तरी ते होतील गतप्राण ॥ मग मही त्यांवांचून ॥ आशयरहित होवून ॥ जीवित्व आपुले न चाले ॥१६७॥
तरी बाळा ऊठ वेगी ॥ क्लेश हरोनि करी निरोगि ॥ नातरी मज जीवित्वभागी ॥ अंत्येष्टी करुनि जाई कां ॥१६८॥
ऐसें बोलतां चतुरानन ॥ चिर्तीं वेष्टला कृपेंकरुन ॥ म्हणे ताता ऊठवीन ॥ सकळिकां चाल कीं ॥१६९॥
मग विधि आणि चरपटनाथ ॥ त्वरें पातले अमरपुरीत ॥ तों हरिहर अव्यवस्थित ॥ चतुरानने देखिले ॥१७०॥
मग प्रेमाश्रु आणूनि डोळां ॥ म्हणे वेगी ऊठवीं बाळा ॥ वाताकर्षण चरपटे कळा ॥ काढूनियां घेतलें ॥७१॥
वातप्रेरकमंत्र जपून ॥ सावध केले सकळ देवजन ॥ उपरी जे कां गतप्राण ॥ संजीवनीने ऊठविले ॥७२॥
सकळ सावध झाल्यापाठीं ॥ ब्रह्मा करीं धरुनि चरपटी ॥ विष्णुभवांच्या पदपुटीं ॥ निजहस्ते लोटिला ॥७३॥
परी विष्णुचिन्ह भूषणस्थित ॥ पाहूनियां रमानाथ ॥ कोण हा विधीतें पुसत ॥ तोही प्रांजळ सांगतसे ॥७४॥
मग जन्मापासूनि अवतारलक्षण ॥ विधी सांगे देवांकारण ॥ विष्णु सकळ वृत्तांत ऐकून ॥ गीवेलागीं तुकावी ॥७५॥
मग म्हणे मम भूषणे ॥ वर्तलें नाही विभक्तपण ॥ माझाचि अवतार जाण ॥ चरपटनाथ आहे हा ॥७६॥
मग परमश्रेष्टी हस्तेंकरुन ॥ चरपट आंगीचे काढूनि भूषण ॥ विष्णुलागीं देवून ॥ चरणी माथा ठेवीतसे ॥७७॥
असो सकळांचे समाधान ॥ पावूनि पावले स्वस्थान ॥ चरपट अवतार पिप्पलायन ॥ सर्व देवालागीं समजला ॥७८॥
कपालपत्र शिरें घेवून ॥ गणांसह पावला स्वस्थान ॥ अमरपुरीं सहस्रनयन ॥ देवांसहित गेला असे ॥७९॥
मग विधीने चरपट करीं वाहून ॥ पाहतां झाला ब्रह्मस्थान ॥ येरीकडे नारद गायन ॥ करीत आला शक्रापाशीं ॥८०॥
इंद्रालागीं नमस्कारुन ॥ म्हणे तुम्हां झाले थोर विघ्न ॥ येथें कोणता नारद येवून ॥ कळी करुन गेला असे ॥८१॥
आम्ही तुमच्या दर्शना येतां ॥ कळीचे नारद आम्हां म्हणतां ॥ तरी आजचि कैसी बळव्यथा ॥ कोणे दाखविली तुम्हांसी ॥८२॥
ऐसें नारद बोलतां वचन ॥ मर्नी खोंचला सहस्रनयन ॥ चिर्तीं म्हणे हेंचि कारण ॥ नारद आम्हां भंवलासे ॥८३॥
ऐसें समजूनि स्वचितांत ॥ कळीचे नारद कदा न म्हणत ॥ अल्प पूजने गैरवीत ॥ मग बोलविले तयासी ॥८४॥
येरीकडे चतुरानन ॥ गेला स्वस्थाना चरपटीसी घेवून ॥ तयामागें नारद येवून ॥ सत्यलोकीं देखिला ॥८५॥
यापरी पुढे खेळीमळी ॥ पर्वणी उत्तम पावली बळी ॥ मणिकर्णिकेसी सर्व मंडळी ॥ स्नानालागीं जातसे ॥८६॥
एकवीस स्वर्गीचे लोक समस्त ॥ मणिकर्णिकेसी आले बहुत ॥ तयांमाजी चरपटीनाथ ॥ विधी घेवूनि आलासे ॥८७॥
मग तात पुत्र करुनि स्नाना ॥ परतोनि आले स्वस्थाना ॥ याउपरी सहजस्थित होवून ॥ संवत्सर भरला असे ॥८८॥
नारदविद्या पूर्ण गमन ॥ मर्नी चिंतितां पावे स्थान ॥ तया मार्ग गैरवून ॥ भोगावतीसी पातला ॥८९॥
विधिसुत चरपटनाथ ॥ गमन करीत मर्ही येत ॥ तेथेंही करुनि अन्य तीर्थ ॥ भोगावतीसी जातसे ॥९०॥
करुनि भोगावतीचें स्नान ॥ सप्त पाताळ दृष्टीं पाहून ॥ बळिरायाच्या गृहीं जावून ॥ वामनातें वंदिले ॥९१॥

बलीनं करुनि परम आतिथ्य ॥ बोळविला चरपटीनाथ ॥ यापरी इच्छापूर्ण नाथ ॥ भ्रमण करी महीसी ॥१२॥
 ऐसी कथा ही सुरस ॥ कुसुममाळा ओपी त्यास ॥ कवि मालू श्रेतियांस ॥ भावेंकरुन अर्पीतसे ॥१३॥
 नरहीवंशी धुंडीसुत ॥ अनन्यभावें संतां शरणागत ॥ मालू ऐसे नाम देहाप्रत ॥ जानकृपे मिरवीतसे ॥१४॥
 स्वस्ति श्रीभक्तिकथासार ॥ संमत गोरक्षकाव्य किमयागार ॥ सदा परिसोत भाविक चतुर ॥ एकोनिचत्वारिंशतिमोऽध्याय गोड हा ॥१५॥

श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥

॥ नवनाथभक्तिसार एकोनचत्वारिंशतिमोऽध्याय समाप्त ॥

श्री नवनाथ भक्तिसार पोथी - अध्याय ४०

अध्याय ४०

श्रीगणेशाय नमः

जयजयाजी पंढरीनाथा ॥ पुंडलीकवरदा रुक्मिणीकांता ॥ दीनबंधो अनाथनाथा ॥ पुढे ग्रंथ बोलवीं ॥१॥
 मागिलें अध्यार्थी रसाळ वचन ॥ तुवां बोलविले कृपेंकरुन ॥ स्वर्गी चरपटीनाथें जाऊन ॥ इंद्राचा गर्व हरिलासे ॥२॥
 हरिहरांची जिंकूनि कोटी ॥ पुढे लोभाची भेटी ॥ गमनकळा नारदहोटी ॥ प्राप्त झाली महाराजा ॥३॥
 उपरी मनिकर्णिकें करुनि स्नान ॥ पुढे पातले पाताळभुवन ॥ घेवूनि बळीचा गौरव मान ॥ वामनातें भेटला ॥४॥
 भोगावतीची करुनि आंघोळी ॥ पुनः पातला भूमंडळी ॥ यावरी कथा पुढे कल्होळी ॥ नवरसातें वाढी कां ॥५॥
 असो आतां रमारमण ॥ गंथकर्णी बैसला येवून ॥ तरी पुढे श्रोतीं सावधान ॥ कथारस घ्यावा कीं ॥६॥
 इंद्र चरपटीने जिंकला ॥ वैभवें मशकातुल्य केला ॥ तरी तो विस्मयवान खोंचला ॥ खडतरपणीं हदयांत ॥७॥
 मग जो गुरु वाचस्पती ॥ परम ज्ञाता सर्वमूर्ती ॥ सहस्रनयन तयाप्रती ॥ घेवूनियां बैसलासे ॥८॥
 देवमंडळांत सहस्रनयन ॥ घेवूनि बैसलासे कनकासन ॥ जैसा नक्षर्तीं रोहिणीरमण ॥ अति तेजें मिरवला ॥९॥
 ऐशा रीती पाकशासन ॥ बैसला सेवूनि सभास्थान ॥ मग बृहस्पती विस्मयरत्न ॥ चरपटप्रताप सांगतसे ॥१०॥
 अहा वय धाकुटे सान स्वरूप ॥ परी अर्कासमान थोर प्रताप ॥ हरिहरादि करुनि लोप ॥ स्थापूनि गेला आपुलेचि ॥११॥
 तरी वाताकर्षणविद्या सबळ ॥ देवदानव झाले निर्बळ ॥ नाथपर्थी हैं महाबळ ॥ आतळले कैसे कळेन ॥१२॥
 तरी यातें करुनि उपाय ॥ साध्य करावी इतुकी ठेव ॥ या कर्मासी कोण लाघव ॥ स्वीकारावें महाराजा ॥१३॥
 कीं तयाच्या गृहाप्रती जावून ॥ दास्य करावें मनोधर्म ॥ तोषवूनि सर्व कर्म ॥ महीवरी मिरवावें ॥१४॥
 असो यापरी यत्न करुन ॥ भेट घ्यावी त्या गंवसून ॥ परी ते जोगी तीव्रपणे ॥ वर्तताती सर्वदा ॥१५॥
 तरी उगलीच घेऊनि सहढ भेट ॥ अर्थ वदावा तयासी निकट ॥ परी काय चाड आमुची अलोट ॥ कार्यार्थी भीड कोणती ॥१६॥
 तरी भिडेचें उपजेपण ॥ उजेड पडेल दासत्वेंकरुन ॥ तयामागें रानोरान ॥ अपार मही हिंडावी ॥१७॥
 तरी हिंडल्यानें कोणे काळी ॥ उदय पावेल कृपानव्हाळी ॥ अमरपुरीची देवमंडळी ॥ तेजोयुक्त होईल ॥१८॥
 म्हणाल ऐसें कासयान ॥ हा विपर्यास येईल घडोन ॥ तरी महीं होतो पुण्यपावन ॥ आसन माझें घेतसे ॥१९॥
 तरी मी येथें सावधान ॥ करुनि रक्षितों आपुले आसन ॥ तस्मात् अमरावती सौडन ॥ जाणें नाहीं मजलार्गी ॥२०॥
 ऐसें बोलतां अमरपती ॥ बोलता झाला वाचस्पती ॥ म्हणे महाराजा नाथाप्रती ॥ येथेंचि आणावे महायत्नें ॥२१॥
 तरी तो यत्न म्हणशील कैसा ॥ यज्ञ करावा सोमभासा ॥ त्या निमित्तें नाथ राजसा ॥ घेवोनि यावें स्वर्गासी ॥२२॥
 मग तो येथें आल्यापाठी ॥ दावूनि भक्तीची अपार कोटी ॥ मोह उपजवोनि नाथापेटी ॥ कार्य साधूनि घेइजे ॥२३॥
 ऐसें बोलतां तपोद्विज ॥ परम तोषला अमरराज ॥ उपरी म्हणे महाराज ॥ कोणा पाठवूं पाचाराया ॥२४॥
 यावरी बोले कचतात ॥ हे महाराज अमरनाथ ॥ मच्छिंद्रपिता अष्टवसूत ॥ उपरिचर नामें मिरवतसे ॥२५॥
 उपरिचर जातां महीतळवटी ॥ मच्छिंद्राची घेईल भेटी ॥ सांगूनि त्यातें कार्य शेवटी ॥ मग मच्छिंद्र आम्हां बोधील ॥२६॥
 तरी त्यातें पाचारुन ॥ कार्ययज्ञाचा वदूनि काम ॥ विमानयानीं रुढ करुन ॥ पाठवावा महाराजा ॥२७॥
 यापरी मच्छिंद्रनाथ ॥ आला असतां अमरपुरीत ॥ गौरवोनि तुवां त्यातें ॥ तुष्टचिर्तीं मिरवावा ॥२८॥
 तरी शक्ति तव सरितालोट ॥ मच्छिंद्र उदधिपोट ॥ संगमिता पात्र अलोट ॥ प्रेमतोय भरले असे ॥२९॥
 तरी सुमुखाचें पडतां जळ ॥ कार्यशुक्तिकामुक्ताफळ ॥ तूर्ते ओपील तपोबळ ॥ नवनाथ आणोनियां ॥३०॥
 मग तो मुक्त अविंधविधी ॥ लावी भक्तीच्या शस्त्रास्त्रसंधीं ॥ मग तें रत्न कर्णविधीं ॥ स्वीकारी कां महाराजा ॥३१॥
 ऐसे ऐकूनि गुरुवचन ॥ परम तोषला सहस्रनयन ॥ मग रथीं मातली पाठवोन ॥ उपरिचरा पाचारी ॥३२॥
 उपरिचर येतां वदे त्यातें ॥ म्हणे महाराजा कामना मनात ॥ उदेली करुं सोममखातें ॥ पूर्ण करीं आतां तूं ॥३३॥

तरी विमानयार्णि करोनि आरोहण ॥ जाऊनियां मच्छिंद्रनंदन ॥ उपरी त्यातें सर्वे घेऊन ॥ जावें नवनाथमेळी ॥३४॥
 मग ते आर्या भावार्थित ॥ मेळवोनि आणी अमरपुरीत ॥ सोममखाचें सकळ कृत्य ॥ तया हस्तें संपादू ॥३५॥
 अवश्य म्हणे वसुनाथ ॥ तत्काळ विमानयार्णि बैसत ॥ बद्रिकाश्रमी मच्छिंद्रनाथ ॥ लक्ष्मिनियां पातला ॥३६॥
 तों गोरक्ष धर्मनाथ ॥ चौरंगी कानिफा गोपीचंद राजसुत ॥ बद्रिकाश्रमी जालंधर अडबंगीनाथ ॥ तीर्थस्नार्णी ऐक्यमेळा झाला असे ॥३७॥
 ऐशा समुदायांत मच्छिंद्रनाथें ॥ अवचटपर्णी देखिला ताते ॥ मग उठोनि मौळी चरणातें ॥ समर्पीत महाराजा ॥३८॥
 मग नाथ वसु भेटून ॥ बैसला सकळांमध्यें वेष्टून ॥ म्लानवार्णी कार्यरत्न ॥ अमरांचें सांगतसे ॥३९॥
 म्हणे महाराज हो शक्रापोटी ॥ अर्थ उदेला मखकोटी ॥ तरी आपण नवही जेठी ॥ साहय व्हावें कार्यार्थी ॥४०॥
 बहुतांपरी करुनि भाषण ॥ सर्वाचे तुष्ट केलें मन ॥ उपरी मच्छिंद्रातें बोधून ॥ अवश्यपर्णी वदविलें ॥४१॥
 मग जालंदर कानिफा चौरंगी ॥ मच्छिंद्र गोरक्ष अडबंगी ॥ गोपीचंद रायादि अन्य जोगी ॥ आरुढ झाले विमार्णी ॥४२॥
 गोडबंगाली हेलापट्टण ॥ प्रविष्ट झालें तें विमान ॥ राव गोपीचंद मातेसी भेटून ॥ समागमें घेतली ॥४३॥
 उपरी विमानयार्णी होऊन ॥ पहाते झाले वडवालग्राम तेथून ॥ तेथें वटसिद्धनागनाथ पाहून ॥ आरुढ केला विमार्णी ॥४४॥
 तेथूनि भर्तीर्चें करुनि काम ॥ विमान चालविती इच्छिल्या व्योमें ॥ तों गौतमतीर्णी नाथ उत्तम ॥ जती भर्ती अवतरला असे ॥४५॥
 यापरी तीर्थ करितां महीपाठीं ॥ महासिद्ध जो नाथ चरपटी ॥ अवंतीसी होता तामर्पणीकाठीं ॥ सर्वे घेतला महाराजा ॥४६॥
 तेणे पुण्यमान देशी विटग्राम नामाने ॥ पहाते झाले विमानयाने ॥ तेथें रेवणसिद्ध बोधून ॥ आरुढ केला विमार्णी ॥४७॥
 असो नवनाथ परिवारासहित ॥ ते विमानयार्णी झाले स्थित ॥ चौन्यायशीं सिद्धांसमवेत ॥ अमरपुरी पातले ॥४८॥
 विमान येतां ग्रामद्वारी ॥ सामोरा आला वृत्रारी ॥ परम गौरवोनि वागुतरी ॥ चरणांवरी लोटला ॥४९॥
 सकळां करोनि नमनानमन ॥ नेते सदना सहस्रनयन ॥ आपुल्या आसनीं बैसवोन ॥ षोडशोपचारे पूजिले ॥५०॥
 नवनाथां पाहोनि सकळ अमर ॥ मर्नीं संतोषले अपार ॥ तेज पाहोनिया गंभीर ॥ उभे तेथें ठाकले ॥५१॥
 मग हवनकृत्य मनकामना ॥ वदतां झाला सकळ जनां ॥ म्हणे महाराजा कवणे स्थाना ॥ सिद्ध अर्थ अर्थावा ॥५२॥
 मग वाचस्पति आणि मच्छिंद्रनाथ ॥ म्हणतीं सुरवरपाळा एक मात ॥ सिंहलद्वीर्णी स्थान अदभुत ॥ यज तेथें करावा ॥५३॥
 अटव्य कानन आहे तुमचे ॥ शीतल छायाभरित जळाचे ॥ तेथें न्यून साहित्याचे ॥ पडणार नाहीं कांहीच ॥५४॥
 उपरिचरन वसु गंधर्व घेऊन ॥ पाहत झालें अटव्यवन ॥ तेथें यजसाहित्य आहुती करुन ॥ यज आरंभ मांडिला ॥५५॥
 दंपत्य बैसोनि सहस्रनयन ॥ मंत्रप्रयोगीं बृहस्पती आपण ॥ यज आहुती नवही जण ॥ स्वाहा म्हणोनि कुँडीं टाकिती ॥५६॥
 परी किलोतळेचे सीमे आंत ॥ अटव्यवन होते अदभुत ॥ यज होतां मीननाथ ॥ मच्छिंद्रातें आठवला ॥५७॥
 मग पाचारोनि उपरिचर तात ॥ मच्छिंद्र म्हणे जी वसु समर्थ ॥ सिंहलद्वीर्णी मीननाथ ॥ कवण ग्रामीं ठेविला ॥५८॥
 येरु म्हणे त्याच्या ग्रामसीमेंत ॥ अटव्यवन हें विख्यात विराजित ॥ तरी कीलोतळेसहित मीननाथ ॥ पाचारितों आतांचि ॥५९॥
 मग उपरिचर वसु प्रत्यक्ष जाऊन ॥ मीननाथासह कीलोतळारत्न ॥ पाचारुनि एक क्षण ॥ भेटी केली उभयतां ॥६०॥
 परम स्नेहानें क्षण एक कांही ॥ वाहवले मोहप्रवाही ॥ उपरी दारा सुत तया ठार्यी ॥ मच्छिंद्रानें ठेविले ॥६१॥
 चौरंगी आणि अडबंगीनाथ ॥ मिरवीत बैसविले समुदायांत ॥ यजआहुती तयांचे हस्ते ॥ स्वीकारीत महाराजा ॥६२॥
 दहा नाथ यजआहुती ॥ प्रवाहीं चाले मच्छिंद्रजती ॥ पुत्रमोह धरुनि चिर्ती ॥ अभ्यासातें बैसविला ॥६३॥
 अभ्यास करितां मीननाथ ॥ वाचस्पती शक्रासी बोलत ॥ म्हणे महाराजा यजार्थ ॥ तुम्हीं बैसतां सरेना ॥६४॥
 तरी दंपत्यार्थ उपरिचरवसु ॥ बैसवोनि पहावा अर्थ सुरसु ॥ ऐसे बोलतां प्राज विशेषु ॥ अमरपाळ समजला ॥६५॥
 मग हातींचे सोडूनि यजकंकण ॥ वसुहाती केलें स्थापन ॥ मग न्यूनपणे बहुतां प्रार्थून ॥ निजदृष्टीं विलोकी ॥६६॥
 सर्व पदार्थ आणवोनि आपण ॥ अंगे झिजवी शचीरमण ॥ उदकपात्र सांगतां जाण ॥ सिद्ध होय पुढारी ॥६७॥
 खाद्य भोज्य षड्स अन्न ॥ करें आणीतसे पार्तीं वाढून ॥ शेवटीं शिणले तयाचे चरण ॥ निजहस्तीं चुरीतसे ॥६८॥
 ऐसी सेवा करितां संपन्न ॥ तुष्ट होतसे जतीचे मन ॥ हदर्यी भाविती यावरुन ॥ प्राणसांडी करावी ॥६९॥
 येरीकडे मीननाथ ॥ सुतासी विद्या अभ्यासीत ॥ तो समय जाणोनि सापेक्ष ॥ इंद्र मयूरवेणे नटलासे ॥७०॥
 निकटतरुशाखेवरती ॥ विद्या अभ्यासीत गुप्तपंथी ॥ तों अकस्मात वातास्त्र जपती ॥ वाताकर्षण लाधले ॥७१॥
 दैवें सर्व तपराहटी ॥ सकळ लाधली हातवटी ॥ उपरी वाताकर्षणविद्या पाठी ॥ वातप्रेरक अस्त्र लाधले ॥७२॥
 ऐसी विद्या होतां सघन ॥ परम हरुषला सहस्रनयन ॥ परी एक संवत्सर होतां यज ॥ अभ्यासीत तंवरी ॥७३॥
 असो हवनअर्पण आहुती ॥ मग पावूनि पूर्ण समाप्ती ॥ मग मच्छिंद्रनाथ प्राजिक जती ॥ अग्रपूजे बैसला ॥७४॥
 मग पूजा करोनि सांगोपांग ॥ उपरी दशमनाथें पूजिलें अंग ॥ वस्त्रभूषणे चांग ॥ देऊनिया गौरविलें ॥७५॥

सकळां बैसवोनि कनकासर्णी ॥ उभा राहिला जोडीनि पाणी ॥ सर्वासी वदे म्लानवदनी ॥ नाथ वचन माझें परिसा ॥७६॥
 मातें घडला एक अन्याय ॥ परी आपण सहन करा समुदाय ॥ म्यां मयूरवेष धरुनि मार्ये ॥ अळ्यासिलें विद्येते ॥७७॥
 मीनजतीचा प्रताप गहन ॥ मज सांपडलें विद्यारत्न ॥ तरी आपुला वर त्यातें देऊन ॥ सनाथपर्णी मिरवावे ॥७८॥
 ऐसें बोलतां अमरनाथ ॥ सर्वासी समजलें तस्करीकृत्य ॥ मग ते कोपोनि परम चितांत ॥ शापवचन बोलताती ॥७९॥
 म्हणती इंद्रा तूं कृत्रिम ॥ आणिलें ठकवावया कारण ॥ तरी चोरुनि घेतलें विद्यारत्न ॥ निष्फल होईल तुजलार्गी ॥८०॥
 ऐसें बोलता सकळ जती ॥ मग उपरिचर वसु वाचस्पती ॥ गौरवोनि अपार युक्ती ॥ तुष्ट केलें चितांत ॥८१॥
 म्हणती महाराजा शापमोचन ॥ पुढे बोला कार्ही वचन ॥ मग ते बोलती तयाकारण ॥ तप आचरावे इंद्राने ॥८२॥
 द्वादश वर्ष तप आचरितां ॥ विद्या फळेल तत्त्वतां ॥ परी नाथपंथी छळ न होतां ॥ पदरावरी पडेल ॥८३॥
 ऐसें बोलोनि सकळ जती ॥ विमानारुढ झाले समस्ती ॥ खाली उतरुनि महीवरती ॥ नाना तीर्थ भ्रमताती ॥८४॥
 ऐसें भ्रमण करितां जती ॥ तीर्थ झालीं अपरिमिती ॥ याउपरी कीलोतळें मच्छिंद्रजती ॥ पुसोनिया चालिला ॥८५॥
 मग तें कीलोतळें नमन ॥ अवर्ण्य आहे अनुष्ठान ॥ नेत्रीं प्रेमबिंदु आणोन ॥ बोलविलें नाथासी ॥८६॥
 सर्वे घेऊनि मीननाथ ॥ विमानयानी झाले समस्त ॥ खालीं उतरुनि मृत्युमर्हीत ॥ नाना तीर्थ पाहिलीं ॥८७॥
 हेलापट्टणीं मैनावती ॥ पोहोंचवोनि तीर्थ हिंडती ॥ तेव्हां मीननाथें तीर्थक्षितीं ॥ सिद्ध तीन निर्मिले ॥८८॥
 तयांचं सांगितलें पूर्वी नाम ॥ आतां सांगावया नाहीं काम ॥ असो सिद्धकटकासह उतम ॥ तीर्थ करीत भ्रमताती ॥८९॥
 येरीकडे अमरनाथ ॥ लक्ष्मिनियां सहयाद्रिपर्वत ॥ द्वादश वरुणे तप निश्चित ॥ तीव्रपणी आचरला ॥९०॥
 परी तें आचरितां तीव्रपणी ॥ मंत्रप्रयोगे सोडी पाणी ॥ तेणे सरिता लोट लोटोनी ॥ भीमरथीतें भेटली ॥९१॥
 तें मणिकर्णिकेचे जीवन ॥ आणिलें होतें कमंडलू भरोन ॥ परी इंद्रहस्तीं प्रवाही होऊन ॥ इंद्रायणीं पडियेले ॥९२॥
 ऐसें तप करोन ॥ स्वस्थानासी इंद्र जाऊन ॥ उपरी नवनाथ करितां तीर्थटन ॥ बहुत दिवस लोटले ॥९३॥
 शके सत्रांशं दहापर्यंत ॥ प्रकटरुपे मिरवले नाथ ॥ मग येऊनि आपुले स्थानांत ॥ गुप्तरुपे राहिले ॥९४॥
 मठींत राहिला कानिफाजती ॥ उपरी मच्छिंद्रासी मायबाप म्हणती ॥ जानपीर जो जालंदर जती ॥ गर्भागिरीं नांदतसे ॥९५॥
 त्याहूनि खालतां गैबीपीर ॥ तो गहनीनाथ परम सुंदर ॥ वडवानल ग्रामीं समाधिपर ॥ नागनाथ असे कीं ॥९६॥
 वीटग्रामीं मानवदेशांत ॥ तें राहिले रेवणनाथ ॥ चरपट चौरंगी अडबंगी तीर्थ ॥ गुप्त अद्यापि करिताती ॥९७॥
 भर्तरी राहिला पाताळभुवनीं ॥ मीननाथ गेला स्वर्गालागोनी ॥ गिरनार पर्वतीं गोरक्षमुनी ॥ दत्ताश्रमीं राहिला ॥९८॥
 गोपीचंद आणि धर्मनाथ ॥ ते स्वसामर्थ्ये गेले वैकुंठांत ॥ विमान पाठवोनि मैनावतीते ॥ घेऊनि विष्णु गेलासे ॥९९॥
 पुढे चौन्यायशीं सिद्धांपासून ॥ नाथपंथ मिरवला अतिसामर्थ्यानें ॥ येथूनि चरित्र झालें संपूर्ण ॥ सर्व नाथांचं महाराजा ॥१००॥
 तरी आतां सांगतों मुळापासून ॥ कथा वर्तली कवण ॥ प्रथमाध्यार्यां गणपतिस्तवन ॥ सुंदरपणीं मिरवले ॥१॥
 उपरी सांगून रेताक्षिती ॥ आणि मच्छिंद्राची जन्मस्थिती ॥ तो बद्रिकाश्रमाप्रती ॥ तपालार्गी बैसला ॥२॥
 या प्रसंगांचं श्रवण पठण ॥ नित्य करितां भावेंकरुन ॥ तरी समंधबाधा घरांतून ॥ जाईल वासूनी महाराजा ॥३॥
 द्वितीय अध्यार्यी अत्रिनंदन ॥ विद्यार्णव केला अनुग्रह देऊन ॥ उपरी नागपत्री अश्वत्थी जाऊन ॥ सिद्धधर्यर्थकळा साधिली ॥४॥
 तो अध्याय करितां नित्य पठण ॥ अपार धन लाभेल संसारी जाण ॥ विजयलक्ष्मी पाठी बैसून ॥ करील हरण दरिद्र ॥५॥
 तृतीय अध्यार्यीं मच्छिंद्र मारुती ॥ युदधा प्रवर्तले श्वेतक्षितीं ॥ युदध करुनि उपरांतीं ॥ ऐक्यचित्र झालें असे ॥६॥
 याचें झालिया पठण ॥ शत्रु होतील क्षीण ॥ मुष्टिविद्यासाधन ॥ तया होत सर्वथा ॥७॥
 मुष्टिबाधा झाली असोन ॥ अपकार होईल तियेने ॥ मुर्तिमंत मारुती करोनि रक्षण ॥ राहे तया घरीं सर्वदा ॥८॥
 चतुर्थ अध्यार्यीं वदली कथा ॥ अष्टभैरव चामुंडा समस्ता ॥ रणीं जिंकूनि वसुसुता ॥ ज्वालामुखी भेटली ॥९॥
 तो अध्याय नित्यपठण करितां ॥ चुकेल कपटाची बंधनव्यथा ॥ शत्रु पराभवोनि सर्वथा ॥ निरंतर शांति मिरवेल ॥१०॥
 पांचवे अध्यार्यांचे कथन ॥ भूते घेतलीं प्रसन्न करुन ॥ अष्टपतीं जिंकून ॥ विजयी झाला मच्छिंद्र ॥११॥
 ती कथा नित्य करिता पठण ॥ भूतसंचार नोहे त्या घराकारण ॥ आले असतां जाती सोडोन ॥ परम त्रासेंकरोनियां ॥१२॥
 सहाव्या अध्यायांत ॥ शिवअस्त्र कालिका मच्छिंद्रनाथ ॥ युदध करुनि प्रसन्नचित ॥ वश्य झालीं अस्त्रे ती ॥१३॥
 तो अध्याय नित्य करितां पठण ॥ शत्रूलार्गीं पडेल मोहन ॥ निष्कपट तो करुनि मन ॥ किंकर होईल दवारीचा ॥१४॥
 सातव्या अध्यार्यीं अपूर्व कथा ॥ जिंकूनि वीरभद्र केली ऐक्यता ॥ उपरी स्वर्गापासाव मच्छिंद्रनाथा ॥ इच्छेसमान झालीसे ॥१५॥
 ती कथा नित्य गातां ऐकतां ॥ लिप्त नोहे त्रौन्यायशीची व्यथा ॥ झाली असेल मिटेल सर्वथा ॥ चिंता व्यथा हरतील ॥१६॥
 जखीणभयापासुनी ॥ त्वरित मुक्त होईल जर्नी ॥ एक मंडळ त्रिकालीं अळ्यासूनी ॥ फलप्राप्ति घेइजे ॥१७॥

आठव अध्यार्थी सकल कथन ॥ पाशुपतरायासी रामदर्शन ॥ रणी मित्राज जिंकोन ॥ केला प्रसन्न विदयेसी ॥१८॥
 तो अध्याय नित्य गातां ऐकतां ॥ आपुला सखा देशावरता ॥ तो गृहासी येऊन भेटेल तत्वतां ॥ चिंताव्यथा हरेल कीं ॥१९॥
 नववे अध्यार्थी कथन ॥ गोरक्षाचा होऊनि जन्म ॥ उपरी सेवूनि बद्रिकाश्रम ॥ विद्यार्णव झालासें ॥२०॥
 तो अध्याय नित्य गातां ऐकतां ॥ साधेल विद्या इच्छिल्या अर्था ॥ ब्रह्मजान रसायण कविता ॥ चवदा विद्या करोनि राहे ॥२१॥
 दशम अध्यार्थीचे कथन ॥ स्त्रीदेशीं मच्छिंद्रनंदन ॥ अंजनीसुतअर्थी पाठवोन ॥ अर्थ किलोतळेचे पुरविले ॥२२॥
 एकांतीं बैसूनि अनुष्ठान ॥ संजीवनी पाठ करी गौरनंदन ॥ गहिनीनाथाचा झाला जन्म ॥ कर्दमपुतळा करितां तो ॥२३॥
 तो अध्याय करितां पठण ॥ स्त्रियांचे दोष जातील कपटपण ॥ फळे वाचतील होतां जाण ॥ जर्णी संतती मिरवेल ॥२४॥
 उपरी गृहद्रव्याच्या यजांत ॥ उदय पावला जालिंदरनाथ ॥ तो एकादश अध्याय पठण करितां नित्य ॥ अग्निपीडा होईना ॥२५॥
 आणि जयाचे धवळारात ॥ पूर्वीचा काहीं दोष असत ॥ तो जाऊनि संपत्तिविशेषातें ॥ संततीसह भोगील कीं ॥२६॥
 बाराट्यांत हैं कथन ॥ जालिंदरें गुरु केला अत्रिनंदन ॥ उपरी कानिफाचा होऊनि जन्म ॥ विटंबिले देवासी ॥२७॥
 तो अध्याय करितां पठण ॥ क्षोभ न पावे कोणी देवता जाण ॥ क्षोभित असल्या होतील शमन ॥ सुख सर्व त्याचि देती ॥२८॥
 तेराट्या अध्यायांत ॥ मैनावतीतें प्रसन्न नाथ ॥ होऊनि केलें अचल सनाथ ॥ ब्रह्मरुपी आगळी ॥२९॥
 तरी तो अध्याय करितां पठण ॥ स्त्रीहत्येचे दोष सघन ॥ त्यांचे होऊनि सकल निरसन ॥ उद्धरील पूर्वजां चतुर्दश ॥३०॥
 चतुर्दश अध्यार्थी कथन ॥ गर्तेत जालिंदर गोपीचंदानें ॥ स्त्रीबोलें घातले नेऊन ॥ गुप्त निशीमाझारी ॥३१॥
 तो अध्याय पठण करितां ॥ असेल बंध कारागृहीं व्यथा ॥ तरी त्याची होईल मुक्तता ॥ निर्दोष जर्णी वर्तल ॥३२॥
 पंचदशांत सुढाळ कथन ॥ कानिफामारुतीचे युद्धकंदन ॥ उपरी स्त्रीराज्यांत जाऊन ॥ आतिथ्य पूर्ण भोगिलें ॥३३॥
 तो अध्याय गातां ऐकता नित्य ॥ घरचे दारचे कलह नित्यकृत्य ॥ शांति पावोनि सर्व सुखांत ॥ निर्भयपणे नांदेल ॥३४॥
 सोळावे अध्यायांत ॥ कानिफा भेटला गोपीचंदातें ॥ तरी तो अध्याय वाचितां नित्यनित्य ॥ दुःस्वप्नातें नाशील ॥३५॥
 सप्तदश अध्यार्थी कथन ॥ जालिंदर काढिला गर्तेतून ॥ उपरी नाथाची दीक्षा घेऊन ॥ गोपीचंदे अर्चिला ॥३६॥
 तोचि अध्याय पठण करितां ॥ योग साधेल योग आचरतां ॥ दुष्टबुद्धि जाईल सर्वथा ॥ सुपथंपथा लागेल तो ॥३७॥
 अष्टादश अध्यार्थी कथन ॥ बद्रिकाश्रमी गोपीचंद जाऊन ॥ तपःपूर्ण भगिनी उठवोन ॥ तीव्रपणी आचरला ॥३८॥
 तो अध्याय नित्य पठण करितां ॥ ब्रह्महत्या नासेल सर्वथा ॥ पूर्वज कुंभीपाकीं असतां ॥ सुटका होईल तयांची ॥३९॥
 एकौणिसाव्यात गोरक्षाकारण ॥ भेटला मारुति श्रीरामप्रीतीने ॥ तरी तो अध्याय करितां पठण ॥ तया मोक्षार्थ साधेल कां ॥४०॥
 तिसाव्यात अदभुत कथन ॥ श्रीमाच्छिंदा भेटीचे कारण ॥ गोरक्ष स्त्रीराज्यांत जाऊन ॥ स्नेहसंपन्न जाहला ॥४१॥
 तो अध्याय पठण करितां गोड ॥ लागलें असेल अत्यंत वेड ॥ तरी ती चेष्टा जाऊनि धड ॥ होऊनि प्रपंच आचरेल ॥४२॥
 एकविसाव्यातं स्त्रीराज्यांतून ॥ मच्छिंद्रासी काढिलें गोरक्षनंदनें ॥ नानापरी बोधूनि मन ॥ दुष्टकर्मातें निवटिलें ॥४३॥
 तो नित्य अध्याय पठण करितां ॥ नासेल बहुजन्माची गोहत्या ॥ निष्कलंक होऊनि चित्ता ॥ तपोलोकीं मिरवेल ॥४४॥
 बाविसाव्यातं सोरटीयामी ॥ गोरक्षें मीननाथा मारोनी ॥ पुन्हां उठविला मंत्रेकरोनी ॥ मच्छिंद्रमोहेंकरुनियां ॥४५॥
 तरी तो अध्याय नित्य पठण करितां ॥ पुत्रांथिंथा पुत्र तत्वतां ॥ तो होईल विद्यावंत ॥ विद्वज्जना मान्य कीं ॥४६॥
 तेविसाव्यातं रसाळ कथन ॥ मच्छिंद्र गोरक्ष गर्भाद्री जाऊन ॥ सुवर्णविटेकरितां सुवर्ण ॥ गर्भगिरि केला असे ॥४७॥
 आणिक केला तेथें उत्सव ॥ तरी तो अध्याय पठण नित्य भावे ॥ करितां घरीं सुवर्ण नव ॥ अखंड राहे भरोनि ॥४८॥
 चोविसाव्यातं अर्तीरीनाथ ॥ जन्मोनि आता आवंतिकेंत ॥ तरी तो अध्याय पठण करितां नित्य ॥ बाळहत्या नासेल ॥४९॥
 बाळहत्या जन्मांतरी ॥ तेणें समस्त वांझ होती नारी ॥ तरी ते नासेल संसारीं ॥ सुखी होऊनि बाळ वांचे ॥५०॥
 पंचविसाव्यात गंधर्व सुरोचन ॥ रासभ झाला शांपेकरुन ॥ तरी तो अध्याय केलिया पठण ॥ शापवचन बाधेना ॥५१॥
 आणि मानवाविण दुसरा जन्म ॥ होणार नाही तयाकारण ॥ आरोग्य काया पतिव्रता कामिन ॥ पुत्र गुणी होईल ॥५२॥
 सविसाव्यात अध्यायांत ॥ गणगंधर्व झाला विक्रमसुत ॥ आणि विक्रम भर्तीसुत ॥ एकचित ॥ भेटी होऊनि राहिले ॥५३॥
 तो अध्याय करितां पठण ॥ गोत्रहत्या जाति नासून ॥ पोटीं पाठीं शत्रुसंतान ॥ न राहे होऊनियां ॥५४॥
 सताविसाव्यात अदभुत कथन ॥ राज्यपदी बैसला राव विक्रम ॥ भर्तीरी पिंगलेचे होऊनि लग्न ॥ दत्तानुग्रह लाधला ॥५५॥
 तरी तो अध्याय करितां पठण ॥ पदच्युत पावेल पूर्वस्थान ॥ गेली वस्तु पुनः परतोन ॥ सांपडेल तयांची ॥५६॥
 अट्ठाविसाव्या अध्यायांत ॥ पिंगलेकरितां स्मशानांत ॥ विरक्त होऊनि भर्तीरीनाथ ॥ पूर्ण तप आचरला ॥५७॥
 तो अध्याय करितां श्रवण पठण ॥ त्या भाविकाचे होईल लग्न ॥ कांता लाभेल गुणवान ॥ सदा रत सेवेसी ॥५८॥
 एकुणतिसाव्याते अध्यार्थीचे चरित्र ॥ भर्तीरी होऊनि विरक्त पवित्र ॥ गोरक्ष सांगती अत्रिपुत्र ॥ गुरुनाथ पै केला ॥५९॥

तो अध्याय नित्य करितां पठण ॥ सुटेल क्षयरोगपासून ॥ आणि त्रितापांची वार्ता जाण ॥ कालत्रयी घडेना ॥१६०॥
 तिसाव्या अध्यायांत ॥ जन्मला चौरंगीनाथ ॥ परी तें चरित्र पठण करितां ॥ तस्करी दृष्टी बंधन होय ॥६१॥
 एकतिसाव्यायांत चौरंगीनाथ ॥ तपा बैसला हिमालयांत ॥ तरी तो अध्याय पढतां ॥ कपटमंत्र न चालती ॥६२॥
 बतिसाव्यायांत सुगम कथन ॥ मच्छिंद्र त्रिविक्रमदेहीं संचरोन ॥ द्वादश वर्षे राज्य करोन ॥ रेवतीसी पुत्र दिघला ॥६३॥
 त्या अध्यायाचें करितां पठण ॥ अयुष्य असतां देहाकारण ॥ गंडांतरें करुं येतील विघ्नें ॥ आपोआप टळतील कीं ॥६४॥
 तेहतिसाव्यायांत गौरनंदन ॥ वीरभद्राचा घेऊनि प्राण ॥ मच्छिंद्रशव स्वर्गहून ॥ महीवरती उतरिले ॥६५॥
 तरी ती कथा करितां पठण ॥ धनुर्वाताचें निरसे विघ्न ॥ झालेल्यातें होतां श्रवण ॥ पीडा हरेल तयाची ॥६६॥
 चौतिसाव्यायांत रेवणजन्म ॥ होऊनि भेटला अत्रिनंदन ॥ सहज सिद्धिकळा दावून ॥ गेला असे महाराजा ॥६७॥
 तरी ती कथा करितां पठण ॥ जाणे कोणत्याही कार्याकारण ॥ तो सिद्धार्थ साधेल कार्यसाधन ॥ यश घेऊन येईल तो ॥६८॥
 पस्तिसाव्यायांत पूर्ण कथन ॥ रेवण झाला विद्यावान ॥ दतकृपे स्वर्गीं जाऊन ॥ बाळे आणिलों विप्राचीं ॥६९॥
 तरी ती कथा करितां पठण ॥ महासिद्ध येईल उदराकारण ॥ बेचाळिसांचें करुनि उद्धरण ॥ गातील आख्यान लोक परी ॥१७०॥
 छतिसाव्यायांत अपूर्व कथा ॥ जन्म झाला वटसिद्धनाथा ॥ आस्तिक ऋषि झाला ताता ॥ तयाचिये मातेसी ॥७१॥
 ती कथा करितां श्रवण पठण ॥ सर्पवृश्चिक दंश जयाकारण ॥ झालिया विषाचें उतीर्ण ॥ श्रवण केलिया अध्याय तो ॥७२॥
 सदतिसाव्या अध्यायांत ॥ नागनाथासी गुरु झाला अत्रिसुत ॥ उपरी विद्याबळे मच्छिंद्रनाथ ॥ जिंकियेले भिडोनी ॥७३॥
 ती कथा करितां श्रवण पठण ॥ सदना न लागे कुशीलपण ॥ लागल्या त्याचें होईल बंधन ॥ विद्यावंत होऊनियां ॥७४॥
 अडतिसाव्यायांत चरपटीचा जन्म ॥ होऊनि दत्तात्रेये दीक्षा देऊन ॥ विद्येमाजी करुनि संपन्न ॥ तीर्थावली धाडिला ॥७५॥
 तरी ती कथा सुरस ॥ श्रवण पठण होतां त्यास ॥ हिंवताप मधुरा नवज्वरास ॥ शांति होईल सर्वस्वर्णी ॥७६॥
 एकूणचाळिसाव्यायांत कथा ॥ चरपटीने जिंकिले अमरनाथा ॥ हरिहरादि देवां समस्तां ॥ स्वर्गीं ख्याती लाविली ॥७७॥
 तरी तो अध्याय करितां पठण ॥ तो युद्धां जातां तपोधन ॥ शस्त्रबाण पावोन ॥ जय घेऊन येईल कीं ॥७८॥
 यावरी चाळिसाव्यायांत कथन ॥ सर्व नाथांते पाकशासन ॥ स्वर्गीं नेऊनि करी हवन ॥ विद्यार्थिरुपे अर्थ पुरविला ॥७९॥
 तरी चाळिसावा नित्य पठण करितां ॥ लाभेल सर्व इच्छिल्या अर्था ॥ यश श्री ऐश्वर्य योग्यता ॥ पुत्रपौर्णी नांदेल ॥१८०॥
 एकूणचाळिसांचा फलार्थ ॥ तोचि प्राप्त तदर्थ ॥ कीं चाळिसावा एक परिस ॥ कीं कामधेनु कल्पतरु ॥८१॥
 गोरक्ष बोलतो वाचेकरुन ॥ त्यातें असत्य मानील जन ॥ जो निंदक यातें दावील निंदून ॥ तो अधिकारी विघ्नांचा ॥८२॥
 इहलोकीं परलोकीं ॥ राहणार नाहीं परम सुखी ॥ निर्वश पावोनि शेवटीं वंशीं ॥ पिचेल ग्रंथ निंदितां हा ॥८३॥
 अगा हा ग्रंथ नोहे भक्तिसार ॥ आहे गोरक्षाचा किमयागार ॥ परी पालटोनि भाषांतर ॥ महाराष्ट्र अक्षरीं रेखिला ॥८४॥
 म्हणोनि श्रोते हो भाविक जन ॥ सोडोनि द्या कीं निंदावचन ॥ विश्वासपर स्वार होऊन ॥ मोक्षमुक्काम करी कीं ॥८५॥
 तरी हा ग्रंथ संग्रह करुन ॥ चमत्कार पाहावा पठण करुन ॥ हे चाळीस प्रसंग मंत्रनिर्वाण ॥ महासिद्धीचे असती कीं ॥८६॥
 हे चाळीस मंत्र परोपकारी ॥ आहेत दुःखाची करतील बोहरी ॥ तरी संग्रह करुनि उगलेचि घरी ॥ ठेवा विश्वास धरुनियां ॥८७॥
 ह्या चाळीस अध्यायांत मंत्रयंत्र ॥ सुखकारक असती अति पवित्र ॥ दुःखदिग्दहरण सर्वत्र ॥ गोरक्षकानें निर्मिले ॥८८॥
 पठण करितां षण्मासमिति ॥ जो अध्याय ज्या कार्याप्रति ॥ तें कार्य होईल निःसंशय चिर्ती ॥ पठण करुनि पहावें ॥८९॥
 याउपरी वाचितां न ये जरी ॥ तरी संग्रह करुनि ठेवावा घरी ॥ नित्य वंदितां नमस्कारीं ॥ कार्य त्यांतचि घडेल ॥१९०॥
 एक कुसुम झोंकूनि वरती ॥ चला म्हणावे मम कार्याप्रति ॥ नवनाथ वंदूनि उकित ॥ नमस्कार करावा ॥९१॥
 ऐसा याचा आहे मार्ग ॥ करुनि पहावा चमत्कार चांग ॥ नवनाथ ओडवोनि अंग ॥ कार्य तुमचे करितील कीं ॥९२॥
 तरी असो विजय संपत्ती ॥ नांदो श्रोत्याच्या गृहाप्रति ॥ धुंडिसुत हेंचि प्रार्थी ॥ मालू नरहरी देवाते ॥९३॥
 शके सत्रांशे एकेचाळीस ॥ प्रमाथीनाम ज्येष्ठ मास ॥ शुक्लपक्ष प्रतिपदेस ॥ ग्रंथ समाप्त जाहला ॥९४॥
 तरी आँव्या सर्व नेमस्त ॥ सप्तसहस्र सहाशत ॥ उपरी ऐसे देदीप्यवंत ॥ आँव्या मंत्र असती ह्या ॥९५॥
 अध्याय वाचावया न बनेल ज्यासी ॥ तरी अध्यायांतील एक आँवीसी ॥ पठण करुनि नाथनामासी ॥ कार्यकाज करावें ॥९६॥
 असो आतां बहु भाव ॥ श्रोते असोत चिरंजीव ॥ इहलोकीं परलोकीं ठेव ॥ आनंदाची होतसे ॥९७॥
 तरी समस्त नाथांते धुंडीसुत ॥ मालू नरहरि हेंचि विनवीत ॥ कीं श्रोते असोत सुखरुपवंत ॥ सर्व अर्थी सर्वदा ॥९८॥
 स्वस्ति श्रीभक्तिकथासार ॥ संमत गोरक्षकाव्य किमयागार ॥ सदा परिसोत भाविक चतुर ॥ चत्वारिंशतितमाध्याय गोड हा ॥९९॥
 श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ शुभं भवतु ॥ अध्याय ४० ॥ आँव्या ९९ ॥
 ॥ नवनाथभक्तिसार चत्वारिंशतितमाध्याय समाप्त ॥

॥ नवनाथांचा ३लोक ॥
गोरक्षजालंदरचर्चर्पटाश्च अडबंगकानीफमछिंदराद्याः ।
चौरंगिरेवाणकभर्तिसंज्ञा भूम्यां बभूवुर्नवनाथसिद्धाः ॥
॥ श्रीगुरुदत्तात्रेयार्पणमस्तु ॥